

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.	ΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ	1
2.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
2.1	Στρατηγικός Στόχος και Ειδικόί Στόχοι του Προγράμματος	10
2.1.1	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013	11
2.1.2	Η περίπτωση του Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων	16
2.2	Ο θεσμός της εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από ορισμένα σχέδια και προγράμματα	20
2.2.1	Το στρατηγικό επίπεδο προγραμματισμού	20
2.2.2	Ανάδυσση της ΣΠΕ μέσα από την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού κεκτημένου ...	21
2.2.3	Η αρχή της πρόληψης	21
2.2.4	Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από έργα και δραστηριότητες	21
2.2.5	Ανάγκη για ολοκληρωμένη πρόληψη	22
2.2.6	Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση	23
2.3	Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ	24
2.4	Η Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ / ΕΥΠΕ / οικ. 107017 / 28.8.2006	27
3.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	29
4.	ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	31
4.1	Το αναπτυξιακό όραμα / Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος	31
4.2	Η αναπτυξιακή στρατηγική του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδας - Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων	33
4.2.1	Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας	35
4.2.2	Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας	36
4.2.3	Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής	37
4.3	Ιεράρχηση γενικών στόχων	39
4.4	Εξειδίκευση της στρατηγικής στις Περιφέρειες	41
4.4.1	Εξειδίκευση της στρατηγικής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος	41
4.4.2	Εξειδίκευση της στρατηγικής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου	42
4.4.3	Εξειδίκευση της στρατηγικής στην Περιφέρεια Ιονίων Νησιών	44
4.5	Χωρικές προτεραιότητες της αναπτυξιακής στρατηγικής	48
4.6	Ενδεικτική κατανομή πόρων ανά κατηγορία παρέμβασης – Earmarking	51
4.7	Αειφόρος ανάπτυξη (άρθρο 3 του ΕΚ 1083/2006)	52
4.8	Συμπληρωματικότητα μεταξύ Επιχειρησιακού Προγράμματος, του Ε.Σ.Σ.Α. Αλιείας και του Ε.Σ.Σ. Αγροτικής Ανάπτυξης	53
5.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	55
5.1	Άξονας Προτεραιότητας 1. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	55
5.1.1	Γενικά	55
5.1.2	Στόχοι του Άξονα	56
5.1.3	Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων	57
5.1.4	Αναμενόμενες Επιπτώσεις	59
5.1.5	Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων	60
5.1.6	Δείκτες	60
5.1.7	Ειδικά Θέματα	60
5.2	Άξονας Προτεραιότητας 2. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	62
5.2.1	Γενικά	62
5.2.2	Στόχοι του Άξονα	62
5.2.3	Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων	63

5.2.4	Συνάφεια/ Συμβολή με Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές	64
5.2.4	Χρηματοδοτική βαρύτητα.....	65
5.2.5	Ωφελούμενοι	65
5.2.6	Δείκτες	65
5.3	Άξονας Προτεραιότητας 3. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	66
5.3.1	Γενικά.....	66
5.3.2	Στόχοι του Άξονα	67
5.3.3	Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων	67
5.3.4	Αναμενόμενες επιπτώσεις	68
5.3.5	Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων	69
5.3.6	Δείκτες	70
5.3.7	Συμπληρωματικότητα/ Συνάφεια με άλλες δράσεις:	70
5.3.8	Καθεστώτα ενίσχυσης:.....	71
5.3.9	Χρηματοδότηση στο πλαίσιο του 10% - ρήτρα ευελιξίας:	71
5.4	Άξονας Προτεραιότητας 4. Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	72
5.4.1	Γενικά.....	72
5.4.2	Στόχοι του Άξονα	73
5.4.3	Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων	75
5.4.4	Αναμενόμενες επιπτώσεις	76
5.4.5	Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων	76
5.4.6	Δείκτες	77
5.4.7	Ειδικά Θέματα.....	77
5.5	Άξονας Προτεραιότητας 5. Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	79
5.5.1	Γενικά.....	79
5.5.2	Στόχοι του Άξονα	80
5.5.3	Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων	80
5.5.4	Συνάφεια/ Συμβολή με Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές	81
5.5.5	Χρηματοδοτική βαρύτητα.....	83
5.5.6	Ωφελούμενοι	83
5.5.7	Δείκτες Μέτρησης / εκτίμησης εκροών (πραγματοποίησης) και Αποτελέσματος	83
5.6	Άξονας Προτεραιότητας 6. Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	84
5.6.1	Γενικά.....	84
5.6.2	Στόχοι του Άξονα	85
5.6.3	Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων	86
5.6.4	Αναμενόμενες επιπτώσεις	87
5.6.5	Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων	88
5.6.6	Δείκτες	88
5.6.7	Συμπληρωματικότητα/ Συνάφεια με άλλες δράσεις:	89
5.7	Άξονας Προτεραιότητας 7. Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	91
5.7.1	Γενικά.....	91
5.7.2	Στόχοι του Άξονα	92
5.7.3	Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων.....	94
5.7.4	Αναμενόμενες επιπτώσεις	95
5.7.5	Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων	96
5.7.6	Δείκτες	96
5.7.7	Ειδικά θέματα	97

5.8	Άξονας Προτεραιότητας 8. Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	99
5.8.1	Γενικά	99
5.8.2	Στόχοι του Άξονα	100
5.8.3	Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων	101
5.8.4	Ειδικά θέματα	104
5.8.5	Δείκτες Μέτρησης / εκτίμησης εκροών (πραγματοποίησης) και Αποτελέσματος	107
5.9	Άξονας Προτεραιότητας 9. Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	108
5.9.1	Γενικά	108
5.9.2	Στόχοι του Άξονα	109
5.9.3	Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων	110
5.9.4	Αναμενόμενες επιπτώσεις	113
5.9.5	Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων	114
5.9.6	Δείκτες	115
5.9.7	Ειδικά θέματα	115
5.10	Άξονας Προτεραιότητας 10. Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής	118
5.10.1	Γενικά	118
5.10.2	Στόχοι του Άξονα	118
5.10.3	Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων	119
5.10.4	Αναμενόμενες επιπτώσεις	119
5.11	ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	120
6.	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ	129
6.1	Εισαγωγή	129
6.2	Περιγραφή και αξιολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων	130
6.2.1	Εναλλακτική δυνατότητα 1: Μηδενική λύση (No Plan or Programme)	130
6.2.2	Εναλλακτική δυνατότητα 2: Ανάπτυξη χωρίς Κεντρικό Στρατηγικό Σχεδιασμό (Unplanned Growth)	130
6.2.3	Εναλλακτική δυνατότητα 3: Σχεδιασμός του Αναπτυξιακού Προγράμματος της περιόδου 2007-2013 στα ίδια πρότυπα με την τρέχουσα προγραμματική περίοδο (Current situation)	131
6.2.4	Εναλλακτική δυνατότητα 4: Προγραμματισμένη Ανάπτυξη βάσει Κεντρικού Στρατηγικού Σχεδιασμού (Planned Growth)	147
6.3	Σύγκριση των Εναλλακτικών δυνατοτήτων	149
6.4	Λόγοι επιλογής εφαρμογής της Εναλλακτικής δυνατότητας 4 (προτεινομένου Προγράμματος)	150
7.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	152
7.1	Υφιστάμενη Κατάσταση	152
7.1.1	Βιοποικιλότητα - Προστατευόμενα οικοσυστήματα	162
7.1.2	Πληθυσμός	254
7.1.3	Ανθρώπινη υγεία	262
7.1.4	Ποιότητα Ζωής	265
7.1.5	Καινοτομία, Έρευνα και Ανάπτυξη	268
7.1.6	Έδαφος	272
7.1.7	Ύδατα	282
7.1.8	Αέρας	312
7.1.9	Κλιματικοί παράγοντες	322
7.1.10	Οικονομικά στοιχεία	332
7.1.11	Πολιτιστική κληρονομιά	354
7.1.12	Ποσοτικοποίηση της υφιστάμενης κατάστασης με τη χρήση διαρθρωτικών δεικτών	369
7.2	Πιέσεις	394
7.2.1	Στερεά απόβλητα	396
7.2.2	Υγρά απόβλητα	401
7.2.3	Μεταφορές	406

7.2.4	Χωρική διάσταση – Ανάλυση περιφερειακών / τοπικών ανισοτήτων	421
8.	ΕΚΤΙΜΗΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	430
8.1	Εισαγωγή στην εκτίμηση, αξιολόγηση και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προγράμματος	430
8.2	Μεθοδολογία εκτίμησης, αξιολόγησης και αντιμετώπισης των επιπτώσεων	430
8.2.1	Μεθοδολογία του σταδίου προσδιορισμού των περιβαλλοντικών μεταβολών	433
8.2.2	Μεθοδολογία του σταδίου προσδιορισμού των ιδιοτήτων των πιθανών επιπτώσεων και αξιολόγησής τους	440
8.3	Δείκτες Αειφορίας	442
8.4.	Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών	452
8.4.1.	Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών από τον Γενικό Στόχο 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας	452
8.4.2.	Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών από τον Γενικό Στόχο 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας	466
8.4.3.	Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών από το Γενικό Στόχο 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής	478
8.5	Συμπεράσματα - Σχέσεις μεταξύ των περιβαλλοντικών συνιστωσών	495
9.	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ	496
9.1	Περιβαλλοντικοί όροι	498
9.2	Εφαρμογή Περιβαλλοντικών όρων	503
10.	ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΕΚΥΨΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΜΠΕ	504
11.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	505

1. ΜΗ ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

■ Πεδίο Αναφοράς της ΣΜΠΕ

Η παρούσα μελέτη έχει ως χωρικό πεδίο αναφοράς τη Χωρική Ενότητα Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων (ΧΕ ΔΕΠΙΝ), χωροθετείται δε στο Δυτικό Άξονα του ελλαδικού χώρου. Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ περιλαμβάνει τρεις επιμέρους Περιφέρειες και δώδεκα νομούς. Περίπου το 50% των εκτάσεων της είναι ορεινό. Ο πληθυσμός της Χωρικής Ενότητας ανέρχεται περίπου στο 1,6 εκ. κατοίκους, με την μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση να παρατηρείται στην Δυτική Ελλάδα (περίπου το 47% της ΧΕ ΔΕΠΙΝ). Τα Ιόνια Νησιά αποτελούν την πιο πυκνοκατοικημένη Περιφέρεια με 94,2 κατοίκους ανά km² και την τρίτη πιο πυκνοκατοικημένη Περιφέρεια της χώρας. Σημειώνεται ότι η ΧΕ ΔΕΠΙΝ με βάση την ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού, εμφανίζει υψηλό ποσοστό ηλικιωμένων (άνω των 64 ετών) επί του πληθυσμού τους.

■ Φυσιογνωμία της Χωρικής Ενότητας-Υφιστάμενη κατάσταση

Σε σχέση με την περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ στην Ελλάδα, η ΧΕ ΔΕΠΙΝ παράγει περίπου το 12,1% του συνολικού ΑΕΠ (σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης - ΜΑΔ) της Ελλάδας. Το μέσο κ.κ. ΑΕΠ της ΧΕ ΔΕΠΙΝ διαμορφώνεται σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας (15.561,8 σε ΜΑΔ). Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ παράγει το 12,1% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της χώρας. Από την ανάλυση της κατανομή της ΑΠΑ στους τρεις παραγωγικούς τομείς της ΧΕ ΔΕΠΙΝ φαίνεται η σημαντική συνεισφορά του πρωτογενή τομέα στην συνολική ΑΠΑ (12,4%) σε σχέση με το μέσο όρο της χώρας, ενώ ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας συμμετέχουν κατά 21,8% και 65,8% αντίστοιχα.

Στη Χ.Ε ΔΕΠΙΝ καταγράφονται:

- 3 περιοχές (από τις συνολικά 11 της Χώρας) που έχουν ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, βάσει της διεθνούς Σύμβασης Ramsar.
- Με βάση τα προβλεπόμενα από το Ν.Δ. 996/1971 έχουν καθορισθεί 51 περιοχές στην Ελλάδα ως Μνημεία της Φύσης, των οποίων η διατήρηση κρίθηκε αναγκαία και καθορίσθηκαν μέτρα προστασίας τους. Στη Χ.Ε ΔΕΠΙΝ υπάρχουν 20 τέτοια μνημεία.
- 4 αισθητικά δάση σε σύνολο 19 που έχουν καταγραφεί στο σύνολο της Χώρας
- 84 περιοχές Natura 2000 σε σύνολο 390 που έχουν καταγραφεί στο σύνολο της Χώρας
- 113 Τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους σε σύνολο 271 που έχουν καταγραφεί στο σύνολο της Χώρας
- 2 Εθνικά Πάρκα από 9 που έχουν καταγραφεί στο σύνολο της Χώρας
- 1 Εθνικός Δρυμός από συνολικά 10 που έχουν καταγραφεί στο σύνολο της Χώρας

Στη ΧΕ ΔΕΠΙΝ ανήκουν εξ ολοκλήρου 3 από τα 14 υδατικά διαμερίσματα της Χώρας (Δυτικής Πελοποννήσου, Βόρειας Πελοποννήσου, Ανατολικής Πελοποννήσου) καθώς και τμήματα των υδατικών διαμερισμάτων Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και Ηπείρου.

Από πλευράς βιοκλιματικών χαρακτηριστικών η ΧΕ ΔΕΠΙΝ εμφανίζει διαφορετικά χαρακτηριστικά. Έτσι η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ανήκει στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ήπιους κατά κύριο λόγο χειμώνες ως και θερμούς (Κέρκυρα). Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανήκει κατά κύριο λόγο στον ύφυγρο βιοκλιματικό όροφο με χειμώνες ήπιους στα παράλια και ψυχρούς στην ενδοχώρα. Μεγάλο τμήμα του Νομού Αχαΐας ανήκει στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ψυχρούς ως και δριμείς χειμώνες. Τέλος η Περιφέρεια Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από ποικιλία βιοκλιματικών ορόφων: οι ανατολικές της ακτές καθώς και τα παράλια του Λακωνικού Κόλπου ανήκουν στην ημίξηρο βιοκλιματικό όροφο. Ο νομός Μεσσηνίας ανήκει κατά κύριο λόγο στον ύφυγρο βιοκλιματικό όροφο με χειμώνες ήπιους ως και θερμούς. Ο Νομός Αρκαδίας εμφανίζει μεγάλη ποικιλία βιοκλιματικών ορόφων (ημίξηρος βιοκλιματικός όροφος στα παράλια, ύφυγρος στην ενδοχώρα και υγρός στα ορεινά με ήπιους ως και δριμείς χειμώνες).

Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ εμφανίζει σημαντική υστέρηση στον τομέα της διάθεσης και επεξεργασίας υγρών και στερεών αποβλήτων ενώ με τα έργα που υλοποιήθηκαν στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο δεν κατέστη δυνατόν να ολοκληρωθούν οι σχετικές υποδομές προστασίας του περιβάλλοντος. Έτσι παρότι τόσο κατά την τρέχουσα, όσο και κατά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, υλοποιήθηκε σειρά έργων για την εξασφάλιση της απαραίτητης περιβαλλοντικής υποδομής στη ΧΕ ΔΕΠΙΝ, διαπιστώνεται ακόμα σημαντική έλλειψη στις βασικές περιβαλλοντικές υποδομές διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων, κυρίως στην ύπαιθρο και κατά δεύτερο λόγο στις ημιαστικές περιοχές, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την εφαρμογή της αντίστοιχης κοινοτικής και εθνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Τα προβλήματα εντοπίζονται στην πολύ αραιή κάλυψη, κυρίως των περιοχών της υπαίθρου από αποχετευτικά δίκτυα και τη διάθεση των λυμάτων σε βόθρους, καθώς και στην έλλειψη ορθολογικά χωροθετημένων και οργανωμένων χώρων διάθεσης απορριμμάτων. Προβλήματα καταγράφονται επίσης λόγω της άναρχης χωροθέτησης εγκαταστάσεων σε όλη την έκταση της ΧΕ ΔΕΠΙΝ με κύρια επιβαρυμένες περιοχές τις παραλιακές ζώνες, λόγω των ανεξέλεγκτων αντλήσεων υπόγειου νερού από τους υδροφορείς με αποτέλεσμα την υφαλμύρινσή τους καθώς και λόγω της πλημμελούς προστασίας των (πλουσιών) επιφανειακών υδατικών πόρων της ΧΕ ΔΕΠΙΝ.

Η συναξιολόγηση όλων των δεδομένων που αφορούν στην απογραφή της υφιστάμενης κατάστασης του περιβάλλοντος της υπό εξέταση χωρικής ενότητας, σε σχέση με την εφαρμογή του ΕΠ, οδηγεί στη διατύπωση των κάτωθι απόψεων:

- ✓ Η υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος της περιοχής μελέτης, όσον αφορά στα παραδοσιακά πεδία εφαρμογής της περιβαλλοντικής πολιτικής, όπως οι υδάτινοι πόροι, το έδαφος, το ατμοσφαιρικό περιβάλλον (ορισμένων περιοχών – Μεγαλόπολη, μεγάλοι οδικοί άξονες, Πάτρα) και το φυσικό περιβάλλον, δείχνει ότι υφίστανται πιέσεις, παρουσιάζονται προβλήματα και εμφανίζονται ελλείψεις, οι οποίες προβάλλουν και τις ανάγκες της ΧΕ ΔΕΠΙΝ στον τομέα του Περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης.

- ✓ Οι ανάγκες αυτές μπορούν να ικανοποιηθούν μόνο από ενέργειες και μέτρα πολιτικής τα οποία θα είναι εστιασμένα σε ιεραρχημένες προτεραιότητες. Οι προτεραιότητες αυτές έχουν τεθεί από τους γενικούς αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠ για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 και αφορούν μεταξύ άλλων και στη διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τη διαφοροποίηση του γεωργικού προτύπου (προστασία εδαφών κ.ά), την πρόληψη φυσικών καταστροφών και την προστασία και ανάδειξη του φυσικού πλούτου, καθώς και της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής (αρχιτεκτονική και αρχαιολογική).
- ✓ Κατά συνέπεια, **απαιτείται η αντιμετώπιση των υφισταμένων προβλημάτων, στα ως άνω περιβαλλοντικά μέσα, τα οποία για τη ΧΕ ΔΕΠΙΝ σχετίζονται με:** α) την υποβάθμιση των υδατικών πόρων (υφαλμύρωση υπόγειου υδροφόρου, ρύπανση επιφανειακών και υπόγειων υδάτων από λύματα και δραστηριότητες του γεωργικού τομέα-διάχυτη ρύπανση), β) τη ρύπανση των εδαφών από τα φυτοφάρμακα, την ανεξέλεγκτη διάθεση των απορριμμάτων, την εκμετάλλευση λιγνίτη, καθώς και την παλαιά μεταλλευτική δραστηριότητα (περιοχή Ερμιόνης), την ανυπαρξία χωραταξικού σχεδιασμού ως προς λατομικές δραστηριότητες, γ) την υποβάθμιση του παράκτιου περιβάλλοντος από τα λύματα, την άναρχη οικιστική ανάπτυξη και τις πιέσεις από τον τουρισμό, δ) την ελλιπή προστασία, αξιοποίηση και ανάδειξη του φυσικού πλούτου, ο οποίος είναι εκτεθειμένος στις πυρκαγιές και την υπερβόσκηση, ε) την ελλιπή αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ζ) την ποιότητα του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος ορισμένων περιοχών και γενικώς τη μη ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων, η) την πλημμελή προστασία των διεθνούς οικολογικής σημασίας προστατευόμενων περιοχών (π.χ λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου), θ) την χωρίς κεντρικό σχεδιασμό εκμετάλλευση των επιφανειακών υδατικών πόρων με έργα (π.χ φράγματα κλπ) τα οποία δεν εντάσσονται σε ένα γενικότερο σχεδιασμό διαχείρισης και προστασίας του νερού
- ✓ Στην περίπτωση της μη εφαρμογής του ΕΠ, τα χαρακτηριστικά των περιοχών, όπου εντοπίζονται τα ως άνω προβλήματα, θα συνεχίσουν να παραμένουν τα ίδια, με αποτέλεσμα τα υφιστάμενα περιβαλλοντικά προβλήματα να διογκωθούν και να αποτελέσουν σοβαρή απειλή για τη βιώσιμη ανάπτυξη και κατά συνέπεια το τρίπτυχο Περιβάλλον-Οικονομία- Κοινωνία.

■ Συνοπτική Περιγραφή του ΕΠ

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ.) της Χωρικής Ενότητας Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων έχει ως στόχο να συμβάλλει στην κάλυψη των εθνικών στρατηγικών στόχων στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος και της αειφόρου ανάπτυξης, συμπληρωματικά με τα τομεακά προγράμματα και με έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της κάθε Περιφέρειας.

Το ΕΠ Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων καλύπτει αποκλειστικά περιφέρειες, που ανήκουν στην κατηγορία του αμιγούς στόχου «Σύγκλισης». Οι τρεις Περιφέρειες της παρούσας Χωρικής Ενότητας (Χ.Ε) θα χρηματοδοτηθούν τόσο από τα τομεακά ΕΠ, όσο και από το ΕΠ, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η ισόρροπη κατανομή πόρων.

Ο κορμός των παρεμβάσεων που προβλέπονται από το ΕΠ αφορά σε:

- κοινωνικές υποδομές και υπηρεσίες,
- υγεία και κοινωνική αλληλεγγύη (υποδομές νοσοκομείων και δομών κοινωνικής φροντίδας, ειδικών μονάδων, κέντρων υγείας και ανοιχτής φροντίδας, εξειδικευμένος εξοπλισμός),
- πολιτισμός (ενίσχυση των βασικών πολιτιστικών υποδομών, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς),
- έργα προσπελασιμότητας και περιβάλλοντος,
- πολιτικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης,
- πολιτικές ενίσχυσης ορεινών, μειονεκτικών, νησιωτικών περιοχών.
- δράσεις επιχειρηματικότητας

Στη ΧΕ ΔΕΠΙΝ δεσμεύονται συνολικοί πόροι (κοινοτική συνδρομή) ύψους 914 Μ€. Η ιεράρχηση των γενικών στόχων καταδεικνύεται από τη χρηματοδοτική βαρύτητα των γενικών στόχων ανά Περιφέρεια και συνολικά στην περιοχή προγραμματισμού λαμβάνοντας υπόψη και τις προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις για κάθε Περιφέρεια και κατ' ακολουθία για το σύνολο της χωρικής ενότητας, από τα αντίστοιχα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα της περιόδου 2007-2013, αλλά και από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης.

- Η σημαντικότητα των γενικών στόχων είναι ίδια τόσο για το σύνολο της χωρικής ενότητας όσο και για κάθε μία από τις διοικητικές Περιφέρειες
- **Κυρίαρχος αναδεικνύεται ο γενικός στόχος 3 «Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής»,** όπου δεσμεύεται συνολικά το 62.5% της κοινοτικής συνδρομής. Ο γενικός στόχος 3 είναι και για τις τρεις Περιφέρειες κυρίαρχος. Τη μεγαλύτερη βαρύτητα (67.5% επί της κοινοτικής συνδρομής) εμφανίζει στην Περιφέρεια Ιονίων Νησιών, που αποδίδεται κυρίως στις αυξημένες δεσμεύσεις για δράσεις τουρισμού που συνάδουν με τη στρατηγική της συγκεκριμένης Περιφέρειας ώστε να καταστεί η τελευταία ένας διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- **Ακολουθεί σε σημαντικότητα ο γενικός στόχος 1 «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας»,** ο οποίος δεσμεύει το 24.7% της συνολικής κοινοτικής συνδρομής. Ο γενικός στόχος 1 είναι και για τις τρεις Περιφέρειες δεύτερος σε σημαντικότητα κυμαινόμενος από 29.7% χρηματοδοτική βαρύτητα για την περιφέρεια Πελοποννήσου έως 19% για την περιφέρεια Ιονίων Νησιών.
- **Τελευταίος σε σημαντικότητα είναι ο γενικός στόχος 2 «Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και η τόνωση της επιχειρηματικότητας»,** ο οποίος δεσμεύει το 11.2% της κοινοτικής συνδρομής. Ο γενικός στόχος 2 εμφανίζει τη μεγαλύτερη σημαντικότητα (13.1% της κοινοτικής συνδρομής) στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας που αποδίδεται κύρια στην παρουσία

του Πανεπιστημίου Πατρών και των ερευνητικών ινστιτούτων, ενώ στις δύο άλλες Περιφέρειες προγραμματίζονται σημαντικές παρεμβάσεις από τα αντίστοιχα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (εφεξής ΣΠΕ) του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Χ.Ε ΔΕΠΙΝ. Με βάση τα μέχρι σήμερα εκδοθέντα καθοδηγητικά κείμενα και την ερμηνεία της διοίκησης στην Ελλάδα αλλά και από τον ορισμό της, η ΣΠΕ είναι μια δυναμική διαδικασία και στοχεύει στην εκπλήρωση του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης διαμέσου της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο κατά το δυνατόν έγκαιρο στάδιο της διαδικασίας σχεδιασμού πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων. Στην παρούσα μελέτη ακολουθούνται τα ακόλουθα διακριτά βήματα:

- Η περιγραφή του προγράμματος, δηλαδή η κατά το δυνατόν αναλυτική αναφορά σε έργα και δράσεις που σχεδιάζονται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Χ.Ε ΔΕΠΙΝ, και κυρίως στους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα των παρεμβάσεων
- Η περιγραφή της σημερινής κατάστασης του περιβάλλοντος, κατά την οποία διαγνώστηκαν τα επίπεδα των περιβαλλοντικών παραμέτρων και εντοπίστηκαν τα ευαίσθητα και μη σημεία.
- Η εκτίμηση, αξιολόγηση και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προγράμματος, η μεθοδολογία της οποίας εκτίθεται αναλυτικά στο κεφάλαιο 8 της παρούσας μελέτης.

■ **Εκτίμηση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων**

Για την εκτίμηση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του ΕΠ συντέθηκε μια μεθοδολογία δύο σταδίων. Συνοπτικά:

- Στο πρώτο στάδιο προσδιορίζεται η πιθανότητα να επηρεαστεί κάποια περιβαλλοντική παράμετρος ή δείκτης από μια ή περισσότερες δράσεις του ΕΠ.
- Στο δεύτερο στάδιο, για τις μεταβολές που εκτιμήθηκαν ως πιθανές, εκτιμώνται τα χαρακτηριστικά των αλλαγών π.χ. η θετική ή αρνητική κατεύθυνση της αλλαγής, η μονιμότητα ή ο περιορισμένος χρόνος παραμονής της κ.ά. Κατόπιν, διεξάγεται η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και διαπιστώνεται η αναγκαιότητα ή μη της λήψης μέτρων αντιμετώπισης. Σε καταφατική περίπτωση προσδιορίζεται το είδος των κατάλληλων μέτρων.

Η διερεύνηση του πρώτου σταδίου κατέληξε στην κατάρτιση του πίνακα με **εξήντα πέντε κρίσιμες ερωτήσεις**, διαρθρωμένες σε είκοσι περιβαλλοντικά θεματικά πεδία. Ο πίνακας αυτός χρησιμοποιείται ως «κόσκινο» για κάθε άξονα προτεραιότητας του ΕΠ, ώστε να διαγνωσθούν οι περιβαλλοντικές συνιστώσες που ενδέχεται να μεταβληθούν, αλλά και αυτές που δεν πρόκειται να δεχθούν τάσεις αλλαγής (screening).

Οι πρώτες συλλέγονται και περνούν στο επόμενο στάδιο, αυτό του προσδιορισμού των ιδιοτήτων κάθε μεταβολής. Ακολουθεί δηλαδή αξιολόγηση του χαρακτήρα κάθε επίπτωσης και

εντοπίζονται οι δυνατότητες πρόληψης και εκ των υστέρων αναστροφής των επιπτώσεων, ώστε να διαμορφωθεί η κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να στρέφονται τα μέτρα αντιμετώπισης. Τέλος, διερευνώνται λεπτομερέστερα τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων.

Συμπερασματικά, από την αξιολόγηση του συγκεκριμένου ΕΠ προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της ΧΕ ΔΕΠΙΝ παρουσιάζει υψηλό βαθμό συμβατότητας με την εθνική και κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος, περιλαμβάνοντας επιμέρους δράσεις στα Μέτρα των περισσότερων Αξόνων Προτεραιότητας που ενσωματώνουν την περιβαλλοντική διάσταση άμεσα ή έμμεσα. Τα μέτρα των αξόνων, που παρουσιάζονται ως αμέσως συναφή με τους τομείς προτεραιότητας του έκτου προγράμματος δράσης για το περιβάλλον, **συγκεντρώνουν ένα ποσό χρηματοδότησης ύψους 863 εκ € περίπου (66% της συνολικής Δημόσιας Δαπάνης του ΕΠ)**, το οποίο αφορά στη λήψη ενεργητικών μέτρων περιβαλλοντικής προστασίας.
- Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της ΧΕ ΔΕΠΙΝ παρουσιάζει απόλυτη συνάφεια με τον χωροταξικό σχεδιασμό και ευρεία χωρική διασπορά των πόρων.
- Μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος δημιουργείται το υπόβαθρο για την αιεφόρο ανάπτυξη της ΧΕ ΔΕΠΙΝ, παράλληλα με την προστασία του περιβάλλοντος. Η δημιουργία του υπόβαθρου για την αιεφόρο ανάπτυξη περιλαμβάνει όλες τις επιμέρους συνιστώσες που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την επίτευξη του στόχου της αιεφόρου ανάπτυξης. Συγκεκριμένα οι προϋποθέσεις αυτές περιλαμβάνουν παρεμβάσεις στους τομείς της ψηφιακής σύγκλισης και της αναβάθμισης της διοίκησης, την υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης, του πολιτισμού, της παιδείας και του περιβάλλοντος.

■ Αντιμετώπιση επιπτώσεων

Εν συνεχεία στο πλαίσιο της παρούσας ΣΜΠΕ δίνεται σε επίπεδο κατευθύνσεων, μία σειρά προτάσεων και μέτρων, τα οποία είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση των οποιωνδήποτε δυσμενών επιπτώσεων, που εκτιμάται ότι θα προκληθούν από την εφαρμογή του ΕΠ στους ως άνω τομείς του Περιβάλλοντος.

■ Παρακολούθηση επιπτώσεων

Για την παρακολούθηση (monitoring) των περιβαλλοντικών μεταβολών ή/και επιπτώσεων των παρεμβάσεων που θα προκύψουν από την εφαρμογή του ΕΠ προτείνονται επίσης συγκεκριμένοι δείκτες και προτείνεται η εφαρμογή ειδικού προγράμματος δειγματοληψιών και μετρήσεων των οποίων το είδος και η συχνότητα, απαιτείται να είναι τέτοια έτσι ώστε να απεικονίζει την εξέλιξη της κατάστασης του περιβάλλοντος και παράλληλα να ικανοποιεί τις απαιτήσεις που απορρέουν από τις κανονιστικές πράξεις του εθνικού ή κοινοτικού δικαίου, όπως επί παραδείγματι από την Οδηγία 2000/60/ΕΚ, που αφορά στη διαχείριση των υδατικών πόρων. Για τη διαχρονική παρακολούθηση της μεταβολής του περιβάλλοντος στο χωρικό πεδίο εφαρμογής του

Προγράμματος, προτείνεται να χρησιμοποιηθούν συγκεκριμένοι περιβαλλοντικοί δείκτες (διαρθρωτικοί δείκτες).

■ Πλαίσιο περιβαλλοντικών όρων

Τέλος στο κεφάλαιο των στοιχείων της κανονιστικής πράξης, προτάθηκε ένα γενικό **πλαίσιο Περιβαλλοντικών Όρων, που διέπουν την εφαρμογή του ΕΠ**. Συνοπτικά το πλαίσιο αυτό ανά κατηγορία παρέμβασης έχει ως ακολούθως:

1) Παρεμβάσεις προσπελασιμότητας: Λήψη μέτρων για την προστασία της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση των οικοτόπων και των πληθυσμών των απειλούμενων και κινδυνευόντων ειδών και των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος

2) Έργα υποδομής, έργα οικιστικής ή τουριστικής ανάπτυξης και κάθε μορφής ανθρώπινη παρέμβαση, επηρεάζει άμεσα το φυσικό περιβάλλον. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στις πολεοδομικές παρεμβάσεις κλίμακας (π.χ μεγάλες τουριστικές μονάδες) με έμφαση στις παρεμβάσεις σε παραθαλάσσιες περιοχές. Αυστηρή εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας για τις αδειοδοτήσεις, όροι για τον τρόπο διαχείρισης των στερεών και υγρών αποβλήτων, εφαρμογή των υγειονομικών διατάξεων.

3) Βιώσιμη διαχείριση γεωργικών γαιών και δασικών εκτάσεων. Απαιτείται η συστηματική παρακολούθηση των γεωργικών εκτάσεων μέσω δειγματοληψιών τόσο στο έδαφος όσο και στους υπόγειους και επιφανειακούς υδατικούς πόρους. Απαιτείται η προστασία των δασικών εκτάσεων από την ανεξέλεγκτη απόρριψη αποβλήτων, όπως και η άμεση αποκατάσταση των ΧΑΔΑ, που υπάρχουν μέσα σε αυτές. Για τους ΧΑΔΑ οι οποίοι πρόκειται να αποκατασταθούν επιβάλλεται η διαχρονική τους παρακολούθηση, μέσω δικτύου υδρογεωτρήσεων και συστηματικής δειγματοληψίας και ανάλυσης δειγμάτων υπόγειου νερού, στο τέλος της κάθε υδρολογικής περιόδου. Επίσης, θα πρέπει να εκτιμηθούν τα επίπεδα ρύπανσης του εδάφους μέχρι τον υδροφόρο ορίζοντα με την εκτέλεση ενός αριθμού πυρηνοληπτικών γεωτρήσεων και αντιπροσωπευτικής δειγματοληψίας των εδαφικών οριζόντων. Τέλος θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την προστασία του δασικού πλούτου από παράνομη υλοτομία και άλλες ανθρώπινες παρεμβάσεις, όπως εμπρησμοί κ.ά.

4). Λήψη μέτρων για την ανάσχεση της υποβάθμισης των επιφανειακών, υπόγειων και θαλάσσιων νερών της ΧΕ ΔΕΠΙΝ και την επίτευξη καλής ποιότητας νερού σε κάθε υδάτινο σώμα στο πλαίσιο και της εφαρμογής της Οδηγίας 2000/60.

5) Εξασφάλιση ορθολογικής αξιοποίησης νερού στο πλαίσιο διαχειριστικών σχεδίων σε κάθε περιοχή λεκάνης απορροής ποταμού στη Χωρική Ενότητα.

6) Στο ίδιο πλαίσιο απαιτείται ο έλεγχος και η παρακολούθηση της ποιότητας τόσο των μεταβατικών όσο και των παράκτιων υδάτων.

7) Παρακολούθηση των οικιακών και βιομηχανικών αποβλήτων με την εκτίμηση:

- Βάρος αστικών αποβλήτων, που παράγεται από κάθε Κοινότητα και Δήμο και αναγωγή ανά κεφαλή, και κατάταξή τους σε κατηγορίες:

- Χαρτί
- Πλαστικά
- Γυαλί
- Μέταλλα
- Απορρίμματα τροφίμων, κήπων και παρόμοια υλικά
- Λοιπά απορρίμματα

□ Βάρος βιομηχανικών αποβλήτων ανά μονάδα, π.χ.

- Βιομηχανία τροφίμων (NACE 15)
- Καπνοβιομηχανία (NACE 16)
- Βιομηχανία υφασμάτων (NACE 17)
- Νοσοκομειακά απόβλητα (NACE 85)
- Αγροτικά απόβλητα (NACE 1)
- Υλοτομία (NACE 2)
- Λατομικά απόβλητα (NACE 14)

□ Εξυπηρετούμενος πληθυσμός

8) Παρακολούθηση της ρύπανσης του περιβάλλοντος από τους χώρους υγειονομικής ταφής που αφορά σε:

□ Ρύπανση (χημική και σωματιδιακή)

➤ Αέρα

Εκπομπές CH₄, CO₂, σωματίδια (PM₁₀, PM_{2,5})

➤ Εδάφους, επιφανειακού και υπόγειου νερού

As, B, Cd, Cr, Cu, Hg, Ni, Pb, Sb, Se, Zn και ανόργανες ενώσεις (Cl⁻, NO_x, NH₄⁺, SO_x, etc.), BTEX, MTBE, PAHs, PCBs, HFCs, PFCs, TCE, TCM, TPH, VHH, Pesticides, Phenols, Chlorophenols, Dioxins, Furans, Aliphatic hydrocarbons, CH₄, Chlorinated aromatic hydrocarbons, Organolead and Organotin compounds,

□ Ρύπανση κατά τη μεταφορά από τα απορριμματοφόρα

• Εκπομπές NO_x, SO₂, σωματίδια (PM₁₀, PM_{2,5})

• Θόρυβος

Στόχος η μείωση της διάχυτης επιβάρυνσης των εδαφών με ουσίες που είναι επικίνδυνες για το περιβάλλον

9) Λήψη μέτρων για τη μείωση ατμοσφαιρικής ρύπανσης (όπως ρύπανση χημική και σωματιδιακή). Λήψη μέτρων για τη μείωση αέριων εκπομπών και σωματιδίων από κυκλοφορία οχημάτων, βιομηχανία, αστικές δραστηριότητες και μείωση εκπομπών αέριων ρύπων που σχετίζονται με τον ευτροφισμό και την οξίνιση. Μέτρηση και παρακολούθηση των εκπομπών NO_x (οξειδία του αζώτου), CO (μονοξείδιο του άνθρακα), CO₂ (διοξείδιο του άνθρακα), HC (υδρογονάνθρακες), SO_x (οξειδία του θείου), VOCs (πτητικοί

υδρογονάνθρακες), Pb, σωματίδια (PM10, PM2,5), χημικά στοιχεία καταλυτών (Pt, Pa, Rh, Cr, Ni, Cu).

10) Λήψη μέτρων για τη **μείωση των επιπέδων θορύβου** στα αστικά κέντρα και σε ευαίσθητες σε θόρυβο περιοχές ή σε περιοχές ειδικών χρήσεων.

11) Λήψη μέτρων για την **ισόρροπη οικιστική ανάπτυξη** και μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ανάπτυξης στον εξωαστικό χώρο. Εφαρμογή χωροταξικών σχεδίων με πρόβλεψη ελεύθερων χώρων, χώρων πρασίνου κ.ά.

12) **Μείωση των εκπομπών αερίων** που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου και λήψη μέτρων για την προστασία της στοιβάδας του όζοντος.

13) **Ίδρυση Παρατηρητηρίου Περιβάλλοντος**. Απαιτείται η σύσταση φορέα ο οποίος θα είναι υπεύθυνος για την ανάπτυξη και εφαρμογή του συστήματος παρακολούθησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, από την υλοποίηση των παρεμβάσεων του ΕΠ, καθώς και της επιτυχούς ή μη, ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης σ' αυτό. Ο Φορέας θα δημιουργεί, θα τηρεί και θα εμπλουτίζει τη βάση των περιβαλλοντικών δεδομένων. Θα είναι σε συνεργασία και σε δυναμική σχέση με τους επί μέρους ΟΤΑ, καθώς και τους αρμόδιους φορείς ή τις υπηρεσίες τους, που έχουν συστήσει ή εκ των αναγκών, θα πρέπει να συστήσουν. Το νομικό πλαίσιο σύστασης του φορέα, θα περιλαμβάνει το πεδίο ευθύνης, τις αρμοδιότητες και τον τρόπο λειτουργίας του.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

2.1 Στρατηγικός Στόχος και Ειδικό Στόχοι του Προγράμματος

Η αυξανόμενη ένταση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Ευρώπη, όπως προκύπτουν από την παγκοσμιοποίηση του οικονομικού συστήματος, την απώλεια ανταγωνιστικότητας και τις αρνητικές δημογραφικές εξελίξεις, έχουν καταστήσει σαφές ότι το status quo δεν αποτελεί επιλογή. Η Ευρώπη καλείται να ανταποκριθεί στην πρόκληση με μια σειρά μεταρρυθμίσεων που θα την βοηθήσουν όχι μόνο να κερδίσει το χαμένο έδαφος, αλλά και να ανακτήσει την υπεροχή της στη γνώση, στην τεχνολογία, στην οικονομική αποτελεσματικότητα, όπως και στο κοινωνικό επίπεδο, προωθώντας την κοινωνική συνοχή και προστατεύοντας το περιβάλλον. Η **Στρατηγική της Λισσαβόνας (ΣΤΛ)** αποτυπώνει τις προτεραιότητες και προτείνει τις κατευθύνσεις στις οποίες θα πρέπει να κινηθούν οι μεταρρυθμίσεις, σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ειδικότερα προβλήματα του κάθε κράτους μέλους. Στα πλαίσια της πρόσφατης αναθεώρησης της ΣΤΛ, τα κράτη μέλη ανέλαβαν τη δέσμευση να εκπονήσουν και να παρουσιάσουν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ε.Ε.) **Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ)** για το διάστημα 2005-2008 (ΕΠΜ) σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που συμφωνήθηκαν και εγκρίθηκαν στα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Μαρτίου και Ιουνίου 2005 αντίστοιχα, και δημοσιεύθηκαν σαν Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές (COM2005/141).

Στόχος του ελληνικού ΕΠΜ είναι η ενίσχυση της Απασχόλησης, της Ανάπτυξης και της Κοινωνικής Συνοχής. Το πρόγραμμα συγκεντρώνει, σε ένα ενιαίο κείμενο, τις μεταρρυθμίσεις που σχεδιάζει και υλοποιεί η Κυβέρνηση τα επόμενα τρία χρόνια (με απώτερο ορίζοντα το 2010) στους τομείς των Δημοσίων Οικονομικών, των Διαρθρωτικών (μικροοικονομικών) Αλλαγών, καθώς και στην Απασχόληση, Κατάρτιση και Εκπαίδευση. Η εκπόνηση του ΕΠΜ στηρίχθηκε στη βάση ενός νέου μοντέλου ανάπτυξης, που προσβλέπει στην ανάπτυξη της υγιούς ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας. Οι λέξεις - κλειδιά, πίσω από το τρίπτυχο αυτό, είναι *η αύξηση της παραγωγικότητας, η συγκράτηση του πληθωρισμού και η τόνωση της απασχόλησης*. Πιο συγκεκριμένα, οι προτεραιότητες είναι:

- (α) Η αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας και η εξασφάλιση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών
- (β) Η αύξηση της παραγωγικότητας
- (γ) Η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος,
- (δ) Η αύξηση της απασχόλησης,

Η προώθηση του εθνικού ΕΠΜ επιτυγχάνεται μέσω των συγχρηματοδοτούμενων από την Ε.Ε. αναπτυξιακών παρεμβάσεων δηλαδή των δράσεων του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης 2000-2006 (Γ' ΚΠΣ) και του **Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013 (ΕΣΠΑ – Δ' ΚΠΣ)**.

2.1.1 Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013

Η προσέγγιση προκειμένου να προσδιορισθούν οι στρατηγικές πολιτικές ανάπτυξης της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013 στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ βασίζεται στην πεποίθηση ότι **δεν υπάρχουν μεμονωμένοι παράγοντες που μπορούν να πυροδοτήσουν μια ταχεία, πραγματική ανάπτυξη** στην Ελλάδα. Παρόμοια, **δεν υπάρχει ένα «μοναδικό εμπόδιο για την ανάπτυξη»**, η άρση του οποίου θα επέτρεπε την επίτευξη ενός υψηλού επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης. Αντίθετα, η ανάπτυξη θα προέλθει από ένα σύνολο δράσεων σε συνδυασμό με ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον και μέσα σε ένα πλαίσιο στο οποίο θα καθορίζεται με σαφήνεια ένα σύνολο από κίνητρα, σε μικροοικονομικό επίπεδο, που αφορούν στην ιδιωτική πρωτοβουλία και ανάληψη πρωτοβουλιών.

Δημιουργείται εν τούτοις η ανάγκη εστίασης σε ορισμένους **τομείς προτεραιότητας** για τη στρατηγική της ανάπτυξης. Οι συνεχιζόμενες διαδικασίες του εθνικού αναπτυξιακού προγραμματισμού – διαβούλευσης έχουν συμβάλει σε έναν αρχικό προσδιορισμό των τομέων προτεραιότητας και σε μια σειρά δυνατών πολιτικών επιλογών και προτάσεων για κάθε έναν από αυτούς. Μία προκαταρκτική διατύπωση **7 Αξόνων Προτεραιότητας** κατωτέρω περιλαμβάνει και αρκετούς τομείς που μπορούν να σηκώσουν το βάρος της ανάπτυξης και που μπορούν να καταστούν ανταγωνιστικοί σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Με βάση την ανωτέρω γενική θεώρηση καθίσταται σαφές ότι η στρατηγική του νέου ΕΣΠΑ 2007-2013 θα πρέπει να στοχεύει στην ενίσχυση της ανάπτυξης, της απασχόλησης, της κοινωνικής συνοχής και στην προώθηση της πραγματικής σύγκλισης με τις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. **Ένα νέο αναπτυξιακό όραμα επομένως θα πρέπει να συνδέεται με την ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου των Ελλήνων πολιτών και τη σύγκλιση με το ευρωπαϊκό μέσο (σε όρους εισοδήματος και αγοραστικής δύναμης, βασικών υπηρεσιών, επιπέδου κοινωνικής προστασίας).** Ο στρατηγικός στόχος της **βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης με κοινωνική συνοχή μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση μιας ανταγωνιστικής και δυναμικής οικονομίας βασιζόμενης στη γνώση, που να οδηγεί στην πλήρη απασχόληση με τη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας.**

Επιμέρους συνιστώσες για τη διαμόρφωση της στρατηγικής αυτής αποτελούν:

- Η διαμόρφωση στρατηγικών επιλογών επικεντρώνοντας σε δράσεις που θα αναδείξουν τα πλεονεκτήματά της χώρας.
- Η έμφαση στα προγράμματα κατάρτισης και γνώσης, διότι από εκεί θα προέλθουν τα περισσότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στο μέλλον.
- Η υλοποίηση δράσεων που θα τονώσουν την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.
- Ο σωστός και έγκαιρος σχεδιασμός για την επόμενη προγραμματική περίοδο.
- Η διατύπωση ξεκάθαρων, ως προς το στόχο και το περιεχόμενο, προτεραιοτήτων.

- Ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί στη γεωπολιτική θέση της χώρας και στην αξιοποίηση της σημασίας της ως πόλου σταθερότητας και ανάπτυξης στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Βασική επιδίωξη αποτελεί η εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας ώστε να καταστεί ελκυστική για την εγκατάσταση ξένων επιχειρήσεων που στοχεύουν στην επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους στα Βαλκάνια και την ευρύτερη περιοχή.
- Η αξιοποίηση της εμπειρίας που αποκτήθηκε από τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, αλλά και από την τρέχουσα, για την προώθηση θεσμικών και διοικητικών μεταρρυθμίσεων, με στόχο να εκπληρωθούν οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική υλοποίηση των προτεραιοτήτων και να επιτευχθούν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα από τη χρησιμοποίηση των πόρων που θα διατεθούν.

Στο επίπεδο του προγραμματισμού, κατά τη συνεχιζόμενη διαδικασία του εθνικού **αναπτυξιακού σχεδιασμού της περιόδου 2007-2013**, και μέσω της ευρύτατης διαβούλευσης με τους φορείς τομεακών και περιφερειακών πολιτικών, τους κοινωνικο-οικονομικούς εταίρους και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, αναδεικνύονται στην παρούσα φάση επτά (7) Στρατηγικοί Άξονες Ανάπτυξης για το ΕΣΠΑ. Οι άξονες του ΕΣΠΑ παρουσιάζονται κατωτέρω με αναφορά στη συμβολή τους στις 3 βασικές προτεραιότητες της **αναθεωρημένης ατζέντας της Λισσαβόνας** (Να καταστεί η Ευρώπη ελκυστικότερος τόπος επενδύσεων και εργασίας, γνώση και καινοτομία ως παράγοντες μεγέθυνσης, Δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης), καθώς και στις αντίστοιχες Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθύνσεις για την Πολιτική Συνοχής.

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1. Περιφερειακή Ανάπτυξη - Ο Άξονας αυτός συνιστά το Περιφερειακό Σκέλος Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς και θα διακρίνεται σε πέντε (5) Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, ένα ανά μείζονα Αναπτυξιακή Περιφέρεια (ένα εκ των οποίων αφορά στη **Δυτική Ελλάδα – Πελοπόννησο – Ιόνιο**). Στο πλαίσιο του άξονα θα χρηματοδοτηθούν κυρίως έργα που αφορούν σε Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος, δευτεροβάθμια δίκτυα (μεταφορές, μικρά λιμάνια, μικρά αεροδρόμια, κλπ), υποδομές εκπαίδευσης, πολιτισμού, πρόνοιας, περιβάλλοντος, υγείας (και εξοπλισμού), αστικές αναπλάσεις κλπ. Συμπληρωματικά με τις παρεμβάσεις που εντάσσονται στους υπόλοιπους Τομεακούς Άξονες του ΕΣΠΑ, ο άξονας αυτός θα συμβάλει στην προώθηση της 1^{ης} προτεραιότητας της πολιτικής Συνοχής («Η Ευρώπη και οι περιφέρειές της πιο ελκυστικοί τόποι για επενδύσεις και απασχόληση») και σε επιμέρους συνιστώσες της περιφερειακής-χωρικής της διάστασης (π.χ «Η συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην απασχόληση»).

Στο πλαίσιο του άξονα προτεραιότητας 1 η στρατηγική για την ανάπτυξη των περιφερειών για πρώτη φορά διαχωρίζεται σε τρεις ενότητες

1. Τις περιφέρειες **αμιγούς στόχου**¹

¹ Μέχρι την τρέχουσα προγραμματική περίοδο όλες οι περιφέρειες της χώρας εντάσσονταν στο στόχο 1

2. Τις περιφέρειες φυσικής σύγκλισης (σταδιακής ένταξης ή phase in) και
3. Τις περιφέρειες στατιστικής σύγκλισης (σταδιακής εξόδου)

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2. Επιχειρηματικότητα & Εξωστρέφεια

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3. Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας και των Υπηρεσιών Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4. Ψηφιακή Σύγκλιση & Οργανωτική Αναδιάρθρωση της Δημόσιας Διοίκησης –

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5. Αειφόρος Ανάπτυξη –

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 6 Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 7. Προώθηση της διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας -

Παρεμβάσεις για την **Ανάπτυξη της υπαίθρου και την Αλιεία** θα προωθηθούν από διακριτό Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο για την Αλιεία.

Το Δεκέμβριο του 2005, με βάση τις διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο των Δημοσιονομικών Προοπτικών της Ε.Ε. για την περίοδο 2007-2013, η χώρα εξασφάλισε ένα «φάκελο» Συνοχής ανερχόμενο σε € 20,1 δις αμιγούς Κοινοτικής Συνδρομής σε τιμές 2004. Η ειδικότερη **κατανομή και προέλευση της Κοινοτικής Συνδρομής** έχει ως εξής:

A. Από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ταμείο Συνοχής το ποσό ανέρχεται σε € 18,2 δις. Από αυτά:

- € 8,4 δις αφορούν τις περιφέρειες του αμιγούς Στόχου 1 - Σύγκλιση (Ανατολική Μακεδονία- Θράκη, Ήπειρος, Θεσσαλία, Ιόνια Νησιά, Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο, Κρήτη),
- € 5,8 δις αφορούν το Στόχο 1 - Στατιστική Σύγκλιση ή 'Phasing out' (Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Αττική),
- € 582 εκατ. αφορούν τις περιφέρειες που εντάσσονται στο Στόχο 2 ή 'Phasing in' (Νότιο Αιγαίο, Στερεά Ελλάδα),
- € 181 εκατ. αφορούν το Στόχο 3 (Διασυνοριακή, Διακρατική και Διαπεριφερειακή συνεργασία), και τέλος
- € 3,3 δις αφορούν πόρους του Ταμείου Συνοχής.

B. Η ανάπτυξη των Περιφερειών της χώρας που εξαρτώνται από τη γεωργία και την αλιεία θα ενισχυθεί από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας (ΕΤΑ) με ποσό που ανέρχεται σε €1,9 δις.

Με βάση τα πλέον πρόσφατα στοιχεία και τους σχετικούς υπολογισμούς της Επιτροπής που λαμβάνουν υπόψη και τον πληθωριστή, το παραπάνω αναφερόμενο ποσό (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΤΣ) διαμορφώνεται σε € 20,4 δις, ενώ η Κοινοτική Συνδρομή της περιόδου 2007-2013 για το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΑ ανέρχεται σε € 3,7 δις και € 207 εκατ. αντίστοιχα. Ο «φάκελος» συνεπώς της συνολικής Κοινοτικής Συνδρομής σε τρέχουσες τιμές ανέρχεται σε € 24,3 δις.

Η στρατηγική του νέου ΕΣΠΑ 2007-2013 στοχεύει στην ενίσχυση της αειφόρου ανάπτυξης, της απασχόλησης, της κοινωνικής και χωρικής συνοχής και την προώθηση της πραγματικής σύγκλισης με τις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξειδικεύεται δε σε πέντε θεματικές προτεραιότητες:

1. Ελκυστικότητα της Ελλάδας, και των Περιφερειών, ως τόπο επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης.
2. Επιχειρηματικό περιβάλλον
3. Κοινωνία της γνώσης και καινοτομία
4. Απασχόλησης και Κοινωνική Συνοχή
5. Θεσμικό Περιβάλλον

Επιπρόσθετα, αναλύεται σε χωρικές προτεραιότητες με στόχο τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, την ανάπτυξη των ορεινών, νησιωτικών και αγροτικών περιοχών, καθώς και περιοχών που συνδέονται με την αλιεία και τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία.

Οι ανωτέρω προτεραιότητες εξειδικεύονται σε επιμέρους τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα:

- Δύο ΕΠ, το «ΕΠ Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» και το «ΕΠ Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας», που χρηματοδοτούνται από κοινού από το ΕΤΠΑ και το Ταμείο Συνοχής και καλύπτουν όλες τις περιφέρειες
- Δύο ΕΠ, το «ΕΠ Επιχειρηματικότητα και Ανταγωνιστικότητα» και το «ΕΠ Ψηφιακή Σύγκλιση», που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ στο πλαίσιο των οκτώ περιφερειών του στόχου Σύγκλισης, και
- Τρία ΕΠ, το «ΕΠ Απασχόλησης», το «ΕΠ Εκπαίδευσης και δια βίου Μάθησης» και το «ΕΠ Βελτίωσης της Διοικητικής Ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης), που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και καλύπτουν όλες τις περιφέρειες.

Συμπληρωματικά, προβλέπεται ένα επιπλέον ΕΠ, το «ΕΠ Τεχνικής Υποστήριξης Εφαρμογής του ΕΣΠΑ» και επιπλέον διακριτά ΕΠ που θα αφορούν τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία.

Η ενδυνάμωση της περιφερειακής διάστασης του ΕΣΠΑ αποτελεί κεντρική επιλογή στρατηγικού σχεδιασμού και διασφαλίζεται με την κατανομή ποσοστού 80% των πόρων που προέρχονται από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ στην ελληνική περιφέρεια. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνεται η αυξημένη χρηματοδότηση **πέντε νέων Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων** (ΠΕΠ), τα οποία χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ με περίπου 40% των συνολικών πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων καλύπτοντας τρεις διοικητικές περιφέρειες ανά ΠΕΠ (διακριτό ΠΕΠ για την Αττική).

Οι πιο πάνω θεματικές και χωρικές προτεραιότητες του ΕΣΠΑ και τα αντίστοιχα ΕΠ **παρουσιάζουν ισχυρή συνάφεια με την Ατζέντα της Λισσαβόνας**. Η ανάλυση του Σχεδίου Στρατηγικού Μέρους του ΕΣΠΑ καταδεικνύει ότι συνολικά τόσο το σκέλος των Μικροοικονομικών Κατευθυντήριων Γραμμών όσο και το σκέλος των Κατευθυντήριων Γραμμών για την Απασχόληση εξυπηρετούνται μέσα από τις πολιτικές του ΕΣΠΑ και τα προτεινόμενα Επιχειρησιακά Προγράμματα. Οι κυριότερες συνέργειες είναι:

- Η **περιβαλλοντική διάσταση** (προτεραιότητες του Γκέτεμποργκ) που ενσωματώνεται επαρκώς σε όλες τις θεματικές προτεραιότητες του ΕΣΠΑ και ως στρατηγική προβλέπεται στο ΕΠ «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη».
- Οι προτεραιότητες της **Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης**, όπως ενσωματώνονται στο ΕΠΜ (κεφ. 9), προωθούνται μέσα από τα τομεακά ΕΠ του ΕΣΠΑ με συγχρηματοδότηση από το ΕΚΤ. Βασική επιλογή της χώρας είναι η εντατικοποίηση της χρηματοδοτικής προσπάθειας προς το ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω της αντίστοιχης κατανομής σημαντικού ποσοστού των πόρων του ΕΣΠΑ (περίπου € 4 δις Κοινοτικής Συνδρομής).
- Η στρατηγική του ΕΠΜ για το **Επιχειρηματικό Περιβάλλον** εξυπηρετείται κυρίως από το ΕΠ «Επιχειρηματικότητα», με πρόσθετους πόρους από τα πέντε ΠΕΠ.
- Η στοχοθεσία του ΕΠΜ για την **Κοινωνία της Γνώσης** προωθείται με αντίστοιχη θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ (Κοινωνία της Γνώσης και Καινοτομία).
- Επιπλέον, η στοχοθεσία του ΕΠΜ για την **Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή** εξυπηρετείται οριζόντια από το ΕΣΠΑ και κυρίως μέσα από τα ΠΕΠ και τα ΕΠ με συγχρηματοδότηση από το ΕΚΤ.
- Επίσης, η **διάσταση της ισότητας των φύλων** και οι προτεραιότητες που τίθενται στο ΕΣΠΑ προωθούνται σε συνάφεια με τις σχετικές πολιτικές ισότητας του Εθνικού Προγράμματος Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση, με την εφαρμογή ενός πλέγματος πολιτικών για την υλοποίηση των υιοθετημένων προτεραιοτήτων.

- Η προτεραιότητα του ΕΠΜ για τη **Δημόσια Διοίκηση** (κεφ. 8) αναδεικνύεται και στο ΕΣΠΑ ως διακριτός θεματικός άξονας και τυγχάνει αυξημένης χρηματοδοτικής προσπάθειας και διευρυμένης στοχοθεσίας σε σχέση με την περίοδο 2000-2006, μέσω του ΕΠ «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης».
- Οι παρεμβάσεις του ΕΣΠΑ για την αύξηση και βελτίωση των επενδύσεων στην **Έρευνα & Ανάπτυξη**, στο πλαίσιο της γνώσης και της καινοτομίας, συνιστούν την δεύτερη θεματική προτεραιότητα του και θα αποτελέσουν σημαντικό εργαλείο για την επίτευξη των αντίστοιχων εθνικών στόχων του ΕΠΜ.
- Ιδιαίτερα σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι, το ΕΣΠΑ και τα Εθνικά Σχέδια Αγροτικής Ανάπτυξης και Αλιείας οφείλουν να εξασφαλίζουν τη συμπληρωματικότητα και τη συνοχή μεταξύ των δράσεων που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο της νέας Προγραμματικής Περιόδου.

2.1.2 Η περίπτωση του Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ε.Π.) Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων έχει ως στόχο να συμβάλλει στην κάλυψη των εθνικών στρατηγικών στόχων, συμπληρωματικά με τα τομεακά προγράμματα και με έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της κάθε Περιφέρειας.

Η χωρική ενότητα Δυτικής Ελλάδας - Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων αποτελεί μία από τις πέντε νέες χωρικές ενότητες, οι οποίες δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο των ενεργειών αναμόρφωσης του πλαισίου διαχείρισης της προγραμματικής περιόδου 2007-2013. Η χωρική ενότητα περιλαμβάνει τρεις Περιφέρειες που ανήκουν στον αμιγή στόχο 1 δηλ. έχουν και οι τρεις ΑΕΠ μικρότερο του μέσου κοινοτικού.

Ως προς τις αναπτυξιακές τους επιδόσεις οι τρεις Περιφέρειες της χωρικής ενότητας παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις, οι οποίες συνδέονται με διάφορους παράγοντες αλλά μοιράζονται και κοινά σημεία.

- Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ περιλαμβάνει δύο σχετικά μεγάλες από πλευράς γεωγραφικής έκτασης, πληθυσμού και αγοράς Περιφέρειες (Πελοπόννησος και Δυτική Ελλάδα) και μία μικρή, νησιωτική και σε απόσταση από το εθνικό κέντρο περιφέρεια (Ιόνια Νησιά). Στην περιοχή προγραμματισμού κατοικεί το 14% του πληθυσμού της χώρας, αλλά με ανισότητα κατανομής του πληθυσμού στο χώρο (212.984 κατοίκους στα Ιόνια Νησιά, 638.942 κατοίκους στην Πελοπόννησο και 740.506 κατοίκους στην Δυτική Ελλάδα). Η χωρική ενότητα συμβάλλει στο 12% του εθνικού ΑΕΠ καταλαμβάνοντας ωστόσο την τελευταία θέση μεταξύ των λοιπών τεσσάρων χωρικών ενότητων της Ελλάδας με όρους κατά κεφαλήν προϊόντος.

- Η ιστορική εξέλιξη των ετών 1995-2003², οπότε και αυξήθηκε σημαντικά το επίπεδο σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας, επέφερε διαφορετικό ρυθμό σύγκλισης στις τρεις συνιστώσες διοικητικές Περιφέρειες. Η Πελοπόννησος εμφάνισε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης (>1.5% ετησίως), τα Ιόνια Νησιά χαμηλούς ρυθμούς (μεταξύ 0.5% και 1% ετησίως) και η Δυτική Ελλάδα παρέμεινε μάλλον στάσιμη (<0.5% ετησίως). Ουσιαστικά η Δυτική Ελλάδα εμφανίζει τη μεγαλύτερη αναπτυξιακή υστέρηση, ενώ τα Ιόνια Νησιά και η Πελοπόννησος εμφανίζουν μικτές επιδόσεις.
- Η Πελοπόννησος είναι μια παραδοσιακά αγροτική Περιφέρεια, που εμφανίζει συγκέντρωση πληθυσμού κυρίως σε πυκνοκατοικημένες περιοχές και τάσεις εξόδου από αραιοκατοικημένες προς ενδιάμεσες ή πυκνοκατοικημένες περιοχές. Τα Ιόνια Νησιά είναι νησιωτική, τουριστική περιφέρεια με κυρίαρχο χαρακτήρα αραιοκατοικημένης ζώνης και έντονες τάσεις πληθυσμιακής εξόδου από τις πυκνοκατοικημένες προς τις πλέον αραιοκατοικημένες περιοχές. Η Δυτική Ελλάδα είναι Περιφέρεια με μάλλον μη αναγνωρίσιμο χαρακτήρα με πυκνοκατοικημένη ζώνη και σαφείς τάσεις αύξησης της αστικοποίησης. Για τα Ιόνια Νησιά που αφενός δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα αστικοποίησης και αφετέρου εμφανίζουν αυξημένες δυνατότητες ανάπτυξης προστιθέμενης αξίας εκτός αστικών κέντρων, όπως οι τουριστικές περιοχές, αποτελεί προτεραιότητα η ενίσχυση του τουρισμού μέσω της ανάδειξης των ως διεθνούς τουριστικού προορισμού με χαρακτηριστικά βιώσιμης ανάπτυξης.
- Η Πελοπόννησος συμβάλλει σε ποσοστό μεγαλύτερο του 10% στη διαμόρφωση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) στον πρωτογενή τομέα όπου παρουσιάζει σημαντικά ποσοστά εξειδίκευσης. Η Πελοπόννησος ωστόσο εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλή συμμετοχή (>30%) του δευτερογενή τομέα στην περιφερειακή ΑΠΑ και πολύ υψηλή συμμετοχή (> 55%) του τριτογενή τομέα στην περιφερειακή ΑΠΑ. Η Δυτική Ελλάδα έχει μικρότερη του 10% συμμετοχή στην εθνική ΑΠΑ του πρωτογενή τομέα, αλλά μάλλον σημαντικά ποσοστά εξειδίκευσης του πρωτογενή τομέα στην περιφερειακή ΑΠΑ (της τάξης του 13%). Μικρή εντούτοις είναι η συμμετοχή της Δυτικής Ελλάδας στη διαμόρφωση της εθνικής ΑΠΑ του δευτερογενή τομέα (17%), αλλά σημαντικά μεγάλη (71%) εκείνη του τριτογενή τομέα. Τα Ιόνια Νησιά έχουν μικρή συμμετοχή του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα στην περιφερειακή ΑΠΑ, αλλά πολύ μεγάλη του τριτογενή (66%). Κατά συνέπεια, ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα παραγωγής σε ολόκληρη τη χωρική ενότητα Δυτικής Ελλάδας- Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων σύμφωνα και με τις τάσεις στην εθνική και παγκόσμια οικονομία.
- Πρόβλημα δημογραφικής γήρανσης εμφανίζει η Πελοπόννησος. Τα ποσοστά απασχόλησης είναι άνω του 60% για τα Ιόνια Νησιά και την Πελοπόννησο και κάτω του 60% για τη Δυτική Ελλάδα. Για την τελευταία η χαμηλή απασχόληση (προτελευταία σε όλες τις ελληνικές Περιφέρειες) σχετίζεται με το χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ δηλ. εκφράζει την αδυναμία απασχόλησης ικανού αριθμού ατόμων σε παραγωγικές δραστηριότητες. Η Δυτική Ελλάδα επιπλέον εμφανίζει υψηλό ποσοστό ανεργίας και

2 Δηλ. τα έτη της προγραμματικής περιόδου 1994-1999 και το ήμισυ της περιόδου 2000-2006

δεδομένου ότι η φτώχεια είναι στενά συνδεδεμένη με την ανεργία, αυτή η Περιφέρεια εμφανίζει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά πληθυσμού που απειλείται από φτώχεια. Τα Ιόνια Νησιά επίσης εμφανίζουν υψηλό ποσοστό ανεργίας, αλλά πολύ χαμηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας που αποδίδεται στη μεγάλη συμμετοχή τους στο εθνικό τουριστικό προϊόν (αντίστοιχη εικόνα εμφανίζουν και άλλες νησιωτικές Περιφέρειες). Η Πελοπόννησος εμφανίζει τις καλύτερες επιδόσεις απασχόλησης στην χωρική ενότητα δηλ. μεγαλύτερη αναλογία ενεργού πληθυσμού στο σύνολο, υψηλό ποσοστό απασχόλησης τόσο στο σύνολο των εργαζομένων όσο και στις ειδικές κατηγορίες και σχετικά χαμηλή ανεργία δηλ. είναι η Περιφέρεια που προσεγγίζει περισσότερο την αναθεωρημένη στοχοθεσία της στρατηγικής της Λισσαβόνας λαμβάνοντας όμως υπόψη τον γεωργικό χαρακτήρα στον οποίο συμμετέχουν υψηλά ποσοστά εργατικού δυναμικού, με χαρακτηριστικό την υποαπασχόληση.

- Μεταβολές των ποσοστών απασχόλησης (μεταξύ 2001 και 2004) καταδεικνύουν για τα Ιόνια Νησιά και τη Δυτική Ελλάδα ότι η εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας είναι αποσυνδεδεμένη από την αύξηση (έστω και στοιχειώδη) του ποσοστού απασχόλησης δηλ. η δημιουργία απασχόλησης δεν επαρκεί να καλύψει την αυξημένη ζήτηση εργασίας από ανέργους. Η Πελοπόννησος και η Δυτική Ελλάδα εμφανίζουν σχετικά μεγάλη εξάρτηση απασχόλησης από τον πρωτογενή τομέα, ενώ τα Ιόνια Νησιά εξειδικεύονται στον τριτογενή τομέα με όρους απασχόλησης. Ειδικότερα η Πελοπόννησος εμφανίζει παραδοσιακή εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα με τάσεις μείωσης του πρωτογενή προς όφελος του τριτογενή τομέα. Η Δυτική Ελλάδα επίσης έχει σημαντική εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα με τάσεις μεγάλης μείωσης του και μετακίνησης κυρίως στον τριτογενή και σε πολύ μικρότερο βαθμό στον δευτερογενή. Τα Ιόνια Νησιά έχουν τα 2/3 της απασχόλησης στον τριτογενή και ισοκατανομή στους άλλους δύο τομείς.

Το ΕΠ Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων καλύπτει αποκλειστικά περιφέρειες, που ανήκουν στην κατηγορία του αμιγούς στόχου «Σύγκλισης». Οι τρεις Περιφέρειες της παρούσας Χωρικής Ενότητας (Χ.Ε) θα χρηματοδοτηθούν τόσο από τα τομεακά ΕΠ, όσο και από το ΕΠ, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί η ισόρροπη κατανομή πόρων.

Ο κορμός των παρεμβάσεων που προβλέπονται από το ΕΠ αφορά σε:

- κοινωνικές υποδομές και υπηρεσίες,
- υγεία και κοινωνική αλληλεγγύη (υποδομές νοσοκομείων και δομών κοινωνικής φροντίδας, ειδικών μονάδων, κέντρων υγείας και ανοιχτής φροντίδας, εξειδικευμένος εξοπλισμός),
- πολιτισμός (ενίσχυση των βασικών πολιτιστικών υποδομών, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς),
- έργα προσπελασιμότητας και περιβάλλοντος,
- πολιτικές βιώσιμης αστικής ανάπτυξης,

- πολιτικές ενίσχυσης ορεινών, μειονεκτικών, νησιωτικών περιοχών.
- δράσεις επιχειρηματικότητας

2.2 Ο θεσμός της εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από ορισμένα σχέδια και προγράμματα

Ορισμένα σχέδια και προγράμματα, δηλαδή οργανωμένα σύνολα έργων, δραστηριοτήτων και παρεμβάσεων είναι δυνατόν να συνοδεύονται, κατά την υλοποίησή τους και αργότερα, από δυσμενείς μεταβολές στο περιβάλλον. Καθώς οι διεθνείς και οι ευρωπαϊκές κοινότητες επαύξησαν το ενδιαφέρον τους για ορθότερη περιβαλλοντική διαχείριση, αλλά και για ανάπτυξη με αειφορικά χαρακτηριστικά, διαπιστώθηκε ότι η εκτίμηση και ο περιορισμός των επιπτώσεων σε επίπεδο έργων και δραστηριοτήτων δεν ήταν πάντοτε δυνατόν να προστατεύσουν επιτυχώς το περιβάλλον. Η αποσπασματικότητα της εστίασης μόνο στο επίπεδο των έργων φαινόταν καθαρότερα σε ζητήματα αθροιστικών και συνεργιστικών επιπτώσεων, αλλά και στον μακροπρόθεσμο ορίζοντα της λειτουργίας των έργων, κατά τον οποίο εμφανίζονταν δυσμενείς για το περιβάλλον τάσεις που δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθούν εκ των προτέρων. Οι διαπιστώσεις αυτές οδήγησαν στην αναζήτηση μιας μεθόδου που να προλαμβάνει εξαρχής τέτοιες δυσμενείς καταστάσεις, που τις περισσότερες φορές οφείλονταν σε συγκεχυμένο προγραμματισμό ενός συνόλου έργων και όχι σε ελλιπή σχεδιασμό ή περιβαλλοντικές αβλεψίες των μεμονωμένων στοιχείων του συνόλου αυτού.

Η εκτίμηση των επιπτώσεων στις αρχικές φάσεις εκπόνησης του σχεδίου ή του προγράμματος αποτελεί την προσφορότερη τέτοια μέθοδο. Ο επιδιωκόμενος στόχος της είναι η ισότιμη και ορθολογική συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων αρκετά νωρίς στη διαδικασία σχεδιασμού, ώστε στις αποφάσεις για την τελική μορφή του σχεδίου ή του προγράμματος να έχει ενσωματωθεί η μέριμνα για την προστασία του περιβάλλοντος.

2.2.1 Το στρατηγικό επίπεδο προγραμματισμού

Για να καταστεί αποτελεσματική η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από ορισμένα σχέδια και προγράμματα, θα πρέπει να πραγματοποιείται στο επίπεδο εκείνο που έπεται της διατύπωσης των κεντρικών κατευθύνσεων και στόχων και προηγείται των επιπέδων εξειδίκευσης και εφαρμογής. Στο επίπεδο αυτό, λαμβάνονται οι περισσότερες αποφάσεις γενικής φύσεως, οι οποίες έχουν συνήθως δύο χαρακτηριστικά:

- αφορούν κυρίως σε θέματα προσανατολισμού και οριστικοποίησης του πλαισίου για τα επόμενα στάδια υλοποίησης του προγράμματος, παρά σε συγκεκριμένα ζητήματα σχεδιασμού των επιμέρους έργων και δραστηριοτήτων που θα ενταχθούν στο πρόγραμμα,
- ενδεχόμενη ανατροπή ή μεταβολή των αποφάσεων αυτών στο μέλλον, συνοδεύεται από υψηλό έως δυσβάστακτο κόστος, συνήθως με την έννοια της ανατροπής ολόκληρων τμημάτων προγραμματισμού ή αυτή της παραίτησης από τη μεγάλη πλειοψηφία των στόχων του προγράμματος.

Ακριβώς αυτά τα δύο χαρακτηριστικά είναι εκείνα που δίνουν στις αποφάσεις το στρατηγικό τους χαρακτήρα, και, για το λόγο αυτό, το επίπεδο λήψης τους αποκαλείται «στρατηγικό».

Έτσι, η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων που πραγματοποιείται σε αυτό το επίπεδο εκπόνησης του προγράμματος συνήθως ονομάζεται «Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση» (ΣΠΕ), παρότι στα επίσημα κείμενα θεσμοθέτης των σχετικών διαδικασιών δεν έχει υιοθετηθεί παρόμοια ορολογία.

2.2.2 Ανάδυση της ΣΠΕ μέσα από την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού κεκτημένου

Για την πληρέστερη κατανόηση των γενικών αρχών της ΣΠΕ, των αναγκών που η διαδικασία αυτή καλείται να καλύψει και των θεσμικών εργαλείων προς την κατεύθυνση αυτή, ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάδυση της ΣΠΕ μέσα από την εξέλιξη του Ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού κεκτημένου. Τα σημαντικότερα σημεία αυτής της ανάδυσης παρουσιάζονται στις ενότητες που ακολουθούν.

2.2.3 Η αρχή της πρόληψης

Η αρχή της πρόληψης αντικατέστησε, στην πρώτη θέση των περιβαλλοντικών αρχών, την αρχή του ρυπαίνοντος. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε μια σειρά λόγων, όπως είναι

- η ευρεία συνειδητοποίηση πληθώρας περιβαλλοντικών προβλημάτων, πολλά των οποίων έχουν αποκτήσει καθολικό χαρακτήρα και οι αρχικές τους αιτίες είναι διάσπαρτες, σύνθετες ή δύσκολο να εντοπισθούν, ώστε να τυγχάνει εφαρμογής η αρχή του ρυπαίνοντος,
- η σημαντική πολλές φορές μείωση της «φέρουσας ικανότητας» των διαφόρων οικοσυστημάτων,
- οι εκτεταμένες επιδράσεις που προκαλούν ιδιαίτερα τα μεγάλα έργα και τα προγράμματα στους παράγοντες και μεταβλητές του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και
- η υιοθέτηση σε διεθνές επίπεδο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης.

Με την αρχή της πρόληψης, μετατοπίστηκε το βάρος της περιβαλλοντικής προστασίας από την αποκατάσταση, την καταστολή ή την αποτροπή στην πρόληψη.

2.2.4 Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από έργα και δραστηριότητες

Μέσα στις πρώτες εφαρμογές της αρχής της πρόληψης περιλαμβάνεται η Εκτίμηση Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από έργα και δραστηριότητες (ΕΠΕ), η οποία συνίσταται στην πρόβλεψη και την εκ των προτέρων αποφυγή των επιπτώσεων στο περιβάλλον από την υλοποίηση και λειτουργία μεμονωμένων έργων και δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, τα αποτελέσματα της ΕΠΕ χρησιμοποιούνται ως εργαλείο για τη λήψη αποφάσεων αναφορικά με

τη δυνατότητα αδειοδότησης των περισσότερων έργων ή δραστηριοτήτων, αλλά και με τις προϋποθέσεις περιβαλλοντικής συμβατότητας που θα πρέπει να ικανοποιεί ο σχεδιασμός τους. Στο επίπεδο αυτό η ΕΠΕ παρέχει λεπτομερή πληροφόρηση για τις επιπτώσεις· όμως, δεδομένης της εστίασής της σε μεμονωμένα έργα, δεν παρέχει η δυνατότητα ολοκληρωμένης πρόληψης.

Η ΕΠΕ πραγματοποιείται για έργα που η πιθανότητα να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον είναι υπαρκτή. Θεωρείται πλέον ενοποιημένο κομμάτι της διαδικασίας σχεδιασμού έργων, που ξεκινά με την αξιολόγηση εναλλακτικών λύσεων και καταλήγει σε συμμετοχή του κοινού και σε ενδεχόμενη αναθεώρηση του έργου. Η διαδικασία ΕΠΕ περιλαμβάνει μία ή περισσότερες επιστημονικές Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, τις ενέργειες για τη δημοσιοποίηση και την αξιολόγησή τους και τέλος την ένταξή των πορισμάτων της μελέτης, των διαβουλεύσεων και της αξιολόγησης στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων.

Σε επίπεδο ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού δικαίου, η ΕΠΕ θεσμοθετήθηκε με την Οδηγία 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 1985 για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (Επ. Εφ. L 175/5.7.1985 σ. 40–48) και επικαιροποιήθηκε με την Οδηγία 97/11/ΕΚ του Συμβουλίου της 3^{ης} Μαρτίου 1997 (Επ. Εφ. L 073/14.3.1997 σ. 5–15). Το περιβαλλοντικό δίκαιο της Ελλάδας εναρμονίστηκε με τις Οδηγίες αυτές μέσω

- του Ν. 1650/1986 «για την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ 160Α), όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91Α), και
- με τις κατ' εξουσιοδότηση του Νόμου αυτού Κοινές Υπουργικές αποφάσεις

με α.η.π. 15393/2332 «Κατάταξη δημόσιων και ιδιωτικών έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν.1650/1986 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 3010/2002» (ΦΕΚ 1022Β) και

με α.η.π. 11014/703/Φ104 «Διαδικασία Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης και Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων σύμφωνα με το άρθρο 4 του Ν. 1650/1986 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 2 του Ν. 3010/2002» (ΦΕΚ 332Β).

2.2.5 Ανάγκη για ολοκληρωμένη πρόληψη

Η ΕΠΕ αναφέρεται κατ' εξοχήν στον τρόπο με τον οποίο ένα προτεινόμενο έργο πρέπει να πραγματοποιηθεί, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι δυσμενείς περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ερωτήματα όπως εάν, πού και ποιος τύπος ανάπτυξης πρέπει να επιλεγεί αποτελούν το αντικείμενο προηγούμενων διαδικασιών πολιτικής. Και συχνά, αυτές οι αποφάσεις εμφανίζονται με ελάχιστη ή καμία περιβαλλοντική ανάλυση.

Από την εισαγωγή της ΕΠΕ, περίπου 20 έτη πριν, ο κόσμος έχει αλλάξει κατά πολύ. Ο γενικός στόχος της βιώσιμης ανάπτυξης παρουσιάζεται ως η νέα πρόκληση και η περιβαλλοντική ποιότητα συχνά επιδεινώνεται παρά τα θεσμικά και πρακτικά μέτρα σε επίπεδο έργων. Έτσι, τα τελευταία χρόνια, κατέστη εμφανές ότι η προσέγγιση από έργο σε έργο της ΕΠΕ δεν

εξασφαλίζει επαρκώς την περιβαλλοντική ποιότητα και δεν είναι αρκεί είτε για να καλύψει έντονα περιβαλλοντικά προβλήματα που προκύπτουν ως αποτελέσματα προγραμματικών σχεδιασμών, είτε να αποτελέσει την προληπτική ασπίδα για μεγάλους χρονικούς ορίζοντες. Ειδικά στο ζήτημα της ανεπαρκούς κάλυψης των προγραμματικών σχεδιασμών, συνειδητοποιήθηκε ότι η διαδικασία ΕΠΕ εφαρμόζοταν στα τελικά στάδια υλοποίησης και συχνά δεν υπήρχαν άλλες δυνατότητες πρόληψης των επικείμενων επιπτώσεων παρά μόνο η ανατροπή του προγράμματος· τότε όμως ήταν ήδη αργά. Μετά την επανάληψη τέτοιων καταστάσεων, έγινε φανερό ότι για την αποτελεσματική, μακροχρόνια και υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος είναι αναγκαία η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών διαστάσεων σε ανώτερα επίπεδα της λήψης αποφάσεων που διαμορφώνουν το πλαίσιο για τις μετέπειτα άδειες σχετικά με την εκτέλεση έργων, δηλαδή σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού.

Έτσι η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων εμφανίστηκε γύρω στο 1995 σε διάφορες χώρες όπως ο Καναδάς και η Ολλανδία και διάφορους οργανισμούς, όπως η Διεθνής Τράπεζα, με την ονομασία Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση (ΣΠΕ).

2.2.6 Η Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση

Μετά από ένα σχετικά μεγάλο διάστημα προβληματισμού και ανάγνωσης των διεθνών εξελίξεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε τη διαδικασία της ΣΠΕ, εφαρμόζοντας στην πράξη τις, διατυπωμένες σε επίπεδο πολιτικής, δεσμεύσεις για υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος.

Με την ώριμη πλέον μορφή της, η ΣΠΕ είναι μια δυναμική διαδικασία και στοχεύει στην εκπλήρωση του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης διαμέσου της ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης στο κατά το δυνατόν έγκαιρο στάδιο της διαδικασίας σχεδιασμού πολιτικών, σχεδίων και προγραμμάτων. Με τη λογική ότι όταν οι αποφάσεις στηρίζονται σε περιβαλλοντικά θεμελιωμένες στρατηγικές, οι ενέργειες που ακολουθούν είναι εξίσου περιβαλλοντικά αποδεκτές, αυξάνεται η βεβαιότητα ότι η ανάπτυξη και η γενικότερη επέμβαση στο περιβάλλον δεν θα είναι επιβλαβής.

Η ΣΠΕ δεν αντικαθιστά την ΕΠΕ αλλά λειτουργεί συμπληρωματικά σε ένα προγενέστερο, ανώτερο επίπεδο σχεδιασμού και προγραμματισμού της περιβαλλοντικής διαχείρισης. Συντίθεται δηλαδή μια νέα μορφή πολιτικής, ένα ενδυναμωμένο και αποτελεσματικό σύστημα εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων σε στρατηγικό επίπεδο, σε στενή πάντοτε σχέση με τη λειτουργική βιωσιμότητα, και όχι με πολιτικές χαμηλής αποτελεσματικότητας και υψηλού προστατευτισμού (π.χ. πράσινες πολιτικές και οικολογικές παρεμβάσεις αντίστοιχα).

2.3 Η Οδηγία 2001/42/ΕΚ

Οι αρχικές δεσμεύσεις γύρω από το ζήτημα της ΣΠΕ περιλαμβάνονται στην «έκθεση Brundtland» και στην Agenda 21, ενώ συγκεκριμένες σχετικές αναφορές περιελήφθησαν στην αρχική Στρατηγική της Λισσαβόνας και διατηρήθηκαν κατά την αναθεώρησή της.

Η ενσωμάτωση στο ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό κεκτημένο επήλθε με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ «σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιουνίου 2001 (Επ. Εφ. L 197/21.7.2001 σ. 30–37). Στο κείμενο της Οδηγίας δεν υιοθετείται ο όρος «Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση», παρά μόνο ο – εν πολλοίς ισοδύναμος – όρος της «εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από σχέδια και προγράμματα».

Συνοπτικά, η Οδηγία 2001/42/ΕΚ («Οδηγία ΣΠΕ» εφεξής), θέτει ένα διπλό στόχο και ρυθμίζει τη διεξαγωγή της διαδικασίας ΣΠΕ σε τέσσερα επίπεδα. Ειδικότερα:

Ο διπλός στόχος της Οδηγίας ΣΠΕ είναι:

- η υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος και
- η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών θεωρήσεων στην προετοιμασία και υιοθέτηση σχεδίων και προγραμμάτων με σκοπό την προώθηση βιώσιμης ανάπτυξης.

Τα τέσσερα επίπεδα της διαδικασίας ΣΠΕ που προβλέπονται στην Οδηγία είναι:

- η διερεύνηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, μέσω μιας επιστημονικής μελέτης εκτίμησης των επιπτώσεων στο περιβάλλον από το προτεινόμενο σχέδιο ή πρόγραμμα,
- η διαβούλευση με τους πολίτες και τα όμορα κράτη – μέλη,
- η ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων της περιβαλλοντικής διερεύνησης και διαβούλευσης στην προς έγκριση μορφή του σχεδίου ή προγράμματος,
- η παρακολούθηση των μελλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή του σχεδίου ή προγράμματος.

Το κείμενο της Οδηγίας ΣΠΕ παρέχει, κατά κοινή ομολογία, σημαντική ελευθερία στην ερμηνεία του, πολλή περισσότερη από την πλειοψηφία των Ευρωπαϊκών Οδηγιών και σαφώς μεγαλύτερη από αυτό της Οδηγίας ΕΠΕ. Βέβαια, το γεγονός αυτό δικαιολογείται από τα δεδομένα ότι:

- η ποικιλία των σχεδίων και προγραμμάτων που χρειάζεται να υποβληθούν σε ΣΠΕ χαρακτηρίζεται από μεγάλο εύρος και σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών – μελών,

- όμοια μεγάλο εύρος έχει διαμορφωθεί και στην ποικιλία των μηχανισμών εκπόνησης σχεδίων και προγραμμάτων.

Η παροχή σημαντικού εύρους ελευθερίας για την ερμηνεία της Οδηγίας ΣΠΕ, δικαιολογείται επίσης από την εννοιολογική ευρύτητα των θεμάτων που ρυθμίζει. Για παράδειγμα, σε αντίθεση με τον όρο «έργο» που διακρίνεται από επαρκή σαφήνεια, οι όροι «σχέδιο» και «πρόγραμμα» δεν έχουν παγιωμένη εννοιολογική οριοθέτηση, με αποτέλεσμα τα θεωρούμενα ως «προγράμματα» σε ένα κράτος – μέλος να μοιάζουν με τις «πολιτικές» ενός άλλου. Πάντως, το συνηθέστερο – πρακτικά και βιβλιογραφικά – περιεχόμενο των όρων αυτών, σε αντιδιαστολή με τον όρο «πολιτική» είναι το εξής:

«Πολιτική: έμπνευση και καθοδήγηση για δράση.

Σχέδιο: ένα σύνολο συντονισμένων και χρονοθετημένων στόχων για την υλοποίηση της πολιτικής.

Πρόγραμμα: ένα οργανωμένο σύνολο έργων σε ένα συγκεκριμένο τομέα.»

Η Οδηγία ΣΠΕ δεν διευκρινίζει ρητά την έννοια των σχεδίων και προγραμμάτων αλλά καθορίζει δύο ιδιότητές τους που τα ξεχωρίζουν από παρεμφερή σύνολα στόχων και ομάδων έργων. Οι ιδιότητες αυτές, οι οποίες πρέπει να είναι παρούσες αθροιστικά, είναι:

- η οργανωμένη εκπόνηση και έγκριση, δηλαδή η ιδιότητα της εκπόνησης ή και έγκρισης από μια αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή της εκπόνησης από μια αρχή και της έγκρισης μέσω νομοθετικής διαδικασίας,
- η εκ των προτέρων απαίτηση του σχεδιασμού, βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων.

Το σημείο της Οδηγίας ΣΠΕ με τη χαρακτηριστικά μεγαλύτερη ελευθερία ερμηνείας είναι το πεδίο εφαρμογής, δηλαδή ο καθορισμός του είδους και του μεγέθους των σχεδίων και προγραμμάτων που θα πρέπει να υποβληθούν σε ΣΠΕ. Σε αντίθεση με την Οδηγία ΕΠΕ, στην οποία προβλέπονταν αναλυτικά τα έργα και οι δραστηριότητες που απαιτούνται να υποβληθούν σε εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η Οδηγία ΣΠΕ ρυθμίζει το συγκεκριμένο θέμα, καθορίζοντας ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία πρέπει να διακρίνουν ένα σχέδιο ή πρόγραμμα, ή τις τροποποιήσεις τους, για να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι

- ο τομέας του σχεδίου ή προγράμματος, ο οποίος θα πρέπει να είναι ένας ή περισσότεροι από τους τομείς γεωργίας, δασοπονίας, αλιείας, ενέργειας, βιομηχανίας, μεταφορών, διαχείρισης υγρών αποβλήτων, διαχείρισης στερεών αποβλήτων, διαχείρισης υδάτινων πόρων, τηλεπικοινωνιών, τουρισμού, πολεοδομίας και χωροταξίας ή χρήσης γης
- ο καθορισμός, από το σχέδιο ή πρόγραμμα, του πλαισίου για μελλοντικές άδειες έργων που απαιτούν ΕΠΕ,

- οι σημαντικές ενδεχόμενες συνέπειές τους σε περιοχές που προστατεύονται για το φυσικό τους περιβάλλον.

Πέραν των ιδιοτήτων αυτών, επαφίεται στα κράτη – μέλη η τελική απόφαση για τον καθορισμό συγκεκριμένων ειδών ή ομάδων σχεδίων και προγραμμάτων για τα οποία απαιτείται ΣΠΕ.

Σε αντιδιαστολή με την ελευθερία του ορισμού του πεδίου εφαρμογής, η Οδηγία ΣΠΕ είναι πολύ σαφής ως προς την τελική της επιδίωξη, την ενσωμάτωση των αποτελεσμάτων της περιβαλλοντικής εκτίμησης και διαβούλευσης στην προς έγκριση μορφή του σχεδίου ή προγράμματος.

2.4 Η Κοινή Υπουργική Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ / ΕΥΠΕ / οικ. 107017 / 28.8.2006

Το εθνικό περιβαλλοντικό δίκαιο της Ελλάδας εναρμονίστηκε με την Οδηγία ΣΠΕ μέσω της Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ) με α.π. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ.107017/28.8.2006 για την «εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ» (ΦΕΚ 1225Β), η οποία για λόγους συντομίας αναφέρεται ως ΚΥΑ-ΣΠΕ εφεξής. Πρόκειται για μια πιστή μεταφορά της Οδηγίας ΣΠΕ στα μέτρα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής πραγματικότητας, στην οποία τηρείται τόσο ο διπλός στόχος όσο και τα τέσσερα επίπεδα της διαδικασίας. Τα νέα, ειδικότερα στοιχεία της ΚΥΑ-ΣΠΕ σε σχέση με την Οδηγία είναι:

- ο σαφέστερος καθορισμός του πεδίου εφαρμογής, στο οποίο εντάσσονται συγκεκριμένα είδη σχεδίων και προγραμμάτων, όπως Επιχειρησιακά προγράμματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και άλλα σχέδια και προγράμματα που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ειδικά ή Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, καθώς και σημαντικός αριθμός άλλων συγκεκριμένων ειδών σχεδίων και προγραμμάτων,
- η θέσπιση της διαδικασίας περιβαλλοντικού προελέγχου, ώστε να διαπιστώνεται εάν για ένα σχέδιο ή πρόγραμμα απαιτείται όντως να τηρηθεί η διαδικασία ΣΠΕ,
- η ρύθμιση του τρόπου διαβούλευσης, τόσο στο εσωτερικό όσο και διασυνοριακά,
- ο καθορισμός των απαιτήσεων από την περιβαλλοντική μελέτη, για την οποία εισάγεται ο όρος «Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων» (ΣΜΠΕ).

Ειδικότερα, στο άρθρο 6 της ΚΥΑ-ΣΠΕ ορίζονται μια σειρά χαρακτηριστικών που πρέπει να διαθέτει η ΣΜΠΕ:

- Στη ΣΜΠΕ εντοπίζονται, περιγράφονται και αξιολογούνται οι ενδεχόμενες σημαντικές επιπτώσεις που θα έχει στο περιβάλλον η εφαρμογή του σχεδίου ή προγράμματος, καθώς και λογικές εναλλακτικές δυνατότητες, σε περιεκτική μορφή, λαμβανομένων υπόψη των στόχων και του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής του σχεδίου ή προγράμματος.
- Η ΣΜΠΕ περιλαμβάνει τις πληροφορίες που ευλόγως μπορεί να απαιτούνται για την εκτίμηση των ενδεχόμενων σημαντικών επιπτώσεων που θα έχει στο περιβάλλον η εφαρμογή του σχεδίου ή προγράμματος, λαμβάνοντας υπόψη τις υφιστάμενες γνώσεις και μεθόδους εκτίμησης, το περιεχόμενο και το επίπεδο λεπτομερειών του σχεδίου ή του προγράμματος, το στάδιο της διαδικασίας εκπόνησής του και το βαθμό στον οποίο οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις δύνανται να αξιολογηθούν καλύτερα σε διαφορετικά επίπεδα σχεδιασμού ώστε να αποφεύγεται η επανάληψη εκτίμησής τους.

Πέραν των παραπάνω χαρακτηριστικών, το περιεχόμενο της ΣΜΠΕ καθορίζεται στο Παράρτημα ΙΙΙ της ΚΥΑ-ΣΠΕ, οι προδιαγραφές του οποίου τηρούνται πλήρως στην παρούσα μελέτη.

3. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Για την εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42 «για τη Στρατηγική Περιβαλλοντική Εκτίμηση» κατά την κατάρτιση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, εκδόθηκε στις 26 Ιουλίου 2006 η με Α.Π 30981/ΕΥΣΣΑΑΠ 2469 εγκύκλιος η οποία απευθύνθηκε στις Ειδικές Υπηρεσίες Διαχείρισης ή στις λοιπές αρμόδιες αρχές που έχουν την ευθύνη για την κατάρτιση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (Ε.Π.).

Με βάση την εγκύκλιο αυτή οι απαιτήσεις, που απορρέουν από την Οδηγία 2001/42 και την εναρμόνισή της στο Εθνικό δίκαιο και οι οποίες θα αξιολογηθούν κατά την υποβολή των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2007 - 2013 από τις αρμόδιες Υπηρεσίες Περιβάλλοντος της ΕΕ είναι:

1. Η ύπαρξη της ΣΜΠΕ.
2. Η διεξαγωγή διαβουλεύσεων με τις Υπηρεσίες, που ενδιαφέρονται για περιβαλλοντικά θέματα εκ της εφαρμογής των Προγραμμάτων λόγω αρμοδιότητας.
3. Η διεξαγωγή διαβουλεύσεων με το ενδιαφερόμενο κοινό.
4. Η λήψη αποφάσεων σχετικά με την περιβαλλοντική έγκριση (Περιβαλλοντική Δήλωση/Απόφαση) του ΕΠ.
5. Η ενημέρωση των αρμοδίων Υπηρεσιών και του ενδιαφερόμενου κοινού, που συμμετείχαν στη διαβούλευση, σχετικά με την Περιβαλλοντική Δήλωση/Απόφαση του ΕΠ.
6. Η ενημέρωση των αρμοδίων Υπηρεσιών και του ενδιαφερόμενου κοινού σχετικά με το οριστικό κείμενο του ΕΠ, που υιοθετήθηκε μετά την ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών δεδομένων (της Περιβαλλοντικής Δήλωσης/Απόφασης).

Επισημαίνεται ότι με βάση την προαναφερόμενη εγκύκλιο, για κάθε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα πρέπει να γίνει μια συνολική ΣΜΠΕ, η οποία θα προκύψει από τη σύνθεση των επί μέρους ΣΜΠΕ, που θα γίνουν στο επίπεδο των τομέων ή των περιφερειών.

Σύμφωνα με την 3^η και 4^η Εγκύκλιο για την «Κατάρτιση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013», έχουν οριστεί οι υπεύθυνοι φορείς συντονισμού της εκπόνησης των Ε.Π. Τα ΕΠ της 4^{ης} προγραμματικής περιόδου θα προκύψουν ως σύνθεση των επί μέρους τομέων ή περιφερειών με βάση την «τρέχουσα αρχιτεκτονική» των ΕΠ (προγραμματική περίοδος 2000-2006). Επομένως, ο **μελετητής που θα αναλάβει το έργο από τη συντονίστρια ΕΥΔ υφιστάμενου Ε.Π. θα αναλάβει και τη σύνθεση των επιμέρους ΣΜΠΕ.**

Η διαδικασία την έγκριση των ΣΜΠΕ έχει ως ακολούθως:

- Η ΣΜΠΕ υποβάλλεται στην Αναθέτουσα Αρχή, όπου αξιολογείται ως προς την τήρηση των όρων της σύμβασης και σχολιάζεται σε σχέση με τον αναπτυξιακό προγραμματισμό.
- Ακολούθως, προωθείται στο ΥΠΕΧΩΔΕ (ΕΥΠΕ), προκειμένου να εξεταστεί για την πληρότητα, την επάρκεια και την ποιότητα της και θα κοινοποιηθεί στην ΕΥΣΣΑΑΠ του ΥΠΟΙΟ.
- Στη συνέχεια, η ΕΥΠΕ/ΥΠΕΧΩΔΕ προωθεί τη διαδικασία ΣΠΕ.
- Στο ΥΠΕΧΩΔΕ θα προωθηθούν οι ΣΜΠΕ, που αφορούν συνολικά στο ΕΠ.

Σε συμμόρφωση με τις προαναφερόμενες εγκυκλίους, για την εφαρμογή της Οδηγίας 2001/42 η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και συγκεκριμένα η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας προχώρησε στις 14/9/2006 στην υπογραφή σύμβασης με το γραφείο μελετών Δ. Αναγνωστόπουλος και Σία Ε.Ε (ΑΛΦΑ Σύμβουλοι Μηχανικοί). Αντικείμενο της σύμβασης ήταν αφενός μεν

1. **Η σύνταξη της ΣΜΠΕ της Πρότασης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος (2007-2013) και αφετέρου**
2. **Η σύνταξη της συνθετικής ΣΜΠΕ των επί μέρους ΣΜΠΕ των τριών Περιφερειών (Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων) δεδομένου ότι η ΕΥΔ του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας αποτελεί υπεύθυνο φορέα συντονισμού των επί μέρους περιφερειών με βάση την «τρέχουσα αρχιτεκτονική» των Ε.Π.**

Η παρούσα μελέτη αποτελεί την συνθετική ΣΜΠΕ των επί μέρους ΣΜΠΕ των τριών Περιφερειών (Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων) δηλαδή της Πρότασης Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ε.Π.) Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων

4. ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

4.1 Το αναπτυξιακό όραμα / Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος

Τα προαναφερθέντα συνοπτικά, συγκριτικά χαρακτηριστικά της χωρικής ενότητας (βλ. παράγραφο 2.1.2) τεκμηριώνουν την ανάγκη άρθρωσης μιας αναπτυξιακής στρατηγικής στο πλαίσιο της Πολιτικής της Συνοχής και της Στρατηγικής της Λισαβόνας (ΣτΛ), η οποία θα συμβάλλει στη μεγέθυνση της οικονομίας στην περιοχή προγραμματισμού και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της.

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος της χωρικής ενότητας είναι η διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της, η επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής ανάπτυξης και η αύξηση της παραγωγικότητας για την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών της περιοχής προγραμματισμού.

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος θα πραγματοποιηθεί με την εφαρμογή των τριών **αναπτυξιακών προτεραιοτήτων** που εξειδικεύουν τη στρατηγική στόχευση της περιοχής προγραμματισμού και προωθούν την επίτευξη του αναπτυξιακού οράματος:

- Ελκυστικότητα της περιοχής προγραμματισμού ως τόπου επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης
- Επένδυση στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας στην περιοχή προγραμματισμού
- Άμβλυνση ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων

Η εξειδίκευση των τριών αναπτυξιακών προτεραιοτήτων στις επιμέρους ανά Περιφέρεια αναπτυξιακές προτεραιότητες παρατίθεται στον ακόλουθο Πίνακα 4.1.1

Οι αναπτυξιακές προτεραιότητες θα χρηματοδοτηθούν τουλάχιστον από τρεις κατηγορίες κονδυλίων, ήτοι:

- Από το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων, 2007-2013, το οποίο θα συγχρηματοδοτηθεί μόνο από το ΕΤΠΑ, με δεδομένο το μονοταμειακό χαρακτήρα των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της νέας Προγραμματικής Περιόδου.
- Από τα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, που θα συγχρηματοδοτηθούν από τα Ταμεία της Ε.Ε. κατά την περίοδο 2007-2013, ήτοι:

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)

Ταμείο Συνοχής (Τ.Σ.)

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)

Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας (ΕΤΑ)

- Από αμιγώς εθνικούς πόρους στα πλαίσια του Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης, 2007-2013.

Πίνακας 4.1.1 Αναπτυξιακές προτεραιότητες της χωρικής ενότητας Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ		ΚΥΡΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ		
		Ελκυστικότητα της περιοχής προγραμματισμού ως τόπου επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης	Επένδυση στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας στην περιοχή προγραμματισμού	Άμβλυνση ενδοπεριφερειακών και διαπεριφερειακών ανισοτήτων
Πελοπόννησος	ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ	Αύξηση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας	Ενίσχυση της εξωστρέφειας	Άμβλυνση ενδοπεριφερειακών /τοπικών - χωρικών ανισοτήτων
Δυτική Ελλάδα		Ανάπτυξη των υποδομών, των υπηρεσιών, των δικτύων και δημιουργία αξόνων ανάπτυξης	Ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της Περιφέρειας και ανάδειξη των δυναμικών κλάδων με έμφαση στην Καινοτομία και Νέα Τεχνολογία	Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου και δημιουργία Τοπικών Παραγωγικών Συστημάτων Ολοκληρωμένη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη
Ιόνια Νησιά		Βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφύλαξη του περιβαλλοντικού πόρου για την τόνωση της περιφερειακής ελκυστικότητας	Διαφοροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση του παραγωγικού συστήματος για την ενίσχυση της Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας	Βελτίωση της γενικής προσπελασιμότητας για την ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και ανταγωνιστικότητας
			Ανάπτυξη ενεργητικού ρόλου στον ευρύτερο χώρο Αδριατικής & Ιονίου για την εδραίωση της κεντρικότητας	Πρωώθηση της «πολικής» και «ενδογενούς» τοπικής ανάπτυξης για την ενίσχυση του δυναμισμού και τη βελτίωση της χωρικής συνοχής της Περιφέρειας

4.2 Η αναπτυξιακή στρατηγική του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδας - Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων

Οι δράσεις του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας- Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων συστηματοποιούνται σε **τρεις Γενικούς Στόχους** προκειμένου να επιτευχθεί η συνέργια τόσο μεταξύ τους όσο με τις παρεμβάσεις άλλων προγραμμάτων και να εξυπηρετηθεί ο Γενικός Αναπτυξιακός στόχος του προγράμματος.

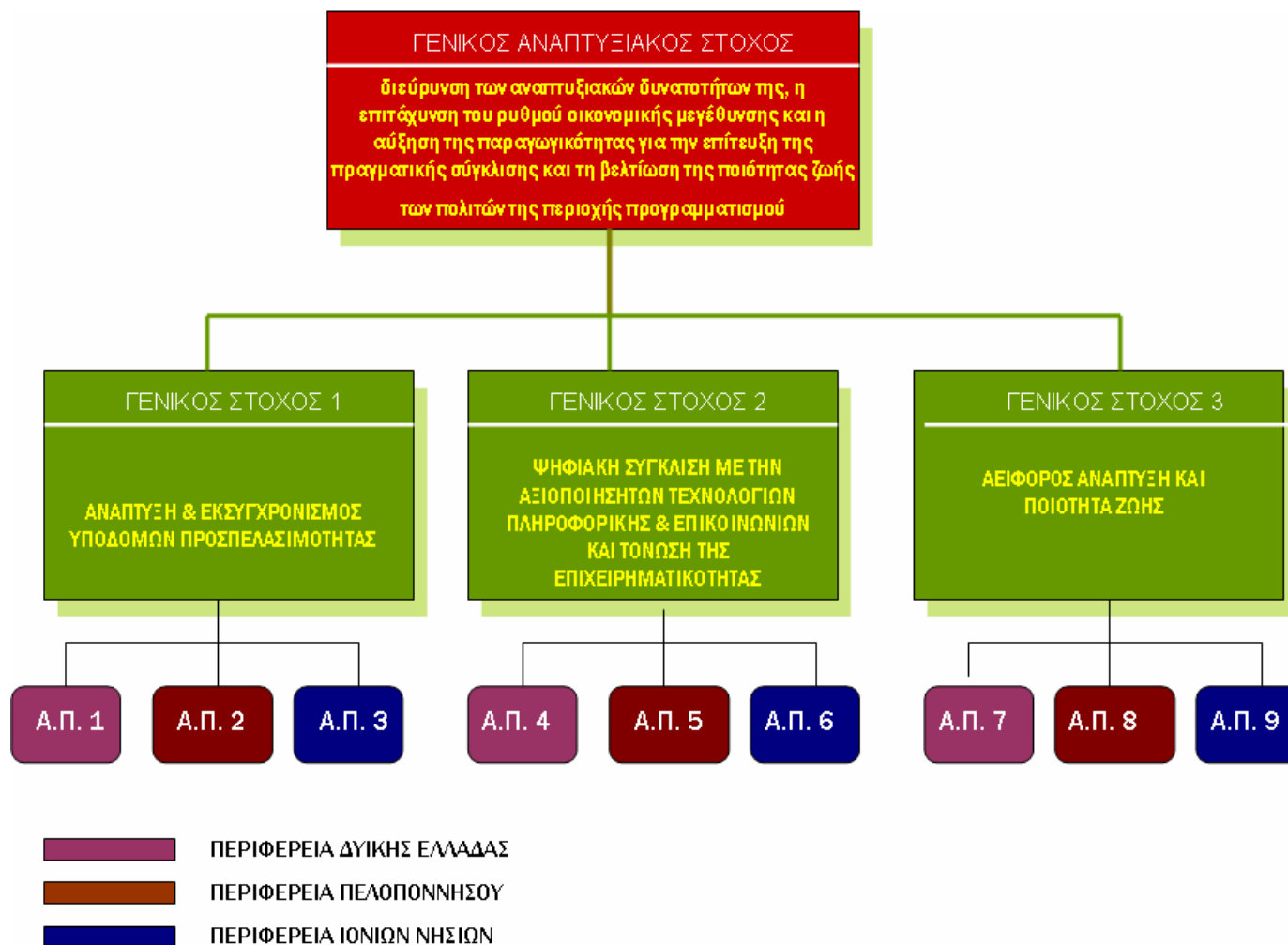
Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας

Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας

Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής

Οι τρεις γενικοί στόχοι θα υποστηρίζονται από δράσεις τεχνικής υποστήριξης εφαρμογής.

Οι ανωτέρω αναφερόμενοι Γενικοί Στόχοι αντιστοιχίζονται με τους Άξονες Προτεραιότητας του Επιχειρησιακού Προγράμματος. Ο κάθε Γενικός Στόχος εξειδικεύεται στη συνέχεια σε ειδικούς στόχους, ανάλογα με την Περιφέρεια.

Σχήμα 4.1 Δενδρόγραμμα στοχοθεσίας ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιόνιων Νησιών

4.2.1 Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας

Ειδικοί Στόχοι αυτού του Γενικού Στόχου είναι:

- η αναβάθμιση και συμπλήρωση των περιφερειακών μεταφορικών υποδομών τοπικής εμβέλειας
- η δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και συστημάτων διαχείρισης της κυκλοφορίας στην περιοχή προγραμματισμού.

Η αναβάθμιση και συμπλήρωση των μεταφορικών υποδομών, με σχετικές διαφοροποιήσεις ανά διοικητική Περιφέρεια, εστιάζονται:

- στη συμπλήρωση του οδικού δικτύου της χωρικής ενότητας με προτεραιότητα στις περιφερειακές/τοπικές οδούς και τις εθνικές οδούς. Η συμπλήρωση του Διευρωπαϊκού Δικτύου της χωρικής ενότητας θα γίνει με παρεμβάσεις στην περιοχή προγραμματισμού από τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα.
- στον εκσυγχρονισμό των οδικών και σιδηροδρομικών υποδομών, των λιμανιών και των αεροδρομίων στην περιοχή προγραμματισμού με στόχο τη βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης και ασφάλειας των χρηστών.

Η εξειδίκευση του γενικού στόχου ανά τομέα παρέμβασης περιλαμβάνει:

- Οδικές Μεταφορές- Οδικό δίκτυο.
- Σιδηροδρομικές Μεταφορές.
- Θαλάσσιες Μεταφορές.
- Αεροπορικές Μεταφορές.

Ο **Γενικός Στόχος 1** συμβάλλει στην ΚΣΚΓ (1.1.1) «Επέκταση και βελτίωση των υποδομών μεταφορών» καθώς και στην ΟΚΓ (16) «Επέκταση, βελτίωση και διασύνδεση των Ευρωπαϊκών υποδομών και ολοκλήρωση των διασυνοριακών έργων προτεραιότητας», (9) «Δημιουργία ενός ελκυστικότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος». Επίσης ο στόχος 1 έχει συνάφεια με το γενικό στόχο (14) «Η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας» του ΕΣΠΑ, (2) «Ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας», (3) «Αύξηση της ζήτησης και γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα» και εξυπηρετεί την «Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή – Βελτίωση της προσβασιμότητας και σύνδεση της Περιφέρειας με τα μεγάλα αστικά κέντρα μέσω της αναβάθμισης των μεταφορικών υποδομών» του ΕΠΜ

4.2.2 Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας

Ειδικόί Στόχοι αυτού του Γενικού Στόχου είναι:

- Ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών και αντιλήψεων στην επιχειρηματική δραστηριότητα, διείσδυση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στις επιχειρήσεις και στους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και ανάπτυξη και ολοκλήρωση των ευρυζωνικών δικτύων, υποδομών και υπηρεσιών
- Η ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας με την ίδρυση νέων και την ενίσχυση υφιστάμενων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της οικονομίας, την προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού, την ενσωμάτωση προτύπων ποιότητας και γενικά την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό της επιχειρηματικής δραστηριότητας, την ενίσχυση της παραγωγής εφαρμοσμένης έρευνας και τεχνολογίας, τη σύνδεση επιχειρηματικότητας και καινοτομίας και τον προσανατολισμό των τοπικών παραδοσιακών κλάδων και των νέων επιχειρήσεων σε κλάδους υψηλότερης προστιθέμενης αξία.
- Ο εμπλουτισμός παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα για την υποστήριξη της χωρικής συνοχής με την ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της χωρικής ενότητας και την ανάδειξη των δυναμικών κλάδων.
- Προώθηση μεγάλης κλίμακας επενδυτικών σχεδίων και προώθηση των ίσων ευκαιριών στην απασχόληση, με προτεραιότητα

Η ψηφιακή σύγκλιση στην περιοχή προγραμματισμού είναι σύμφωνη με την εθνική «Ψηφιακή Στρατηγική» για την περίοδο έως το 2013 που αντιμετωπίζει με ολοκληρωμένο τρόπο τις παρεμβάσεις για την πληροφορική και τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, σε όλο το εύρος της οικονομίας και της κοινωνίας.

Οι παραπάνω ειδικοί στόχοι αποκτούν διαφορετική βαρύτητα για κάθε διοικητική Περιφέρεια ανάλογα με τα ιδιαίτερα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τριών Περιφερειών, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες παρεμβάσεις σε αυτές, από τα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα της περιόδου 2007-2013.

Ο Γενικός Στόχος 2 συμβάλλει στις Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές της Κοινότητας για τη Συνοχή (ΚΣΚΓ) (1.2.1) «Αύξηση και καλύτερη επικέντρωση των επενδύσεων στην ΕΤΑ», (1.2.2) «Διευκόλυνση της Καινοτομίας και προώθηση της Επιχειρηματικότητας» και 1.2.3 «Προώθηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας για όλους». Επιπλέον ο γενικός στόχος 2 παρουσιάζει συνάφεια με τις ΟΚΓ για την ανάπτυξη και την απασχόληση (7) «Αύξηση και βελτίωση των επενδύσεων στον τομέα της Έρευνας & Ανάπτυξης, ιδίως στον ιδιωτικό τομέα, με σκοπό τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου της Γνώσης», (8) «Διευκόλυνση της καινοτομίας», (9) «διευκόλυνση της διάδοσης και της πραγματικής χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) και οικοδόμηση μιας Κοινωνίας της Πληροφορίας

χωρίς αποκλεισμούς», (10) «Πρώθηση Επιχειρηματικού Πολιτισμού και δημιουργία ενθαρρυντικού περιβάλλοντος για τις ΜΜΕ», (13) «Διευκόλυνση της Καινοτομίας και της χρήσης ICT» και (14) «δημιουργία ελκυστικότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος και ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας μέσω της βελτίωσης των κανονιστικών ρυθμίσεων».

Ο γενικός στόχος 2 συνδέεται με τους γενικούς στόχους του ΕΣΠΑ (1) «Αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων και των εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων», (2) «Ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας», (3) «Αύξηση της ζήτησης και γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα», (4) «προβολή της χώρας στη διεθνή κοινότητα και στις αγορές στόχου ως γεωστρατηγικής πύλης εισόδου στην ΕΕ και χώρος ανάπτυξης διεθνούς επιχειρηματικότητας», (6) «Ενίσχυση της έρευνας, τεχνολογίας και πρώιμης καινοτομίας σε όλους τους κλάδους» και (7) «ψηφιακή σύγκλιση της χώρας με την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών». Επιπλέον ο γενικός στόχος συμβάλλει στις θεματικές προτεραιότητες του ΕΣΠΑ (4.2.1.) «Επένδυση στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας», (4.2.2.) «Κοινωνία της Γνώσης και Καινοτομία» και (4.2.4.) «Θεσμικό Περιβάλλον»

Τέλος ο γενικός στόχος 2 υπηρετεί τις προτεραιότητες (3) «Διαρθρωτικές αλλαγές στις αγορές προϊόντων» και (4) «Κοινωνία της γνώσης» του ΕΠΜ.

4.2.3 Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής

Ειδικοί Στόχοι αυτού του Γενικού Στόχου είναι:

- Η βελτίωση των συνθηκών προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ως κυρίαρχων πόρων για την ανάπτυξη της χωρικής ενότητας, αλλά και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Η προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου
- Η άρση της απομόνωσης και των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, με υλοποίηση παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα για την υποστήριξη της χωρικής συνοχής, η μείωση του κοινωνικού ρατσισμού καθώς και η βελτίωση της διαβίωσης ευπαθών κοινωνικών ομάδων
- Ποιοτική και ποσοτική βελτίωση των κοινωνικών υποδομών (εκπαίδευσης και υγείας-πρόνοιας) και βελτίωση των προϋποθέσεων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.
- Η αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών, η βελτίωση των τουριστικών υποδομών και η προβολή της χωρικής ενότητας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο
- Η μείωση της ανεργίας και πρώιμη καινοτομία της ισότητας των φύλων

Ο Γενικός Στόχος 3 συμβάλλει στις ΚΣΚΓ (1.1.2) «Ενίσχυση των συνεργιών ανάμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ανάπτυξη», (1.1.3) «Αντιμετώπιση του θέματος της

εντατικής χρησιμοποίησης παραδοσιακών πηγών ενέργειας στην Ευρώπη», (1.2) «Βελτίωση των γνώσεων και της καινοτομίας με στόχο την ανάπτυξη», (1.3.1) «Προσέλκυση και διατήρηση περισσότερων ανθρώπων στην αγορά εργασίας και εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας», (2.1) «Η συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην απασχόληση», (2.3) – (2.6) «Διασυννοριακή, Διακρατική, Διαπεριφερειακή συνεργασία», (1.3.3) «Αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω της βελτίωσης της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων» και (1.3.5) «Προστασία της υγείας των εργαζομένων (κάλυψη των κενών σε θέματα υποδομών υγείας)».

Ο Γενικός Στόχος 3 έχει συνάφεια με τις ΟΚΓ (11) «ενθάρρυνση της βιώσιμης χρήσης των πόρων και ενίσχυση των συνεργειών μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και ανάπτυξης», (9) «διευκόλυνση της διάδοσης και της πραγματικής χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) και να οικοδομηθεί μια Κοινωνία της Πληροφορίας χωρίς αποκλεισμούς», (14) «επέκταση και βελτίωση των ευρωπαϊκών υποδομών και ολοκλήρωση των συμφωνηθέντων διασυννοριακών έργων προτεραιότητας», (15) «προώθηση μίας περισσότερο επιχειρηματικής νοοτροπίας και δημιουργία περιβάλλοντος που να στηρίζει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ)», (18) «προώθηση της προσέγγισης της εργασίας βασιζόμενης στον κύκλο ζωής» και (19) «δημιουργία αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς, ενίσχυση της ελκυστικότητας της εργασίας για όσους αναζητούν εργασίας συμπεριλαμβανομένων μειονεκτούντων ατόμων και των αέργων», (13) «εξασφάλιση ανοιχτών και ανταγωνιστικών αγορών εντός και εκτός της Ευρώπης και να προσκόμιση οφελών από την παγκοσμιοποίηση», (17) «εφαρμογή πολιτικών απασχόλησης που θα στοχεύουν στην πλήρη απασχόληση, στη βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας στην εργασία και στην ενίσχυση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής», (23) «αύξηση και βελτίωση των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο» και (12) «Αύξηση και βελτίωση των επενδύσεων σε έρευνα και ανάπτυξη».

Ο γενικός στόχος 3 συνδέεται με τους γενικούς στόχους του ΕΣΠΑ (16) «Αειφορική διαχείριση του Περιβάλλοντος», (17) «Η άσκηση αποτελεσματικής περιβαλλοντικής πολιτικής», (5) «Η βελτίωση της ποιότητας και της έντασης των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αναβάθμιση του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος», (11) «Η δημιουργία ενός αποδοτικού και οικονομικά βιώσιμου συστήματος Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης», (12) «Η ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη – απασχόληση - κοινωνική συνοχή)», (2) «Η ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας», 10 «Προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης», (18) « Ανάδειξη του Πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας» και (3) «Η αύξηση της ζήτησης και η γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα».

Τέλος ο γενικός στόχος 3 υπηρετεί τις δράσεις του ΕΠΜ (3) «Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη», (4) «Κοινωνία της Γνώσης», (7) «Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή» και (2) «Αύξηση της παραγωγικότητας, μέσα από την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων στη λειτουργία των αγορών, τις επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο και την προώθηση της Κοινωνίας της Γνώσης»

4.3 Ιεράρχηση γενικών στόχων

Στη χωρική ενότητα δεσμεύονται συνολικοί πόροι (κοινοτική συνδρομή) ύψους 914 Μ€. Η ιεράρχηση των γενικών στόχων καταδεικνύεται από τη χρηματοδοτική βαρύτητα των γενικών στόχων ανά Περιφέρεια και συνολικά στην περιοχή προγραμματισμού (Πίνακας 4.3.1), λαμβάνοντας υπόψη και τις προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις για κάθε Περιφέρεια και κατ' ακολουθία για το σύνολο της χωρικής ενότητας, από τα αντίστοιχα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα της περιόδου 2007-2013, αλλά και από το Εθνικό Πρόγραμμα Ανάπτυξης..

- Η σημαντικότητα των γενικών στόχων είναι ίδια τόσο για το σύνολο της χωρικής ενότητας όσο και για κάθε μία από τις διοικητικές Περιφέρειες
- Κυρίαρχος αναδεικνύεται ο γενικός στόχος 3 «Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής», όπου δεσμεύεται συνολικά το 62.5% της κοινοτικής συνδρομής. Ο γενικός στόχος 3 είναι και για τις τρεις Περιφέρειες κυρίαρχος. Τη μεγαλύτερη βαρύτητα (67.5% επί της κοινοτικής συνδρομής) εμφανίζει στην Περιφέρεια Ιονίων Νησιών, που αποδίδεται κυρίως στις αυξημένες δεσμεύσεις για δράσεις τουρισμού που συνάδουν με τη στρατηγική της συγκεκριμένης Περιφέρειας ώστε να καταστεί η τελευταία ένας διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- Ακολουθεί σε σημαντικότητα ο γενικός στόχος 1 «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας», ο οποίος δεσμεύει το 24.7% της συνολικής κοινοτικής συνδρομής. Ο γενικός στόχος 1 είναι και για τις τρεις Περιφέρειες δεύτερος σε σημαντικότητα κυμαινόμενος από 29.7% χρηματοδοτική βαρύτητα για την περιφέρεια Πελοποννήσου έως 19% για την περιφέρεια Ιονίων Νησιών.
- Τελευταίος σε σημαντικότητα είναι ο γενικός στόχος 2 «Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και η τόνωση της επιχειρηματικότητας», ο οποίος δεσμεύει το 11.2% της κοινοτικής συνδρομής. Ο γενικός στόχος 2 εμφανίζει τη μεγαλύτερη σημαντικότητα (13.1% της κοινοτικής συνδρομής) στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας που αποδίδεται κύρια στην παρουσία του Πανεπιστημίου Πατρών και των ερευνητικών ινστιτούτων, ενώ στις δύο άλλες Περιφέρειες προγραμματίζονται σημαντικές παρεμβάσεις από τα αντίστοιχα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα.

Πίνακας 4.3.1. Σημαντικότητα των γενικών στόχων της αναπτυξιακής στρατηγικής

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	Ε.Π. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ		Ε.Π. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ		Ε.Π. ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ		Ε.Π. ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΙΩΝ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	
		ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)		ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)		ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)		ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)	
		ΣΤΟΧΟΣ 1	%	ΣΤΟΧΟΣ 1	%	ΣΤΟΧΟΣ 1	%	ΣΤΟΧΟΣ 1	%
1	2	3	4=3/Σ3	5	6=5/Σ5	7	8=7/Σ7	9=3+5+7	10=9/Σ9
ΓΣ1	ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ	93.00	29.71%	87.10	24.26%	46.05	19.03%	226.15	24.74%
	Μεταφορές	93.00	29.71%	87.10	24.26%	46.05	19.03%	226.15	24.74%
ΓΣ2	ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΠΕ & ΤΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	26.00	8.31%	46.85	13.05%	29.20	12.07%	102.05	11.17%
	Κοινωνία της πληροφορίας	4.00	1.28%	3.00	0.84%	5.09	2.10%	12.09	1.32%
	Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, καινοτομία και επιχειρηματικότητα	22.00	7.03%	43.85	12.21%	24.11	9.96%	89.96	9.84%
	Βελτιώνοντας την πρόσβαση στην απασχόληση και την διατήρηση των θέσεων εργασίας.	0.00	0.00%	0.00	0.00%	0.00	0.00%	0.00	0.00%
ΓΣ3	ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ & ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	190.00	60.70%	217.87	60.69%	163.45	67.54%	571.32	62.51%
	Πολιτισμός	25.00	7.99%	9.77	2.72%	19.20	7.93%	53.97	5.90%
	Επένδυση σε κοινωνικές υποδομές	80.40	25.69%	109.62	30.53%	64.00	26.45%	254.02	27.79%
	Τουρισμός	4.20	1.34%	6.78	1.89%	14.25	5.89%	25.23	2.76%
	Αστική και Αγροτική αναγέννηση	24.00	7.67%	35.95	10.01%	31.30	12.93%	91.25	9.98%
	Περιβαλλοντική Προστασία και πρόληψη κινδύνων	56.40	18.02%	50.75	14.14%	34.70	14.34%	141.85	15.52%
	Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, καινοτομία και επιχειρηματικότητα	0.00	0.00%	5.00	1.39%	0.00	0.00%	5.00	0.55%
ΓΣ4	ΤΕΧΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ	4.00	1.28%	7.18	2.00%	3.30	1.36%	14.48	1.58%
	Τεχνική Βοήθεια	4.00	1.28%	7.18	2.00%	3.30	1.36%	14.48	1.58%
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΠ	313.00	100%	359.00	100.00%	242.00	100.00%	914.00	100.00%

4.4 Εξειδίκευση της στρατηγικής στις Περιφέρειες

Το αναπτυξιακό όραμα εξειδικεύεται σε επιμέρους στρατηγικές κατευθύνσεις και ειδικούς στόχους, που προσιδιάζουν προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά κάθε μίας από τις τρεις συνιστώσες διοικητικές Περιφέρειες.

4.4.1 Εξειδίκευση της στρατηγικής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος

Η στρατηγική της Δυτικής Ελλάδας εστιάζεται στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων (στην γεωγραφική θέση, μεταφορικά έργα μεγάλης εμβέλειας, ύπαρξη Ερευνητικών Ινστιτούτων, τουριστικοί και πολιτιστικοί πόροι, κλπ.) και στην αντιμετώπιση των αδυναμιών της Περιφέρειας (χαμηλό κ.κ. ΑΕΠ, χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας, προβλήματα αγοράς εργασίας, ελλείψεις σε βασικές υποδομές, κλπ.).

Παράλληλα στοχεύει στην ικανοποίηση των εθνικών (ΕΣΠΑ, ΕΠΜ) και κοινοτικών κατευθύνσεων (ΚΣΚΓ) για την επίτευξη σειράς προκλήσεων και την αντιμετώπιση πιθανών κινδύνων στην πορεία προς την οικονομική και κοινωνική σύγκλιση.

Υπό το πρίσμα των ως άνω το όραμα για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στην προγραμματική περίοδο 2007-2013 είναι:

«η εντατικοποίηση των προσπαθειών για επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης και πραγματική σύγκλιση με τις προηγμένες ελληνικές περιφέρειες μέσω ενίσχυσης της προσπελασιμότητας, βελτίωσης της επιχειρηματικότητας και ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας με ταυτόχρονη διασφάλιση σύγχρονου και άνετου επιπέδου ποιότητας ζωής για τους κατοίκους, μέσα από την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας».

Το όραμα απαντά σε μεγάλο βαθμό στην αναπτυξιακή υστέρηση της Περιφέρειας, τόσο σε διαπεριφερειακό, όσο και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Οι βασικές κατευθύνσεις της πολιτικής της ΠΔΕ είναι οι κάτωθι:

- **Ανάπτυξη των υποδομών και των υπηρεσιών των δικτύων και δημιουργία αξόνων ανάπτυξης.** Η κατεύθυνση αυτή εξειδικεύεται στην αναβάθμιση και συμπλήρωση των δικτύων μεταφορών και των μεταφορικών υπηρεσιών, στη μείωση του χρόνου και του κόστους μεταφοράς προσώπων και αγαθών, στη βελτίωση της ασφάλειας και στη βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης που συνδέεται με τη βελτίωση των συνθηκών διακίνησης, της ασφάλειας των μετακινήσεων, καθώς και την παροχή έγκυρης και έγκαιρης πληροφόρησης.
- **Ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της Περιφέρειας και ανάδειξη των δυναμικών κλάδων με έμφαση στην Καινοτομία και Νέα Τεχνολογία.** Η στρατηγική αυτή κατεύθυνση της Περιφέρειας εξειδικεύεται στην ίδρυση νέων και την ενίσχυση υφιστάμενων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της

οικονομίας, στη διεύρυνση της επιχειρηματικής βάσης και ευρύτερα στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας κυρίως μέσω της διευκόλυνσης ίδρυσης νέων και εξειδικευμένων επιχειρήσεων, στην ενίσχυση της παραγωγής εφαρμοσμένης έρευνας και τεχνολογίας, στη σύνδεση επιχειρηματικότητας και καινοτομίας και στον προσανατολισμό των τοπικών παραδοσιακών κλάδων και των νέων επιχειρήσεων σε κλάδους υψηλότερης προστιθέμενης αξίας. Επιπλέον εξειδικεύεται στην ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της Περιφέρειας και στην ανάδειξη των δυναμικών κλάδων, στην προώθηση μεγάλης κλίμακας επενδυτικών σχεδίων, στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, μέσω της μεγαλύτερης χρησιμοποίησης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών, στην ενίσχυση της ευρυζωνικότητας (παροχής υπηρεσιών) και των ευρυζωνικών υποδομών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας καθώς και στην ανάπτυξη και ολοκλήρωση των ευρυζωνικών δικτύων, υποδομών και υπηρεσιών και διείσδυση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στις επιχειρήσεις και στους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης

- **Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου και δημιουργία Τοπικών Παραγωγικών Συστημάτων. Ολοκληρωμένη Βιώσιμη Αστική Ανάπτυξη.** Η στρατηγική αυτή κατεύθυνση εστιάζεται στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, στην προστασία του περιβάλλοντος, στην προώθηση του Τουρισμού, την προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου, την άρση της απομόνωσης και τη μείωση του κοινωνικού ρατσισμού σε συνδυασμό με τη μείωση της ανεργίας και την προώθηση της ισότητας των φύλων

4.4.2 Εξειδίκευση της στρατηγικής στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και προβλήματα της Περιφέρειας Πελοποννήσου τεκμηριώνουν την ανάγκη επαναπροσέγγισης της αναπτυξιακής στρατηγικής της Περιφέρειας στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής, λαμβάνοντας υπόψη όσα προκύπτουν από τη Στρατηγική της Λισσαβόνας, με στόχο την είσοδο της Περιφέρειας σε τροχιά ανάπτυξης, η οποία θα συμβάλλει στη μεγέθυνση του συνόλου της οικονομίας και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της, έτσι ώστε να οδηγηθεί η Περιφέρεια στην πραγματική σύγκλιση με τις ανεπτυγμένες περιφέρειες της Χώρας και της Ε.Ε.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, η νέα στρατηγική στόχευση της Περιφέρειας Πελοποννήσου απαιτεί το κατάλληλο μίγμα Πολιτικής για τη Συνοχή και τη Στρατηγική της Λισσαβόνας, που θα συμβάλλει στην επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, στη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης, στην αύξηση της παραγωγικότητας, στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας, στον εξωστρεφή προσανατολισμό της οικονομίας και στη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης, με παράλληλη άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών / τοπικών κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων.

Ο **Γενικός Στρατηγικός Αναπτυξιακός Στόχος** της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι η διεύρυνση της παραγωγικής της βάσης στο σύνολο της Περιφέρειας με την ενίσχυση της ελκυστικότητας και της εξωστρέφειάς της, για την ανάδειξη και προώθηση κυρίως υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών και αγροτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, και την εφαρμογή καινοτομιών.

Η επίτευξη του Γενικού Στρατηγικού Αναπτυξιακού Στόχου θα πραγματοποιηθεί με την εφαρμογή των παρακάτω βασικών αναπτυξιακών προτεραιοτήτων, κατά σειρά ιεράρχησης, σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες της Περιφέρειας:

- Ενίσχυση και βελτίωση της Προσπελασιμότητας
- Προστασία του Περιβάλλοντος – Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα ζωής
- Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας και της Ανταγωνιστικότητας
- Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού / βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης
- Αγροτική Ανάπτυξη – Ανάπτυξη της Αλιείας
- Ψηφιακή σύγκλιση
- Χωρική Συνεργασία

Για την επίτευξη της συνέργιας τόσο μεταξύ τους, οι δράσεις του ΠΕΠ Πελοποννήσου, όσο και με τις υπόλοιπες παρεμβάσεις και την εξυπηρέτηση του Γενικού Στρατηγικού, Αναπτυξιακού στόχου της Περιφέρειας, εστιάζονται στους εξής τρεις Στρατηγικούς Στόχους:

- Αύξηση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας
- Ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας
- Άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών / τοπικών - χωρικών ανισοτήτων

Οι βασικές κατευθύνσεις πολιτικής, υπό την έννοια των γενικών στόχων, για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, είναι οι παρακάτω

- **Αύξηση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας.** Για την επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου, οι βασικές κατευθύνσεις πολιτικής είναι:
- Ενίσχυση των υποδομών και υπηρεσιών προσπελασιμότητας, με τη βελτίωση και επέκταση των οδικών και λιμενικών μεταφορικών υποδομών
- Βελτίωση / ανάδειξη υποδομών επιπέδου διαβίωσης, με τη δημιουργία υποδομών υγείας, εκπαίδευσης, την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και

την αύξηση της λειτουργικότητας των αστικών κέντρων και των αγροτικών / μειονεκτικών περιοχών

- **Ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας.** Για την αύξηση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας Πελοποννήσου, οι βασικές κατευθύνσεις πολιτικής είναι:
- Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας με την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στον παραγωγικό εξοπλισμό, και στις λοιπές λειτουργίες των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας
- Ενίσχυση της αειφόρου ανάπτυξης, στηριζόμενη στην προστασία και αξιοποίηση των ιδιαίτερων και πλούσιων φυσικών και πολιτιστικών πόρων της Περιφέρειας, προς την κατεύθυνση παροχής υψηλού επιπέδου τουριστικών υπηρεσιών, με παράλληλη αποτελεσματική προβολή του τουριστικού και πολιτιστικού προϊόντος, στο εσωτερικό της Χώρας και στο εξωτερικό.
- **Άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών / τοπικών ανισοτήτων.** Για την άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών & τοπικών ανισοτήτων οι βασικές κατευθύνσεις πολιτικής είναι:
- Η ενίσχυση των υποδομών και υπηρεσιών προσπελασιμότητας, με τη βελτίωση και επέκταση των οδικών και λιμενικών μεταφορικών υποδομών.
- Η εξειδίκευση αυτού του γενικού στόχου, στο επίπεδο των Αξόνων Προτεραιότητας προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης των ενδοπεριφερειακών / τοπικών ανισοτήτων θα αποτυπωθεί με την αναφορά επί της σκοπιμότητας, των υποδομών αυτών, η οδική σύνδεση των εσωτερικών ζωνών και των αγροτικών / μειονεκτικών περιοχών με μεγάλους οδικούς άξονες ή / και λιμάνια, καθώς και με διοικητικά και παραγωγικά κέντρα.
- Η ενίσχυση της αειφόρου ανάπτυξης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής, με εξειδίκευση σε ειδικούς στόχους που άπτονται των παρεμβάσεων στην χαμηλής ανάπτυξης περιοχές όπου σήμερα υφίστανται αναξιοποίητοι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι και υπάρχει έλλειμμα κοινωνικών υποδομών.
- Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας με την ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στο παραγωγικό εξοπλισμό και στις λοιπές λειτουργίες των επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας.

4.4.3 Εξειδίκευση της στρατηγικής στην Περιφέρεια Ιόνιων Νησιών

Στρατηγικός αναπτυξιακός στόχος και όραμα για την Περιφέρεια Ιόνιων Νησιών στη νέα Προγραμματική Περίοδο είναι **να καταστεί η Περιφέρεια Ιόνιων Νησιών ένας διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης**

Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σημαίνει καταρχήν ότι το μοντέλο ανάπτυξης με κεντρική δραστηριότητα την τουριστική, θα πρέπει να είναι περιβαλλοντικά ανεκτό σε μακροπρόθεσμη βάση, καθώς επίσης κοινωνικά αποδεκτό και δίκαιο για τις τοπικές κοινότητες και βέβαια οικονομικά βιώσιμο. Για να συνεισφέρει ο τουρισμός στη βιωσιμότητα της ανάπτυξης, θα πρέπει να σέβεται τις εύθραυστες ισορροπίες που χαρακτηρίζουν πολλούς τουριστικούς προορισμούς, ιδιαίτερα τους νησιωτικούς, να υπηρετεί αποτελεσματικά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής όλων των κατοίκων, να διαχέει ικανοποιητικά τις θετικές επιπτώσεις και να επιμερίζει δίκαια τα βάρη. Η ενθάρρυνση δε της διαφοροποίησης, με την προώθηση εναλλακτικών και γενικότερα ειδικών μορφών εγγυώνται τη σταθερότητα σε βάθος χρόνου. Είναι προφανές, ότι η γενικότερη αυτή στόχευση δεν συνεπάγεται τον περιορισμό του οργανωμένου τουρισμού, αλλά τον εμπλουτισμό και την ποιοτική βελτίωσή του, το σταδιακό πέρασμα από τη μονομέρεια στην ποικιλομορφία.

Προϋπόθεση για την επίτευξη του παραπάνω κεντρικού στόχου είναι η βελτίωση και ενίσχυση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας, ως:

- διαφοροποιημένου προορισμού επισκεπτών, αφού η βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας της Περιφέρειας συναρτάται ευθέως με τη διαφοροποίηση της παραγωγικής δομής, μέσω του εμπλουτισμού των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, ιδιαίτερα δε της προωθητικής τουριστικής δραστηριότητας, αλλά ταυτόχρονα και των άλλων παραγωγικών ενασχολήσεων.
- χώρου άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, αφού ο εκσυγχρονισμός και του υφιστάμενου παραγωγικού δυναμικού αποτελεί τον έτερο παράγοντα τόνωσης της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και τέλος
- τόπου διαμονής και διαβίωσης πρωτίστως των κατοίκων, αφού χωρίς την επιτόπου διατήρηση ικανού ανθρώπινου δυναμικού μέσω της διασφάλισης ικανοποιητικών συνθηκών διαβίωσης, οι άλλοι παράγοντες αναιρούνται, αλλά και των επισκεπτών που για ένα χρονικό διάστημα, μικρότερο ή μεγαλύτερο γίνονται και οι ίδιοι κάτοικοι του συγκεκριμένου τόπου.

Οι τρεις αυτές ενότητες δεν είναι εντελώς ανεξάρτητες μεταξύ τους, αλλά σε σημαντικό βαθμό αλληλο-συμπληρώνονται και αλληλο-επικαλύπτονται.

Η εξειδίκευση της Αναπτυξιακής Στρατηγικής είναι συνυφασμένη με το πρότυπο ανάπτυξης που αρμόζει στη συγκεκριμένη περίπτωση, που αφενός θα προωθεί την εξωστρέφεια μέσω δυναμικών πόλων ευρύτερης επιρροής, αφετέρου δε θα αξιοποιεί όλα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα σε χωρικό κυρίως επίπεδο («εσωτερικές» μικρο-περιφέρειες με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά), με στόχο μια ολοκληρωμένη και ισόρροπη κατά το δυνατόν ανάπτυξη και θα βασίζεται στα δεδομένα της νέας γεωγραφίας (μείωση χρόνου μεταφοράς, βελτίωση προσπελασιμότητας κ.ά.), στην ενσωμάτωση «εξωτερικών» οικονομιών (νέες τεχνολογίες και καινοτομία κ.ά.) και στην ανάπτυξη νέων προωθητικών δραστηριοτήτων (ειδικές μορφές τουρισμού κ.ά.). Πρόκειται ουσιαστικά για την υιοθέτηση μιας σύνθετης πολιτικής συνδυασμένης πολιτικότητας και ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης. Κατόπιν αυτών, ο βασικός αναπτυξιακός και συνάμα στρατηγικός στόχος της Περιφέρειας Ιόνιων Νησιών εξειδικεύεται στους παρακάτω γενικούς και ειδικότερους στόχους.

- A.** Ανάπτυξη ενεργητικού ρόλου στον ευρύτερο χώρο Αδριατικής & Ιονίου για την εδραίωση της κεντρικότητας
- Ο γενικός αυτός στόχος που κατεχοχόν εκφράζει την προσπάθεια εξωστρέφειας της Περιφέρειας, θα επιδιωχθεί να υλοποιηθεί εξολοκλήρου στο πλαίσιο της «εδαφικής συνεργασίας» (διασυνοριακά-διακρατικά-διαπεριφερειακά προγράμματα).
- B.** Διαφοροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση του παραγωγικού συστήματος για την ενίσχυση της Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας.
- Βελτίωση και εμπλουτισμός του συνολικού τουριστικού προϊόντος με νέες και εναλλακτικές δυνατότητες προσαρμοσμένες στην τοπική ταυτότητα και ιδιαιτερότητα, ιδίως μέσω της αξιοποίησης των φυσικών και πολιτισμικών πόρων και αποθεμάτων
 - Οργανωμένη προσπάθεια αναβάθμισης, πιστοποίησης, τυποποίησης αλλά και προβολής - προώθησης τοπικών προϊόντων, υπηρεσιών και περιοχών, αλλά και της ίδιας της Περιφέρειας ως σύνολο
 - Διασφάλιση των προϋποθέσεων υποστήριξης της επιδιωκόμενης βελτίωσης και διαφοροποίησης του τοπικού παραγωγικού συστήματος, μέσω της ενίσχυσης των προσόντων και των δεξιοτήτων του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού,
 - Τόνωση της ανταγωνιστικότητας της Περιφέρειας με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και της καινοτομίας στην παραγωγική διαδικασία
- Γ.** Βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφύλαξη του περιβαλλοντικού πόρου για την τόνωση της περιφερειακής ελκυστικότητας.
- Βελτίωση της αποδοτικότητας της εκπαίδευσης μέσω της συμπλήρωσης και ολοκλήρωσης των σχετικών υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και της συνέχισης των απαιτούμενων παρεμβάσεων για τον σύγχρονο εργαστηριακό και τεχνολογικό εξοπλισμό τους.
 - Διασφάλιση ασφαλούς περιβάλλοντος διαμονής μέσω της βελτίωσης των υποδομών υγείας και της συμπλήρωσης των υποδομών πρόνοιας.
 - Προστασία και διαφύλαξη του περιβαλλοντικού πόρου μέσω της βιώσιμης διαχείρισης των υδάτινων πόρων, των στερεών απορριμμάτων και υγρών αποβλήτων.
 - Χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός
- Δ.** Βελτίωση της γενικής προσπελασιμότητας για την ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και ανταγωνιστικότητας

- Δημιουργία και λειτουργία ενός ασφαλούς, γρήγορου και άνετου ενδοπεριφερειακού άξονα συνδυασμένων μεταφορών, που θα ενισχύει την «εξωτερική» και «εσωτερική» προσπελασιμότητά της, εντάσσοντας τα (προς βελτίωση) αεροδρόμια - λιμάνια - βασικό οδικό δίκτυο, σε ένα ενιαίο πλαίσιο.
- Ε.** Προώθηση της «πολικής» και «ενδογενούς» τοπικής ανάπτυξης για την ενίσχυση του δυναμισμού και τη βελτίωση της χωρικής συνοχής της Περιφέρειας.
- Ενίσχυση της ελκυστικότητας πόλεων, παράκτιων ζωνών, της ενδοχώρας και των Μικρών Νησιών μέσω της εφαρμογής προγραμμάτων ολοκληρωμένης προσέγγισης και ανάπτυξης με περιβαλλοντική και λειτουργική διάσταση, στα πλαίσια μιας σαφούς ιεράρχησης των χωρικών προτεραιοτήτων.

4.5 Χωρικές προτεραιότητες της αναπτυξιακής στρατηγικής

Οι συνιστώσες της χωρικής διάστασης του αναπτυξιακού προγραμματισμού αφορούν σε συγκεκριμένα χωρικά σύνολα: τις πόλεις, τις ορεινές περιοχές, τις νησιωτικές περιοχές καθώς και τις αγροτικές περιοχές και τις περιοχές που συνδέονται με την αλιεία.

Η χωρική διάσταση του Επιχειρησιακού Προγράμματος πιστοποιείται από την κατανομή των προγραμματικών πόρων κατά εδαφικό τύπο (Πίνακα 4.5.1). Το Πρόγραμμα κατανέμει το ήμισυ σχεδόν των προγραμματικών πόρων (43% της κοινοτικής συνδρομής) σε αστικές περιοχές ακολουθώντας το βαθμό αστικοποίησης της χωρικής ενότητας με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση πόρων σε αστικές περιοχές για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (53% της κοινοτικής συνδρομής) που εμφανίζει και τα υψηλότερα ποσοστά αστικοποίησης. Ένα σημαντικό ποσοστό (31%) κατανέμεται σε αγροτικές περιοχές (εκτός από βουνά, νησιά ή αραιοκατοικημένες και πολύ αραιοκατοικημένες περιοχές), που αποδίδεται στην υψηλή εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα που εμφανίζει η χωρική ενότητα (συμβολή κατά 22% στη διαμόρφωση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) στον πρωτογενή τομέα).

Πίνακας 4.5.1 Κατανομή προγραμματικών πόρων κατά εδαφικό τύπο

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΔΑΦΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ		ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ		ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ		ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ, ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΙΩΝ	
	ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (*)	%	ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€(*)	%	ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€(*)		ΠΟΣΑ ΣΕΜ€(*)	%
Αστική περιοχή*	125,00	40%	189,82	53%	77,53	32%	392,35	42,93%
Βουνά	110,00	35%	22,00	6%	10,91	5%	142,91	15,64%
Νησιά					17,02	7%	17,02	1,86%
Αραιοκατοικημένες και πολύ αραιοκατοικημένες περιοχές			60,00	17%			60,00	6,56%
Αγροτικές περιοχές (εκτός από βουνά, νησιά ή αραιοκατοικη-μένες και πολύ αραιοκατοικημένες περιοχές)	78,00	25%	80,00	22%	129,08	53%	287,08	31,41%
Πρώην εξωτερικά σύνορα της ΕΕ (μετά τις 30.04.2004)								
Ιδιαίτερα απομακρυσμένη Περιφέρεια								
Ζώνη διασυνο-ριακής συνεργασίας								
Ζώνη διακρατικής συνεργασίας								
Ζώνη διαπεριφε-ρειακής συνεργασίας								
Άνευ αντικειμένου			7,18	2%	7,46	3%	14,64	1,60%
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΠ	313,00	100%	359,00	100%	242,00	100%	914,00	100%

(*) ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Οι παρεμβάσεις αυτές θα συμβάλλουν στις τρεις ΚΣΚΓ που αφορούν στην Περιφερειακή Διάσταση της Πολιτικής Συνοχής και συγκεκριμένα την (2.1) «Η συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην απασχόληση», (2.2) «Υποστήριξη για την οικονομική διαφοροποίηση των αγροτικών περιοχών, των περιοχών αλιείας και των περιοχών με φυσικά πλεονεκτήματα», και (2.3) – (2.6) «Διασυνοριακή, Διαπεριφερειακή, Διεθνική συνεργασία».

Βιώσιμη αστική ανάπτυξη

Η βιώσιμη αστική ανάπτυξη επικεντρώνεται στο σύνολο των αστικών κέντρων της περιοχής προγραμματισμού όπως οι πρωτεύουσες των νομών και τα αστικά κέντρα της υπαίθρου. Η βιωσιμότητα των συγκεκριμένων κέντρων αναφέρεται τόσο στην λειτουργικότητα τους με την έννοια της αντιμετώπισης των ελλείψεων, που πολλά από αυτά παρουσιάζουν ως προς τις υποδομές τους, καθώς και στην οικονομική τους βιωσιμότητα με την έννοια ενός ανταγωνιστικού παραγωγικού προτύπου σε συνδυασμό με την αποτελεσματική διοίκηση τους.

Η στρατηγική ανάπτυξης των αστικών κέντρων αναπτύσσεται ως συνδυασμός των παρακάτω στοιχείων.

- Πολυκεντρικότητα
- Ενίσχυση των τάσεων δικτύωσης μεταξύ αστικών κέντρων
- Βελτίωση και ανάπτυξη των υποδομών και περιορισμός της αστικής διάχυσης
- Αειφορική ανάπτυξη των πόλεων (αύξηση πρασίνου και κοινοχρήστων χώρων,
- Ολοκληρωμένες υποδομές αστικών εξυπηρετήσεων, αστικές αναπλάσεις, δίκτυα πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων, μείωση των οικιακών αποβλήτων)
- Αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων στα αστικά κέντρα
- Βελτίωση των πληροφοριών σχετικά με τις εξελίξεις στα αστικά κέντρα (παρατηρητήριο)

Στη χωρική ενότητα καθοριστική είναι η σημασία του δευτερεύοντος αστικού κέντρου της Πάτρας και της περιαστικής του περιοχής. Η Πάτρα αποτελεί πύλη της χώρας προς την Αδριατική και τη Δυτική Μεσόγειο και συνιστά υπερτοπικής σημασίας αστικό κέντρο με έμφαση στις υπηρεσίες, την εκπαίδευση, την έρευνα, την υγεία, το εμπόριο, τον πολιτισμό και τον τουρισμό καθώς και τις μεταφορές (θαλάσσιες και χερσαίες). Ως πόλος ανάπτυξης αναπτύσσει ακτινοβολία στο σύνολο της Δυτικής Ελλάδας, στα Ιόνια Νησιά και την Πελοπόννησο.

Οι παρεμβάσεις αυτές θα συμβάλλουν στην ΚΣΚΓ (2.1) «Η συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην απασχόληση».

Ανάπτυξη ορεινών περιοχών

Η ανάπτυξη του ορεινού χώρου θα επιδιωχθεί κατά τρόπο συνετό ώστε να μη διακυβεύεται η ευρύτερη οικολογική και πολιτιστική του σημασία, αλλά να διασφαλίζεται η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, συνδυάζοντας παραδοσιακές με σύγχρονες επιχειρηματικές δραστηριότητες σε συμβατά με το περιβάλλον και το τοπικό όρια, αλλά και με τους κανόνες της αγοράς. Σημαντικό στοιχείο της ανάπτυξης του ορεινού χώρου αποτελεί η συγκρότηση λειτουργικών διασυνδέσεων με τα γειτονικά αστικά κέντρα σε μια λογική ημερησίων μετακινήσεων.

Ανάπτυξη νησιώτικων περιοχών

Η αναπτυξιακή στρατηγική για το νησιωτικό χώρο αποτελεί ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα καθώς ο συγκεκριμένος χώρος χαρακτηρίζεται από πολλές ομοιότητες αλλά και από σημαντικές διαφορές. Κύρια στοιχεία αυτής της στρατηγικής αποτελούν η ανασυγκρότηση ενός βιώσιμου και διαφοροποιημένου παραγωγικού προτύπου στηριζόμενη στην ιδιωτική επιχειρηματική πρωτοβουλία, η επίλυση των κρίσιμων ζητημάτων προσπελασιμότητας και υποδομών των νησιών, και η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού τους περιβάλλοντος.

4.6 Ενδεικτική κατανομή πόρων ανά κατηγορία παρέμβασης – Earmarking

Οι δράσεις που προβλέπονται στο Πρόγραμμα και αφορούν στις νέες προτεραιότητες της Ε.Ε (earmarking), περιλαμβάνονται στους Γενικούς Στόχους 2 «Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και η τόνωση της επιχειρηματικότητας» και 3 «Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής». Ο ενδεικτικός προϋπολογισμός των παρεμβάσεων νέων προτεραιοτήτων φθάνει στα 160 Μ€ κοινοτική συνδρομή και αντιπροσωπεύει το 12% του συνολικού προϋπολογισμού του Προγράμματος (κοινοτική συνδρομή). Τη μεγαλύτερη κατανομή σε παρεμβάσεις earmarking εμφανίζει η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (23,3% της κοινοτικής συνδρομής) λόγω της ύπαρξης των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των ερευνητικών ινστιτούτων.

Η κατανομή του προϋπολογισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος σε παρεμβάσεις νέων προτεραιοτήτων είναι σχετικά μικρή καθόσον τέτοιου τύπου παρεμβάσεις θα υλοποιηθούν και από τομεακά προγράμματα στην περιοχή προγραμματισμού και αποδίδεται στους εξής παράγοντες:

- α) Η χωρική ενότητα Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιόνιων Νησιών ανήκει στο στόχο «Σύγκλιση» της Πολιτικής Συνοχής και παρουσιάζει ακόμα σημαντικές ελλείψεις σε βασικές τεχνικές και κοινωνικές υποδομές, με ιδιαίτερη έμφαση στις υποδομές περιβάλλοντος και στις υποδομές μεταφορών εσωτερικής κλίμακας
- β) Ο μονοταμειακός χαρακτήρας των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων στη νέα Προγραμματική Περίοδο και με δεδομένο ότι τα Επιχειρησιακά Προγράμματα που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ θα είναι Τομεακά (Εθνικής εμβέλειας, έστω και με περιφερειακή κατανομή των πόρων τους), στερείται το Πρόγραμμα της Χωρικής Ενότητας δράσεων ΕΚΤ, οι οποίες ανταποκρίνονται στις νέες προτεραιότητες της Ε.Ε.
- γ) Επίσης με την απουσία τομεακών / εθνικής εμβέλειας Επιχειρησιακών Προγραμμάτων για υποδομές εκπαίδευσης, Υγείας – Πρόνοιας και Πολιτισμού, είναι αναγκαίο οι απαραίτητες αναπτυξιακές παρεμβάσεις αυτών των τομέων στην περιοχή προγραμματισμού να συμπεριληφθούν στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιόνιων Νησιών που συγχρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ.

4.7 Αειφόρος ανάπτυξη (άρθρο 3 του ΕΚ 1083/2006)

Από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης έχει διαφανεί ότι, η Χωρική Ενότητα Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιόνιων Νησιών εμφανίζει:

1. Προβλήματα ενδοπεριφερειακών και ενδονομαρχιακών / τοπικών - χωρικών αναπτυξιακών ανισοτήτων τόσο σε οικονομικό / παραγωγικό, όσο και σε δημογραφικό / κοινωνικό επίπεδο,
2. Ελλείψεις σε περιβαλλοντικές υποδομές, κυρίως στην ύπαιθρο,
3. Το φυσικό και πολιτιστικό της περιβάλλον αποτελούν τους κυριότερους πόρους για την αναπτυξιακή της διαδικασία.

Ως εκ τούτου, σύμφωνα με το νέο στρατηγικό προσανατολισμό κατά την Προγραμματική Περίοδο 2007-2013, η αειφόρος ανάπτυξη και η ποιότητα ζωής αποτελούν διακριτό γενικό στόχο με τη μεγαλύτερη χρηματοδοτική σημαντικότητα στο σύνολο του προϋπολογισμού της κοινοτικής συνδρομής του Προγράμματος (62%).

Οι κατηγορίες παρεμβάσεων, που προβλέπονται στο γενικό στόχο της αειφόρου ανάπτυξης έχουν ενδεικτικό προϋπολογισμό ίσο με το 15,5% της κοινοτικής συνδρομής του Προγράμματος και διακρίνονται σε εκείνες που είναι αμιγώς περιβαλλοντικές υπό την έννοια της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος (όπως διαχείριση οικιακών, κυρίως στερεών αποβλήτων, διαχείριση υγρών αποβλήτων με κατάλληλη επεξεργασία, διαχείριση και διανομή πόσιμου ύδατος), καθώς και εκείνες που αφορούν στη διατήρηση της κατάστασης του περιβάλλοντος και την πρόληψη περιβαλλοντικών κινδύνων.

Παράλληλα στον ίδιο γενικό στόχο προβλέπονται παρεμβάσεις, οι οποίες θα προσεγγίζουν άμεσα ή έμμεσα την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα οι δράσεις αυτές θα στοχεύουν στην άμβλυση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, με παρεμβάσεις αναζωογόνησης υποβαθμισμένων αστικών και αγροτικών περιοχών. Οι παρεμβάσεις αυτές αντιπροσωπεύουν το 10% του συνολικού προϋπολογισμού κοινοτικής συνδρομής του Προγράμματος.

Τέλος στον γενικό στόχο 3 περιλαμβάνονται παρεμβάσεις προστασίας και ανάδειξης πολιτιστικής κληρονομιάς, και βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών τουρισμού δεδομένου ότι βασικός αναπτυξιακό στόχος της περιοχής προγραμματισμού είναι η διερεύνηση και η ποιοτική βελτίωση του τουριστικού προϊόντος με την ανάδειξη και την αξιοποίηση των πλουσίων και ιδιαίτερας αξίας φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Οι παρεμβάσεις προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς αντιπροσωπεύουν το 8,5% της κοινοτικής συνδρομής του Προγράμματος. Κύρια δε κατεύθυνση των παρεμβάσεων είναι η διαφοροποίηση με «ταυτότητα» του τουριστικού προϊόντος με την αξιοποίηση των ποικίλων πολιτιστικών πόρων και προώθησης του θεματικού τουρισμού (αγροτουρισμός, πολιτισμικός, οικοτουρισμός, περιηγητικός κ.λ.π.)

4.8 Συμπληρωματικότητα μεταξύ Επιχειρησιακού Προγράμματος, του Ε.Σ.Σ.Α. Αλιείας και του Ε.Σ.Σ. Αγροτικής Ανάπτυξης

Στο πλαίσιο της Προγραμματικής Περιόδου 2007 - 2013 παράλληλα με τις δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από τα Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, Ταμείο Συνοχής), θα υλοποιηθούν προγράμματα με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο για την Αγροτική Ανάπτυξη, (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας (ΕΤΑ). Ειδικότερα το Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ) και το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Αλιείας (ΕΣΣΑΑΛ) αποτελούν τα δύο προγραμματικά κείμενα όπου περιγράφεται η στρατηγική της χώρας για την ανάπτυξη του τομέα αγροτικής ανάπτυξης και των αγροτικών περιοχών, όπως επίσης και του τομέα της αλιείας και των αλιευτικών περιοχών. Η επιλεγθείσα στρατηγική θα υλοποιηθεί μέσω δύο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, που είναι το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 (ΠΑΑ) και το ΕΠ Αλιείας 2007-2013 (ΕΠΑΛ).

Τα προγράμματα και οι σχετικές παρεμβάσεις χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερης σημαντικότητας για την Χωρική Ενότητα Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων Νησιών, δεδομένου του σημαντικού ρόλου που κατέχουν οι αγροτικές περιοχές σε αυτή (ιδιαίτερα στην Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο), αλλά και την εξάρτηση συγκεκριμένων περιοχών από την αλιεία (π.χ Εχινάδες Νήσοι, παράκτιες περιοχές Ιονίων Νησιών).

Τα δυο προγραμματικά κείμενα (ΕΣΣΑΑ και ΕΣΣΑΛ) διαφαίνεται ότι σε μεγάλο βαθμό συνάδουν με το γενικό αναπτυξιακό στόχο της χωρικής ενότητας, συμβάλλοντας

- Στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής των αγροτικών περιοχών και των περιοχών που εξαρτώνται από την αλιεία (παράκτιες και νησιωτικές).
- Στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα (γεωργία – αλιεία).
- Στην συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού, στοχεύοντας στον περιορισμό των τάσεων ερημοποίησης.
- Στην προστασία του περιβάλλοντος και την αειφόρο διαχείριση των πόρων.
- Στη διαφοροποίηση της οικονομίας των αγροτικών περιοχών και των περιοχών που εξαρτώνται από την αλιεία.
- Στις ομαλές συνθήκες μετάβασης των αγροτικών περιοχών στα νέα δεδομένα που διαμορφώνει η αναθεώρηση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) και η αναγκαιότητα μείωσης της αλιευτικής προσπάθειας στα κράτη μέλη για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος.

Σημειώνεται ότι τόσο από στο Π.Α.Α, όσο και το Ε.Π.ΑΛ προβλέπεται η υλοποίηση παρεμβάσεων του Άξονα 4 μέσω ολοκληρωμένων στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης, που βασίζονται στην εκ των κάτω προς τα άνω σχεδιαστική προσέγγιση και τη διαχείριση τους

μέσω τοπικών εταιρικών σχημάτων. Η εφαρμογή προγραμμάτων με σαφή γεωγραφικό προσδιορισμό («μικροπεριοχές προγραμματισμού») όπως είναι τα Ο.Π.Α.Α.Χ και η Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER και η ύπαρξη επικαλυπτόμενων περιοχών, δημιούργησαν, κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο αρκετά προβλήματα τα οποία δεν επιλύθηκαν ούτε με την έκδοση σχετικής ΚΥΑ ούτε με τη δημιουργία Ομάδων Συντονισμού.

Η αναγκαιότητα θέσπισης κριτηρίων διαχωρισμού για την εφαρμογή παρεμφερών δράσεων που εμπίπτουν στην κατηγορία καθεστώτων ενίσχυσης για την επιχορήγηση επενδυτικών σχεδίων στους τομείς της βιοτεχνίας και του τουρισμού για την διαφοροποίηση (μέσω της μείωσης της εξάρτησης της τοπικής οικονομικής από τον πρωτογενή τομέα) και χρηματοδοτούνται από το ΕΤΠΑ, το ΕΓΤΑΑ και το ΕΤΑ αναφέρεται ρητά στον Κανονισμούς των Διαρθρωτικών Ταμείων. Τα κριτήρια μπορεί να είναι είτε γεωγραφικά, είτε κλαδικά είτε τομεακά.

Η εμπειρία του Γ΄ ΚΠΣ δείχνει ότι ο πλέον σαφής και με λιγότερα προβλήματα κατά τη φάση υλοποίησης διαχωρισμός είναι ο γεωγραφικός διαχωρισμός. Είναι πολύ προτιμότερο να υπάρχει μονοταμειακή συγκέντρωση πόρων σε επιλεγμένες περιοχές παρέμβασης και να αποφευχθεί το φαινόμενο κάποιες περιοχές να είναι πλήρως επικαλυπτόμενες και κάποιες περιοχές να μην καλύπτονται από κανένα Ταμείο.

Με δεδομένη την πολυαπασχόληση που υφίσταται στις αγροτικές περιοχές (με την «έννοια της πληθυσμιακής πυκνότητας» και όχι της επαγγελματικής εξειδίκευσης του τοπικού πληθυσμού), το νησιωτικό χαρακτήρα αλλά και τα πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης των διαφόρων νησιών (ενδοπεριφερειακά αλλά και ενδονομαρχιακά), είναι προτιμότερο να καλύπτονται οι ομάδες μικρών νησιών από το ΕΠ.ΑΛ, ενώ τα μεγαλύτερα νησιά να καλύπτονται από το ΕΓΤΑΑ.

Στο πλαίσιο αυτό, ένα ασφαλές (ενδεικτικό) κριτήριο επιλογής των παράκτιων ηπειρωτικών περιοχών θα αποτελέσει η απόσταση από την ακτή, ακόμα και αν απαιτηθεί ο διαχωρισμός να πραγματοποιηθεί σε επίπεδο Δημοτικού Διαμερίσματος.

Σε περίπτωση επικάλυψης το μεγαλύτερο πρόβλημα αφορά τα καθεστώτα ενίσχυσης και όχι τα δημόσια έργα. Το ύψος της ενίσχυσης, τα ελάχιστα απαιτούμενα δικαιολογητικά, ο χρόνος της προκήρυξης, ο διαθέσιμος προϋπολογισμός είναι ορισμένα μόνο από τα σημεία που λειτουργούν ανταγωνιστικά μεταξύ των προγραμμάτων. Σε ότι αφορά το ΕΤΠΑ σκόπιμο θα ήταν να επικεντρωθεί στη χρηματοδότηση υποδομών και να αποφευχθεί η χρηματοδότηση ιδιωτικών επενδύσεων.

5. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

5.1 Άξονας Προτεραιότητας 1. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.1.1 Γενικά

Ο τομέας των μεταφορών κρίνεται ως ιδιαίτερης σημαντικότητας, δεδομένης της γεωγραφικής θέσης της Περιφέρειας (Πάτρα – Δυτική Πύλη της χώρας, σημείο εκκίνησης Π.Α.Θ.Ε, σύνδεση Πελοποννήσου με ηπειρωτική χώρα, κλπ).

Αναφορικά με τα διευρωπαϊκά δίκτυα, για την περίπτωση της Δυτικής Ελλάδος, ο διάδρομος Αδριατικής-Ιονίου είναι ο πλέον βασικός άξονας συνδυσασμένων μεταφορών, που λειτουργεί ως τμήμα του διευρωπαϊκού δικτύου μεταφορών. Το τμήμα των οδικών διευρωπαϊκών δικτύων που σχετίζεται με τη λειτουργία του διαδρόμου Αδριατικής – Ιονίου και αφορά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, είναι ο αυτοκινητόδρομος Π.Α.Θ.Ε και ειδικότερα το τμήμα Πάτρα - Αθήνα. Άλλο σημαντικό έργο είναι ο Δυτικός Άξονας (Ιόνια Οδός), έργο το οποίο σχετίζεται με την Εγνατία Οδό (το σημαντικότερο τμήμα αυτού του έργου αποτελεί η ζεύξη του Ρίου-Αντίρριου που έχει ολοκληρωθεί)

Υπό την έννοια αυτή για την Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδος, θεωρείται ότι η ολοκλήρωση των μεγάλων έργων μεταφορικής υποδομής θα συμβάλει στη βελτίωση του επιπέδου της συγκοινωνιακής εξυπηρέτησης, τόσο διαπεριφερειακά όσο και ενδοπεριφερειακά και θα δράσει ως αναπτυξιακό εργαλείο οικονομικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού.

Οι οδικές μεταφορές στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελούν το σημαντικότερο τμήμα του τομέα των μεταφορών, όμως η κατάσταση αυτών παραμένει ακόμα σε μέτρια επίπεδα. Το γεγονός αυτό αποδίδεται κυρίως στη γεωμορφολογία της Περιφέρειας, που δεν επέτρεψε λόγω του υψηλού κόστους την πλήρη ανάπτυξη άλλων μεταφορικών δικτύων.

Στον τομέα των σιδηροδρομικών μεταφορών, η υπάρχουσα μετρική γραμμή (φτωχά γεωμετρικά χαρακτηριστικά, πεπαλαιωμένη επιδομή και υποδομή), καθώς η ανυπαρξία σύγχρονων μέσων τηλεπικοινωνίας και σηματοδότησης, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για την ολοκλήρωση του τμήματος (εντός των ορίων της Περιφέρειας), του βασικού σιδηροδρομικού άξονα της χώρας (ΠΑΘΕ/Π) που εντάσσεται στο πλαίσιο των διευρωπαϊκών δικτύων.

Στον τομέα των λιμενικών υποδομών, παρά τις σχετικές προσπάθειες κατά την διάρκεια των προηγούμενων, αλλά και της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου, δεν επιτεύχθηκαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα (βελτίωση συνθηκών διακίνησης φορτίων και επιβατών), κυρίως λόγω των καθυστερήσεων στην κατασκευή των έργων (Λιμάνια Πατρών, Αιγίου). Αντίθετα το εμπορικό λιμάνι του Αστακού, ενώ επί σειρά ετών ήταν αναξιοποίητο, σήμερα ολοκληρώνεται και είναι σε φάση εκμετάλλευσης, όμως με αρκετές ακόμη ανάγκες επενδύσεων, όπως η

ολοκλήρωση των υποδομών και η κατασκευή του οδικού δικτύου σύνδεσης με το Δυτικό Άξονα.

Στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών, λόγω της ιδιαίτερα αυξημένης ζήτησης που παρατηρήθηκε κατά τα τελευταία χρόνια, οι δυνατότητες των υφιστάμενων στρατιωτικών αεροδρομίων (Αραξος, Ανδραβίδα, Άκτιο), που εξυπηρετούν και πολιτικές πτήσεις (π.χ. charters), έχουν ήδη ξεπερασθεί ως προς τα επιχειρησιακά δεδομένα των χώρων κίνησης αεροσκαφών (διάδρομοι, τροχόδρομοι, πίστες στάθμευσης αεροσκαφών) και ως προς τις διατιθέμενες κτιριακές εγκαταστάσεις και λοιπές διευκολύνσεις. Τέλος, υπάρχει έλλειψη ευρείας και ολοκληρωμένης εφαρμογής της τηλεματικής και των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), γεγονός που θα μπορούσε να συμβάλει στην παροχή υψηλότερων επιπέδων ασφαλείας και διαχείρισης των επιχειρησιακών λειτουργιών. Στη βάση των ως άνω, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου πολιτικού αεροδρομίου σε ένα από τα στρατιωτικά αεροδρόμια της Περιφέρειας.

Στον τομέα των συνδυασμένων μεταφορών, οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των αναγκαίων έργων αφενός και η έλλειψη Εμπορευματικών Κέντρων αφετέρου, έχει ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σημαντικές δυσλειτουργίες στις εμπορευματικές μεταφορές με επιπτώσεις, τόσο στο κόστος, όσο και στην ποιότητα εξυπηρέτησης.

5.1.2 Στόχοι του Άξονα

Το σύστημα μεταφορών, αποτελεί σημαντική παράμετρο για την οικονομική και κοινωνική ευημερία / ανάπτυξη της Περιφέρειας. Στρατηγική επιδίωξη και βασικό αναπτυξιακό στόχο του Προγράμματος αποτελεί η ανάπτυξη και οργάνωση των υποδομών και υπηρεσιών προσπελασιμότητας, με την ταχύτερη ολοκλήρωση της ανάπτυξης του συστήματος μεταφορών για την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών μετακίνησης, με ασφάλεια, σε μικρό χρόνο και με μικρό κόστος μεταφοράς.

Γενικοί Στόχοι:

- ➔ **Η αναβάθμιση και συμπλήρωση των δικτύων μεταφορών και των μεταφορικών υπηρεσιών.**

Για την εξασφάλιση της προσπελασιμότητας είναι απαραίτητη σε επίπεδο υποδομών, η ολοκλήρωση και αναβάθμιση των δικτύων που είτε απουσιάζουν είτε λειτουργούν σε χαμηλές συνθήκες ασφαλείας.

- ➔ **Η μείωση του χρόνου και του κόστους μεταφοράς προσώπων και αγαθών**

Σημαντική παράμετρο στην επιλογή του τρόπου μεταφοράς τόσο για τα φυσικά πρόσωπα, όσο και για τα αγαθά, αποτελούν το κόστος και ο απαιτούμενος χρόνος. Ιδιαίτερα σε ότι αφορά στα αγαθά, το κόστος μεταφοράς θεωρείται κρίσιμο ως προς την αξιοποίηση των προοπτικών της μεταφορικής αλυσίδας και την μετατροπή της Περιφέρειας σε κομβικό σημείο ανάπτυξης των συνδυασμένων μεταφορών.

➡ **Η βελτίωση της ασφάλειας**

Ο παράγοντας «ασφάλεια» (ιδίως της οδικής), αποτελεί σημαντική παράμετρο ενός μεταφορικού συστήματος η ανάπτυξη του οποίου θα πρέπει να τη λαμβάνει σοβαρά υπόψη.

➡ **Η βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης**

Η βελτίωση του επιπέδου εξυπηρέτησης συνδέεται με τη βελτίωση των συνθηκών διακίνησης, της ασφάλειας των μετακινήσεων, καθώς και την παροχή έγκυρης και έγκαιρης πληροφόρησης.

Ειδικοί Στόχοι:

Για την επίτευξη της στοχοθεσίας του άξονα, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στα παρακάτω:

- Ανάπτυξη Υποδομών.
- Ολοκλήρωση ημιτελών έργων προηγούμενης προγραμματικής περιόδου
- Ανάπτυξη Συστημάτων Διαχείρισης.
- Ανάπτυξη Νέων Τεχνολογιών.
- Διεύρυνση Χρηματοδοτικής βάσης μέσω Σ.Δ.Ι.Τ.

Η εξειδίκευση των γενικών στόχων ανά τομέα παρέμβασης έχει ως εξής:

- Οδικές Μεταφορές- Οδικό δίκτυο.
- Σιδηροδρομικές Μεταφορές.
- Θαλάσσιες Μεταφορές.
- Αεροπορικές Μεταφορές.
- Εμπορευματικές Μεταφορές.

5.1.3 Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων

Για την επίτευξη των στόχων του Άξονα θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις οι οποίες θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς τις βασικές παρεμβάσεις προσπελασιμότητας που θα χρηματοδοτηθούν κεντρικά από τα Υπουργεία. Οι κυριότερες παρεμβάσεις ανά τομέα παρέμβασης παρουσιάζονται ακολούθως:

Οδικές Μεταφορές – Οδικό δίκτυο

- Ολοκλήρωση ημιτελών έργων που βρίσκονται στο στάδιο κατασκευής και δεν προβλέπεται να ολοκληρωθούν μέχρι τέλους της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου.
- Δημιουργία νέων οδικών τμημάτων και αξόνων που κρίνονται απαραίτητοι για την ολοκληρωμένη λειτουργία του (ενδοπεριφερειακού) οδικού δικτύου της Περιφέρειας, εξασφαλίζουν τη συνέχεια των μεταφορών σε κόμβους του τομέα μεταφορών (λιμάνια, αεροδρόμια, σιδηροδρομικοί σταθμοί, εμπορευματικά κέντρα κ.λ.π.) και συμβάλλουν στη συνδυασμένη λειτουργία των μεταφορών, προωθούν υφιστάμενες ή νέες παραγωγικές δραστηριότητες και τονώνουν την τουριστική ανάπτυξη, την απασχόληση και τα εισοδήματα, δημιουργώντας ένα ευνοϊκό κλίμα για συνολική ανάπτυξη.
- Βελτίωση τμημάτων οδικού δικτύου που λόγω γεωμετρικών ή κυκλοφοριακών χαρακτηριστικών παρουσιάζουν χαμηλό βαθμό οδικής ασφάλειας.
- Αναβάθμιση παλιών οδικών τμημάτων, που δημιουργούν τις προϋποθέσεις τουριστικής ανάπτυξης περιοχών της Περιφέρειας.
- Παρεμβάσεις που αφορούν στην ασφάλεια, πληροφόρηση, καθώς και την αξιοποίηση «ευφυνών συστημάτων», για την εξασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών μετακίνησης με την παροχή ενεργητικής οδικής ασφάλειας.
- Εξασφάλιση οδικών προσβάσεων στα εμπορευματικά κέντρα και σε ΒΕΠΕ.

(Κωδικοί Κατηγοριών Παρέμβασης 22,23)

Σιδηροδρομικές Μεταφορές

- Ολοκλήρωση ημιτελών έργων που βρίσκονται στο στάδιο κατασκευής και δεν προβλέπεται να ολοκληρωθούν μέχρι τέλους της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου.
- Παρεμβάσεις που συμβάλλουν στη βελτίωση του δικτύου, στην αύξηση της ασφάλειας και αξιοπιστίας, καθώς και τη μείωση του χρόνου διαδρομής.
- Παρεμβάσεις στο πλαίσιο των συνδυασμένων μεταφορών (ανάπτυξη εμπορευματικών σταθμών).

(Κωδικός Κατηγορίας Παρέμβασης 16)

Θαλάσσιες Μεταφορές

- Ολοκλήρωση ημιτελών έργων που βρίσκονται στο στάδιο κατασκευής και δεν προβλέπεται να ολοκληρωθούν μέχρι τέλους της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου.
- Βελτίωση λιμενικών υποδομών και ανωδομών για την αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό των παρεχομένων υπηρεσιών.
- Ενίσχυση της ασφάλειας των λιμένων.
- Προώθηση συνδυασμένων μεταφορών.
- Βελτίωση της σύνδεσης της λειτουργίας των λιμένων με τον τοπικό αστικό και επιχειρηματικό ιστό.
- Εκσυγχρονισμό λιμενικών υποδομών και υπηρεσιών στο πλαίσιο της ψηφιακής σύγκλισης και επιχειρηματικότητας και εγκατάσταση πληροφοριακών συστημάτων.
- Δημιουργία υποδομών για την προστασία του θαλάσσιου και λιμενικού περιβάλλοντος και λήψη των κατάλληλων προληπτικών μέτρων για την αποφυγή ρύπανσης.

(Κωδικός Κατηγορίας Παρέμβασης 30)

Αεροπορικές Μεταφορές

Παρεμβάσεις ανάπτυξης και αναβάθμισης των αεροπορικών υποδομών της Περιφέρειας

(Κωδικός Κατηγορίας Παρέμβασης 29)

5.1.4 Αναμενόμενες Επιπτώσεις

Η υλοποίηση των παρεμβάσεων του άξονα προτεραιότητας αναμένεται να συμβάλει στα κάτωθι:

- Στη δημιουργία νέου αναπτυξιακού άξονα, με την αξιοποίηση της γειννίας με τη Δυτική Ευρώπη και της δυνατότητας επέκτασής του στα Δυτικά Βαλκάνια.
- Στην κλαδική αναδιάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, με την προσέλκυση νέων κλάδων κατά μήκος του άξονα (βιομηχανικών επιχειρήσεων, διαμετακομιστικού εμπορίου, συνδυασμένων μεταφορών, παραγωγικών υπηρεσιών, τουρισμού). Στην ίδια κατεύθυνση αναμένεται η ενίσχυση υπηρεσιών νέου τύπου, όπως τα κέντρα διαμετακόμισης, τα κέντρα εμπορίου – αναψυχής, οι εκθεσιακοί χώροι κ.λ.π., εκτός των αστικών περιοχών σε αποστάσεις που έως τώρα ήταν ανέφικτες.

- Στην επέκταση της τουριστικής και παραθεριστικής δραστηριότητας - που εκπορεύεται κυρίως από την περιοχή της πρωτεύουσας - σε «νέες» περιοχές που έως σήμερα ήταν εκτός εμβέλειας λόγω του χρόνου μετακίνησης.
- Στη βελτίωση της προσπελασιμότητας στο μεγαλύτερο τμήμα του ηπειρωτικού πληθυσμού της Περιφέρειας.
- Στην ανάπτυξη των υπεραστικών μεταφορών.
- Στην αποσυμφόρηση των οδικών δικτύων.
- Στο συνδυασμό της χερσαίας και της θαλάσσιας μεταφοράς
- Στη βελτίωση ποιότητας της ζωής.

5.1.5 Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων

Ωφελούμενοι από τον άξονα: Όλοι οι κάτοικοι της Περιφέρειας και οι επισκέπτες

Περιοχές εφαρμογής: Όλη η Περιφέρεια

Ωφελούμενοι τομείς: Μεταφορές, Τουρισμός, Περιβάλλον- Ποιότητα ζωής, Επιχειρηματικότητα.

5.1.6 Δείκτες

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ/ΕΤΟΣ	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013
Βελτίωση – κατασκευή εθνικής οδοποιίας	Χλμ.	ΔΕΣΕ/ΠΔΕ 2006	895	6,5
Βελτίωση – κατασκευή οδών εκτός αυτοκινητοδρόμων και εθνικής οδοποιίας (Επαρχ. Δίκτυο)	Χλμ.	N.A. 2006	3520	143
% αναβάθμισης οδικού δικτύου	%			3,4%

5.1.7 Ειδικά Θέματα

Συμπληρωματικότητα / Συνάφεια με άλλες δράσεις:

Οι παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας συμβάλλουν στη στρατηγική κατεύθυνση (ΚΣΚΓ για τη Συνοχή) 1.1.1 «Επέκταση και βελτίωση των μεταφορικών υποδομών» καθώς και στην

ΟΚΓ 16 «Επέκταση, βελτίωση και διασύνδεση των Ευρωπαϊκών υποδομών και ολοκλήρωση των διασυνοριακών έργων προτεραιότητας». Συμβάλλουν επίσης στον Γενικό Στόχο 14 «Η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας» του ΕΣΠΑ και εξυπηρετούν την «Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή – Βελτίωση της προσβασιμότητας και σύνδεση της Περιφέρειας με τα μεγάλα αστικά κέντρα μέσω της αναβάθμισης των μεταφορικών υποδομών» του ΕΠΜ.

Είναι απόλυτα συναφείς με τις δράσεις των Αξόνων Προτεραιότητας «Ψηφιακή σύγκλιση και επιχειρηματικότητα» και «Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής», δεδομένου ότι λειτουργούν συνδυαστικά στην κατεύθυνση ενίσχυσης του κοινωνικού και οικονομικού ιστού της Περιφέρειας.

Επίσης, οι παρεμβάσεις του Άξονα δρουν συμπληρωματικά ως προς τα προγραμματισμένα ή εκτελούμενα μεγάλα έργα εντός των ορίων της Περιφέρειας και ειδικότερα με τον «Δυτικό άξονα», το οδικό τμήμα της «ΠΑΘΕ», τον σιδηροδρομικό άξονα «Πατρών- Αθηνών- Θεσσαλονίκη – Ειδομένη / Προμαχώνα», το «Λιμάνι της Πάτρας» και τις «Παραγλαύκιες αρτηρίες» και συμπληρώνονται με τις αντίστοιχες παρεμβάσεις που θα υλοποιηθούν μέσα στα όρια της Περιφέρειας από το Τομεακό Πρόγραμμα «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας».

Καθεστώς Ενίσχυσης

Δεν προβλέπονται καθεστώτα ενίσχυσης

Χρηματοδότηση στο πλαίσιο του 10% - ρήτρα ευελιξίας:

Δεν προβλέπεται χρηματοδότηση για δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου

5.2 Άξονας Προτεραιότητας 2. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

5.2.1 Γενικά

Η έκταση της Περιφέρειας Πελοποννήσου, το ανάγλυφο του εδάφους της, η αραιοκατοίκηση και η διάσπαρτη και σχετικά μικρής κλίμακας οικονομική βάση, καθώς και ο μεγάλος αριθμός μικρών οικιστικών συγκροτημάτων, είναι παράγοντες οι οποίοι δημιουργούν ανάγκες για εκτεταμένο οδικό δίκτυο. Παράλληλα, οι σημερινές προδιαγραφές κατασκευής του οδικού δικτύου διαφέρουν σημαντικά από εκείνες με τις οποίες έχει κατασκευαστεί το μεγαλύτερο μέρος του υπάρχοντος δικτύου, λόγω βελτιωμένων προδιαγραφών από τη διαφοροποίηση των χαρακτηριστικών των οχημάτων και την αύξηση των μεταφερόμενων ανθρώπων και εμπορευμάτων.

Παράλληλα, με τη δημιουργία νέων βασικών οδικών δικτύων, κυρίως αυτοκινητοδρόμων, αλλά και μέρους εθνικών οδών, τόσο η συμπλήρωση / ολοκλήρωση του εθνικού οδικού δικτύου, όσο και οι συμπληρωματικές παρεμβάσεις σε δευτερεύουσες συνδέσεις, είναι επίσης αναγκαίες στο πλαίσιο μιας ενιαίας περιφερειακής στρατηγικής μεταφορών που θα καλύπτει τόσο τις αστικές, όσο και τις αγροτικές περιοχές, προκειμένου η Περιφέρεια να επωφεληθεί από τις δυνατότητες που παρέχουν τα υφιστάμενα οδικά δίκτυα.

Τέλος, με βάση τον προσανατολισμό της αναπτυξιακής διαδικασίας της Περιφέρειας προς την κατεύθυνση της διεύρυνσης και αναβάθμισης του τουριστικού της προϊόντος με την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών της πόρων, οι περισσότεροι και οι κυριότεροι των οποίων ευρίσκονται στις εσωτερικές ζώνες της Περιφέρειας, ιδιαίτερα εκείνοι που προσφέρονται για νέα είδη τουρισμού, δημιουργείται η ανάγκη για ένα αξιόπιστο και ασφαλές οδικό δίκτυο.

Όσον αφορά στις λιμενικές υποδομές, με δεδομένη τη γεωγραφική θέση της Περιφέρειας, τον παράκτιο χαρακτήρα της και τον τουριστικό αναπτυξιακό της προσανατολισμό, είναι αναγκαίες παρεμβάσεις σχετικά μικρής κλίμακας για επέκταση και αναβάθμιση / εκσυγχρονισμό των λιμενικών εγκαταστάσεων, κυρίως σε βασικά επιβατικά λιμάνια, προκειμένου να υπάρξει δυνατότητα προσέγγισης νέας τεχνολογίας και ικανού μεγέθους επιβατηγών πλοίων.

5.2.2 Στόχοι του Άξονα

Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερόμενα, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου Άξονα Προτεραιότητας, στοχεύεται η λειτουργική και χωρική διασύνδεση των περιοχών της ενδοχώρας μεταξύ τους, αλλά και με τα αστικά και ημιαστικά εμπορικά και τουριστικά κέντρα της Περιφέρειας και κατ' επέκταση, μέσω του συστήματος των αυτοκινητόδρομων και λιμένων, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες υποδομές που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο των Τομεακών

Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και του Εθνικού Αναπτυξιακού Προγράμματος, με τα παραγωγικά / οικονομικά και διοικητικά κέντρα της Χώρας και του ευρύτερου διεθνούς χώρου.

Ως εκ τούτου, ο Γενικός Αναπτυξιακός στόχος του Άξονα Προτεραιότητας αναφέρεται στη βελτίωση της προσπελασιμότητας, κυρίως των εσωτερικών και τουριστικών ζωνών της Περιφέρειας, από και προς τα βασικά δίκτυα, τις πύλες εισόδου – εξόδου της Περιφέρειας και τα αστικά / εμπορικά και διοικητικά κέντρα της.

Ο Γενικός Στόχος εξυπηρετείται / επιτυγχάνεται με την επίτευξη των τριών ειδικών στόχων οι οποίοι αναφέρονται:

- α) στη βελτίωση και επέκταση του Εθνικού οδικού δικτύου
- β) στη βελτίωση και επέκταση του επαρχιακού / διαδημοτικού και ενδοδημοτικού δικτύου
- γ) στην αναβάθμιση / επέκταση των βασικών λιμενικών υποδομών

5.2.3 Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων

Οι προαναφερόμενοι στόχοι του Άξονα Προτεραιότητας, θα επιτευχθούν με την υλοποίηση των παρακάτω δύο βασικών κατηγοριών παρεμβάσεων.

Οδικά έργα / οδικές μεταφορές

Σ' αυτή την κατηγορία μεταφορικών υποδομών προβλέπεται να πραγματοποιηθούν:

- Έργα συμπλήρωσης ή / και βελτίωσης του εθνικού οδικού δικτύου της Περιφέρειας, το οποίο συνδέει τουριστικές περιοχές με αστικά κέντρα ή / και με βασικά δίκτυα, καθώς επίσης και παρακαμπτήριες οδοί αστικών ή ημιαστικών κέντρων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων των δράσεων που απαιτούνται για τη λειτουργική ολοκλήρωση των αντίστοιχων έργων του Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου 2000 - 2006.

Κατηγορία παρέμβασης: «Εθνικές οδοί» με κωδικό: (22)

- Έργα κατασκευής ή / και βελτίωσης του επαρχιακού οδικού δικτύου της Περιφέρειας, το οποίο συνδέει οικιστικά σύνολα της Περιφέρειας με τουριστικούς / πολιτιστικούς πόρους, Δήμους ή / και Δημοτικά Διαμερίσματα, με βασικά οδικά δίκτυα ή λιμάνια, καθώς και παρακαμπτήριες οδοί ημιαστικών κέντρων ή / και οικισμών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων των δράσεων που απαιτούνται για τη λειτουργική ολοκλήρωση αντίστοιχων έργων του Προγράμματος της Περιφέρειας Πελοποννήσου 2000 – 2006.

Κατηγορία παρέμβασης: «Περιφερειακές – τοπικές οδοί» με κωδικό: (23)

Οι προαναφερόμενες δράσεις βελτίωσης και επέκτασης του οδικού δικτύου της Περιφέρειας συμπληρώνονται και με τον κατάλληλο εξοπλισμό για την ασφαλή μεταφορά / μετακίνηση επιβατών και αγαθών.

Λιμενικά έργα / θαλάσσιες μεταφορές

Όσον αφορά στις λιμενικές υποδομές, προβλέπεται να πραγματοποιηθούν παρεμβάσεις βελτίωσης των χερσαίων ή / και των θαλάσσιων υποδομών σε επιβατικά κυρίως λιμάνια της Περιφέρειας, για εκσυγχρονισμό ή / και επέκταση των εγκαταστάσεών τους.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Λιμένες», με κωδικό παρέμβασης: (30)

5.2.4 Συνάφεια/ Συμβολή με Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές

Οι στόχοι και οι δράσεις του Άξονα Προτεραιότητας, παρουσιάζουν συνάφεια και συμβάλλουν στις Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές, όπως αποτυπώνονται στα σχετικά κείμενα.

ΕΣΠΑ 2007 – 2013

- α) Στη θεματική προτεραιότητα «Ελκυστικότητα της Ελλάδας και των Περιφερειών, ως τόπου επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- β) Στους Γενικούς στόχους:
- «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των φυσικών υποδομών και των συναφών υπηρεσιών του συστήματος μεταφορών της χώρας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
 - «Ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας» (έμμεση συμβολή)
 - «Αύξηση της ζήτησης και γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα» (έμμεση συμβολή)
- γ) Στους Ειδικούς στόχους:
- «Αναβάθμιση υποδομών» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
 - «Σύνδεση των περιοχών της χώρας με τα διευρωπαϊκά δίκτυα» (έμμεση συμβολή)
 - «Τόνωση της προδιάθεσης για επιχειρηματικότητα» (έμμεση συμβολή)
 - «Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και μείωση της εποχικότητας» (έμμεση συμβολή)

Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές της Κοινότητας για τη Συνοχή, στην εξής Κατευθυντήρια Γραμμή:

(1.1.1): Επέκταση και βελτίωση των υποδομών μεταφορών

Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση, στην εξής Κατευθυντήρια Γραμμή:

(9): Δημιουργία ενός ελκυστικότερου επιχειρηματικού περιβάλλοντος

5.2.4 Χρηματοδοτική βαρύτητα

Λόγω της αναπτυξιακής σπουδαιότητας του συγκεκριμένου Άξονα Προτεραιότητας και με βάση τις ανάγκες/ελλείψεις της Περιφέρειας σ' αυτό του είδους τις υποδομές, κυρίως στις οδικές μεταφορές, ο προϋπολογισμός του αντιπροσωπεύει το 29,7% του συνολικού προϋπολογισμού της κοινοτικής συνδρομής του ΠΕΠ Πελοποννήσου.

5.2.5 Ωφελούμενοι

Με τις παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας θα ωφεληθεί άμεσα ένα σημαντικό μέρος των κατοίκων της Περιφέρειας, καθώς και επιχειρηματίες και αγρότες, χωρίς να είναι εφικτή η εκτίμηση του αριθμού τους, όπως επίσης και ένας σημαντικός αριθμός επισκεπτών.

5.2.6 Δείκτες

Δείκτες Μέτρησης / εκτίμησης εκροών (πραγματοποίησης) και Αποτελέσματος

ΕΙΔΟΣ ΔΕΙΚΤΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΒΑΣΗ		ΣΤΟΧΟΣ 2013
			ΠΗΓΗ/ΕΤΟΣ	ΤΙΜΗ	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ	Βελτίωση - κατασκευή εθνικής οδοποιίας	χλμ.	Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Περιφέρειας / Ενδιάμεση Αξιολόγηση ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000 – 2006 / 2003	1.250	23
	Βελτίωση - κατασκευή οδών εκτός αυτοκινητοδρόμων και εθνικής οδοποιίας	χλμ.	Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις Περιφέρειας / Ενδιάμεση Αξιολόγηση ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000 – 2006 / 2003	4.600	80
	Λιμένες που αναβαθμίζονται	αριθμός	Λιμενικά Ταμεία Περιφέρειας / 2006	11	3
ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ	Παρεμβάσεις βελτίωσης / αναβάθμισης - κατασκευής οδικού δικτύου επί του υφιστάμενου	%			1,76
	Παρεμβάσεις αναβάθμισης λιμένων επί των υφιστάμενων	%			27,3

5.3 Άξονας Προτεραιότητας 3. Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

5.3.1 Γενικά

Ο τομέας των μεταφορών εκτός από την εξυπηρέτηση «εσωτερικών», ενδότερων αναγκών επικοινωνίας, προσδιορίζει ή υποστηρίζει την εξωστρέφεια και τον τρόπο ένταξης ενός τόπου στον περίγυρό του.

Το κυριότερα προβλήματα των βασικών μεταφορικών υποσυστημάτων της Περιφέρειας όσον αφορά:

- το **βασικό οδικό δίκτυο**, έχουν να κάνουν με την προβληματική διέλευση αρκετών οδικών αξόνων και γενικά τη μη ικανοποιητική κατάσταση γεωμετρικών και ποιοτικών χαρακτηριστικών, παρά τις βελτιώσεις που επιχειρήθηκαν έως σήμερα.
- τις **λιμενικές υποδομές**, σχετίζονται με το ρόλο που αυτές καλούνται να αναλάβουν στο συνολικό σύστημα μεταφορών της Περιφέρειας, Ποσοτικά, κρίνονται επαρκείς αλλά γενικά χαρακτηρίζονται από ελλείψεις υποδομών λειτουργικότητας, πρόσβασης και προσφοράς υποστηρικτικών υπηρεσιών, ως προς τη διακίνηση επιβατών και εμπορευμάτων
- τις **υποδομές των αεροδρομίων**, με δεδομένη τη χωροθέτησή τους, αυτές γενικά κινούνται σε ικανοποιητικά επίπεδα και μετά από τις βελτιώσεις και συμπληρώσεις τους την τελευταία περίοδο, οι ανάγκες τους έχουν περιοριστεί σημαντικά.
- τη **δια-λειτουργικότητά** τους, σχετίζονται με την έλλειψη ενός στρατηγικού σχεδιασμού κυκλοφορίας και συνδυασμένων μεταφορών, που να κατανέμει ρόλους με βάση τις ιεραρχήσεις.

Η έως σήμερα υλοποιούμενη πολιτική επικεντρώθηκε στη δημιουργία λιμενικών υποδομών είτε ενδο-νομαρχιακής εμβέλειας είτε για τη διασύνδεση με τις απέναντι ηπειρωτικές ακτές. Στις ενάριες μεταφορές επεκτάθηκαν και βελτιώθηκαν τα αεροδρόμια των νησιών, ενώ κατασκευάστηκαν ελικοδρόμια στα Μικρά Νησιά, τα οποία μη έχοντας ενταχθεί σε ένα ενιαίο λειτουργικό σύστημα, παραμένουν αναξιοποίητα. Όσον αφορά στις χερσαίες υποδομές μεταφορών, εκ του αποτελέσματος προκύπτει ότι η προσπάθεια εστιάστηκε σε βελτιωτικού χαρακτήρα και τοπικής εμβέλειας παρεμβάσεις, που σε ορισμένες περιπτώσεις παραμένουν ανολοκλήρωτες. Η ενδο-περιφερειακή επικοινωνία εξυπηρετείται βασικά από τους παράλληλους ηπειρωτικούς δρόμους σε συνδυασμό με θαλάσσιες συνδέσεις και το κόστος και ο χρόνος παραμένουν σημαντικά.

5.3.2 Στόχοι του Άξονα

Η βελτίωση του τομέα των μεταφορών, αποτελεί αναγκαία, αλλά όχι ικανή συνθήκη για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας. Βέβαια των θέμα των μεταφορών δεν περιορίζεται στην εξασφάλιση των απαραίτητων υποδομών, αλλά αποτελεί ένα περισσότερο σύνθετο ζήτημα που σχετίζεται με το γενικότερο πλαίσιο λειτουργίας των χερσαίων και θαλάσσιων συνδέσεων, τον ανταγωνισμό και την ποιότητα των στόλων, έως και την ένταξη στα ευρύτερα διεθνή δίκτυα.

Στόχο του περιφερειακού σχεδιασμού και σημαντική μεσοπρόθεσμη προτεραιότητα αποτελεί:

«η δημιουργία και λειτουργία ενός ασφαλούς, γρήγορου και άνετου ενδοπεριφερειακού άξονα συνδυασμένων μεταφορών, που θα ενισχύει την «εξωτερική» και «εσωτερική» προσπελασιμότητά της, εντάσσοντας τις βασικές υποδομές μεταφορών, σε ένα ενιαίο πλαίσιο».

Ο άξονας αυτός θα πρέπει να συνδέεται και να λειτουργεί στο πλαίσιο των δικτύων μεταφορών της ευρύτερης περιοχής (απέναντι ελληνικές ηπειρωτικές περιοχές) και γενικότερα του θαλάσσιου άξονα Αδριατικής – Ιονίου.

Επιμέρους, ειδικοί στόχοι είναι:

- η αναβάθμιση και συμπλήρωση των περιφερειακών χερσαίων και θαλάσσιων υποδομών τοπικής εμβέλειας
- η δημιουργία συνθηκών ασφάλειας και συστημάτων διαχείρισης της κυκλοφορίας

5.3.3 Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων

Για την επίτευξη των στόχων του Άξονα θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις οι οποίες θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς άλλες βασικές παρεμβάσεις προσπελασιμότητας που θα προωθηθούν από το αντίστοιχο Τομεακό Πρόγραμμα.

Ειδικότερα, όσον αφορά:

Οδικές Μεταφορές – Οδικό δίκτυο³ (Κατηγορία παρέμβασης: 22 & 23)

- λειτουργική ολοκλήρωση των έργων του Γ' Π.Ε.Π. ώστε να αποδώσουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τα οποία σχεδιάστηκαν

³ Με προτεραιότητα στις παρεμβάσεις των οποίων η μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Τεχνικής Βοήθειας του Γ' ΠΕΠ (Μέτρο Προετοιμασίας 4^{ης} Π.Π.) Με προτεραιότητα στις παρεμβάσεις των οποίων η μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Τεχνικής Βοήθειας του Γ' ΠΕΠ (Μέτρο Προετοιμασίας 4^{ης} Π.Π.)

- παρεμβάσεις επί του βασικού οδικού άξονα Β-Ν κάθε νομού, που περιλαμβάνουν παρακάμψεις σημαντικών αστικών συγκεντρώσεων ή και μικρότερων κέντρων της ενδοχώρας, όπου δημιουργούνται συνθήκες κυκλοφοριακής συμφόρησης, καθώς και βελτιώσεις των γεωμετρικών χαρακτηριστικών του υφιστάμενου οδικού δικτύου
- παρεμβάσεις για την εξασφάλιση βελτιωμένης σύνδεσης σημαντικών αστικών, ημιαστικών κλπ κέντρων της ενδοχώρας με το βασικό οδικό άξονα
- ιεραρχημένες παρεμβάσεις που διασφαλίζουν την εύκολη προσπέλαση των πυλών εισόδου (λιμάνια-αεροδρόμια), καθώς και σημαντικών τουριστικών κέντρων ή ευρύτερων περιοχών της ενδοχώρας
- Παρεμβάσεις που αφορούν την ασφάλεια των μετακινουμένων (ενεργητική κ.ά.), ιδιαίτερα στα χερσαία δίκτυα όπου παρατηρείται σχετικό έλλειμμα, καθώς και τη διαχείριση της κυκλοφορίας

Θαλάσσιες Μεταφορές (Κατηγορία παρέμβασης: 30)

- λειτουργική ολοκλήρωση των έργων του Γ' Π.Ε.Π. ώστε να αποδώσουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τα οποία σχεδιάστηκαν
- συμπλήρωση και βελτίωση λιμενικών υποδομών τοπικής και περιφερειακής εμβέλειας, που εξυπηρετούν τοπικές, ενδοπεριφερειακές, διαπεριφερειακές και διεθνείς συνδέσεις, με βάση τις ανάγκες που προκύπτουν από το ρόλο που καλείται η καθεμιά να παίζει στο σύστημα μεταφορών του Ιονίου
- συμπλήρωση των απαραίτητων χερσαίων υποδομών εξυπηρέτησης της επιβατικής και εμπορευματικής κίνησης
- ενίσχυση της ασφάλειας των λιμένων

5.3.4 Αναμενόμενες επιπτώσεις

Η υλοποίηση των προβλεπόμενων παρεμβάσεων αναμένεται να έχουν θετικά αποτελέσματα και πιθανόν ορισμένες αρνητικές συνέπειες.

Ειδικότερα:

- η λειτουργία του άξονα Β-Ν της Περιφέρειας θα συμβάλλει στην βελτίωση της εσωτερικής συνοχής των νησιών και αφετέρου στην περιφερειακή συνοχή, αλλά και στην ανάπτυξη ουσιαστικών οικονομικών ροών μεταξύ των 4 νομών.
- η σύνδεση των κέντρων της υπαίθρου με τις πρωτεύουσες των Νομών θα βελτιώσουν την προσπελασιμότητα όλων, συμβάλλοντας στη βελτίωση της νομαρχιακής πλέον συνοχής και διευκολύνοντας τη ροή των μετακινούμενων εντός των μεγάλων νησιών, κατοίκων και προϊόντων

- Η κατασκευή παρακαμπτήριων οδών και οι παρεμβάσεις στην οδική ασφάλεια θα βελτιώσουν γενικά τις συνθήκες κυκλοφορίας.
- Η διευκόλυνση της επικοινωνίας των Μικρών Νησιών συμβάλλει στην ενίσχυση των αναπτυξιακών τους δομών και στην άρση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.
- Στο χωρικό επίπεδο και υπό ορισμένες προϋποθέσεις, ο άξονας Β-Ν μπορεί να μετατραπεί σε άξονα ανάπτυξης επί του οποίου θα λειτουργούν αναβαθμισμένα οικιστικά κέντρα, προωθώντας τις οικονομικές ροές μεταξύ των νησιών (ιδιαίτερα στον τομέα του τουρισμού)..
- Η λειτουργία της διαπεριφερειακής και ενδο-περιφερειακής σύνδεσης μέσω και των απέναντι χερσαίων οδικών δικτύων, πιθανότατα θα ενδυναμώσει και θα καταστήσει περισσότερο ευδιάκριτους δύο άξονες - ζώνες ανταλλαγών και οικονομικής συνεργασίας, στο βόρειο και νότιο Ιόνιο, μεταξύ των νησιών και των απέναντι ηπειρωτικών ακτών

Ως πιθανές αρνητικές συνέπειες και εφόσον δεν ληφθούν οι αναγκαίες πρόνοιες, μπορεί μεταξύ άλλων να είναι:

- η συνέχιση και επέκταση της άναρχης συσσώρευσης δραστηριοτήτων και κατοικίας εκατέρωθεν του βασικού άξονα, που θα έχει ως αποτέλεσμα τον αποσυντονισμό και την αποδυνάμωση του οικιστικού ιστού κάθε νομού.
- Ένα δεύτερο πιθανό ενδεχόμενο που αφορά όλες τις περιοχές που υστερούν σε ανταγωνιστικότητα, είναι ότι η βελτίωση της προσπελασιμότητας προς την Περιφέρεια θα διευκολύνει τη διείσδυση «εξωτερικών» οικονομικών συντελεστών και θα δυσχεράνει τη θέση παραδοσιακά λειτουργούντων οικονομικών τομέων.
- Άλλη πιθανή παρενέργεια, είναι η περαιτέρω ενδο-νομαρχιακή πόλωση, με τη μεγαλύτερη ισχυροποίηση των σημερινών κέντρων και την περαιτέρω αποδυνάμωση, απομόνωση και αποψίλωση των μικρότερων οικιστικών συγκεντρώσεων και με την ανακατανομή της χωροθέτησης οικονομικών δραστηριοτήτων

5.3.5 Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων

Ωφελούμενοι: Σημαντικό τμήμα των κατοίκων της Περιφέρειας, καθώς και το επιχειρηματικό δυναμικό. Επίσης, οι επισκέπτες της Περιφέρειας.

Περιοχές εφαρμογής: Το σύνολο της Περιφέρειας.

Ωφελούμενοι τομείς: Μεταφορές, Τουρισμός, Περιβάλλον - Ποιότητα ζωής, Επιχειρηματικότητα.

5.3.6 Δείκτες

ΑΞΟ- ΝΑΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΕΤΟΣ ΒΑΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΣΤΟΧΟΣ 2013	ΠΗΓΗ	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΙΜΟΤΗΤΑ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ						
	Βελτίωση-κατασκευή εθνικής οδοποιίας	Χλμ.	2006	90,5	6,0	N.A.	
	Βελτίωση-κατασκευή οδών εκτός αυτοκινητοδρόμων και εθνικής οδοποιίας	Χλμ.	2006	1.390,7	57,0	N.A.	
	Αριθμός λιμένων που αναβαθμίζονται	Αριθμός	2006	15	3	Χωροταξικό ΠΙΝ κλπ	Εκτός από τα 15 μεγάλα υπάρχουν & 19 μικρά
	ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ						
	% αναβάθμισης οδικού δικτύου	%	2006	1.481,2	4,2%	N.A.	Σύνολο Εθνικού & επαρχιακού δικτύου

5.3.7 Συμπληρωματικότητα/ Συνάφεια με άλλες δράσεις:

Οι παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας συνδέονται σε ικανοποιητικό βαθμό με τους στόχους του περιφερειακού σχεδιασμού και τους στόχους των δύο άλλων Αξόνων «Ψηφιακή σύγκλιση & επιχειρηματικότητα» και «Αειφόρος ανάπτυξη & ποιότητα ζωής», δεδομένου ότι συμβάλλουν στη «βελτίωση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων», μέσω της βελτίωσης των συνθηκών πρόσβασης και της εξασφάλισης μεταφορικών υπηρεσιών ποιότητας.

Ειδικότερα, ο Άξονας συνδέεται άμεσα με την επίτευξη του οράματος να καταστεί η Περιφέρεια ένας «διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης», καθώς και με τους γενικούς στόχους «βελτίωση γενικής προσπελασιμότητας για την ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και ανταγωνιστικότητας» και «προώθηση της «πολικής» και «ενδογενούς» τοπικής ανάπτυξης για την ενίσχυση του δυναμισμού και τη βελτίωση της χωρικής συνοχής της Περιφέρειας», ενώ έμμεσα συμβάλλει στην επίτευξη και των άλλων γενικών στόχων.

Επίσης οι παρεμβάσεις του Άξονα συνδέονται με άλλες που θα υλοποιηθούν μέσω του Τομεακού Προγράμματος «Ενίσχυση της προσπελασιμότητας» (π.χ. υποδομές εναέριων μεταφορών, λιμένων εθνικής κλίμακας, παρεμβάσεις στο βασικό οδικό άξονα, χρήση νέων

τεχνολογιών για την εξυπηρέτηση του μεταφορικού έργου και των μετακινούμενων κλπ.), καθώς και με τα μεγάλα έργα εκτός της Περιφέρειας⁴.

Τέλος, η συγκεκριμένη προτεραιότητα, καθώς και οι ειδικοί της στόχοι συνδέονται με την 5η (γενικός στόχος 14) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 3^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την 1η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ και την 16 ΟΚΓ της ΣτΛ.

5.3.8 Καθεστώτα ενίσχυσης:

Δεν προβλέπονται καθεστώτα ενίσχυσης

5.3.9 Χρηματοδότηση στο πλαίσιο του 10% - ρήτρα ευελιξίας:

Δεν προβλέπεται χρηματοδότηση για δράσεις που εμπίπτουν στο πεδίο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου

⁴ ειδικότερα με τον «Δυτικό άξονα», την «Εγνατία οδό», τα λιμάνια Ηγουμενίτσας και Πάτρας κ.ά., καθώς και με τα λειτουργούντα μεγάλα έργα, όπως η υποθαλάσσια ζεύξη Ακτίου και η γέφυρα Ρίου-Αντίρριου.

5.4 Αξονας Προτεραιότητας 4. Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.4.1 Γενικά

Ο Αξονας Προτεραιότητας «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα» έχει ως αντικείμενο τη χρηματοδότηση έργων και πράξεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και στήριξη της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, μέσω του εκσυγχρονισμού των παραγωγικών δυνατοτήτων τους, την ενίσχυση παραγωγής έρευνας και καινοτομίας και σύνδεσή τους με τον παραγωγικό ιστό της Περιφέρειας.

Η αξιόλογη παρουσία του τραπεζικού συστήματος και η ύπαρξη και λειτουργία Πανεπιστημιακών και Τεχνολογικών ιδρυμάτων, Ερευνητικών ινστιτούτων και Επιστημονικού Πάρκου δεν έχουν αποκαταστήσει τις οριζόντιες και κάθετες διασυνδέσεις με τον τοπικό παραγωγικό ιστό που απαιτούνται για να αξιοποιηθεί επαρκώς το ενδογενές δυναμικό και ως εκ τούτου να προωθηθεί με γρήγορους ρυθμούς η ανάπτυξη σε Περιφερειακό επίπεδο.

Η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων που είναι εγκαταστημένες στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος και δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της οικονομίας είναι μικρομεσαίες ή πολύ μικρές και αντιμετωπίζουν προβλήματα ανταγωνισμού τόσο σε εθνικό, πολύ δε περισσότερο σε διεθνές επίπεδο.

Η ΠΔΕ εμφάνισε κατά το 2004 1,8 νέες επιχειρήσεις (ΑΕ και ΕΠΕ) ανά 10.000 κατοίκους, γεγονός που αποδίδεται σε παράγοντες όπως, η συγκέντρωση κεφαλαίων, οι βελτιωμένες ή νέες υποδομές, η εγγύτητα σε βασικές διοικητικές και οικονομικές υπηρεσίες, κλπ.

Σε ότι αφορά τους δείκτες καινοτομίας, η Δυτική Ελλάδα είναι κάτω από το μέσο όρο⁵ από όπου συνάγεται ότι υπάρχει μεγάλο κενό στη συγκεκριμένη περιφέρεια αναφορικά με την υιοθέτηση νέων μεθόδων και τεχνολογιών καινοτομικού χαρακτήρα.

Η εκτίμηση της κατάστασης των επιχειρήσεων ανά τομέα δραστηριότητας έχει σε γενικές γραμμές ως ακολούθως:

Οι επιχειρήσεις του πρωτογενή τομέα χαρακτηρίζονται από την έλλειψη επαρκούς ανταγωνιστικότητας λόγω της σχετικά χαμηλής ποιότητας των προϊόντων και του υψηλού

⁵ Ο Περιφερειακός Εθνικός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας – *Regional National Summary Innovation Index (RNSII)* για την ΠΔΕ είναι 72 (ο δείκτης ορίζεται ως ο σχετικός μέσος όρος των δεικτών καινοτομίας μιας περιφέρειας προς το μέσο της χώρας. Όταν η τιμή του δείκτη είναι μεγαλύτερη του 100 τότε η καινοτομική επίδοση της συγκεκριμένης περιφέρειας βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο της χώρας). Ο Περιφερειακός Ευρωπαϊκός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας - *Regional European Summary Innovation Index (REUSII)* για την ΠΔΕ ανέρχεται σε 29 (ο δείκτης ορίζεται ως ο σχετικός μέσος όρος των δεικτών καινοτομίας μιας περιφέρειας προς το μέσο της ΕΕ. Όταν η τιμή του δείκτη είναι μεγαλύτερη του 100 τότε η καινοτομική επίδοση της συγκεκριμένης περιφέρειας βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ). Ο Φανερός Περιφερειακός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας - *Revealed Regional Summary Innovation Index (RRSII)* για την ΠΔΕ είναι 55 (ο δείκτης προκύπτει ως μέσος όρος των δύο προηγούμενων δεικτών)

κόστους παραγωγής, όπως επίσης και των προβλημάτων που παρουσιάζονται στο σύστημα διακίνησης και εμπορίας (σύνδεση πρωτογενή με δευτερογενή τομέα και τριτογενή τομέα).

Στο δευτερογενή τομέα η περίοδος που διανύουμε χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια αναδιάρθρωσης της βιομηχανικής βάσης και την μετατόπιση των δραστηριοτήτων από φθίνοντες κλάδους προς νέες ανταγωνιστικές και βιώσιμες δραστηριότητες.

Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα και ειδικότερα τον κλάδο του τουρισμού τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας από πλευράς κλίματος, γεωγραφικής θέσης, φυσικών, αρχαιολογικών και άλλων πολιτιστικών πόρων δεν έχουν μέχρι σήμερα αξιοποιηθεί σε ικανοποιητικό βαθμό, ώστε να καταστήσουν την Περιφέρεια ένα δυναμικό και μόνιμο πόλο έλξης. Παράλληλα, η μέχρι σήμερα ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, χειμερινός τουρισμός, συνεδριακός τουρισμός, κλπ.) έχει σχετικά περιορισμένο χαρακτήρα.

Η υφιστάμενη κατάσταση του τομέα Έρευνα, Τεχνολογία και Καινοτομία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά και αδυναμίες. Οι σημαντικότερες αδυναμίες είναι η ύπαρξη μικρού αριθμού φορέων προσφοράς και ζήτησης ερευνητικών υπηρεσιών, η σημαντική επιφύλαξη του τραπεζικού συστήματος για τη χρηματοδότηση νέων επιχειρήσεων με σημαντικό βαθμό καινοτομίας, και η έλλειψη μηχανισμών υποστήριξης της μεταφοράς νέων τεχνολογιών και καινοτομίας από τους ερευνητικούς φορείς στις επιχειρήσεις.

Στον τομέα Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) η θέση της Περιφέρειας δεν χαρακτηρίζεται ικανοποιητική. Τα αποτελέσματα μελέτης⁶ για την παρακολούθηση των δεικτών του eEurope 2005 στην Ελλάδα για τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια, δείχνουν ότι αν και στο σύνολο τους χρησιμοποιούν συστήματα τεχνολογιών και πληροφορικής, εντούτοις ελάχιστες από αυτές προχώρησαν στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας τους. Η ΠΔΕ βρίσκεται σε χαμηλή θέση σε ότι αφορά τη διείσδυση ευρυζωνικών δικτύων ωστόσο πρόσφατα εμφανίζονται ισχυρές ανοδικές τάσεις στην ανάπτυξη του ευρυζωνικού διαδικτύου.

5.4.2 Στόχοι του Άξονα

Η επιχειρηματικότητα τόσο σε εθνικό όσο και σε Περιφερειακό επίπεδο, αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα για την οικονομική και κοινωνική πρόοδο της Περιφέρειας.

Γενικοί Στόχοι

Για την περίοδο 2007-2013 στρατηγικός στόχος για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι να καταστεί η Περιφέρεια ένας πόλος ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο, με βασικούς στόχους:

⁶ «Μελέτη για την παρακολούθηση των δεικτών του σχεδίου eEurope 2005 για την Ελλάδα – Τομέας επιχειρήσεων», 2005. (Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας).

- ➔ Την ίδρυση νέων και την ενίσχυση υφιστάμενων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Διεύρυνση της επιχειρηματικής βάσης και ευρύτερα ενίσχυση της επιχειρηματικότητας κυρίως μέσω της διευκόλυνσης ίδρυσης νέων και εξειδικευμένων επιχειρήσεων.
- ➔ Την ενίσχυση της παραγωγής εφαρμοσμένης έρευνας και τεχνολογίας, τη σύνδεση επιχειρηματικότητας και καινοτομίας και τον προσανατολισμό των τοπικών παραδοσιακών κλάδων και των νέων επιχειρήσεων σε κλάδους υψηλότερης προστιθέμενης αξίας.
- ➔ Την ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της Περιφέρειας και ανάδειξη των δυναμικών κλάδων. Προώθηση μεγάλης κλίμακας επενδυτικών σχεδίων
- ➔ Τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, μέσω της μεγαλύτερης χρησιμοποίησης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών.
- ➔ Την ενίσχυση της ευρυζωνικότητας (παροχής υπηρεσιών) και ευρυζωνικών υποδομών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Ανάπτυξη και ολοκλήρωση των ευρυζωνικών δικτύων, υποδομών και υπηρεσιών
- ➔ Διείσδυση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών στις επιχειρήσεις και στους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης

Ειδικόί Στόχοι

Οι ανωτέρω γενικοί στόχοι του Άξονα Προτεραιότητας εξειδικεύονται ως ακολούθως:

- Αύξηση των επενδύσεων σε τομείς έντασης γνώσης και αναπροσανατολισμός του παραγωγικού δυναμικού σε προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- Στο πλαίσιο της ισότητας των δύο φύλων, ενίσχυση της νεανικής και γυναικείας επιχειρηματικότητας.
- Προσέλκυση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από το εξωτερικό που αξιοποιούν τη νέα γνώση και παράγουν προϊόντα και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- Ενίσχυση της διακλαδικής και διατομεακής δικτύωσης των ΜΜΕ, με στόχο την αξιοποίηση κοινών υποδομών και υπηρεσιών και τη δημιουργία συνεργιών και οικονομιών μοναδιαίου μεγέθους.
- Προώθηση της προσανατολισμένης εξωστρέφειας της τεχνολογικής και οργανωτικής καινοτομίας και της ποιότητας των επιχειρήσεων και βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων των επιχειρήσεων.
- Βελτίωση των συνεργασιών των δημόσιων ερευνητικών φορέων με επιχειρήσεις και παραγωγικούς φορείς.

- Προβολή – διάχυση των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων καθώς και των επιπτώσεών τους στην καθημερινή ζωή.
- Προώθηση της χρήσης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών σε όλο το φάσμα λειτουργιών των επιχειρήσεων και παροχή ολοκληρωμένων ψηφιακών υπηρεσιών στις επιχειρήσεις.

5.4.3 Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων

Οι σημαντικότερες παρεμβάσεις του άξονα προτεραιότητας παρουσιάζονται ακολούθως:

A. Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη, καινοτομία και επιχειρηματικότητα

- Προώθηση και Ενίσχυση της συνεργασίας ΑΕΙ, ΤΕΙ, ερευνητικών ινστιτούτων και επιχειρήσεων και ενίσχυση δραστηριοτήτων έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης (κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 1 και 7).
- Ενίσχυση υποδομών έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας.(κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 2)
- Ενίσχυση της συνεργασίας των ερευνητικών φορέων με επιχειρήσεις και παραγωγικούς φορείς (κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 4)
- Ίδρυση νέων και εκσυγχρονισμός υφιστάμενων επιχειρήσεων με έμφαση στην καινοτομία και νέες τεχνολογίες.
- Δράσεις ενίσχυσης μικρομεσαίων επιχειρήσεων στους παραγωγικούς τομείς της μεταποίησης, του τουρισμού, του εμπορίου και των υπηρεσιών.
- Ενίσχυση επιχειρήσεων για έργα προστασίας του περιβάλλοντος (κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 8)
- Ανάπτυξη υποδομών αρχικής εγκατάστασης επιχειρήσεων που αξιοποιούν αποτελέσματα Έρευνας και Τεχνολογικής ανάπτυξης
- Διάδοση και επίδειξη καινοτόμων έργων.
- Ενίσχυση νέων και υφιστάμενων επιχειρηματικών περιοχών (ΒΕΠΕ) και Εμπορευματικών – Διαμετακομιστικών Κέντρων.(κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 9)

B. Ψηφιακή Σύγκλιση

- Αύξηση της διαθεσιμότητας της ευρυζωνικής πρόσβασης. (κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 10)

- Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών για την προώθηση της επιχειρηματικότητας (κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 12)
- Υποστήριξη ηλεκτρονικών συναλλαγών των επιχειρήσεων (B2B, B2C).(κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 14)
- Χρησιμοποίηση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών σε θέματα προβολής, οργάνωσης, λειτουργίας και ανάπτυξης επιχειρήσεων.
- Δράσεις ανάδειξης τουριστικού προϊόντος (κωδικός κατηγορίας παρέμβασης 15)

5.4.4 Αναμενόμενες επιπτώσεις

Άμεσα ωφελούμενοι από την υλοποίηση των δράσεων θα είναι οι επιχειρήσεις όλων των κλάδων που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Με την υλοποίηση των παρεμβάσεων του Άξονα Προτεραιότητας τα αναμενόμενα αποτελέσματα θα είναι:

- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.
- Εκσυγχρονισμός της παραγωγικής δομής των επιχειρήσεων.
- Εκσυγχρονισμός της λειτουργίας των επιχειρήσεων μέσω της χρησιμοποίησης ΤΠΕ.
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.
- Ενίσχυση της απασχόλησης.
- Βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της Περιφέρειας.
- Διατήρηση και ενίσχυση του κοινωνικού και παραγωγικού ιστού της Περιφέρειας.
- Ενίσχυση της εξωστρέφειας

5.4.5 Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων

Ωφελούμενοι από τον Άξονα: Οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι της Περιφέρειας Δυτ. Ελλάδας

Ωφελούμενοι Τομείς: Τοπική και Περιφερειακή οικονομία, απασχόληση.

Περιοχές εφαρμογής: Όλη η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

5.4.6 Δείκτες

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013
Δείκτες εκρών				
Αριθμός νέων επιχειρήσεων από επιδοτούμενα προγράμματα	Αριθμός	Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΣΥΕ 2003	41.620	+ 70
Υφιστάμενες επιχειρήσεις που εκσυγχρονίζονται / αναβαθμίζονται	Αριθμός	Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΣΥΕ 2003	26.867	+ 96
Αριθμός νέων τουριστικών κλινών	Αριθμός	ΕΟΤ 2005	8.107	+ 240
Αριθμός τουριστικών κλινών που εκσυγχρονίζονται	Αριθμός	ΕΟΤ 2005	15.020	+ 450
Αριθμός επιχειρήσεων που συμμετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα	Αριθμός	(ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2000-2006)	26	+ 40
Δείκτες αποτελέσματος				
Ποσοστό αύξησης των επιχειρήσεων				0,17 %
Ποσοστό των υφιστάμενων ΜΜΕ που εκσυγχρονίζονται / βελτιώνονται				0,36 %
Ποσοστό αύξησης των τουριστικών κλινών				3 %
Ποσοστό τουριστικών κλινών που εκσυγχρονίζονται				3 %
Ποσοστό αύξησης των επιχειρήσεων που συμμετέχουν σε ερευνητικά προγράμματα				65 %

5.4.7 Ειδικά Θέματα

Συμπληρωματικότητα / Συνάφεια με άλλες δράσεις

Οι παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας συμβάλλουν στις ακόλουθες στρατηγικές κατευθύνσεις (ΚΣΚΓ για τη Συνοχή):

- 2.1 Αύξηση και καλύτερη επικέντρωση των επενδύσεων στην ΕΤΑ
- 2.2 Διευκόλυνση της καινοτομίας και προώθηση της επιχειρηματικότητας
- 2.3 Προώθηση της κοινωνίας της πληροφορίας για όλους.

Επίσης οι παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας συμβάλλουν στις ακόλουθες ΟΚΓ για την ανάπτυξη και την απασχόληση: 7, 8, 9, 10, 11 και 14.

Συμβάλλουν επίσης στους ακόλουθους Γενικούς Στόχους του ΕΣΠΑ 2007-2013

- Γενικός Στόχος 1: Αύξηση των παραγωγικών επενδύσεων και των εισροών ξένων άμεσων επενδύσεων

- Γενικός Στόχος 2: Ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας
- Γενικός Στόχος 3: Αύξηση της ζήτησης και γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα
- Γενικός Στόχος 6: Ενίσχυση της έρευνας, τεχνολογίας και προώθηση της καινοτομίας σε όλους τους κλάδους
- Γενικός στόχος 7: Η ψηφιακή σύγκλιση της χώρας με την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών

Τέλος οι παρεμβάσεις τους άξονα εξυπηρετούν τις δράσεις 3 «Διαρθρωτικές αλλαγές στις αγορές προϊόντων» και 4 «Κοινωνία της γνώσης» του ΕΠΜ.

Οι παρεμβάσεις του άξονα συμβάλλουν στην στρατηγική κατεύθυνση για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και την βελτίωση του οικονομικού και κοινωνικού επιπέδου διαβίωσης του πληθυσμού.

Οι παρεμβάσεις του άξονα είναι απόλυτα συναφείς με τις δράσεις του άξονα προτεραιότητας «Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής» και «Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας», ικανοποιώντας την κύρια αναπτυξιακή επιλογή της Περιφέρειας.

Καθεστώτα ενίσχυσης

Όλες οι Κρατικές Ενισχύσεις - πλην του αναπτυξιακού νόμου (ή άλλων ανάλογων πράξεων που κοινοποιήθηκαν ή πρόκειται να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή ΕΚ) - που θα χορηγηθούν μέσω των μέτρων αυτού του Επιχειρησιακού Προγράμματος εμπίπτουν στις ομάδες των εξαιρέσεων ως προς την υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται από το άρθρο 88 παράγραφος 3 της συνθήκης και αφορούν: 1) στις ενισχύσεις "ήσσονος σημασίας" (de minimis), 2) στις κρατικές ενισχύσεις προς μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και 3) στις ενισχύσεις για επαγγελματική εκπαίδευση. Επίσης είναι δυνατό στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος να χρηματοδοτούνται δαπάνες για τις πράξεις που περιλαμβάνουν συνεισφορές προς υποστήριξη μέσω χρηματοοικονομικής τεχνικής για επιχειρήσεις (χρηματοδοτικό μέσο JEREMIE, Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων). Τα καθεστώτα ενίσχυσης παρουσιάζονται στο παράρτημα.

Χρηματοδότηση στο πλαίσιο του 10% - ρήτρα ευελιξίας

Δεν προβλέπεται χρηματοδότηση για δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου

5.5 Άξονας Προτεραιότητας 5. Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

5.5.1 Γενικά

Από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης διαπιστώνεται ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από πολύ χαμηλούς δείκτες χρήσης της ψηφιακής οικονομίας, της Έρευνας και Ανάπτυξης και της επιχειρηματικότητας. Ιδιαίτερα ο κορμός του επιχειρηματικού ιστού της Περιφέρειας, αν εξαιρεθούν οι μεγάλες μονάδες της Κορίνθου, η ΔΕΗ της Μεγαλόπολης και ελάχιστες μονάδες στην υπόλοιπη Περιφέρεια, φαίνεται να μην ενσωματώνει στην παραγωγική του διαδικασία, αλλά και στην εν γένει επιχειρηματική του δραστηριότητα και λειτουργία, καινοτομίες και νέες τεχνολογίες. Έτσι δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος υστέρησης των επιχειρήσεων της Περιφέρειας έναντι του μέσου όρου των επιχειρήσεων στη Χώρα, με αποτέλεσμα να διατηρούνται τα μεγέθη των επιχειρήσεων σε πολύ χαμηλά επίπεδα, να παραμένει σαν κυρίαρχο στοιχείο ο οικογενειακός χαρακτήρας των επιχειρήσεων και εν τέλει ο επιχειρηματικός ιστός της Περιφέρειας να παραμένει αδύναμος και μη ανταγωνιστικός.

Παράλληλα, οι αδυναμίες της δημόσιας διοίκησης της Περιφέρειας, εμφανίζονται εντονότερες ιδιαίτερα όσον αφορά στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και στη χρήση ψηφιακών μέσων. Για το λόγο αυτό και με δεδομένη όμως την ανάγκη να υπάρξει ένα έναυσμα προς την κατεύθυνση εκσυγχρονισμού των διαδικασιών λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και των χρηστών από τις επιχειρήσεις των νέων τεχνολογιών, των προϊόντων της Έρευνας και Τεχνολογίας και την εφαρμογή καινοτομιών για τη βελτίωση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, προβλέπονται δράσεις που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας.

Ένα μεγάλο μέρος των προαναφερόμενων αδυναμιών μπορεί να καλυφθεί με τη χρήση νέων τεχνολογιών και ψηφιακών εφαρμογών, αμβλύνοντας το πρόβλημα της εσωστρέφειας των επιχειρήσεων και της χαμηλής αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης. Προκειμένου να αμβλυνθούν τα σημαντικά αναπτυξιακά προβλήματα της Περιφέρειας στους τομείς της επιχειρηματικότητας και της ψηφιακής σύγκλισης, απαιτούνται έντονες και ορθολογικά σχεδιασμένες παρεμβάσεις για άμβλυνση αυτών των προβλημάτων, σε συνδυασμό με παράλληλες διοικητικές / θεσμικές διαδικασίες, στο πλαίσιο του Εθνικού Αναπτυξιακού Σχεδιασμού για τους τομείς αυτούς. Ως εκ τούτου, ένα πολύ σημαντικό μέρος αυτών των αναγκών της Περιφέρειας θα καλυφθεί από τα αντίστοιχα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, ήτοι το Ε.Π. «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» και το Ε.Π. «Ψηφιακή Σύγκλιση».

Με δεδομένες τις προγραμματιζόμενες έντονες παρεμβάσεις στην Περιφέρεια Πελοποννήσου από τα δύο προαναφερόμενα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, ιδιαίτερα εκείνου της «Ψηφιακής Σύγκλισης», στο συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας περιλαμβάνονται κατηγορίες δράσεων καινοτομίας και ψηφιακής οικονομίας, οι οποίες θα εστιάζονται σε εξειδικευμένες ανάγκες των τοπικών φορέων και επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου συγκεντρώνεται ο προϋπολογισμός του Άξονα στις επενδύσεις εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας

των επιχειρήσεων, στοιχείων αναγκαίων για τον επιχειρηματικό ιστό της Περιφέρειας, συνδεδεμένες αυτές οι παρεμβάσεις με τα τοπικά χαρακτηριστικά προβλήματα και οι οποίες δεν είναι εύκολο να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά από τις οριζόντιες δράσεις των Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

5.5.2 Στόχοι του Άξονα

Με δεδομένα τα προαναφερόμενα, ο Γενικός Στόχος του Άξονα Προτεραιότητας αναφέρεται στον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής και διοικητικής λειτουργίας των επιχειρήσεων της Περιφέρειας. Η επίτευξη αυτού του Γενικού Στόχου θα πραγματοποιηθεί ανάλογα με την αποτελεσματική ή μη επίτευξη των παρακάτω ειδικών στόχων:

- α) Ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων
- β) Εκσυγχρονισμός της παραγωγικής και διοικητικής λειτουργίας των επιχειρήσεων
- γ) Εκσυγχρονισμός και αύξηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης της Περιφέρειας για τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων και των πολιτών.

5.5.3 Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων

Για την εξυπηρέτηση των προαναφερόμενων ειδικών στόχων προβλέπονται δράσεις όπως:

α) Ψηφιακή Σύγκλιση

- Εγκατάσταση και χρήση νέων τεχνολογιών πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών (π.χ. ευρυζωνικά δίκτυα)

Κατηγορία Παρέμβασης: «Τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών», με κωδικό: (11)

- Ανάπτυξη υπηρεσιών και εφαρμογές ψηφιακής τεχνολογίας από τη δημόσια διοίκηση για την εξυπηρέτηση του πολίτη (πχ τηλεϊατρική, ηλεκτρονική διακυβέρνηση κλπ)

Κατηγορία Παρέμβασης: «Υπηρεσίες και εφαρμογές για τον πολίτη (e-health, e-government)», με κωδικό: (13)

- Ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών για χρήση τους από τις ΜΜΕ (πχ ηλεκτρονικό εμπόριο, δικτύωση κλπ)

Κατηγορία Παρέμβασης: «Υπηρεσίες και εφαρμογή για ΜΜΕ (ηλεκτρ. Εμπόριο, δικτύωση κλπ)», με κωδικό: (14)

- Ενίσχυση των ΜΜΕ για πρόσβασή τους σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών για αναβάθμιση της διοικητικής και εμπορικής λειτουργίας τους.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Άλλα Μέτρα για την πρόσβαση των ΜΜΕ σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών και στην αποτελεσματική χρήση τους», με κωδικό: (15)

β) Καινοτομία και επιχειρηματικότητα – Έρευνα και Τεχνολογία

Στο πλαίσιο αυτής της κατηγορίας δράσεων στον συγκεκριμένο Άξονα, προβλέπονται:

- Επενδύσεις σε υλικό εξοπλισμό, τεχνολογική εγκατάσταση και δίκτυα υπολογιστών υψηλής ταχύτητας που συνδέουν κέντρα ερευνών και κέντρα αναγνωρισμένου κύρους σε εξειδικευμένη τεχνολογία.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Υποδομή έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης», με κωδικό: (02)

- Απλές από πλευράς καινοτομίας δράσεις ενίσχυσης των επιχειρήσεων για εκσυγχρονισμό του εξοπλισμού τους και των παραγωγικών / διοικητικών λειτουργιών τους, είτε στο πλαίσιο των απαλλακτικών κανονισμών, ως προς τα καθεστώτα ενίσχυσης, είτε, στο πλαίσιο του Εθνικού Αναπτυξιακού Νόμου περί κινήτρων για παραγωγικές επενδύσεις, όπως αυτός εκάστοτε ισχύει. Παράλληλα προβλέπεται να καλυφθούν δράσεις ενίσχυσης ΜΜΕ, οι οποίες εγκρίθηκαν κατά την προηγούμενη Προγραμματική Περίοδο στο πλαίσιο τους ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006 και υλοποιούνται κατά τη νέα Προγραμματική Περίοδο.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Άλλες επενδύσεις σε Επιχειρήσεις», με κωδικό: (08)

5.5.4 Συνάφεια/ Συμβολή με Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές

Οι στόχοι και οι δράσεις του Άξονα Προτεραιότητας, παρουσιάζουν συνάφεια και συμβάλλουν στις Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές όπως αποτυπώνονται στα σχετικά κείμενα.

ΕΣΠΑ 2007-2013

α) Στις θεματικές προτεραιότητες:

- (4.2.1.) «Επένδυση στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια).
- (4.2.2.) «Κοινωνία της Γνώσης και Καινοτομία» (έμμεση συμβολή, λόγω μικρής κλίμακας δράσεων, σε σχέση με τις αντίστοιχες δράσεις του Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος)
- (4.2.4.) «Θεσμικό Περιβάλλον» (έμμεση συμβολή, λόγω των ενδεικτικών / μικρής κλίμακας δράσεων για e-government)

β) Στους Γενικούς στόχους:

- «Ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)

- «Αύξηση της ζήτησης και γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
 - «Ενίσχυση της Έρευνας, Τεχνολογίας και η προώθηση της Καινοτομίας σε όλους τους κλάδους, ως βασικού παράγοντα αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας και μετάβασης στην οικονομία της γνώσης» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, θεματικά, λαμβανομένου όμως υπόψη τη σχετικά πολύ μικρή χρηματοδότηση από τον συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας σε σχέση με το στόχο και το σύνολο της χρηματοδότησης στην Περιφέρεια από το αντίστοιχο Τομεακό, μάλλον έμμεση συμβολή)
 - «Ψηφιακή σύγκλιση της Χώρας με την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, θεματικά, αλλά λόγω της μικρής κλίμακας παρεμβάσεως, έμμεση συμβολή)
- γ) Στους Ειδικούς στόχους:
- «Τόνωση της προδιάθεσης για επιχειρηματικότητα» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
 - «Στήριξη της καινοτομικής επιχειρηματικότητας σε τομείς με ανταγωνιστικό πλεονέκτημα» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
 - «Βελτίωση της ποιότητας ζωής αξιοποιώντας ΤΠΕ» (έμμεση συμβολή)
 - «Δημιουργία προϋποθέσεων επιτυχούς εισαγωγής της διοικητικής αλλαγής» (έμμεση συμβολή)
 - «Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου ρύθμισης της δημόσιας διοίκησης και των δομών και διαδικασιών λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, θεματικά, λαμβανομένου όμως υπόψη την πολύ μικρή χρηματοδοτική βαρύτητα, μάλλον έμμεση συμβολή, σε σχέση με τον συγκεκριμένο στόχο του ΕΣΠΑ).

Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές της Κοινότητας για τη Συνοχή, στις εξής Κατευθυντήριες Γραμμές:

(1.2.2): Διευκόλυνση της Καινοτομίας και προώθηση της Επιχειρηματικότητας

(1.2.3): Προώθηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας για όλους

Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση, στις εξής Κατευθυντήριες Γραμμές:

(10) Προώθηση Επιχειρηματικού Πολιτισμού και δημιουργία ενθαρρυντικού περιβάλλοντος για τις ΜΜΕ

(13): Διευκόλυνση της Καινοτομίας και της χρήσης ICT

5.5.5 Χρηματοδοτική βαρύτητα

Παρά την αναγκαιότητα χρήσης και ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών και ψηφιακής οικονομίας από τον διοικητικό, παραγωγικό και κοινωνικό ιστό της Περιφέρειας για την αύξηση της εξωστρέφειάς της και της ανταγωνιστικότητας της Περιφέρειας, εν τούτοις ο χαμηλός βαθμός ανταπόκρισης προς αυτές τις δράσεις, αλλά και η πρόβλεψη αντίστοιχων δράσεων στα Τομεακά Επιχειρησιακά Προγράμματα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα» και «Ψηφιακή Σύγκλιση», η χρηματοδοτική βαρύτητα του Άξονα Προτεραιότητας στο συνολικό προϋπολογισμό του Προγράμματος Πελοποννήσου φθάνει στο 8,3%.

5.5.6 Ωφελούμενοι

Άμεσα ωφελούμενοι από τις δράσεις του Άξονα είναι οι ΜΜΕ της Περιφέρειας, τα Πανεπιστημιακά και Ερευνητικά Ιδρύματα της Περιφέρειας και οι χρήστες των υπηρεσιών τηλεϊατρικής και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

5.5.7 Δείκτες Μέτρησης / εκτίμησης εκροών (πραγματοποίησης) και Αποτελέσματος

ΕΙΔΟΣ ΔΕΙΚΤΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΒΑΣΗ		ΣΤΟΧΟΣ 2013
			ΠΗΓΗ/ΕΤΟΣ	ΤΙΜΗ	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ	Νέες επιχειρήσεις από επιδοτούμενα προγράμματα	αριθμός	ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΣΥΕ 2003	33.296*	60
	Υφιστάμενες επιχειρήσεις που εκσυγχρονίζονται / αναβαθμίζονται	αριθμός	ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΣΥΕ 2003	33.296*	300
ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ	Αύξηση των επιχειρήσεων (επί των υφιστάμενων)	%			0,18
	Υφιστάμενες ΜΜΕ που εκσυγχρονίζονται / βελτιώνονται	%			0,9

* Επιλέξιμες για χρηματοδότηση Επιχειρήσεις

5.6 Άξονας Προτεραιότητας 6. Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

5.6.1 Γενικά

Οι προοπτικές της Περιφέρειας Ιονίων Νησιών στο ανταγωνιστικό ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον προσδιορίζονται με βάση τις δυνατότητες του παραγωγικού της συστήματος για προσαρμογή και αναδιάρθρωση.

Παρά την σταθερή πορεία ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια, με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατατάσσεται στη 10η θέση μεταξύ ελληνικών Περιφερειών, ενώ ταυτόχρονα διαπιστώνονται σημαντικές ανισότητες στο επίπεδο ευημερίας μεταξύ των Νομών της, υψηλή συγκέντρωση δραστηριοτήτων στον τριτογενή τομέα, φθίνουσα πορεία για τον πρωτογενή και περίπου σταθεροποιημένη κατάσταση στο δευτερογενή. Η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από μεγάλο αριθμό αυτοαπασχολούμενων και σχετικά υψηλό βαθμό «μερικώς» απασχολούμενων, ενώ τελευταία, η ανεργία, που πλήττει εντονότερα τις γυναίκες, εμφανίζει ανοδική τάση. Στον τομέα της Έρευνας εμφανίζονται εξαιρετικά χαμηλές επιδόσεις, αναφορικά με την Καινοτομία, κατατάσσονται στην τελευταία θέση στο σύνολο των ελληνικών Περιφερειών, ενώ όσον αφορά την ΚτΠ, η συμμετοχή χαρακτηρίζεται ακόμη σχετικά μικρή, παρά τις προόδους και προσπάθειες των τελευταίων ετών.

Ο φθίνων αγροτικός τομέας υφίσταται τα διαρθρωτικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τον ελληνικό αγροτικό τομέα (μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων, πολύ-τεμαχισμός του κλήρου κλπ) και επιπλέον τον ανταγωνισμό της τουριστικής δραστηριότητας. Ο δευτερογενής τομέας είναι αρκετά μειωμένης σημασίας για την οικονομική ζωή της Περιφέρειας, με μεγάλες επιχειρήσεις που μόνο σε λίγες περιπτώσεις ξεπερνούν τους 10 εργαζόμενους. Ο κλάδος του τουρισμού, αποτελεί τις τελευταίες δεκαετίες κυρίαρχη μορφή της τριτογενούς οικονομικής λειτουργίας και η Περιφέρεια κατέχει εξέχουσα θέση στην τουριστική ανάπτυξη τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και σε μεσογειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο, προσελκύοντας το 7% των αφίξεων, το 10% περίπου των διανυκτερεύσεων και συγκεντρώνοντας το 12% του αποθέματος των ξενοδοχειακών κλινών της χώρας⁷. Άλλη σημαντική τριτογενής δραστηριότητα είναι η εμπορική, που καταγράφει τζίρους πολλαπλάσιους τόσο της πρωτογενούς και της μεταποιητικής, όσο και της τουριστικής και συγκεντρώνει ένα σημαντικό αριθμό επιχειρήσεων χονδρικού και λιανικού εμπορίου.

Παρόλο που η περιοχή, στηριζόμενη στην προωθητική δύναμη του τουρισμού, κατέστη ένας διεθνώς αναγνωρίσιμος προορισμός, όντας υποχρεωμένη να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις

⁷ Εξετάζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, διαπιστώνεται ότι το κέντρο βάρους των κλινών εντοπίζεται στις μεσαίες και χαμηλές κατηγορίες. Άλλο διαρθρωτικό χαρακτηριστικό είναι η παρουσία μεγάλου αριθμού ξενοδοχειακών επιχειρήσεων μικρής δυναμικότητας, που εντοπίζεται στις χαμηλές κατηγορίες, το οποίο συμπληρώνεται από ένα μεγάλο αριθμό ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων και δωματίων. Η υψηλή συγκέντρωση του τουρισμού στους θερινούς μήνες δημιουργεί πρόβλημα υπερφόρτωσης των υποδομών και αυξάνει τις πιθανότητες υποβάθμισης του περιβάλλοντος, ενώ ο «μαζικός» τουρισμός που τη χαρακτηρίζει μειώνει τις ευκαιρίες αποκόμισης ωφελειών από τον τόπο προορισμού.

του «μαζικού» τουρισμού, νοιώθει να περιορίζεται η δυναμική της για το μέλλον, ενώ ταυτόχρονα αρχίζει να υφίσταται τις συνέπειες και πιέσεις της «εκτατικού» τύπου ανάπτυξης.

Η υλοποιούμενη περιφερειακή πολιτική με αναφορά στον παραγωγικό ιστό, μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1990 κατευθύνονταν σε έργα υποδομών και ελάχιστα έως καθόλου στην απευθείας ενίσχυση της επιχειρηματικότητας. Κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006, επιχειρείται ένα σημαντικό «άνοιγμα» προς τον επιχειρηματικό χώρο του τουρισμού, των υπηρεσιών, της μεταποίησης και του αγροτικού τομέα, στην κατεύθυνση του εκσυγχρονισμού των τοπικών ΜΜΕ, της εισαγωγής νέων τεχνολογιών, της ΚτΠ, καθώς και καινοτόμων δράσεων. Όσον αφορά το ανθρώπινο δυναμικό με την πάροδο του χρόνου οι σχετικές πολιτικές αποκτούν ολοένα μεγαλύτερη βαρύτητα και εμπλουτίζονται με νέου τύπου δράσεις.

5.6.2 Στόχοι του Άξονα

Στις σύγχρονες συνθήκες, η τόνωση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας συνδέεται άμεσα και καθοριστικά με τη διαφοροποίηση, την ποιότητα και την αναζήτηση διακριτού ρόλου, γεγονός που υπό τις παρούσες συνθήκες θα πρέπει να βαδίζει παράλληλα με τον περιορισμό των αρνητικών φαινομένων από τις έως σήμερα διαμορφούμενες τάσεις.

Στόχος του περιφερειακού προγραμματισμού και σημαντική μεσοπρόθεσμη προτεραιότητα αποτελούν:

«αφενός η προσπάθεια εμπλουτισμού του συνολικού και ιδιαίτερα τουριστικού προϊόντος με νέες και εναλλακτικές δυνατότητες προσαρμοσμένες στην τοπική ταυτότητα και ιδιαιτερότητα, που μπορούν να προσφέρουν την απαραίτητη ευελιξία, διαφοροποίηση και αναγνωρισιμότητα, αφετέρου δε και συμπληρωματικά, η συνέχιση της προσπάθειας ποιοτικής αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού του υφιστάμενου παραγωγικού δυναμικού».

Επιμέρους ειδικοί στόχοι είναι:

- ➔ Η ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας με την προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού, την ενσωμάτωση προτύπων ποιότητας και γενικά την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό της
- ➔ Η ενίσχυση των επιχειρήσεων για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών
- ➔ Η ενθάρρυνση για την ενσωμάτωση καινοτόμων πρακτικών και αντιλήψεων στην επιχειρηματική δραστηριότητα
- ➔ Η προώθηση των ίσων ευκαιριών στην απασχόληση, με προτεραιότητα στην ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας και
- ➔ Ο εμπλουτισμός παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα για την υποστήριξη της χωρικής συνοχής

5.6.3 Ενδεικτικές Κατηγορίες Παρεμβάσεων

Για την επίτευξη των στόχων του Άξονα θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις οι οποίες θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς τις βασικές παρεμβάσεις επιχειρηματικότητας που θα προωθηθούν από το αντίστοιχο Τομεακό Πρόγραμμα.

Ειδικότερα, όσον αφορά:

Πρώθηση καινοτομίας και επιχειρηματικότητας (Κατηγορία παρέμβασης: 8 & 9)

- κάλυψη ανειλημμένων υποχρεώσεων του Γ' Π.Ε.Π.
- ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων με αντικείμενο κυρίως την επιχειρηματική αξιοποίηση ειδικών μορφών τουρισμού, όπως πολιτιστικός, περιβαλλοντικός, θαλάσσιος, αστικός κ.ά.
- ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων με αντικείμενο την προσαρμογή των επιχειρήσεων σε τοπικά ή άλλα σύμφωνα ποιότητας και την παραγωγή τυπικών προϊόντων και υπηρεσιών
- Ενίσχυση ενδο-περιφερειακών και δια-περιφερειακών δικτύων (κοινή προβολή, ανταλλαγή εμπειριών, λοιπές συνεργασίες) με αντικείμενο κυρίως τις ειδικές μορφές τουρισμού
- η ενίσχυση και επέκταση του ποιοτικού εκσυγχρονισμού του υφιστάμενου παραγωγικού συστήματος (τουρισμός, υπηρεσίες, μεταποίηση)
- Η πρώθηση καινοτόμων σχεδίων και πρακτικών στην παραγωγική διαδικασία είτε με τη μορφή διάχυσης των αποτελεσμάτων από τις υλοποιηθείσες στην Περιφέρεια πιλοτικού χαρακτήρα καινοτόμες εφαρμογές, είτε με την πρώθηση νέου ολοκληρωμένου πιλοτικού σχεδίου με αντικείμενο την ενίσχυση της περιφερειακής ταυτότητας και της αειφόρου ανάπτυξης
- Συμπλήρωση ενδεχομένως, με δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, των ολοκληρωμένου χαρακτήρα παρεμβάσεων σε αστικές, απομονωμένες, μειονεκτικές, παράκτιες περιοχές, που προωθούνται μέσω του 3^{ου} Άξονα προτεραιότητας.

Κοινωνία της Πληροφορίας (Κατηγορία παρέμβασης: 13 & 14)

- Ενίσχυση για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών και πληροφορικής προκειμένου να υποστηριχτεί κυρίως η διαφοροποίηση, η δικτύωση και η ποιοτική προσαρμογή του οικονομικού συστήματος
- Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για την πρώθηση – προβολή των προσφερομένων υπηρεσιών και των παραγομένων προϊόντων, καθώς και περιοχών ή της Περιφέρειας ως σύνολο, με ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της Αυτοδιοίκησης

- Συμπλήρωση ενδεχομένως, με δράσεις ΚτΠ, των ολοκληρωμένου χαρακτήρα παρεμβάσεων σε αστικές, απομονωμένες, μειονεκτικές, παράκτιες περιοχές με δράσεις ενίσχυσης της ψηφιακής σύγκλισης, που προβλέπονται στον 3^ο Άξονα προτεραιότητας.

Βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση (Κατηγορία παρέμβασης:69)

- Προώθηση γυναικείας επιχειρηματικότητας - απασχόλησης, μέσω παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα

5.6.4 Αναμενόμενες επιπτώσεις

Η υλοποίηση των προβλεπόμενων παρεμβάσεων αναμένεται να έχουν θετικά αποτελέσματα και πιθανόν ορισμένες αρνητικές συνέπειες.

Ειδικότερα:

- η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και μάλιστα σε διαφοροποιημένη κατεύθυνση, συνεπικουρούμενης με ανάλογες δράσεις για το ανθρώπινο δυναμικό και την τεχνολογική προσαρμογή θα συμβάλλει γενικά στην ενίσχυση της οικονομικής συνοχής.
- Η ενίσχυση του άνεργου ανθρώπινου δυναμικού, ιδιαίτερα των γυναικών, θα συμβάλλει στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών
- Η ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών θα δώσει τη δυνατότητα κυρίως σε νέο-εισερχόμενο στην αγορά εργασίας δυναμικό, να προωθήσει τις ιδέες του και να αναπτύξει δραστηριότητα σε τομείς πέραν αυτών που παραδοσιακά χαρακτηρίζουν την τοπική οικονομία
- Σε χωρικό επίπεδο, η προώθηση ενός διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος, στο οποίο κάθε νομός συνεισφέρει με ξεχωριστή βαρύτητα, διευκολύνει και ευνοεί την δημιουργία ενδο-περιφερειακών ροών και συνεργασιών μεταξύ των νησιών σε συμπληρωματική βάση.
- Σε δια-περιφερειακό επίπεδο δημιουργείται ένα ευνοϊκό πεδίο για την ανάπτυξη συνεργασιών στο πλαίσιο ζωνών ανταλλαγών και οικονομικής συνεργασίας, στο βόρειο και νότιο Ιόνιο, μεταξύ των νησιών και των απέναντι ηπειρωτικών ακτών, σε συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική βάση.
- Η προώθηση μιας ήπιας και ποιοτικής ανάπτυξης με σεβασμό και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών και πολιτισμικών πόρων θα συμβάλλει στη διάχυση των ωφελειών πέραν από τους έως σήμερα λειτουργούντες τουριστικούς προορισμούς.
- Η πρόσθετη ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ψηφιακής σύγκλισης σε περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά και αναπτυξιακή τοπολογία, όπως τα αστικά κέντρα,

οι περιοχές της ενδοχώρας και τα Μικρά Νησιά, θα συμβάλλει στην επίτευξη της χωρικής συνοχής

Ως πιθανές αρνητικές συνέπειες και εφόσον δεν ληφθούν οι αναγκαίες πρόνοιες, μπορεί μεταξύ άλλων να είναι:

- Ένα πιθανό ενδεχόμενο που αφορά όλες τις περιοχές που υστερούν σε ανταγωνιστικότητα, σε συνδυασμό και με την βελτίωση της προσπελασιμότητας της Περιφέρειας, θα είναι ο περιορισμός των Ιόνιων Νησιών σε ένα παθητικό ρόλο δέκτη, στην περίπτωση που δεν δραστηριοποιηθούν έγκαιρα και ικανοποιητικά, σε αντίθεση με τον περίγυρό τους.

5.6.5 Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων

Ωφελούμενοι: Άμεσα ωφελούμενοι από τις δράσεις του Άξονα είναι οι τουριστικές κλπ ΜΜΕ της Περιφέρειας, και έμμεσα οι επισκέπτες της. Επίσης ιδιαίτερο όφελος προκύπτει για το γυναικείο πληθυσμό.

Περιοχές εφαρμογής: Το σύνολο της Περιφέρειας.

Ωφελούμενοι Τομείς: Τοπική και Περιφερειακή οικονομία, απασχόληση, επιχειρηματικότητα

5.6.6 Δείκτες

ΑΞΟΝΑΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΕΤΟΣ ΒΑΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΣΤΟΧΟΣ 2013	ΠΗΓΗ	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ-ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ						
	Νέες επιχειρήσεις που ενισχύονται από επιδοτούμενα προγράμματα	Αριθμός	2002	27.100	10	Μητρώο ΕΣΥΕ 2002	Σύνολο υφιστ. ΜΜΕ
	Υφιστάμενες επιχειρήσεις που εκσυγχρονίζονται - αναβαθμίζονται	Αριθμός	2002	16.392	280	Μητρώο ΕΣΥΕ 2002	Βάση επιλέξιμων ΣΤΑΚΟΔ για Αστικά
	Αριθμός τουριστικών κλινών που εκσυγχρονίζονται	Αριθμός	2005	190.500	12.600	ΕΣΥΕ & Μελέτη	Όλων των κατηγοριών κλίνες
	ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ						
	% υφιστάμενων ΜΜΕ που εκσυγχρονίζονται - βελτιώνονται	%	2002	16.392	1,7%	Μητρώο ΕΣΥΕ 2003	Ενισχ. ΜΜΕ / Σύνολο ΜΜΕ
	% αύξησης επιχειρήσεων	%	2002	27.100	0,04%		

5.6.7 Συμπληρωματικότητα/ Συνάφεια με άλλες δράσεις:

Οι παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας συνδέονται σε ικανοποιητικό βαθμό με τους στόχους τους Προγράμματος, τους στόχους και τις δράσεις των δύο άλλων Αξόνων «Υποδομές & υπηρεσίες Προσπελασιμότητας» και «Αειφόρος ανάπτυξη & ποιότητα ζωής», δεδομένου ότι συμβάλλουν στη στρατηγική κατεύθυνση για την «βελτίωση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων» μέσω της δημιουργίας συνθηκών για την ανάπτυξη και προσφορά νέων, διαφοροποιημένων και περισσότερο ποιοτικών μορφών οικονομικής δραστηριοποίησης.

Ειδικότερα, ο Άξονας συνδέεται άμεσα με την επίτευξη οράματος να καταστεί η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ένας «διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης», καθώς και με τους γενικούς στόχους για την «διαφοροποίηση του παραγωγικού συστήματος & την ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και ανταγωνιστικότητας» και την «προώθηση της «πολικής» και «ενδογενούς» τοπικής ανάπτυξης για την ενίσχυση του δυναμισμού και τη βελτίωση της χωρικής συνοχής της Περιφέρειας», ενώ έμμεσα συμβάλλει στην επίτευξη και των υπολοίπων γενικών στόχων.

Επίσης οι παρεμβάσεις του Άξονα συνδέονται και συμπληρώνονται με αντίστοιχες παρεμβάσεις που αναμένεται να υλοποιηθούν μέσω των Τομεακών Προγραμμάτων «Επιχειρηματικότητα-Ανταγωνιστικότητα», «Ανθρώπινοι πόροι», «Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας» και «Ψηφιακή σύγκλιση», όπως ο εκσυγχρονισμός του υφιστάμενου παραγωγικού δυναμικού, η παροχή ψηφιακών υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και η βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού και της δημόσιας διοίκησης.

Ιδιαίτερα θα πρέπει να επισημανθεί η συνέργια και συμπληρωματικότητα του Άξονα με το Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΣΣΑΑ), ειδικότερα όσον αφορά την υλοποίηση παρεμβάσεων στο πλαίσιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων στις ορεινές, απομονωμένες και αγροτικές περιοχές.

Τέλος, η συγκεκριμένη προτεραιότητα, καθώς και οι ειδικοί της στόχοι συνδέονται με την 1^η (γενικοί στόχοι 2,3 και 4), τη 2^η (γενικοί στόχοι 6 και 7) και την 3^η (γενικοί στόχοι 12 και 9) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 2^η, 3^η και 4^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, τη 2^η και 3^η προτεραιότητα και την εδαφική διάσταση των ΚΣΚΓ, την 8^η, 9^η και μερικώς την 17^η, την 19^η και 23^η ΟΚΓ της ΣτΛ. Αναλυτικότερα, ο ειδικός στόχος που αφορά:

- την ενίσχυση της διαφοροποίησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας, συνδέεται με την 1^η (γενικοί στόχοι 2 & 3) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 3^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, τη 2^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 8^η ΟΚΓ της ΣτΛ
- την εισαγωγή νέων τεχνολογιών, συνδέεται με την 1^η (γενικός στόχος 4) και τη 2^η (γενικός στόχος 7) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 2^η και 3^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, τη 2^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 9^η ΟΚΓ της ΣτΛ

- την προώθηση της καινοτομίας, συνδέεται με την 1η (γενικός στόχος 2) και τη 2η (γενικός στόχος 6) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 2η και προτεραιότητα του ΕΠΜ, τη 2η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 8η ΟΚΓ της ΣτΛ
- την ισότητα των ευκαιριών στην απασχόληση, συνδέεται με την 1^η (γενικός στόχος 2) και 3^η (γενικός στόχος 9 και 12) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 4^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την 2^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 17^η, 19^η & 23^η ΟΚΓ της ΣτΛ
- την υποστήριξη της χωρικής συνοχής, συνδέεται με την 1^η, 2^η, 3^η και 4^η χωρική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 2^η και 4^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την εδαφική διάσταση των ΚΣΚΓ και με την 11^η, 15^η και 17^η ΟΚΓ της ΣτΛ.

5.6.6 Λοιπά θέματα

1. Ενδεχόμενη χρήση του χρηματοδοτικού μέσου «JEREMIE»
2. Ειδικά για την υλοποίηση «καινοτόμων δράσεων» είναι δυνατόν να ακολουθηθεί το πλαίσιο υλοποίησης που εφαρμόστηκε στο πρόγραμμα «ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ στα ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ-3I» που χρηματοδοτήθηκε από το ΕΤΠΑ την περίοδο 2003-2007.

Καθεστώτα ενίσχυσης

Όλες οι Κρατικές Ενισχύσεις - πλην του αναπτυξιακού νόμου (ή άλλων ανάλογων πράξεων που κοινοποιήθηκαν ή πρόκειται να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή ΕΚ) - που θα χορηγηθούν μέσω των παρεμβάσεων αυτού του Άξονα, εμπίπτουν στις ομάδες των εξαιρέσεων ως προς την υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται από το άρθρο 88 παράγραφος 3 της συνθήκης και αφορούν:

- 1) στις ενισχύσεις "ήσσονος σημασίας" (de minimis),
- 2) στις κρατικές ενισχύσεις προς μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και
- 3) στις ενισχύσεις για επαγγελματική εκπαίδευση.

Χρηματοδότηση στο πλαίσιο του 10% - ρήτρα ευελιξίας:

Προβλέπεται χρηματοδότηση για δράσεις που εμπίπτουν στο πεδίο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου σε ποσοστό 2,9 % περίπου του 2^{ου} Άξονα Προτεραιότητας.

5.7 Άξονας Προτεραιότητας 7. Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

5.7.1 Γενικά

Το φυσικό περιβάλλον μαζί με το ανθρωπογενές και την πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά αποτελούν ένα από τα κύρια συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Σε κάθε περίπτωση, κατά την αναπτυξιακή διαδικασία στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης καθώς και η αναβάθμιση του κοινωνικού profile των αστικών και ορεινών περιοχών.

Η προσαρμογή στο Ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό κεκτημένο, όπως οριοθετείται από την πολιτική περιβαλλοντικής σύγκλισης, αποτελεί προϋπόθεση για την ανάληψη μιας σειράς δράσεων για την προστασία της δημόσιας υγείας και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Το ποικιλόμορφο ανάγλυφο της Περιφέρειας φιλοξενεί σημαντικούς τύπους οικοσυστημάτων και υψηλής αξίας βιοποικιλότητα. Η περιβαλλοντική πολιτική συνδυάζει δράσεις τόσο προστασίας, όσο και ανάδειξης του φυσικού πλούτου. Στο πλαίσιο αυτό, η αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας, η περιβαλλοντική προστασία και η πρόληψη κινδύνων-προστασία από φυσικές καταστροφές αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες του τομέα του Περιβάλλοντος.

Στους τομείς Υγείας και η Κοινωνικής Αλληλεγγύης στους οποίους παρατηρούνται ελλείψεις σε εξοπλισμό κυρίως όσον αφορά στην πρωτοβάθμια φροντίδα με αποτέλεσμα η δυνατότητα παροχής ικανοποιητικού επιπέδου υπηρεσιών να είναι μειωμένη. Η διασφάλιση της ποιότητας υγείας και ο εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης είναι πρωταρχικής σημασίας για την αναπτυξιακή πορεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος στον τομέα του Πολιτισμού, επικεντρώνονται στη σημαντικότητα και το πλήθος των πολιτιστικών πόρων, αλλά και στην ύπαρξη πολιτιστικών θεσμών. Η αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν παράγοντες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, καθώς και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος.

Όσον αφορά στις Κοινωνικές Υποδομές και Υπηρεσίες στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος οι υπάρχουσες δομές κρίνονται ανεπαρκείς για την εξυπηρέτηση του συνόλου της περιοχής. Η κοινωνική ενσωμάτωση και η εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για όλα τα μέλη της κοινωνίας αποτελούν βασικούς παράγοντες για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής.

Ο αστικός χώρος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος χαρακτηρίζεται από ελλείψεις στις υποδομές λόγω της γρήγορης ανάπτυξης των αστικών κέντρων, της εσωτερικής αναδιάρθρωσης του προτύπου «κατοικία – παραγωγή – αναψυχή», της συγκέντρωσης σημαντικού ποσοστού του πληθυσμού στις αστικές περιοχές και των δυσλειτουργιών στις μετακινήσεις και στις μεταφορές. Το φαινόμενο αυτό είναι πιο έντονο στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Περιφέρειας (Πάτρα – Αίγιο – Πύργος – Αμαλιάδα – Αργίνο – Μεσολόγγι). Οι

δράσεις ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης αποτελούν σημαντικό τομέα παρέμβασης του Άξονα Προτεραιότητας για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας των πόλεων, είτε στο σύνολο τους είτε σε ορισμένα τμήματά τους.

Οι ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, η βελτίωση της παραγωγικής δραστηριότητας, η βελτίωση του επιπέδου των υποδομών αποτελεί παράγοντες αναστροφής της σταδιακής μείωσης του πληθυσμού και την αναβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης.

5.7.2 Στόχοι του Άξονα

Η κύρια στρατηγική επιλογή για την προώθηση και μακροπρόθεσμη διατήρηση της ανάπτυξης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο υλοποιείται μέσω της διασφάλισης ενός σύγχρονου και υψηλού επιπέδου ποιότητας ζωής για τους κατοίκους της αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.

Γενικοί στόχοι

➔ Η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής

Προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των κατοίκων της Περιφέρειας είναι απαραίτητη η ολοκλήρωση των υποδομών και η αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών στους τομείς της υγείας, της πρόνοιας και της εκπαίδευσης.

➔ Η προστασία του περιβάλλοντος

Η περιβαλλοντική σύγκλιση και η προσαρμογή της Περιφέρειας στο ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό κεκτημένο και στις διεθνείς περιβαλλοντικές συνθήκες

➔ Η προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου

Δεδομένης της ύπαρξης ιδιαίτερα σημαντικού πολιτιστικού πλούτου, προωθείται η αύξηση της ζήτησης για το πολιτιστικό προϊόν με τη σταδιακή προσαρμογή του πολιτιστικού τομέα στα νέα δεδομένα της κατανάλωσης πολιτιστικών αγαθών.

➔ Η προώθηση του Τουρισμού

Η αναβάθμιση των τουριστικών υπηρεσιών, η βελτίωση των τουριστικών υποδομών και η προβολή της Περιφέρειας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

➔ Η άρση της απομόνωσης και η μείωση του κοινωνικού ρατσισμού

Στις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές, οι παραγωγικές δραστηριότητες είναι ήπιας μορφής και οι υποδομές μικρής κλίμακας, όπως επιβάλλουν οι περιορισμοί του περιβάλλοντος και οι ανάγκες των κατοίκων των περιοχών αυτών. Ειδικότερα, όσον αφορά στο επίπεδο των υπηρεσιών, που στοχεύουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής, απαραίτητη είναι η

αναβάθμισή του, αφού αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την συγκράτηση του πληθυσμού στον τόπο καταγωγής του.

➡ **Η μείωση της ανεργίας**

Η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών απασχόλησης και νέων θέσεων εργασίας (συμπληρωματικοί τομείς απασχόλησης) αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη μείωση της ανεργίας σε περιφερειακό επίπεδο.

➡ **Η ισότητα των φύλων**

Η ανάδειξη του πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας.

Ειδικό Στόχοι

Οι Ειδικό στόχοι του Άξονα Προτεραιότητας είναι οι ακόλουθοι:

- Η εξασφάλιση πόσιμο νερού σε επαρκείς ποσότητες και καλής ποιότητας (π.χ. μέσω της προώθησης βέλτιστων πρακτικών στην επεξεργασία πόσιμου νερού).
- Η βελτίωση του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος και της πολιτιστικής υποδομής
- Η αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας, η προστασία του περιβάλλοντος & της βιοποικιλότητας και η ορθολογική χρήση του νερού.
- Η μείωση της περιφερειακότητας και του ελλείμματος υποδομής (υγεία- πρόνοια, εκπαίδευση)
- Η προώθηση της κοινωνικοοικονομικής αναβάθμισης της αστικής περιοχής
- Η διατήρηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές με τη δημιουργία μιας πιο διαφοροποιημένης οικονομικής βάσης και βελτίωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών
- Η αξιοποίηση δυναμικών αστικών – ημιαστικών & τουριστικών κέντρων στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της περιφερειακής οικονομίας και της λειτουργίας τους ως πόλων διαφόρων επιπέδων
- Η αξιοποίηση νέων τεχνολογιών για την πρόληψη & διαχείριση περιβαλλοντικών & τεχνολογικών κινδύνων καθώς και η εξάλειψη της ανεξέλεγκτης διάθεσης επικίνδυνων και μη αποβλήτων.
- Η προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων της περιοχής.
- Η δημιουργία, η ενίσχυση και η αξιοποίηση των υποστηρικτικών δομών.
- Η εξειδίκευση των γενικών στόχων ανά τομέα παρέμβασης αναλύεται παρακάτω.

5.7.3 Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων

Οι παραπάνω αναφερόμενοι στόχοι θα επιτευχθούν με την υλοποίηση των παρακάτω βασικών κατηγοριών δράσεις

A) Περιβαλλοντικής προστασίας και πρόληψης κινδύνων

- Ανάπτυξη περιβαλλοντικών υποδομών επεξεργασίας διαχείρισης και αξιοποίησης στερεών και υγρών αποβλήτων (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 44 & 46)
- Διαχείριση κινδύνων με ετοιμότητα παρέμβασης για την αντιμετώπιση καταστροφών, προστασία από φυσικές καταστροφές, (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 53)
- Διαχείριση & διανομή ύδατος (πόσιμο νερό) και δημιουργία ζωνών προστασίας της υδροληψίας (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 45)
- Προώθηση βιοποικιλότητας και φυσικής προστασίας (συμπεριλαμβάνοντας τις περιοχές NATURA 2000) (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 51)
- Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και δίκτυα (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 54)

B) Επένδυση στις κοινωνικές υποδομές

- Εκσυγχρονισμός υποδομών και εξοπλισμού σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 75)
- Ανάπτυξη κέντρων έρευνας – καινοτομίας και τεχνολογίας των εκπαιδευτικών δομών (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 2)
- Δημιουργία νέων και βελτίωση υφιστάμενων υποδομών φροντίδας παιδιών (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 77)
- Δημιουργία υποδομών για ευπαθείς κοινωνικά ομάδες & λειτουργία υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης / ξενώνες υποστήριξης κακοποιημένων γυναικών, παιδιών, θυμάτων σωματεμπορίας καθώς και δημιουργία Παρατηρητηρίου ποιότητας ζωής της Π.Δ.Ε. (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 79)
- Βελτίωση υποδομών και εξοπλισμού όλων των βαθμίδων υγείας (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 76)

Γ) Αστική και αγροτική αναγέννηση

Στον τομέα αυτό περιλαμβάνονται ολοκληρωμένες δράσεις βιώσιμης αστικής ανάπτυξης και ενίσχυση των ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών όπως:

- Δημιουργία των απαραίτητων υποδομών και εξυπηρετήσεων για τη δημιουργία βιώσιμων κέντρων, Αστικές Αναπλάσεις, σύνταξη και εφαρμογή πολεοδομικών και

ρυθμιστικών σχεδίων, ανάπτυξη σχέσεων αστικού χώρου με τον περιβάλλοντα αγροτικό χώρο, δημιουργία δικτύων πόλεων, δημιουργία «οικολογικής γειτονιάς», ενίσχυση διασυνοριακών και διαπεριφερειακών συνεργασιών, ενίσχυση συγκεκριμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων και υπηρεσιών ήπιας μορφής, δημιουργία συμπληρωματικών τομέων απασχόλησης και ήπιας τουριστικής και βιοτεχνικής ανάπτυξης (με την ενίσχυση αγροτουριστικών και μικρής κλίμακας βιοτεχνικών δραστηριοτήτων), ενίσχυση της ποιοτικής παραγωγής και σύνδεσή της με παραδοσιακά προϊόντα της περιοχής, προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού, ίδρυση αγορών & προβολή τοπικών προϊόντων, βελτίωση υποδομών τοπικού χαρακτήρα. (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 61)

- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 8)

Δ) Πολιτισμός

- Προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 58)
- Ενίσχυση των πολιτιστικών υποδομών της Περιφέρειας και δημιουργία πολιτιστικών δικτύων, (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 59)
- Τουριστική αξιοποίηση του πολιτιστικού προϊόντος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος και βελτίωση των πολιτιστικών υπηρεσιών, (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 60)

Ε) Τουρισμός

- Προώθηση τόπων φυσικού κάλλους, προστασία, ορθολογική διαχείριση και αποκατάσταση φυσικών πόρων & ευαίσθητων περιοχών (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 55)
- Προστασία και ανάπτυξη φυσικής κληρονομιάς (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 56)
- Συνδρομή στην βελτίωση πολιτιστικών υπηρεσιών (κατηγορία παρέμβασης κωδ. 57)

5.7.4 Αναμενόμενες επιπτώσεις

- Προστασία του περιβάλλοντος.
- Ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.
- Μείωση της ρύπανσης.
- Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Προστασία της δημόσιας υγείας και βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

- Ανάδειξη και αναβάθμιση του πολιτιστικού προϊόντος.
- Αξιοποίηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος του σημαντικότερου πολιτιστικού αποθέματος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.
- Αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών εκπαίδευσης.
- Προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης.
- Δημιουργία βιώσιμων κοινοτήτων.
- Αύξηση της λειτουργικότητας των αστικών κέντρων.
- Μείωση ανεργίας - Αύξηση της απασχόλησης σε συμπληρωματικούς τομείς.
- Άρση της απομόνωσης των ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών.
- Μείωση ή αναστροφή του ρυθμού μετανάστευσης του τοπικού πληθυσμού προς τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

5.7.5 Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων

Ωφελούμενοι από τον άξονα: Γυναίκες, ευπαθείς ομάδες, άνεργοι, όλοι οι κάτοικοι της Περιφέρειας και οι επισκέπτες:

Περιοχές εφαρμογής: Όλη η Περιφέρεια

Ωφελούμενοι τομείς: Περιβάλλον, Πολιτισμός, Τουρισμός, Εκπαίδευση, Υγεία Πρόνοια, Ποιότητα Ζωής

5.7.6 Δείκτες

	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013
ΕΚΡΟΩΝ	Αριθμός σχεδίων ολοκληρωμένης ανάπτυξης	Αριθμός	Γ' ΠΕΠ	10	20
	Αριθμός Μνημείων – Αρχαιολογικών Χώρων που αναδεικνύονται	Αριθμός	Γ' ΠΕΠ	91	126
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ	Πληθυσμός που θα εξυπηρετείται από αναβαθμισμένα δίκτυα ύδρευσης	Άτομα	Γ' ΠΕΠ	38.000	42.630
	Πληθυσμός που εξυπηρετείται από την διαχείριση υγρών αποβλήτων	Άτομα	Γ' ΠΕΠ	242.000	300.000
	Αριθμός ιατρικών εξετάσεων σε μονάδες πρωτοβάθμιας περίθαλψης ανά έτος	Άτομα	ΔΥΠΕ Δυτ. Ελλάδος 2005	411.412	500.000

5.7.7 Ειδικά θέματα

Συμπληρωματικότητα, συνάφεια με άλλες δράσεις:

Οι παρεμβάσεις του άξονα δρουν συμπληρωματικά προς τις κύριες παρεμβάσεις των Τομεακών Αξόνων Παρέμβασης, του Ε.Σ.Π.Α. και συγκεκριμένα:

1) Η Περιβαλλοντική προστασία και πρόληψη κινδύνων έχει συνάφεια

με τους Γενικούς Στόχους 16 «Αειφορική διαχείριση του Περιβάλλοντος» και 17 « Η άσκηση αποτελεσματικής περιβαλλοντικής πολιτικής» του ΕΣΠΑ, με το κεφάλαιο 6 «Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη» του ΕΠΜ, με τις ΚΣΚΓ 1.1.2 «Ενίσχυση των συνεργιών ανάμεσα στη προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη» καθώς και την ΟΚΓ 11.

2) Η Επένδυση στις κοινωνικές υποδομές έχει συνάφεια

με τους Γενικούς Στόχους 5 «Η βελτίωση της ποιότητας και της έντασης των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αναβάθμιση του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος», 11 «Η δημιουργία ενός αποδοτικού και οικονομικά βιώσιμου συστήματος Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης» και 12 «Η ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη – απασχόληση - κοινωνική συνοχή)» του ΕΣΠΑ, με τα κεφάλαια 4 «Κοινωνία της Γνώσης» και 7 « Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή» του ΕΠΜ, ο στόχος αυτός συμβάλλει στις ΚΣΚΓ 1.2 «Βελτίωση των γνώσεων και της καινοτομίας με στόχο την ανάπτυξη», 1.3.1 «Προσέλκυση και διατήρηση περισσότερων ανθρώπων στην αγορά εργασίας και εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας» και 2.1 «Η συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην απασχόληση» καθώς και στο στην ΟΚΓ 9

3) Η Αστική και αγροτική αναγέννηση έχει συνάφεια

με τους Γενικούς Στόχους 2 «Η ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας», 10 «Πρώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης», 12 «Η ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη – απασχόληση - κοινωνική συνοχή)» και του ΕΣΠΑ, με το κεφάλαιο 7 « Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή» του ΕΠΜ, ο στόχος αυτός συμβάλλει στις ΚΣΚΓ 2.1 «Η συμβολή των πόλεων στην ανάπτυξη και στην απασχόληση» καθώς και στις ΟΚΓ 14, 15, 18 και 19.

4) Ο Πολιτισμός έχει συνάφεια

με το Γενικό Στόχο 18 « Ανάδειξη του Πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας» του ΕΣΠΑ, με το κεφάλαιο 3.3 « Δράσεις για την εξωστρέφεια» του ΕΠΜ, ο στόχος αυτός συμβάλλει στις ΚΣΚΓ 2.3 – 2.6 «Διασυνοριακή, Διακρατική, Διαπεριφερειακή συνεργασία και στις ΟΚΓ 11, 13 & 16

ε) Ο Τουρισμός έχει συνάφεια

με το Γενικό Στόχο 3 « Η αύξηση της ζήτησης και η γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα» του ΕΣΠΑ, με το κεφάλαιο 3.1.3 «Τουρισμός», 6 «Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη» και 7 « Περιφερειακή και Κοινωνική Συνοχή» του ΕΠΜ, ο στόχος αυτός συμβάλλει στις ΚΣΚΓ 2.3 – 2.6 «Διασυνοριακή, Διακρατική, Διαπεριφερειακή συνεργασία και στις ΟΚΓ 11 & 13

Επίσης δρουν συμπληρωματικά και προς τους άξονες «Ψηφιακή σύγκλιση και επιχειρηματικότητα» και «Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας

Καθεστώτα ενίσχυσης

Όλες οι Κρατικές Ενισχύσεις - πλην του αναπτυξιακού νόμου (ή άλλων ανάλογων πράξεων που κοινοποιήθηκαν ή προκειμένου να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή ΕΚ) - που θα χορηγηθούν μέσω των μέτρων αυτού του Επιχειρησιακού Προγράμματος εμπίπτουν στις ομάδες των εξαιρέσεων ως προς την υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται από το άρθρο 88 παράγραφος 3 της συνθήκης και αφορούν: 1) στις ενισχύσεις "ήσσονος σημασίας" (de minimis), 2) στις κρατικές ενισχύσεις προς μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.

Στο πλαίσιο των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων ανάπτυξης αστικών και ορεινών περιοχών και για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή αυτών των δράσεων οι δράσεις δύνανται να υλοποιηθούν μέσω συνολικών επιχορηγήσεων (Global Grants).

Χρηματοδότηση στο πλαίσιο του 10% - ρήτρα ευελιξίας

Προβλέπεται χρηματοδότηση για δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

5.8 Άξονας Προτεραιότητας 8. Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

5.8.1 Γενικά

Τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας Πελοποννήσου και τα διαρθρωτικά προβλήματα που αντιμετωπίζει, την προσδιορίζουν ως μια κατ' εξοχήν αγροτική οικονομία, με χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας, υποαπασχόληση, γήρανση του πληθυσμού της και με ιδιαίτερα γηρασμένο εργατικό δυναμικό στον πρωτογενή τομέα. Επίσης, εμφανίζει έναν αργά εξελισσόμενο τριτογενή τομέα, στον οποίο η τουριστική δραστηριότητα συμμετέχει με χαμηλά ποσοστά. Παράλληλα, εμφανίζει έναν ανομοιογενή παραγωγικά και διαρθρωτικά, δευτερογενή τομέα, ο οποίος συγκεντρώνει τον όγκο των δραστηριοτήτων του, τουλάχιστον όσον αφορά στην μεταποίηση, κυρίως σε δύο παραγωγικές μονάδες, υπερτοπικής εμβέλειας, χωρίς την ανάλογη διασύνδεσή τους με τον κοινωνικο-οικονομικό ιστό της Περιφέρειας. Από τα παραπάνω, είναι εμφανές ότι η παραγωγική δομή της Περιφέρειας διατηρεί σε λανθάνουσα κατάσταση όλα εκείνα τα στοιχεία, τα οποία μπορούν να δημιουργήσουν έντονα αναπτυξιακά προβλήματα στον κοινωνικο-οικονομικό ιστό, αν ληφθεί υπόψη η ένταση του ανταγωνισμού και η σταδιακή μείωση έως και εξάλειψη των ενισχύσεων της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Επιπρόσθετο δε, σημαντικό αρνητικό στοιχείο, για την αναπτυξιακή πορεία της Περιφέρειας όπως έχει ήδη περιγραφεί, είναι οι σημαντικές ενδοομαρχιακές, αλλά και ενδοπεριφερειακές ανισότητες.

Ταυτόχρονα όμως, η Περιφέρεια Πελοποννήσου διακρίνεται για τους πλούσιους και ιδιαίτερης αξίας φυσικούς και πολιτιστικούς της πόρους, οι οποίοι παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητοι, ως πόλοι έλξης τουριστών και ανάπτυξης ανάλογων τουριστικών δραστηριοτήτων. Επίσης, αναξιοποίητη τουριστικά, στο βαθμό που είναι δυνατόν, έχει παραμείνει η γειτνίαση της Περιφέρειας με την Αθήνα, ιδιαίτερα δε με τη δημιουργία των μεγάλων οδικών αξόνων οι οποίοι μείωσαν σημαντικά την χρονοαπόσταση της Περιφέρειας από το μητροπολιτικό κέντρο της Χώρας.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, η νέα στρατηγική κατεύθυνση της Περιφέρειας εστιάζεται στην αξιοποίηση των συγκεκριμένων πλεονεκτημάτων της για μια ανάπτυξη στηριζόμενη στην αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών της πόρων, με την προστασία του φυσικού της περιβάλλοντος και τη δημιουργία συνθηκών βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων της και των επισκεπτών της. Προκειμένου να επιτύχει αυτό το στόχο η Περιφέρεια, απαιτείται ένα πλέγμα πολυδιάστατων παρεμβάσεων, οι οποίες με την συμπληρωματικότητά τους και τις συνέργειές τους, τόσο εσωτερικές, εντός του Προγράμματος, όσο και εξωτερικές με δράσεις άλλων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων συγχρηματοδοτούμενων από όλα τα διαρθρωτικά Ταμεία, αλλά και το ΕΓΤΑΑ και ΕΤΑ, στο πλαίσιο ενός Άξονα Προτεραιότητας του παρόντος Επιχειρησιακού Προγράμματος, θα δημιουργήσει συνθήκες άμβλυσης των διαρθρωτικών προβλημάτων της παραγωγικής δομής και θα εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις για μια αειφόρο / αυτοτροφοδοτούμενη ανάπτυξη, μετά το πέρας της Προγραμματικής Περιόδου 2007 - 2013.

5.8.2 Στόχοι του Άξονα

Με δεδομένη τη μεγάλη ποικιλία των δράσεων που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας, οι οποίες όμως με τη συμπληρωματικότητά τους και τις εσωτερικές συνέργειές τους (εντός του Άξονα Προτεραιότητας) συμβάλλουν σ' ένα μακροπρόθεσμο αναμενόμενο εμφανές αποτέλεσμα, μπορούν να προσδιορισθούν δύο Γενικοί Στόχοι αντίστοιχοι με τις δύο μεγάλες ομάδες κατηγοριών πράξεων. Η μία ομάδα αναφέρεται στην προστασία και διαχείριση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και η άλλη στη δημιουργία κοινωνικών υποδομών για τη βελτίωση των προϋποθέσεων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών.

Η τρίτη ομάδα κατηγοριών πράξεων που περιλαμβάνεται στον συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας, εμπεριέχει ένα πλέγμα δράσεων προστασίας φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, όσο και δράσεις βελτίωσης / ανάπτυξης κοινωνικών υποδομών, τουριστικών υποδομών και λοιπόν δράσεων τοπικής ανάπτυξης. Η ομάδα αυτών των δράσεων προσδιορίζει το τρίτο Γενικό αναπτυξιακό στόχο του Άξονα Προτεραιότητας.

Ως εκ τούτου οι Γενικοί Στόχοι του Άξονα Προτεραιότητας αναφέρονται στα εξής:

- α) Βελτίωση των συνθηκών προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ως κυρίαρχοι πόροι για την ανάπτυξη της Περιφέρειας, αλλά και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- β) Βελτίωση των προϋποθέσεων παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, στόχος ο οποίος και αυτός έχει άμεση σχέση με τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- γ) Διαφοροποίηση του αναπτυξιακού προτύπου της Περιφέρειας.

Οι τρεις αυτοί Γενικοί Στόχοι επιτυγχάνονται σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό, σε σχέση με την επίτευξη του συνόλου ή μέρους των παρακάτω ειδικών στόχων.

- α) Ανάδειξη μνημείων / αρχαιολογικών χώρων
- β) Αναβάθμιση ή / και αύξηση της δυναμικότητας και λειτουργικότητας των κοινωνικών υποδομών (εκπαίδευσης, υγείας – πρόνοιας)
- γ) Αύξηση της λειτουργικότητας και των αστικών και ημιαστικών κέντρων της Περιφέρειας
- δ) Βελτίωση των συνθηκών ή / και αύξηση του εξυπηρετούμενου πληθυσμού της Περιφέρειας και των επισκεπτών σε πόσιμο νερό, με παράλληλη μείωση των απωλειών νερού
- ε) Προστασία του περιβάλλοντος από στερεά και υγρά απόβλητα
- στ) Αναζωογόνηση των αγροτικών / μειονεκτικών περιοχών
- ζ) Προστασία και ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλλους και ευαίσθητων περιοχών

5.8.3 Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων

Οι παραπάνω αναφερόμενοι στόχοι θα επιτευχθούν με την υλοποίηση των παρακάτω βασικών κατηγοριών δράσεων:

α) Πολιτισμός

- Στο πλαίσιο του Άξονα Προτεραιότητας προβλέπεται να προστατευτούν και να αναδειχθούν οι σχετικοί πόροι ή / και να βελτιωθούν οι υποδομές που συμβάλλουν στην αύξηση του βαθμού επισκεψιμότητας στους αρχαιολογικούς χώρους της Περιφέρειας, στα Βυζαντινά και μεταβυζαντινά ή / και νεότερης ιστορίας μνημεία.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Προστασία και Διαχείριση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» με κωδικό: (58)

- Επίσης σ' αυτή την κατηγορία δράσεων, προγραμματίζεται να δημιουργηθούν ή / και να βελτιωθούν ιδιαίτερες πολιτιστικές υποδομές, κυρίως μουσεία αρχαιολογικά, θεματικά, καθώς και άλλες υποδομές νεότερου πολιτισμού, οι οποίες συμβάλλουν στη διαφοροποίηση και διεύρυνση του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Ανάπτυξη πολιτιστικών υποδομών» με κωδικό: (59)

β) Υγεία και λοιπές υποδομές κοινωνικής αλληλεγγύης

- Όσον αφορά στις υποδομές εκπαίδευσης, στο πλαίσιο του Άξονα αυτού, θα κατασκευασθούν ή θα επεκταθούν ή / και θα βελτιωθούν κτιριακές υποδομές και εξοπλισμός, κατά κύριο λόγο Α' θμιας, Β' θμιας και μεταδευτεροβάθμιας γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, για την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας στις συγκεκριμένες βαθμίδες εκπαίδευσης.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Υποδομές Εκπαίδευσης», με κωδικό: (75).

- Για την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών περίθαλψης, προβλέπεται να βελτιωθούν οι κτιριακές υποδομές και ο εξοπλισμός των Κέντρων Υγείας ή / και περιφερειακών ιατρείων της Περιφέρειας, ενώ προγραμματίζεται, κατά δεύτερο λόγο, να συμπληρωθούν τυχόν ελλείψεις κτιριακών υποδομών και εξοπλισμού νοσοκομειακών μονάδων της Περιφέρειας, οι οποίες σχετίζονται και με την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Υποδομές υγείας», με κωδικό: (76).

- Για την εξυπηρέτηση / αποδέσμευση του γυναικείου πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας της Περιφέρειας, προκειμένου να ενταχθούν στην Αγορά Εργασίας, καθώς και για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών φύλαξης παιδιών και υποστήριξης ατόμων που χρειάζονται βοήθεια, προβλέπονται δράσεις βελτίωσης των αντίστοιχων κοινωνικών υποδομών.

Κατηγορίες Παρέμβασης: «Υποδομές φροντίδας παιδιών», με κωδικό: (77) και «Άλλες Κοινωνικές Υποδομές», με κωδικό: (79).

γ) Διαφοροποίηση του αναπτυξιακού προτύπου

- Στο πλαίσιο της διαδικασίας διεύρυνσης και αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας και σε συνδυασμό με άλλες συμπληρωματικές δράσεις αυτού ή άλλων Αξόνων Προτεραιότητας, προβλέπονται δράσεις προώθησης περιοχών φυσικού κάλλους και δημιουργία δημόσιων τουριστικών υποδομών, με στόχο την αναβάθμιση των προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών, καθώς και δράσεις προώθησης / προβολής του αναβαθμισμένου τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας.

Κατηγορίες Παρέμβασης: «Προώθηση Τόπων Φυσικού Κάλλους», με κωδικό: (55) και «Συνδρομή στη βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών» με κωδικό: (57).

- Με δεδομένες τις έντονες, σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδοπεριφερειακές / τοπικές ανισότητες, κυρίως μεταξύ ορεινών / μειονεκτικών περιοχών και παραθαλάσσιων περιοχών ή / και αστικών και ημιαστικών κέντρων, αλλά και με τη δημιουργία πολεοδομικών ή κοινωνικών πιέσεων, στα επιβαρυνόμενα αστικά ή ημιαστικά κέντρα της Περιφέρειας, διαπιστώνεται η ανάγκη Ολοκληρωμένων αναπτυξιακών παρεμβάσεων. Ένας στόχος αυτών των παρεμβάσεων είναι, αφ' ενός η διαφοροποίηση της οικονομίας των μειονεκτικών αγροτικών και ορεινών περιοχών, με τη δημιουργία πολυδραστηριοτήτων και λειτουργικής διασύνδεσης με τα γειτνιάζοντα με αυτές τις περιοχές, αστικά ή ημιαστικά κέντρα. Παράλληλα, με τις παρεμβάσεις αυτές στοχεύεται να επιτευχθεί η αύξηση της λειτουργικότητας των αστικών και ημιαστικών κέντρων της Περιφέρειας.

Για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή αυτών των δράσεων και προκειμένου να επιτευχθεί ευρύτερη και εντονότερη συμμετοχή του τοπικού δυναμικού σε αυτές τις διαδικασίες, από το σχεδιασμό τους έως και την υλοποίηση, θα εξετασθεί η περίπτωση υλοποίησής τους, μέσω συνολικών επιχορηγήσεων (Global Grants)

Επίσης θα εξετασθεί η περίπτωση εφαρμογής και λειτουργίας των ευέλικτων χρηματοδοτικών μέσων Jessica και Jeremie, τόσο για την απλή και ευέλικτη διαχείριση των πόρων, όσο και για τη μόχλευση ιδιωτικών κεφαλαίων στην υλοποίηση αυτών των δράσεων.

Όσον αφορά στην επιλογή των αστικών κέντρων της Περιφέρειας για παρεμβάσεις Αστικής αναγέννησης / αναζωογόνησης, με δεδομένη την ιδιαιτερότητα της σημασίας των αστικών και ημιαστικών κέντρων της Περιφέρειας, λαμβανομένου υπόψη και του τουριστικού χαρακτήρα των κέντρων αυτών, ο οποίος δημιουργεί ιδιαίτερες επιβαρύνσεις στη λειτουργικότητά τους, θα χρησιμοποιηθούν τα εξής βασικά κριτήρια, τα οποία θα εξειδικευθούν λεπτομερέστερα από την Διαχειριστική Αρχή του Προγράμματος κατά τη διαδικασία προετοιμασίας εφαρμογής της παρέμβασης:

- Κρίσιμη πληθυσμιακή συγκέντρωση στο οικιστικό κέντρο
- Όγκος και είδος οικονομικών ή / και διοικητικών λειτουργιών στο οικιστικό κέντρο

- Λειτουργική εμβέλεια του οικιστικού κέντρου στην ευρύτερη περιοχή
- Περιβαλλοντικά, κοινωνικά και λειτουργικά προβλήματα που αντιμετωπίζει

Όσον αφορά στην Αγροτική Αναγέννηση, οι περιοχές στις οποίες θα γίνουν ανάλογες παρεμβάσεις θα επιλεγούν βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες περιοχές παρέμβασης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης που συγχρηματοδοτείται από το ΕΓΤΑΑ, καθώς και με εκείνες τις περιοχές παρέμβασης του ΕΠΑΛ, έτσι ώστε να μην υπάρξουν επικαλύψεις, αλλά να επιτευχθεί συμπληρωματικότητα αυτού του είδους των παρεμβάσεων στις αγροτικές περιοχές της Περιφέρειας και στις περιοχές που εξαρτώνται από την αλιεία.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Ολοκληρωμένα Σχέδια για την Αστική και Αγροτική Αναγέννηση», με κωδικό: (61)

δ) Περιβαλλοντική προστασία και πρόληψη κινδύνων

Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος για την Περιφέρεια Πελοποννήσου, πέρα των δεσμεύσεων που προκύπτουν από την Εθνική και Κοινοτική νομοθεσία, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, με δεδομένο ότι το φυσικό περιβάλλον ανάγεται πλέον στον κυρίαρχο πλουτοπαραγωγικό της πόρο, για την προώθηση και επίτευξη του στόχου της, για αειφόρο / βιώσιμη ανάπτυξη.

Για τους λόγους αυτούς, στη Περιφέρεια Πελοποννήσου προγραμματίζονται να υλοποιηθούν σημαντικές παρεμβάσεις από το αντίστοιχο Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον – Αειφόρος Ανάπτυξη», το οποίο συγχρηματοδοτείται από το ΕΤΠΑ και από το Ταμείο Συνοχής, συμπληρώνοντας τις παρεμβάσεις που προβλέπονται στο συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας. Οι παρεμβάσεις του Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος αναφέρονται κυρίως στη «διαχείριση οικιακών και βιομηχανικών αποβλήτων (Απορρίμματα)», και στην «επεξεργασία υδάτων (Λύματα)».

Ως εκ τούτου, κάτω από αυτό το στόχο του συγκεκριμένου Άξονα Προτεραιότητας του Περιφερειακού Προγράμματος, προβλέπονται μια σειρά παρεμβάσεων, όπως:

- Αποτελεσματική διαχείριση απορριμμάτων κυρίως με τη δημιουργία ΧΥΤΑ ή / και αποκατάσταση ΧΑΔΑ για κάλυψη των αναγκών της Περιφέρειας, σύμφωνα με την Εθνική και Κοινοτική νομοθεσία.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Διαχείριση Οικιακών και Βιομηχανικών Αποβλήτων (Απορρίμματα)», με κωδικό: (44)

- Ορθολογική και αποτελεσματική διαχείριση και διανομή του πόσιμου νερού, για μείωση των απωλειών και κάλυψη των αναγκών, έτσι όπως αυτές οξύνονται το καλοκαίρι στις τουριστικές περιοχές. Στο πλαίσιο αυτής της κατηγορίας παρέμβασης, προβλέπονται έργα συλλογής, διανομής και διαχείρισης πόσιμου νερού, με παράλληλη επέκταση ή / και αντικατάσταση παλαιών δικτύων που συμβάλλουν σε απώλειες ύδατος.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Διαχείριση και διανομή ύδατος (πόσιμο ύδωρ)», με κωδικό: (45)

- Κάλυψη κατά το μεγαλύτερο δυνατό μέρος των αναγκών επέκτασης και αντικατάστασης δικτύων αποχέτευσης και εγκαταστάσεων ΕΕΛ για την επεξεργασία των υγρών αποβλήτων, λαμβάνοντας υπόψη και των πιέσεων που δημιουργούνται κατά την τουριστική περίοδο σε περιοχές τουριστικής δραστηριότητας.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Επεξεργασία υδάτων (λύματα)», με κωδικό: (46)

- Παρεμβάσεις προστασίας του περιβάλλοντος και πρόληψης καταστροφών από καιρικά φαινόμενα, όπως αντιπλημμυρικά έργα, αντισεισμική προστασία ή προστασία των ακτών.

Κατηγορία Παρέμβασης: «Άλλα μέτρα για τη διατήρηση της κατάστασης περιβάλλοντος και την πρόληψη κινδύνων», με κωδικό: (54)

5.8.4 Ειδικά Θέματα

Συνάφεια/ Συμβολή με Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές

Οι στόχοι και οι δράσεις του Άξονα Προτεραιότητας, παρουσιάζουν συνάφεια και συμβάλλουν στις Εθνικές και Κοινοτικές πολιτικές όπως αποτυπώνονται στα σχετικά κείμενα.

ΕΣΠΑ 2007-2013

α) Στις θεματικές προτεραιότητες:

- (4.2.5) «Ελκυστικότητα της Ελλάδας και των Περιφερειών, ως τόπο επενδύσεων, εργασίας και διαβίωσης» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- (4.2.1) «Επένδυση στο παραγωγικό τομέα της οικονομίας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνεργία)
- (4.2.3) «Απασχόληση και κοινωνική συνοχή» (έμμεση συμβολή)

β) Στους Γενικούς στόχους:

- «Ανάπτυξη βιώσιμης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας» (έμμεση συμβολή)
- «Αύξηση της ζήτησης και γενική ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος της Χώρας και των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- «Βελτίωση της ποιότητας και της έντασης των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο για την αναβάθμιση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος» (έμμεση συμβολή, λόγω υποδομών εκπαίδευσης)

- «Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, λόγω χρήσης της ρήτρας 10% για δράσεις τύπου ΕΚΤ)
- «Πρώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης» (έμμεση συμβολή, λόγω χρήσης της ρήτρας 10% για δράσεις τύπου ΕΚΤ, αλλά και λόγω υποδομών κοινωνικής πρόνοιας)
- «Δημιουργία ενός αποδοτικού και οικονομικά βιώσιμου συστήματος Υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, λόγω υποδομών υγείας – πρόνοιας)
- «Αειφορική διαχείριση του περιβάλλοντος» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- «Ανάδειξη του πολιτισμού ως ζωτικού παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)

γ) Στους Ειδικούς στόχους:

- «Τόνωση της προδιάθεσης για επιχειρηματικότητα» (έμμεση συμβολή)
- «Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και μείωση της εποχικότητας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- «Ενίσχυση της διεθνούς προβολής της Χώρας ως ασφαλούς και ελκυστικού τουριστικού προορισμού» (έμμεση συμβολή)
- «Αύξηση της ποιότητας και της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης» (έμμεση συμβολή)
- «Ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης και εξέλιξής τους στην αγορά εργασίας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, λόγω χρήσης της ρήτρας του 10% για δράσεις τύπου ΕΚΤ, αλλά και λόγω υποδομών κοινωνικής πρόνοιας)
- «Ενίσχυση της απασχόλησης των νέων» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια, λόγω χρήσης της ρήτρας του 10% για δράσεις του τύπου ΕΚΤ)
- «Ενίσχυση του αποκεντρωμένου δικτύου Κοινωνικών υποστηρικτικών Υπηρεσιών και των δομών πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας» (έμμεση συμβολή)
- «Προστασία της δημόσιας υγείας και ανάπτυξη της πρωτοβάθμιας φροντίδας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- «Αποτελεσματικότερη προσαρμογή της διάστασης του φύλου στις τομεακές και περιφερειακές πολιτικές όλων των προτεραιοτήτων του ΕΣΠΑ» (έμμεση συμβολή)
- Διαχείριση των υδάτινων πόρων» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)

- «Αειφορική διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- «Ενίσχυση των πολιτιστικών υποδομών της Χώρας» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)
- «Τόνωση της ζήτησης στο τομέα του πολιτισμού» (άμεση και σημαντική συμβολή – συνέργεια)

Στρατηγικές Κατευθυντήριες Γραμμές της Κοινότητας για τη Συνοχή, στις εξής Κατευθυντήριες Γραμμές:

- (1.1.2): Ενίσχυση των συνεργιών ανάμεσα στην προστασία του περιβάλλοντος και στην ανάπτυξη
- (1.3.3): Αύξηση των επενδύσεων στο ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω της βελτίωσης της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων
- (1.3.5): Προστασία της υγείας των εργαζομένων (κάλυψη των κενών σε θέματα υποδομών υγείας)

Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση, στην εξής Κατευθυντήρια Γραμμή:

- (10): Προώθηση επιχειρηματικού πολιτισμού και δημιουργία ενθαρρυντικού περιβάλλοντος για τις ΜΜΕ
- (14): Ενθάρρυνση της βιώσιμης χρήσης των πόρων και ενδυνάμωση της συνέργειας μεταξύ της προστασίας του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης.

Χρηματοδοτική βαρύτητα

Λόγω του εύρους των παρεμβάσεων, της ιδιαίτερης σημασίας για την ανάπτυξη της Περιφέρειας και κατ' ακολουθία λόγω των αυξημένων αναγκών προστασίας και αξιοποίησης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, η χρηματοδοτική βαρύτητα του Άξονα Προτεραιότητας φθάνει στο 60,7% του συνολικού προϋπολογισμού Κοινοτικής Συνδρομής του ΠΕΠ Πελοποννήσου.

Στο συγκεκριμένο Άξονα Προτεραιότητας θα γίνει χρήση της ρήτρας του άρθρου 34 του Κ(ΕΚ) 1083/2000 του Συμβουλίου, περί δυνατότητας χρηματοδότησης κατά συμπληρωματικό τρόπο μέχρι 10% της κοινοτικής συνδρομής του Άξονα Προτεραιότητας, για δράσεις που εμπίπτουν στο πεδίο συνδρομής του ΕΚΤ, προκειμένου να υλοποιηθούν ικανοποιητικά και αποτελεσματικά οι δράσεις των Ολοκληρωμένων Σχεδίων για την αστική και αγροτική αναγέννηση.

Ωφελούμενοι

Άμεσα ωφελούμενοι είναι οι κάτοικοι των περιοχών, στις οποίες πραγματοποιούνται οι αντίστοιχες παρεμβάσεις, ενώ έμμεσα ωφελούμενοι είναι το σύνολο των τουριστικών επιχειρηματιών αλλά και των επιχειρηματιών άλλων δραστηριοτήτων, λόγω της διεύρυνσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων από την υλοποίηση και λειτουργία των έργων που θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο αυτού του Άξονα Προτεραιότητας.

5.8.5 Δείκτες Μέτρησης / εκτίμησης εκροών (πραγματοποίησης) και Αποτελέσματος

ΕΙΔΟΣ ΔΕΙΚΤΗ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΒΑΣΗ		ΣΤΟΧΟΣ 2013
			ΠΗΓΗ/ΕΤΟΣ	ΤΙΜΗ	
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΣΩΝ	Μνημεία / αρχαιολογικοί χώροι που αναδεικνύονται	αριθμός	ΕΥΔ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ / 2006	88	20
	Σχολικές Αίθουσες που αναβαθμίζονται / κατασκευάζονται	αριθμός	Δ/σεις εκπαίδευσης Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων Πελοποννήσου 2006	2.240	245
	Νοσοκομειακές Κλίνες που δημιουργούνται / αναβαθμίζονται	αριθμός	Υπουργείο Υγείας / 2005	1.860*	1.200
	Σχέδια Ολοκληρωμένης Αστικής Ανάπτυξης που υλοποιούνται	αριθμός	ΕΥΔ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ / 2006	6	6
	Σχέδια Ολοκληρωμένης Αγροτικής Αναγέννησης που υλοποιούνται	αριθμός	ΕΥΔ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ / 2006	9	4
	Νέες ΕΕΛ	αριθμός	ΕΥΔ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ / 2006	19	3
	ΕΕΛ που αναβαθμίζονται	αριθμός	ΕΥΔ ΠΕΠ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ / 2006	19	4
	ΧΥΤΑ / ΧΥΤΥ που δημιουργούνται	αριθμός	ΥΠΕΧΩΔΕ / 2006	2	4
ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ	Μνημεία / αρχαιολογικοί χώροι που αναδεικνύονται (επί των υφιστάμενων)	%	-		22,7
	Σχολικές Αίθουσες που αναβαθμίζονται / κατασκευάζονται (επί των υφιστάμενων)	%	-		10,9
	Νοσοκομειακές Κλίνες που δημιουργούνται / αναβαθμίζονται (επί των υφιστάμενων)	%	-		64,5
	Πληθυσμός που εξυπηρετείται από τις νέες ΕΕΛ	ισοδύναμος πληθυσμός			35.000
	Πληθυσμός που εξυπηρετείται από ΧΥΤΑ / ΧΥΤΥ	%	-		32,0
	Ωφελούμενος αστικός πληθυσμός από τις παρεμβάσεις Ολοκληρωμένης Αστικής Ανάπτυξης	%	ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001	315.118	50,5
	Ωφελούμενος αγροτικός πληθυσμός από τις παρεμβάσεις Ολοκληρωμένης Αγροτικής Αναγέννησης	%	ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 2001	323.824	30,0

* περιλαμβάνονται και οι 126 κλίνες των ιδιωτικών νοσοκομείων, για τις οποίες δεν προβλέπονται παρεμβάσεις

5.9 Άξονας Προτεραιότητας 9. Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

5.9.1 Γενικά

Βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη με σεβασμό στις φυσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, που εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την κοινωνική ευημερία του τοπικού πληθυσμού. Απαραίτητο δε συστατικό της είναι η διασφάλιση μιας χωρικής ισορροπίας ανάμεσα σε βασικές κατηγορίες περιοχών με ιδιαιτερότητες και χαρακτηριστικά προβληματικότητας και δυναμισμού.

Τα Ιόνια Νησιά λόγω των ιδιαίτερων κλιματολογικών τους συνθηκών περιλαμβάνουν σημαντικά και ενδιαφέροντα φυσικά οικοσυστήματα και τοπία ιδιαίτερου κάλλους, καθώς και αξιόλογα στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς, που μέσω μιας ορθολογικής και ήπιας τουριστικής αξιοποίησής τους είναι δυνατόν να επιφέρουν πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα.

Στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας, η αντιμετώπιση της διαχείρισης των απορριμμάτων αναγκαστικά, γίνεται σε επίπεδο νομού και στη λογική αυτή κινείται ο περιφερειακός σχεδιασμός. Όσον δε αφορά την επεξεργασία των υγρών αποβλήτων, ήδη καλύπτονται οι επιτακτικές υποχρεώσεις για δευτεροβάθμια βιολογική επεξεργασία, χωρίς βεβαίως να έχει εκλείψει το πρόβλημα. Η νησιωτικότητα δημιουργεί ποικίλους ποσοτικούς και ποιοτικούς περιορισμούς στους υδάτινους πόρους, ενώ το ζήτημα της διαχείρισής τους υπό αυτές τις συνθήκες αποκτάει ιδιαίτερη σημασία. Τέλος, το πλούσιο περιβάλλον και η γενικότερη γεωμορφολογική συγκρότηση δημιουργούν την ανάγκη πρόληψης και προστασίας από σχετικούς κινδύνους.

Οι κοινωνικές υποδομές και οι συναφείς προσφερόμενες υπηρεσίες, αποτελούν σημαντικό παράγοντα συγκράτησης και έλξης για την ανθρώπινη διαβίωση και δραστηριότητα. Οι Νομοί της Περιφέρειας καλύπτονται υγειονομικά από νοσοκομειακές κλπ υποδομές που έχουν γενικά ικανοποιητική διασπορά και χωροθέτηση, εικόνα που διαφοροποιείται έντονα κατά την τουριστική περίοδο, οπότε η πληρότητα αγγίζει τα μέγιστα όρια. Γενικά, οι υποδομές υγείας χρειάζονται εκσυγχρονισμό και συμπλήρωση προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα των προσφερομένων υπηρεσιών. Όσον αφορά τον προνοιακό τομέα, λειτουργούν αρκετές δομές που αφορούν τη φροντίδα παιδιών, ηλικιωμένων και ΑΜΕΑ, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι καλύπτονται όλες οι ανάγκες όλων των ευπαθών ομάδων (π.χ. γυναίκες, τσιγγάνοι κλπ). Στον τομέα της εκπαίδευσης, η αναλογία μαθητών ανά αίθουσα α' β' β' βαθμιας εκπαίδευσης εμφανίζεται σχετικά ικανοποιητική, όμως σημαντικά προβλήματα έχουν να κάνουν με την παλαιότητα των κτιρίων, τις ελλείψεις σε ειδικές αίθουσες και εξοπλισμό, τη μη ικανοποιητική χωροθέτηση Παρόμοιου τύπου (κτιριακές εγκαταστάσεις και εξοπλισμός) αλλά διαφορετικών μεγεθών είναι και οι ανάγκες των δύο ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Όμως, πέραν από την οικονομική και κοινωνική, η χωρική διάσταση αποκτάει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί στην ουσία εμπεριέχει διαφόρους τύπους δυνατοτήτων και ανισοτήτων. Έτσι, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και ελκυστικότητας των πόλεων και των τουριστικών κέντρων, οφείλει να έχει ως απαραίτητο συμπλήρωμα μια νέα σχέση πόλεως-

υπαίθρου, με κατεύθυνση τη διαφοροποίηση και γενικά την αναβάθμιση της ενδοχώρας, ιδιαίτερα δε των μειονεκτικών και απομονωμένων περιοχών.

Η έως σήμερα πολιτική, παρότι στη στόχευσή της (ιδιαίτερα κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο) εμπεριέχει το στοιχείο της διασύνδεσης της τουριστικής ανάπτυξης με την αξιοποίηση των περιβαλλοντικών (οικοσυστήματα) και πολιτιστικών πόρων (κληρονομιά, σύγχρονος πολιτισμός), δεν έχει διασφαλίσει την αναγκαία δια-λειτουργικότητα και την αξιοποίησή τους σε ένα ενιαίο πλαίσιο. Πέραν αυτού, έχει αποφέρει ορισμένες σημαντικές παρεμβάσεις στον τομέα των περιβαλλοντικών υποδομών. Στον τομέα της υγείας οι παρεμβάσεις που έχουν ξεκινήσει, δεν έχουν επί σειρά ετών ολοκληρωθεί, ενώ όσον αφορά την εκπαίδευση, έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες συμπλήρωσης και ανανέωσης των σχολικών υποδομών, χωρίς όμως να έχουν καλυφθεί οι ανάγκες. Τέλος, όσον αφορά τη χωρική διάσταση, για πρώτη φορά κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006 υλοποιούνται πιλοτικού χαρακτήρα προγράμματα ολοκληρωμένης παρέμβασης και χωρικής προσέγγισης για τις αστικές περιοχές και την ενδοχώρα. Τέλος, χωρίς την διάσταση μιας συνεκτικής παρέμβασης, επιχειρείται μια πολύπλευρη και διακριτή προσπάθεια στήριξης των Μικρών Νησιών.

5.9.2 Στόχοι του Άξονα

Συνήθως ο νησιωτικός χώρος χαρακτηρίζεται από στενότητα φυσικών και άλλων πόρων, όμως αρκετές φορές ο περιορισμός αυτός συνοδεύεται από μοναδικότητα και ποικιλία, στοιχεία που συνδυαζόμενα με μια λελογισμένη προσπάθεια αξιοποίησης, μετατρέπουν την έλλειψη σε ευκαιρία και πλεονέκτημα. Παράλληλα όμως, στα νησιά περισσότερο από ότι αλλού, η ένταση της οικονομικής δραστηριότητας συνοδεύεται από πιέσεις ή τάσεις υποβάθμισης του περιβάλλοντος και φθοράς της φυσικής κληρονομιάς, στη δε περίπτωση της έντονης τουριστικής ανάπτυξης και από κινδύνους αλλοίωσης της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας.

Η ανεπάρκεια των κοινωνικών υποδομών (υγείας, εκπαίδευσης κλπ) και της προσφοράς των συναφών υπηρεσιών αποτελεί λόγο εγκατάλειψης, ή έστω εσωτερικής μετακίνησης προς το πλησιέστερο αστικό κέντρο.

Γενικά η εγκατάσταση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, υποδομών και υπηρεσιών επηρεάζει τη δομή και λειτουργία του χώρου και η συγκέντρωση ορισμένων χαρακτηριστικών και λειτουργιών προσδιορίζει τύπους ανάπτυξης. Ταυτόχρονα η χωρίς μέριμνα εξέλιξη των ζητημάτων που άπτονται του χώρου οδηγεί σε εκτροπές και δημιουργεί ανισότητες που προστίθενται στις οικονομικές και κοινωνικές.

Στόχος του περιφερειακού προγραμματισμού και σημαντική μεσοπρόθεσμη προτεραιότητα αποτελεί:

«αφενός η ανάδειξη και η συνετή αξιοποίηση τόσο του φυσικού περιβάλλοντος με τις ποικίλες εναλλαγές, όσο και σε συνδυασμό με το πλούσιο πολιτισμικό απόθεμα, υλικό και άυλο, ώστε να αποτελέσουν την αναγκαία και ικανή βάση για μια διαφοροποιημένη τοπική ανάπτυξη και αφετέρου η διασφάλιση υψηλού επιπέδου κοινωνικών υπηρεσιών και περιβαλλοντικής προστασίας, στοιχείων που συμβάλλουν αποφασιστικά στη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και ευημερίας, όλα αυτά σε συνδυασμό με την δημιουργία των προϋποθέσεων για μια νέα, δυναμική και μη ανταγωνιστική σχέση πόλεων και ενδοχώρας, που να διασφαλίζει την αξιοποίηση του χώρου ως αναπτυξιακού πόρου».

Επιμέρους ειδικοί στόχοι είναι:

- Δημιουργία της απαραίτητης (περιβαλλοντικής, πολιτιστικής κ.ά.) βάσης για την προώθηση της διαφοροποίησης του περιφερειακού συστήματος, με την ανάπτυξη ήπιων, εναλλακτικών και ποιοτικών δραστηριοτήτων
- Προώθηση του χωρικού σχεδιασμού
- Προώθηση της προστασίας του φυσικού κυρίως περιβάλλοντος
- Ποιοτική και ποσοτική βελτίωση των **κοινωνικών υποδομών** (εκπαίδευσης και υγείας- πρόνοιας), μέσω των οποίων παρέχονται οι αντίστοιχες υπηρεσίες
- Η βελτίωση της διαβίωσης ευπαθών κοινωνικών ομάδων
- Υλοποίηση **παρεμβάσεων ολοκληρωμένου χαρακτήρα** για την υποστήριξη της χωρικής συνοχής

5.9.3 Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων

Για την επίτευξη των στόχων του Άξονα θα υλοποιηθούν παρεμβάσεις οι οποίες θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά προς τις βασικές παρεμβάσεις προσπελασιμότητας που θα προωθηθούν από τα αντίστοιχα Τομεακά και άλλα Προγράμματα.

Ειδικότερα, όσον αφορά:

Τουρισμό– Πολιτισμό (Κατηγορία παρέμβασης: 51, 55, 57, 58, 59 & 60)

- Προώθηση σχεδίων προστασίας, ανάδειξης και ήπιας αξιοποίησης περιοχών που χαρακτηρίζονται για τη μοναδικότητά τους ως οικοσυστήματα, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και γενικά ως στοιχεία της φυσικής κληρονομιάς, περιλαμβανομένου του αγροτικού τοπίου

- Προώθηση σχεδίων διατήρησης, προστασίας, ανάδειξης και ήπιας αξιοποίησης κυρίως της πολιτιστικής (μνημειακής, αρχαιακής και άυλης) κληρονομιάς, υποστήριξη της καθιέρωσης σημαντικών πολιτιστικών γεγονότων με αντικείμενο την επτανησιακή τέχνη και δημιουργία, υποστήριξη καθιερωμένων πολιτιστικών συνόλων
- Συνδυασμένη προβολή και δικτύωση, διασφάλιση συνθηκών εύκολης πρόσβασης και επισκεψιμότητας και οργάνωση θεματικών διαδρομών, με σκοπό την αξιοποίησή της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- Συνδρομή στη βελτίωση τουριστικών και πολιτιστικών υπηρεσιών (τουριστικά αγκυροβόλια κα δράσεις)

Περιβαλλοντική προστασία (Κατηγορία παρέμβασης: 44, 45, 46 & 53)

- λειτουργική ολοκλήρωση των δράσεων του Γ' Π.Ε.Π. ώστε να αποδώσουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τα οποία σχεδιάστηκαν
- Ολοκλήρωση και συμπλήρωση περιβαλλοντικών υποδομών αποχέτευσης και επεξεργασίας, με προτεραιότητα στις παράκτιες τουριστικές περιοχές και λοιπά σημαντικά κέντρα της ενδοχώρας
- Υλοποίηση του περιφερειακού σχεδιασμού διαχείρισης των στερεών αποβλήτων, με τη συμπλήρωση των υποδομών σε ΧΥΤΑ και σταθμούς μεταφόρτωσης για την εξυπηρέτηση των απομακρυσμένων περιοχών, σε συνδυασμό με την περιβαλλοντική αποκατάσταση ΧΑΔΑ
- Εμπλουτισμός και βελτίωση υδάτων για ύδρευση, ολοκλήρωση και εκσυγχρονισμός των δικτύων άντλησης και διανομής πόσιμου νερού, με προτεραιότητα στις περιοχές που αντιμετωπίζουν αυξημένα προβλήματα
- Δράσεις περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης του κοινού, καθώς και υλοποίηση σχεδίων διαχείρισης με έμφαση στους υδάτινους πόρους
- Δράσεις για την πρόληψη και προστασία από κινδύνους που αφορούν το γενικότερο περιβάλλον
- Χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός

Κοινωνικές υποδομές (Κατηγορία παρέμβασης: 75, 76 & 79)

- λειτουργική ολοκλήρωση των δράσεων του Γ' Π.Ε.Π. ώστε να αποδώσουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα για τα οποία σχεδιάστηκαν
- Συμπλήρωση και αναβάθμιση της εκπαιδευτικής υποδομής α' βάρθμιας και β' βάρθμιας, στο πλαίσιο ενός αναγκαίου χωροταξικού σχεδιασμού σε επίπεδο νομού, καθώς και

της υποδομής λοιπών συνιστωσών της εκπαίδευσης (δημόσια ΙΕΚ, ΓΓΕΕ κλπ), όπως και αντιμετώπιση βασικών υποδομών στέγασης της γ' βάρθμιας εκπαίδευσης

- Συμπλήρωση ειδικών υποδομών (βιβλιοθήκες, εργαστήρια κλπ) όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων
- Ανάπτυξη Κέντρων Έρευνας-Καινοτομίας-Τεχνολογίας των εκπαιδευτικών δομών
- Συμπλήρωση, βελτίωση και εκσυγχρονισμός υποδομής της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας περίθαλψης λαμβάνοντας υπόψη την εποχιακή διακύμανση των αναγκών, καθώς και των προνοιακών δομών με ιδιαίτερη έμφαση στα ΑΜΕΑ
- Συμπλήρωση και ανάπτυξη απαιτούμενου ιατρικού και λοιπού εξοπλισμού των νοσοκομειακών και άλλων μονάδων υγείας και πρόνοιας
- Συμπλήρωση ειδικών υποδομών για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (π.χ. κέντρα συμβουλευτικής στήριξης γυναικών, συμπλήρωση υποδομών σε οικισμούς τσιγγάνων κλπ)

Αστική και αγροτική ανάπτυξη (Κατηγορία παρέμβασης: 61, 66 & 68)

- Σχέδια ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης που συνδυάζουν, αφενός τη βιωσιμότητα με την ανταγωνιστικότητα και σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγούν στην διαφοροποίηση των παραγωγικών τους προτύπων και στοιχείων στο πλαίσιο της ενίσχυσης της τοπικής ταυτότητας και της προβολής της, καθώς και της υιοθέτησης διακριτών ρόλων τουλάχιστον για τα μεγαλύτερα αστικά μεγέθη και αφετέρου την πολύπλευρη και συνδυασμένη αντιμετώπιση βασικών αστικών προβλημάτων και λειτουργικών κ.ά. ελλείψεων για τα μικρότερα κέντρα στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξής τους.
- Πιλοτικά σχέδια ολοκληρωμένης παρέμβασης στον παράκτιο χώρο με σκοπό αφενός την ανάσχεση των αρνητικών επιπτώσεων από τον κορεσμό αρκετών παράκτιων περιοχών εξαιτίας της τουριστικής ανάπτυξης, για την αντιμετώπιση προβλημάτων προερχομένων από τις συγκρούσεις δραστηριοτήτων και από την υποβάθμιση του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος και αφετέρου τη βελτίωση των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών

Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, οι ενδεικνυόμενες κατηγορίες παρεμβάσεων αφορούν: τη δικτύωση, τη βελτίωση και ανάπτυξη των υποδομών, την αειφορική ανάπτυξη, την αξιοποίηση φυσικών και πολιτισμικών πόρων, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, την αξιοποίηση των ΤΠΕ, την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, την ενίσχυση της απασχόλησης κ.ά.

- Σχέδια ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον αγροτικό και ορεινό χώρο με σκοπό:
 - α) την άρση της μειονεκτικότητας, της απομόνωσης και την ανασυγκρότηση του προτύπου παραγωγής και κατοίκησης, είτε μέσω παρεμβάσεων μικρής κλίμακας, ήπιας μορφής και ποιοτικού χαρακτήρα στον ορεινό, απομονωμένο χώρο στο πλαίσιο της συγκρότησης ενός πολύ-λειτουργικού προτύπου ανάπτυξης που εκτός των άλλων θα

διασφαλίζει λειτουργικές διασυνδέσεις με τα γειτονικά κέντρα, είτε μέσω παρεμβάσεων λειτουργικής ολοκλήρωσης παραγωγικών δραστηριοτήτων εναλλακτικού και ποιοτικού χαρακτήρα και διασφάλισης των ιδιαίτερων φυσικών, πολιτισμικών χαρακτηριστικών, που καθιστούν ελκυστικές τις αγροτικές περιοχές της ενδοχώρας που γειτνιάζουν με την παράκτια αναπτυσσόμενη ζώνη

και ενδεχομένως

β) την αντιμετώπιση ζητημάτων σε συνεκτικές ζώνες αγροτικών δραστηριοτήτων, που κυριαρχούνται από την παρουσία μιας σημαντικής καλλιέργειας (ελαιώνας, αμπελώνας), μέσω της ανάδειξης περιβαλλοντικών και πολιτιστικών δυνατοτήτων, καθώς και την προώθηση ήπιας μορφής παραγωγικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με αυτές. Σε κάθε περίπτωση επιθυμητή είναι η συγκρότηση ενός πολύ-λειτουργικού προτύπου ανάπτυξης.

Οι ενδεικνυόμενες κατηγορίες παρεμβάσεων αφορούν: τη δικτύωση με γειτονικά κέντρα, τη βελτίωση της πρόσβασης σε υποδομές και ΥΓΟΣ, την αειφορική ανάπτυξη, τη διαφοροποίηση της οικονομίας, τη διάδοση νέων τεχνολογιών, την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, την ενίσχυση της απασχόλησης και γενικά την αύξηση της ελκυστικότητας κ.ά..

- Σχέδια ολοκληρωμένης ανάπτυξης των Μικρών Νησιών της Περιφέρειας με σκοπό την άρση των ενισχυμένων στις περιοχές αυτές συνεπειών της νησιωτικότητας, μέσω της τόνωσης του τοπικού παραγωγικού συστήματος, της περιβαλλοντικής μέριμνας, της βελτίωσης των συνθηκών προσπελασιμότητας και επικοινωνίας και της υποστήριξης των όρων διαβίωσης με τις κατάλληλες υποδομές για τη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού.

Οι ενδεικνυόμενες κατηγορίες παρεμβάσεων αφορούν: τη βελτίωση της προσπελασιμότητας καθώς και της πρόσβασης σε υποδομές και ΥΓΟΣ, την ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας, την περιβαλλοντική και πολιτισμική μέριμνα στο πλαίσιο της αειφορικής ανάπτυξης, την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών (ΤΠΕ), την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, την ενίσχυση της απασχόλησης κ.ά..

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις που αφορούν την αστική ανάπτυξη και την ανάπτυξη της ενδοχώρας, όσον αφορά τις δράσεις ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας και της Κοινωνίας της Πληροφορίας, ενδέχεται να συμβάλλει πρόσθετα ο 2^{ος} Άξονας προτεραιότητας του περιφερειακού σχεδιασμού.

5.9.4 Αναμενόμενες επιπτώσεις

Η υλοποίηση των προβλεπόμενων παρεμβάσεων αναμένεται να έχει θετικά αποτελέσματα και πιθανόν ορισμένες αρνητικές συνέπειες.

Ειδικότερα:

- η δημιουργία βάσης για τον εμπλουτισμό και τη διαφοροποίηση του τοπικού παραγωγικού συστήματος, θα συμβάλλει γενικά στην τόνωση της τοπικής οικονομίας και στη δημιουργία νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με συνέπεια την ενίσχυση της οικονομικής συνοχής.
- Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από τις πιέσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων αφενός δημιουργεί ένα αναβαθμισμένο περιβάλλον για την επιχειρηματική δραστηριότητα και αφετέρου συμβάλλει στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων και επισκεπτών.
- Η βελτίωση των κοινωνικών υποδομών συμβάλλει στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και στην άρση των συνθηκών αποκλεισμού ευπαθών κοινωνικών ομάδων και έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός περιεκτικού και ασφαλούς κοινωνικού χώρου.
- Σε χωρικό επίπεδο, η προώθηση πολύπλευρων παρεμβάσεων που αφορούν είτε τους δυναμικούς πόλους (αστικούς και τουριστικούς) είτε το ενδογενές τοπικό δυναμικό (αγροτική ενδοχώρα, μικρά νησιά) συμβάλλει στην εδαφική συνοχή της Περιφέρειας, δημιουργώντας προϋποθέσεις άρσης μειονεκτικών χαρακτηριστικών και αξιοποίησης του τοπικού δυναμισμού.

Ως πιθανές αρνητικές συνέπειες και εφόσον δεν ληφθούν οι αναγκαίες πρόνοιες, μπορεί μεταξύ άλλων να είναι:

- Η ένταση των «εσωτερικών» χωρικών ανισορροπιών, εφόσον η ενίσχυση της πολικότητας (δυναμικοί τομείς της οικονομίας, άξονας Β-Ν, αστικά και τουριστικά κέντρα) αποβεί δυσανάλογη με την προσπάθεια ενδογενούς ανάπτυξης και χωρικής διάχυσης των ωφελειών (εναλλακτικές δραστηριότητες, ενδοχώρα, μικρά νησιά).

5.9.5 Στόχευση σε όρους Ομάδων – Στόχων / Δικαιούχων / Τομέων / Περιοχών / Ειδικών εδαφικών μονάδων

Ωφελούμενοι: Άμεσα ωφελούμενοι είναι οι κάτοικοι των περιοχών της Περιφέρειας και ιδιαίτερα των περιοχών στις οποίες πραγματοποιούνται οι παρεμβάσεις ολοκληρωμένης ανάπτυξης, ενώ έμμεσα ωφελούμενο είναι το επιχειρηματικό και εργατικό δυναμικό της Περιφέρειας λόγω της διεύρυνσης των παραγωγικών δραστηριοτήτων από την υλοποίηση ορισμένων παρεμβάσεων που θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο αυτού του Άξονα Προτεραιότητας.

Περιοχές εφαρμογής: Όλη η Περιφέρεια

Ωφελούμενοι τομείς: Περιβάλλον, Πολιτισμός, Τουρισμός, Εκπαίδευση, Υγεία Πρόνοια, Ποιότητα Ζωής, Ανθρώπινοι πόροι

5.9.6 Δείκτες

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΔΕΙΚΤΗ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΕΤΟΣ ΒΑΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013	ΠΗΓΗ
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΦΡΩΣΗ					
Αριθμός μονάδων αθμιας φροντίδας	Αριθμός	2006	59	10	Υπ.Υγείας
Αριθμός Νοσοκομειακών κλινών που δημιουργούνται - αναβαθμίζονται	Αριθμός	2003	569	130	ΕΣΥΕ
Αριθμός Μνημείων – Αρχαιολογικών Χώρων που αναδεικνύονται	Αριθμός	2006	26	15	ΥΠΠΟ
Αριθμός Νέων ΕΕΛ	Αριθμός	2006	15	4	ΥΠΕΧΩΔΕ
Αριθμός ΧΥΤΑ – ΧΥΤΥ που δημιουργούνται	Αριθμός	2006	4	1	ΠΕΣΔΑ
Ολοκληρωμένα σχέδια ανάπτυξης	Αριθμός	2006	6	8	Γ' ΚΠΣ
Αριθμός ανέργων που ωφελούνται από ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης	Αριθμός	2005	8.500	780	EUROSTAT
ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ					
Εξυπηρετούμενος πληθυσμός από δομές αθμιας φροντίδας	%	2006	213.000	10%	
% Νοσοκομειακών κλινών που αναβαθμίζονται – δημιουργούνται	%	2006	569	23,0%	ΔΥΠΕ
Εξυπηρετούμενος Πληθυσμός από παρεμβάσεις ολοκληρωμένης ανάπτυξης	Αριθμός	2006	213.000	20.000	
Πληθυσμός που εξυπηρετείται από τη διαχείριση υγρών αποβλήτων	Ισοδύναμος Πληθυσμός	2006	213.000	7.800	Περιφέρεια
Πληθυσμός που εξυπηρετείται από αναβαθμισμένα δίκτυα ύδρευσης	Αριθμός		213.000	10.000	
% ανέργων που ωφελούνται από ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης	%	2006	8.500	9,0%	EUROSTAT

5.9.7 Ειδικά θέματα

Συμπληρωματικότητα/ Συνάφεια με άλλες δράσεις:

Οι παρεμβάσεις του Άξονα Προτεραιότητας συνδέονται σε ικανοποιητικό βαθμό με τους στόχους τους Προγράμματος, καθώς και με τους στόχους και ορισμένες από τις δράσεις του 2ου Άξονα «Επιχειρηματικότητα-Ανταγωνιστικότητα & Ψηφιακή σύγκλιση», δεδομένου ότι συμβάλλουν στη στρατηγική κατεύθυνση για την «βελτίωση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων» μέσω της δημιουργίας της απαραίτητης βάσης για την ανάπτυξη και προσφορά νέων, διαφοροποιημένων και περισσότερο ποιοτικών μορφών οικονομικής δραστηριοποίησης και της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών.

Ειδικότερα, ο Άξονας συνδέεται άμεσα με την επίτευξη οράματος να καταστεί η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ένας «διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης». Επίσης συνδέεται άμεσα με τους γενικούς στόχους για την «διαφοροποίηση του παραγωγικού συστήματος & την ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και

ανταγωνιστικότητας», την «προώθηση της «πολικής» και «ενδογενούς» τοπικής ανάπτυξης για την ενίσχυση του δυναμισμού και τη βελτίωση της χωρικής συνοχής της Περιφέρειας», καθώς και για τη «βελτίωση της ποιότητας ζωής & διαφύλαξη του περιβαλλοντικού πόρου για την τόνωση της περιφερειακής ελκυστικότητας».

Επίσης οι προτεραιότητες και παρεμβάσεις του Άξονα συνδέονται και συμπληρώνονται με αντίστοιχες παρεμβάσεις που αναμένεται να υλοποιηθούν μέσω των Τομεακών Προγραμμάτων «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη», «Ψηφιακή σύγκλιση», «Βελτίωση διοικητικής ικανότητας», «Ανθρώπινοι Πόροι» και «Επιχειρηματικότητα-Ανταγωνιστικότητα», όπως οι δράσεις που αφορούν την ενέργεια, τη δημιουργία ψηφιακών βάσεων στην εκπαίδευση, την τηλεϊατρική, την εξυπηρέτηση του πολίτη, τις ευπαθείς ομάδες και το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Ιδιαίτερα θα πρέπει να επισημανθεί η συνέργια και συμπληρωματικότητα του Άξονα με το Εθνικό Σχέδιο Στρατηγικής Αγροτικής Ανάπτυξης, ειδικότερα όσον αφορά την υλοποίηση παρεμβάσεων στο πλαίσιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων στις ορεινές, απομονωμένες και αγροτικές περιοχές.

- Τέλος, η συγκεκριμένη προτεραιότητα, καθώς και οι ειδικοί της στόχοι συνδέονται με την 1η (γενικοί στόχοι 3 και 4), 2η (γενικός στόχος 5), 3η(γενικός στόχος 10, 11 και 12) και τη 5η (γενικοί στόχοι 16, 17 και 18) θεματική προτεραιότητα, καθώς και την 1η, 2η, 3η και 4η χωρική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 2η, μερικώς την 3η και την 4η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την 1η και 3η προτεραιότητα και την εδαφική διάσταση των ΚΣΚΓ, καθώς και την 11η, 15η, 16η, 17η και 23η ΟΚΓ της ΣτΛ. Αναλυτικότερα, ο ειδικός στόχος που αφορά:
- την αξιοποίηση φυσικών και πολιτισμικών πόρων, συνδέεται με την 1^η (γενικός στόχος 3 και 4) και 5^η (γενικοί στόχοι 16 και 18) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, μερικώς την 3^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την 1^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 11^η ΟΚΓ της ΣτΛ
- την προστασία του περιβάλλοντος, συνδέεται με την 5^η (γενικός στόχος 16 και 17) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, μερικώς την 3^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, τη 1^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 11^η ΟΚΓ της ΣτΛ
- τη βελτίωση των κοινωνικών υποδομών, συνδέεται με την 2η (γενικός στόχος 5) και 3η (γενικός στόχος 11) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 4η και προτεραιότητα του ΕΠΜ, τη 3η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 23η ΟΚΓ της ΣτΛ
- τη μέριμνα για τις ευπαθείς ομάδες, την 3^η (γενικός στόχος 10 και 12) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 4^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την 3^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 16^η ΟΚΓ της ΣτΛ
- την υποστήριξη της χωρικής συνοχής, συνδέεται με την 1^η, 2^η, 3^η και 4^η χωρική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 2η και 4η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την εδαφική διάσταση των ΚΣΚΓ και με την 11η, 15η, 16η και 17η ΟΚΓ της ΣτΛ.

- Επίσης στο πλαίσιο της χωρικής συνοχής, η προβλεπόμενη αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού, συνδέεται με την 3^η (γενικός στόχος 9) θεματική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ, την 4^η προτεραιότητα του ΕΠΜ, την 3^η προτεραιότητα των ΚΣΚΓ, την 17^η και 23^η ΟΚΓ της ΣΤΛ

Λοιπά θέματα:

Ενδεχομένως, ορισμένα από τα σχέδια ολοκληρωμένης ανάπτυξης να υλοποιηθούν μέσω «Συνολικών επιχορηγήσεων», όπως επίσης και η δράση υποδομών σε οικισμούς σσιγγάνων

Ενδεχόμενη χρήση των χρηματοδοτικών μέσων «JEREMIE» και «JESICA».

Κριτήρια για την επιλογή αστικών περιοχών προς υλοποίηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης:

- α. οικισμοί με πληθυσμό (βάσει απογραφής 2001) > 2.000⁸ κατοίκων ή
- β. οικισμοί που μαζί με τον εποχιακό πληθυσμό > 2.000 κατοίκους και ταυτόχρονα ο εποχιακός πληθυσμός είναι τουλάχιστον διπλάσιος του μόνιμου πληθυσμού

Καθεστώτα ενίσχυσης:

Ενδεχόμενη χρήση στο πλαίσιο της «αστικής και αγροτικής ανάπτυξης» και στην περίπτωση αυτή:

Όλες οι Κρατικές Ενισχύσεις - πλην του αναπτυξιακού νόμου (ή άλλων ανάλογων πράξεων που κοινοποιήθηκαν ή πρόκειται να κοινοποιηθούν στην Επιτροπή ΕΚ) - που θα χορηγηθούν μέσω των παρεμβάσεων αυτού του Άξονα, εμπίπτουν στις ομάδες των εξαιρέσεων ως προς την υποχρέωση κοινοποίησης που προβλέπεται από το άρθρο 88 παράγραφος 3 της συνθήκης και αφορούν:

- 1) στις ενισχύσεις "ήσσονος σημασίας" (de minimis),
- 2) στις κρατικές ενισχύσεις προς μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και
- 3) στις ενισχύσεις για επαγγελματική εκπαίδευση.

⁸ Οι 2.000 κάτοικοι αποτελούν το ελάχιστο όριο πληθυσμού για τον ημι-αστικό οικισμό.

5.10 Άξονας Προτεραιότητας 10. Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής

5.10.1 Γενικά

Κατά την υλοποίηση των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της περιόδου 2000 – 2006, η συμβολή της Τεχνικής Βοήθειας στην στήριξη των δράσεων του προγράμματος ήταν σημαντική. Η εκπόνηση αναπτυξιακών, διαγνωστικών και γενικών μελετών, οι ενέργειες για την οργανωτική και διοικητική υποστήριξη του προγράμματος, αξιολογήσεις του προγράμματος, καθώς και οι ενέργειες για τη δημοσιότητα και πληροφόρηση, συνετέλεσαν σε μεγάλο βαθμό στην αποτελεσματική υλοποίηση του προγράμματος

5.10.2 Στόχοι του Άξονα

Κατά τη προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 διαφοροποιείται σημαντικά το σύστημα διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος. Όπως διαφαίνεται από τους νέους Κανονισμούς, οι ανάγκες υποστήριξης των νέων μηχανισμών διαχείρισης καθώς και των φορέων υλοποίησης θα είναι αυξημένες, προκειμένου να υλοποιηθεί αποτελεσματικά και αποδοτικά το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

Ο ρόλος της Τεχνικής Υποστήριξης Εφαρμογής συνίσταται στη τεχνική, οργανωτική και διοικητική υποστήριξη της υλοποίησης των έργων και ενεργειών του προγράμματος, στην αποτελεσματική παρακολούθηση της υλοποίησης, στη δημοσιότητα και πληροφόρηση του προγράμματος.

Οι ειδικοί στόχοι του άξονα «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής» είναι οι εξής:

- Ενέργειες για τη διαχείριση, λειτουργία, παρακολούθηση και έλεγχο των δράσεων του προγράμματος. Οι δράσεις αφορούν στην προετοιμασία, οργάνωση, διαχείριση, παρακολούθηση της υλοποίησης, έλεγχο και αξιολόγηση του προγράμματος, καθώς και σε έργα ή ενέργειες που θα συμβάλλουν στη βελτίωση των οργανωτικών δομών και των διαδικασιών σχεδιασμού, υλοποίησης, παρακολούθησης, ελέγχου και αξιολόγησης του προγράμματος.
- Ενέργειες για την υποστήριξη της εφαρμογής και υλοποίησης του προγράμματος
- Ενέργειες για την ευρεία δημοσιότητα και πληροφόρηση του προγράμματος, όπως προβλέπεται από τον Κανονισμό 1083/2006 (άρθρο 69).

5.10.3 Ενδεικτικές κατηγορίες παρεμβάσεων

Προετοιμασία, εφαρμογή, παρακολούθηση και επιθεώρηση

- Προετοιμασία, επιλογή, παρακολούθηση του προγράμματος και των έργων
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες υποστήριξης των μηχανισμών διαχείρισης με τη χρησιμοποίηση εξωτερικών συμβούλων και εμπειρογνομόνων
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες υποστήριξης των φορέων υλοποίησης από εξωτερικούς εμπειρογνώμονες
- Δράσεις για τη δημιουργία νέων δομών διαχείρισης και υλοποίησης, όπως τυποποίηση λειτουργιών, ενέργειες πιστοποίησης, δαπάνες για τη πρώτη φάση λειτουργίας τους, κλπ
- Προμήθεια, εγκατάσταση και συντήρηση τεχνολογικού εξοπλισμού και ηλεκτρονικών συστημάτων απαραίτητων για τη διαχείριση της παρακολούθησης
- Συμμετοχή σε διεθνείς συναντήσεις, ημερίδες και επιμορφωτικά σεμινάρια τόσο των στελεχών των μηχανισμών διαχείρισης, όσο και των εμπλεκόμενων στην υλοποίηση του Προγράμματος φορέων.

Αξιολόγηση και Μελέτες, πληροφορίες και επικοινωνία

- Μελέτες προπαρασκευαστικές, οργανωτικές, αναπτυξιακές, **περιβαλλοντικές**, γενικές, τεχνικές κλπ για την υποστήριξη των δράσεων του προγράμματος
- Αξιολογήσεις κατά τη διάρκεια και εκ των υστέρων των αποτελεσμάτων του προγράμματος
- Ενημέρωση / ευαισθητοποίηση των ενδιαφερομένων και της κοινής γνώμης σε θέματα που αφορούν το πρόγραμμα, καθώς και δράσεις δημοσιοποίησης των αποτελεσμάτων

5.10.4 Αναμενόμενες επιπτώσεις

Η εφαρμογή των δράσεων του άξονα «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής» αναμένεται να διευκολύνει την υλοποίηση του προγράμματος και να συμβάλλει στην επίτευξη ικανοποιητικών αποτελεσμάτων ποιοτικά και ποσοτικά.

5.11 ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Το παρόν αποτελεί μια σύνοψη των κυριότερων ευρημάτων της Έκθεσης Εκ των προτέρων (ex ante) αξιολόγησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων της περιόδου 2007-2013, στο πλαίσιο του έργου του Συμβούλου της Εκ των προτέρων αξιολόγησης, σύμφωνα με τη σχετική σύμβαση του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών (ΥΠΟΙΟ) και της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας με την εταιρεία ΕΕΟ GROUP Α.Ε.

Η Έκθεση έχει ως στόχο:

- την αξιολόγηση της κοινωνικο-οικονομικής ανάλυσης και των προσδιορισθεισών αναγκών της χωρικής ενότητας Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων (ΧΕ ΔΕΠΙΝ) εντός της οποίας θα υλοποιηθεί το σχετικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα κατά τη νέα προγραμματική περίοδο,
- την αξιολόγηση του βαθμού συνέπειας της στρατηγικής, καθώς και του βαθμού επικινδυνότητας κατά την εφαρμογή της στρατηγικής αυτής,
- την εξέταση της συνεκτικότητας της στρατηγικής με τις εθνικές πολιτικές και τις Κοινοτικές στρατηγικές κατευθύνσεις,
- την καταρχήν αξιολόγηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων και επιπτώσεων, και
- την εξέταση των προτεινόμενων συστημάτων και των σχετικών διαδικασιών εφαρμογής.

Η παρούσα σύνοψη εστιάζει, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, στα ανωτέρω θέματα, καθώς και στη διαδικασία συνεργασίας του Αξιολογητή με τις ΕΥΔ των Περιφερειών και σύνταξης της αξιολόγησης, στις ενότητες που ακολουθούν.

Διαδικασία συνεργασίας και σύνταξης της ex ante

Η εκ των προτέρων αξιολόγηση έχει ως στόχο τη βελτιστοποίηση της κατανομής των πόρων του προϋπολογισμού στα ΕΠ, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας του προγραμματισμού. Προσδιορίζει και εκτιμά τις ανισότητες, τα κενά και τις δυνατότητες ανάπτυξης, τους προς επίτευξη στόχους, τα αναμενόμενα αποτελέσματα, τους ποσοτικοποιημένους στόχους, τη συνέπεια, εάν απαιτείται, της προτεινόμενης στρατηγικής για την Χωρική Ενότητα (ΧΕ), την κοινοτική προστιθέμενη αξία (added value), το βαθμό κατά τον οποίον έχουν ληφθεί υπόψη οι κοινοτικές προτεραιότητες, τα διδάγματα που αποκομίστηκαν από την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού και την ποιότητα των διαδικασιών για την υλοποίηση, την παρακολούθηση, την αξιολόγηση και την οικονομική διαχείριση.

Αξιολόγηση της κοινωνικοοικονομικής ανάλυσης και των προσδιορισθεισών αναγκών

Η κοινωνικοοικονομική ανάλυση περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό από στατιστικά δεδομένα (κυρίως Eurostat ή ΕΣΥΕ) που αφορούν τη γεωγραφική περιοχή των τριών Περιφερειών, με

έμφαση σε διαρθρωτικούς δείκτες που αποκαλύπτουν την υστέρηση των Περιφερειών αυτών σε σχέση με το ΑΕΠ, τη δημογραφική ανάπτυξη, την ανεργία και τις υποδομές. Η κοινωνικοοικονομική ανάλυση περιλαμβάνει ενδελεχή ανάλυση ανά Περιφέρεια των επιμέρους χαρακτηριστικών της και μια συνολική αναφορά της υφιστάμενης κατάστασης στη χωρική ενότητα ΔΕΠΙΝ.

Η ανάλυση αποδίδει επαρκώς τόσο τη στατική εικόνα (snapshot), όσο και τη δυναμική από την εξέλιξη των προηγούμενων ετών (trend analysis). Η συγκριτική ανάλυση επιτρέπει να φανούν καλύτερα οι αποκλίσεις και προβάλλει τις προτεραιότητες που είναι κατάλληλες ανά Περιφέρεια, παρουσιάζονται δε συνθετικοί δείκτες που επιτρέπουν καλύτερη κατανόηση των περιφερειακών προκλήσεων. Θα μπορούσε ωστόσο η ανάλυση να οδηγήσει και σε ένα συνοπτικό συγκριτικό πίνακα ποιοτικής αξιολόγησης αυτών των περιφερειών. Οι σχετικές μελέτες του ESPON, αλλά και η Θεματική Μελέτη Χωρικής Ανάπτυξης (Eurotec-Plas, 2005) φαίνεται ότι έχουν αποτελέσει τόσο το υπόδειγμα όσο και πηγές στοιχείων της ανάλυσης.

Με δεδομένο ότι η κοινωνικοοικονομική ανάλυση αποτελεί τη βάση σχεδιασμού του νέου Επιχειρησιακού Προγράμματος είναι σημαντικό να ανατρέχει και σε πολιτικές που υλοποιήθηκαν στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο και τα μαθήματα που προέκυψαν. Για παράδειγμα, η διαδικασία ιδιωτικών επενδύσεων ταλάνισε την υλοποίηση των σχετικών μέτρων των ΠΕΠ και ενδεχόμενα τίποτε να μην έχει αλλάξει για την τρέχουσα περίοδο. Μια τέτοια θεώρηση του πρόσφατου προγραμματικού παρελθόντος επιτρέπει την θεώρηση κινδύνων και απειλών σε ότι αφορά τουλάχιστον το διαχειριστικό πλαίσιο.

Η κοινωνικο-οικονομική ανάλυση, η οποία δίδεται αναλυτικά ανά Περιφέρεια ολοκληρώνεται με την παρουσίαση της ανάλυσης SWOT για την κάθε Περιφέρεια, παρατίθεται δε και μια «συνθετική»/συγκεντρωτική SWOT για την ΧΕ ΔΕΠΙΝ συνολικά. Η ανάλυση αυτή, όμως, θα μπορούσε να συνοδεύεται και από κατευθύνσεις στρατηγικής-πολιτικής, οι οποίες να «οδηγούν», στην επόμενη ενότητα, στην παρουσίαση δηλ. του αναπτυξιακού οράματος και της στρατηγικής. Τέτοιες προτάσεις θα μπορούσαν να διατυπωθούν σε κατεύθυνση π.χ. ενίσχυσης επενδύσεων με σκοπό την αξιοποίηση των ισχυρών σημείων δηλ. της εξασφάλισης προϋποθέσεων διατήρησης και ενίσχυσης των πλεονεκτημάτων, ισχυροποίησης και ανάπτυξης των αδυναμιών, στοχευμένης αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων για την άρση των απειλών, καθώς και άμβλυνσης των αρνητικών επιπτώσεων, δηλ. ανάσχεσης παρεμβάσεων που δεν συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ΧΕ ΔΕΠΙΝ.

Πάντως, ως προϊόν της συνεργασίας του ΣΑ με τις ΕΥΔ ΠΕΠ, μεταξύ άλλων προέκυψε μια σειρά προτάσεων εκ μέρους του πρώτου προς τις ΕΥΔ, οι οποίες υιοθετήθηκαν σε μεγάλο βαθμό απ' αυτές και αφορούσαν ενδεικτικά:

- Ομογενοποίηση του τρόπου παρουσίασης της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης στις τρεις περιφέρειες, καθώς και των αναλύσεων SWOT
- Συστηματικότερη παρουσίαση των αποτελεσμάτων της προγραμματικής περιόδου 2000-06 με περιορισμό της στοχοθεσίας και έμφαση στις φυσικές εκροές και την αύξηση δυναμικότητας.

- Παρουσίαση των κινδύνων, βέλτιστων πρακτικών και αδυναμιών που παρατηρήθηκαν στην προγραμματική περίοδο 2000-06

Αξιολόγηση της συνέπειας της στρατηγικής

Στην ενότητα που αφορά στην αναπτυξιακή στρατηγική για την περίοδο 2007-2013, με βάση τις ανάγκες που προκύπτουν από την ανάλυση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης επιχειρείται μια ανάλυση των στόχων και των προτεραιοτήτων του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων. Η ανάλυση αυτή αναδεικνύει το βαθμό στον οποίο οι στόχοι και οι προτεραιότητες που έχουν τεθεί στην ενότητα της στρατηγικής ανταποκρίνονται τόσο στις ανάγκες που έχουν προσδιοριστεί, όσο και στην ιεράρχηση αυτών. Οι βασικές πτυχές που εξετάζονται στο πλαίσιο της ενότητας είναι η συνέπεια της στρατηγικής και η ενδεχόμενη επικινδυνότητα κατά την υλοποίησή της.

Αναφορικά με τη διερεύνηση εκ μέρους του ΣΑ της **εσωτερικής συνοχής του ΕΠ** και την αποτίμηση της συνέργειας των δράσεων του, τη διερεύνηση δηλ. εν τέλει του βαθμού σύγκλισης των διάφορων παρεμβάσεων του ΠΕΠ στην κατεύθυνση της επίτευξης των γενικότερων στόχων και προτεραιοτήτων, προκύπτει ότι και τα τρία επιμέρους Προγράμματα παρουσιάζουν αρκετά υψηλή εσωτερική συνοχή, που σημαίνει ότι οι στόχοι είναι σχετικοί μεταξύ τους, οι δράσεις που θα αναληφθούν είναι σχετικές με τους στόχους, αλλά ταυτόχρονα και αμοιβαία συμπληρωματικές στην επίτευξη των στόχων του Προγράμματος.

Το ΕΠ Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων έχει ως στόχο να συμβάλλει στην κάλυψη των εθνικών στρατηγικών στόχων, συμπληρωματικά με τα τομεακά προγράμματα και με έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της κάθε περιφέρειας. Η στρατηγική του έχει βασιστεί σε μια σειρά εισροών, οι οποίες αφορούν στην ανάλυση της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης κάθε Περιφέρειας, στα ισχυρά και αδύνατα σημεία, τις ευκαιρίες και τις απειλές που προκύπτουν από την προηγούμενη ανάλυση, στις διαπιστωμένες ανάγκες / προτεραιότητες, καθώς και στις εθνικές (ΕΣΠΑ, ΕΠΜ) και Ευρωπαϊκές (Στρατηγική Λισαβόνας και Γκέτεμποργκ, ΚΣΚΓ, νέοι Κανονισμοί, κλπ.) πολιτικές.

Τα ως άνω αποτελούν (σε πρώτο) μια κοινή βάση και για τις τρεις Περιφέρειες που εντάσσονται στο ΕΠ. Σε δεύτερο επίπεδο κάθε Περιφέρεια προχώρησε στον προσδιορισμό μιας αναπτυξιακής στρατηγικής, κυρίως στην κατεύθυνση αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων της, αντιμετώπισης των αδυναμιών και ενδεχόμενων απειλών, αλλά παράλληλα στοχεύοντας στην αξιοποίηση των δυνατικών ευκαιριών (βραχυπρόθεσμων ή μακροπρόθεσμων). Ειδικότερα ανά Περιφέρεια:

- Η στρατηγική της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας εστιάζει στην επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης και στην σύγκλιση με τις προηγμένες ελληνικές περιφέρειες. Το μίγμα πολιτικής αφορά την ενίσχυση της προσπελασιμότητας (υποδομές μεταφορών), της ανταγωνιστικότητας (επιχειρηματικότητα-ΜΜΕ, δράσεις ψηφιακής σύγκλισης), με ταυτόχρονη διασφάλιση σύγχρονου και άνετου επιπέδου ποιότητας ζωής διαμέσου της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας. Το όραμα απαντά σε μεγάλο βαθμό στην αναπτυξιακή, σε οικονομικούς όρους, υστέρηση της Περιφέρειας, τόσο σε διαπεριφερειακό, όσο και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Η προσέγγιση της ΠΔΕ για την νέα προγραμματική περίοδο δεν επικεντρώνεται σε μια συγκεκριμένη

κατεύθυνση (πχ ενίσχυση τουριστικού - πολιτιστικού προϊόντος), αλλά διαθέτει σε μεγαλύτερο βαθμό οριζόντιο χαρακτήρα, γεγονός που εκπορεύεται από τις σημαντικές ελλείψεις σε αρκετούς τομείς (μεταφορικές υποδομές, περιβάλλον, ψηφιακό χάσμα, κλπ).

- Η στρατηγική της Περιφέρειας Πελοποννήσου εστιάζεται στον κεντρικό αναπτυξιακό στόχο που αποτελεί η διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της Περιφέρειας, με την ενίσχυση της ελκυστικότητας και της εξωστρέφειάς της, για την ανάδειξη και προώθηση κυρίως υψηλής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών και αγροτικών προϊόντων, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, και την εφαρμογή καινοτομιών. Η στρατηγική της Περιφέρειας διαθέτει κυρίως οριζόντιο χαρακτήρα, χωρίς να επικεντρώνεται σε μια βασική προτεραιότητα. Σε συνδυασμό με τις ενδεικτικές κατανομές πόρων δίδεται ιδιαίτερη σημασία σε δράσεις κοινωνικών υποδομών (π.χ. εκπαίδευση, υγεία, δομές κοινωνικής φροντίδας), σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος και δράσεις μεταφορικών υποδομών (οδικές μεταφορές). Αντίθετα, οι πόροι που κατανέμονται για δράσεις πολιτισμού και ψηφιακής σύγκλισης είναι εξαιρετικά περιορισμένοι. Επιπρόσθετα αν και έχει αναφερθεί ότι ο τουριστικός τομέας για την Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι μια δραστηριότητα ιδιαίτερης σημαντικότητας και αυξανόμενη διαχρονικά (έστω και με αργούς ρυθμούς), δεν προβλέπεται σχετική στόχευση. Οι όποιες αναφορές είναι έμμεσες και οριζόντιου χαρακτήρα (πχ προστασία περιβαλλοντικών πόρων, ώστε έμμεσα να ενισχυθεί και το τουριστικό προϊόν).
- Η στρατηγική για την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων για την προγραμματική περίοδο 2007 – 2013 επιδιώκει να καταστεί η Περιφέρεια ένας διεθνής προορισμός με χαρακτηριστικά βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σημαίνει ότι το μοντέλο ανάπτυξης με κεντρική δραστηριότητα την τουριστική, θα πρέπει να είναι περιβαλλοντικά ανεκτό σε μακροπρόθεσμη βάση, καθώς επίσης κοινωνικά αποδεκτό και δίκαιο για τις τοπικές κοινότητες και βέβαια οικονομικά βιώσιμο. Το μίγμα πολιτικής της ΠΙΝ είναι εστιασμένο στην βασική παραγωγική δραστηριότητα της (τουρισμός), με το σύνολο των υπολοίπων προτεραιοτήτων να επικουρούν προς αυτόν. Το στοιχείο αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό δεδομένου ότι τα αποτελέσματα / επιπτώσεις του στρατηγικού σχεδιασμού (σε ανώτατο επίπεδο, δηλαδή αναπτυξιακού οράματος) είναι διακριτά και μετρήσιμα.

Αναφορικά με την εκτίμηση της κατανομής των διαθέσιμων πόρων ανά θεματική κατηγορία διαπιστώνεται ότι:

- Για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αυξάνονται σημαντικά οι πόροι για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ μειώνονται οι πόροι για τις υποδομές μεταφορών και λιγότερο για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό.
- Για την Περιφέρεια Πελοποννήσου αυξάνονται οι πόροι κυρίως για δράσεις προστασίας περιβάλλοντος και λιγότερο για τον πολιτισμό και την ανταγωνιστικότητα, ενώ μειώνονται λίγο οι πόροι για τις μεταφορικές υποδομές, αν και θεωρείται ιεραρχικά η σημαντικότερη προτεραιότητα.

- Για την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων αυξάνονται σημαντικά οι πόροι για το περιβάλλον, ενώ μειώνονται οι πόροι για την ανταγωνιστικότητα.

Όσον αφορά στην **εκτίμηση των κινδύνων που σχετίζονται με την υλοποίηση του ΕΠ**, αυτοί μπορούν να είναι είτε κίνδυνοι που σχετίζονται με την καταλληλότητα επιλογής των προτεραιοτήτων και του προτεινόμενου «μίγματος πολιτικής», είτε κίνδυνοι που αφορούν τον προγραμματισμό και την υλοποίηση του Προγράμματος. Σε γενικές γραμμές, σχετικά με τους κινδύνους σε στρατηγικό επίπεδο, εκτιμάται ότι δεν υπάρχει σημαντικό πρόβλημα, δεδομένου ότι το επιλεγμένο μίγμα πολιτικής ελαχιστοποιεί τους κινδύνους και εξυπηρετεί κατά βέλτιστο τρόπο τις προτεραιότητες και τους στόχους των εθνικών και κοινοτικών πολιτικών. Εξάιρεση αποτελεί ο (στην παρούσα φάση) χαμηλός βαθμός διασύνδεσης του ΕΠ με προγράμματα που θα χρηματοδοτηθούν από Ε.Γ.Τ.Α.Α και Ε.Τ.Α.

Αντίθετα, εμφανίζονται σημαντικοί κίνδυνοι που σχετίζονται με τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των δράσεων / έργων, οι οποίοι εστιάζονται σε πιθανές αστοχίες στον προγραμματισμό των έργων (χρόνος και κόστος), καθώς και σε καθυστερήσεις στην ωρίμανση των έργων, ή κατά την υλοποίηση αυτών λόγω αδυναμίας αποτελεσματικής παρακολούθησης.

Οι παραπάνω κίνδυνοι εντοπίστηκαν κατά την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και με ανταλλαγή απόψεων με τα στελέχη των ΕΥΔ των ΠΕΠ. Βασική αιτία των κινδύνων αυτών αποτελεί η σημαντική υποστελέχωση και έλλειψη εξειδικευμένης εμπειρίας των αρκετών εκ των δυναμικών τελικών δικαιούχων σε θέματα προγραμματισμού, ωρίμανσης και παρακολούθησης έργων.

Εξέταση της συνεκτικότητας της στρατηγικής με τις Εθνικές πολιτικές και τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθύνσεις

Στην ενότητα αυτή εξετάζεται η συνάφεια της στρατηγικής και των πολιτικών του Επιχειρησιακού Προγράμματος με τις Εθνικές και κοινοτικές πολιτικές και τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθύνσεις.

Τα ειδικά θέματα που εξετάζονται περιλαμβάνουν συσχέτιση του ΕΠ με:

- το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ)
- το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων (ΕΣΜ)
- τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθύνσεις
- τους στόχους της Λισσαβόνας και της Ε.Ε.

Για να καταστεί δυνατός ο έλεγχος της συνέπειας της στρατηγικής προς το πλαίσιο αναγκών που υπαγορεύονται από τις εθνικές/εσωτερικές και ευρωπαϊκές ανάγκες και προτεραιότητες, ο ΣΑ κατήρτισε ποιοτικές μήτρες συνάφειας (σύμφωνα με τη μεθοδολογία MEANS) για κάθε Περιφέρεια στην ΧΕ ΔΕΠΙΝ. Από τη μελέτη και ανάλυση των δεδομένων των πινάκων αυτών, προέκυψε μια σειρά από αξιολογικά συμπεράσματα, κατά Περιφέρεια, ως εξής:

Αναφορικά με τη συνάφεια με το ΕΣΠΑ:

- Οι ΑΠ της Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζουν, σε γενικές γραμμές, ικανοποιητικό βαθμό συνάφειας με τους στόχους του ΕΣΠΑ, όλες οι πολιτικές που την αφορούν προωθούνται τουλάχιστον από έναν ΑΠ, η πολιτική δε που έχει συνάφεια με το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑΠ είναι αυτή που εστιάζεται στην «Αειφόρο ανάπτυξη και ποιότητα ζωής».
- Για την Περιφέρεια Πελοποννήσου η πολιτική που παρουσιάζει υψηλό βαθμό συνάφειας με το πρόγραμμα της Πελοποννήσου είναι η πολιτική «Αειφόρος ανάπτυξη και Ποιότητα ζωής», και ακολουθεί η χωρική προτεραιότητα του ΕΣΠΑ «Βιώσιμη αστική ανάπτυξη».
- Οι στόχοι των ΑΠ των Ιονίων Νήσων παρουσιάζουν ικανοποιητικό βαθμό συνάφειας με τους στόχους του ΕΣΠΑ, όλες οι πολιτικές προωθούνται τουλάχιστον από ένα στόχο από τους ΑΠ εκτός από την πολιτική «Αναβάθμιση και εκσυγχρονισμός του θεσμικού περιβάλλοντος», η οποία δεν παρουσιάζει συνάφεια με κανένα από τους ΑΠ. Οι πολιτικές που έχουν συνάφεια με το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑΠ είναι αυτές που εστιάζουν στην «Αειφόρο ανάπτυξη και ποιότητα ζωής» και, φυσικά, στην «Ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών».

Όσον αφορά στη συσχέτιση του ΕΠ με το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων:

- Για τη Δυτική Ελλάδα, όλες οι πολιτικές του ΕΣΜ προωθούνται από τουλάχιστον έναν στόχο του κάθε ΑΠ εκτός από την πολιτική που αφορά στην αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας και την εξασφάλιση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών, η οποία δεν παρουσιάζει συνάφεια με κανένα από τους στόχους των ΑΠ. Οι πολιτικές «Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος» και «Αύξηση της απασχόλησης», οι οποίες προωθούνται σχεδόν από όλους τους στόχους των ΑΠ σε μεγάλο ποσοστό, έχουν υψηλό βαθμό συνάφειας με το ΕΣΜ.
- Για την Πελοπόννησο, η πολιτική που προωθείται σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους στόχους του προγράμματος είναι αυτή που αφορά στη «Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος» και ακολουθούν οι πολιτικές για την «Αύξηση της παραγωγικότητας» και την «Αύξηση της απασχόλησης». Ομοίως, όπως αναφέρθηκε και προηγούμενα, η πολιτική «Η αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας και η εξασφάλιση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών» δεν έχει καμία συσχέτιση με τους στόχους των ΑΠ του προγράμματος, καθώς στις δράσεις του προγράμματος δεν περιγράφονται τέτοιου είδους δράσεις.
- Οι ΑΠ των Ιονίων Νήσων παρουσιάζουν, σε γενικές γραμμές, ικανοποιητικό βαθμό συνάφειας με τους στόχους του ΕΣΜ. Όλες οι πολιτικές προωθούνται τουλάχιστον από έναν από τους στόχους των ΑΠ, εκτός από την πολιτική για την αποκατάσταση της δημοσιονομικής ισορροπίας κλπ., όπως και προηγούμενα, καθώς στις δράσεις του προγράμματος δεν περιγράφονται τέτοιου είδους δράσεις. Η πολιτική για τη «Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος» κατέχει ισχυρό βαθμό συνάφειας με τους στόχους των ΑΠ αφού προωθείται σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Αναφορικά με τη συσχέτιση του ΕΠ με τις Κοινοτικές Στρατηγικές Κατευθύνσεις:

- Σε γενικές γραμμές οι στόχοι των ΚΣΚ εμφανίζουν αρκετά υψηλό βαθμό συνάφειας με τους στόχους των ΑΠ του ΕΠ, αφού από το σύνολο των δεκαπέντε πολιτικών των ΚΣΚ μόνο μία πολιτική, αυτή που αναφέρεται στην «Αντιμετώπιση του θέματος της εντατικής χρησιμοποίησης παραδοσιακών πηγών ενέργειας στην Ευρώπη» δεν παρουσιάζει συνάφεια, με κανένα από τους στόχους των ΑΠ.
- Η πολιτική «Επέκταση και βελτίωση των μεταφορικών υποδομών» έχει υψηλό βαθμό συνάφειας και με τους τρεις ΑΠ «Υποδομές και Υπηρεσίες Προσπελασιμότητας» του ΕΠ αφού οι δράσεις των ΑΠ του ΕΠ ταυτίζονται με το πεδίο πολιτικής της κατευθυντήριας γραμμής. Ομοίως, οι πολιτικές «Διευκόλυνση της καινοτομίας και προώθηση της επιχειρηματικότητας» και «Προώθηση της κοινωνίας των πληροφοριών για όλους» εμφανίζουν συσχέτιση με τους ΑΠ «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα» του ΕΠ καθώς οι κατευθυντήριες γραμμές προωθούν δράσεις καινοτομίας μέσω νέων ή βελτιωμένων προϊόντων, διαδικασιών και υπηρεσιών που μπορούν να αντέξουν στον διεθνή ανταγωνισμό. Τέλος, η πολιτική «Ενίσχυση της οικονομικής διαφοροποίησης των αγροτικών περιοχών» εμφανίζει ισχυρή συνάφεια και με τους τρεις ΑΠ «Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής» του ΕΠ.
- Για την πολιτική «Βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση» της κατευθυντήριας γραμμής «Βελτίωση των γνώσεων και της καινοτομίας με στόχο την ανάπτυξη», παρατηρούμε ότι παρουσιάζει συσχέτιση μόνο με τον ΑΠ «Ψηφιακή Σύγκλιση και Επιχειρηματικότητα» της Δυτικής Ελλάδος του ΕΠ.
- Το πεδίο πολιτικής που αφορά «Προσέλκυση και διατήρηση περισσότερων ανθρώπων στην αγορά εργασίας και εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής προστασίας» παρουσιάζει συνάφεια και με τους τρεις ΑΠ «Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής», καθώς περιλαμβάνονται δράσεις κοινωνικής προστασίας και στους τρεις ΑΠ του ΕΠ.
- Υψηλό βαθμό συνάφειας έχει επίσης και το πεδίο πολιτικής «Προστασία της υγείας των εργαζομένων» και με τους τρεις ΑΠ «Αειφόρος Ανάπτυξη και ποιότητα ζωής», καθώς στη Δυτική Ελλάδα και στα Ιόνια Νησιά σχεδιάζονται δράσεις αναβάθμισης των παρεχόμενων υπηρεσιών στους τομείς της υγείας, ενώ στη περιφέρεια Πελοποννήσου σχεδιάζονται δράσεις συμπλήρωσης του απαιτούμενου ιατρικού εξοπλισμού σε νοσοκομεία και κέντρα υγείας.

Σχετικά με τη συμβολή της στρατηγικής του ΕΠ στους στόχους της ΣΤΛ:

- Στη Δυτική Ελλάδα όλες οι πολιτικές προωθούνται τουλάχιστον από έναν στόχο των ΑΠ, εκτός από τις πολιτικές «Δημοσιονομική προσαρμογή» και «Ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς», οι οποίες δεν παρουσιάζουν συνάφεια με κανένα από τους στόχους των ΑΠ. Το πεδίο πολιτικής που αφορά στη «Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος» παρουσιάζει ισχυρή συνάφεια με τους περισσότερους από τους των ΑΠ, ομοίως δε και το πεδίο πολιτικής «Ενίσχυση του ανταγωνισμού», κυρίως με τον ΑΠ2.

- Στην Πελοπόννησο, οι πολιτικές που προωθούνται σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους στόχους του προγράμματος είναι η «Βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος» και «Υποδομές». Μικρότερο βαθμό συνάφειας παρουσιάζει η πολιτική «Μείωση του αριθμού μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο», καθότι υπάρχουν δράσεις ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού, αλλά όχι σχετικές με τον αριθμό των μαθητών που εγκαταλείπουν τα σχολεία.
- Εννέα πολιτικές από τις 13 συνολικά προωθούνται από τους στόχους των ΑΠ για την περιοχή των Ιονίων Νήσων, ενώ οι υπόλοιπες (Δημοσιονομική προσαρμογή, Εξωστρέφεια της οικονομίας, Ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, Μείωση του αριθμού μαθητών που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο) δεν παρουσιάζουν συνάφεια με τους στόχους της ΣτΛ. Η πολιτική «Ενίσχυση του ανταγωνισμού» κατέχει ισχυρό βαθμό συνάφειας με τους στόχους των ΑΠ.

Αξιολόγηση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων και επιπτώσεων

Για την παρακολούθηση και αξιολόγηση του ΕΠ, απαιτείται η απεικόνιση των κυριότερων παρεμβάσεων και αποτελεσμάτων του μέσω ενός συστήματος κατάλληλων δεικτών. Σύμφωνα με τον Κανονισμό, απαίτηση υπάρχει για δείκτες εκροών και αποτελέσματος, χωρίς όμως αυτό να αναιρεί τη δυνατότητα χρήσης δεικτών επιπτώσεων. Η επιλογή ενός δείκτη του ΕΠ κρίνεται από την ταυτόχρονη ικανοποίηση κριτηρίων όπως, η *καταλληλότητα*, δηλ. κατά πόσο ο δείκτης είναι αντιπροσωπευτικός για τις αντίστοιχες δράσεις που θα υλοποιεί ο ΑΠ και *μετρησιμότητα*, δηλ. κατά πόσο είναι εφικτό να υπολογιστούν οι τιμές βάσης και τιμές στόχου στο πλαίσιο της προγραμματικής περιόδου αναφοράς.

Βασική προϋπόθεση αποτελεί, βέβαια, ο σαφής ορισμός των δεικτών με εξειδίκευση των παραμέτρων που τους προσδιορίζουν (σαφής προσδιορισμός της δραστηριότητας / παρέμβασης που μετρούν, του πεδίου αναφοράς των στόχων, της μονάδας μέτρησης, ορισμός της τιμής-βάσης από αξιόπιστες και επαρκείς πηγές, μεθοδολογία ποσοτικοποίησης με χρήση ενδεχομένως μέσου μοναδιαίου κόστους, καθώς και μεθοδολογία / παραδοχές υπολογισμού), ώστε να μην υπάρχουν ερωτηματικά για το τι ακριβώς μετράει ο δείκτης.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω, στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων περιλαμβάνονται 63 δείκτες: 35 δείκτες πραγματοποίησης/εκροών και 28 δείκτες αποτελεσμάτων (δεν περιλαμβάνονται δείκτες επιπτώσεων, καθώς δεν υπάρχει η σχετική απαίτηση στο παρόν στάδιο), στο επίπεδο δε του Προγράμματος η επάρκεια των δεικτών κρίνεται ικανοποιητική.

Ειδικότερα:

- στους ΑΠ 1, 2, 3 που αφορούν, ανά Περιφέρεια, στην «Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό των υποδομών προσπελασιμότητας» περιλαμβάνονται 12 δείκτες (8 εκροών και 4 αποτελεσμάτων),
- στους ΑΠ 4, 5, 6 που αφορούν στην «Ψηφιακή Σύγκλιση με την αξιοποίηση των ΤΠΕ και τόνωση της επιχειρηματικότητας» περιλαμβάνονται 19 δείκτες (10 εκροών και 9 αποτελεσμάτων), και

- στους ΑΠ 7, 8, 9 σχετικά με την «Αειφόρο ανάπτυξη και ποιότητα ζωής» περιλαμβάνονται οι περισσότεροι δείκτες - 32 συνολικά (17 εκρών και 15 αποτελεσμάτων), ενώ
- στον ΑΠ 10 που αφορά στην «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής» δεν αναφέρονται δείκτες.

Αναφορικά με την εφικτότητα των στόχων του προγράμματος, ο ΣΑ εκτιμά ότι η ποσοτικοποίηση των δεικτών είναι ορθολογική, βασίστηκε δε σε στοιχεία μοναδιαίου κόστους, δηλ. έγινε με βάση το μέσο κόστος υλοποίησης επιλεγμένων τύπων πράξεων της προηγούμενης περιόδου, σύμφωνα με από εκτιμήσεις των αρμόδιων στελεχών των ΕΥΔ των ΠΕΠ, καθώς και εκτιμήσεις των αξιολογητών της προηγούμενης περιόδου (από τις σχετικές εκθέσεις αξιολόγησης), υπάρχει βεβαίως πιθανότητα τα μοναδιαία κόστη να διαφέρουν από Περιφέρεια σε Περιφέρεια, λόγω της γεωγραφικής τους ιδιαιτερότητας.

Εξέταση των προτεινόμενων συστημάτων / διαδικασιών εφαρμογής

Όσον αφορά στους μηχανισμούς και τις διαδικασίες εφαρμογής, ο ΣΑ εκτιμά ότι παρά το νέο απαιτητικό πλαίσιο του Δ' ΚΠΣ, ο εκσυγχρονισμός των μηχανισμών εφαρμογής μέχρι σήμερα, κυρίως κατά τη διάρκεια της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου έχει βελτιώσει σημαντικά την αποτελεσματικότητα, σε σχέση τόσο με την υλοποίηση των έργων, όσο και με την εν γένει διαχείριση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

Ειδικότερα όσον αφορά το συγκεκριμένο ΕΠ, η ισχυρή πολιτική βούληση για την επιτυχή υλοποίηση του Προγράμματος, καθώς και η ύπαρξη θεσμικών και μεθοδολογικών εργαλείων που δεν ήταν διαθέσιμα ή ολοκληρωμένα κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο, συνιστούν πλεονεκτήματα όσον αφορά τη διοίκηση και υλοποίηση του Προγράμματος. Ως αδυναμίες μπορούν να καταγραφούν η (συνεχιζόμενη) έλλειψη εμπειρίας των Τελικών Δικαιούχων, καθώς και ο κίνδυνος καθυστέρησης έναρξης υλοποίησης έργων λόγω θεσμικών εκκρεμοτήτων.

Ως ευκαιρίες, αναφέρονται η συνολικότερη συντονισμένη προσπάθεια εκσυγχρονισμού της Δημόσιας Διοίκησης και ειδικότερα το πλαίσιο διοίκησης που διαμορφώνεται σε σχέση με τα Επιχειρησιακά Προγράμματα της νέας προγραμματικής περιόδου (π.χ. διαμόρφωση διευρυμένων περιφερειών/χωρικών ενοτήτων με «ενιαία» Προγράμματα, που έχουν μάλιστα μονοταμειακό χαρακτήρα, αλλά και ενοποίηση τομεακών προγραμμάτων των Υπουργείων) και το έργο του Συμβούλου Αξιολόγησης, ο οποίος μέσω της Έκθεσης της Εκ των προτέρων αξιολόγησης, συνεισφέρει στην ανάδειξη των προβλημάτων και αδυναμιών και προτείνει μέτρα βελτίωσης. Ως ενδεικτικός κίνδυνος μπορεί, όμως, να θεωρηθεί ταυτόχρονα, το νέο αυτό διαχειριστικό/θεσμικό πλαίσιο και οι διαδικασίες εφαρμογής και υλοποίησης των Προγραμμάτων.

6. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

6.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με το Αρ. 5 της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ, απαιτείται στη Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) να μελετηθούν "οι λογικές εναλλακτικές δυνατότητες, λαμβανομένων υπόψη των στόχων και του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής του Προγράμματος ή Σχεδίου (Π.Σ)" καθώς και *οι σημαντικότερες περιβαλλοντικές επιπτώσεις της επιλεγόμενης προς εφαρμογή εναλλακτικής δυνατότητας, έτσι ώστε με τη θέσπιση των αναγκαίων μέτρων, όρων και διαδικασιών για την αξιολόγηση και εκτίμηση των επιπτώσεων, που ενδέχεται να έχει στο περιβάλλον, να προωθείται η αειφόρος ανάπτυξη και μία υψηλού επιπέδου προστασία του περιβάλλοντος.*

Οι εναλλακτικές δυνατότητες θα πρέπει να είναι ρεαλιστικές και πραγματοποιήσιμες και να παρουσιάζουν τρόπους διαφορετικής προσέγγισης εφαρμογής του Επιχειρησιακού Προγράμματος, οι οποίοι όμως να πληρούν τις αναπτυξιακές απαιτήσεις του.

Όπως έχει περιγραφεί και σε προηγούμενα Κεφάλαια οι Στόχοι του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Πρόγραμματος (ΠΕΠ) Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων, 2007-2013, εντάσσονται στο πλαίσιο του γενικότερου Εθνικού Αναπτυξιακού Σχεδιασμού και στο πλαίσιο της Πολιτικής της Συνοχής και της Στρατηγικής της Λισαβόνας (ΣΤΛ), η οποία θα συμβάλλει στη μεγέθυνση της οικονομίας στην περιοχή προγραμματισμού και στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων.

Ο **Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος** της ΧΕ ΔΕΠΙΝ είναι η διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της, η επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής ανάπτυξης και η αύξηση της παραγωγικότητας για την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών της περιοχής προγραμματισμού.

Ως εκ τούτου, λόγω του ότι τίθενται συγκεκριμένοι προς επίτευξη αναπτυξιακοί στόχοι, οι οποίοι βρίσκονται στα πλαίσια της Εθνικής και Κοινοτικής πολιτικής, είναι εύλογο ότι οι εναλλακτικές δυνατότητες εφαρμογής του Προγράμματος είναι περιορισμένες.

6.2 Περιγραφή και αξιολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων

Στην παρούσα παράγραφο εξετάζονται τέσσερις (4) εναλλακτικές δυνατότητες εφαρμογής (Scenarios) του Επιχειρησιακού Προγράμματος, έτσι ώστε σύμφωνα με την Οδηγία 2001/42/ΕΚ, να τεκμηριωθούν περιβαλλοντικά οι λόγοι επιλογής του προς εφαρμογή σχεδίου.

Οι εναλλακτικές δυνατότητες οι οποίες εξετάστηκαν είναι:

- ➔ Μηδενική λύση (No Plan or Programme)
- ➔ Ανάπτυξη χωρίς Κεντρικό Στρατηγικό Σχεδιασμό (Unplanned Growth)
- ➔ Σχεδιασμός του Αναπτυξιακού Προγράμματος της περιόδου 2007-2013 στα ίδια πρότυπα με την τρέχουσα προγραμματική περίοδο (Current situation)
- ➔ Προγραμματισμένη Ανάπτυξη βάσει Κεντρικού Στρατηγικού Σχεδιασμού (Planned Growth).

6.2.1 Εναλλακτική δυνατότητα 1: Μηδενική λύση (No Plan or Programme)

Εναλλακτική επίσης δυνατότητα, η οποία τέθηκε υπό κρίση, αποτελεί και η Μηδενική λύση (No Plan or Programme).

Η λύση αυτή αντιστοιχεί στην κατάσταση η οποία τείνει να δημιουργηθεί στο ορατό προσεχές μέλλον χωρίς την υπό εξέταση παρέμβαση που αφορά στην εφαρμογή του ΠΕΠ, το οποίον ουσιαστικά σημαίνει δεν εφαρμόζω τίποτα καινούργιο ή/και σταματώ ότι ήδη εκτελείται.

Η μη εφαρμογή του ΠΕΠ θα έχει σαν αποτέλεσμα τη μη υλοποίηση ενός μέρους της Συνολικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής της ΧΕ ΔΕΠΙΝ, της οποίας Κεντρικός Στρατηγικός Αναπτυξιακός Στόχος είναι η διεύρυνση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της, η επιτάχυνση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και κοινωνικής ανάπτυξης και η αύξηση της παραγωγικότητας για την επίτευξη της πραγματικής σύγκλισης και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών της περιοχής προγραμματισμού.

6.2.2 Εναλλακτική δυνατότητα 2: Ανάπτυξη χωρίς Κεντρικό Στρατηγικό Σχεδιασμό (Unplanned Growth)

Σύμφωνα με αυτή την εναλλακτική δυνατότητα, οι δράσεις οι οποίες πρόκειται να υλοποιηθούν στα πλαίσια εφαρμογής του Προγράμματος δεν γίνονται με βάση ένα Κεντρικό Στρατηγικό Αναπτυξιακό Σχεδιασμό, αλλά αποσπασματικά με "εμβαλωματικές λύσεις" (ad hoc basis). Με τον τρόπο αυτό, μπορεί να αντιμετωπίζονται σε τοπικό επίπεδο, σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως η διάθεση στερεών και υγρών αποβλήτων, η διαχείριση των υδάτινων πόρων (π.χ. αύξηση αριθμού γεωτρήσεων, απόληψη ύδατος από μία περιοχή

που θα έχει επιπτώσεις στις πηγές μίας άλλης). Στο ίδιο πλαίσιο επίσης μπορεί να κινηθεί και η επιλογή κατασκευής συγκεκριμένου οδικού δικτύου, το οποίο θα αναπτύσσει άνισα τις επί μέρους χωρικές ενότητες της Περιφέρειας, όπως είναι η επιλογή κατασκευής αυτοκινητόδρομων έναντι ανάπτυξης του ενδοπεριφερειακού οδικού δικτύου, με αποτέλεσμα την εξυπηρέτηση μεν των αστικών κέντρων αλλά την αποδυνάμωση της υπαίθρου.

6.2.3 Εναλλακτική δυνατότητα 3: Σχεδιασμός του Αναπτυξιακού Προγράμματος της περιόδου 2007-2013 στα ίδια πρότυπα με την τρέχουσα προγραμματική περίοδο (Current situation)

Σύμφωνα με αυτή την εναλλακτική δυνατότητα, θα πρέπει να εφαρμοστεί η Στρατηγική Ανάπτυξης η οποία ακολουθήθηκε κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο.

6.2.3.1 Συνοπτική Αποτίμηση αποτελεσμάτων προγραμματικής περιόδου 2000-2006 στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος της ΠΔΕ για την περίοδο 2000-2006 ήταν «η αξιοποίηση της κομβικής θέσης της Περιφέρειας και η αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων για την υπέρβαση των προβλημάτων της ανεργίας και της ενδοπεριφερειακής ανισότητας». Η στρατηγική ανάπτυξης της ΠΔΕ βασίσθηκε στην υλοποίηση των παρακάτω στόχων / αξόνων προτεραιότητας:

1. Ενίσχυση και αξιοποίηση της θέσης της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης της χώρας.
2. Πολιτιστική και Τουριστική ανάπτυξη - Αξιοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004.
3. Αναδιάρθρωση και επέκταση της βιομηχανικής βάσης της Περιφέρειας και προώθηση της καινοτομίας.
4. Ενίσχυση αστικών υποδομών - Βελτίωση ποιότητας ζωής.
5. Προώθηση της απασχόλησης και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού.
6. Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου (Αγροτική ανάπτυξη - Παρεμβάσεις στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές)

Από τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα της εφαρμογής των δράσεων και των έργων ανά άξονα προτεραιότητας, συνάγεται ότι οι παρεμβάσεις του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2000-2006 συνέβαλλαν καθοριστικά στο σύνολο των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων της Περιφέρειας όπως παρουσιάζονται παρακάτω:

Άξονας Προτεραιότητας 1:

Για την ενίσχυση και αξιοποίηση της Περιφέρειας ως Δυτική Πύλη της χώρας υπήρξε ικανοποιητική επίτευξη των στόχων δημιουργώντας τα παρακάτω αποτελέσματα:

- Βελτίωση των οδικών προσβάσεων της Δυτικής Ελλάδας και αναβάθμιση του επιπέδου των παρεχομένων υπηρεσιών όσον αφορά τις οδικές, λιμενικές και σιδηροδρομικές υποδομές που διευκολύνουν την ομαλή διακίνηση επιβατών και εμπορευμάτων.
- Αποπεράτωση και λειτουργική ενσωμάτωση των δράσεων των μεταφορικών υποδομών του Β΄ ΠΕΠ.

Άξονας Προτεραιότητας 2:

Αναφορικά με την υλοποίηση της πολιτικής ανάπτυξης του πολιτισμού και του τουρισμού υπήρξαν τα παρακάτω αποτελέσματα:

- Προωθήθηκε η προστασία και ανάδειξη πολιτιστικών πόρων και ιστορικών μνημείων της Περιφέρειας, ολοκληρώθηκαν οι εργασίες για το νέο Μουσείο της Ήλιδας, και ολοκληρώθηκαν οι εργασίες σε (3) άλλα Μουσεία.
- Με την ολοκλήρωση των έργων στην Αρχαία Ολυμπία αναδείχθηκε ο ευρύτερος αρχαιολογικός χώρος.
- Ενισχύθηκαν επενδύσεις εκσυγχρονισμού τουριστικών επιχειρήσεων.

Άξονας Προτεραιότητας 3:

- Ενισχύθηκαν οι ιδιωτικές επενδύσεις των τομέων μεταποίησης και τουρισμού.
- Ενισχύθηκε σημαντικός αριθμός ΜΜΕ για εκσυγχρονισμό και ίδρυση νέων μονάδων.
- Εντάχθηκαν στο πρόγραμμα 29 ερευνητικά προγράμματα κατηγορίας ΠΑΒΕ και Κοινοπραξιών.

Άξονας Προτεραιότητας 4:

- Στον τομέα του περιβάλλοντος κατασκευάστηκαν έργα αποχέτευσης, ύδρευσης, και αποκατάστασης ΧΑΔΑ.
- Στην υγεία και στην πρόνοια, αναβαθμίστηκαν με προμήθεια εξοπλισμού οι παρεχόμενες υπηρεσίες.
- Στην εκπαίδευση, ολοκληρώθηκαν κτιριακές υποδομές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης και έγιναν προμήθειες εργαστηρίων φυσικών επιστημών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς και εξοπλισμού πληροφορικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Άξονας Προτεραιότητας 5:

- Υλοποιήθηκαν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτιση και εξειδίκευσης ανέργων σε νέες τεχνολογίες και επαγγελματικές δεξιότητες με υψηλή ζήτηση.

- Αναπτύχθηκαν κοινωνικές υποστηρικτικές υπηρεσίες (Βοήθεια στο Σπίτι, ΚΗΦΗ, ΚΔΑΠ, ΚΔΑΠ/ΑΜΕΑ) που συμβάλουν στην αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην εργασία (μειωμένη αποτελεσματικότητα).

Άξονας Προτεραιότητας 6:

Υλοποιήθηκαν:

- Εγγειοβελτιωτικά έργα που συνέβαλαν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας
- Έργα αγροτικών υποδομών σε μικρούς οικισμούς της υπαίθρου (έργα ύδρευσης, αγροτικής οδοποιίας, αγροτικού εξηλεκτρισμού) που συνέβαλαν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και συνθηκών εργασίας των αγροτών.
- Επενδύσεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις (σχέδια βελτίωσης) που συνέβαλαν στη βελτίωση της βιωσιμότητάς τους.
- Δασικά έργα, που συμβάλουν στην προστασία του περιβάλλοντος.
- Ιδιωτικές επενδύσεις αγροβιοτεχνίας και αγροτουρισμού που συμβάλουν στην βελτίωση της τοπικής οικονομίας και τη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στις εστίες του.

Αδυναμίες που καταγράφονται σήμερα στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

- Πληθυσμιακή αποδυνάμωση της υπαίθρου.
- Χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ.
- Χαμηλά ποσοστά απασχόλησης και υψηλά ποσοστά ανεργίας.
- Υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον αγροτικό τομέα.
- Χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας
- Ελλιπής διάχυση των αποτελεσμάτων των ερευνητικών προγραμμάτων στην παραγωγική διαδικασία.
- Ενδοπεριφερειακές ανισότητες σε υποδομές υψηλής τεχνολογίας, πληροφορικής και επικοινωνίας.
- Έλλειψη οργανωμένων ΧΥΤΑ και υποδομής διαχείρισης απορριμμάτων.
- Διάβρωση εδαφών / απώλεια εδαφικού καλύμματος λόγω αποδάσωσης, υπερβόσκησης.
- Έλλειψη πλήρους πολιτικού αεροδρομίου, κλειστών αυτοκινητόδρομων και σύγχρονου σιδηροδρομικού δικτύου

- Έλλειψη δικτύου φυσικού αερίου.
- Δύσκολη προσπελασιμότητα ορεινών περιοχών.

Κίνδυνοι για την Περιφέρεια εφόσον δεν γίνουν οι απαραίτητες παρεμβάσεις

- Έντονος ανταγωνισμός σε τομείς της παραγωγής από χώρες της Ε.Ε. μετά την διεύρυνση του 2005.
- Δυσμενείς ρυθμίσεις νέας ΚΑΠ.
- Καθυστέρηση σύνδεσης με Εγνατία και Πανευρωπαϊκούς Άξονες.
- Ραγδαία μείωση των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα.

Πλεονεκτήματα τα οποία δεν αξιοποιήθηκαν επαρκώς ή καθόλου

- Ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου.
- Κομβική θέση της Πάτρας ως Δυτική Πύλη της χώρας.
- Λειτουργία Ερευνητικών Ινστιτούτων Διεθνούς Εμβέλειας.
- Πλούσιο υδατικό δυναμικό.
- Τουριστικοί και πολιτιστικοί πόροι, με κύριο συντελεστή παγκόσμιας εμβέλειας την Ολυμπία.
- Περιβαλλοντικοί πόροι προστατευόμενοι από διεθνείς συμβάσεις (NATURA, RAMSAR).

Ευκαιρίες που δίνονται στην Περιφέρεια

- Δημιουργία και λειτουργία του Δυτικού Άξονα, της ΠΑΘΕ (Κόρινθος - Πάτρα), και σύγχρονης σιδηροδρομικής γραμμής
- Αναβάθμιση του ρόλου της Πάτρας ως Δυτική πύλη της Ελλάδας προς τις χώρες της Ε.Ε.
- Αξιοποίηση των ερευνητικών δομών της Περιφέρειας.
- Αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης ποιοτικών υπηρεσιών στον τομέα του ειδικού ή εναλλακτικού Τουρισμού.
- Ανάπτυξης αιολικής, υδροηλεκτρικής ενέργειας.
- Ανάπτυξη τουρισμού και ιδιαίτερα των εναλλακτικών μορφών του.

6.2.3.2 Συνοπτική Αποτίμηση αποτελεσμάτων προγραμματικής περιόδου 2000-2006 στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος της Περιφέρειας Πελοποννήσου ήταν «η μείωση της αναπτυξιακής υστέρησης της ενδοχώρας και των απομακρυσμένων περιοχών της από τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα, αλλά και από την πρωτεύουσα της χώρας, σε συνδυασμό με την εξωστρέφειά της, τόσο προς την υπόλοιπη Χώρα και δη προς τα μητροπολιτικά κέντρα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), όσο και προς το Νότο». Για την επίτευξη του Γενικού Αναπτυξιακού στόχου της Περιφέρειας, οι κύριοι βασικοί άξονες στρατηγικής που τέθηκαν αφορούν:

- στην αξιοποίηση της γειννίας με την μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής, μέσω των νέων οδικών αξόνων,
- στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στην βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων,
- στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας και στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς,
- στην ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας της Πελοποννήσου, με την εξυγίανση και την ορθολογική ανάπτυξη των υφιστάμενων τουριστικών περιοχών.

Για την εφαρμογή / υλοποίηση των παραπάνω βασικών αξόνων αναπτυξιακής στρατηγικής προβλέφθηκαν οι αντίστοιχοι Άξονες Προτεραιότητας στο ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006.

Σύμφωνα με τα μέχρι σήμερα στοιχεία υλοποίησης του ΠΕΠ, τα αποτελέσματα / συμπεράσματα της Ενημέρωσης της Ενδιάμεσης Αξιολόγησης του ΠΕΠ Πελοποννήσου και από τα ενταγμένα και υλοποιούμενα έργα των τομεακών ΕΠ στην Πελοπόννησο, διαπιστώνονται τα παρακάτω:

Κατά τη Γ' προγραμματική περίοδο οι συνολικές δράσεις που υλοποιούνται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου από συγχρηματοδοτούμενα Επιχειρησιακά Προγράμματα, εκτιμάται ότι ανέρχονται σε 1,3 δισ. Ευρώ περίπου (47%, αφορά δράσεις στο πλαίσιο του ΠΕΠ). Το υπόλοιπο 53% αφορά σε παρεμβάσεις Τομεακών Προγραμμάτων, Ταμείου Συνοχής και Κοινοτικών Πρωτοβουλιών.

Όσον αφορά στην αναλυτικότερη αποτίμηση των παρεμβάσεων του ΠΕΠ Πελοποννήσου 2000-2006, διαπιστώνοντας τα εξής, ανά Άξονα Προτεραιότητας:

Άξονας Προτεραιότητας 1: Υποδομές και υπηρεσίες προσπελασιμότητας

- Παρεμβάσεις βελτίωσης και σε ορισμένες περιπτώσεις νέας διάνοιξης, μέρους του υπάρχοντος εθνικού και επαρχιακού οδικού δικτύου, σε μήκος 130 km.
- Κατασκευή 8,5 km στο νέο αυτοκινητόδρομο "Τρίπολη – Καλαμάτα"

- Ενίσχυση της μεταποίησης, με την υλοποίηση διακοσίων εξήντα (260) επενδύσεων εκσυγχρονισμού υφιστάμενων και ίδρυσης νέων μεταποιητικών επιχειρήσεων, με συνολική δημόσια επιχορήγηση 18,4 περίπου εκατ. Ευρώ.

Άξονας 2: Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου

- Εγγειοβελτιωτικά / αρδευτικά έργα με τα οποία βελτιώθηκε η άρδευση σε περίπου 75.000 στρέμματα γεωργικής γης.
- Εκσυγχρονισμός της φυτικής παραγωγής, περισσότερα από εξακόσια (600) Σχέδια Βελτίωσης στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, ενώ επιπλέον υλοποιούνται περισσότερα από εβδομήντα (70) επενδυτικά σχέδια καινοτομικών δράσεων στην αγροτική παραγωγή, με δημόσια επιχορήγηση 1,5 εκατ. Ευρώ, περίπου.
- Ενίσχυση του αγροτουρισμού και της μεταποίησης, με περισσότερες των εκατό (100) επενδύσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, στο πλαίσιο των ΟΠΑΑΧ.
- Βελτίωση και προστασία των δασών σε έκταση 15.000 στρεμμάτων, με παράλληλη διάνοιξη και βελτίωση 100 km δασικών δρόμων.
- Έργα τοπικής ανάπτυξης και βελτίωσης επιπέδου ζωής των κατοίκων ορεινών και ημιορεινών περιοχών, με την κατασκευή ή/και βελτίωση 100 km οδικού δικτύου, 120 km αγωγών ύδρευσης και 40 km αγωγών αποχέτευσης, 5 μονάδων επεξεργασίας λυμάτων και 1 ΧΥΤΑ. Επιπλέον, δημιουργία 4 βρεφονηπιακών σταθμών και κατασκευή / βελτίωση 55 αιθουσών διδασκαλίας.

Άξονας 3: Ενίσχυση & αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας

- Ενίσχυση του τουριστικού τομέα, με περισσότερες από διακόσιες (200) επενδύσεις εκσυγχρονισμού υφιστάμενων και ίδρυσης νέων τουριστικών επιχειρήσεων.
- Στον τομέα του πολιτισμού, υλοποιούνται έργα τα οποία αφορούν σε αποκατάσταση / αναστήλωση μνημείων, βελτίωση μουσείων καθώς και αρχαιολογικών χώρων. Με τη λήξη του Προγράμματος εκτιμάται ότι θα έχει εκσυγχρονιστεί το 21% των αρχαιολογικών χώρων και το 26% των μνημείων της Περιφέρειας.

Άξονας 4: Αναβάθμιση αστικών & ημιαστικών κέντρων

- Στον ευαίσθητο τομέα του περιβάλλοντος υλοποιούνται 7 έργα που αφορούν στην διαχείριση των αποβλήτων, ενώ παράλληλα υλοποιούνται και σημαντικά έργα υδρεύσεων και αποχετεύσεων. Αναφορικά με τις υδρεύσεις βελτιώθηκαν / αντικαταστάθηκαν ή/και δημιουργήθηκαν 90 km αγωγών ύδρευσης και 35 km αγωγών αποχέτευσης. Επίσης, υλοποιούνται έργα αναπλάσεων και αξιοποίησης περιοχών, οι οποίες αφορούν περίπου 100.000 κατοίκους της Περιφέρειας.

Εκσυγχρονίσθηκαν και βελτιώθηκαν ή / και επεκτάθηκαν οι υποδομές υγείας της Περιφέρειας, με βελτίωση 700 κλινών σε τέσσερα νοσοκομεία (Αργους, Κορίνθου, Τρίπολης, Σπάρτης), έτσι

ώστε να αναβαθμισθούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες δευτεροβάθμιας περίθαλψης στην Περιφέρεια.

- Βελτιώθηκαν ή / και επεκτάθηκαν οι υποδομές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με την κατασκευή 150 νέων / σύγχρονων αιθουσών.

Άξονας 5: Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού

Όσον αφορά στις άμεσες παρεμβάσεις υπέρ του ανθρώπινου δυναμικού της Περιφέρειας:

- Οι υλοποιούμενες ενέργειες κατάρτισης αφορούν 1.200 άνεργους και 350 εργαζόμενους, σε πεδία που είναι συναφή με τα υπόλοιπα έργα της Περιφέρειας και την παραγωγική δομή της.
- Επίσης υποστηρίχτηκαν και καταρτίστηκαν 280 άτομα κοινωνικά ευπαθών ομάδων στο πλαίσιο των πέντε Τοπικών Πρωτοβουλιών Απασχόλησης
- Στο πλαίσιο λειτουργίας των δομών Κοινωνικής Μέριμνας, κυρίως των δομών «Βοήθεια στο σπίτι» αποδεσμεύονται περίπου 800 γυναίκες από την φροντίδα εξαρτημένων ατόμων.

Αδυναμίες που καταγράφονται σήμερα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου

- Χαμηλό επιχειρηματικό πνεύμα στο σύνολο του κοινωνικο-οικονομικού ιστού της Περιφέρειας
- Υποαπασχόληση στον πρωτογενή τομέα
- Χαμηλής παραγωγικότητας αγροτικός τομέας
- Πολύ χαμηλή, σχεδόν μηδενική, χρήση νέων τεχνολογιών
- Χαμηλού βαθμού διασύνδεση των παραγωγικών τομέων
- Υψηλός δείκτης γήρανσης του πληθυσμού
- Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης του αγροτικού εργατικού δυναμικού σε επιχειρηματικές δραστηριότητες
- Έλλειψη βασικών τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στον αγροτικό χώρο
- Μόλυνση και ρύπανση του εδάφους λόγω της χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων
- Έλλειψη υψηλής ποιότητας τουριστικών υποδομών και οργάνωσης του τουριστικού επιχειρηματικού ιστού
- Ελλείψεις στις σιδηροδρομικές μεταφορές
- Χαμηλό επίπεδο χρήσης και εξοικείωσης με υπηρεσίες Τεχνολογιών Πληροφορικής

- Ελλείψεις στις λιμενικές υποδομές της Περιφέρειας
- Ελλείψεις στις υποδομές προστασίας του περιβάλλοντος (διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων, εξοικονόμηση ύδατος) κυρίως στην υπαίθρο και κατά δεύτερο λόγο στις ημιαστικές περιοχές, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την εφαρμογή της αντίστοιχης Κοινοτικής και Εθνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Τα προβλήματα εντοπίζονται στην πολύ αραιή κάλυψη, κυρίως των περιοχών της υπαίθρου από αποχετευτικά δίκτυα και τη διάθεση των λυμάτων σε βόθρους, καθώς και στην έλλειψη ορθολογικά χωροθετημένων και οργανωμένων χώρων διάθεσης απορριμμάτων.
- Υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα της Περιφέρειας. Εντονότατο πρόβλημα παρουσιάζει το υδατικό δυναμικό της Περιφέρειας, τόσο στο σύνολό του, όσο και σε επιμέρους περιοχές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από εντατικοποίηση των γεωργικών καλλιεργειών. Στις περιπτώσεις αυτές παρατηρείται έντονη υφαλμύρωση του υδροφόρου ορίζοντα λόγω της υπεράντλησης για τις καλλιέργειες, με δυσμενέστατα αποτελέσματα, τόσο στις καλλιέργειες, όσο και στην υγεία των κατοίκων. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται εντονότατα στο Αργολικό πεδίο και στον κάμπο της Κορινθίας, ενώ σε ολόκληρη την Περιφέρεια παρατηρείται σημαντική μείωση του υδατικού δυναμικού της, με δυσμενή αποτελέσματα στις παραγωγικές δραστηριότητες, αλλά και στο γεωφυσικό και ζωικό περιβάλλον.
- Ελλείψεις στον χωροταξικό σχεδιασμό (τοπικού επιπέδου) και στον πολεοδομικό σχεδιασμό
- Ελλιπής οργάνωση των οικιστικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων στα αστικά και ημιαστικά κέντρα της Περιφέρειας, με αποτέλεσμα την δυσλειτουργία τους ως πόλοι ανάπτυξης
- Έντονα διαρθρωτικά προβλήματα στην αγορά εργασίας (μακροχρόνια ανεργία, ανεργία γυναικών, υποαπασχόληση στο πρωτογενή τομέα)
- Έξοδος εργατικού δυναμικού από τον αγροτικό τομέα χωρίς αντίστοιχες ευκαιρίες απασχόλησης στους άλλους τομείς της οικονομίας της Περιφέρειας
- Ελλιπής οργάνωση και στελέχωση των υπηρεσιών της Δημόσιας Διοίκησης

Κίνδυνοι για την Περιφέρεια εφόσον δεν γίνουν οι απαραίτητες παρεμβάσεις

- Εξαρτήσεις της παραγωγικής / επιχειρηματικής βάσης της Περιφέρειας από τις κρατικές ενισχύσεις και τις δημόσιες επενδύσεις εν γένει.
- Συνεχιζόμενες ελλείψεις σε βασικές υποδομές με αποτέλεσμα, αφ' ενός συγκέντρωση δημοσίων πόρων σ' αυτές, αφ' ετέρου παρακώλυση των παραγωγικών / επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
- Απερήμωση της υπαίθρου

- Έλλειψη επαρκούς χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο, με κίνδυνο άναρχης ανάπτυξης επιχειρηματικών ή οικιστικών δραστηριοτήτων, ή/και αναστολή τέτοιων δραστηριοτήτων
- Περιβαλλοντικές πιέσεις από συγκέντρωση τουριστικών δραστηριοτήτων σε θύλακες θαλάσσιας τουριστικής ανάπτυξης
- Περαιτέρω υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα της Περιφέρειας από υπεράντληση αρδευτικού ύδατος και έλλειψη έργων εμπλουτισμού με τη χρήση / αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων
- Υψηλός και αυξανόμενος δείκτης γήρανσης του πληθυσμού
- Συρρίκνωση του πρωτογενή τομέα, στον οποίο απασχολείται ή υποαπασχολείται μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας
- Αδυναμίες οργάνωσης και στελέχωσης των υπηρεσιών της Δημόσιας Διοίκησης στην Περιφέρεια και στην Κεντρική Διοίκηση

Πλεονεκτήματα τα οποία δεν αξιοποιήθηκαν επαρκώς ή καθόλου

- Γεωγραφική θέση με κυρίαρχο στοιχείο την άμεση γειτνίαση με την Αθήνα
- Ύπαρξη μεγάλων οδικών αξόνων από και προς την Αθήνα και σύνδεση με τα διευρωπαϊκά δίκτυα
- Αξιόλογοι / περιώνυμοι φυσικοί και αρχαιολογικοί / πολιτιστικοί πόροι
- Φυσικό περιβάλλον χωρίς ιδιαίτερες επιβαρύνσεις
- Ανάπτυξη έργων και εκπόνηση μελετών στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο για πρόληψη / αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών (πλημμύρες, σεισμοί, προστασία ακτών κλπ)
- Σχετικά χαμηλά ποσοστά ανεργίας
- Επαρκές, σε μέγεθος, εργατικό δυναμικό
- Ύπαρξη Πανεπιστημιακού Ιδρύματος και ΤΕΙ

Ευκαιρίες που δίνονται στην Περιφέρεια

- Ανάπτυξη οδικών και θαλάσσιων συνδέσεων με διευρωπαϊκά δίκτυα
- Πλήρης ανάπτυξη των λειτουργιών του πρόσφατα ιδρυθέντος Παν/μιου Πελοποννήσου
- Προσέλκυση επενδύσεων, λόγω της γειτνίασης με την Αθήνα και της διευκόλυνσης της προσβασιμότητας με την ύπαρξη επαρκούς δικτύου αυτοκινητόδρομων
- Αυξανόμενη ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού

- Ύπαρξη προγραμμάτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού και του αστικού χώρου
- Αυξανόμενη ζήτηση εναλλακτικών / θεματικών μορφών τουρισμού
- Αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της Περιφέρειας
- Ύπαρξη κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για ανάπτυξη οργανωμένων χώρων υποδοχής επιχειρήσεων
- Υλοποιούμενα προγράμματα πολυαπασχόλησης στον αγροτικό χώρο
- Δυνατότητα ουσιαστικών παρεμβάσεων για την αναβάθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης κατά τη Δ' Προγραμματική περίοδο

6.2.3.3 Συνοπτική Αποτίμηση αποτελεσμάτων προγραμματικής περιόδου 2000-2006 στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Ο γενικός Αναπτυξιακός Στόχος της Περιφέρειας για την περίοδο 2000 – 2006 ήταν: «η ενίσχυση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και στη συνοχή του νησιωτικού χώρου»

Η δε στρατηγική για την επίτευξή του, βασίζεται στην υλοποίηση των παρακάτω επιμέρους στόχων:

- Ποιοτική αναβάθμιση και διαφοροποίηση των τουριστικών υπηρεσιών και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Μείωση της περιφερειακότητας και του ελλείμματος υποδομής.
- Αναβάθμιση και προστασία του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος.
- Αειφόρο ανάπτυξη της Υπαίθρου
- Ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού
- Ειδικές Δράσεις για την ανάπτυξη και προστασία των Μικρών Νησιών.

Ειδικότερα:

Άξονας Προτεραιότητας 1:

Η βελτίωση της ποιότητας της τουριστικής και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της ΠΙΝ και επιδιώκεται μέσω παρεμβάσεων για:

- Βελτίωση και αναβάθμιση τουριστικών υποδομών της Περιφέρειας όπως τουριστικά λιμάνια, παράκτιοι και λοιποί χώροι τουριστικού ενδιαφέροντος. Ειδικότερα τα πρώτα αποτελούν βάση για την παραπέρα ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού.
- Εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων (ξενοδοχείων και λοιπών τουριστικών καταλυμάτων).
- Αναβάθμιση των πολιτιστικών υποδομών και μνημείων με στόχο την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς σε πόλο έλξης τουρισμού.
- Εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού και δημιουργία υποδομών εγκατάστασης επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα, καθώς και αξιοποίηση της έρευνας και των νέων τεχνολογιών.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Άξονα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται (με στοιχεία έως 12/2005) μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Μία σημαντική Μαρίνα και τρία τουριστικά λιμάνια,

- Σημαντικές παρεμβάσεις στις παραλίες σε μήκος 16 χλμ.
- Παρεμβάσεις σε θέατρα (3), μουσεία (1) και αρχαιολογικούς χώρους (10)
- Εκσυγχρονισμός 4.000 ξενοδοχειακών κλινών και 7.000 κλινών τουριστικών καταλυμάτων
- Ενίσχυση 109 μεταποιητικών επιχειρήσεων

Άξονας Προτεραιότητας 2:

Η διατήρηση του πληθυσμιακού δυναμικού της Περιφέρειας προϋποθέτει την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων από την περιφερειακότητα και την έλλειψη υποδομών. Στη κατεύθυνση αυτή ιδιαίτερη προσπάθεια καταβλήθηκε για:

- Βελτίωση βασικών οδικών και λιμενικών υποδομών που εστιάστηκε στην ενδονομαρχιακή επικοινωνία και τη σύνδεση με τις απέναντι ακτές.
- Αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών στην υγεία και στην πρόνοια, καθώς και παροχή νέων, προσαρμοσμένων στη σύγχρονη πραγματικότητα, μέσω της βελτίωσης και του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού των υποδομών υγείας και πρόνοιας της Περιφέρειας.
- Εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού συστήματος μέσω της συμπλήρωσης των κτιριακών υποδομών και του εξοπλισμού, προκειμένου να ανταποκριθεί στις αυξημένες σύγχρονες απαιτήσεις.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Άξονα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται (με στοιχεία έως 12/2005) μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Παρεμβάσεις σε 3 επιβατικά-μεταφορικά λιμάνια
- Βελτιώσεις σε 220 χλμ. βασικών οδών
- Βελτίωση 115 νοσοκομειακών και 70 προνοιακών κλινών
- Δημιουργία 85 νέων αιθουσών διδασκαλίας

Άξονας Προτεραιότητας 3:

Η προστασία και βελτίωση του Περιβάλλοντος και των βασικών υποδομών στα αστικά, ημιαστικά κέντρα και τους τουριστικούς οικισμούς συμβάλλει στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και τη διατήρηση ή/και αύξηση της ελκτικότητάς τους. Στην κατεύθυνση αυτή προωθούνται παρεμβάσεις:

- Βελτίωσης της προσπελασιμότητας και επίλυσης προβλημάτων κυκλοφορίας.
- Αντιμετώπισης προβλημάτων ύδρευσης και διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων.

- Υλοποίησης ολοκληρωμένων προγραμμάτων για την ανάπτυξη αστικών περιοχών που χρήζουν αναβάθμισης, με δράσεις βελτίωσης των αστικών υποδομών, τόνωσης της επιχειρηματικότητας και ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Άξονα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται (με στοιχεία έως 12/2005) μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Βελτίωση 20 χλμ. αστικών οδών
- Δημιουργία πεζοδρόμων 7.000 τ.μ.
- Βελτίωση 60 χλμ. δικτύων ύδρευσης
- Δημιουργία 50 χλμ. αποχετευτικού δικτύου και 5 εγκαταστάσεων ΒΙΟΚΑ
- Υλοποίηση δύο προγραμμάτων ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αστικού χώρου

Άξονας Προτεραιότητας 4:

Η προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης της υπαίθρου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη χωρική συνοχή και τη διατήρηση σημαντικού μέρους του δυναμικού της Περιφέρειας. Για το σκοπό αυτό προωθούνται παρεμβάσεις:

- Βελτίωσης βασικών υποδομών στους τομείς της προσπελασιμότητας και του περιβάλλοντος της υπαίθρου.
- Προστασίας, διατήρησης και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος, μέσω δράσεων για την προστασία των οικοσυστημάτων και του δασικού δυναμικού.
- Βελτίωσης των υποδομών του πρωτογενή τομέα και ειδικότερα της αγροτικής οδοποιίας, των αρδευτικών δικτύων και των αλιευτικών καταφυγίων.
- Εκσυγχρονισμού των αγροτικών εκμεταλλεύσεων με σκοπό τη μείωση του κόστους παραγωγής και τη βελτίωση της ποιότητας.
- Ολοκληρωμένης ανάπτυξης περιοχών της υπαίθρου με χαρακτηριστικά απομόνωσης και αναξιοποίητου δυναμισμού, μέσω δράσεων βελτίωσης των υποδομών και ενίσχυσης της παραγωγικής τους διαφοροποίησης.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Άξονα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται (με στοιχεία έως 12/2005) μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Δασική οδοποιία 40 χλμ.
- Αγροτική οδοποιία 220 χλμ.
- Ενισχύσεις σε ικανό αριθμό σχεδίων βελτίωσης (άνω των 200)
- Αρδευτικά δίκτυα 20 χλμ. και

- Δύο αλιευτικά καταφύγια

Άξονας Προτεραιότητας 5:

Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, η βελτίωση της παραγωγικότητας και η προώθηση μιας αγοράς εργασίας ανοικτής σε όλους, αποτελεί βασική προτεραιότητα για την Περιφέρεια. Για το σκοπό αυτό προωθούνται παρεμβάσεις:

- Πρόληψης και καταπολέμησης της ανεργίας, μέσω δράσεων κατάρτισης ανέργων και εργαζομένων, με ιδιαίτερη έμφαση στις κατηγορίες των γυναικών και των νέων.
- Εξασφάλισης ίσων ευκαιριών πρόσβασης και ένταξης των γυναικών στην αγορά εργασίας, μέσω της υποστήριξης και της παροχής κοινωνικής μέριμνας σε εξαρτώμενες ομάδες του πληθυσμού.
- Ολοκληρωμένου χαρακτήρα με σκοπό την ενίσχυση της τοπικής απασχόλησης στο πλαίσιο τοπικών πρωτοβουλιών.
- Ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού στο πλαίσιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης περιοχών της υπαίθρου.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Άξονα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Επαγγελματική κατάρτιση άνω των 3.000 ατόμων
- Επιχορήγηση της δημιουργίας 400 θέσεων απασχόλησης περίπου
- Ενίσχυση της λειτουργίας 50 δομών υποστήριξης του ανθρώπινου δυναμικού
- Υλοποίηση ενός προγράμματος ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης

Άξονας Προτεραιότητας 6:

Η προστασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των τοπικών κοινωνιών των μικρών νησιών της Περιφέρειας, σε συνδυασμό με την λελογισμένη ανάπτυξή τους απαιτούν μια ιδιαίτερη πολιτική παρέμβαση με γνώμονα τη μείωση της περιφερειακότητας και την παραμονή του πληθυσμού. Στο πλαίσιο αυτό προωθούνται παρεμβάσεις:

- Βελτίωσης της προσβασιμότητας από και προς τα νησιά αυτά και στο εσωτερικό τους, με οδικά και λιμενικά έργα.
- Επίλυσης προβλημάτων ύδρευσης και διαχείρισης υγρών αποβλήτων.
- Ενίσχυσης των υποδομών θαλάσσιου τουρισμού και αλιείας.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του Άξονα έχουν σχεδιαστεί και υλοποιούνται (με στοιχεία έως 12/2005) μεταξύ άλλων τα παρακάτω:

- Διαμόρφωση 16 χλμ. οδικού δικτύου
- Κατασκευή 6 μικρών λιμανιών
- Βελτίωση 18 χλμ. δικτύου ύδρευσης

Η εμπειρία από την έως σήμερα υλοποίηση του Προγράμματος με βάση και τις εκθέσεις αξιολόγησης του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2000-2006, κατέδειξε **σειρά προβλημάτων και δυσχερειών**, όπως:

- Σημαντική οργανωτική αδυναμία των πολλών Τελικών Δικαιούχων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και το πλαίσιο του Προγράμματος με συνέπεια την καθυστέρηση της υλοποίησης των δράσεων.
- Δυσκολία στην υλοποίηση καινοτόμων δράσεων σχετιζόμενων με την έρευνα, τεχνολογία, ΚτιΠ κλπ, κυρίως λόγω μη ύπαρξης προγενέστερης εμπειρίας στους Τελικούς Δικαιούχους.
- Δυσκολία στην υλοποίηση δράσεων που έχουν ως προαπαιτούμενο τη συνεργασία περισσότερων του ενός φορέων στο πλαίσιο της υλοποίησης ενός Επιχειρησιακού Σχεδίου, όπως στην περίπτωση της εφαρμογής Ολοκληρωμένων Σχεδίων τα οποία εισήγαγαν μια νέα για τους Φορείς αντίληψη σχεδιασμού και υλοποίησης.
- Σημαντική γραφειοκρατία ως προϋπόθεση για την υλοποίηση ορισμένων δράσεων (π.χ. ενισχύσεις ΜΜΕ μέσω Κανονισμού 70), παρά την προσπάθεια που κατεβλήθη στη συνέχεια για την απλούστευση των διαδικασιών.
- Αμφισβητούμενη αποτελεσματικότητα ορισμένων δράσεων όσον αφορά την επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων (π.χ. δράσεις ΕΚΤ για την καταπολέμηση της ανεργίας, την ένταξη γυναικών στην αγορά εργασίας κλπ, ή δράσεις ενίσχυσης των ΜΜΕ που δεν συνέβαλαν στο βαθμό που θα έπρεπε στην πραγματική αναβάθμιση των αντίστοιχων κλάδων) και ανάγκη για περισσότερο στοχευμένες πολιτικές.

Αδυναμίες που καταγράφονται σήμερα στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

- Μικρό μέγεθος «εσωτερικής» αγοράς για τις πέραν του τουρισμού οικονομικές δραστηριότητες.
- Εξάντληση ορίων μαζικού τουρισμού
- Επιβάρυνση τελικού κόστους προϊόντων λόγω αυξημένου μεταφορικού κόστους.
- Ποιοτικές κυρίως ελλείψεις σε βασικές τεχνικές και κοινωνικές υποδομές.
- Προβληματική από πλευράς χρόνου και κόστους ακτοπλοϊκή και χερσαία «εσωτερική» συγκοινωνιακή σύνδεση.
- Αυξημένα προβλήματα κυκλοφορίας και προσπέλασης κύριων αστικών κέντρων

- Οι γενικότερες συνθήκες απομόνωσης που απορρέουν από τη νησιωτική δομή της ΠΙΝ
- Τα Μικρά Νησιά της Π.Ι.Ν. αντιμετωπίζουν σε υπερθετικό βαθμό τα προβλήματα από τη νησιωτικότητα.
- Σημαντική υστέρηση του επιπέδου εκπαίδευσης του τοπικού πληθυσμού σε σχέση με το εθνικό πρότυπο,
- Η εποχικότητα της αγοράς εργασίας δημιουργεί εποχιακά αυξημένη ανεργία.

Κίνδυνοι για την Περιφέρεια εφόσον δεν γίνουν οι απαραίτητες παρεμβάσεις

- Η διεθνής ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος στηρίζεται στις χαμηλές τιμές και στο μαζικό του χαρακτήρα.
- Υπερβολική εξειδίκευση της παραγωγικής βάσης στον τριτογενή τομέα
- Σημαντική εξάρτηση τουρισμού από δύο ευρωπαϊκές χώρες.
- Πληθυσμιακή εκροή, ιδιαίτερα στα Μικρά Νησιά και την ενδοχώρα της ΠΙΝ.
- Άσκηση σημαντικών πιέσεων στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον
- Αυξανόμενη εισροή οικονομικών μεταναστών και κίνδυνος μεγέθυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Αυξητικές τάσεις της ανεργίας κατά τα τελευταία 10-15 χρόνια.

Πλεονεκτήματα τα οποία δεν αξιοποιήθηκαν επαρκώς ή καθόλου

- Η κεντρική γεωγραφική θέση της Περιφέρειας στον άξονα Αδριατικής – Ιονίου.
- Ο ισχυρός, προωθητικός και διεθνώς αναγνωρίσιμος τομέας του τουρισμού
- Σημαντικές λιμενικές υποδομές για τη διασύνδεση των νησιών.
- Σχετική ποσοτική επάρκεια σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο, σε βασικές υποδομές
- Σημαντικά περιβαλλοντικά και πολιτισμικά αποθέματα –πόροι
- Λειτουργία Πανεπιστημιακού Ιδρύματος – εν δυνάμει πόλου
- Ο αναπτυγμένος τουριστικός τομέας που συμβάλλει στη δημιουργία-συντήρηση θέσεων εργασίας.

Ευκαιρίες που δίνονται στην Περιφέρεια

- Ο Χάρτης για τις ΜΜΕ στα πλαίσια των αποφάσεων του Ε.Σ. στη Λισσαβόνα.
- Αξιοποίηση δυναμικών αστικών – τουριστικών κέντρων

- Εμβάθυνση της ευρω-μεσογειακής συνεργασίας σε θέματα αειφόρου τουρισμού
- Διεθνώς αυξημένη ζήτηση για τοπικά προϊόντα ποιότητας και εναλλακτικό τουρισμό,
- Υλοποίηση σημαντικού μεγέθους μεταφορικών έργων σε γειτονικές περιφέρειες της ηπειρωτικής χώρας
- Δημιουργία του άξονα θαλάσσιων μεταφορών Αδριατικής-Ιονίου (έως την Κύπρο)
- Ευρωπαϊκή στρατηγική του Γκέτεμποργκ για την αειφόρο ανάπτυξη».
- Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, ΚτΠ και αποτελεσμάτων έρευνας για την αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων
- Δυνατότητες που προσφέρουν οι πολιτικές της Ε.Ε. για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.

6.2.4 Εναλλακτική δυνατότητα 4: Προγραμματισμένη Ανάπτυξη βάσει Κεντρικού Στρατηγικού Σχεδιασμού (Planned Growth)

Η τέταρτη εναλλακτική δυνατότητα εφαρμογής του ΠΕΠ για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 έχει περιγραφεί σε προηγούμενα Κεφάλαια.

Οι δράσεις του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας- Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων συστηματοποιούνται σε **τρεις Γενικούς Στόχους** προκειμένου να επιτευχθεί η συνέργια τόσο μεταξύ τους όσο με τις παρεμβάσεις άλλων προγραμμάτων και να εξυπηρετηθεί ο Γενικός Αναπτυξιακός στόχος του προγράμματος.

Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας

Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας

Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής

Πολλές από τις δράσεις του ΠΕΠ στοχεύουν στην ολοκλήρωση ημιτελών έργων που βρίσκονται στο στάδιο κατασκευής και δεν προβλέπεται να ολοκληρωθούν μέχρι τέλους της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου.

Ωστόσο πολλές δράσεις στοχεύουν στην αξιοποίηση ανεκμετάλλευτων ως σήμερα ισχυρών σημείων των 3 Περιφερειών και στην αντιμετώπιση κινδύνων που ελλοχεύουν για τις 3 Περιφέρειες, οι οποίοι μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

- Καθυστέρηση σύνδεσης με Εγνατία και Διευρωπαϊκά Δίκτυα.

- Συνεχιζόμενες ελλείψεις σε βασικές υποδομές με αποτέλεσμα, αφ' ενός συγκέντρωση δημοσίων πόρων σ' αυτές, αφ' ετέρου παρακώλυση των παραγωγικών / επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.
- Έντονος ανταγωνισμός σε τομείς της παραγωγής από χώρες της Ε.Ε. μετά τις διευρύνσεις του 2004 και του 2007.
- Είσοδος νέων ανταγωνιστών (εκτός Ε.Ε) στην τουριστική αγορά.
- Άσκηση σημαντικών πιέσεων στις χρήσεις γης και στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον από την εποχική τουριστική δραστηριότητα.
- Τάσεις κυριαρχίας διάσπαρτου μοντέλου ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων και διάχυτου προτύπου οικιστικής ανάπτυξης.
- Άναρχη τουριστική ανάπτυξη με κίνδυνο, σε περίοδο ύφεσης, σοβαρού κλονισμού της οικονομίας πολλών επαγγελματικών τάξεων.
- Σημαντική εξάρτηση τουρισμού (κυρίως των Ιονίων) από δύο ευρωπαϊκές χώρες.
- Η διεθνής ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος στηρίζεται στις χαμηλές τιμές και στο μαζικό του χαρακτήρα.
- Διαρροή επιστημονικού στελεχειακού δυναμικού, λόγω έλλειψης ευκαιριών.
- Εξαρτήσεις της παραγωγικής / επιχειρηματικής βάσης από τις κρατικές ενισχύσεις και τις δημόσιες επενδύσεις εν γένει.
- Η απερέμωση της υπαίθρου.
- Περιβαλλοντικές πιέσεις από συγκέντρωση τουριστικών δραστηριοτήτων σε θύλακες θαλάσσιας και χερσαίας τουριστικής ανάπτυξης.
- Περαιτέρω υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα της Περιοχής Προγραμματισμού από υπεράντληση αρδευτικού ύδατος και έλλειψη έργων εμπλουτισμού με τη χρήση / αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων.
- Υπερβολική εξειδίκευση της παραγωγικής βάσης στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα.
- Υψηλός και αυξανόμενος δείκτης γήρανσης του πληθυσμού.
- Ραγδαία μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα.
- Αυξανόμενη εισροή οικονομικών μεταναστών και κίνδυνος μεγέθυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού, που δημιουργούν ανάγκες ενσωμάτωσής τους στην τοπική οικονομία και κοινωνία.
- Αυξητικές τάσεις της ανεργίας κατά τα τελευταία 10-15 χρόνια, με ιδιαίτερη έμφαση στους νέους, τις γυναίκες και τα άτομα περιορισμένων προσόντων.

6.3 Σύγκριση των Εναλλακτικών δυνατοτήτων

Σύμφωνα με την περιγραφή των εναλλακτικών δυνατοτήτων εφαρμογής του ΠΕΠ, η οποία έγινε στις προηγούμενες παραγράφους, καταλήγουμε στα εξής:

1. Όσον αφορά στην Εναλλακτική δυνατότητα 1, η μη εφαρμογή του Προγράμματος θα αποτελέσει τροχοπέδη για την πραγματική Σύγκλιση με τις ανεπτυγμένες περιφέρειες της Χώρας και της Ε.Ε, με αρνητικό αντίκτυπο στην οικονομία, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της Περιφέρειας, την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού της πλούτου καθώς και τη βελτίωση και προστασία των φυσικών της πόρων.
2. Όσον αφορά στην Εναλλακτική δυνατότητα 2 αυτή εμπεριέχει πολλές απειλές για το Περιβάλλον, όπως είναι η βιοποικιλότητα, η ποιότητα των εδαφών και των υδάτων, το τοπίο κ.ά. και έρχεται σε αντίθεση με τη διεθνή, κοινοτική και εθνική περιβαλλοντική νομοθεσία.
3. Όσον αφορά στην Εναλλακτική δυνατότητα 3, εάν συνεχιστεί η ίδια Στρατηγική Ανάπτυξης, δεν θα επιτευχθεί βελτίωση των αρνητικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της ΔΕΠΙΝ και ούτε θα αξιοποιηθεί το αναπτυξιακό δυναμικό της, το οποίο σχετίζεται με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει, όπως αυτά έχουν περιγραφεί προηγούμενα. Οι δύο αυτές παράμετροι, της βελτίωσης/εξάλειψης των αρνητικών αναπτυξιακών χαρακτηριστικών και της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων, τεκμηριώνουν την ανάγκη επαναπροσέγγισης της αναπτυξιακής στρατηγικής της ΔΕΠΙΝ στο πλαίσιο της Πολιτικής Συνοχής και της Περιβαλλοντικής Σύγκλισης με τους ευρωπαϊούς εταίρους για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης.
4. Όσον αφορά στην Εναλλακτική δυνατότητα 4, έρχεται να αντιμετωπίσει ελλείψεις και προβλήματα που δεν μπόρεσαν να αντιμετωπιστούν επαρκώς κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση σε δράσεις που αφορούν στην αειφόρο ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής (62% του προϋπολογισμού της κοινοτικής συνδρομής του Προγράμματος)

6.4 Λόγοι επιλογής εφαρμογής της Εναλλακτικής δυνατότητας 4 (προτεινομένου Προγράμματος)

Οι στόχοι του ΠΕΠ εντάσσονται στους **στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης**, η οποία σύμφωνα με το **Άρθρο 3 του Κ(ΕΚ) 1083/2006** αναλαμβάνει (χρησιμοποιώντας τα υφιστάμενα κοινοτικά χρηματοδοτικά μέσα) να προαγάγει την εναρμονισμένη, ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη της Κοινότητας, στοχεύοντας στη μείωση των οικονομικών, κοινωνικών και εδαφικών ανισοτήτων που έχουν ανακύψει, ιδίως σε χώρες και περιφέρειες των οποίων η ανάπτυξη υστερεί, σε συνάρτηση με την οικονομική και κοινωνική αναδιάρθρωση, και στη γήρανση του πληθυσμού. Η δράση αυτή της Ε.Ε ενσωματώνει, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, τις προτεραιότητες της Κοινότητας υπέρ της **βιώσιμης ανάπτυξης**.

Κατά συνέπεια, η αξιολόγηση των εναλλακτικών δυνατοτήτων εφαρμογής καθώς και της μη εφαρμογής του ΠΕΠ (μηδενική λύση), για την προγραμματική περίοδο 2007-2013, στηρίζεται σε κριτήρια τα οποία σχετίζονται με τις προτεραιότητες της Κοινότητας υπέρ της βιώσιμης ανάπτυξης, της προστασίας και της βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, για την ενίσχυση της οικονομικής μεγέθυνσης, της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης καθώς και της κοινωνικής ένταξης.

Όσον αφορά στις **Εναλλακτικές δυνατότητες 1, 2 και 3, απορρίπτονται** ως αντίθετες με το επιθυμητό αποτέλεσμα το οποίο αναμένεται από την εφαρμογή του ΠΕΠ, το οποίο στοχεύει στην αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της ΔΕΠΙΝ, την προστασία και ανάδειξη του Φυσικού Περιβάλλοντος καθώς και την αναβάθμιση και προστασία των φυσικών της πόρων (αέρας, νερά, έδαφος, υπέδαφος).

Επιλέγεται η Εναλλακτική δυνατότητα 4 καθόσον σε σχέση με το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον καθώς και τους φυσικούς πόρους, πρόκειται να τα βελτιώσει, αξιοποιώντας και αναδεικνύοντας τα θετικά σημεία και εξομαλύνοντας ή / και εξαλείφοντας τα αρνητικά, προσεγγίζοντας έτσι το στόχο της Βιώσιμης Ανάπτυξης.

Στην προκειμένη περίπτωση το ζητούμενο είναι η εφαρμογή του ΠΕΠ, με τον απαραίτητο όμως όρο της βιωσιμότητας (αειφορίας), η οποία θα εξασφαλίσει το ποιοτικό περιβάλλον για τη σημερινή γενιά και θα διαφυλάξει το ποιοτικό μέλλον για τις επερχόμενες γενεές. Το τελευταίο αυτό αποτελεί τεράστια ηθική ευθύνη για όλους, για όσους λαμβάνουν αποφάσεις και σε όλα τα επίπεδα, για όσους υλοποιούν και για όσους συμμορφώνονται με τους κανόνες, αφού σήμερα αποφασίζουμε για το πώς και πόσο θα ζήσουν οι επερχόμενοι ενώ αυτοί είναι απόντες χωρίς τη δυνατότητα της οποιασδήποτε παρέμβασης.

Σχετικά με την εκτίμηση της κατανομής των διαθέσιμων πόρων αναφέρεται ότι:

- Για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αυξάνονται σημαντικά οι πόροι για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ μειώνονται οι πόροι για τις υποδομές μεταφορών και λιγότερο για την εκπαίδευση και τον πολιτισμό.
- Για την Περιφέρεια Πελοποννήσου αυξάνονται οι πόροι κυρίως για δράσεις προστασίας περιβάλλοντος και λιγότερο για τον πολιτισμό και την ανταγωνιστικότητα,

ενώ μειώνονται λίγο οι πόροι για τις μεταφορικές υποδομές, αν και θεωρείται ιεραρχικά η σημαντικότερη προτεραιότητα.

- Για την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων αυξάνονται σημαντικά οι πόροι για το περιβάλλον, ενώ μειώνονται οι πόροι για την ανταγωνιστικότητα.

Επομένως, το προτεινόμενο ΠΕΠ:

- ✓ Αξιοποιεί περισσότερο τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της ΔΕΠΙΝ, τα οποία είναι ο ιδιαίτερης σημασίας φυσικός και πολιτιστικός της πλούτος, με στόχο την υψηλού επιπέδου παροχή τουριστικών υπηρεσιών.
- ✓ Δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην περιβαλλοντική προστασία με υποδομές για τη διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων.
- ✓ Δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων των αγροτικών και των αστικών περιοχών με την βελτίωση και ανάπτυξη των υποδομών κοινής ωφέλειας, τη διαφοροποίηση του παραγωγικού προτύπου και τη βελτίωση της προσπελασιμότητας στο ενδοπεριφερειακό δίκτυο, του οποίου η ανάπτυξη περισσότερο αξιοποιεί παρά βλάπτει το φυσικό περιβάλλον.
- ✓ Δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην προστασία και αποκατάσταση των φυσικών της πόρων, όπως το έδαφος και τα νερά, με την αλλαγή του γεωργικού προτύπου προς τις βιολογικές καλλιέργειες, προστασία του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα από φυσικά και ανθρωπογενή αίτια (υφαλμύρωση, φυτοφάρμακα κ.ά.).
- ✓ Βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα των τοπικών επιχειρήσεων (σε περιφερειακό επίπεδο) με την ενσωμάτωση περιβαλλοντικά φιλικών τεχνολογιών και την παραγωγή περιβαλλοντικά φιλικών προϊόντων.
- ✓ Εν κατακλείδι, λαμβάνει υπόψη της και στηρίζει ισόρροπα και τους τρεις πυλώνες της Ανάπτυξης: την Κοινωνία, την Οικονομία και το Περιβάλλον, έτσι ώστε να αποφεύγονται πιέσεις, οι οποίες οδηγούν σε επιπτώσεις και τις περισσότερες φορές σε αντιδράσεις (Pressure, Impacts, Response).

7. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

7.1 Υφιστάμενη Κατάσταση

Η επίτευξη κοινωνικοοικονομικής και εδαφικής συνοχής επιχειρείται σε διεθνικό διαπεριφερειακό και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Η διαμόρφωση πέντε προγραμματικών/αναπτυξιακών χωρικών ενοτήτων για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 υπακούει σε αναπτυξιακά κριτήρια, συνδέεται άμεσα με σειρά παραγόντων που συνοψίζουν την εμπειρία των τελευταίων 20 ετών σε ό,τι αφορά στο σχεδιασμό και την άσκηση περιφερειακής πολιτικής και αναμένεται να ενισχύσει άμεσα την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα της χώρας. Η ανάλυση της κατάστασης της Χωρικής Ενότητας Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων (ΔΕΠΙΝ) ή περιοχής προγραμματισμού κατά την έναρξη της περιόδου σχεδιασμού δίνει την δυνατότητα συγκριτικών αναλύσεων και αξιολογήσεων της συνοχής. Τα βασικά δεδομένα που έχουν προκύψει από την ανάλυση των στοιχείων της Eurostat, για τις πέντε ΧΕ, παρουσιάζονται στον Πίνακα 7.1, με ιδιαίτερη έμφαση στην Χ.Ε. ΔΕΠΙΝ.

Γεωμορφολογικά Στοιχεία

Η Χωρική Ενότητα Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων χωροθετείται στο Δυτικό Άξονα του ελλαδικού χώρου. Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ περιλαμβάνει τρεις επιμέρους Περιφέρειες και δώδεκα νομούς. Περίπου το 50% των εκτάσεων της είναι ορεινό.

Δημογραφικά στοιχεία

Ο πληθυσμός της Χωρικής Ενότητας ανέρχεται περίπου στο 1,6 εκ. κατοίκους, με την μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση να παρατηρείται στην Δυτική Ελλάδα (περίπου το 47% της ΧΕ ΔΕΠΙΝ). Τα Ιόνια Νησιά αποτελούν την πιο πυκνοκατοικημένη Περιφέρεια με 94,2 κατοίκους ανά km² και την τρίτη πιο κατοικημένη Περιφέρεια της χώρας. Σημειώνεται ότι η ΧΕ ΔΕΠΙΝ με βάση την ηλικιακή σύνθεση του πληθυσμού, εμφανίζει υψηλό ποσοστό ηλικιωμένων (άνω των 64 ετών) επί του πληθυσμού τους.

Ενδεικτικά Στοιχεία ΑΕΠ

Σε σχέση με την περιφερειακή κατανομή του ΑΕΠ στην Ελλάδα, η ΧΕ ΔΕΠΙΝ παράγει περίπου το 12,1% του συνολικού ΑΕΠ (σε ΜΑΔ) της Ελλάδας. Το μέσο κ.κ. ΑΕΠ της ΧΕ ΔΕΠΙΝ διαμορφώνεται σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ της χώρας (15.561,8 σε ΜΑΔ).

Αντίθετα, με την συνολική εικόνα των έντονων διαπεριφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα, η ΧΕ ΔΕΠΙΝ παρουσιάζει σχετικά υψηλή ομοιογένεια (συγκριτικά μικρότερη τυπική απόκλιση κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ σε σχέση με τις υπόλοιπες ΧΕ). Σε αυτό συντελεί και το γεγονός ότι στη συγκεκριμένη ΧΕ ανήκουν Περιφέρειες της ίδιας κατηγορίας επιλέξιμου στόχου (Περιφέρειες Αμιγούς Στόχου Σύγκλισης). Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ αποτελεί την δεύτερη (2^η) μικρότερη ΧΕ σε σχέση με

το συνολικό παραγόμενο ΑΕΠ από τις πέντε που προβλέπονται στην νέα προγραμματική περίοδο. Γενικά, η περιφερειακή συμμετοχή στο Εθνικό ΑΕΠ εξισορροπείται σε επίπεδο Χωρικής Ενότητας. Η σύσταση πέντε «διευρυμένων περιφερειών» αμβλύνει μεν την ανισοκατανομή του ΑΕΠ σε γεωγραφικό επίπεδο δημιουργώντας πιο συγκρίσιμα υπο-σύνολα από πλευράς μεγέθους της οικονομικής βάσης, χωρίς ωστόσο να μεταβάλει το γεωγραφικό κέντρο βάρους της οικονομίας της χώρας αφού και πάλι πάνω από το 60% της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας συγκεντρώνεται στην Αττική και στην βορειότερη των ΧΕ.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί την φτωχότερη περιφέρεια της ΧΕ ΔΕΠΙΝ, με το κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ για το 2003 να αντιστοιχεί μόλις στο 62,7% του μέσου ευρωπαϊκού κ.κ.ΑΕΠ των 25 (ΕΕ25=100). Η αξιολόγηση της προόδου που έχει επιτευχθεί αναφορικά με το κ.κ.ΑΕΠ, για το σύνολο της ΧΕ ΔΕΠΙΝ είναι δυνατή με την αξιολόγηση των επιμέρους βελτιώσεων των κ.κ.ΑΕΠ σε κάθε Περιφέρεια. Συγκεκριμένα, σε σχέση με το 2000 τα Ιόνια Νησιά, η Πελοπόννησος και η Δυτική Ελλάδα εμφανίζουν ενισχυμένο κ.κ.ΑΕΠ κατά 10.0, 6.5 και 7.5 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα επί του μέσου ευρωπαϊκού κ.κ.ΑΕΠ των 25 (ΕΕ25=100). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το μέσο κ.κ. ΑΕΠ της ΧΕ ΔΕΠΙΝ το 2003 να ενισχύεται περίπου κατά 8 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με το 2000.

Η ΧΕ ΔΕΠΙΝ παράγει το 12,1% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της χώρας. Από την ανάλυση της κατανομή της ΑΠΑ στους τρεις παραγωγικούς τομείς της ΧΕ ΔΕΠΙΝ φαίνεται η σημαντική συνεισφορά του πρωτογενή τομέα στην συνολική ΑΠΑ (12,4%) σε σχέση με το μέσο όρο της χώρας, ενώ ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας συμμετέχουν κατά 21,8% και 65,8% αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι διαχρονικά παρατηρείται στροφή της οικονομίας της Περιφέρειας προς τον τριτογενή τομέα, με παράλληλη κάμψη του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Αγορά Εργασίας

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της ΧΕ ΔΕΠΙΝ για ηλικίες από 15 έως 64 ετών, φτάνει περίπου το 67%, με το μικρότερο ποσοστό να εμφανίζεται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Αντίθετα, η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλή συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό (2^η μεγαλύτερη μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας). Με εξαίρεση την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, η ΧΕ ΔΕΠΙΝ εμφανίζει υψηλά ποσοστά απασχόλησης (μεγαλύτερα του μέσου ποσοστού απασχόλησης της χώρας). Περίπου το 25% των απασχολούμενων της αναφέρεται στον πρωτογενή τομέα, ποσοστό που είναι το μεγαλύτερο συγκριτικά με τις υπόλοιπες ΧΕ της χώρας, ενώ στον δευτερογενή τομέα απασχολείται περίπου το 18% των απασχολούμενων της ΧΕ. Αναφορικά, με την ανεργία που χαρακτηρίζει την ΧΕ ΔΕ.Π.ΙΝ, για το 2004, περίπου το 11% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού είναι άνεργοι, με την Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας να εμφανίζει την χειρότερη επίδοση μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας.

Πίνακας 7.1 Βασικοί Περιφερειακοί Δείκτες

Γεωγραφική Ενότητα	Πληθυσμός και Ηλικιακή Σύνθεση					Οικονομία		
	Πληθυσμός, 2004 (1000)	Πληθυσμός ηλικίας έως 15 ετών, 2004 (%)	Πληθυσμός ηλικίας 15-64 ετών, 2004 (%)	Πληθυσμός ηλικίας 65 και άνω, 2004 (%)	Πληθυσμιακή πυκνότητα (πληθυσμός/κμ ²), 2004	Μέσος όρος κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ, 2000-2003, (ΕΕ25=100)	κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ (2003)	κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ, (ΕΕ25=100)
ΕΕ25	.	.	.	.	117,2	100,0	21740,6	100,0
ΕΕ15	.	.	.	.	.	109,5	23720,1	109,1
ΕΛΛΑΔΑ	11040,65	14,5	67,7	17,8	83,9	76,1	17634,1	81,1
ΧΑΕ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ*	2809,332	15,0	66,9	18,1	66,2	72,3	16409,0	75,5
ΧΕ ΗΠΕΙΡΟΥ - ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ*	1637,545	14,2	65,4	20,4	42,2	80,1	18772,4	86,3
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	218,594	14,3	64,9	20,8	94,2	69,4	16218,0	74,6
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	730,238	15,1	66,4	18,5	64,2	58,5	13628,1	62,7
ΠΕΛΟΠΟΝ-ΝΗΣΟΥ	599,199	13,8	63,9	22,3	38,7	72,8	16839,3	77,5
ΧΕ ΔΕΠΙΝ* (παραγόμενοι δείκτες) ⁹	1548,031	14,5	65,2	20,3	53,1	65,7	15250,0	70,1
ΧΕ ΔΕΠΙΝ (μέση τιμή δεικτών) ¹⁰	.	14,4	65,1	20,5	65,7	66,9	15561,8	71,6
ΧΕ ΑΤΤΙΚΗΣ*	3940,099	13,8	70,4	15,8		81,2	18839,6	86,7
ΧΕ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ*	1105,643	16,2	66,6	17,2	63,3	78,0	18185,9	83,6

Πηγή: Eurostat, 2005

⁹ * Οι δείκτες για τις χωρικές ενότητες παράγονται κατά προσέγγιση από την χρήση των απαιτούμενων στοιχείων της Eurostat (επεξεργασία Συμβούλου).

¹⁰ Οι δείκτες είναι αποτέλεσμα της μέσης τιμής των δεικτών που εμφανίζει κάθε περιφέρεια της αντίστοιχης χωρικής ενότητας, και είναι αξιόπιστοι εφόσον η τυπική απόκλιση του δείκτη μεταξύ των περιφερειών που αποτελούν κάθε ΧΕ είναι μικρή.

Πίνακας 7.2 Βασικοί Περιφερειακοί Δείκτες (συνέχεια)

Γεωγραφική Ενότητα	Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός και Αγορά εργασίας											
	Οικονομικά ενεργός (15-64) (%)	Οικονομικά ενεργός (55-64) (%)	Ποσοστό Απασχόλησης, Σύνολο (15-64 ετών)	Ποσοστό Απασχόλησης, Άνδρες (15-64 ετών)	Ποσοστό Απασχόλησης, Γυναίκες (15-64 ετών)	Απασχολούμενοι, Γεωργία (%)	Απασχολούμενοι Βιομηχανία (%)	Απασχολούμενοι Υπηρεσίες (%)	Άνεργοι 15 και άνω (%)	% ανεργία νέων (15-24)	% ανεργίας γυναικών (15-64)	Μακροχρόνια Άνεργοι (% επί ανέργων)
ΕΕ25	69,6	43,9	63,1	70,7	55,5	.	.	.	9,2	18,5	10,1	44,5
ΕΕ15	70,4	45,4	64,5	72,4	56,6	.	.	.	8,2	16,2	9,2	.
ΕΛΛΑΔΑ	66,5	41,3	59,4	73,7	45,2	12,6	22,4	65,0	10,5	26,9	16,2	53,1
ΧΑΕ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ*	.	.	54,8	.	.	17,0	24,3	58,8	13	.	.	55,1
ΧΕ ΗΠΕΙΡΟΥ - ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ*	.	.	56,9	.	.	21,0	24,1	54,9	11,4	.	.	61,6
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	69,1	45,4	61,1	75,1	47	16,1	14,7	69,0	11,4	23,8	16	19,0
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	63,6	39,3	55,6	71	39,2	23,9	18,5	57,6	12,5	30,2	21	61,6
ΠΕΛΟΠΟΝ-ΝΗΣΟΥ	68,5	46,5	62,1	76,8	46,6	29,7	18,5	51,7	9,2	28,4	15,3	59,9
ΧΕ ΔΕΠΙΝ* (παραγόμενοι δείκτες) ¹	.	.	56,6	.	.	25,1	18,0	56,9	11,2	.	.	54,5
ΧΕ ΔΕΠΙΝ (μέση τιμή δεικτών) ²	67,1	43,7	59,6	74,3	44,3	23,2	17,3	59,5	11,0	27,5	17,4	46,8
ΧΕ ΑΤΤΙΚΗΣ*			60,8			0,7	23,6	75,7	9,1	.	.	51,6
ΧΕ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ*			58,2	.	.	17,4	17,3	65,3	8,4	.	.	31,3

Πίνακας 7.3 Βασικοί Περιφερειακοί Δείκτες (συνέχεια)

Γεωγραφική Ενότητα	Παραγωγή				Εκπαίδευση		
	ΑΓΑ (%)	ΑΓΑ_πρωτο (%)	ΑΓΑ_δευτερ (%)	ΑΓΑ_τριτο (%)	Επίπεδο εκπαίδευσης χαμηλό (%)	Επίπεδο εκπαίδευσης μέτριο (%)	Επίπεδο εκπαίδευσης υψηλό (%)
ΕΕ25	.	.	.	.	.	.	.
ΕΕ15	.	.	.	.	.	.	.
ΕΛΛΑΔΑ	100	6,8	22,0	71,2	41,0	38,5	20,5
ΧΑΕ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΘΡΑΚΗΣ*	23,7	9,6	22,5	67,9	45,4	35,6	19,1
ΧΕ ΗΠΕΙΡΟΥ - ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ*	15,8	11,3	32,1	56,6	50,8	33,1	16,2
ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	1,8	7,7	12,8	79,5	54,4	35,2	10,5
ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	5,1	12,3	16,7	71,0	50,8	33,4	15,9
ΠΕΛΟΠΟΝ-ΝΗΣΟΥ	5,2	14,1	30,0	55,9	50,4	34,1	15,5
ΧΕ ΔΕΠΙΝ* (παραγόμενοι δείκτες) ¹	12,1	12,4	21,8	65,8	51,1	33,9	14,9
ΧΕ ΔΕΠΙΝ (μέση τιμή δεικτών) ²	4,0	11,4	19,8	68,8	51,8	34,2	13,9
ΧΕ ΑΤΤΙΚΗΣ*	38,1	0,6	19,6	79,9	29,3	44,7	26,0
ΧΕ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΩΝ ΑΙΓΑΙΟΥ*	10,3	9,7	14,4	75,9	46,0	36,8	17,2

Στον πίνακα που ακολουθεί καταγράφονται τα Ισχυρά Σημεία και Αδυναμίες της ΧΕ, οι Ευκαιρίες και Απειλές (SWOT Analysis). Η ανάλυση συστηματοποιεί τα ευρήματα της υφιστάμενης κατάστασης, αποτελώντας την βάση για την στρατηγική της Περιοχής.

Πίνακας 7.4. Ανάλυση SWOT της Χωρικής Ενότητας (Περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων)

Ισχυρά Σημεία	Αδυναμίες
• Κομβική θέση της Περιοχής Προγραμματισμού (Δυτική Πύλη, θέση στον άξονα Αδριατικής – Ιονίου, γειννίαση με Βαλκανικές χώρες). • Μεγάλα έργα αναπτυξιακού χαρακτήρα στην Περιοχή Προγραμματισμού (Ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου, ΠΑΘΕ) ή σε γειννιάζουσες Περιφέρειες (Παραϊόνια Οδός, Εγνατία). • Ύπαρξη Αστικών Κέντρων που μπορούν να αποτελέσουν σημεία αναπτυξιακής στρατηγικής (Πάτρα, Τρίπολη, πρωτεύουσες νομών ΠΙΝ). • Διεθνής τουριστικός προορισμός. • Τουριστικοί και πολιτιστικοί πόροι, με κύριο συντελεστή παγκόσμιας εμβέλειας την Ολυμπία. • Ο αναπτυγμένος τουριστικός τομέας που συμβάλλει στη δημιουργία-συντήρηση θέσεων εργασίας. • Ύπαρξη μεγάλου αριθμού περιοχών ιδιαίτερης περιβαλλοντικής και αισθητικής αξίας. • Σημαντική βιοποικιλότητας με πλούσια τοπική χλωρίδα και πανίδα. • Περιβαλλοντικοί πόροι προστατευόμενοι από διεθνείς συμβάσεις (NATURA, RAMSAR). • Σημαντική λαϊκή και πολιτιστική κληρονομιά. • Ύπαρξη ικανού αριθμού τοπικών αγροτικών προϊόντων ποιότητας (ελαιόλαδο, οίνος, βρώσιμη ελιά, εσπεριδοειδή, κλπ). • Λειτουργία Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων και Ερευνητικών Ινστιτούτων Διεθνούς Εμβέλειας. • Πλούσιο υδατικό δυναμικό. • Σημαντικές λιμενικές υποδομές για τη διασύνδεση με εμπορικά δίκτυα και την διακίνηση επιβατών.	• Χαμηλό κ.κ.ΑΕΠ. • Τα γεωφυσικά χαρακτηριστικά της σημαντικού τμήματος της Περιοχής Προγραμματισμού (Ορεινές και Ημιορεινές Περιοχές, Νησιωτικότητα) με αποτέλεσμα την δημιουργία γεωγραφικής ασυνέχειας και τάσεις ερημοποίησης. • Ενδοπεριφερειακές και διανομαρχιακές ανισότητες, με ύπαρξη θυλάκων χαμηλής ανάπτυξης. • Ελλιπής οργάνωση των οικιστικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων στα αστικά και ημιαστικά κέντρα της Χ.Ε, με αποτέλεσμα την δυσλειτουργία τους ως πόλων ανάπτυξης. • Χαμηλή ανταγωνιστικότητα προϊόντων και αγορών. • Σημαντική εξάρτηση από τον τουρισμό (κυρίως της ΠΙΝ), χωρίς πρόβλεψη αντιμετώπισης συνακόλουθων προβλημάτων (ρύπανση, υπεράντληση ύδατος, αλλαγές στο περιβάλλον, κλπ). • Χαμηλός βαθμός διαφοροποίησης τουριστικού προϊόντος, με την έλλειψη οργανωμένων χώρων και υποδομών τουριστικών δραστηριοτήτων (υποδομές αγροτουρισμού, τουριστικά αγκυροβόλια, μαρίνες, κλπ) • Έλλειψη υψηλής ποιότητας τουριστικών υποδομών και οργάνωσης του τουριστικού επιχειρηματικού ιστού. • Σταδιακή απομάκρυνση από το μοντέλο του μαζικού τουρισμού. • Τάσεις αποβιομηχάνισης. • Ελλιπής διάχυση των αποτελεσμάτων των ερευνητικών προγραμμάτων στην παραγωγική διαδικασία. • Χαμηλό επιχειρηματικό πνεύμα στο σύνολο του κοινωνικο-οικονομικού ιστού της Χ.Ε. • Μικρό μέγεθος «εσωτερικής» αγοράς για τις εκτός του τουρισμού οικονομικές δραστηριότητες. • Χαμηλού βαθμού διασύνδεση των παραγωγικών τομέων με αποτέλεσμα την αδυναμία απορρόφησης υπηρεσιών και προϊόντων (π.χ αγροτικών). • Χαμηλός βαθμός εξοικείωσης και χρήσης ΤΠΕ. • Διαρθρωτικά προβλήματα στην αγορά εργασίας (μακροχρόνια ανεργία, ανεργία γυναικών, κλπ). • Υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον αγροτικό

	τομέα (κυρίως στην Πελοπόννησο). • Εποχιακά αυξημένη ανεργία, λόγω της ενασχόλησης με τον τουρισμό. • Υψηλός δείκτης γήρανσης του πληθυσμού. • Χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης ανθρώπινου δυναμικού. • Έλλειψη οργανωμένων ΧΥΤΑ και υποδομής διαχείρισης απορριμμάτων. • Διάβρωση εδαφών / απώλεια εδαφικού καλύμματος λόγω αποδάσωσης, υπερβόσκησης. • Μόλυνση και ρύπανση του εδάφους λόγω της χρήσης φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων. • Υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα της Περιοχής Προγραμματισμού, με ανεπαρκείς υποδομές συλλογής και διαχείρισης υδάτων. • Ποιοτικές ελλείψεις σε κοινωνικές υποδομές (εκπαίδευση – υγεία). • Έλλειψη δικτύου φυσικού αερίου. • Ελλείψεις ποιοτικού χαρακτήρα στις υποδομές μεταφορών (οδικό – σιδηροδρομικό – θαλάσσιο δίκτυο). • Ελλείψεις στον χωροταξικό σχεδιασμό (τοπικού επιπέδου) και στον πολεοδομικό σχεδιασμό. • Αυξημένα προβλήματα κυκλοφορίας και προσπέλασης κύριων αστικών κέντρων.
Ευκαιρίες • Δημιουργία και λειτουργία του Δυτικού Άξονα, της ΠΑΘΕ (Κόρινθος - Πάτρα), και σύγχρονης σιδηροδρομικής γραμμής. • Δημιουργία του Άξονα μεταφορών Αδριατικής – Ιονίου (έως την Κύπρο) στο πλαίσιο των TEN-T. • Υλοποίηση σημαντικής κλίμακας μεταφορικών έργων σε γειτονικές Περιφέρειες (π.χ. Εγνατία Οδός). • Αναβάθμιση του ρόλου της Πάτρας ως Δυτική πύλη της Ελλάδας προς τις χώρες της Ε.Ε. • Αξιοποίηση των ερευνητικών δομών της Περιοχής Προγραμματισμού και διάχυση των αποτελεσμάτων στον παραγωγικό ιστό. • Αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης ποιοτικών υπηρεσιών στον τομέα του ειδικού / θεματικού ή εναλλακτικού Τουρισμού. • Ανάπτυξη αιολικής, υδροηλεκτρικής ενέργειας, (ενεργειακά δίκτυα). • Προσέλκυση επενδύσεων, λόγω της γεινιάσεως με την Αθήνα και της διευκόλυνσης της προσβασιμότητας με την ύπαρξη επαρκούς δικτύου αυτοκινητόδρομων (Δυτική Ελλάδα – Πελοπόννησος). • Η δυνατότητα ουσιαστικών παρεμβάσεων για την αναβάθμιση της οργάνωσης και λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης κατά τη Δ' Προγραμματική περίοδο • Ο Χάρτης για τις ΜΜΕ στα πλαίσια των αποφάσεων του Ε.Σ. στη Λισσαβόνα. • Αξιοποίηση δυναμικών αστικών – τουριστικών	Απειλές • Καθυστέρηση σύνδεσης με Εγνατία και Διευρωπαϊκά Δίκτυα. • Συνεχιζόμενες ελλείψεις σε βασικές υποδομές με αποτέλεσμα, αφ' ενός συγκέντρωση δημοσίων πόρων σ' αυτές, αφ' ετέρου παρακώλυση των παραγωγικών / επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. • Έντονος ανταγωνισμός σε τομείς της παραγωγής από χώρες της Ε.Ε. μετά τις διευρύνσεις του 2004 και του 2007. • Είσοδος νέων ανταγωνιστών (εκτός Ε.Ε) στην τουριστική αγορά. • Άσκηση σημαντικών πιέσεων στις χρήσεις γης και στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον από την εποχική τουριστική δραστηριότητα. • Τάσεις κυριαρχίας διάσπαρτου μοντέλου ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων και διάχυτου προτύπου οικιστικής ανάπτυξης. • Άναρχη τουριστική ανάπτυξη με κίνδυνο, σε περίοδο ύφεσης, σοβαρού κλονισμού της οικονομίας πολλών επαγγελματικών τάξεων. • Σημαντική εξάρτηση τουρισμού (κυρίως των Ιονίων) από δύο ευρωπαϊκές χώρες. • Η διεθνής ανταγωνιστικότητα του τουριστικού προϊόντος στηρίζεται στις χαμηλές τιμές και στο μαζικό του χαρακτήρα. • Διαρροή επιστημονικού στελεχειακού δυναμικού, λόγω έλλειψης ευκαιριών. • Εξαρτήσεις της παραγωγικής / επιχειρηματικής βάσης από τις κρατικές ενισχύσεις και τις δημόσιες επενδύσεις εν γένει.

κέντρων. • Η εμβάθυνση της ευρω-μεσογειακής συνεργασίας σε θέματα τουρισμού. • Αλλαγή διατροφικών προτύπων και γενικότερη στροφή των καταναλωτών προς προϊόντα αναγνωρισμένης ποιότητας και προέλευσης. • Η ευρωπαϊκή στρατηγική του Γκέτεμπουργκ για την «αειφόρο ανάπτυξη». • Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, ΚτΠ και αποτελεσμάτων έρευνας για την αντιμετώπιση διαρθρωτικών προβλημάτων (βελτίωση διοικητικής λειτουργίας, άρση οικονομικής και κοινωνικής απομόνωσης, βελτίωση ανταγωνιστικότητας, κλπ). • Δυνατότητες που προσφέρουν οι πολιτικές της Ε.Ε. για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού (κατάρτιση, δια βίου μάθηση). • Η διάρθρωση της τοπικής οικονομίας δημιουργεί υπό προϋποθέσεις ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τη διατήρηση και αύξηση των θέσεων εργασίας. • Δυνατότητα απορρόφησης τοπικών προϊόντων από τριτογενή τομέα (ξενοδοχειακές μονάδες, μονάδες εστίασης). • Ενσωμάτωση οικονομικών μεταναστών, στοιχείο που ενισχύει το εργατικό δυναμικό.	• Η απερίημωση της υπαίθρου. • Περιβαλλοντικές πιέσεις από συγκέντρωση τουριστικών δραστηριοτήτων σε θύλακες θαλάσσιας και χερσαίας τουριστικής ανάπτυξης. • Περαιτέρω υποβάθμιση του υδροφόρου ορίζοντα της Περιοχής Προγραμματισμού από υπεράντληση αρδευτικού ύδατος και έλλειψη έργων εμπλουτισμού με τη χρήση / αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων. • Η εφαρμογή της νέας ΚΓΠ. • Υπερβολική εξειδίκευση της παραγωγικής βάσης στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα. • Υψηλός και αυξανόμενος δείκτης γήρανσης του πληθυσμού. • Ραγδαία μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. • Αυξανόμενη εισροή οικονομικών μεταναστών και κίνδυνος μεγέθυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού, που δημιουργούν ανάγκες ενσωμάτωσής τους στην τοπική οικονομία και κοινωνία. • Αυξητικές τάσεις της ανεργίας κατά τα τελευταία 10-15 χρόνια, με ιδιαίτερη έμφαση στους νέους, τις γυναίκες και τα άτομα περιορισμένων προσόντων.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ) καταλαμβάνει το ΒΔ τμήμα της Πελοποννήσου και το Δυτικό άκρο της Στερεάς Ελλάδος. Περιλαμβάνει τους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Η συνολική της έκταση είναι 11.350km² και καλύπτει το 8,6% της συνολικής έκτασης της χώρας. Μετά την πρόσφατη διοικητική διαίρεση (Ν.2539/97) η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος αποτελείται από 74 ΟΤΑ. Από το σύνολο των 74 ΟΤΑ δεκαεπτά δήμοι της Περιφέρειας έχουν πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων και εικοσιτέσσερις είναι οι Δήμοι με πληθυσμό κυμαινόμενο από 5.000 έως 10.000 κατοίκους (απογραφή ΕΣΥΕ 2001). Συνολικά σημαντική αύξηση του πληθυσμού παρουσιάζουν κυρίως οι παραθαλάσσιοι Δήμοι των Νομών Αχαΐας και Ηλείας και οι παρά τον οδικό άξονα Ναυπάκτου - Αργινίου του νομού Αιτωλνίας. Αντίθετα, οι ορεινοί Δήμοι παρουσιάζουν πληθυσμιακή μείωση, αναδεικνύοντας το έλλειμμα ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Περιφέρειας.

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τα εδάφη της είναι ορεινά (45,3%) και ημιορεινά (25,6%) ενώ μόλις το 29,1% είναι πεδινές εκτάσεις. Έχει εκτεταμένα παράλια και στους τρεις Νομούς, που βρέχονται από τη θάλασσα του Ιονίου Πελάγους και των κόλπων: Αμβρακικού, Πατραϊκού και Κορινθιακού.

Η γεωμορφολογία της Περιφέρειας παρουσιάζει εξαιρετική ποικιλία, αφού σε αυτήν περιλαμβάνονται όρη με ιδιαίτερα μεγάλο υψόμετρο (Αροάνια 2.335 m, Ερύμανθος 2.222 m, Παναχαϊκό 1.926m), μεγάλες φυσικές λίμνες (Τριχωνίδα 95,8km², που είναι η μεγαλύτερη της χώρας, Αμβρακία 14,4 km², Λυσιμαχεία 13 km², Καϊάφα κλπ) και ποταμοί (Αχελώος 220 km, που είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της Ελλάδος, Πηνειός, Αλφειός, Εύηνος, Σελινούντας, Βουραϊκός, Πείρος και Γλαύκος).

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί ένα σύγχρονο συγκοινωνιακό - διαμετακομιστικό κόμβο που συνδέει την Ελλάδα με την υπόλοιπη Ευρώπη, καθώς το λιμάνι της Πάτρας έδρας της Περιφέρειας αποτελεί την κύρια πύλη της Ελλάδας προς τη Δυτική Ευρώπη.

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας περιλαμβάνεται μεταξύ των 25 φτωχότερων και αναπτυξιακά καθυστερημένων ευρωπαϊκών περιφερειών με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Παρά την υπαγωγή της από άποψη γεωγραφικής και χωροταξικής ένταξης στο ευρωπαϊκό χωρικό σύστημα της Κεντρικής Μεσογείου από κοινού με τις περιφέρειες της Νότιας Ιταλίας και Σικελίας, διατηρεί χαρακτηριστικά σχετικής υστέρησης – μειονεκτικότητας, χωρίς να έχει αναπτύξει σε ικανό βαθμό με τις περιφέρειες αυτές σχέσεις συνεργασίας και συμπληρωματικών αναπτυξιακών δράσεων, λόγω των ανεπαρκείων μεταφορικής και ενεργειακής υποδομής. Ωστόσο με την ολοκλήρωση των μεγάλων έργων των διευρωπαϊκών δικτύων προβλέπεται ενίσχυση του διεθνούς και εθνικού ρόλου της περιφέρειας:

- Ως νότιας δυτικής πύλης της χώρας προς την Κεντρική Μεσόγειο.
- Ως κεντρικού πόλου ανάπτυξης στον αναπτυξιακό άξονα της Αδριατικής - Ιονίου.
- Ως τουριστικού – πολιτιστικού προορισμού με διεθνούς αξίας αρχαιολογικό - πολιτιστικό, φυσικό περιβάλλον (Αρχαία Ολυμπία, περιοχές Ramsar κλπ).

- Ως εμπορευματικού – διαμετακομιστικού κόμβου των δικτύων διευρωπαϊκής συνεργασίας και ανάπτυξης στο χώρο της ΝΑ Ευρώπης (Νότιο Μεσογειακό Τόξο), με εστία τα λιμάνια Πατρών, Πλατυγιαλίου Αστακού.
- Ως κόμβου νέας τεχνολογίας με εστία τις Πανεπιστημιακές υποδομές και το Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών.

Σε σχέση με το εθνικό χωρικό σύστημα η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελεί την περιοχή σύγκλισης του Κεντρικού Αναπτυξιακού Άξονα ΠΑΘΕ, του υπό ανάπτυξη Δυτικού Άξονα της χώρας και του προτεινόμενου άξονα (της λεγόμενης “Διαγωνίου”) Βόλου – Λαμίας – Ναυπάκτου – Πατρών – Νότιας Δυτικής Πύλης της Χώρας (λιμάνια Πατρών, Πλατυγιαλίου Αστακού).

Η Περιφέρεια αναπτύσσει χωροταξικές σχέσεις και εξαρτήσεις διαπεριφερειακής εμβέλειας κυρίως προς το χώρο της Πελοποννήσου, τα νησιά του Ιονίου και με την περιφέρεια Αττικής, με πυρήνα το διαπεριφερειακής ακτινοβολίας αστικό κέντρο της Πάτρας.

Μικρότερες είναι οι χωροταξικές σχέσεις και εξαρτήσεις της Περιφέρειας αφενός με την περιφέρεια Ηπείρου λόγω κυρίως του διαχωριστικού φραγμού του Πατραϊκού και του Αμβρακικού και αφετέρου με την Κεντρική Ελλάδα (περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Θεσσαλίας) λόγω κυρίως έλλειψης ικανοποιητικής απευθείας μεταφορικής σύνδεσης.

Η υλοποιούμενη άρση των φραγμών επικοινωνίας (κυρίως μέσω των Ζεύξεων Ρίου Αντίρριου και Ακτίου – Πρέβεζας, καθώς και της Ιόνιας Οδού κ.α.) αναμένεται να αναβαθμίσει το ρόλο της περιφέρειας και συνολικά του δυτικού διαμερίσματος της χώρας, με την ανάπτυξη διαπεριφερειακών σχέσεων στο εμπόριο, τον τουρισμό, τον πολιτισμό, την έρευνα – τεχνολογία και τις υπηρεσίες, ενισχύοντας παράλληλα την “ενότητα” ολόκληρου του δυτικού διαμερίσματος στην προοπτική μιας πιθανής νέας περιφερειακής διάρθρωσης της χώρας που θα διασφαλίζει πλέον ισόρροπη συνεργασία επιμέρους αναπτυξιακών ενοτήτων και νομών σε νέα περιφερειακά σύνολα.

Η **Περιφέρεια Πελοποννήσου** αποτελείται από τους Νομούς Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας και έχει έδρα την Τρίπολη, Πρωτεύουσα του νομού Αρκαδίας. Βρέχεται δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος.

Έχει συνολική έκταση 15.490 km² και καλύπτει το 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας, με χαρακτηριστικό της μορφολογίας της τους μεγάλους ορεινούς όγκους (50,1% της έκτασης), οι οποίοι καταλαμβάνουν το κεντρικό της τμήμα, ενώ μόνο το 21,5% αυτής είναι πεδινό (και το 28,4% ημιορεινό), κυρίως στις παραθαλάσσιες περιοχές όπου σχηματίζονται αρκετές πεδιάδες, προσχωσιγενούς κυρίως προέλευσης. Ωστόσο, παρά το μικρό ποσοστό των πεδινών εκτάσεων, η Περιφέρεια διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός Κάμπος και ο Κάμπος της Κορινθίας. Όλοι οι Νομοί έχουν πρόσβαση στη θάλασσα σε μεγάλο μήκος των συνόρων τους, εκτός από το Νομό Αρκαδίας, του οποίου ένα μικρό μέρος είναι παραθαλάσσιο.

Η Περιφέρεια μετά τη νέα διοικητική διαίρεση (Ν.2539/97), αποτελείται από 107 ΟΤΑ Α' βαθμού και οι οποίοι διαρθρώνονται ως εξής: 14 Δήμοι και 2 Κοινότητες στο Νομό Αργολίδος, 22 Δήμοι και 1 Κοινότητα στο Νομό Αρκαδίας, 13 Δήμοι και 2 Κοινότητες στο Νομό Κορινθίας, 22 Δήμοι στο νομό Λακωνίας και 29 Δήμοι και 2 Κοινότητες στο Νομό Μεσσηνίας. Συνολικά η Περιφέρεια Πελοποννήσου αποτελείται από 100 Δήμους και 7 Κοινότητες.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει καταγραφεί, σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της ΕΣΥΕ, ότι το 2001 ο συνολικός πληθυσμός ανέρχεται σε 638.942 άτομα, αντιπροσωπεύοντας το 5,19% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας. Ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας την περίοδο 1991 –2001 είναι 5,1% και υπολείπεται του αντίστοιχου εθνικού (6,8%), επιβεβαιώνοντας τη συνέχιση της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης της Περιφέρειας.

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (ΠΙΝ) έχει συνολική έκταση 2.318 τ.χλμ, καλύπτει δε το 1,8% της συνολικής έκτασης της χώρας

Τα Ιόνια Νησιά εκτείνονται κατά μήκος των δυτικών παραλίων της Ελλάδας. Κείτονται απέναντι των δυτικών Βαλκανίων και της Νότιας Ιταλίας. Η Περιφέρεια αποτελείται από τους Νομούς Κερκύρας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας & Ιθάκης και Ζακύνθου και σύμφωνα με τη ισχύουσα διοικητική διαίρεση αποτελείται από 33 νέους δήμους και 6 κοινότητες. Ο μεγαλύτερος σε έκταση νομός είναι της Κεφαλληνίας, ο οποίος καταλαμβάνει περίπου το 40% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας, και έπονται οι Νομοί Κέρκυρας (28%), Ζακύνθου (17%) και Λευκάδας (15%). Η έδρα της Περιφέρειας βρίσκεται στην πόλη της Κέρκυρας. Συνολικά, η Περιφέρεια αριθμεί 32 νησιά (μικρά και μεγάλα) εκ των οποίων κατοικούνται μόνο τα 14. Περιλαμβάνει δε, από τα βόρεια προς τα νότια, τα νησιά Οθωνοί, Ερρείκουσα, Μαθράκι, Κέρκυρα, Παξοί, Αντίπαξοι, Λευκάδα, Μεγανήσι, Κάλαμο, Καστό, Ιθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθο και Στροφάδες.

Οι μεγαλύτερες αστικές περιοχές της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, με πληθυσμό μεγαλύτερο των 2.000 κατοίκων, αποτελούν το ένα τρίτο του πληθυσμού της περιφέρειας. Συνολικά, ο πληθυσμός που ζει σε οικισμούς άνω των 1000 κατοίκων ανέρχεται σε 89.581 κατοίκους (42,10% του συνόλου του πληθυσμού) και συγκεντρώνεται σε 24 οικισμούς.

Τα Ιόνια Νησιά δεν έχουν αποκτήσει ακόμη ορθολογική χωρική οργάνωση. Ο χώρος αποτέλεσε τον υποδοχέα παραγωγικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς και κυρίως του τριτογενούς τομέα και ανάλογα δημιουργήθηκαν αναπτυξιακά κέντρα και αναπτυξιακοί άξονες. Η άναρχη δόμηση επέφερε αρνητικές συνέπειες, όπως εκτεταμένη παρόδια και περιαστική δόμηση καθώς και διάχυση διαφόρων μη αγροτικών δραστηριοτήτων σε ζώνες υπαίθρου, προκαλώντας αλλοίωση τοπίων, καταστροφή γεωργικής γης και υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

7.1.1 Βιοποικιλότητα - Προστατευόμενα οικοσυστήματα

Η διεθνής κοινότητα, ανέδειξε την ανάγκη ανακοπής των υφισταμένων τάσεων απώλειας της βιοποικιλότητας ως θέμα πρώτης προτεραιότητας. Στο Ρίο υπογράφηκε η Σύμβαση των Ην. Εθνών για τη Βιολογική Ποικιλότητα (CBD), ενώ πολλά άλλα - προγενέστερα και μεταγενέστερα- θεσμικά και νομοθετικά μέτρα έχουν ως στόχο την πρόληψη των αιτιών μείωσης της βιοποικιλότητας και το συντονισμό των δράσεων σε παγκόσμιο ή περιφερειακό επίπεδο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ήδη από τις αρχές της 10ετίας του '80 έχει αναδείξει την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της άγριας ζωής ως πρωταρχικό της μέλημα (Συμβάσεις Βέρνης και Βόννης). Η πολιτική της αποτυπώνεται καθαρά στην Οδηγία 92/43/EEC (όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 97/62/EC) που στόχο έχει τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου, του δικτύου NATURA 2000, και τον καθορισμό κοινού πλαισίου για τη διατήρηση των φυτών και των αγρίων ζώων και των ενδιαιτημάτων κοινοτικού ενδιαφέροντος. Η Στρατηγική της ΕΕ για τη Βιοποικιλότητα περιλαμβάνει συγκεκριμένα σχέδια δράσης για τις διάφορες κατηγορίες φυσικών πόρων, όπως και ειδικά προγράμματα στους τομείς της γεωργίας και αλιείας, με σημαντική ενίσχυση των χρηματοδοτήσεων που αποσκοπούν στην αποτελεσματική προστασία της φύσης.

Η Ελλάδα, έχει κυρώσει τις βασικές διεθνείς συμβάσεις για την προστασία της φύσης και της βιοποικιλότητας (Συμβάσεις RAMSAR, Βέρνης, Ρίο, Βόννης, καθώς και το Πρωτόκολλο της Ουάσιγκτον) και αξιοποίησε έγκαιρα ένα από τα πρώτα και «κλασικά» εργαλεία διατήρησης της βιοποικιλότητας, με την κήρυξη ορισμένων περιοχών της χώρας ως προστατευόμενων. Παράλληλα, το ΥΠΕΧΩΔΕ προχώρησε ήδη από το 1999 στην εκπόνηση της Στρατηγικής για τους Υγροτοπικούς Πόρους και του Εθνικού Σχεδιασμού για το Φυσικό Περιβάλλον. Ο σχεδιασμός για τις περιοχές του δικτύου NATURA περιλαμβάνει περισσότερο από το 16% της έκτασης της χώρας ενώ βρίσκεται καθ' οδόν η ίδρυση 25 φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

Στη **ΔΕΠΙΝ** υπάρχει σημαντικός αριθμός περιοχών που συμπεριλαμβάνονται σε λίστες ευαίσθητων ή/και προστατευόμενων με κύριο κριτήριο την οικολογική και αισθητική τους αξία. Αυτές είτε προστατεύονται ήδη με βάση το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο (Ελληνική νομοθεσία, Ευρωπαϊκή νομοθεσία, Διεθνείς Συμβάσεις), είτε η διαδικασία θεσμικής τους θωράκισης είναι σε εξέλιξη. Οι κύριες κατηγορίες τέτοιων περιοχών είναι οι ακόλουθες:

1. **Περιοχές που προστατεύονται βάσει της Διεθνούς Σύμβασης Ramsar.** Πρόκειται για υγροβιότοπους, η οικολογική σημασία των οποίων είχε σαν αποτέλεσμα την ένταξή τους στο διεθνή κατάλογο της ανωτέρω Σύμβασης.
2. **Μνημεία της Φύσης:** Θεσμοθετημένη προστασία, σχετική νομοθεσία Ν. 996/1971. Σε αυτά περιλαμβάνονται μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δένδρων με ιδιαίτερη βοτανική, οικολογική, αισθητική ή ιστορική και πολιτισμική αξία. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν επίσης εκτάσεις με σπουδαίο οικολογικό, παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό ή άλλο

ενδιαφέρον. Η θεσμοθέτησή τους υλοποιήθηκε βάσει του δασικού κώδικα. Σήμερα έχουν κηρυχθεί 51 Διατηρητέα μνημεία της φύσης, με συνολική έκταση 16.840 εκτάρια.

3. **Προστατευόμενα τοπία.** Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα θεσμοθετημένα αισθητικά δάση. Θεσμοθετημένη προστασία που αναφέρεται σε τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, σχετική νομοθεσία Ν. 1496/1950, Ν. 996/1971.
4. Το Δίκτυο **Natura 2000**. Το δίκτυο αποτελεί ένα Ευρωπαϊκό Οικολογικό Δίκτυο περιοχών, οι οποίες φιλοξενούν φυσικούς τύπους οικοτόπων και οικοτόπους ειδών που είναι σημαντικοί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αποτελείται από δύο κατηγορίες περιοχών: Τις «Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» (στα αγγλικά: Special Protection Areas - SPA) για την Ορνιθοπανίδα, όπως ορίζονται στην Οδηγία 79/409/ ΕΚ, και τους «Τόπους Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» (στα αγγλικά: Sites of Community Importance - SCI) όπως ορίζονται στην Οδηγία 92/43/ΕΚ. Οι ΖΕΠ, μετά τον χαρακτηρισμό τους από τα Κράτη Μέλη, εντάσσονται αυτόματα στο Δίκτυο Natura 2000, και η διαχείρισή τους ακολουθεί τις διατάξεις του άρθρου 6 της Οδηγίας 92/43/ΕΚ. Αντίθετα, για την ένταξη των ΤΚΣ πραγματοποιείται επιστημονική αξιολόγηση και διαπραγμάτευση μεταξύ των Κρατών Μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των κατά οικολογική ενότητα Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων. Η οριστικοποίηση του καταλόγου των Τόπων Κοινοτικής Σημασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο βαίνει προς ολοκλήρωση όσον αφορά την Μεσογειακή ζώνη, στην οποία ανήκει εξ ολοκλήρου η Ελλάδα.

Μετά την οριστικοποίηση του καταλόγου των ΤΚΣ, τα Κράτη Μέλη υποχρεούνται να κηρύξουν τις περιοχές αυτές ως «Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ)» (στα αγγλικά: Special Areas of Conservation - SAC)» το αργότερο μέσα σε μια εξαετία.

Η καταγραφή των τόπων που πληρούν τα κριτήρια της παρουσίας τύπων οικοτόπων και οικοτόπων ειδών της Οδηγίας 92/43/ΕΚ στη χώρα μας (296 περιοχές - «Επιστημονικός Κατάλογος»), έγινε από ομάδα περίπου 100 επιστημόνων που συστήθηκε ειδικά για το σκοπό αυτό στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος LIFE (1994-1996) με τίτλο «Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των Τύπων Οικοτόπων και των Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ)». Στον «Επιστημονικό Κατάλογο» εντάχθηκε το σύνολο σχεδόν των μέχρι τότε προστατευόμενων περιοχών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η τελική επιλογή των τόπων που προτάθηκαν από τη χώρα στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έγινε από κοινή ομάδα εργασίας ΥΠΕΧΩΔΕ - Υπουργείου Γεωργίας κατόπιν γνωμοδοτήσεων όλων των συναρμόδιων Υπουργείων.

Η Ελλάδα έχει χαρακτηρίσει σήμερα 151 Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) και υπέβαλλε τμηματικά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1996 - 2002) κατάλογο 239 προτεινόμενων Τόπων Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) («Εθνικός Κατάλογος»). Οι δύο κατάλογοι παρουσιάζουν μεταξύ τους επικαλύψεις όσον αφορά τις εκτάσεις τους. Μάλιστα, 31 τόποι έχουν οριστεί ταυτόχρονα ως ΖΕΠ και έχουν προταθεί και ως ΤΚΣ.

Η Οδηγία 79/409/ΕΚ εναρμονίστηκε στο ελληνικό Δίκαιο με τις Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις 414985/29-11-85 (ΦΕΚ 757/Β/18-12-85), 366599/16-12-96 (ΦΕΚ 1188/Β/31-

12-96), 294283/23-12-97 (ΦΕΚ 68/Β/4-2-98). Η Οδηγία 92/43/ΕΚ εναρμονίστηκε στο ελληνικό Δίκαιο με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 33318/3028/11-12-98 (ΦΕΚ 1289/Β/28-12-98)

5. **Περιοχές CORINE.** Περιοχές που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή λίστα περιοχών ιδιαίτερης οικολογικής αξίας που καταρτίστηκε στα πλαίσια του χρηματοδοτούμενου από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγράμματος Corine από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Αποτέλεσε τη βάση για την εκκίνηση του προγράμματος Natura 2000 και αποτέλεσε την πιο εμπειριστατωμένη για την εποχή εκείνη προσπάθεια καταγραφής σημαντικών οικολογικά περιοχών σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Δεν συνδέθηκε με συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο προστασίας και το κενό αυτό συμπληρώθηκε από την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ.
6. **Τοπία Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους.** Πρόγραμμα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων για την καταγραφή και οριοθέτηση περιοχών με σημαντική αισθητική αξία σε πανελλαδική κλίμακα.
7. **Εθνικά Πάρκα.** Πρόκειται για φυσικές περιοχές ιδιαίτερου κάλλους με εθνική ή διεθνή σημασία για επιστημονική και εκπαιδευτική χρήση και για αναψυχή οι οποίες για την καλύτερη διαχείρισή τους βρίσκονται κάτω από την αρμοδιότητα κρατικών υπηρεσιών. Η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των περιοχών αυτών απαγορεύεται.

Εθνικοί Δρυμοί. Όταν το Εθνικό Πάρκο ή ένα μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει δασικές εκτάσεις μπορεί να χαρακτηριστεί ως **Εθνικός Δρυμός**. Οι βασικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί μια περιοχή για την κήρυξή της σε Εθνικό Δρυμό συνοψίζονται στα παρακάτω: Η έκταση της περιοχής είναι αρκετά μεγάλη, οι πληθυσμοί των ζώων και των φυτών απειλούνται με εξαφάνιση, τα ενδημικά είδη και οι βιότοποί τους είναι μοναδικοί και η προστασία τους αποτελεί προϋπόθεση για τη συνέχιση της ύπαρξής τους, τα γεωμορφολογικά στοιχεία έχουν παραμείνει αναλλοίωτα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες στην περιοχή, η βλάστηση είναι αντιπροσωπευτική και η φυσική ομορφιά είναι ιδιαίτερη

Θαλάσσια Πάρκα. Όταν ένα Εθνικό Πάρκο ή ένα μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει θαλάσσια περιοχή, αναφέρεται ως **Θαλάσσιο Πάρκο**. Στα Θαλάσσια Πάρκα κατοχυρώνεται νομικά η προστασία των θαλάσσιων οικοσυστημάτων. Οι προστατευόμενες αυτές περιοχές προσφέρουν "καταφύγιο" σε πολλά είδη φυτών και ζώων που κινδυνεύουν από εξαφάνιση. Προστατεύονται συνεπώς οι τοπικοί θαλάσσιοι πόροι στο σύνολό τους συμπεριλαμβανομένου και του γενετικού αποθέματος της θαλάσσιας ζωής.

7.1.1.1 Περιοχές προστατευόμενες από την Διεθνή Σύμβαση Ramsar

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, οι υγροτοπικές περιοχές που έχουν ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, βάσει της διεθνούς Σύμβασης Ramsar είναι τρεις:

- Ο Αμβρακικός κόλπος
- Η λιμνοθάλασσα Μεσολογίου
- Η λίμνη Κοτύχι

Η λιμνοθάλασσα Μεσολογίου ανήκει εξ' ολοκλήρου στο νομό Αιτωλοακαρνανίας. Όσον αφορά τον Αμβρακικό κόλπο μόνο ένα πολύ μικρό τμήμα του, στα νότια, ανήκει στο νομό Αιτωλοακαρνανίας ενώ η λίμνη Κοτύχι βρίσκεται στο νομό Ηλείας. Οι περιοχές αυτές έχουν μεγάλη οικολογική αξία τόσο για του τύπους οικοτόπων που παρατηρούνται όσο και για την ποικιλότητα της πανίδας και της χλωρίδας. Στην ανάλυση των οικολογικά σημαντικών περιοχών που υπάρχουν στις επόμενες παραγράφους περιλαμβάνονται στοιχεία των περιοχών αυτών. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι για τις τρεις ανωτέρω περιοχές ήδη εκπονούνται ολοκληρωμένα προγράμματα προστασίας, διαχείρισης και ανάδειξής τους που έχουν σαν τελικό σκοπό την οριστική οριοθέτηση των επιμέρους διαβαθμιζόμενων ζωνών προστασίας την έκδοση προεδρικών διαταγμάτων για κάθε μια (βάσει του νόμου 1650/86), την σύσταση αρμόδιων Υπηρεσιών Διαχείρισής τους και την κατασκευή των κατάλληλων έργων – ενεργειών προστασίας και ανάδειξής τους.

Στις Περιφέρειες Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων δεν υπάρχουν υγροτοπικές περιοχές που έχουν ενταχθεί σε καθεστώς προστασίας, βάσει της διεθνούς Σύμβασης Ramsar

7.1.1.2 Μνημεία της Φύσης

Με βάση τα προβλεπόμενα από το Ν.Δ. 996/1971 έχουν καθορισθεί 51 περιοχές στην Ελλάδα ως Μνημεία της Φύσης, των οποίων η διατήρηση κρίθηκε αναγκαία και καθορίστηκαν μέτρα προστασίας τους. Στην Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας υπάρχουν 7 τέτοια μνημεία:

1. Ο πλάτανος του Παισανία (1976). Ένα γιγάντιο πλατάνι, πιθανόν το γηραιότερο και πλατύτερο στην Ελλάδα, κοντά στην παραλία στο Αίγιο.
2. Πηγή Δώδεκα Βρύσες (1976). Μια παλιά πηγή γνωστή ως οι Δώδεκα Βρύσες κοντά στο πλατάνι του Παισανία.
3. Το κλήμα του Παισανία στα Καλάβρυτα (1976). Μια εντυπωσιακή κληματαριά (*Vitis vinifera*) που έχει αγκαλιάσει σφιχτά 18 δέντρα πουρναριού. Έχει μεγάλη επιστημονική αξία και αποτελεί τουριστικό πόλο έλξης. Κοντά στο χωριό Παγκράτι των Καλαβρύτων στην αυλή της εκκλησίας του Αγ. Νικολάου.
4. Οι δρύς της Καλαμιάς (1980). Δυο πολύ γηραιές και εντυπωσιακές δρυς (*Quercus rubescens*) οι οποίες χαρακτηρίζουν την περιοχή και που είναι συνδεδεμένες με πολλές ντόπιες εκδηλώσεις και γεγονότα. Σε μια θέση που ονομάζεται "Πέντε Δέντρα" στο χωριό Καλαμά, Αιγίου Αχαΐας.

5. Ο πλάτανος της Πλατανιώτισσας (1985). Τρία πολύ γηραιά πλατάνια, τα οποία έχουν αναπτυχθεί μαζί σαν ένα δέντρο και των οποίων ο ενιαίος κορμός είναι κούφιος (κουφαλέρος) και όπου υπάρχει μια μικρή παλιά εκκλησία που περιέχει μια πολύτιμη εικόνα της Αγ. Μαρίνας και συνδέεται με ποικίλες θρησκευτικές παραδόσεις. Κοντά στο χωριό Πλατανιώτισσα, σε μια περιφραγμένη περιοχή, όπου υπάρχει επίσης μια πολύ παλιά εκκλησία και άλλα πολιτιστικά μνημεία που προστατεύονται επίσης, στην περιοχή των Καλαβρύτων Αχαΐας.
6. Τα δάσος φράξου του Λεσινιού (1985, 45,9 Ha). Απομεινάρια ενός μεγάλου ελαχαρούς δάσους σε μια πεδινή περιοχή, που αποτελείται κυρίως από φράξους (*Fraxinus angustifolia*) και κάποια άλλα είδη, όπως φτελιές (*Ulmus*), ιτιές (*Salix*), και δάφνες (*Laurus nobilis*) και περιλαμβάνει επίσης μια επιστημονικά σημαντική πανίδα και χλωρίδα. Χαρακτηριστικός βιότοπος με μεγάλη οικολογική σπουδαιότητα, που κατέχει επίσης σπουδαία αισθητική αξία, κοντά στο χωριό Λεσίνι, στο Μεσολόγγι.
7. Ο πλάτανος της Αγίας Λαύρας (1985). Ένας ιστορικά πολύ σημαντικός πλάτανος που συνδέεται με το διάσημο γεγονός της κήρυξης της Ελληνικής Επανάστασης το 1821. Το δέντρο είναι επίσης εντυπωσιακό για το μέγεθός του (ύψος περισσότερο των 35μ.) και την αισθητική εμφάνιση. Περίπου 4 χιλ. Δυτικά από την πόλη των Καλαβρύτων, στην αυλή της εκκλησίας της ονομαστής μονής της Αγίας Λαύρας.

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχουν 13 τέτοια μνημεία:

1. Ο Πλάτανος του Ναυπλίου (1977). Γέρικο, εντυπωσιακό πλατάνι που συνδέεται με τον ήρωα του 1821 Θεόδωρο Κολοκοτρώνη. Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης του Ναυπλίου, στον Νομό Αργολίδας.
2. Η Ελιά του Ναυπλίου (1977). Πρόκειται για ελιά μεγάλης ηλικίας με αξιόλογα μορφολογικά και αισθητικά χαρακτηριστικά και ιστορική αξία. Βρίσκεται στην πλατεία Παναγίας της πόλης του Ναυπλίου.
3. Ο Φοίνικας του Ναυπλίου (1977). Πρόκειται για φοίνικα που τον φύτεψε ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας Ιωάννης Καποδίστριας όταν το Ναύπλιο ήταν η πρωτεύουσα της χώρας, βρίσκεται στην πλατεία "Πέντε αδέρφια" της πόλης του Ναυπλίου.
4. Οι Ίταμοι Κρυονερίου Αργολίδας (1977). Πρόκειται για ομάδα δέντρων υπόλειμμα παλιού εκτεταμένου δάσους αφιερωμένου στη θεά Άρτεμη. Βρίσκεται κοντά στο χωριό Κρυονέρι, στο βουνό Αρτεμίσιο, στον Νομό Αργολίδας.
5. Οι Ελιές της Δημαίνης Αργολίδας (1977). Πρόκειται για ομάδα από οκτώ ελιές με ιδιαίτερη θρησκευτική αξία. Ανήκουν στο παλιό μοναστήρι των Ταξιαρχών και συνδέονται με ιστορικά γεγονότα της περιοχής. Βρίσκονται κοντά στο χωριό Δημαίνη, στον Νομό Αργολίδας.
6. Ο Πλάτανος της Δημητσάνας Αρκαδίας (1980). Πρόκειται για γέρικο πλατάνι, μεγάλων διαστάσεων, που συνδέεται με σημαντικά ιστορικά γεγονότα της περιοχής. Βρίσκεται κοντά στη Δημητσάνα στον Νομό Αρκαδίας.

7. Ο Σφένδαμος του Σιδηροκάστρου Μεσσηνίας (1980). Πρόκειται για γέρικο δέντρο σφενδάμου, κοντά σε μια ιδιαίτερου ενδιαφέροντος πηγή, μοναδικό στην περιοχή για την βοτανική και αισθητική του αξία. Βρίσκεται κοντά στο χωριό Σιδηρόκαστρο Μεσσηνίας.
8. Η Ελιά της Καλαμάτας (1980). Πρόκειται για αιωνόβια ελιά, αντιπροσωπευτική της γνωστής ποικιλίας "Ελαιών Καλαμάτας". Βρίσκεται μέσα στην πόλη της Καλαμάτας στον Νομό Μεσσηνίας.
9. Το Δάσος δενδρόκεδρων στην Κυνουρία Αρκαδίας (1980). Πρόκειται για Αμιγές δάσος 740 στρεμμάτων σπάνιου είδους δενδρόκεδρων μοναδικό για την βοτανική και οικολογική αξία του. Βρίσκεται κοντά στο χωριό Άγ. Πέτρος στην επαρχία Κυνουρίας του Νομού Αρκαδίας.
10. Η Δρυς του Περιθωρίου Αρκαδίας (1980). Πρόκειται για αιωνόβιο δέντρο βελανιδιάς (πυκνανθής) με ιδιαίζουσα ιστορική σημασία, στην αυλή της Παλιάς εκκλησίας του Αγ. Γεωργίου. Βρίσκεται στη θέση "Κάμπος του χωριού Περιθώρι", στον Νομό Αρκαδίας.
11. Η Δρυς της Δόριζας Αρκαδίας (1980). Πρόκειται για πουρνάρι εντυπωσιακού μεγέθους στην αυλή μιας εκκλησίας, αξιόλογο υπόλειμμα από σημαντικό δάσος δρυός, που κάηκε το 1826. Βρίσκεται στο χωριό Δόριζα στον Νομό Αρκαδίας.
12. Ο Πλάτανος Αγ. Φλώρου Μεσσηνίας. (1985) Πρόκειται για Ιστορικό γέρικο πλάτανο, εντυπωσιακού μεγέθους και σημαντικής αισθητικής αξίας που συνδέεται με σοβαρά ιστορικά γεγονότα της περιοχής κατά τον 17ο και 18ο αιώνα. Βρίσκεται στο κέντρο του χωριού Αγ. Φλώρος στον Νομό Μεσσηνίας.
13. Το Δάσος αείφυλλων πλατύφυλλων στο νησί Σαπιέντζα Μεσσηνίας (1985). Πρόκειται για έκταση με τυπική μεσογειακή δασική βλάστηση σκληρόφυλλων, αείφυλλων πλατανόφυλλων με τη μορφή δένδρου ύψους 8-10 μ. στο ακατοίκητο νησί Σαπιέντζα της Μεσσηνίας. Τα είδη που καλύπτουν το νησί είναι κυρίως σχίνος, φιλλίκι, αγριελιά, κουμαριά, πουρνάρι, κ.λ.π.

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων δεν διαθέτει κηρυγμένα μνημεία της φύσης.

7.1.1.3 Προστατευόμενα Τοπία

Τα περισσότερα από τα υπάρχοντα «αισθητικά δάση» θα μπορούσαν να ενταχθούν στην κατηγορία αυτή. Τα δάση αυτά όπως δημοσιεύθηκαν από το Υπουργείο Γεωργίας (Γενική Διεύθυνση Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος – Διεύθυνση Προστασίας Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος – Τμήμα Εθνικών Δρυμών και Αισθητικών Δασών) είναι 19 για όλη την Ελλάδα, η δε σχετική νομοθεσία είναι το Νομοθετικό Διάταγμα 996/1971.

Η Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας περιλαμβάνει 2 αισθητικά δάση που βρίσκονται στο νομό Αχαΐας

1. Αισθητικό Δάσος Πανεπιστημιούπολης Πατρών (Διάταγμα 977/74 ΦΕΚ 99Α' / 11-4-74). Πρόκειται για δασωμένη έκταση που περιλαμβάνει δάση ελάτης, αείφυλλα πλατύφυλλα

και φυλλοβόλα είδη. Περιλαμβάνονται επίσης ορεινά λιβάδια καθώς επίσης έχουν κατασκευαστεί σειρές φραγμάτων με σκοπό την απόσβεση των χειμάρων.

2. Αισθητικό Δάσος Εθνικής Ανεξαρτησίας (Π.Δ. της 29-9-77 ΦΕΚ 404Δ' / 20-10-77). Βρίσκεται στα Καλάβρυτα Αχαΐας και περιλαμβάνει τα μοναστήρια Αγ. Λαύρας και Μεγ. Σπηλαίου καθώς και τον χώρο εκτέλεσης πατριωτών από γερμανικά στρατεύματα.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει 2 αισθητικά δάση:

1. Δάσος Πευκιάς Ξυλοκάστρου Κορινθίας (27,5 ha), ΦΕΚ31/Α/1974
2. Δρυοδάσος Μογγοστού Κορινθίας (520 ha), ΦΕΚ 175/Δ/1977

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων δεν διαθέτει αισθητικά δάση.

7.1.1.4 Περιοχές Natura 2000

Οι περιοχές προστασίας του δικτύου Natura 2000 που υπάρχουν στη **Μείζονα Αναπτυξιακή Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου – Ιονίων Νήσων** παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 7.5 Περιοχές Natura 2000

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΤΥΠΟΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΟΥ	ΕΚΤΑΣΗ (ha)
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ				
ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ				
GR2310001	pSCI	G	ΔΕΛΤΑ ΑΧΕΛΩΟΥ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ-ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ, ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΗΝΟΥ, ΝΗΣΟΙ ΕΧΙΝΑΔΕΣ, ΝΙΣΟΣ ΠΕΤΑΛΑΣ	35588.73
GR2310004	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟ	18542.03
GR2310005	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΒΑΡΑΣΟΒΑ	1446.06
GR2310006	pSCI	B	ΛΙΜΝΕΣ ΒΟΥΛΚΑΡΙΑ & ΣΑΛΤΙΝΗ	3236.86
GR2310007	pSCI	B	ΛΙΜΝΗ ΑΜΒΡΑΚΙΑ	2204.75
GR2310008	pSCI	B	ΛΙΜΝΗ ΟΖΕΡΟΣ	1258.49
GR2310009	pSCI	K	ΛΙΜΝΕΣ ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ & ΛΥΣΙΜΑΧΕΙΑ	14279.80
GR2310010	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΑΡΑΚΥΝΘΟΣ ΚΑΙ ΣΤΕΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ	13331.28
GR2310011	SPA	A	ΟΡΟΣ ΤΣΕΡΕΚΑΣ (ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΑ)	5056.00
GR2310012	SPA	A	ΟΡΗ ΒΑΛΤΟΥ	10112.00
GR2310013	SPA	J	ΛΙΜΝΗ ΛΥΣΙΜΑΧΙΑ	2275.00
GR2310014	SPA	J	ΛΙΜΝΗ ΒΟΥΛΚΑΡΙΑ	3301.00
GR2310015	SPA	F	ΔΕΛΤΑ ΑΧΕΛΩΟΥ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ - ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΗΝΟΥ, ΝΗΣΟΙ ΕΧΙΝΑΔΕΣ, ΝΗΣΟΣ ΠΕΤΑΛΑΣ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΑΡΑΚΥΝΘΟΣ & ΣΤΕΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ	44184.00
ΑΧΑΪΑ				
GR2320001	pSCI/SPA	C	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΛΟΓΡΙΑΣ, ΔΑΣΟΣ ΣΤΡΟΦΥΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΟΣ ΛΑΜΙΑΣ, ΑΡΑΞΟΣ	3522.89
GR2320002	pSCI	E	ΟΡΟΣ ΧΕΛΜΟΣ & ΥΔΑΤΑ ΣΤΥΓΟΣ	17493.00
GR2320003	pSCI	B	ΦΑΡΑΓΓΙ ΒΟΥΡΑΪΚΟΥ	2176.31
GR2320004	pSCI/SPA	C	ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΔΑΣΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ	2386.08
GR2320005	pSCI	G	ΟΡΗ ΜΑΡΠΙΑΣ ΚΑΙ ΚΛΟΚΟΣ, ΦΑΡΑΓΓΙ ΣΕΛΙΝΟΥΝΤΑ	6042.57
GR2320006	pSCI/SPA	C	ΑΛΥΚΗ ΑΙΓΙΟΥ	32.49
GR2320007	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΠΑΝΑΧΑΪΚΟ	12219.51

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΤΥΠΟΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΟΥ	ΕΚΤΑΣΗ (ha)
GR2320008	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ	19332.14
GR2320009	pSCI	E	ΣΠΗΛΑΙΟ ΚΑΣΤΡΙΟΝ	308.02
GR2320010	SPA	F	ΖΟΥΜΠΑΤΑ-ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ-ΜΓΑΡΜΓΙΑΣ-ΚΛΟΚΟΣ	10762.00
ΗΛΕΙΑ				
GR2330002	pSCI/SPA	C	ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΦΟΛΟΗΣ	9741.95
GR2330003	pSCI	B	ΕΚΒΟΛΕΣ (ΔΕΛΤΑ) ΠΗΝΕΙΟΥ	945.70
GR2330004	pSCI	B	ΟΛΥΜΠΙΑ	314.83
GR2330005	pSCI	E	ΘΙΝΕΣ & ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΔΑΣΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ, ΛΙΜΝΗ ΚΑΪΑΦΑ, ΣΤΡΟΦΥΛΙΑ, ΚΑΚΟΒΑΤΟΣ	3274.32
GR2330006	pSCI	G	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΤΥΧΙ, ΒΡΙΝΙΑ	1647.02
GR2330007	pSCI	K	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΑΚΡ. ΚΥΛΛΗΝΗ ΕΩΣ ΤΟΥΜΠΙ - ΚΑΛΟΓΡΙΑ	13259.45
GR2330008	pSCI	E	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΛΠΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ, ΑΚΡ. ΚΑΤΑΚΟΛΟ - ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ	11038.83
GR2330009	SPA	F	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΤΥΧΙ - ΑΛΥΚΗ ΛΕΧΑΙΝΩΝ	2351.00
ΑΡΤΑ *				
GR2110001	pSCI	I	ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ, ΔΕΛΤΑ ΛΟΥΡΟΥ & ΑΡΑΧΘΟΥ (ΠΕΤΡΑ ΜΥΤΙΚΑΣ, ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ) *	28780.13
GR2110004	SPA	H	ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΤΑΦΟΥΡΚΟ ΚΑΙ ΚΟΡΑΚΟΝΗΣΙΑ *	23004.00
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ				
ΑΡΓΟΛΙΔΑ				
GR2510003	pSCI	B	ΑΚΡΟΝΑΥΠΛΙΑ & ΠΑΛΑΜΙΔΙ	356.30
ΑΡΚΑΔΙΑ				
GR2520001	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΜΑΙΝΑΛΟ	22673.06
GR2520002	pSCI	B	ΛΙΜΝΗ ΤΑΚΑ	1033.15
GR2520003	pSCI	B	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΟΥΣΤΟΥ	366.44
GR2520005	pSCI	E	ΜΟΝΗ ΕΛΟΝΑΣ & ΧΑΡΑΔΡΑ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ	7000.16
GR2520006	pSCI	E	ΟΡΟΣ ΠΑΡΝΩΝΑΣ (ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΑΛΕΒΗΣ)	55767.54
ΚΟΡΙΝΘΙΑ				
GR2530001	pSCI	B	ΚΟΡΥΦΕΣ ΟΡΟΥΣ ΚΥΛΛΗΝΗ (ΖΗΡΕΙΑ) & ΧΑΡΑΔΡΑ ΦΛΑΜΠΟΥΡΤΙΣΑ	23423.92
GR2530002	pSCI/SPA	C	ΛΙΜΝΗ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑ	1308.91
GR2530003	pSCI	B	ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟΣ	589.78
GR2530004	pSCI	B	ΟΡΟΣ ΟΛΙΓΥΡΤΟΣ	8630.70
GR2530005	pSCI	B	ΟΡΗ ΓΕΡΑΝΙΑ	6836.54
ΛΑΚΩΝΙΑ				
GR2540001	pSCI	B	ΟΡΗ ΓΙΔΟΒΟΥΝΙ, ΧΙΟΝΟΒΟΥΝΙ, ΓΑΪΔΟΡΟΒΟΥΝΙ, ΚΟΡΑΚΙΑ, ΚΑΛΟΓΕΡΟΒΟΥΝΙ, ΚΟΥΛΟΧΕΡΑ & ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ	28821.73
GR2540002	pSCI	B	ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΕΑΠΟΛΗΣ (ΒΟΙΩΝ) ΚΑΙ ΝΗΣΟΣ ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΣ	5492.66
GR2540003	pSCI	I	ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΡΩΤΑ	5445.61
GR2540005	pSCI	E	ΛΑΓΚΑΔΑ ΤΡΥΠΗΣ	1588.49
GR2540006	SPA	H	ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ ΕΚΒΟΛΩΝ ΕΥΡΩΤΑ	2260.00
GR2540007	SPA	J	ΟΡΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	37537.00
ΜΕΣΣΗΝΙΑ				
GR2550001	pSCI	E	ΦΑΡΑΓΓΙ ΝΕΔΩΝΑ (ΠΕΤΑΛΟΝ - ΧΑΝΙ)	1241.84
GR2550003	pSCI	E	ΝΗΣΟΙ ΣΑΠΙΕΝΤΖΑ & ΣΧΙΖΑ, ΑΚΡΩΤΗΡΙΟ ΑΚΡΙΤΑΣ	11406.23
GR2550004	pSCI	I	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΠΥΛΟΥ (ΔΙΒΑΡΙ) ΚΑΙ ΝΗΣΟΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑ, ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	3548.06
GR2550005	pSCI	E	ΘΙΝΕΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ (ΝΕΟΧΩΡΙ - ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ)	1345.86
GR2550006	pSCI	E	ΟΡΟΣ ΤΑΥΓΕΤΟΣ	53367.46
GR2550007	pSCI	E	ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΕΝΟΥ ΜΕΘΩΝΗΣ	983.00
GR2550008	SPA	H	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΓΙΑΛΟΒΑΣ & ΝΗΣΟΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑ	998.00
GR2550009	SPA	J	ΟΡΟΣ ΤΑΥΓΕΤΟΣ - ΛΑΓΚΑΔΑ ΤΡΥΠΗΣ	48783.00
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ				

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΚΩΔΙΚΟΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΤΥΠΟΣ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΠΟΥ	ΕΚΤΑΣΗ (ha)
ΖΑΚΥΝΘΟΣ				
GR2210001	pSCI/SPA	C	ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΑΚΤΕΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	21419.22
GR2210002	pSCI	B	ΚΟΛΠΟΣ ΛΑΓΑΝΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ (ΑΚΡ. ΓΕΡΑΚΙ-ΚΕΡΙ) ΚΑΙ ΝΗΣΙΔΕΣ ΜΑΡΑΘΩΝΗΣΙ & ΠΕΛΟΥΖΟ	6957.70
GR2210003	pSCI	I	ΝΗΣΟΙ ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ	525.43
GR2210004	SPA	H	ΝΗΣΙΔΕΣ ΣΤΑΜΦΑΝΙ & ΑΡΓΥΙΑ (ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ)	138.00
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ				
GR2220001	pSCI	B	ΚΑΛΟΝ ΟΡΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	2566.19
GR2220002	pSCI/SPA	C	ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΑΙΝΟΥ	2779.43
GR2220003	pSCI	B	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ ΙΟΝΙΟΥ (ΜΕΓΑΝΗΣΙ, ΑΡΚΟΥΔΙ, ΑΤΟΚΟΣ, ΒΡΩΜΟΝΑΣ) *	88409.90
GR2220004	pSCI	B	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ ΕΩΣ ΒΛΑΧΑΤΑ (ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ) ΚΑΙ ΟΡΜΟΣ ΜΟΥΝΤΑ	3763.52
GR2220005	pSCI	B	ΔΥΤΙΚΕΣ ΑΚΤΕΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ - ΣΤΕΝΟ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ ΙΘΑΚΗΣ - ΒΟΡΕΙΑ ΙΘΑΚΗ (ΑΚΡΩΤΗΡΙΟ ΓΕΡΟ ΓΚΟΜΠΟΣ - ΔΡΑΚΟΥ ΠΗΔΙΜΑ - ΚΕΝΤΡΙ - ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗΣ)	18682.16
ΚΕΡΚΥΡΑ				
GR2230001	pSCI/SPA	C	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΑΝΤΙΝΙΩΤΗ (ΚΕΡΚΥΡΑ)	189.69
GR2230002	pSCI	K	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΡΙΣΣΙΩΝ (ΚΕΡΚΥΡΑ)	2357.03
GR2230003	pSCI/SPA	C	ΑΛΥΚΗ ΛΕΥΚΙΜΗΣ (ΚΕΡΚΥΡΑ)	242.96
GR2230004	pSCI	B	ΝΗΣΟΙ ΠΑΞΟΙ & ΑΝΤΙΠΑΞΟΙ	5649.66
GR2230005	pSCI	B	ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΚΑΝΟΝΙ ΕΩΣ ΜΕΣΟΓΓΙ (ΚΕΡΚΥΡΑ)	884.14
GR2230007	SPA	J	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΡΙΣΣΙΩΝ (ΚΕΡΚΥΡΑ) & ΝΗΣΟΣ ΛΑΓΟΥΔΙΑ	1060.00
ΛΕΥΚΑΔΑ				
GR2240001	pSCI/SPA	C	ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΕΣ ΣΤΕΝΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ (ΠΑΛΙΩΝΗΣ-ΑΥΛΙΜΩΝ) & ΑΛΥΚΕΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	2142.22
GR2240002	pSCI	B	ΠΕΡΙΟΧΗ ΧΟΡΤΑΤΩΝ (ΛΕΥΚΑΔΑ)	1255.60

* ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ακολούθως γίνεται αναλυτική περιγραφή για κάθε μια από τις περιοχές προστασίας.

7.1.1.5 Περιγραφή των οικολογικών χαρακτηριστικών των υποψήφιων περιοχών
να ενταχθούν στο ευρωπαϊκό δίκτυο προστατευόμενων περιοχών NATURA
2000

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑ

GR2310001 «ΔΕΛΤΑ ΑΧΕΛΩΟΥ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ - ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ, ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΗΝΟΥ ΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΕΧΙΝΑΔΕΣ» και GR2310015 «ΔΕΛΤΑ ΑΧΕΛΩΟΥ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ-ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΗΝΟΥ, ΝΗΣΟΙ ΕΧΙΝΑΔΕΣ, ΝΗΣΟΣ ΠΕΤΑΛΑΣ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΑΡΑΚΥΝΘΟΣ & ΣΤΕΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ»

Η περιοχή προστασίας αποτελεί ένα πολύπλοκο οικοσύστημα που βρίσκεται στη Δυτική Στερεά Ελλάδα και αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς υδροτόπους της χώρας μας. Στην περιοχή αυτή κυριαρχεί η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, που βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα του συστήματος του υδροτόπων. Εκτός από την κεντρική λιμνοθάλασσα υπάρχει επίσης ένας αριθμός άλλων μικροτέρων λιμνοθαλασσών, όπως: προς βορρά η λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού (1.400 ha), προς ανατολίας η Κλείσοβα (3.000 ha) και προς δυσμάς οι Γουρουνπούλες και ο Παλιοπόταμος (800 ha). Οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου βρίσκονται πίσω από μία διακεκομμένη αμμώδη λωρίδα, που βρίσκεται μεταξύ των εκβολών του ποταμού Εύηνου προς τα ανατολικά και του λόφου Κουτσιλάρη προς τα δυτικά και συνδέονται με τον Πατραϊκό Κόλπο με ένα μεγάλο άνοιγμα. Στο ανατολικό τμήμα της πεδιάδας του Μεσολογγίου σχηματίζεται το δέλτα του ποταμού Εύηνου. Στο δυτικότερο τμήμα της περιοχής υπάρχει το δέλτα του ποταμού Αχελώου.

Το μεγαλύτερο τμήμα της πεδιάδας έχει σχηματισθεί από αποθέσεις των δύο αυτών ποταμών. Οι αποθέσεις του Εύηνου καλύπτουν την περιοχή ανατολικά του Μεσολογγίου, ενώ οι αποθέσεις του Αχελώου καλύπτουν την περιοχή δυτικά του Μεσολογγίου. Στο δυτικό τμήμα της περιοχής οι αποθέσεις του Αχελώου περιβάλλουν κάποιους βράχους και λόφους, από τους οποίους ψηλότερος είναι ο Κουτσιλάρης (433 m). Στην ίδια περιοχή μπορούμε να διακρίνουμε κάποιες προηγούμενες κοίτες του Αχελώου. Σε κάποιες περιοχές των λιμνοθαλασσών κοντά στην Αγία Τριάδα, στους Αγίους Ταξιάρχες και στο Μεγάλο Βουνό παρατηρούνται πρωτογενείς αμμοθίνες. Το σύστημα των λιμνοθαλασσών του Μεσολογγίου σχηματίστηκε κατά την Ολόκαινο περίοδο. Οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου και του Αιτωλικού συνδέονται μεταξύ τους με μια στενή διώρυγα. Από γεωλογική άποψη η περιοχή ανήκει στις ζώνες Ιονίου και Γαβρόβου και αποτελείται κυρίως από ιζηματογενή πετρώματα. Η μεγαλύτερη έκταση της περιοχής αποτελείται από άργιλο που έχει αποτεθεί σε αλμυρό νερό (μόνο κατά μήκος των κοιτών των ποταμών βρίσκουμε άργιλο που έχει αποτεθεί σε γλυκό νερό). Ο άργιλος του αλμυρού νερού έχει χρώμα κυανό, ενώ του γλυκού νερού καφέ. Η παραλιακή λωρίδα αποτελείται από άμμο. Οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογγίου συνδέονται με τη θάλασσα με διάφορα πλατιά ανοίγματα της παραλιακής λωρίδας. Παρ' όλα αυτά κάποια τμήματα των λιμνοθαλασσών είναι απομονωμένα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη μεγάλη διακύμανση της αλατότητας κατά τη διάρκεια του έτους. Η αλατότητα διακυμαίνεται έντονα επίσης στα ρηχά νερά βόρεια του Αιτωλικού και κοντά στη Μονή Αγίων Ταξιαρχών. Η υψηλή αλατότητα το καλοκαίρι, η οποία προκαλείται από την εξάτμιση του νερού, μετριάζεται από το γλυκό νερό που εισρέει στις λιμνοθάλασσες από τους γύρω αγρούς και κάποια μικρά ρέματα.

Κατά τη διάρκεια του χειμώνα εισρέουν μεγάλες ποσότητες γλυκού νερού, προερχόμενου περιστασιακά και από τους ποταμούς Αχελώο και Εύηνο.

Οι λιμνοθάλασσες είναι ρηχές. Το μεγαλύτερο βάθος τους είναι περίπου 2 m, αλλά η μεγαλύτερη έκταση έχει βάθος περίπου 1m. Μόνο η λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού έχει μέγιστο βάθος 28 m. Η κύρια ανθρώπινη δραστηριότητα είναι το ψάρεμα. Για το σκοπό αυτό έχουν κατασκευαστεί από βλαστούς του *Agundo donax* επεξεργασμένα πλέγματα που έχουν τοποθετηθεί σε πολλούς ορμίσκους. Το υλικό αυτό ξεβράζεται σε μεγάλες ποσότητες σε κάποια σημεία της ακτής και γίνεται υπόστρωμα για έναν ειδικό τύπο βλάστησης. Οι λιμνοθάλασσες του Μεσολογίου περιβάλλονταν κυρίως από εκτεταμένους αλμυρόβαλτους, μεγάλο μέρος των οποίων αποξηράνθηκε, αλλά παραμένει άγονο και αποτελεί βιότοπο άγριας ζωής. Παρά τη διαμόρφωση της γής γύρω από τις λιμνοθάλασσες υπάρχουν ακόμη αλμυρόβαλτοι, λασπώδεις παραλίες και αμμώδεις περιοχές. Γενικώς, η περιοχή χαρακτηρίζεται από ποικιλία βιοτόπων. Υπάρχουν εκτεταμένες περιοχές με αλμυρόβαλτους, όπου κυριαρχούν τα γένη *Salicornia* και *Arthrocnemum*, καθώς και εκτεταμένες περιοχές με ρηχά νερά, με πλούσια βλάστηση που σκεπάζεται από το νερό με είδη των γενών *Ruppia*, *Enteromorpha* και *Zostera*.

Επίσης, εκτεταμένοι πυκνοί καλαμιώνες (*Phragmitetum*) καλύπτουν μία σημαντική έκταση, κυρίως στα μέρη όπου εισρέει στις λιμνοθάλασσες γλυκό νερό. Τέτοιες περιοχές υπάρχουν κυρίως στις βόρειες και βορειο-ανατολικές ακτές της λιμνοθάλασσας της Κλείσοβας, κατά μήκος της ακτής της λιμνοθάλασσας του Μεσολογίου, κατά μήκος της ανατολικής ακτής της λιμνοθάλασσας του Αιτωλικού, στην ακτή της λιμνοθάλασσας Σκατζόχοιρου, κατά μήκος των αποστραγγιστικών καναλιών και κατά μήκος της όχθης του ποταμού Αχελώου. Σ' αυτές τις φυτοκοινωνίες κυριαρχούν τα είδη *Phragmites australis* και *Typha latifolia*. Παρά τις έντονες αγροτικές δραστηριότητες, μεταξύ των μικρών αγρών αναπτύσσονται αρκετοί φράχτες με φυσική βλάστηση με *Phragmites australis*, *Tamarix parviflora* και *Juncus maritimus*. Στα νότιο-δυτικά της περιοχής υπάρχει μία επιμήκης πλατιά παραλιακή λωρίδα με αμμοθίνες. Οι κύριες φυτοκοινωνίες εκεί είναι η *Agropyretum mediterraneum*, η *Ammophiletum arenariae* και η *Cakiletea maritima*. Στη νησίδα Λούρος, στην εσωτερική πλευρά πίσω από τις αμμοθίνες αναπτύσσεται μία σημαντική συστάδα με *Juniperus phoenicea*. Ολη αυτή η περιοχή είναι εξαιρετικά ποικίλη. Στους γύρω λόφους αναπτύσσονται συστάδες με *Quercus macrolepis*, μακκία και φρύγανα (με επικρατέστερο είδος την *Phlomis fruticosa*).

Ο Αχελώος είναι δεύτερος σε μέγεθος ποταμός στα Βαλκάνια. Στις εκβολές του, καθώς και κατά μήκος της όχθης του, αναπτύσσονται τρεις κύριοι τύποι βλάστησης:

- 1) Παρόχθια δάση με *Salix alba* και *Populus nigra* σαν επικρατούντα φυτά (τέτοια δάση υπάρχουν κυρίως στη νότια περιοχή του δέλτα καθώς και κατά μήκος των οχθών του ποταμού).
- 2) Δάσος με *Fraxinus angustifolia* κοντά στο Λεσίνι, το οποίο είναι και το πιο πολύτιμο τμήμα της παρόχθιας βλάστησης της περιοχής.
- 3) Συστάδες με *Tamarix parviflora* και *Vitex agnus-castus* (κυρίως στο νότιο τμήμα του Δέλτα, στην περιοχή Καλη-Χίτσα και κατά μήκος της όχθης του ποταμού).

Οι εκβολές του Εύηνου εκτείνονται από την ανατολική ακτή της Κλείσοβας μέχρι τους πρόποδες της Βαράσοβας. Ο Εύηνος πηγάζει από τα όρη Βαρδούσια και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο. Έχει μήκος 110 km και λεκάνη απορροής 1070 km². Είναι αξιοσημείωτο ότι η παρόχθια βλάστηση του Εύηνου εμφανίζει σημαντικές διαφορές από αυτήν του Αχελώου. Αυτό συμβαίνει διότι ο Εύηνος δεν έχει συνεχή και ικανοποιητική ροή κατά τη διάρκεια του έτους. Ως εκ τούτου, οι συστάδες με *Salix*, *Fraxinus* και *Ulmus* καθώς και οι καλαμιώνες (*Phragmitetum*) κατά μήκος της όχθης είναι σπάνια. Αντιθέτως, είναι πολύ έντονη η ανάπτυξη του *Nerium oleander* στην περιοχή. Περίπου 5 km από το στόμιο του ποταμού αναπτύσσονται συστάδες με *Populus alba*, *P. nigra* και *Arundo donax*. Κοντά στο στόμιο του ποταμού αναπτύσσεται παρόχθια βλάστηση με *Platanus orientalis*, *Nerium oleander* και *Vitex agnus-castus*. Στις εκβολές του ποταμού η ροή είναι αργή και υπάρχει φτωχή βλάστηση με *Zostera noltii*, *Myriophyllum spicatum* και *Valisneria spiralis*. Στην αμμώδη όχθη αναπτύσσονται *Tamarix parviflora*, *T. smyrnesis*, *Juncus acutus*, *J. maritimus* καθώς επίσης και αλόφυτα, όπως: *Limonicum*, *Suaeda*, *Arthrocnemum perenne*, *Inula crithmoides*, *Halimione portulacoides*, *Aster tripolium*, κ.ά. Καλαμιώνες με κυρίαρχα είδη το *Phragmites australis* υπάρχουν και στις εκβολές του Εύηνου, καθώς και κατά μήκος της όχθης του.

Στην παραλιακή ζώνη που εκτείνεται από την ανατολική ακτή της Κλείσοβας μέχρι τα δυτικά του στόμιου του Εύηνου (περίπου 3 km και 0.5 km πλάτος) το έδαφος είναι χαμηλότερο από το επίπεδο της θάλασσας και η αποστράγγισή του εμποδίζεται με αποτέλεσμα να πλημμυρίζει εξαιτίας της βροχόπτωσης. Σ'αυτήν την περιοχή αναπτύσσεται ένας εκτεταμένος αλμυρόβαλτος με διαδοχική φυσική βλάστηση (*Tamaricetum*, *Juncetum*, *Arthrocnemetum*, *Salicornietum*).

Αν και ο υπό μελέτη τόπος είναι ένα σύνθετο οικοσύστημα που έχει δεχτεί έντονη επίδραση από ανθρώπινες δραστηριότητες, διατηρεί ακόμη σημαντική οικολογική αξία. Γι'αυτόν το λόγο περιλαμβάνεται στη Συνθήκη Ramsar. Η χλωρίδα και η πανίδα της περιοχής παρουσιάζουν μεγάλη ιδιαιτερότητα λόγω της έντονης παρουσίας και κυριαρχίας ειδών του υγρού στοιχείου. Όπως ήδη αναφέρθηκε, παρά την έντονη διαμόρφωση της γης, υπάρχουν ακόμη εκτεταμένες περιοχές με αλμυρόβαλτους, αμμώδεις περιοχές και λασποτόπια. Ένα σημαντικό τμήμα του τόπου είναι το μοναδικό στην Ελλάδα αμιγές δάσος του *Fraxinus*, που υπάρχει στην περιοχή του Λεσινίου. Υπολείμματα τέτοιου παρόχθιου δάσους υπάρχουν επίσης στις ανατολικές όχθες του ποταμού Εύηνου. Αυτές οι περιοχές έχουν τεράστιο ορνιθολογικό και οικολογικό ενδιαφέρον. Τα αλλουβιακά εδάφη του Εύηνου είναι πολύ σημαντικά και σε πολύ καλή κατάσταση. Οι εκβολές αυτού του ποταμού αποτελούν ένα από τα πιο αρμονικά οικοσυστήματα που γνωρίζουμε. Οι φυτοκοινωνίες στην περιοχή βρίσκονται σε εξαιρετικά καλή κατάσταση. Η παραλιακή ζώνη μεταξύ Κλείσοβας και Εύηνου, που είναι σε πολύ καλή φυσική κατάσταση, είναι το μεγαλύτερο ενιαίο τμήμα φυσικού αλμυρόβαλτου στην περιοχή.

Μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η αμμόφιλη βλάστηση, που αναπτύσσεται κυρίως στις νησίδες των λιμνοθαλασσών. Η βλάστηση περιλαμβάνει πολλά ενδιαφέροντα, ενδημικά, σπάνια ή απειλούμενα φυτά. Η *Centaurea niederi*, η οποία είναι ένα σπάνιο ενδημικό της Ελλάδας, είναι ένα φυτό καταχωρημένο στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC και στη Σύμβαση της Βέρνης.

Η πανίδα αυτού του τόπου είναι πολύ ποικίλη. Από τα σπονδυλωτά (εκτός από πουλιά) που έχουν καταγραφεί σ'αυτήν την περιοχή δώδεκα είναι είδη που αναφέρονται στο Παράρτημα II

της Οδηγίας 92/43/ΕΕC. Τρία από αυτά (*Monachus monachus*, *Caretta caretta* και *Acipenser sturio*) είναι είδη προτεραιότητας της Οδηγίας. Επιπλέον, η νυχτερίδα *Rhinolophus euryale*, η βίδρα *Lutra lutra*, η μεσογειακή φώκια *Monachus monachus* και η Θαλασσοχελώνα *Caretta caretta* είναι απειλούμενα είδη στην Ελλάδα και αναφέρονται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων στις κατηγορίες κινδύνου «Κινδυνεύοντα» (*M. monachus*, *C. caretta*) και «Τρωτά» (*L. lutra*).

Η εξεταζόμενη περιοχή έχει υποστεί έντονη επίδραση από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Η διατήρηση του υδατικού ισοζυγίου έχει πολύ μεγάλη σημασία για τη διατήρηση του όλου οικοσυστήματος. Η περιοχή του ανατολικού τμήματος της Κλείσοβας δέχεται έντονη ρύπανση από τα λύματα της πόλης του Μεσολογγίου. Αυτό οδηγεί σε συνεχή ευτροφισμό της λιμνοθάλασσας. Οι αμμοθίνες ιδιαίτερα στη λουρονησίδα Λούρος δέχονται έντονες πιέσεις από την αυθαίρετη δόμηση. Τα παρόχθια δάση φαίνεται να έχουν δεχθεί τη μεγαλύτερη επιρροή και παρουσιάζεται υποβάθμιση από τη διαρκή τους ξύλευση. Επιπλέον, τα δάση αυτά μειώνονται καθώς η γη λαμβάνεται για καλλιέργεια. Το δάσος του *Fraxinus* κοντά στο Λεσίνι, έχει επίσης επηρεαστεί έντονα από τη βόσκηση και η αναγέννησή του είναι πολύ δύσκολη, καθώς τα νεαρά φυτά και το έδαφος ποδοπαντούνται από τα ζώα. Η περιοχή μεταξύ της Κλείσοβας και του Εύηνου, που αποτελεί ένα μοναδικό βίοτοπο, παρουσιάζει προβλήματα κατοχής και διεκδικείται από ιδιώτες και από την κοινότητα του Ευηνοχωρίου. Αυτή η περιοχή είναι στόχος αποστραγγιστικών έργων που έχουν σαν αποτέλεσμα την εξαφάνιση μιας σημαντικής και σπάνιας χλωρίδας και πανίδας. Κατά την περίοδο 1930-1970 έχουν γίνει διάφορα εγγειοβελτιωτικά έργα, τα οποία προκαλούν υποβάθμιση και σε μερικές περιπτώσεις εξαφάνιση των σπάνιων φυσικών οικοτόπων. Εκτεταμένες περιοχές με αλμυρόβαλους μετατρέπονται επιτυχώς ή ανεπιτυχώς σε καλλιεργήσιμη γη. Τα έλη γλυκού νερού καθώς και τα αλλουβιακά δάση έχουν σχεδόν εξαφανιστεί.

Όσον αφορά το καθεστώς προστασίας:

- Η περιοχή περιέχεται στη Σύμβαση RAMSAR (13900 ha).
- Αποτελεί περιοχή ειδικής προστασίας (SPA), 13900 ha.
- Είναι σημαντική για τα Πουλιά Περιοχή της Ελλάδας (6.300 ha).
- Περιέχεται στην έκδοση της Κοινής Υπουργικής Απόφασης (1319/93).
- Επικαλύπτεται μερικώς με καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 716/Β/87.

Το θαλάσσιο οικοσύστημα της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου είναι δημόσιο, ενώ το θαλάσσιο οικοσύστημα της λιμνοθάλασσας Κλείσοβας είναι δημοτικό. Το παράκτιο οικοσύστημα που περιέχει τα αλίπεδα είναι επίσης δημόσιο, αλλά μερικές περιοχές διεκδικούνται από κατοίκους της περιοχής. Μερικές από τις παραπάνω περιοχές (Νεοχώριο-Κατοχή) δόθηκαν από το κράτος σε ακτήμονες από το 1970. Αλίπεδα και υγροί βοσκότοποι προς τα νότια της καλλιεργουμένης περιοχής του Γαλατά πρόκειται να αποξηρανθούν και να διανεμηθούν για καλλιέργειες στους κατοίκους της περιοχής. Η νοτιοανατολική περιοχή μεταξύ της λιμνοθάλασσας Κλείσοβας και του ποταμού Εύηνου είναι ένα αποξηραμένο αλίπεδο το οποίο είναι άγονο και έχει μερικώς καλυφθεί από φυσικό ενδιαίτημα. Η τοπική κοινότητα του

Ευνοχωρίου βρίσκεται σε διαρκή διαμάχη με έναν ιδιώτη, οι δύο πλευρές διεκδικούν την ιδιοκτησία αυτής της γης.

GR2310004 «ΟΡΟΣ ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟ»

Το σύμπλεγμα του Παναιτωλικού με κύρια γεωλογικά πετρώματα ασβεστόλιθο και φλύσχη αποτελεί, μέσω της τοξοειδούς κορυφογραμμής του, το φυσικό όριο των νομών Αιτωλοακαρνανίας - Ευρυτανίας. Η ύπαρξη δευτερευουσών κορυφογραμμών προς Δ. ΝΔ., και Ν. με κλίσεις προοδευτικά αυξανόμενες συναρτήσεως του υψόμετρου δίνει στην περιοχή ορεινό χαρακτήρα. Έτσι παρατηρείται η ύπαρξη ενός εντόνου υδρογραφικού συστήματος με εναλλαγές υψηλών κορυφών και βαθειών χαραδρών και παρουσία χειμάρων. Αποτέλεσμα των παραπάνω είναι η ύπαρξη βλάστησης με δασικό χαρακτήρα.

Το κύριο δασικό είδος είναι η *A. cerhalonica* που εξαπλώνεται κυρίως μεταξύ των 700-1600 m ενώ κατά τόπους σε βόρειες εκθέσεις υπάρχει και η *Abies borisii - regis*. Στο υψόμετρο 600-800 m συναντάται η διάπλαση αειφύλλων-πλατυφύλων με σημαντική υποβάθμιση εξαιτίας των ανθρωπίνων επιδράσεων με κύριους αντιπροσώπους *Q. ilex*, *Q. coccifera*, *J. oxycedrus*, και φρύγανα με διάφορα είδη των γενών *Cistus*, *Rosa*, *Origanum*.

Η διάπλαση των φυλλοβόλων με αντιπροσωπευτικά είδη των *Q. pubescens*, *Q. frainetto*, *Q. ithaburensis* subsp. *macrolepis*, απαντάται σε μικρή έκταση με μορφή νησίδων ή μεμονομένων ατόμων μέσα στη διάπλαση αειφύλλων πλατυφύλλων. Πάνω από τα 1600 m η δασική βλάστηση παύει να υπάρχει. Η ανωδασική βλάστηση συγκροτείται από βροχοφιλες φυτοκοινωνίες και βραχύδη λιβάδια, όπου κατά θέσεις υπάρχουν μικρές συστάδες με *J. foetidissima*.

Η παρουσία φυλλοβόλων δασών από *Q. pubescens*, *Q. frainetto*, *Q. ithaburensis* subsp. *macrolepis* σε συνδυασμό με τις μεγάλες εκτάσεις στα Βορειότερα όρια της γεωγραφικής εξάπλωσης που καλύπτονται με *A. cerhalonica*, προσδίδουν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα στα ορεινά οικοσυστήματα του Παναιτωλικού. Η παρουσία φυλλοβόλων δασών, έστω και σε υποβαθμισμένη μορφή, αποτελεί ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, λαμβάνοντας υπόψη την συνεχή μείωση των φυλλοβόλων δασών στην Κεντρική και Νότια Ελλάδα.

Τα διαθέσιμα στοιχεία για την πανίδα των σπονδυλωτών (με εξαίρεση τα πουλιά) δείχνουν ότι σ' αυτόν τον τόπο υπάρχουν δύο είδη που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC: ο λύκος *Canis lupus* και ο φρύνος *Bombina variegata*. Στον τόπο αυτόν ο λύκος εμφανίζει το νοτιότερο άκρο της εξάπλωσής του στη χώρα μας (και ένα από τα νοτιότερα στην Ευρώπη). Όσον αφορά, τέλος, την τοπική ορνιθοπανίδα το σημαντικότερο στοιχείο της είναι η παρουσία του απειλούμενου (κατηγορία «Τρωτά») αετού *Aquila chrysaetos*.

Η εντατική υλοτομία παλαιότερων χρόνων και η αλόγιστη βόσκηση ανέστειλε εξ' ολοκλήρου τη φυσική αναγέννηση των δασών με συνέπεια καμία ή ελάχιστη κατά θέσεις αναγέννηση. Ο τόπος επικαλύπτεται μερικώς με ένα καταφύγιο θηραμάτων και περιέχει ένα άλλο σύμφωνα με την 161996/20-7-82 Υπουργική Απόφαση και το ΦΕΚ 707/Β/86, αντίστοιχα. Ανήκει σχεδόν εξ' ολοκλήρου στο Δημόσιο εκτός μικρών εκτάσεων (εγκαταλελειμμένων αγρών), που ανήκουν σε ιδιώτες.

GR2310005 «ΟΡΟΣ ΒΑΡΑΣΟΒΑ»

Το όρος Βαράσοβα βρίσκεται στο νότιο ανατολικό τμήμα της Αιτωλοακαρνανίας, ανατολικά των εκβολών του ποταμού Εύηνου. Αποτελείται από ασβεστολιθικά πετρώματα και έχει υψόμετρο 914 m (κορυφή Σφυρί). Στο νότιο, νοτιοδυτικό και νοτιοανατολικό τμήμα του είναι χαρακτηριστικές οι εκτεταμένες απότομες πλαγιές του, με αραιή χασμοφυτική βλάστηση, που κατεβαίνουν απότομα μέχρι την ακτή κοντά στα χωριά Κάτω Βασιλική και Κρουονέρι. Στα χαμηλότερα υψόμετρα των ανατολικών, βορειοανατολικών και βόρειων πλευρών επικρατεί θαμνώδης βλάστηση αποτελούμενη κυρίως από *Quercus coccifera*, *Q. ilex*, *Pistacia lentiscus*, *Olea europaea*, *Arbutus unedo*, *Erica arborea*, *Juniperus phoenicea* κλπ. Η βλάστηση σε αρκετά τμήματα της περιοχής έχει διατηρηθεί σε ικανοποιητικό επίπεδο, αν και σε ορισμένα άλλα είναι υποβαθμισμένη λόγω υπερβόσκησης και πυρκαγιών.

Τα υψηλότερα τμήματα της περιοχής είναι σχεδόν γυμνά με πολύ αραιή χασμοφυτική βλάστηση ή σπανιότερα με αραιά δάση αποτελούμενα από *Quercus ilex*, *Olea europaea*, *Juniperus phoenicea*. Ο τύπος του βιοτόπου αυτού είναι κοινός στα όρη της Στερεάς Ελλάδας. Το κατώτερο τμήμα της δυτικής πλευράς του όρους καλύπτεται από φρύγανα, ενώ το υψηλότερο χαρακτηρίζεται από απότομες πλαγιές, με αραιή χασμοφυτική βλάστηση. Στους πρόποδες του νοτίου τμήματός του μεταξύ δύο καθέτων πλαγιών, σχηματίζεται ένα μικρό έλος κατά την διάρκεια του χειμώνα. Εκεί κυριαρχούν τα *Juncus*. Στις πλαγιές πάνω από αυτό το έλος αναπτύσσεται θαμνώδης βλάστηση που αποτελείται κυρίως από *Pistacia lentiscus*. Επίσης, στην περιοχή αυτή απαντούν λιθώνες. Στους ανατολικούς πρόποδες του όρους εκτείνονται ελαιώνες, ενώ στους δυτικούς υπάρχουν μεγάλες εκτάσεις καλλιεργουμένων αγρών και λιβαδιών. Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του όρους Βαράσοβα έγκειται στις απότομες σχεδόν κάθετες πλαγιές του που βρίσκονται στο νότιο, νοτιοδυτικό και νοτιοανατολικό τμήμα του. Η πρόσβαση σ' αυτές είναι πολύ δύσκολη ή σχεδόν αδύνατη με αποτέλεσμα το βουνό να παραμένει ένα σημαντικό καταφύγιο τόσο για τα ζώικά όσο και για τα φυτικά είδη. Η πιο σημαντική λοιπόν περιοχή του βουνού είναι οι γυμνές και σχεδόν κάθετες πλαγιές. Εκεί φύονται πολλά ενδημικά ή σπάνια φυτά. Το πιο σημαντικό φυτό είδος είναι η *Centaurea alba* subsp. *heldreichii* που έχει καταγραφεί στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, στη Σύμβαση της Βέρνης και στη WCMC Βάση Δεδομένων για τα φυτά στην κατηγορία «Κινδυνεύοντα». Επίσης προστατεύεται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Το φυτό είναι ένα σπάνιο τοπικό ενδημικό που φύεται σε παραθαλάσσιους ασβεστολιθικούς βράχους, κυρίως κοντά στο χωριό Κρουονέρι.

Όσον αφορά την πανίδα των σπονδυλωτών (πλην πουλιών) αυτού του τόπου, τρία είδη περιλαμβάνονται στους καταλόγους του Παραρτήματος II της Οδηγίας 92/43/ΕΕC. Από αυτά η νυχτερίδα *Rhinolophus ferrumequinum* είναι απειλούμενο taxon που μνημονεύεται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων ως «Τρωτό». Και τα τρία προαναφερόμενα είδη προστατεύονται επίσης από τη Συνθήκη της Βέρνης και την ελληνική νομοθεσία. Μία αξιοσημείωτη орνιθοπανίδα κατοικεί σ' αυτόν τον τόπο. Τα πιο σημαντικά είδη πτηνών είναι ορισμένα αρπακτικά, όπως τα *Aquila chrysaetos*, *Hieraaetus fasciatus*, και *Falco peregrinus*. Και τα τρία είναι απειλούμενα είδη σύμφωνα με τα στοιχεία του ελληνικού Βιβλίου Ερυθρών Δεδομένων (τα δύο πρώτα χαρακτηρίζονται ως «Τρωτά» και το τρίτο ως «Ανεπαρκώς Γνωστό»). Οι εκτεταμένοι υγρότοποι της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου και του ποταμού Εύηνου που γειτονεύουν με το όρος Βαράσοβα είναι ένας ακόμα λόγος που επισημαίνει τη

μεγάλη σπουδαιότητα και αξία του τόπου. Το βουνό είναι πολύ γνωστό στους ορειβάτες (μολονότι δεν είναι πολύ ψηλό) λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει η γεωμορφολογία του και η γεωγραφική του θέση. Η θέα από τις κορυφές Σφυρί και Αϊλιάς των κάθετων νότιας έκθεσης βραχωδών κλιτύων και του Πατραϊκού κόλπου είναι εντυπωσιακή. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα απόκρημνα σπήλαια που υπάρχουν στη ΒΑ πλευρά του βουνού. Αυτά τα σπήλαια είχαν προσελκύσει πολλούς ασκητές κατά τη διάρκεια του 12ου -19ου αιώνα, οι οποίοι έχτισαν μια μικρογραφία του Αγίου Όρους. Σήμερα διατηρούνται το ασκητικό σπήλαιο Ασκηταριό των Αγίων Πατέρων και ερείπια της Βυζαντινής εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου.

Η πανίδα του όρους Βαράσοβα κυρίως απειλείται από την παράνομη θήρα. Η βορειοανατολική πλευρά του βουνού είναι υποβαθμισμένη λόγω της υπερβόσκησης και των πυρκαγιών. Οι σχεδόν απότομες πλαγιές που κατεβαίνουν απότομα στη θάλασσα στην νότια πλευρά του βουνού δεν απειλούνται τόσο πολύ, επειδή η πρόσβαση σ'αυτές είναι δύσκολη ή αδύνατη. Ο τόπος επικαλύπτεται μερικώς με καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 716/Β/87 και με τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Βαράσοβα) σύμφωνα με το ΦΕΚ 325/Β/19-3-75. Το μεγαλύτερο τμήμα του τόπου ανήκει στο Δημόσιο.

GR2310006 «ΛΙΜΝΕΣ ΒΟΥΛΚΑΡΙΑ ΚΑΙ ΣΑΛΤΙΝΗ», GR2310014 «ΛΙΜΝΗ ΒΟΥΛΚΑΡΙΑ»

Η λίμνη Βουλκαριά βρίσκεται στο κέντρο της Χερσονήσου Στέρνας, στο Β.Δ. τμήμα του νομού Αιτωλοακαρνανίας και νότια της εισόδου του Αμβρακικού κόλπου. Παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις της στάθμης του νερού, που είναι συνάρτηση των ετησίων βροχοπτώσεων. Η Βουλκαριά είναι αβαθής λίμνη με μέγιστο βάθος 2.5 m. Στο μεγαλύτερο τμήμα της πεδιάδας, που περιβάλλει την λίμνη, απαντούν ρέματα και μικρότερα ρυάκια που μεταφέρουν ποικίλα εναποθέματα. Στα σημεία του υγρότοπου όπου δεν υπάρχουν αγροτικές δραστηριότητες παρατηρούνται τυρφώδεις σχηματισμοί. Η λίμνη έχει ευρεία λεκάνη απορροής, η οποία στα δυτικά περιλαμβάνει το ανατολικό τμήμα του λόφου Ασπρόχορτο, ενώ στις υπόλοιπες πλευρές καταλαμβάνει μια πεδινή έκταση με εκτεταμένες καλλιέργειες. Η Βουλκαριά έχει ελώδεις ακτές μεγάλου εύρους και συνδέεται με τη θάλασσα με ένα τεχνητό κανάλι μήκους 1400 m. Κατά την διάρκεια του χειμώνα, όταν η λίμνη υπερχειλίζει παρατηρείται μία ροή νερού από την λίμνη προς την θάλασσα, ενώ κατά την διάρκεια του καλοκαιριού παρατηρείται η αντίθετη φορά ροής. Η θερινή ροή προκαλεί την αύξηση της αλατότητας της λίμνης, και αυτό επηρεάζει έντονα τις γεωργικές καλλιέργειες της γύρω περιοχής. Το πρόβλημα αυτό έχει ήδη αντιμετωπισθεί από το 1964 με τη ρύθμιση της εισροής του νερού στο κανάλι, που γίνεται με κλείσιμο του καναλιού κατά τη θερινή περίοδο.

Το νερό της λίμνης σ'αυτήν την περιοχή έχει pH 6.5 και σε αρκετά μέρη φύεται το είδος *Hydrocharis morus-ranae*. Στην παραλιακή ζώνη της λίμνης κυριαρχούν πόδες, που σχηματίζουν εκτεταμένα χορτολίβαδα, ενώ θάμνοι (*Vitex agnus-castus*, *Rubus ulmifolius*, *Paliurus aculeatus*, *Myrtus communis*, *Tamarix* sp. κλπ.) και παραποτάμια δένδρα (*Salix*, *Ulmus*, *Fraxinus*, κλπ.) εμφανίζονται κατά τόπους σχηματίζοντας συστάδες κυρίως στις νοτιοανατολικές πλευρές της λίμνης (κοντά στην περιοχή Φραξιάς). Χαρακτηριστικό της λίμνης αυτής είναι ότι στην ανώτερη υποπαραλιακή ζώνη αναπτύσσεται το είδος *Phragmites australis* σχηματίζοντας μία σχεδόν συνεχή ζώνη σημαντικού πλάτους, που κυμαίνεται από 10- 500 m. Στο δυτικό τμήμα της λίμνης βρίσκεται ο βραχώδης λόφος Ασπρόχορτο, όπου αναπτύσσεται θαμνώδης βλάστηση μαζί με ελαιώνες. Η Σαλιτίνη (ή Σαλίνη) είναι πολύ ρηχή αλμυρή ή

υφάλμυρη παράκτια λίμνη, που έχει έκταση περίπου 210 ha. Βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της χερσονήσου Στέρνας, νότια του αεροδρομίου του Ακτίου. Η γύρω περιοχή είναι επίπεδη, με εκτεταμένες καλλιέργειες και χορτολίβαδα. Ανατολικά της λίμνης, κάτω από τον λόφο Στούπα παρατηρούνται εκτεταμένοι ελαιώνες και υπάρχουν χορτολίβαδα με *Asphodelus aestivus*, *Dittrichia viscosa*, *Romulea bulbocodium*, κλπ. Σε αρκετά μέρη αναπτύσσεται χαρακτηριστική βλάστηση με *Juncus*. Στις άκρες του δρόμου αυτού, καθώς επίσης και στα όρια των αγρών παρατηρείται θαμνώδης βλάστηση. Στη βόρεια πλευρά επίσης βρίσκεται ένα τεχνητό αυλάκι που κατευθύνει την περίσσεια του νερού από την περιοχή του αεροδρομίου προς τη λίμνη. Στην ανατολική πλευρά παρατηρούνται χορτολίβαδα με *Asphodelus aestivus*, *Romulea bulbocodium*, *Ranunculus ficaria*, *Ornithogalum* κλπ. καθώς επίσης και διάσπαρτοι θάμνοι με *Quercus coccifera*, *Pistacia lentiscus* και *Rubus*. Η κυρίαρχη παρουσία του *Asphodelus aestivus* αποτελεί ένδειξη για την υπερβόσκηση της περιοχής.

Στην περιοχή Ανω Πούντα, στα ανατολικά και νοτιοανατολικά της λίμνης Βουλκαριά απαντούν ελαιώνες, θερμοκήπια, αλλά και χορτολίβαδα. Στις όχθες της λίμνης απαντά μία στενή ζώνη με *Phragmites australis*. Τα είδη αυτά καθώς επίσης και η *Typha domingensis* παρατηρούνται επίσης και στις άκρες των αποστραγγιστικών αυλακιών. Στα δυτικά και νοτιοανατολικά τμήματα της λίμνης, η δενδρώδης παραποτάμια βλάστηση αντιπροσωπεύεται από όχι ιδιαίτερα σημαντικές διάσπαρτες συστάδες δένδρων *Ulmus* και *Salix*. Στη νότια πλευρά υπάρχει ένα τεχνητό κανάλι που συνδέει την λίμνη με το Ιόνιο πέλαγος. Μέσω αυτού του καναλιού εισέρχονται ψάρια από τη θάλασσα στη λίμνη. Η Σαλτίνη είναι μία ιδιωτική λίμνη, την οποία ο ιδιοκτήτης τη χρησιμοποιεί κυρίως για αλιεία. Η Βουλκαριά είναι μία ευμεγέθους λίμνη που είναι σε πολύ καλή κατάσταση και διαθέτει ιδιαίτερη φυσική ομορφιά. Περιβάλλεται από εκτεταμένους καλαμιώνες ιδιαίτερου πλάτους, που ποικίλλει από 10 - 500 m. Η χλωρίδα της περιοχής περιλαμβάνει το σημαντικό είδος *Nymphaea alba*, που αντιπροσωπεύεται από πληθυσμούς ιδιαίτερα υποβαθμισμένους στην Ελλάδα και επομένως πρέπει να προστατευτεί. Ανάλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει το υδρόβιο είδος *Cladium mariscus* που φύεται στη ζώνη των καλαμιώνων.

Αυτός ο τόπος είναι καταφύγιο για μία σημαντική άγρια πανίδα. Η βίδρα *Lutra lutra*, ο λαφίτης *Elaphe quatuorlineata* και το ψάρι *Barbus capito* είναι τα είδη που έχουν καταγραφεί σ' αυτόν τον τόπο και αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Το ψάρι είναι γνωστό από τη λίμνη Βουλκαριά αλλά φαίνεται να απουσιάζει από τη λίμνη Σαλτίνη. Η θέση της λίμνης Σαλτίνη στα δυτικά της περιοχής του Αμβρακικού καθώς και οι εκτεταμένες πολύ ρηχές και λασπώδεις ακτές της, την κάνουν ένα πολύ σημαντικό σταθμό ξεκούρασης για τα μεταναστευτικά πουλιά. Και οι δύο λίμνες είναι αξιοσημείωτοι υγρότοποι για πολλά μεταναστευτικά πουλιά και τοποθετούνται στις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ). Επίσης θεωρούνται ως τμήματα του συστήματος υγροτόπων του Αμβρακικού κόλπου, ο οποίος είναι διεθνούς σημασίας σύμφωνα με τη Συνθήκη Ramsar. Επιπλέον, η ορνιθοπανίδα της περιοχής προστατεύεται από την Οδηγία 79/409/EEC και τη συνθήκη της Βαρκελώνης. Πολλά απειλούμενα taxa πουλιών περιλαμβάνονται στην πολύ ενδιαφέρουσα τοπική ορνιθοπανίδα. Αυτές οι δύο λίμνες επίσης προσφέρουν άρδευση στη γειτονική περιοχή και χρησιμοποιούνται εκτεταμένα για ψάρεμα. Και οι δύο λίμνες έχουν μελετηθεί πολύ λίγο και θεωρείται βέβαιο ότι μετά από περαιτέρω έρευνα θα συλλεχθούν πρόσθετες πληροφορίες για την ποιότητά τους.

Ο ευτροφισμός των παρόχθιων ζωνών είναι αποτέλεσμα της χρήσης λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Στις γύρω αγροτικές περιοχές παρατηρείται υπερβόσκηση γύρω από τις λίμνες και ιδιαίτερα γύρω από τη λίμνη Σαλτίνη. Η έντονη παρουσία του *Asphodelus aestivus* ενισχύει την άποψη αυτή. Τα παραποτάμια δάση επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις απαιτήσεις για την χρήση της γης και ως εκ τούτου αντιπροσωπεύονται από λίγες διάσπαρτες συστάδες δένδρων. Οι βιότοποι των ζώων δέχονται την δυσμενή επίδραση της κατασκευής των αρδευτικών δικτύων, την επέκταση των γεωργικών καλλιεργειών και της βόσκησης. Η παράνομη θήρα έχει προκαλέσει σημαντική μείωση των πληθυσμών των πουλιών και σχεδόν έχει εξολοθρεύσει τις βίδρες. Το ζώο αυτό επίσης υποφέρει από τη μόλυνση του βιότοπου του από τον μεγάλο αριθμό των ακατέργαστων γεωργικών αποβλήτων και των εντόνων καλλιεργειών. Το αεροδρόμιο του Ακτίου, που βρίσκεται βόρεια της λίμνης Σαλτίνης, προκαλεί προβλήματα στην άγρια πανίδα, λόγω των ισχυρών θορύβων των αεροπλάνων. Στην ουσία ο αριθμός των πουλιών, που απαντούν στην λίμνη έχει ελαττωθεί πολύ κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Δεδομένου ότι η περιοχή είναι σε γενικές γραμμές ελάχιστα μελετημένη, απαιτούνται περισσότερες πληροφορίες για μία πιο γενική εκτίμηση της επίδρασης στην τοπική πανίδα και τους βιοτόπους τόσο του καθενός προαναφερθέντος παράγοντα, όσο και του συνδυασμού τους. Ο τόπος περιέχει καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 671/15-9-82. Η λίμνη Βουλκαριά ανήκει στο κράτος, που την ενοικιάζει σε ιδιώτες για αλιευτική χρήση. Η λίμνη Σαλτίνη είναι ιδιωτική ιδιοκτησία και χρησιμοποιείται για αλιεία από τον ιδιοκτήτη της. Το μεγαλύτερο τμήμα των γύρω περιοχών είναι ιδιόκτητες καλλιεργούμενες εκτάσεις που ανήκουν σε ιδιώτες.

GR2310007 «ΛΙΜΝΗ ΑΜΒΡΑΚΙΑ»

Η λίμνη Αμβρακία (Λιμναία, Λίμνη Στάνου ή Βάλτος) βρίσκεται περίπου 1000m βόρειοδυτικά της λίμνης Οζερός και σχηματίζεται στη θέση που διχάζεται η τάφος του Αγρινίου. Έχει περίμετρο 31 km, μέγιστο μήκος 13.8 km, μέγιστο πλάτος 3.8 km, και μέγιστο βάθος 40 m. Τροφοδοτείται με νερό από τη λεκάνη απορροής της που έχει έκταση περίπου 112 km². Παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις στη στάθμη του νερού της, που οφείλονται στον έντονο καρστικό χαρακτήρα όλης της περιοχής καθώς επίσης και στον υψηλό βαθμό εξάτμισης κατά την διάρκεια του καλοκαιριού (Verginis & Leontaris 1978). Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά, που αναφέρονται στην βιβλιογραφία έχουν αλλάξει σημαντικά κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων, λόγω της αποξήρανσης του βόρειου ρηχού τμήματος της, εξαιτίας της ανομβρίας και της άρδευσης των γύρω περιοχών. Στα βόρεια και δυτικά τμήματα της λίμνης υπάρχουν μεσοζωϊκοί ασβεστόλιθοι, ενώ το ανατολικό τμήμα σχηματίζεται από Τριασσικούς εβαπορίτες, που αποτελούνται από γύψους και μεσοζωϊκούς ασβεστόλιθους. Στο νότιο τμήμα εμφανίζονται πλειοκαινικοί σχηματισμοί. Χαρακτηριστική είναι η παρουσία καρστικών σχηματισμών, όπως δολίνες, στο νοτιοδυτικό τμήμα της λίμνης. Ένα αξιοσημείωτο γεγονός είναι ότι αν και θεωρείται βασικά σαν oligοτροφική λίμνη (Κουσσουρή 1978 και Overbeck et.al. 1982), τα τραχειόφυτα που απαντούν εκεί συνήθως συναντώνται σε ευτροφικές ή μεσοτροφικές λίμνες (Κουμπλή-Σοβαντζή 1983). Η Αμβρακία είναι θερμή μονομικτική λίμνη και ανήκει στο θειϊκό τύπο (Overbeck et al. 1982), αντίθετα με τις άλλες λίμνες της περοχής που ανήκουν στον ανθρακικό τύπο. Η απουσία του *Phragmites australis* από την ανώτερη υποπαράλια ζώνη της λίμνης είναι χαρακτηριστική και πιθανότατα οφείλεται στην υψηλή περιεκτικότητά της σε θειούχα ιόντα. Η μακκία βλάστηση κυριαρχεί στη Ν.Δ. πλευρά της λίμνης και περιλαμβάνει τα είδη *Pistacia lentiscus*, *Arbutus unedo*, *Erica arborea*, *Phyllirea*

media, *Quercus ilex*, *Q. coccifera*, *Laurus nobilis* κτλ., ενώ σε μερικά μέρη υπάρχουν ελαιώνες. Στις άλλες πλευρές της λίμνης, όπου υπάρχουν αλλουβιακές αποθέσεις εκτείνονται κυρίως καλλιεργημένοι αγροί με *Nicotiana tabbacum*. Στις όχθες της λίμνης αναπτύσσεται υδρόβια ποώδης βλάστηση (*Nasutium*, *Veronica* κ.λ.π.). Στα ρηχά τμήματα της λίμνης (0-1.5m) η βλάστηση χαρακτηρίζεται από τα είδη *Myriophyllum spicatum*, *Vallisneria spiralis*, *Najas marina* και *Ranunculus trichophyllus* κτλ. Στο νοτιο-ανατολικό τμήμα της λίμνης το έδαφος είναι αμμώδες και κυριαρχεί ποώδης βλάστηση. Ο ίδιος τύπος βλάστησης υπάρχει επίσης και στο ανατολικό τμήμα της λίμνης στα δυτικά της Εθνικής οδού. Η περιοχή μεταξύ του Αγρίλου και του Λινοβροχίου (ΝΔ της γέφυρας) είναι κυρίως βραχώδης με ελαιόδεντρα και μακκία και με ένα στενό αμμώδες τμήμα στην ακτή, όπου κυριαρχεί το *Vitex agnus castus*. Το ίδιο είδος επίσης εμφανίζεται σποραδικά στην περιοχή κοντά στη γέφυρα της Εθνικής οδού, όπου απαντούν κυρίως χορτολίβαδα. Στο βόρειο τμήμα της, μία μεγάλη έκταση έχει αποξηραθεί και είναι αμφίβολο αν θα ανασυσταθεί ποτέ, αφού τα αρδευτικά έργα και η υπερβόσκηση της περιοχής δεν επιτρέπουν την ανάκαμψη των φυτικών ειδών. Σ' αυτή την περιοχή το έδαφος είναι αμμώδες και απαντούν ποώδης βλάστηση, *Vitex agnus-castus* και καλλιεργούμενοι αγροί με *Nicotiana tabaccum*. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η απουσία των καλαμιώνων καθώς επίσης και των παραποτάμιων δέντρων όπως *Salix*, *Populus*, *Alnus*, *Platanus*, από τις όχθες της λίμνης. Αυτό οφείλεται κυρίως στις έντονες διακυμάνσεις της στάθμης του νερού της λίμνης, που δεν ευνοούν την ανάπτυξη αυτού του τύπου της βλάστησης. Περίπου 200 διαφορετικά taxa φυκών συνιστούν το φυτοπλαγκτόν της λίμνης Αμβρακίας. Τα φύκη που κυριαρχούν είναι *Chlorophyta* και *Bacillariophyta* (*Diatomae*) και σε μερικά μέρη *Cyanophyta*, ενώ τα *Euglenophyta*, τα *Chrysophyta* και τα *Pyrrhophyta*, εμφανίζονται στο φυτοπλαγκτόν σε χαμηλότερες συχνότητες. Ο μεγάλος αριθμός των ειδών που ανήκουν στα *Chlorophyta* και τα *Cyanophyta* σε συνδυασμό με το περιορισμένο αριθμό από *Chrysophyta*, μάλλον αποτελεί ένδειξη ενός μικρού ευτροφισμού της λίμνης.

Η ποιότητα του νερού είναι κατάλληλη για άρδευση και αλιεία. Η μικροχλωριδική σύσταση της λίμνης Αμβρακίας φαίνεται να είναι μοναδική, προφανώς λόγω των φυσικοχημικών σταθερών και της γεωμορφολογίας της περιοχής. Πρόσφατα αναφέρθηκε η ύπαρξη 56 ειδών φυκών που δεν ήταν γνωστά από τον ελληνικό χώρο (Σπαρτίνου 1992). Εκτός από τα κοσμοπολίτικα είδη που συμμετέχουν στη σύνθεση του φυτοπλαγκτού της λίμνης, βρέθηκαν να υπάρχουν και κάποια φύκη από την Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη, την Αμερική καθώς επίσης και από τις τροπικές περιοχές. Οι δυτικές ακτές της λίμνης καλύπτονται από πυκνή φυσική βλάστηση (μακκία) και αποτελούν ένα πολύτιμο οικοσύστημα. Η παρουσία του γένους *Viola* στην περιοχή αυτή αποτελεί ένδειξη ενός υγιούς και καθαρού οικοσυστήματος. Η περιοχή αυτή πρέπει να προστατευτεί από τις πυρκαγιές, την καταπάτηση κτλ. Ανάμεσα στα σημαντικά φυτικά είδη του τόπου είναι αξιοσημείωτη η ύπαρξη του ενδημικού *Silene ungeri* και του βαλκανικού ενδημικού *Gallium intricatum*. Όσον αφορά την πανίδα σπονδυλωτών, εκτός από πουλιά, δέκα είδη ψαριών βρίσκονται σ' αυτήν τη λίμνη, έξι από τα οποία βρίσκονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Σύμφωνα με τον Οικονομίδη τα ψάρια *Barbus capito*, *Rutilus rubilio* και *R. alburnoides* αντιστοιχούν στα ισχύοντα ελληνικά taxa *B. albanticus*, *R. ylikiensis* και *Tropidophoxinellus hellenicus*, αντίστοιχα (Οικονομίδης, 1991). Το ίδιο ισχύει για το είδος της Οδηγίας *Phoxinellus* spp. και το αντίστοιχα ισχύοντα είδη *Pseudophoxinus stymphalicus* και *Phoxinellus pleurobipunctatus*. Τα τελευταία δύο είδη καθώς και τα *B. albanticus* και *C. trichonica* είναι απειλούμενα ελληνικά taxa. Επιπλέον, τέσσερα είδη ψαριών αξιολογούνται ως Ελληνικά Σημαντικά Είδη. Από αυτά τα *Leuciscus cephalus albus* και

Economidichthys trichonis αναφέρονται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων στη κατηγορία κινδύνου "Τοπικά Τρωτά", ενώ το τελευταίο είδος μαζί με το *Scardinius acarnanicus* είναι ελληνικά ενδημικά. Το είδος *Salaria fluviatilis* αναφέρεται στη Συνθήκη της Βέρνης (με το παλαιότερο όνομα *Blennius fluviatilis*) λαμβάνοντας έτσι το κίνητρο C. Το ίδιο ζώο έχει επίσης αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes. Η λίμνη αυτή είναι επίσης σημαντική από ορνιθολογική άποψη. Πράγματι, φαίνεται να χρησιμοποιείται από αποδημητικά πουλιά (υδρόβια και παρυδάτια είδη), μεταξύ των οποίων υπάρχουν και απειλούμενα είδη (π.χ. το *Anser anser* στα "Κινδυνεύοντα"). Η παρουσία μεγαλόσωμων απειλούμενων αρπακτικών είναι επίσης σημαντική όπως, για παράδειγμα, τα *Aquila chrysaetos* και *Hieraetus fasciatus*, τα οποία ανήκουν στην κατηγορία "Τρωτά".

Το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η λίμνη Αμβρακία είναι η ελάττωση της επιφάνειας της. Η ισορροπία της λίμνης παρουσιάζει αρνητική τάση λόγω της συνεχούς άρδευσης των γύρω αγρών. Αυτό καταλήγει στην υποβάθμιση του παρόχθιου οικοσυστήματος ιδιαίτερα στο βορειότερο τμήμα της λίμνης. Ο ευτροφισμός των παρόχθιων ζωνών είναι συνέπεια της υπερβολικής επιβάρυνσης τους από φυτοφάρμακα και λιπάσματα, όμως μέχρι στιγμής δεν έχει φτάσει σε οριακά επίπεδα. Το χωριό Ρίβιο μολύνει την λίμνη με την αποβολή λυμάτων χωρίς προηγούμενο καθαρισμό. Στην περιοχή αυτή, καθώς επίσης και στο αποξηραμένο βόρειο τμήμα της λίμνης έχει παρατηρηθεί υπερβόσκηση και η βλάστηση της λίμνης έχει δεχτεί γενικότερα μεγάλη επίδραση από τις διάφορες ανθρώπινες.

GR2310008 «ΛΙΜΝΗ ΟΖΕΡΟΣ»

Η λίμνη Οζερός (ή Γαλίτσα) βρίσκεται δυτικά του ποταμού Αχελώου, περίπου στο ίδιο γεωγραφικό πλάτος με την πόλη του Αγρινίου. Καλύπτει μία περιοχή που κυμαίνεται από 10-11,1 km², έχει περίμετρο 14km, μέγιστο μήκος 5km, μέγιστο πλάτος 2,6km και βάθος 8-10m. Είναι μία καρστική λίμνη τεκτονικής προέλευσης και βρίσκεται κατά μήκος της τεκτονικής τάφρου του Αγρινίου (Λεονταρής 1970). Η λίμνη αυτή έχει ευρεία λεκάνη απορροής (66,2 km²) το δυτικό τμήμα της οποίας περιλαμβάνει το ανατολικό τμήμα του λόφου Λυκοβίτσι και το ανατολικό τμήμα μία εκτεταμένη περιοχή καλλιεργειών. Η λίμνη τροφοδοτείται με νερό από χειμάρρους που απαντούν κυρίως στο ανατολικό και το νοτιοανατολικό τμήμα της, καθώς επίσης και από τον ποταμό Αχελώο, όταν υπερχειλίζει. Παρουσιάζει έντονες μεταβολές στο επίπεδο του νερού, που οφείλονται κυρίως στην υπόγεια απορροή. Χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η παρουσία απότομων πλαγιών στα δυτικά και νοτιοδυτικά και καρστικοί σχηματισμοί όπως δολίνες, λατυποπαγείς ασβεστόλιθοι κλπ. Το ανάγλυφο όλων των άλλων πλευρών της λίμνης είναι σχεδόν επίπεδο. Στις βορειοδυτικές πλευρές της λίμνης υπάρχει μεγάλη έκταση ιλύος, ενώ στις βόρειες και νότιες όχθες της απαντούν έλη, περιοχές με άμμο, αμμοχάλικες, κροκάλες, άργιλος και αλλουβιακά εδάφη.

Το υπόλοιπο τμήμα της πεδινής περιοχής προς τον ποταμό Αχελώο καλύπτεται από προσχώσεις αργίλου και ιλύος που μεταφέρονται από τη ροή του ποταμού. Οι σχηματισμοί αυτοί έχουν μέσο πάχος 80m. Αν και έχει θεωρηθεί βασικά σαν ολιγοτροφική λίμνη, σύμφωνα με μελέτες των Κουσουρή (1978) και Overbeck et al. (1982), τα τραχειόφυτα που απαντούν εκεί συναντώνται συνήθως σε ευτροφικές ή μεσοτροφικές λίμνες (Κουμπλή – Σοβαντζή 1983). Ο Οζερός είναι θερμή μονομικτική λίμνη και ανήκει στον ανθρακικό τύπο (Overbeck et al. 1982). Η δυτική πλευρά της λίμνης είναι βραχύδης, με θαμνώδη βλάστηση, πριν μερικά χρόνια μία μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε ένα μεγάλο μέρος της βλάστησης, η ανάκαμψη του

οποίου είναι βραδεία. Στα μέρη αυτά έχει αναπτυχθεί βλάστηση φρυγάνων με κύριο είδος *Phlomis fruticosa*.

Στη βάση της βραχώδους ακτής υπάρχει μία μικρή αμμώδης ζώνη, όπου φύεται το είδος *Liripia podiflora*. Στις άλλες πλευρές της λίμνης υπάρχουν εκτεταμένες αγροτικές εκτάσεις. Στην ανατολική πλευρά της απαντούν έλη με βλάστηση που κυριαρχείται από τα είδη *Scirpus maritimus*, *Eleocharis palustris*, *Carex otrubae* κτλ., καθώς και μία σχεδόν συνεχής ζώνη, με τα υπερυδατικά είδη *Phragmites australis* και *Typha dimingensis* και κατά τόπους το *Scirpus littoralis*. Στη μεσαία υποπαράλια ζώνη το είδος *Potamogeton nodosus* εμφανίζει τοπική ανάπτυξη, ενώ στην κατώτερη υποπαράλια ζώνη κυριαρχεί το είδος *Najas marina*. Στη νότια και ανατολική πλευρά της λίμνης απαντά σποραδικά παραποτάμια βλάστηση με τα είδη *Vitex agnus-castus*, *Lythrum salicaria*, *Lycopus eurogaeus* και *Tamarix tetrandra*, ενώ το είδος *Phragmites australis* σχηματίζει μόνο μία μικρή συστάδα. Το παλαιό παραποτάμιο δάσος έχει ελαττωθεί σημαντικά και υπάρχουν μόνο μερικές απομονωμένες συστάδες με *Populus* και *Salix*.

Οι υδρόβιοι μικροοργανισμοί, που είναι το κυρίαρχο στοιχείο της πρωτογενούς χλωρίδας και είναι πολύτιμοι δείκτες της βιολογικής κατάστασης της λίμνης, περιλαμβάνουν πολλά είδη από *Cyanophyta*, *Chlorophyta*, *Euglenophyta*, *Bacillariophyta* (*Diatomae*) *Chrysophyta* και *Pyrrhophyta*. Πολλά είδη από αυτά παρουσιάζουν σημαντικές φυτογεωγραφικές εξάπλωσεις, ενώ άλλα είναι σπάνια ή με τοπική εξάπλωση. Επίσης, κάποια από αυτά είναι ενδημικά της Ελλάδας.

Η λίμνη διατηρεί μια ενδιαφέρουσα χλωρίδα και πανίδα και παρουσιάζει ιδιαίτερη φυσική ομορφιά. Εκτεταμένοι καλάμιώνες, που προσφέρουν καταφύγιο στην άγρια πανίδα, αναπτύσσονται στις όχθες της λίμνης. Ανάμεσα στα φυτά *taxa* του τόπου αυτού, υπάρχει το σημαντικό είδος *Liripia podiflora*, που παρουσιάζει ενδιαφέρουσα γεωγραφική εξάπλωση, καθώς επίσης και τα είδη *Ranunculus baudotti* και *Valerianella locusta*. Αυτά παρουσιάζουν μεγάλο χωρολογικό ενδιαφέρον, αφού παρουσιάζουν περιορισμένη ή διάσπαρτη κατανομή στην Ελλάδα.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν οι υδρόβιοι μικροοργανισμοί που είναι σπάνιοι, ή με σποραδική εξάπλωση, ή ακόμα και ενδημικοί της Ελλάδας. Δέκα είδη σπονδυλωτών (εκτός από τα πουλιά) που έχουν καταγραφεί σε αυτόν τον τόπο περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Ένα από αυτά είναι η βίδρα *Lutra lutra* που είναι απειλούμενο είδος και κατατάσσεται στην κατηγορία "Τρωτά" στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων. Θα πρέπει να υπενθυμιστεί ότι η παρουσία βίδρας σ'ένα βιότοπο θεωρείται ένδειξη των καλών οικολογικών συνθηκών που επικρατούν εκεί, επειδή αυτό το είδος προτιμά "υγιείς" βιότοπους. Από τα ερπετά αναφέρεται το είδος *Elaphe quatuorlineata* που ανήκει στο Παράρτημα II της 92/43 ΕΟΚ. Τα ψάρια που αναφέρονται είναι τα εξής: *Rutilus alburnoides*, *Phoxinellus* spp., *Rutilus rubillo*, *Cobitis trichonica* και *Silurus aristotelis*.

GR2310009 «ΛΙΜΝΕΣ ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ ΚΑΙ ΛΥΣΙΜΑΧΙΑ, GR2310013 «ΛΙΜΝΗ ΛΥΣΙΜΑΧΕΙΑ»

Οι λίμνες Τριχωνίδα και Λυσιμαχία βρίσκονται στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας, κοντά στην πόλη του Αγρινίου, στη Δυτική Κεντρική Ελλάδα. Η λίμνη Τριχωνίδα (ή Βλαχώρι) είναι η μεγαλύτερη λίμνη στην Ελλάδα (αν εξαιρέσουμε τη Μεγάλη Πρέσπα, της οποίας μόνο μικρό

τμήμα της ανήκει στην Ελλάδα). Από οικολογική άποψη είναι μία από τις πιο σημαντικές λίμνες της Δυτικής Ελλάδας. Το εμβαδόν της είναι 9690 ha, η περίμετρός της 51 ha, το μέγιστο μήκος της 20 km, τό μέγιστο πλάτος της 6.25 km και το μέγιστο βάθος της 58 m. Στα δυτικά της λίμνης Τριχωνίδας και σε μιά απόσταση 2800 m βρίσκεται η λίμνη Λυσιμαχία (λίμνη Αγγελόκαστρου, Κονώπι ή Υδρία). Η λίμνη αυτή συνδέεται με την λίμνη Τριχωνίδα και τον ποταμό Αχελώο μέσω δύο τεχνητών τάφρων, που είναι γνωστές σαν τάφρος Αλαμπή και τάφρος Διμικός αντίστοιχα. Η λίμνη Λυσιμαχία έχει εμβαδόν 1300 ha, περίμετρο 17km, μέγιστο μήκος 6.25 km, μέγιστο πλάτος 2.85 m και μέγιστο βάθος 9 m. Και οι δύο λίμνες έχουν θετικό ισοζύγιο νερού λόγω της υψηλής εισροής νερού από τα ρεύματα και τα υπόγεια καρστικά ύδατα. Η λίμνη Τριχωνίδα έχει σχετικά μικρή λεκάνη απορροής και για αυτό το λόγο διατηρεί σχετικά σταθερή τη στάθμη του νερού της. Η λίμνη Λυσιμαχία έχει σχετικά μεγάλη λεκάνη απορροής και δέχεται την επίδραση του νερού που εισρέει σ'αυτήν από το ρέμα της Ερμίτσας, καθώς επίσης και του νερού της λίμνης Τριχωνίδας (που εισρέει μέσω της τάφρου του Αλαμπή). Η Λυσιμαχία παρουσιάζει έντονες εποχιακές διακυμάνσεις της στάθμης του νερού, που οφείλονται στον υψηλό βαθμό εξάτμισης κατά την διάρκεια του καλοκαιριού και στην αποστράγγιση προς τον ποταμό Αχελώο (Λεοντάρης, 1976). Κατά την διάρκεια του χειμώνα η λίμνη συχνά υπερχειλίζει. Και οι δύο λίμνες είναι θερμές, μονομικτικές, με θερμοκρασία κυμαινόμενη από 15.5 σε 25.4 °C, και ανήκουν στον Ανθρακικό τύπο (Overbeck et al. 1982).

Η Τριχωνίδα περιβάλλεται από αγρούς καλλιεργούμενους με *Nicotiana tabaccum*, *Citrus* και ελαιόδενδρα. Στην παράχθια ζώνη της λίμνης κυριαρχούν πόες, ενώ θάμνοι (*Vitex agnus-castus*, *Nerium oleander*, *Rubus sanctus*) και δένδρα (*Platanus orientalis*, *Salix alba*, *Populus alba*) εμφανίζονται μόνο σποραδικά. Στο ανώτερο τμήμα της παρόχθιας περιοχής κυριαρχούν τα είδη *Phragmites australis* και *Typha domingensis*, που σχηματίζουν μία σχεδόν συνεχή ζώνη στην περιοχή των αλλουβιακών αποθέσεων κυρίως στο δυτικό τμήμα της λίμνης. Η ζώνη αυτή διακόπτεται μόνο κατά τόπους λόγω των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Το πλαγκτόν που απαντά στον τόπο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού είναι το κυρίαρχο στοιχείο της πρωτογενούς χλωρίδας και είναι πολύτιμος δείκτης της βιολογικής κατάστασης των λιμνών. Το φυτοπλαγκτόν αποτελείται από 99 είδη φυκών. Στη βόρειο-ανατολική και νότιο-ανατολική όχθη της λίμνης Τριχωνίδας παρατηρούνται βραχώδεις ασβεστολιθικές τοποθεσίες με θαμνώδη βλάστηση. Η φυσική βλάστηση κατά μήκος της παρόχθιας ζώνης, αποτελείται κυρίως από πόες. Το κυρίαρχο είδος κοντά στην όχθη είναι το *Phragmites australis*, που σχηματίζει ένα εξαιρετικά πυκνό, σχεδόν συνεχές πλέγμα καλαμιώνων κυρίως κοντά στην άκρη του νερού, καθώς επίσης και στην ανώτερη υποπαριακική ζώνη, και διακόπτεται σε λίγα μέρη μόνο λόγω των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Την μεγαλύτερη κάλυψη παρουσιάζει το είδος *Paspalum paspaloides*. Κάτω από την επιφάνεια του νερού, το υδρόβιο είδος *Vallisneria spiralis* κυριαρχεί στην κατώτερη υποπαριακική ζώνη, σχηματίζοντας πυκνές συστάδες ενώ χαμηλότερη κάλυψη παρουσιάζουν τα είδη: *Ceratophyllum demersum*, *Myriophyllum spicatum* και *Najas marina*.

Παρά τις ανθρώπινες δραστηριότητες οι λίμνες διατηρούν ένα σημαντικό μέρος της πανίδας και χλωρίδας τους, αλλά και της φυσικής τους ομορφιάς. Γύρω από αυτές αναπτύσσονται εκτεταμένες κοινωνίες καλαμιώνων που προσφέρουν πολύτιμο καταφύγιο στην άγρια πανίδα. Επιπλέον, οι λίμνες εξασφαλίζουν την παροχή νερού και την άρδευση των γύρω περιοχών,

είναι ιδανικές για ψάρεμα και αναψυχή και επίσης παρουσιάζουν επιστημονικό και εκπαιδευτικό ενδιαφέρον. Η χλωρίδα της περιοχής περιλαμβάνει πολλά ενδιαφέροντα είδη. Το κινδυνεύον υδρόβιο είδος *Cladium mariscus* έχει βρεθεί στη νότια πλευρά της λίμνης Τριχωνίδας. Εκτός από το ελληνικό ενδημικό είδος *Centaurea aetolica* (βόρειο-ανατολική ακτή της λίμνης Τριχωνίδας), κάποια άλλα taxa με το χαρακτηρισμό D είναι επίσης σημαντικά.

Είκοσι οκτώ taxa σπονδυλωτών (εκτός από πουλιά) που έχουν καταγραφεί σ'αυτές τις λίμνες υπάρχουν στο Παράρτημα II της Οδηγίας 42/93/EEC. Οκτώ από τα είδη της Οδηγίας αναφέρονται επίσης στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων: η νυχτερίδα *Myotis emarginatus* («Κινδυνεύοντα»), η νυχτερίδα *Rhinolophus ferrumequinum* και η βίδρα *Lutra lutra* («Τρωτά») και τα ψάρια *Phoxinellus pleurobipunctatus*, *Barbus albanicus*, *Cobitis trichonica* και *Economidichthys pygmaeus* («Τοπικά τρωτά»). Ο τόπος αυτό είναι επίσης μία σημαντική περιοχή ανάπαυσης των αποδημητικών υδροβίων και παρυδάτιων πουλιών, ενώ η αξία του ως περιοχή αναπαραγωγής δεν έχει προς το παρόν επιβεβαιωθεί. Από τα είδη πουλιών που έχουν καταγραφεί στην περιοχή τα *Podiceps nigricollis*, *Nycticorax nycticorax*, *Egretta alba*, *Ardea purpurea*, *Plegadis falcinellus*, *Aythya ferina*, *A. melanorogon*, *Ficedula semitorquata* κ.ά. είναι απειλούμενα.

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τον υπό συζήτηση τόπο είναι το μεγάλο σχεδιαζόμενο έργο για την ύδρευση της Αθήνας. Το έργο αυτό θα επηρεάσει την υδατική ισορροπία των λιμνών. Η διατήρηση της ισορροπίας αυτής είναι απαραίτητη για την διατήρηση ολόκληρου του οικοσυστήματος. Η μόλυνση των λιμνών που προκαλείται από τα απόβλητα του Αγρινίου και των γύρω χωριών, καθώς επίσης και από τα χοιροστάσια και τα ελαιοτριβεία που είναι κοντά στις λίμνες, έχει φτάσει σε ανησυχητικό επίπεδο. Η χρήση των λιπασμάτων στις γύρω περιοχές έχει επίσης οδηγήσει σε αυξανόμενο ευτροφισμό των λιμνών. Ο προκαλούμενος κίνδυνος για το φυσικό περιβάλλον και της κατοίκους της γύρω περιοχής είναι μεγάλος γιατί το νερό θα ακατάλληλο για ανθρώπινη χρήση ή άρδευση με μεγάλες οικονομικές συνέπειες. Οι καλαμιώνες λειτουργούν ως φυσικά φίλτρα νερού, έτσι η καταστροφή τους σε μερικά σημεία τους οδηγεί σε ακόμα μεγαλύτερη μόλυνση. Τα παραποτάμια δάση επίσης επηρεάζονται. Η ελάττωσή τους οφείλεται στη διαρκή ξύλευσή τους, στις φωτιές και στην αναμόρφωση της γης. Αν και ο τόπος αυτός παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως τοπίο, πολλά ενδημικά taxa ψαριών αλλά και η ποικίλη πανίδα του είναι μέχρι στιγμής τελείως απροστάτευτα. Η περιοχή αυτή δέχεται τη δυσμενή επίδραση από ποικίλες ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως άντληση νερού, αλιεία, θήρα, τουρισμός και αναψυχή, των οποίων ο έλεγχος δεν είναι ικανοποιητικός. Είναι απαραίτητο να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα προστασίας για την διατήρηση του ενδιαφέροντος αυτού τόπου.

Ο τόπος αυτός γειτονεύει με ένα καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με την Υπ'αριθμ. 178505/3305/19-7-78 Υπουργική Απόφαση. Ένα τμήμα του τόπου είναι ιδιόκτητοι καλλιεργούμενοι αγροί.

GR2310010 «ΟΡΟΣ ΑΡΑΚΥΝΘΟΣ ΚΑΙ ΣΤΕΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ, GR2310015 «ΔΕΛΤΑ ΑΧΕΛΩΟΥ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ – ΑΙΤΩΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΗΝΟΥ, ΝΗΣΟΙ ΕΧΙΝΑΔΕΣ, ΝΗΣΟΣ ΠΕΤΑΛΑΣ, ΔΥΤΙΚΟΣ ΑΡΑΚΥΝΘΟΣ & ΣΤΕΝΑ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ»

Αποτελείται από απότομες βραχώδεις πλαγιές στη νοτιοδυτική πλευρά μιας εκτεταμένης ορεινής δασώδους περιοχής που περιβάλλει τον υγροβιότοπο Αιτωλικού-Μεσολογγίου.

Αποτελεί έναν οικολογικό σύνδεσμο του υγροβιότοπου με την ηπειρωτική ορεινή περιοχή. Η τοπογραφία της περιοχής είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Υπάρχουν κρημνώδεις βράχοι, φαράγγια και πλαγιές με μεγάλο υψόμετρο που αποτελούν καταφύγιο για πολλά είδη πουλιών. Ένα είδος προτεραιότητας της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ βρίσκει επίσης καταφύγιο στον τόπο αυτό, η *Centaurea niederi* που στην Ελλάδα βρίσκεται μόνο στο Όρος Αράκυνθος, στις βραχώδεις πλαγιές των λόφων (Μαύρα βουνά) που περιβάλλουν το δάσος της Στροφιλιάς και στο έλος της Λάγιας στη ΒΔ Πελοπόννησο.

Αξιοσημείωτο είναι η παρουσία υπολειμματικών συστάδων φυλλοβόλων δρυών με κυρίαρχο είδος το *Quercus ithaburensis subsp. macrolepis*. Ο τόπος αυτός είναι σημαντικός επειδή αποτελείται από απότομες βραχώδεις πλαγιές που περιβάλλουν τον υγροβιότοπο Αιτωλικού-Μεσολογίου. Αυτές οι βραχώδεις πλαγιές είναι οικολογικά συνδεδεμένες με τον υγροβιότοπο και θα μπορούσαν να θεωρηθούν σαν μία ενιαία περιοχή.

Τρία είδη αμφιβίων και δύο ερπετών είναι γνωστό ότι υπάρχουν σ'αυτόν τον τόπο. Αυτός ο τόπος κατατάσσεται ανάμεσα στις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ), κυρίως εξαιτίας της ύπαρξης απειλούμενων και σπάνιων αρπακτικών πουλιών μαζί με άλλα αξιοσημείωτα είδη πουλιών. Συγκεκριμένα, τα «Κινδυνεύοντα» είδη αετών *Aquila clanga* και *A. heliaca*, τα «Τρωτά» είδη αετών *A. romarina* και *A. chrysaetos* και ο γύπας *Gyps fulvus*, καθώς και το γεράκι *Falco peregrinus*, που κατατάσσεται στα «Ανεπαρκώς Γνωστά», είναι γνωστό ότι φωλιάζουν στις μεγάλες πλαγιές αυτού του τόπου. Επιπλέον το γεράκι *Accipiter brevipes*, ο μπούφος *Bubo bubo*, η τσικλιτάρα *Dendrocopos medius*, καθώς και ένας αριθμός ειδών στρουθιομόρφων απαρτίζει αυτή την πολύ ενδιαφέρουσα орνιθοπανίδα. Όσον αφορά τα αρπακτικά πουλιά, οι πιο σημαντικές περιοχές του τόπου είναι οι νότιες και οι νοτιοδυτικές πλαγιές του όρους Αράκυνθου όπως επίσης και το φαράγγι της Κλεισούρας, αφού αυτές οι περιοχές γειτονεύουν με τα εκτεταμένα συστήματα υγροβιότοπων των λιμνοθαλασσών του Αιτωλικού-Μεσολογίου και των εκβολών του ποταμού Εύηνου, που αποτελούν κυνηγετικές περιοχές υψηλής παραγωγικότητας γι'αυτά τα πουλιά.

Αυτός ο τόπος θα έπρεπε να προστατευθεί λόγω της ιδιαίτερης αισθητικής και οικολογικής του αξίας. Λατομεία, αποθέσεις σκουπιδιών και βιομηχανικές εγκαταστάσεις είναι οι κύριοι κίνδυνοι για την τοπογραφία και την οικολογία του. Η βόσκηση, η κτηνοτροφία γενικότερα και το κυνήγι θεωρούνται παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής. Όσον αφορά την Κλεισούρα, υπάρχουν αρνητικές συνέπειες στην ορνιθοπανίδα της περιοχής λόγω της συνεχούς κυκλοφορίας στην εθνική οδό (η κύρια οδός της δυτικής Ηπειρωτικής Ελλάδας διαπερνά την Κλεισούρα) και των συνεπειών της (θόρυβος, εκπομπές καυσαερίων κ.ά.).

Ο τόπος περιέχει ένα καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 713/Β/80, καθώς και ένα «Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους» (Κλεισούρα) σύμφωνα με το ΦΕΚ 1195/Β/5-10/73.

GR2310011 «ΟΡΟΣ ΤΣΕΡΕΚΑΣ (ΑΚΑΡΝΑΝΙΚΑ)»

Είναι ένα μεγάλο ορεινό σύμπλεγμα με ποικιλία από φυσικού βιοτόπους. Οι βόρειες και ανατολικές πλαγιές είναι εν μέρει καλυμμένες από δάση δρυός στα χαμηλότερα υψόμετρα και *Abies cephalonica* (κεφαλληνιακή ελάτη) με βοσκοτόπους στα μεγαλύτερα υψόμετρα. Περιέχει επίσης γυμνές βραχώδεις περιοχές και απότομες βραχώδεις πλαγιές. Όσον αφορά τη

γεωλογία της περιοχής, το έδαφος αποτελείται από ασβεστόλιθο της περιόδου του Ανώτερου Τριασσικού-κατώτερου-μέσου Λιασίου. Κοντά στο Όρος Μέγα υπάρχουν ερυθροί άργιλοι και αμμούχο υλικό, πλευρικά κορήματα και σχιστόλιθοι με ποσειδώνιες καθώς επίσης και ασβεστόλιθοι του Ανώτερου Τριασσικού-κατώτερου Κρητιδικού και πυριτικοί σχιστόλιθοι.

Η βλάστηση στις κορυφές Πέργαμα και Μπούμιστος των Ακαρνανικών ορέων κατατάσσεται ως εξής: τη μεσογειακή ζώνη *Quercion illicis*, την υπό-μεσογειακή ζώνη *Ostryo-Carpinion orientalis*, τη ζώνη *Quercion frainetto*, τη μέσο-Ευρωπαϊκή ζώνη *Abietion cephalonicae* και την αλπική ζώνη με θαμνώδη και ποώδη βλάστηση. Στην *Ostryo-Carpinion orientalis* ζώνη εμφανίζεται ψευδομακκία *Quercus coccifera-Juniperus oxycedrus subsp. oxycedrus* αλλά και *Cocciferetum*. Οι ζώνες *Ostryo-Carpinion orientalis* και *Quercion frainetto*, που χαρακτηρίζουν τα μικτά δάση της νότιο-ανατολικής Ευρώπης είναι μάλλον υποβαθμισμένες στην περιοχή των Ακαρνανικών Ορέων.

Ο τόπος αυτός είναι σημαντικός επειδή έχει αξιοσημείωτη ποικίλη βλάστηση και φιλοξενεί μερικά σπάνια, ενδημικά φυτά. Οι απομονωμένες βραχώδεις περιοχές που υπάρχουν σ' αυτόν τον τόπο δεν επηρεάζονται από τη βόσκηση. Έτσι, αποτελούν καταφύγιο για σπάνια ενδημικά φυτά. Η χλωρίδα της περιοχής είναι συγγενική με εκείνη των Ιονίων νησιών και επισημαίνει τις φυτογεωγραφικές σχέσεις μεταξύ της ηπειρωτικής δυτικής Ελλάδας και της περιοχής του Ιονίου. Οκτώ *taxa* αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών αυτού του τόπου έχουν αξιολογηθεί. Τέσσερα από αυτά, τρεις νυχτερίδες και μια χερσόβια χελώνα αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC.

Ο τόπος αυτός χαρακτηρίζεται ως μια Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας επειδή διατηρεί μια αξιόλογη ορνιθοπανίδα σε μια σειρά από κατάλληλους τύπους οικοτόπων που υπάρχουν στην περιοχή (γκρεμοί και βραχώτοποι, δάση κωνοφόρων και μικτά δάση, δάση φυλλοβόλων, εκτάσεις με σκληρόφυλλη βλάστηση, ποώδη και στεππική βλάστηση σε ασβεστολιθικό υπόβαθρο, ένας μικρός υγρότοπος). Μια ποικιλία αρπακτικών πουλιών είναι το σημαντικότερο στοιχείο αυτής της πανίδας: *Gyps fulvus*, *Circus macrourus*, *Aquila chrysaetos*, *Hieraaetus fasciatus*, *Falco peregrinus*, *B. bubo*. Σύμφωνα με το ελληνικό βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων το πρώτο, τρίτο και τέταρτο από αυτά τα είδη είναι «Τρωτά», ενώ το πέμπτο είναι «Ανεπαρκώς Γνωστό». Είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτο το γεγονός ότι στον τόπο αυτό ζει η μεγαλύτερη αποικία όρνιων (*Gyps fulvus*) και μια από τις μεγαλύτερες αποικίες σπιζαετού (*Hieraaetus fasciatus*) στην Ελλάδα. Υδροβία και παρυδάτια πουλιά έχουν επίσης καταγραφεί σε μία μικρή βαλτώδη τοποθεσία της περιοχής.

Πυρκαγιές, υλοτομία (νόμιμη και παράνομη), υπερβόσκηση και κυνήγι είναι οι κύριες αρνητικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στην περιοχή από τους κατοίκους της. Οι καλλιέργειες και η κτηνοτροφία, το κυνήγι και οι αραιά διασκορπισμένες εγκαταστάσεις επηρεάζουν την τοπική πανίδα. Επίσης, κατά τη θερινή περίοδο οι τουρίστες μπορούν να οδηγηθούν στο κεντρικό μέρος των ορέων μέσω δύο μικρών οδών, με αποτέλεσμα τις γνωστές συνέπειες για το οικοσύστημα (αυξανόμενη πιθανότητα πυρκαγιάς, εκτεταμένα και ανεξέλεγκτα εναπόθεση σκουπιδιών, ευκολότερη πρόσβαση σε ευπαθή ενδιαιτήματα κλπ.). Η ύπαρξη τρωτών και ευπαθών ενδιαιτημάτων κάνει επείγουσα την ανάγκη για προστασία της περιοχής.

GR2310012 «ΟΡΗ ΒΑΛΤΟΥ»

Είναι ένα ορεινό σύμπλεγμα με ποικιλία από φυσικού βιοτόπους. Έχει έκταση 10.112,0 ha, ενώ το μέγιστο υψόμετρο φτάνει τα 1.852m και το ελάχιστο τα 300m.

Διοικητικά, το 53% της συνολικής έκτασης του εν λόγω Τόπου ανήκει στον Νομό Αιτωλοακαρνανίας ενώ το υπόλοιπο 47% ανήκει στον Νομό Άρτας. Βιογεωγραφικά η περιοχή ανήκει στην Μεσογειακή ζώνη.

Έντονη είναι η παρουσία στην περιοχή πολλών ειδών ορνιθοπανίδας, με σημαντικότερα είδη τα ακόλουθα: *accipiter gentiles*, *accipiter nisus*, *circaetus gallicus*, *dendrocopos medius*, *otus scops*.

Επίσης ο Τόπος αποτελεί ενδιαίτημα για είδη γερακιών όπως τα *falco naumanni*, *falco peregrinus* και *falco subbuteo*, ενώ έχει σημειωθεί η παρουσία 6-10 ατόμων γύπα του είδους *gyps fulvus* καθώς και η παρουσία του αρπακτικού *accipiter brevipes*.

Σημαντική είναι και η ποικιλία ενδιαιτημάτων – κάλυψης γης που εμφανίζει η περιοχή με κυριότερους τους ακόλουθους τύπους:

- Θάμνοι, μακκί και φρύγανα σε ποσοστό κάλυψης 35% της συνολικής έκτασης του τόπου
- Υγρή και μεσόφυλλη βλάστηση σε ποσοστό κάλυψης 13%
- Δάση κωνοφόρων σε ποσοστό κάλυψης 15%
- Άλλες δασώδεις εκτάσεις σε ποσοστό κάλυψης 5%
- Καλλιεργήσιμες εκτάσεις με οπωροφόρα δέντρα, αμπελώνες κ.α. σε ποσοστό κάλυψης 1%
- Εσωτερικοί βράχοι και μόνιμη κάλυψη από χιόνι και πάγο σε ποσοστό κάλυψης 3%
- Άλλες εκτάσεις (οικισμοί, δρόμοι, μεταλλεία, βιομηχανικές περιοχές) σε ποσοστό κάλυψης 28%

ΑΧΑΪΑ

GR2320001 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΛΟΓΡΙΑΣ, ΔΑΣΟΣ ΣΤΡΟΦΥΛΙΑΣ ΚΑΙ ΈΛΟΣ ΛΑΜΙΑΣ, ΑΡΑΞΟΣ»

Πρόκειται για περιοχή που προστατεύεται μαζί με τη λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου από τη Συνθήκη RAMSAR. Η περιοχή αυτή έχει επίσης χαρακτηριστεί Σημαντική περιοχή για τα Πουλιά. Υπάρχει επίσης Δημοσίευση της Υπουργικής Απόφασης Οριοθέτησης (ΥΑ 66289/93), η οποία όμως έληξε το έτος 1996. Στη συνέχεια με την ΥΑ 682/96 παρατάθηκε η ισχύς της ανωτέρω ΥΑ για ένα έτος, δηλαδή ως το 1997. Εν συνεχεία εκπονήθηκε «Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη της περιοχής λιμνοθάλασσας Κοτυχίου - δάσους Στροφυλιάς και της

ευρύτερης περιοχής τους, η οποία εγκρίθηκε βάση της υπ' αρ. Πρωτ. Οικ. 126187/2011/25-5-2003 απόφασης του ΥΠΕΧΩΔΕ και βάση της οποίας καταρτίστηκε σχέδιο ΚΥΑ περί «Χαρακτηρισμού των χερσαίων, υδάτινων και θαλασσιών περιοχών της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου, του δάσους Στροφυλιάς και της ευρύτερης περιοχής τους ως "Εθνικό Πάρκο λιμνοθάλασσας Κοτυχίου – δάσους Στροφυλιάς" το οποίο άτυπα ισχύει. Ακολούθως παρατίθενται τα οικολογικά χαρακτηριστικά αυτής της περιοχής.

Το δάσος της Στροφυλιάς θεωρείται ως ιδιοκτησία των μονών Μεγάλου Σπηλαίου και Ταξιαρχών (ΟΔΔΕΠ) από το 1766 και το 1797. Εν τούτοις η ιδιοκτησία επανεξετάζεται πρόσφατα από τη Διεύθυνση Δασών του Νομού Αχαΐας.

Η προστατευόμενη αυτή περιοχή καταλαμβάνει μια παραλιακή ζώνη μήκους 22 km περίπου και μέσου πλάτους 1500m. Είναι ένα σύνθετο παράκτιο οικοσύστημα που περιλαμβάνει τις λιμνοθάλασσες του Πρόκοπου και της Καλογριάς (ή Πάππα), τα έλη της Λάμιας, καθώς και το δάσος της Στροφυλιάς. Το μεγαλύτερο τμήμα της εξεταζόμενης έκτασης αποτελείται από σχηματισμούς αμμοθινών, ενώ μια περιοχή 1200 ha περίπου που περιλαμβάνει το λόφο Μαύρα βουνά, μια μικρή έκταση κοντά στην περιοχή Κουνουτέλι, καθώς και μια μικρή έκταση στα ανατολικά της λιμνοθάλασσας της Καλογριάς συνίσταται από σκληρό ασβεστόλιθο

Πίσω από τις αμμοθίνες σχεδόν όλο το ανατολικό τμήμα της περιοχής καλύπτεται από αργιλικές αποθέσεις που έχουν πάχος από λίγα εκατοστά μέχρι περισσότερο από 2 m. Το έδαφος της ακτής αποτελείται από μεσαία και λεπτή άμμο με πολύ μικρή ποσότητα ιλύος και είναι πλούσιο σε ασβέστιο.

Αυτή η περιοχή παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία βιοτόπων και τύπων βλάστησης όπως δάση, αμμώδεις ακτές και αμμοθίνες, υγροτόπους με αλμυρό ή γλυκό νερό, υγρά λιβάδια, υδροφίλους φυσικούς φράχτες με θάμνους, φρύγανα και θάμνους, καθώς και νιτρόφιλη βλάστηση. Το δάσος συνίσταται κυρίως από *Pinus halepensis*, *P. pinea* και *Quercus macrolepis*. Παρατηρούμε μια διαδοχή στους κυρίους τύπους βλάστησης, που αρχίζει με *Juniperus phoenicea* στην εξωτερική ζώνη προς την πλευρά της θάλασσας, συνεχίζει με *Pinus halepensis* και *P. pinea* και καταλήγει με *Quercus macrolepis* στην εσωτερική ζώνη. Μια σημαντική έκταση του δάσους, καθώς και των γύρω λόφων καταλαμβάνεται από θάμνους (*Pistacia lentiscus*, *Myrtus communis*, *Quercus coccifera*, *Juniperus phoenicea*, *Erica manipulliflora* κτλ.). Σε κάποια σημεία, όπου το δάσος δεν είναι τόσο πυκνό, κυριαρχούν κάποια είδη φρυγάνων. Στο βόρειο τμήμα του δάσους η υπερβόσκηση και άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες έχουν καταστρέψει το θαμνώδη υποόροφο και κυριαρχεί το ποώδες φυτό *Asphodelus aestivus*. Η αμμώδης παραλία της εξεταζόμενης περιοχής παρουσιάζει καλή ανάπτυξη και έχει μέσο πλάτος 100m περίπου. Οι συχνοί, δυνατοί, δυτικοί και νοτιοδυτικοί άνεμοι συμβάλλουν στο σχηματισμό αμμολόφων που φθάνουν σε ύψος μέχρι 10m. Σε μια απόσταση περίπου 50m από τη θάλασσα υπάρχει μια ζώνη γυμνή βλαστήσεως. Μετά τη γυμνή αυτή ζώνη σχηματίζονται αμμοθίνες με κυρίαρχο είδος την *Ammophila arenaria*. Ακριβώς πίσω από τις αμμοθίνες αναπτύσσεται η φυτοκοινωνία *Agropyretum mediterraneum*. Σ' αυτή τη ζώνη εμφανίζεται επίσης η αμμοιτρόφιλη βλάστηση *Cakiletea*, χωρίς όμως να σχηματίζει τυπικές φυτοκοινωνίες.

Πίσω από την ευρεία ζώνη του δάσους υπάρχει ένα εκτεταμένο μωσαϊκό με αλμυρούς υγροτόπους, λιμνοθάλασσες, έλη και υγρά λιβάδια. Στα κατώτερα τμήματα αυτής της περιοχής

αναπτύσσονται αλοφυτικά είδη. Σε μερικές περιοχές δημιουργούνται νερολάκκοι κυρίως κατά τη διάρκεια της άνοιξης. Στα βαθύτερα σημεία αυτών των νερόλακκων αναπτύσσονται υγιείς πληθυσμοί του είδους *Ruppia maritima*. Στη λιμνοθάλασσα του Πρόκοππου και στα έλη της Λάμιας αναπτύσσονται υδρόβιες φυτοκοινωνίες με *Phragmites australis* και *Scirpus maritimus*. Στην ευρύτερη περιοχή της Στροφιλιάς (κοντά στο χωριό Μανωλάδα) έχουν σημειωθεί μικρές συστάδες από *Fraxinus angustifolia* και *Ulmus minor* με τη μορφή φυσικών φραχτών. Κοντά σε αλμυρούς υγροτόπους είναι συχνή η εμφάνιση του είδους *Tamarix hamreana* που συμμετέχει στον τύπο βλάστησης *Vitici-Tamaricetum*. Στα βόρεια τουδάσους της Στροφιλιάς υπάρχει ένας λόφος που είναι καλυμμένος με φρύγανα και θάμνους. Νοτίως της περιοχής Κουνουπέλι υπάρχει επίσης ένας μικρός λόφος με παρόμοια βλάστηση. Στα φρύγανα αυτών των περιοχών κυριαρχεί το είδος *Phlomis fruticosa* (ασφάκα), ενώ τα πιο κοινά θαμνώδη είδη είναι το *Juniperus phoenicea* (άρκευθος ή φοινικική) και η *Pistacia lentiscus* (σχίνος). Στα ανώτερα τμήματα αυτών των λόφων παρατηρούνται και κάποια μεμονωμένα άτομα του είδους *Quercus macrolepis*. Το δασικό οικοσύστημα της Στροφιλιάς παρουσιάζει εξαιρετικό οικολογικό ενδιαφέρον, διότι είναι το πλέον εκτεταμένο δάσος με *Pinus pinea* (κουκουναριά) στην Ελλάδα, αλλά και ένα από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Τα υπόλοιπα οικοσυστήματα της περιοχής, όπως οι αμμώδεις λόφοι, οι υγρότοποι αλμυρού και γλυκού νερού, τα υγρά λιβάδια και οι αμμώδεις παραλίες με τις αμμοθίνες είναι επίσης πολύ σημαντικά. Παρά τις ανθρώπινες δραστηριότητες ένα μεγάλο τμήμα των αμμοθινών βρίσκεται σε καλή κατάσταση.

Το φυτικό είδος *Centaurea niederi* το οποίο έχει συμπεριληφθεί στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC, καθώς και στη Σύμβαση της Βέρνης, είναι ένα σπάνιο ενδημικό είδος της Ελλάδας που αναπτύσσεται σε ασβεστολιθικά βράχια στην περιοχή της Καλογριάς (λόφος Μαύρα Βουνά). Αυτό το φυτό έχει χαρακτηριστεί ως "Κινδυνεύον" στη WCMC Βάση Δεδομένων για τα φυτά και προστατεύεται από την ελληνική νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981).

Από ζωολογικής πλευράς θεωρούμε ότι αυτός ο τόπος είναι πολύ σημαντικός εξαιτίας του πλούτου των ειδών της πανίδας (τουλάχιστον 47 είδη σπονδυλωτών, εκτός από πουλιά). Η αμμώδης παραλία, ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα του τόπου, έχει αναφερθεί ως περιοχή ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *C.caretta*, η οποία είναι είδος προτεραιότητας της Οδηγίας 92/43/EEC και κατατάσσεται στην κατηγορία "Κινδυνεύοντα" σύμφωνα με το ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων. Ένδεκα ακόμη taxa σπονδυλωτών (πλην πουλιών) των οποίων η παρουσία έχει καταγραφεί στους οικότοπους αυτού του τόπου αναφέρονται στο Παράρτημα II της ίδιας Οδηγίας. Από αυτά, οι νυχτερίδες *Rhinolophus ferrumequinum*, *Myotis blythi* και η βίδα *L. lutra* είναι απειλούμενα ελληνικά taxa (οι νυχτερίδες κατατάσσονται στα "Κινδυνεύοντα", η βίδα στα "Τρωτά").

Έχει παρατηρηθεί ότι στο δάσος της Στροφιλιάς υπάρχει η τάση ολοένα και μεγαλύτερης κυριαρχίας της χαλεπίου πεύκης (*Pinus halepensis*), ενώ η κουκουναριά (*P. pinea*) μειώνεται σε έκταση (η σημαντική απουσία νεαρών δένδρων κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών σημαίνει ότι η *P. pinea* δεν αναγεννάται κανονικά, και αυτό πιθανόν οφείλεται στις ανθρώπινες δραστηριότητες. Σχετικά με το δάσος της *Quercus macrolepis* υπάρχει η άποψη ότι είναι υπολειμματικό στοιχείο στην περιοχή που χρειάζεται προστασία. Οι φυσικοί φράχτες με *Fraxinus angustifolia* και *Ulmus minor* είναι υπολείμματα υγρόφιλων δασών που υπήρχαν παλαιότερα στον τόπο αυτό και επομένως η προστασία τους επιβάλλεται από επιστημονικούς, εκπαιδευτικούς και εθνικούς λόγους. Η κυριαρχία του είδους *Asphodelus*

aestivus τόσο στα υγρά λιβάδια, όσο και σε πολλά μέρη του δάσους της Στροφιλιάς είναι μια ένδειξη ότι οι περιοχές αυτές υπερβόσκονται.

Γενικώς η περιοχή της Στροφιλιάς έχει έντονα επηρεαστεί από τη φωτιά, την υπερβόσκηση, την αναφυχή, το κυνήγι, την αποψίλωση της φυσικής βλάστησης για τη δημιουργία αντιπυρικών ζωνών, τις γεωργικές δραστηριότητες ή την κατασκευή παραθεριστικών κατοικιών. Αυτοί οι παράγοντες είναι οι κύριες αρνητικές επιρροές για τα φυσικά οικοσυστήματα. Ο αναπτυσσόμενος τουρισμός είναι ένας επιπλέον κίνδυνος που απειλεί κυρίως τα οικοσυστήματα των αμμοθινών. Η χωρίς περιορισμούς χρήση δικύκλων στις αμμοθίνες, η κατασκευή δρόμων στους υγροτόπους και η εναπόθεση σκουπιδιών έχει ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση και την απώλεια σημαντικών ειδών της τοπικής χλωρίδας και οδηγεί σε μια συνεχή υποβάθμιση της δασικής περιοχής. Το τοπικό ενδημικό είδος *Centaurea niederi* που αναπτύσσεται σε ένα προσιτό μέρος στα ασβεστολιθικά βράχια της περιοχής της Καλογριάς έχει έναν πληθυσμό που εύκολα θα επηρεαζόταν από την επέκταση του λατομείου που βρίσκεται σ' αυτήν την τοποθεσία. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα μέσα και γύρω από την περιοχή έχουν επηρεάσει επίσης τους τοπικούς πληθυσμούς των ζώων.

GR2320002 «ΟΡΟΣ ΧΕΛΜΟΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ ΣΤΥΓΟΣ»

Το όρος Χελμός βρίσκεται στη βόρεια Πελοπόννησο και χαρακτηρίζεται από ποικιλία γεωλογικών υποστρωμάτων και εδαφικών τύπων (ασβεστόλιθοι της γεωτεκτονικής ζώνης Ολωνού - Πίνδου, φλύσχη, κροκαλοπαγή πετρώματα). Πιο συγκεκριμένα ο Χελμός καταλαμβάνει το κεντρικό τμήμα του βορεινού τείχους της Πελοποννήσου και απλώνεται ανάμεσα στον Κράθι και το Βουραϊκό ποταμό και από τον Αρσάνιο ποταμό μέχρι τη θάλασσα. Τα κύρια χαρακτηριστικά του φυσικού τοπίου του όρους Χελμού περιλαμβάνουν καλά δασωμένες πλαγιές του Μεσο- και Υπερ-Μεσογειακού ορόφου βλάστησης με δάση κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*) και μαύρης πεύκης (*Pinus nigra subsp. Pallasiana*), απόκρημνους ασβεστολιθικούς βράχους, τη λίμνη Μαυρολίμνη (2050m) παγετωνικής προέλευσης (είναι η μοναδική "άλπη" λίμνη της Πελοποννήσου) και την εντυπωσιακή χαράδρα της Στύγας (Υδάτα Στυγός) που πλαισιώνεται από τις πιο σημαντικές ορθοπλαγιές του όρους και σχετίζεται με μία μικρή, υγρή σπηλιά και έναν καταρράκτη στη βάση της.

Οι πηγές των κορυφών του Χελμού (Υδάτα Στυγός, Κοκκινόβρυση, Καλλιθάρι, Πίτσι, Ασπρο Λιθάρι) οφείλουν την ύπαρξή τους στο λεπτό στρώμα του φλύσχη που απλώνεται πάνω σε ένα παχύ και έντονα καρστικοποιημένο στρώμα ασβεστολίθων. Οι εγκατακρημνίσεις και η διάβρωση του ασβεστολιθικού υποστρώματος έχουν συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση ενός έντονου ανάγλυφου με απόκρημνους ασβεστολιθικούς βράχους και σάρες. Τα κλειστά, πυκνής κάλυψης "ξυρισμένα" λιβάδια με *Trifolium parnassi* και *Alopecurus gerardii* του Ορεινού- και Ορο-Μεσογειακού ορόφου βλάστησης φυτοκοινωνιολογικά ανήκουν στη συνένωση *Trifolium parnasii* και συμμετέχουν στη διαμόρφωση ενός σύνθετου μωσαϊκού βλάστησης που σαφώς διαφοροποιείται σε τέσσερις κύριους τύπους βλάστησης (ανοιχτά βραχώδη "στεππόμορφα" λιβάδια, ασβεστολιθικοί απόκρημνοι βράχοι, ασβεστολιθικές σάρες και κλειστά, πυκνής κάλυψης "ξυρισμένα" λιβάδια). Δάση ιδιαίτερα καλής δομής είναι παρόντα στις ανατολικές πλαγιές του όρους Χελμός και χαρακτηρίζονται από πιο ποικίλη χλωρίδα συγκριτικά με τις βόρειες πλαγιές του όρους.

Η συγκέντρωση υψηλού αριθμού ελληνικών και τοπικών (του όρους) ενδημικών (127 και 14 taxa αντίστοιχα), πολλά από τα οποία ανήκουν σε μία από τις κατηγορίες επικινδυνότητας του Βιβλίου Ερυθρών Δεδομένων της IUCN, επιπρόσθετα με την παρουσία ενός είδους προτεραιότητας σύμφωνα με τον κατάλογο του Παραρτήματος II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, συμβάλλει στην ανάδειξη της οικολογικής αξίας του εξεταζόμενου ορεινού τοπίου, το οποίο επίσης χαρακτηρίζεται από γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά ιδιαίτερης σημασίας και οικολογικού ενδιαφέροντος. Τα παραπάνω αναφερόμενα ως προς τον χλωριδικό πλούτο, τον πλούτο σε ενδημισμούς και τη σπανιότητα αυτών των στοιχείων, συνδυάζονται με την παρουσία δασών ελάτης και μαύρης πεύκης πολύ καλής δομής και ανάπτυξης, αλλά και δασών μικρότερης έκτασης πλατύφυλλης δρυός και προσδίδουν την ιδιαίτερη οικολογική και αισθητική αξία του εξεταζόμενου ορεινού τόπου.

Μία πολύ ενδιαφέρουσα πανίδα σπονδυλωτών έχει καταγραφεί σ' αυτή την περιοχή. Τριάντα τρία taxa σπονδυλωτών, εκτός από πουλιά, έχουν αξιολογηθεί ως τα πιο σημαντικά για διάφορους λόγους. Δύο taxa θηλαστικών και δύο ψαριών βρίσκονται στους καταλόγους του Παραρτήματος II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Όλα τους είναι απειλούμενα στην Ελλάδα και αναφέρονται στο εθνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων ως "Κινδυνεύοντα" (*Rhinolophus blasii*), "Τρωτά" (*Lutra lutra*), "Σπάνια", "Τρωτά" ή "Κινδυνεύοντα" ανάλογα με το συγκεκριμένο πληθυσμό (*Salmo macrostigma*) και "Τοπικά Τρωτά" (*Barbus meridionalis*).

Η υπερβόσκηση, η επέκταση του ορεινού οδικού δικτύου και το κυνήγι είναι οι κύριες ανθρωπογενείς δραστηριότητες οι οποίες αποτελούν απειλή για τους οικολογικά σημαντικούς και ευαίσθητους τύπους οικοτόπων, αλλά και γενικότερα για το σύνολο του ορεινού τοπίου του Χελμού. Το όρος Χελμός παραδοσιακά με τη φυσική του ομορφιά που διαθέτει προσφέρεται ως χώρος αναψυχής. Πρόκειται για έναν ορεινό τόπο που αποτελεί βοτανικό παράδεισο με συγκέντρωση πολλών σπάνιων και ενδημικών φυτών. Η κατασκευή και λειτουργία - πριν από 10 χρόνια - του χιονοδρομικού κέντρου σκι αναμένεται μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα να προκαλέσει βλάβες και σοβαρή υποβάθμιση στο φυσικό δυναμικό των ορεινών οικοσυστημάτων του Χελμού (φυτά - φυτοκοινότητες, ζώα - ζωοκοινότητες, έδαφος). Επιπλέον πρόσφατα το άνοιγμα του Σπηλαίου των Λιμνών στο χωριό Καστριά σε συνδυασμό με τον υπάρχοντα ιχθυολογικό σταθμό κοντά στο χωριό Πλανητέρο, έχει αυξήσει σημαντικά τον αριθμό των τουριστών. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καθώς επίσης και το παράνομο κυνήγι και την υπερβόσκηση κατανοούμε τις πιέσεις που επενεργούν πάνω στα πολύ μεγάλης σημασίας φυσικά οικοσυστήματα και γενικότερα στο τοπίο του όρους Χελμός.

Όλες οι ζώνες της περιοχής του όρους Χελμός και Ύδατα Στυγός με την παρούσα οριοθέτηση δεν προστατεύονται. Το αισθητικό δάσος Καλαβρύτων (το οποίο ανήκει στην ευρύτερη περιοχή του Χελμού) έχει προταθεί ως Περιοχή Ειδικής Προστασίας (Special Protection Area) και εξετάζεται ως ξεχωριστός τόπος. Υπάρχει μόνο ένα καταφύγιο θηραμάτων που περιλαμβάνεται στο συγκεκριμένο τόπο σύμφωνα με το ΦΕΚ 625/19.7.78. Η συνολική έκταση της περιοχής ανήκει στο Δημόσιο.

GR2320003 «ΦΑΡΑΓΓΙ ΒΟΥΡΑΪΚΟΥ»

Το φαράγγι του Βουραϊκού βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Πελοποννήσου μεταξύ του Όρους Χελμός (Αροάνια) και των ανατολικών προεκτάσεων του Παναχαϊκού. Ο ποταμός Βουραϊκός, ο οποίος έχει σχηματίσει αυτό το απόκρημνο και βαθύ φαράγγι, πηγάζει από τα όρη των

Καλαβρύτων. Το φαράγγι ξεκινά περίπου 3 km βόρεια του χωριού Κάτω Ζαχλωρού και συνεχίζει παράλληλα με το ποτάμι που εκβάλλει κοντά στην παραλιακή πόλη Διακοφτό. Μια σιδηροδρομική γραμμή που οδηγεί από το Διακοφτό στα Καλάβρυτα διασχίζει το φαράγγι. Στο ποτάμι χύνονται πολλοί χείμαρροι. Ο σημαντικότερος από αυτούς είναι ο χείμαρρος Αβριζιόλακα, που πηγάζει από το χωριό Μαμουσιά. Το φαράγγι σε μερικά σημεία στενεύει πολύ, ενώ αλλού γίνεται πλατύτερο. Το σημαντικότερο γεωλογικό υπόστρωμα είναι κροκαλοπαγές, ενώ υπάρχουν και ασβεστόλιθοι σε μερικές τοποθεσίες. Πολύ σημαντικές για την άγρια χλωρίδα και πανίδα της περιοχής είναι οι απότομες κροκαλοπαγείς πλαγιές του φαραγγιού. Στις ανατολικές πλαγιές του, πάνω από το χωριό Κάτω Ζαχλωρού, καθώς και νότια της Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου αναπτύσσεται δάσος με την ενδημική *Abies cephallonica*. Στις δυτικές πλαγιές του φαραγγιού υπάρχουν περιοχές που καλύπτονται αραιότερα με το είδος αυτό. Σε χαμηλότερα υψόμετρα (κοντά στο χωριό Κάτω Ζαχλωρού) παρατηρείται θαμνώδης βλάστηση με *Pistacia lentiscus*, *Juniperus oxycedrus*, *Phillyrea latifolia*, *Quercus coccifera* κτλ., καθώς και φρυγανώδης βλάστηση με κυρίαρχο είδος την *Phlomis fruticosa*. Στην περιοχή γύρω από το χωριό και κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό παρατηρούνται καλλιεργημένοι αγροί με καστανιές. Δίπλα στις όχθες του ποταμού αναπτύσσονται συστάδες με *Platanus orientalis* μαζί με μεμονωμένα δένδρα *Salix alba*, *S. fragilis* και *Ulmus campestris*. Σ' αυτές τις θέσεις αναπτύσσονται επίσης σε αφθονία τα είδη *Dryopteris filix-mas*, *Polypodium vulgare*, *Anemone blanda*, *Viola alba* ssp. *thessala* κτλ. Η παρουσία του γένους *Viola* σ' αυτόν το βιότοπο είναι δείκτης της υγιούς δομής του οικοσυστήματος. Περίπου 2 km βόρεια του χωριού Κάτω Ζαχλωρού αναπτύσσεται πυκνή δενδρώδης βλάστηση με κυρίαρχο είδος το *Quercus ilex*. Στους κάθετους ασβεστολιθικούς ή κροκαλοπαγείς βράχους του φαραγγιού είναι έντονη η παρουσία των ενδημικών ειδών *Aurinia moreana*, *Asperula acradiensis* και *Campanula rupestris*. Στο βορειότερο ήμισυ του φαραγγιού (περίπου 4-5 km βόρεια του χωριού Κάτω Ζαχλωρού) αναπτύσσεται ένα εκτεταμένο δάσος με *Pinus halepensis*. Σε κάποια ξέφωτα του δάσους αναπτύσσονται φρύγανα με τα είδη *Onosma frutescens*, *Salvia triloba*, *Satureja graeca*, *Phlomis fruticosa*, *Cistus salviifolius*, *Euphorbia characias*, *Ptilostemon chamaepeuce*, *Hypericum empetrifolium* κτλ., ενώ σε μερικές θέσεις παρεμβάλλεται μακκία με *Pistacia lentiscus*, *P. terrebinthus*, *Cercis siliquastrum*, *Arbutus unedo*, *A. adrachne* κτλ. Βορειότερα και σε μια απόσταση περίπου 5 km από το Διακοφτό υπάρχουν ελαιώνες, ενώ στις όχθες του ποταμού παρατηρούνται πυκνές συστάδες με *Salix alba* και *S. fragilis* αναμειγμένες με *Platanus orientalis*.

Το φαράγγι του Βουραϊκού παρουσιάζει μεγάλη οικολογική σημασία, λόγω της μεγάλης ποικιλίας της χλωρίδας και της πανίδας που φιλοξενεί. Η μέγιστη αξία του έγκειται στην παρουσία πολλών ενδημικών φυτών, σημαντικότερα από τα οποία είναι: 1) Το *Peucedanum achaicum*, που είναι τοπικό ενδημικό αναφερόμενο ως «Σπάνιο» στην WCMC Βάση Δεδομένων για τα φυτά και στην European Red list of Globally Threatened Animals and Plants (UNEP, 1991). Το φυτό αυτό προστατεύεται επίσης από την ελληνική νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981). 2) Η *Achillea umbellata* ssp. *monoccephala*, που είναι επίσης τοπικό ενδημικό με περιορισμένη εξάπλωση στις βόρειες πλαγιές του Χελμού και στο φαράγγι του Βουραϊκού, κοντά στο χωριό Κερπινή. 3) Η *Aurinia moreana*, που αναπτύσσεται στα όρη της Β Πελοποννήσου. 4) Η *Silene congesta* ssp. *moreana* και η *Campanula topaliana* ssp. *cordifolia*, που είναι ενδημικά είδη της Πελοποννήσου. 5) Η *Asperula arcadiensis*, που παρουσιάζει διάσπαρτους πληθυσμούς στο φαράγγι του Βουραϊκού και έχει περιορισμένη εξάπλωση στη Β Πελοπόννησο και στη Στερεά Ελλάδα, και 6) Τα ελληνικά ενδημικά *Stachys*

parolinii και *Campanula rupestris*, που είναι χαρακτηρισμένα ως "Σπάνια" στην WCMC Βάση Δεδομένων για τα φυτά. Το τελευταίο αυτό taxon προστατεύεται επίσης από την ελληνική νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981). Η *Centaurea spruneri* είναι ενδημικό της Βαλκανικής χερσονήσου και έχει χαρακτηριστεί ως "Σπάνιο" στην WCMC Βάση Δεδομένων για τα φυτά, η *Anthemis tinctoria* ssp. *parnassica*, το *Hypericum vesiculosum* και η *Viola alba* ssp. *thessala* παρουσιάζουν ενδιαφέρουσα φυτογεωγραφική εξάπλωση στη Βαλκανική χερσόνησο και στην Ανατολία. Το φαράγγι του Βουραϊκού, εκτός του ότι παρουσιάζει μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον, είναι και μια τοποθεσία εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς. Αυτό οφείλεται στους ενδιαφέροντες γεωλογικούς σχηματισμούς (κάθετους βράχους, σπηλιές κτλ.), στον ποταμό που παρουσιάζει έντονη ροή καθώς και στην πυκνή βλάστηση που περιλαμβάνει δάση με *Pinus halepensis*, *Abies cephalonica*, *Platanus orientalis* και *Quercus ilex*. Από τα σπονδυλωτά (εκτός των πουλιών) που είναι γνωστό ότι υπάρχουν σ' αυτόν τον τόπο η βίδρα *L. lutra*, οι χερσόβιες χελώνες *Testudo hermanni* και *T. marginata*, το φίδι *Elaphe situla* και τα ψάρια *Salmo macrostigma* και *Barbus meridionalis* είναι είδη που αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Σύμφωνα με τον Οικονομίδα τα δύο προαναφερόμενα είδη ψαριών αποδίδουν επακριβώς τα έγκυρα ελληνικά taxa *Salmo trutta macrostigma* και *Barbus p. peloropnesius*, αντίστοιχα. Όπως αναφέρεται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων τα δύο αυτά είδη καθώς και η βίδρα είναι απειλούμενα στη χώρα μας. Εκτός από τα πέντε προηγούμενα taxa, άλλα 27 από εκείνα που έχουν καταγραφεί στην περιοχή έχουν χαρακτηριστεί ως Αλλά και Ελληνικά Σημαντικά Είδη. Από αυτά η νυχτερίδα *Plecotus auritus*, ο κρικετός *Cricetulus migratorius* και το ψάρι *Lenciscus cephalus peloropnensis* είναι απειλούμενα στην Ελλάδα (κατηγορίες κινδύνου 'Κινδυνεύοντα' για τα δύο πρώτα, και 'Τοπικά Τρωτά'). Οι σαύρες *Anguis cephalonicus*, *Algyroides moreoticus*, *Podarcis peloropnesiacia* και το ψάρι *L.c. peloropnensis* είναι ενδημικά taxa της Πελοποννήσου (το πρώτο είδος εξαπλώνεται επίσης στα νησιά Ιθάκη, Κεφαλονιά και Ζάκυνθος). Σχεδόν όλα τα taxa (εξαιρούνται τα *L.c. peloropnensis*, *Erinaceus concolor* και *Cricetulus migratorius*) προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης λαμβάνοντας γι' αυτό το λόγο το κίνητρο C (το ψάρι *Salarias fluviatilis* αναφέρεται σ' αυτή τη Συνθήκη με το παλαιότερο όνομα *Blennius fluviatilis*). Επίσης, η αγριόγατα *Felis silvestris* σημειώνεται με το ίδιο κίνητρο επειδή αναφέρεται στη Συνθήκη CITES. Με εξαίρεση τα taxa *Rana ridibunda*, *Ablepharus kitaibelii*, *Martes foina*, *F. silvestris*, *L. c. peloropnensis* και *S. fluviatilis*, τα υπόλοιπα taxa των δύο πεδίων περιλαμβάνονται στα προστατευόμενα από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 και γι' αυτό λαμβάνουν το κίνητρο D. Με το ίδιο κίνητρο χαρακτηρίζονται τα taxa *Bufo viridis*, *Hyla arborea*, *Rana dalmatina*, *Cyrtodactylus kotschy bibroni*, *Ablepharus kitaibelii*, *Plecotus auritus*, *F. silvestris* και *S. fluviatilis* επειδή έχουν αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes. Επίσης, το *P.auritus* δέχεται το κίνητρο D για τον πρόσθετο λόγο ότι αναφέρεται στον κατάλογο UNEP. Ομοίως, σημειώνονται με D τρία βαλκανικά ενδημικά taxa, τα *Podarcis taurica ionica*, *Coluber gemonensis* και *Glis g. pindicus*. Τέλος, τρία ακόμη taxa δικαιολογούν το κίνητρο D για πρόσθετους λόγους: η σαύρα *C. k. bibroni* επειδή παρουσιάζει στην Ελλάδα ασυνεχή περιοχή εξάπλωσης σχηματίζοντας έτσι πολλούς απομονωμένους πληθυσμούς, ο κρικετός *C. migratorius* επειδή παρουσιάζει σ' αυτόν τον τόπο το δυτικότερο άκρο της περιοχής εξάπλωσής του, και η αγριόγατα *F. silvestris* εξαιτίας της γενικής σπανιότητάς της στην Ελλάδα. Το φαράγγι του Βουραϊκού αποτελεί μία από τις Σημαντικές για τα Πουλιά Περιοχές της Ελλάδας (Σ.Π.Π.Ε.) εξαιτίας της παρουσίας εκεί μερικών σπάνιων αρπακτικών ειδών, όπως τα *Pernis apivorus*, *Gyps fulvus* (κατηγορία κινδύνου "Τρωτά"), *Aquila chrysaetos*

("Τρωτά"), *Falco tinnunculus* ("Ανεπαρκώς γνωστά"), *F. peregrinus* ("Ανεπαρκώς γνωστά") κ.ά.

Ως συμπέρασμα μπορούμε να αναφέρουμε ότι η παρουσία ενδημικών και σπάνιων ζωικών taxa και η δημιουργία πλούσιων σε είδη και πυκνών ζωοκοινωνιών, προσαρμοσμένων σε ένα οικολογικά πολύ ενδιαφέρον περιβάλλον, κάνει εμφανέστατη τη ζωολογική αξία αυτού του τόπου. Τα ασπόνδυλα είδη με κίνητρο C προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης. Τα ασπόνδυλα είδη με κίνητρο D προστατεύονται από το Ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Τα είδη *Thersamonia thersamon* και *Pieris krueperi* περιέχονται στη λίστα "Threatened Rhopalocera (butterflies) of Europe". Το είδος *Spialia phlomidis* προστατεύεται από την Ερυθρή λίστα της IUCN.

Σήμερα, η οικολογική ισορροπία στο φαράγγι του Βουραϊκού διαταράσσεται κυρίως από λύματα που προέρχονται από τυροκομεία της περιοχής και χύνονται στο ποτάμι, από αστικά λύματα που προέρχονται από τα γύρω χωριά, από απορρίμματα και από βόσκηση κυρίως από κασίκια. Επίσης, ένας μεγάλος κίνδυνος του φαραγγιού είναι η φωτιά. Ήδη ένα μεγάλο τμήμα του δάσους της πεύκης στις δυτικές πλαγιές του φαραγγιού (κοντά στο ρέμα Αβριζιόλακα) έχει καεί.

Η περιοχή αυτή έχει χαρακτηριστεί ως σημαντική για τα Πουλιά Περιοχή (IBA) (79/409) και μερικώς επικαλύπτεται με καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 698/Β/82.

GR2320004 «ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΔΑΣΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ»

Η περιοχή με εναλλασσόμενη τοπογραφία περιβάλλει την πόλη των Καλαβρυτών. Εκτός από τους τύπους οικοτόπων και την αισθητική που προσδίδει το τοπίο στην περιοχή, τα ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία του τόπου προσδίδοντας ιδιαίτερη σημασία. Ο εξεταζόμενος τόπος καταλαμβάνει έκταση 1750ha στην οποία διακρίνονται οι παρακάτω τύποι βλάστησης. Η μακκία βλάστηση, η οποία σε μεγάλη έκταση αποτελεί τον υποόροφο των δασών της *Abies cephalonica*, τα δάση της *A.cephalonica*, τα φρύγανα και τα χορτολίβαδα και οι μικρής έκτασης αναδασώσεις με *P.nigra* subsp. *Pallasiana* και *R.pseudacacia* συνθέτουν τη βλάστηση της περιοχής. Πολλές από τις καλλιεργούμενες γεωργικά εκτάσεις έχουν μετατραπεί σε χέρσες. Είναι μία περιοχή με εναλλασσόμενη τοπογραφία στην οποία οι παραπάνω τύποι βλάστησης που εμφανίζονται και σε μικρή μορφή σύνθεσης προσδίδουν ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τοπίο για την ευρύτερη περιοχή.

Ο προστατευτικός ρόλος του συγκεκριμένου τόπου για την πόλη των Καλαβρυτών, η αισθητική, η υγιεινή και τουριστική του αξία, αλλά και η ιστορική σημασία του μαζί με την πολιτιστική του αξία, επιβάλλουν την προστασία του.

Δεκαεπτά σπονδυλωτά, εκτός πουλιών, έχει καταγραφεί ότι υπάρχουν σ'αυτόν τον τόπο συμπεριλαμβανομένων τριών ειδών ερπετών που αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Η βόσκηση και η θήρα - λαθροθηρία αποτελούν τους κυριότερους ανθρωπογενείς παράγοντες για την περιοχή μελέτης. Οι καλλιέργειες έχουν μειωθεί και πολλές εκτάσεις έχουν μετατραπεί σε χέρσες. Οι πυρκαγιές εμφανίζονται σε μικρότερο βαθμό.

Το 32% της έκτασης ανήκει στην Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας εκ των οποίων 1.95 είναι γεωργικές καλλιέργειες και 30,1% βοσκότοποι. Από την υπόλοιπη έκταση το 20,1% είναι γεωργικές καλλιέργειες που ανήκουν σε ιδιώτες, το δε 47% αποτελεί Δημόσια δασική έκταση.

GR2320005 «ΟΡΗ ΜΑΡΜΠΑΣ ΚΑΙ ΚΛΩΚΟΣ, ΦΑΡΑΓΓΙ ΣΕΛΙΝΟΥΝΤΑ»

Ο τόπος βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της Πελοποννήσου νότια της πόλης του Αιγίου. Περιλαμβάνει τα όρη Μάρμπας (Μπάρμπας ή Χιονίστρα) και Κλωκός, τις απότομες πλαγιές του φαράγγιού του ποταμού Σελινούντα που ρέει ανάμεσά του καθώς επίσης και το παραποτάμιο οικοσύστημα. Το όρος Μάρμπας έχει υψόμετρο 1615m και αποτελεί το νοτιοανατολικό τμήμα του όρους Παναχαϊκό. Χαρακτηρίζεται από ποικιλία γεωλογικών υποστρωμάτων, όπως αλπικά ιζήματα, ασβεστόλιθους, αργιλώδεις σχιστόλιθους και φλύσχεις, καθώς επίσης και αργιλλικές εναποθέσεις, κροκαλοπαγή πετρώματα, χαλίκια κλπ. Στα χαμηλότερα υψόμετρα η κατάσταση της φυσικής βλάστησης επηρεάζεται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, καθώς υπάρχουν εκτεταμένοι ελαιώνες. Στην ανατολική πλαγιά του όρους δάση χαλεπίου πεύκης (*Pinus halepensis*) και σχηματισμοί μακκίας βλάστησης εκτείνονται μέχρι το υψόμετρο των 800-900m. Στα μεγαλύτερα υψόμετρα της πλευράς αυτής φύονται λίγα διάσπαρτα άτομα κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*), ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του όρους χαρακτηρίζεται από γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους. Απότομες πλαγιές εμφανίζονται στο κατώτερο ανατολικό τμήμα του όρους στις πλευρές του ποταμού Σελινούντα (φαράγγι Σελινούντα). Το μεγαλύτερο τμήμα της βόρειας, δυτικής και νότιας πλευράς του όρους που περιλαμβάνεται στη μελετώμενη περιοχή καλύπτεται από πυκνό δάσος ελάτης (*Abies cephalonica*), εκτός από τους γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους της κορυφής. Γύρω από το χωριό Ανω Μαζαράκι υπάρχουν γεωργικές καλλιέργειες.

Ο ποταμός Σελινούντας που ρέει από τη Βλασσία σχηματίζει ένα απότομο βαθύ φαράγγι μεταξύ των ορέων Μάρμπας και Κλωκός και όσον αφορά στη γεωλογική του σύσταση, αποτελείται κυρίως από κροκαλοπαγή πετρώματα. Το φαράγγι έχει μεγάλη σημασία για την άγρια πανίδα και χλωρίδα της περιοχής. Στη βάση του φαράγγιού κατά μήκος των οχθών του ποταμού υπάρχουν συστάδες με πλατάνι (*Platanus orientalis*) ανάμεικτες με λευκή ιτιά (*Salix alba*), ιτιά η ελαίαγνος (*S. eleagnos*) και εύθραυστη ιτιά (*S. fragilis*). Η παραποτάμια βλάστηση απαντάται κατά μήκος της κοίτης σχεδόν σε όλο το μήκος του ποταμού.

Αν και δεν υπάρχει ολοκληρωμένη χλωριδική μελέτη της περιοχής, ωστόσο επτά ελληνικά ενδημικά είδη έχουν καταγραφεί.

Το πανιδικό ενδιαφέρον αυτού του τόπου εστιάζεται σε τέσσερα είδη σπονδυλωτών (εκτός από τα πουλιά) που βρίσκονται στους καταλόγους του Παραρτήματος II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και σε δεκαπέντε Άλλα Ελληνικά Σημαντικά Είδη. Η βίδα (*Lutra lutra*) και τα δύο ψάρια (*Salmo macrostigma* και *Barbus meridionalis*) είναι απειλούμενα είδη που εμφανίζονται στο Ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων στις κατηγορίες "Τρωτά" (*Lutra lutra*), "Σπάνια", "Τρωτά" ή "Κινδυνεύοντα" ανάλογα με το συγκεκριμένο πληθυσμό (*Salmo macrostigma*) και "Τοπικά Τρωτά" (*B. P. peloponnesius*). Αυτός ο τόπος είναι Σημαντική Περιοχή για τα πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ) αφού συντηρεί μία αξιόλογη орνιθοπανίδα που περιλαμβάνει σπάνια και απειλούμενα αρπακτικά. Η αποικία του γύπα *Gyps fulvus* είναι η μοναδική στην Πελοπόννησο.

Η υποβάθμιση του δάσους της κεφαλληνιακής ελάτης είναι αποτέλεσμα της έντονης βόσκησης και αποσάθρωσης. Η βόσκηση, επίσης, είναι μία από τις κυριότερες απειλές στις φυτοκοινωνίες που απαντούν στα ανοιχτά χορτολίβαδα. Ένα τμήμα του πευκοδάσους κάτω από το χωριό Πυργάκι έχει καταστραφεί από τη φωτιά. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες όπως η ξύλευση του δάσους, η κτηνοτροφία και η ανεξέλεγκτη θήρευση είναι οι κύριες απειλές στο οικοσύστημα της περιοχής. Κατά τη θερινή εποχή υπάρχει αυξημένη τουριστική κίνηση λόγω της φυσικής ομορφιάς του ίδιου του τόπου και της ευρύτερης γύρω περιοχής καθώς επίσης και λόγω της διάσημης Μονής Ταξιαρχών. Όλες αυτές οι δραστηριότητες προκαλούν σοβαρά προβλήματα στην τοπική πανίδα και ιδιαίτερα στην υδρόβια πανίδα. Η αποξήρανση των φυσικών στάσιμων νερών, αλλά και των πηγών για χρήση του νερού απειλεί σοβαρά τις λίγες αποικίες του *Triturus alpestris*, ενός πολύ σπάνιου είδους σε όλη την Πελοπόννησο. Η περιοχή είναι απροστάτευτη ενώ έχει χαρακτηριστεί σαν σημαντική περιοχή για την ορνιθοπανίδα IBA (79/409).

Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής είναι κρατική ιδιοκτησία και μόνο μία μικρή περιοχή είναι ιδιωτική έκταση (Μονή Ταξιαρχών).

GR2320006 «ΑΛΥΚΗ ΑΙΓΙΟΥ»

Ο εξεταζόμενος τόπος έχει τριγωνικό σχήμα και βρίσκεται στο ακρωτήριο Γύφτισσα, κοντά στην πόλη του Αιγίου στον Κορινθιακό κόλπο. Περιλαμβάνει μία μικρή παράκτια λιμνοθάλασσα, η οποία περιοδικά αποξηραίνεται κατά τη θερινή περίοδο και η οποία περιβάλλεται από καλαμιώνες και αλοφυτική βλάστηση. Κοντά στη ζώνη των καλαμιώνων παρατηρούνται συστάδες με *Scirpus maritimus* κυρίως στη βόρεια και βορειοδυτική πλευρά. Στο νοτιότερο τμήμα μία στενή ζώνη με *Phragmites australis* αναπτύσσεται μεταξύ της λιμνοθάλασσας και του δρόμου που διαχωρίζει τον εξεταζόμενο τόπο από τις γειτονικές καλλιεργούμενες περιοχές. Στις άκρες των δρόμων παρατηρούνται συστάδες μικρού μεγέθους που συνθέτονται από *Arnudo donax*, *Elaeagnus angustifolius* και *Tamarix*. Μία μικρή υποβαθμισμένη φυτοκοινότητα με είδη *Tamarix* sp. παρατηρείται επίσης στο νοτιότερο τμήμα της περιοχής. Αλίπεδα και υγρά λιβάδια με *Juncus acutus*, *J. maritimus*, *Limonium vulgare*, *L. angustifolium* sl., *Arthrocnemum fruticosum*, *Inula crithmoides*, *Aster tripolium*, κ.λ.π. αναπτύσσονται κυρίως στις βόρειες και ανατολικές πλευρές της λιμνοθάλασσας. Στο ανατολικό τμήμα της μελετούμενης περιοχής η μικρή αμμώδης παραλία (το πλάτος της αμμώδους ζώνης είναι περίπου 20m) αποικίζεται από τη φυτοκοινωνία *Agropyretum mediterraneum*. Προχωρώντας από την ακτή προς το εσωτερικό η διαδοχή της βλάστησης χαρακτηρίζεται από μια ζώνη ανάμειξης αμμόφιλων ειδών και ειδών υφάλμυρων νερών (υγρά λιβάδια με *Juncus* sp.), από μία ζώνη που αποτελείται από αμιγείς φυτοκοινότητες με *Juncus acutus*, *Juncus maritimus* και *Juncus heldreichianus* και από μία εκτεταμένη ζώνη καλαμιώνων. Η υδρόβια βλάστηση αποτελείται από είδη υδρόβιων μακροφύτων που είτε έχουν επιπλέοντα στο νερό φύλλα, είτε είναι βυθισμένα και καλύπτει μία μεγάλη περιοχή της υδάτινης επιφάνειας του τόπου (περισσότερα από το 2/5 της) και αποτελείται κυρίως από *Myriophyllum spicatum* και *Ruppia cirhosa*.

Παρά το μικρό μέγεθος της η συγκεκριμένη περιοχή αποτελεί ένα πολύ σημαντικό οικοσύστημα, που συγκεντρώνει όλα τα κύρια χαρακτηριστικά ενός τυπικού υγροτόπου. Οι ζώνες καλαμιώνων και τα αλίπεδα είναι σε πολύ καλή κατάσταση και από ορνιθολογική άποψη χαρακτηρίζονται πολύ σημαντικά, αφού προσφέρουν καταφύγιο σε μεταναστευτικά

πουλιά. Η εύκολη πρόσβαση αποτελεί ευνοϊκό στοιχείο για τη μελέτη του εν λόγω τόπου. Ο υγρότοπος της Αλυκής, αν και μάλλον μικρός σε έκταση, έχει μεγάλη орνιθολογική σημασία, ιδιαίτερα ως περιοχή στάθμευσης των μεταναστευτικών πουλιών. Ένας αριθμός που φτάνει τα 209 taxa πουλιών έχει καταγραφεί μέχρι στιγμής κατά τους χειμερινούς και ανοιξιάτικους μήνες. Μεταξύ αυτών υπάρχουν διάφορες ομάδες υδρόβιων και παρυδάτιων πουλιών, ακόμη και κύκνοι και φοινικόπτεροι (φλαμίνγκος). Πολλά από τα είδη που έχουν παρατηρηθεί στην περιοχή είναι απειλούμενα στην Ελλάδα. Αυτή η ποικιλότητα της ορνιθοπανίδας που είναι η μεγαλύτερη, μεταξύ των υγρότοπων της Πελοποννήσου, συνδυαζόμενη με τις ευνοϊκές συνθήκες παρατήρησης των πουλιών, αναδεικνύουν τον υγρότοπο της Αλυκής ως μια αξιόλογη περιοχή για σκοπούς επιστημονικούς, εκπαιδευτικούς και αναψυχής. Επιπλέον, εννέα taxa αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών που χαρακτηρίζονται ως Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη έχουν καταγραφεί σ' αυτόν τον τόπο. Ανάμεσά τους, η αλεπού *Vulpes v. hellenica* σημειώνεται με το κίνητρο Β επειδή είναι taxon ενδημικό της Πελοποννήσου. Το σύνολο αυτών των ειδών, εκτός της αλεπούς και του σκαντζόχοιρου *Epinaceus concolor*, δέχονται το κίνητρο C επειδή προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης. Επίσης, εκτός του βατράχου *Rana ridibunda*, της σαύρας *Ablepharus kitaibelii* και του κουναβιού *Martes foina*, τα υπόλοιπα taxa σημειώνονται με το κίνητρο D επειδή προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981.

Οι ανθρώπινες δραστηριότητες συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού (κυρίως κατά τη θερινή περίοδο), ο δρόμος που διέρχεται πολύ κοντά στο βιότοπο, οι αγροτικές καλλιέργειες στην γύρω περιοχή (χρήση των λιπασμάτων, ρύπανση των νερών) και η θήρα (αν και απαγορεύεται) είναι οι κύριες απειλές για τον εξεταζόμενο τόπο.

Ο τόπος της Αλυκής Αιγίου έχει ορισθεί ως καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 601/Β/78.

GR2320007 «ΟΡΟΣ ΠΑΝΑΧΑΪΚΟ»

Το όρος Παναχαϊκό βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου, νοτιοανατολικά της πόλης της Πάτρας. Χαρακτηρίζεται από πολυσχιδές ανάγλυφο με αρκετές κορυφές από τις οποίες η υψηλότερη είναι ο Βοϊδιάς με υψόμετρο 1926m. Το όρος αυτό έχει κατεύθυνση από Βορρά προς Νότο και αποτελεί αντιπροσωπευτικό τμήμα της γεωτεκτονικής ζώνης Ολυνού - Πίνδου. Γι' αυτό το λόγο χαρακτηρίζεται από μία μεγάλη ποικιλία γεωλογικών υποστρωμάτων και τύπων εδαφών, όπως μεγάλου πάχους αλπικά ιζήματα, ασβεστόλιθους, αργιλικούς σχιστόλιθους και φλύσχεις που είναι έντονα συμπιεσμένα. Επιπλέον η περιοχή χαρακτηρίζεται από αποθέσεις της Πλειοκαίνου - Τεταρτογενούς περιόδου που αποτελούνται κυρίως από αργιλικά στοιχεία, κροκαλοπαγή, χαλίκια κλπ. Η βλάστηση σε αρκετά μέρη στα κατώτερα υψόμετρα επηρεάζεται έντονα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες (καλλιεργήσιμοι αγροί και βοσκοτόπια). Η παρουσία της μακκίας βλάστησης στις άκρες των δρόμων και στα όρια των αγρών φανερώνει ότι σε παλαιότερα χρόνια επικρατούσε αυτός ο τύπος βλάστησης στις περιοχές. Στα μέρη όπου η θαμνώδης βλάστηση είναι αραιότερη φύονται φρυγανικά είδη, ενώ στις υπόλοιπες εκχερσωμένες επιφάνειες επικρατούν φρύγανα με κυρίαρχο είδος την ασφάκα (*Phlomis fruticosa*).

Σε ένα μεγάλο τμήμα της δυτικής πλευράς του όρους αναπτύσσεται μέχρι το υψόμετρο των 800m πυκνή δομή μακκία βλάστηση. Το κυρίαρχο είδος είναι το *Quercus coccifera*, που

κατά τόπους σχηματίζει αμιγείς δενδρώδεις συστάδες. Σε μερικά μέρη κοντά σε ρέοντα ύδατα το είδος *Platanus orientalis* σχηματίζει συστάδες κατά μήκος των οχθών. Τα δάση κωνοφόρων με το ενδημικό είδος ελάτης *Abies cephalonica* καλύπτουν κυρίως το μεγαλύτερο τμήμα της κατώτερης ανατολικής περιοχής του τόπου, πάνω από τα χωριά Πιτίτσα, Ανω Σαλμένικο και Βουνόπυργος, καθώς επίσης και το κατώτερο νότιο μέρος πάνω από τα χωριά Μοίρα, Βετέικα και Κουναβέικα.

Το δάσος *Abies cephalonica* κρίνεται ότι έχει καλή δομή κυρίως στο νοτιοανατολικό τμήμα του τόπου πάνω από το χωριό Κρήνη και δυτικά της κορυφής Μπάρμπας, όπου είναι αξιοσημείωτα πυκνό.

Από χλωριδική άποψη η μεγάλη σημασία του όρους Παναχαϊκού έγκειται στην παρουσία πολλών ενδημικών φυτών. Αν και δεν υπάρχει ολοκληρωμένη χλωριδική μελέτη του όρους έχει καταγραφεί η παρουσία 43 ενδημικών ειδών. Επτά από αυτά είναι Πελοποννησιακά ενδημικά.

Η πανίδα των σπονδυλωτών (με εξαίρεση τα πουλιά) που έχει καταγραφεί σ' αυτόν τον τόπο είναι ποικίλη. Αποτελείται από περισσότερα από 37 taxa αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών. Επτά από αυτά περιέχονται στο παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

Μερικά είδη αρπακτικών πουλιών είναι τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία της τοπικής ορνιθοπανίδας. Μεταξύ αυτών είναι τα *Accipiter nisus*, *Buteo buteo*, *Falco tinnuculus* και *F. peregrinus*. Το τελευταίο είδος είναι απειλούμενο στην Ελλάδα.

Η βαθμιαία απογύμνωση της βλάστησης του όρους Παναχαϊκού, λόγω της υπερβόσκησης, έχει διευκολύνει τη διάβρωση του ασταθούς του εδάφους. Το μεγαλύτερο τμήμα του βουνού είναι γυμνό και η έντονη διάβρωση προκαλεί εκτεταμένες αλλοιώσεις και καταστροφή των διαφόρων τύπων οικοτόπων. Το Παναχαϊκό συγκρινόμενο με τα υπόλοιπα βουνά της Πελοποννήσου παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό δασοκάλυψης. Η υπερβόσκηση είναι επίσης μία από τις μεγαλύτερες απειλές για τις μοναδικές φυτοκοινωνίες, ιδιαίτερα στην περιοχή των ανοικτών στεππόμορφων λιβαδιών που χαρακτηρίζονται από την παρουσία πολλών ενδημικών ειδών. Πολλοί οικότοποι της απροστάτευτης αυτής περιοχής επηρεάζονται ποικιλοτρόπως από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και κυρίως από την κτηνοτροφία αιγοπροβάτων και βοοειδών, που σίγουρα έχει επιδράσει στη χλωριδική σύνθεση και την εξάπλωση των ειδών. Το εκτεταμένο οδικό δίκτυο καθώς επίσης και η παράνομη δόμηση αποτελούν πραγματική απειλή για τα ιδιαίτερα οικολογικά χαρακτηριστικά του ορεινού τοπίου του Παναχαϊκού. Η ξύλευση, οι τοπικές δραστηριότητες μοτοσυκλετιστών, και πρόσφατα η παρουσία κεραιών για τη μετάδοση ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών, είναι πηγές αλλοίωσης και καταστροφής των φυσικών χαρακτήρων του περιβάλλοντος. Η θήρα είναι η κύρια αιτία της ελάττωσης των πληθυσμών των πουλιών και των λαγών της περιοχής.

Η περιοχή περιλαμβάνει καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 40/Β/81.

Η μελετώμενη περιοχή ανήκει κυρίως στο ελληνικό δημόσιο και τμήμα της είναι ιδιωτική ιδιοκτησία.

GR2320008 «ΟΡΟΣ ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ»

Ο Ερύμανθος είναι το υψηλότερο όρος της εκτεταμένης ορεινής περιοχής της ΒΔ Πελοποννήσου, που αποτελείται από πολλές κορυφές και χαρακτηρίζεται από πολυσχιδές ανάγλυφο με πολλές πηγές, κοιλάδες, οροπέδια και φαράγγια. Από τις πηγές της κορυφής του Ολωνού σχηματίζονται δύο μικρά ποτάμια που διασχίζουν τις δύο μεγαλύτερες χαράδρες του όρους Ερύμανθος. Αυτές οι χαράδρες είναι πολύ εντυπωσιακές από αισθητική άποψη, καθώς το τοπίο χαρακτηρίζεται από αρκετούς θεαματικής ομορφιάς καταρράκτες. Ο ορεινός όγκος του Ερύμανθου ανήκει στη γεωτεκτονική ζώνη Ολωνού - Πίνδου και το γεωλογικό υπόστρωμα συντίθεται από πλακοειδείς ασβεστόλιθους με στρώσεις κερατόλιθου και φλύσχη. Η επαφή των ασβεστολιθικών βράχων με τους αδιαπέραστους από το νερό σχιστόλιθους είναι ο κύριος λόγος για την ύπαρξη πολλών πηγών που εμφανίζονται σε υψόμετρα μεγαλύτερα από 150m. Τα δάση κωνοφόρων με κεφαλληνιακή ελάτη (*Abies cephalonica*) που καλύπτουν το μεγαλύτερο τμήμα των βόρειων πλαγιών του όρους Ερύμανθος, χαρακτηρίζονται από καλή δομή και πυκνές συστάδες μέχρι το υψόμετρο των 1800-1900m, ενώ στις δυτικής έκθεσης κλιτύες απαντούν εκτεταμένα ασβεστολιθικά βραχώδη οικοσυστήματα. Οι νότιας έκθεσης πλαγιές του όρους καλύπτονται από δάση κεφαλληνιακής ελάτης και αραιές συστάδες βουνοκυπάρισσου (*Juniperus foetidissima*) που ανέρχονται μέχρι χαμηλότερο υψόμετρο 1600-1700m. Ως συνέπεια της έντονης διάβρωσης και της υπερβόσκησης, υποβαθμισμένες φυτοκοινωνίες συνοδευόμενες από γυμνά βράχια κάνουν την εμφάνισή τους και προσδίδουν την κύρια φυσιογνωμία στο τοπίο.

Η σημασία του ορεινού όγκου του Ερύμανθου έγκειται στην παρουσία πολλών ενδημικών φυτών, στη ύπαρξη καλά διατηρημένων δασών κωνοφόρων με κεφαλληνιακή ελάτη (*Abies cephalonica*) και βουνοκυπάρισσο (*Juniperus foetidissima*) - αν και σε μικρότερο βαθμό συγκριτικά με τα άλλα υψηλά όρη της Πελοποννήσου - και τέλος στην ύπαρξη καλά διατηρημένων οικοτόπων βλάστησης στον Ορεινό και Ορο-Μεσογειακό όροφο βλάστησης (1600-1700m) με ιδιαίτερη ποικιλότητα που χαρακτηρίζεται από ανοικτά "στεππόμορφα" λιβάδια, κλειστά πολύ πυκνής κάλυψης "ξυρισμένα" λιβάδια, ασβεστολιθικά βράχια και σάρες. Η παρουσία οκτώ Πελοποννησιακών ενδημικών πρέπει να τονισθεί. Οι κύριες απειλές για τη διατήρηση των ιδιαίτερων οικολογικών χαρακτηριστικών των ορεινών οικοσυστημάτων του Ερύμανθου προέρχονται από την υπερβόσκηση (αιγοπρόβατα), την υλοτομία, τις εκχερσώσεις, την επέκταση του ορεινού οδικού δικτύου και το παράνομο κυνήγι. Η υπερβόσκηση αποτελεί μία από τις κυριότερες απειλές για την επιβίωση πολλών μοναδικών φυτοκοινωνιών των ανοικτών βραχωδών στεππόμορφων λιβαδιών που χαρακτηρίζονται από μεγάλη ποικιλότητα ως προς τους τύπους οικοτόπων και υψηλότερους αριθμούς ενδημικών ειδών συγκριτικά με τις φυτοκοινωνίες των δασικών ορόφων βλάστησης. Από το 1961 παρατηρήθηκε μία μείωση στον αριθμό των γιδιών που έβοσκαν πάνω στο βουνό και μία αύξηση του αριθμού των προβάτων με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των ζώων που έβοσκαν να αυξηθεί. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια 10 χρόνων (1980-1990) ο αριθμός των αιγοπροβάτων εμφανίζεται να είναι σταθερός. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση Υπ.Αριθμ.39280/2122/18.5.77.

GR2320009 «ΣΠΗΛΑΙΟ ΚΑΣΤΡΙΩΝ»

Από γεωλογικής άποψης η περιοχή κατά κύριο λόγο χαρακτηρίζεται από ασβεστόλιθο. Δευτερευόντως υπάρχει μικρή εμφάνιση φλύσχη και αλλουβιακών σχηματισμών. Είναι ομαλή

με πολύ μικρές κλίσεις και περιβάλλεται από απότομες λοφώδεις εξάρσεις των Αροαίων. Στο μεγαλύτερο ποσοστό της επιφάνειας συναντάται η διάπλαση αείφυλλων - πλατύφυλλων, σε σημαντική υποβάθμιση εξ αιτίας των ανθρωπίνων επιδράσεων με κύριους αντιπροσώπους *Q.coccifera*, *Juniperus oxycedrus* και φρύγανα (*Sarcopoterium spinosum*). Ένα ποσοστό της επιφάνειας καλύπτεται από εγκαταλελειμμένες καλλιέργειες οι οποίες μετατρέπονται σταδιακά σε μακκία και φρύγανα.

Οι διαπλάσεις αειφύλλων - πλατυφύλλων σε συνδυασμό με το Σπήλαιο Καστριών προσδίδουν στην περιοχή ιδιαίτερο οικολογικό, οικοτουριστικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Επιβάλλεται λοιπόν η διατήρηση και προστασία της περιοχής από ανθρώπινες και μη επεμβάσεις ως καθοριστικού στοιχείου του παραπάνω τοπίου. Μολονότι η πανίδα του τόπου αυτού δεν παρουσιάζει μεγάλη ποικιλότητα, η σπουδαιότητά του έχει εκτιμηθεί. Πέντε είδη νυχτερίδων περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ. Το είδος *Rhinolophus mehelyi* θεωρείται ότι είναι το σπανιότερο των νυχτερίδων της οικογένειας *Rhinolophidae* στην Ελλάδα.

Η περιοχή χαρακτηρίζεται από έντονη τουριστική δραστηριότητα. Τελευταία έχει αυξηθεί θεαματικά τους δείκτες ελκτικότητάς της και έχει γίνει υπολογίσιμος πόλος έλξης, ο οποίος συμβάλλει πολλαπλασιαστικά στη συνολική τουριστική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής. Η εντατική βόσκηση της περιοχής σε συνδυασμό με την αύξηση του οικοτουρισμού έχει ως αποτέλεσμα τη συνεχή υποβάθμιση της περιοχής. Ο τόπος γειτονεύει με ένα καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 625/19.7.78. Ανήκει κατά κυριότητα σχεδόν εξ ολοκλήρου στο Δημόσιο, εκτός ελαχίστων εκτάσεων που ανήκουν σε ιδιώτες κυρίως καλλιεργήσιμων εκτάσεων.

GR2320010 «ΖΟΥΜΠΑΤΑ- ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ- ΜΠΑΡΜΠΑΣ-ΚΛΟΚΟΣ»

Η περιοχή βρίσκεται στη Β Πελοπόννησο, νοτίως της πόλης του Αιγίου. Περιλαμβάνει τα όρη Μαρμπάς (Μπαρμπάς ή Χιονίστρα) και Κλωκός, τις απότομες πλαγιές του φαραγγιού του ποταμού Σελινούντα που ρέει ανάμεσά του, καθώς επίσης και το παραποτάμιο οικοσύστημα. Το όρος Μαρμπάς έχει υψόμετρο 1.615 m και χαρακτηρίζεται από ποικιλία γεωλογικών υποστρωμάτων. Στα χαμηλότερα υψόμετρα υπάρχουν εκτεταμένοι ελαιώνες. Στην ανατολική πλαγιά του όρους εκτείνονται δάση χαλεπίου πεύκης (*Pinus halepensis*) και σχηματισμοί μακκίας βλάστησης έως τα 800-900 m. Στα μεγαλύτερα υψόμετρα της πλευράς αυτής, φύονται λίγα διάσπαρτα άτομα κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*), ενώ το μεγαλύτερο τμήμα του όρους χαρακτηρίζεται από γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους. Το μεγαλύτερο τμήμα της βόρειας, δυτικής και νότιας πλευράς του όρους που περιλαμβάνεται στην περιοχή, καλύπτεται από πυκνό δάσος ελάτης (*Abies cephalonica*), εκτός από τους γυμνούς ασβεστολιθικούς βράχους της κορυφής. Το όρος Κλωκός (ή Φτέρη) είναι ένα μικρό απομονωμένο βουνό με μέγιστο υψόμετρο 1.779 m και αρκετές άλλες κορυφές. Το κατώτερο τμήμα του βόρειου μέρους είναι αγροτική περιοχή, αποτελούμενη μόνο από ελαιώνες. Στα βόρεια του μοναστηριού Άγιοι Ταξιάρχες φύτεται ένα εκτεταμένο δάσος χαλεπίου πεύκης που καλύπτει το μεγαλύτερο τμήμα του βόρειου και δυτικού τμήματος του όρους και φθάνει σε υψόμετρο 800-900 m.

Τύποι Οικοτόπων: Σπήλαια των οποίων δε γίνεται τουριστική εκμετάλλευση, Δάση οξυάς με *Quercus frainetto*, Δάση-στοές με *Salix alba* και *Populus alba*, Δάση πλάτανου της Ανατολής, Μεσογειακά πευκοδάση με ενδημικά είδη πεύκων της Μεσογείου συμπεριλαμβανομένου του

Pinus mugo και *Pinus leucodermis*, Ευτροφικές φυσικές λίμνες με βλάστηση τύπου *Magnopotamion* η *Hydrocharition*, Ορεινά και Μεσογειακά χέρσα εδάφη με ακανθώδεις θάμνους, Φρύγανα *Sarcopoterium spinosum*, Ποταμοί της Μεσογείου με περιοδική ροή, Υψηλοί θαμνώνες με *Juniperus oxydercus*, Ευ-Μεσογειακά ασβεστολιθικά απόκρημνα βράχια της Ελλάδος

Είδη ζώων: *Lutra lutra*, *Testudo hermanni*, *Testudo marginata*, *Emys orbicularis*, *Elaphe quatuorlineata*, *Elaphe situla*, *Barbus meridionalis*.

Αν και δεν υπάρχει ολοκληρωμένη χλωριδική μελέτη της περιοχής, ωστόσο έχουν καταγραφεί επτά ελληνικά ενδημικά είδη. Από αυτά, τα πλέον σημαντικά είναι τα *Auripia moreana*, που φύεται στα όρη της.

ΗΛΕΙΑ

GR2330002 «ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΦΟΛΩΗΣ»

Το οροπέδιο Φολώης αντιπροσωπεύεται κυρίως από τα σπερμοφυή δάση της πλατυφύλλου δρυός (*Quercus frainetto*), τα οποία καταλαμβάνουν μεγάλες εκτάσεις, γεγονός ιδιαίτερης οικολογικής σημασίας, καθώς τα δάση φυλλοβόλων δρυών στη Νότια Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα στην Πελοπόννησο έχουν υποστεί τεράστιες καταστροφές με αποτέλεσμα να έχουν μόνο υπολειμματικό χαρακτήρα. Τα εκτεταμένα αυτά δάση πλατυφύλλου δρυός αποτελούν μοναδικό τύπο σε έκταση και ποιότητα δομής στην Πελοπόννησο, που αποτελεί ταυτόχρονα και το νοτιότερο όριο εξάπλωσης της πλατυφύλλου δρυός. Αν και δεν παρουσιάζει μεγάλη ποικιλότητα σε τύπους οικοτόπων (4 τύποι οικοτόπων: μακκία βλάστηση με πουρνάρι, φρύγανα, δάση πλατύφυλλης δρυός, δάση θερμόφιλων κωνοφόρων με χαλέπιο πεύκη), ωστόσο, αυτοί παρουσιάζουν καλή αντιπροσωπευτικότητα και διατήρηση προσδίδοντας καλή συνολικά αξία στην περιοχή, στην οποία κυριαρχούν από την άποψη της κάλυψης τα δάση πλατυφύλλου δρυός και ακολουθούν τα φρύγανα και τα πευκοδάση.

Ως προς την πανιδική της σύνθεση η περιοχή κρίνεται επίσης ιδιαίτερα αξιόλογη. Έχουν καταγραφεί 27 σημαντικά είδη ορνιθοπανίδας, οι πληθυσμοί των περισσότερων είναι σπάνιοι και κινδυνεύοντες σύμφωνα με το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας, και η περιοχή έχει χαρακτηριστεί ως Σημαντική για τα Πουλιά Περιοχή της Ελλάδας (Important Bird Area). Από τα λοιπά σπονδυλωτά -πλην της ορνιθοπανίδας- έχουν καταγραφεί μέχρι τώρα 10 taxa, αν και θεωρείται ότι η πανίδα της συγκεκριμένης περιοχής είναι πολύ πιο ποικίλη. Ένα από τα αναφερόμενα taxa περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, ενώ τα υπόλοιπα είτε προστατεύονται με βάση τη Σύμβαση της Βέρνης, είτε περιλαμβάνονται στο Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας. Παρά την ιδιαιτερότητα του τόπου, οι ανθρώπινες δραστηριότητες που ασκούνται με έντονους ρυθμούς (πυρκαγιές, εκχερσώσεις, βόσκηση, κυνήγι, παράνομη υλοτομία) υποβαθμίζουν και αλλοιώνουν διαρκώς τα οικολογικά του χαρακτηριστικά και μειώνουν τους πληθυσμούς της ορνιθοπανίδας που χρησιμοποιούν ως καταφύγιο τα δασικά οικοσυστήματα της περιοχής. Η επιπλέον αξία του τόπου για αναψυχή και οικοτουριστική χρήση πρέπει να αναδειχθεί μέσα από τη διατήρηση της δομής των δασών και την οριοθέτηση των διαφορετικών χρήσεων στα πλαίσια ενός διαμορφωμένου ορθολογικά διαχειριστικού σχεδίου.

Ανήκει κατά απόλυτο νομή και κυριότητα στο Ελληνικό Δημόσιο. Συνίσταται η σύνταξη δασικού κτηματολογίου για την αποφυγή των εκχερσώσεων και καταπατήσεων.

GR2330003 «ΕΚΒΟΛΕΣ - ΔΕΛΤΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΠΗΝΕΙΟΥ»

Το δέλτα του ποταμού Πηνειού καλύπτει με βάση την οριοθετημένη επιφάνεια του τόπου έκταση 970ha και χαρακτηρίζεται από μικρότερη ποικιλότητα ως προς τους τύπους οικοτόπων, φυτών και ζώων συγκριτικά με το δέλτα του Αλφειού νοτιότερα. Απαντούν, ωστόσο, 8 διαφορετικοί τύποι φυσικών οικοτόπων του Παραρτήματος Ι της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ με αντιπροσωπευτικότητα που κυμαίνεται από καλή μέχρι επαρκής, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι οι αμμοθινοί σχηματισμοί (σχεδόν επίπεδες έως πολύ μικρού ύψους αμμοθίνες 0.7-1μ και 28-30μ πλάτος, υψηλότερες αμμοθίνες με ύψος 6-7μ) και οι υπολειμματικές συστάδες παραποτάμιας βλάστησης με ιτιά, λεύκη και πλατάνι. Η ποικιλότητα ως προς την πανίδα (λοιπή πανίδα σπονδυλωτών πλην ορνιθοπανίδας) εμφανίζεται να είναι αξιοσημείωτη, ενώ ως προς τη χλωριδική αξία της περιοχής δεν υπάρχουν επαρκείς και αξιόλογες πληροφορίες. Από τα 27 taxa της πανίδας των σπονδυλωτών -πλην της ορνιθοπανίδας- που έχουν καταγραφεί για το συγκεκριμένο τόπο, 7 αναφέρονται στο Παράρτημα ΙΙ της Οδηγίας 92/43ΕΟΚ (6 από αυτά έχουν ταξινομηθεί είτε ως Κινδυνεύοντα, είτε ως Απειλούμενα στο Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας), ενώ τα υπόλοιπα 21 taxa έχουν αξιολογηθεί ως Σημαντικά Είδη της πανίδας της Ελλάδας και ταυτόχρονα είτε περιλαμβάνονται στο Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας, είτε προστατεύονται με βάση τη Συνθήκη της Βέρνης.

Η διαρκής υποβάθμιση των οικολογικών χαρακτηριστικών των επιμέρους οικοσυστημάτων του Δέλτα, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις η ολοκληρωτική τους απώλεια ως αποτέλεσμα άσκησης έντονων ανθρωπογενών επεμβάσεων (κατασκευή φράγματος, ανορθολογική χρήση λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων, εντατική καλλιέργεια της γης, απόθεση οικιακών και βιομηχανικών λυμάτων στον ποταμό κ.ά.), είχε ως αποτέλεσμα την ανατροπή της οικολογικής ισόρροπης ανάπτυξης και εξέλιξης της μορφολογίας μέσω δυναμικών διεργασιών του Δέλτα τις τελευταίες δεκαετίες, σε μια περιοχή της Ελλάδας (δυτική πλευρά) που κατεξοχήν προσφέρεται για την επέκταση των ποτάμιων δέλτα λόγω των ιδιαίτερων οικολογικών συνθηκών που επικρατούν.

Αξιολογώντας συνολικά το δέλτα του ποταμού Πηνειού, θα μπορούσαμε να πούμε ότι παρά την απώλεια φυσικών οικοτόπων που έχει επέλθει και την υποβάθμιση άλλων, υπάρχει η δυνατότητα αποκατάστασης και ανόρθωσης ορισμένων φυσικών οικοτόπων βλάστησης που θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της συγκέντρωσης πληθυσμών διαφόρων ειδών πανίδας-ορνιθοπανίδας και την αύξηση της ελκυστικότητας του τοπίου για λόγους οικοτουριστικής αξιοποίησης.

GR2330004 «ΟΛΥΜΠΙΑ»

Ο εξεταζόμενος τόπος δε χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλή οικολογική ποικιλότητα λόγω των ανθρωπίνων επιδράσεων στο φυσικό περιβάλλον που ασκούνται ήδη από τους αρχαίους χρόνους. Ωστόσο, η εξεταζόμενη περιοχή χαρακτηρίζεται από ένα σύνθετο μωσαϊκό από περισσότερο ή λιγότερο φυσικούς οικοτόπους βλάστησης και αγροτικές περιοχές. Όσον αφορά στη βλάστηση της περιοχής παρατηρούνται δάση χαλεπίου πεύκης, μακκία και

φρύγανα, ενώ τη φυσιογνωμία του τοπίου διαμορφώνουν ακόμη ελαιώνες, αμπελώνες, περιβόλια και άλλοι τύποι καλλιεργημένης γης, λιβάδια (τεχνητά οικοσυστήματα) και βραχώδεις περιοχές.

Η περιοχή δε χαρακτηρίζεται από σπάνια και ενδημικά φυτά ή ενδιαφέροντες τύπους βλάστησης. Η σημασία της έγκειται, εκτός από τα αρχαιολογικά μνημεία, στην ενδιαφέρουσα πανίδα της, η οποία οφείλεται στη διαφοροποίηση επιμέρους οικοτόπων τόσο στα πλαίσια των φυσικών οικοσυστημάτων, όσο και στο εσωτερικό των τεχνητών ή ανθρωπογενών οικοσυστημάτων.

Η χελώνα *Testudo hermanni* και το φίδι *Elaphe quatuorlineata* αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Τρεις σαύρες είναι ελληνικά ενδημικά taxa.

Η μεγάλη αρχαιολογική σημασία της περιοχής αποτελεί ταυτόχρονα το μεγαλύτερο κίνδυνο για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας. Οι κύριες αρνητικές επιδράσεις στην περιοχή προκαλούνται από το μεγάλο αριθμό των τουριστών, τις τουριστικές εγκαταστάσεις και τη χωρίς σχεδιασμό δόμηση. Εκτός όμως από τα παραπάνω, οι αγροτικές δραστηριότητες, οι φωτιές και η θήρευση αποτελούν σοβαρές απειλές για την περιοχή. Παρόλα αυτά, οι πληροφορίες για την πραγματική ένταση της επίδρασης των διαφόρων ανθρωπογενών δραστηριοτήτων είναι ανεπαρκείς. Το συνολικό ποσοστό 44% της έκτασης της περιοχής αυτής ανήκει στη ζώνη οικιστικού ελέγχου (ΖΟΕ) (ΦΕΚ 1161/Δ/93, 86/Δ/94). Αυτή η περιοχή μερικώς επικαλύπτεται με «μνημείο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» (Αρχαία Ολυμπία) σύμφωνα με το ΦΕΚ 1008/Β/4-10-80). Ο αρχαιολογικός χώρος ανήκει στο κράτος, ενώ οι γειτονικές καλλιεργούμενες και βοσκούμενες περιοχές είναι ιδιωτική ιδιοκτησία.

GR2330005 «ΘΙΝΕΣ & ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΔΑΣΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ, ΛΙΜΝΗ ΚΑΪΑΦΑ, ΣΤΡΟΦΥΛΙΑ, ΚΑΚΟΒΑΤΟΣ»

Ο υπό περιγραφή τόπος είναι μία παράκτια ζώνη, που βρίσκεται στο νοτιότερο τμήμα του Νομού Ηλείας και περιλαμβάνει το πευκοδάσος της Στροφιλιάς, την λίμνη Καϊάφα, τις θίνες που εκτείνονται μεταξύ της αποξηραμένης λίμνης Αγουλινίτσας και του χωριού Κακόβατος, τον λόφο Ελληνικό (ή Σταυρός), τον αρχαιολογικό χώρο της περιοχής του Καϊάφα, τα σπήλαια των Ανυγρίδων νυμφών και τις Ιαματικές πηγές του Καϊάφα. Οι θίνες που παρατηρούνται στην παραλία του Καϊάφα σχηματίζουν δύο παράλληλες ζώνες. Η πρώτη απέχει 39 m από τη θάλασσα και έχει ύψος 1.5-2 m. Εκεί απαντά η φυτοκοινωνία *Agropyretum mediteraneum*. Η δεύτερη ζώνη έχει ύψος 12 m και εκεί αναπτύσσονται οι ελληνικές σταθερές θίνες με κυρίαρχα είδη την *Euphorbia terracina* και την *Silene nicaensis*.

Στην παραλία μεταξύ της περιοχής του Καϊάφα και της Ζαχάρως αναπτύσσονται θίνες με μέσο πλάτος 150-250 m και μέσο ύψος 7-10 m, με κυρίαρχη τη φυτοκοινωνία *Ammophila arenariae*. Πίσω από αυτές τις θίνες αναπτύσσονται και πάλι σταθερές ελληνικές θίνες. Το δάσος της Στροφιλιάς αποτελείται από *Pinus halepensis* και *Pinus pinea* και είναι μοναδικό σε μορφή και μέγεθος. Η λίμνη Καϊάφα είναι ένα φυσικό υδάτινο οικοσύστημα, ένας σημαντικός υγρότοπος, έκτασης περίπου 200 ha. Βρίσκεται πίσω από το δάσος της Στροφιλιάς και συνδέεται με την θάλασσα μέσω ενός καναλιού. Γύρω από την λίμνη απαντούν πυκνές και εκτεταμένες φυτοκοινωνίες με *Phragmites australis* μέσα στις οποίες παρατηρείται και το απειλούμενο

είδος *Cladium mariscus*. Κοντά στη ζώνη των καλαμιώνων αναπτύσσονται συστάδες με *Scirpetum maritimi*.

Η μελετούμενη περιοχή αποτελεί ένα πολύ σημαντικό οικοσύστημα, με πλούσια χλωρίδα και πανίδα, λόγω του συνδυασμού παράκτιου δάσους θινών και λίμνης. Στην παραλία μεταξύ της περιοχής του Καϊάφα και της Ζαχάρως οι αναπτυσσόμενες θίνες είναι σε καλή κατάσταση. Το είδος *Pancratium maritimum*, είναι ένα φυτό, του οποίου οι πληθυσμοί έχουν μειωθεί σημαντικά κατά μήκος των Ελληνικών ακτών. Το επιγενές ξενόφυτο τροπικής προέλευσης *Saccharum spontaneum* πρόσφατα βρέθηκε στην περιοχή. Οι ζώνες των καλαμιώνων, τα δάση με *Tamarix*, και οι συστάδες με ψάθες και το κινδυνεύον υδρόβιο είδος *Cladium mariscus* είναι πολύ σημαντικοί βιότοποι που εξασφαλίζουν τροφή και διαμονή σε υδρόβια πτηνά. Η αξία αυτών των βιοτόπων απέκτησε ιδιαίτερη σημασία έπειτα από την αποξήρανση της λίμνης Αγουλινίτσας, που υπήρχε βορειότερα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Υπάρχουν εννιά είδη σπονδυλωτών (εκτός από πουλιά) που έχουν καταγραφεί σ' αυτήν την περιοχή. Τρία από αυτά αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/E.E.C. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* που είναι είδος προτεραιότητας και περιλαμβάνεται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων στην κατηγορία «Κινδυνεύοντα». Όσον αφορά το συγκεκριμένο τόπο, αυτή η χελώνα έχει βρει μια πολύ καλή περιοχή ωτοκίας όπου έχει καταγραφεί ένας αριθμός μεταξύ 53-99 φωλιών ανά αναπαραγωγική περίοδο. Αυτός ο αριθμός αντιστοιχεί σε 7 φωλιές/km/περίοδο και υπερβαίνει τις 5 φωλιές/km/περίοδο που θεωρείται ως κατώτερο όριο για το χαρακτηρισμό μιας αμμώδους παραλίας ως σημαντικής για την ωτοκία της *Caretta caretta*. Το δεύτερο είδος του Παραρτήματος II είναι η χελώνα *Testudo hermanni* η οποία έχει καταγραφεί στις αμμοθίνες αυτής της περιοχής. Επίσης, η νεροχελώνα *Mauremys caspica* είναι το τρίτο είδος που αναφέρεται στο Παράρτημα II.

Τέλος, αυτός ο τόπος (ειδικά η Λίμνη Καϊάφα) είναι επίσης γνωστός για την ορνιθοπανίδα του που περιλαμβάνει σπάνια και απειλούμενα είδη (*Netta rufina*, *Falco peregrinus*, *Cisticola juncidis*, *Podiceps nigricollis* και άλλα) και λόγω αυτής της αξιοσημείωτης ορνιθοπανίδας η περιοχή αυτής της λίμνης έχει οριστεί ως μια Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ).

Στην παραλία της Ζαχάρως έχει ήδη κατασκευαστεί ένα αυθαίρετο οικοδόμημα για θερινή χρήση, ενώ η γειτονική περιοχή έχει παραχωρηθεί στο χωριό για να χρησιμοποιηθεί σαν χώρος κατασκήνωσης. Οι χωρίς σχεδιασμό οικιστικές δραστηριότητες τόσο στην αμμώδη παραλία, όσο και στο δάσος της Στροφιλιάς διαταράσσουν και υποβαθμίζουν τις περιοχές αυτές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των πεύκων με ασθένειες με κίνδυνο να καταστραφούν. Το δάσος έχει υποβαθμιστεί λόγω υπερβόσκησης και η περιοχή της λίμνης έχει επίσης υποβαθμιστεί σοβαρά και έχουν παρατηρηθεί αλλοιώσεις στο φυσικό της περιβάλλον. Οι αλλοιώσεις στην ποιότητα του νερού οφείλονται στη μόλυνση που προκαλείται από τα ξενοδοχεία του ΕΟΤ, από πολλά παράνομα ενοικιαζόμενα δωμάτια γύρω από τη λίμνη, από τις παράνομες κατασκήνωσεις, καθώς και στην μόλυνση που προκαλείται από το θειούχο νερό των Ιαματικών πηγών (συχνά έχουν παρατηρηθεί μαζικοί θάνατοι ψαριών). Οι ζώνες των καλαμιώνων και τα υγρά λιβάδια γύρω από τη λίμνη έχουν επηρεαστεί ιδιαίτερα από τις προσχώσεις και τις βαθύνσεις που γίνονται προκειμένου να μετατραπεί η λίμνη σε «μαρίνα». Η περιοχή των υφάλμυρων νερών με τη φυτοκοινωνία *Rupietea maritima*

και το υδρόβιο είδος *Cladium mariscus* είναι ιδιαίτερα απειλούμενη. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στις αμμώδεις περιοχές του site επηρεάζουν τις φωλεοποιητικές δραστηριότητες της *Caretta caretta*. Επίσης το κυνήγι είναι μία άλλη απειλή για τα μεταναστευτικά και τα άλλα πουλιά της περιοχής.

Ο τόπος αυτός επικαλύπτεται εν μέρει από μία περιοχή ορισμένη σαν καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 541/Β/90. Όλη η περιοχή βρίσκεται κάτω από τη ζώνη ελέγχου οικιστικής ανάπτυξης (ΖΟΕ) (ΦΕΚ 1161/Δ/93, 86/Δ/94). Με την απόφαση Α1/ΦΟ7/65037/2543/2.1.81 (ΦΕΚ 112/Β/24.1.81) η περιοχή του Καϊάφα έχει οριστεί ως αρχαιολογικός χώρος και ως περιοχή φυσικού κάλλους. Ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού διαχειρίζεται την λίμνη Καϊάφα και τις ιαματικές πηγές που αναβλύζουν στο Όρος Λαπίθα. Το δάσος της Στροφιλιάς ανήκει στο κράτος.

GR2330006 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΤΥΧΙ, ΒΡΙΝΙΑ»

Το Κοτύχι (ή Νέβυθος) είναι μια υφάλμυρη παραλιακή ρηχή λιμνοθάλασσα (βάθους 30-40 cm) που βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα βόρεια του ακρωτηρίου της Κυλλήνης. Καλύπτει μια έκταση 800 ha περίπου και είναι η μεγαλύτερη λιμνοθάλασσα που παραμένει στη δυτική Πελοπόννησο μετά την αποξήρανση της λιμνοθάλασσας της Αγουλινίτσας. Η επιφάνειά της παρουσιάζει έντονη εποχιακή διακύμανση (710-850 ha), που εξαρτάται από την ετήσια βροχόπτωση. Τροφοδοτείται από σημαντικές ποσότητες γλυκού νερού που εισρέουν από διάφορα μικρά ρέματα και χειμάρρους, οι μεγαλύτεροι των οποίων είναι το Μπρατζελέϊκο, ο Γούβος, ο Συκιάς και η Τρικοκκιά. Αυτά τα ρέματα εισέρχονται στη λιμνοθάλασσα κυρίως από τη νότια και την ανατολική της πλευρά. Στο κέντρο της δυτικής πλευράς της υπάρχει ένα άνοιγμα πλάτους 30 m περίπου που συνδέει τη λιμνοθάλασσα με το Ιόνιο Πέλαγος. Η αλατότητα του νερού τείνει να διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα και το βάθος του νερού τείνει να μειώνεται εξαιτίας της απόθεσης φερτών υλικών από τα εισρέοντα ρέματα. Τα ρέματα αυτά χρησιμοποιούνται επίσης ως αποστραγγιστικά κανάλια της γύρω καλλιεργούμενης γης. Το έδαφος της περιοχής αποτελείται κυρίως από αλλουβιακές και λιμναίες αποθέσεις. Τα βαθύτερα στρώματα είναι ένα μίγμα από άμμο, κροκάλες και πέτρες. Η περιοχή που περιβάλλει τη λιμνοθάλασσα και η οποία πλημμυρίζει κατά τη διάρκεια του χειμώνα έχει pH μεγαλύτερο από 7. Στα τελευταία χρόνια το μεγαλύτερο τμήμα της γύρω περιοχής είναι καλλιεργήσιμη γη και υπάρχει μόνο μια στενή φυσική ζώνη γύρω από τη λιμνοθάλασσα. Η αμμονιτρόφιλη βλάστηση περιορίζεται στη στενή αμμώδη ζώνη που χωρίζει τη λιμνοθάλασσα από το Ιόνιο Πέλαγος. Στη ζώνη αυτή και κυρίως κοντά στο άνοιγμα της λιμνοθάλασσας και στο βορειοδυτικό της άκρο σχηματίζονται θίνες με κυρίαρχο είδος την *Ammophila arenaria*. Η παρουσία των ειδών *Eryngium maritimum*, *Echinophora spinosa*, *Cyperus capitatus*, *Sporobolus pungens*, *Pancratium maritimum*, *Euphorbia reptans*, *Salsola kali*, *Cakile maritima* κτλ. είναι σημαντική στην πλευρά αυτή της λιμνοθάλασσας. Στην ίδια πλευρά και σε μια ζώνη παράλληλη προς την αμμονιτρόφιλη βλάστηση αναπτύσσεται επίσης χαρακτηριστική βλάστηση που περιλαμβάνει *Arthrocnemum fruticosum*, *Juncus maritimus* και *J. acutus*. Εκτός από τα ήδη αναφερθέντα φυτά τα είδη *Scirpus maritimus*, *Phragmites australis* και *Elymus hispidus* συμμετέχουν στη βλάστηση με μεγάλο ποσοστό. Αλοφυτικές φυτοκοινωνίες που συνίστανται κυρίως από *Arthrocnemum fruticosum* ή *Salicornia europaea* αναπτύσσονται σχεδόν σε όλη την περιφέρεια της λιμνοθάλασσας, καθώς και στις μικρές νησίδες που βρίσκονται μέσα σ' αυτή. Η συμμετοχή σ' αυτές τις φυτοκοινωνίες του είδους *Halimione portulacoides* είναι επίσης σημαντική. Στα

σημεία όπου εισρέουν τα ρέματα στη λιμνοθάλασσα (κυρίως στην ανατολική πλευρά) είναι εντονότερη η παρουσία των ειδών *Phragmites australis*, *Scirpus maritimus* και *Typha domingensis*. Μεγάλες επιφάνειες με *Scirpus maritimus* βρίσκονται επίσης στη βόρεια πλευρά της λιμνοθάλασσας. Μικρές συστάδες με *Tamarix* υπάρχουν μόνο σε περιορισμένη έκταση στο νοτιοανατολικό άκρο της περιοχής. Σε μεγάλη έκταση της ρηχής λιμνοθάλασσας αναπτύσσεται βλάστηση υφάλμυρων νερών, που χαρακτηρίζεται από τα είδη *Ruppia cirrhosa* και *Zostera noltii*. Το είδος *Potamogeton pectinatus* εμφανίζεται λιγότερο συχνά στο ανατολικό τμήμα της λιμνοθάλασσας. Εκεί το είδος *Lemna gibba* αναπτύσσεται ανάμεσα σε άτομα του είδους *Scirpus maritimus*. Στα μέρη όπου το νερό είναι περισσότερο αλμυρό υπάρχουν τα είδη *Ruppia maritima* και *Enteromorpha intestinalis*. Επί του παρόντος, δεν έχουμε περισσότερα δεδομένα σχετικά με τη μικροχλωρίδα της λιμνοθάλασσας. Η οσμή υδροθείου στην ανατολική πλευρά, καθώς και στην είσοδο των ρεμάτων ίσως καταδεικνύουν την παρουσία βακτηρίων και κυανοφυκών. Είναι αξιοσημείωτο ότι γύρω από τις αλοφυτικές φυτοκοινωνίες υπάρχουν εκτεταμένα λιβάδια (πολλά από αυτά καλλιεργημένα). Νοτίως της λιμνοθάλασσας υπάρχουν μικρά αλμυρά έλη με *Salicornia*, *Juncus* και καλαμιώνες κατά μήκος των τάφρων. Στο βορειοδυτικό μέρος της εξεταζόμενης περιοχής αρχίζει ένα πευκοδάσος μαζί με θαμνώδη βλάστηση, που είναι το νοτιότερο τμήμα του δάσους της Στροφιλιάς. Ο εξεταζόμενος τόπος εκτείνεται προς ανατολάς μέχρι την εθνική οδό Πατρών-Πύργου, προς βορράν μέχρι το χωριό Μπρινιάς και προς νότον μέχρι το ρέμα κοντά στην περιοχή Βάρκο, που εκβάλλει 500 m νοτίως των Αλυκών. Το δυτικό όριο είναι η ακτή του κόλπου της Κυλλήνης. Το μεγαλύτερο ποσοστό της επιφάνειας που βρίσκεται γύρω από τη λιμνοθάλασσα καλλιεργείται κυρίως με αραβόσιτο, ντομάτα, πατάτα και εσπεριδοειδή. Εκτός από την καλλιεργούμενη γη υπάρχουν επίσης χορτολίβαδα για ελεύθερη βόσκηση.

Το Κοτύχι είναι η μεγαλύτερη και σημαντικότερη λιμνοθάλασσα της Πελοποννήσου. Αν και οι αγροτικές δραστηριότητες έχουν επηρεάσει την περιοχή γύρω από τον υγρότοπο του Κοτυχίου, οι οικότοποι του ίδιου του υγρότοπου δεν έχουν επηρεαστεί σημαντικά από αυτές. Από ορνιθολογική άποψη η λιμνοθάλασσα παρουσιάζει μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον, διότι είναι η νοτιότερη λιμνοθάλασσα στο δυτικό διάδρομο μετανάστευσης πολλών πουλιών. Γι' αυτό το λόγο είναι ένας σταθμός μέγιστης σημασίας για ξεκούραση των μεταναστευτικών πουλιών. Η χλωρίδα της περιοχής, εκτός από το ενδημικό είδος *Limonium brevipetiolatum* περιλαμβάνει και τα ακόλουθα ενδιαφέροντα φυτά:

1. Το είδος *Halocnemum strobilaceum*, οι πληθυσμοί του οποίου είναι πολύ υποβαθμισμένοι στην Ελλάδα και πρέπει να προστατευτούν.
2. Το είδος *Cotula coronopifolia* παρουσιάζει ενδιαφέρουσα φυτογεωγραφική εξάπλωση.
3. Το είδος *Pancratium maritimum* είναι ένα είδος του οποίου οι πληθυσμοί έχουν μειωθεί σημαντικά στις ακτές της Ελλάδας.

Όσον αφορά στην πανίδα της λιμνοθάλασσας του Κοτυχίου, έχουν καταγραφεί πέντε είδη σπονδυλωτών του Παραρτήματος II της Οδηγίας 92/43/EEC: η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* (είδος προτεραιότητας αυτής της Οδηγίας), η βίδρα *Lutra lutra*, το φίδι *Elaphe quatuorlineata* και τα ψάρια *Valencia hispanica* και *Aphanius fasciatus*. Τα δύο πρώτα αναφέρονται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων ως "Κινδυνεύοντα" και "Τρωτά", αντίστοιχα. Η χελώνα *Caretta caretta* επίσης προστατεύεται από άλλα ελληνικά διατάγματα

και υπουργικές αποφάσεις. Για τη χελώνα αυτή η αμμώδης ακτή αυτού του τόπου (ειδικότερα οι λουρονησίδες που βρίσκονται μπροστά από τη λιμνοθάλασσα) φαίνεται να αποτελεί μία πολύ ικανοποιητική περιοχή ωστοκίας με περίπου 20 φωλιές/km/αναπαραγωγική εποχή. Σύμφωνα με τον Οικονομίδη το taxon *Valencia hispanica* αποδίδεται με ακρίβεια με το έγκυρο ελληνικό taxon *Valencia leourneuxi* το οποίο χαρακτηρίζεται ως "Κινδυνεύον". Είκοσι δύο επιπλέον είδη που καταγράφηκαν αξιολογήθηκαν ως Άλλα Σημαντικά και Ελληνικά Σημαντικά Είδη. Μεταξύ αυτών η νυχτερίδα *Pipistrellus pipistrellus* αναφέρεται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων στην κατηγορία κινδύνου "Κινδυνεύοντα", η άποδη σαύρα *Anguis cephallonicus* είναι ενδημική στη νοτιοδυτική Ελλάδα, όπως και η ενδημική πελοποννησιακή αλεπού *Vulpes v. hellenica*. Είκοσι από τα 22 taxa σημειώνονται με το κίνητρο C εφόσον προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης (εξαιρούνται ο *Erinaceus concolor* και η *Vulpes v. hellenica*). Επιπλέον, το φίδι *Eryx jaculus* έχει χαρακτηριστεί με το κίνητρο C, επειδή περιλαμβάνεται στη Συνθήκη CITES. Με την εξαίρεση των taxa *Rana epeirotica*, *Rana ridibunda*, *Ablepharus kitaibelii*, *Eryx jaculus*, *Vulpes v. hellenica*, *Martes foina* και *Meles meles*, τα υπόλοιπα taxa δικαιολογούν το κίνητρο D επειδή προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Επιπροσθέτως, 5 taxa, συγκεκριμένα ο φρύνος *Bufo viridis*, οι βάτραχοι *Hyla arborea* και *Rana dalmatina*, η σαύρα *A. kitaibelii* και το φίδι *Natrix tessellata*, έχουν αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes και γι' αυτόν το λόγο δέχονται το κίνητρο D. Τέλος, δύο βαλκανικά ενδημικά είδη έχουν αναφερθεί από αυτόν τον τόπο και γι' αυτό έχουν χαρακτηριστεί με το κίνητρο D: ο βάτραχος *Rana epeirotica* και η σαύρα *Podarcis taurica ionica*. Και τα δύο εξαπλώνονται στη Δ. Ελλάδα και την Αλβανία. Η πανιδική αξία αυτής της περιοχής τονίζεται επιπλέον και από την παρουσία μιας ενδιαφέρουσας орνιθοπανίδας. Αυτή η орνιθοπανίδα περιλαμβάνει υδρόβια, παραυδάτια και αρπακτικά πουλιά, πολλά από τα οποία είναι απειλούμενα taxa στην Ελλάδα. Λόγω αυτής της πλουσιότατης орνιθοπανίδας η λιμνοθάλασσα του Κοτυχίου θεωρείται ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (Σ.Π.Π.Ε.) και έχει χαρακτηριστεί ως υγρότοπος της Συνθήκης Ramsar. Επίσης, αυτή η λιμνοθάλασσα βρίσκεται στο δυτικό μεταναστευτικό δρόμο των πουλιών στην Ελλάδα και αποτελεί περιοχή για διαχείμαση και ανάπαυσή τους κατά τη μετανάστευση. Επιπλέον, ο εξεταζόμενος τόπος αποτελεί ένα φυσικό οικολογικό εργαστήριο για εκπαίδευση και έρευνα και επίσης χρησιμοποιείται ευρέως για ψάρεμα.

Αν και ο εξεταζόμενος τόπος είναι ένας υγρότοπος που προστατεύεται από τη Συνθήκη Ramsar, δέχεται διάφορες επιπτώσεις που προέρχονται από ανθρώπινες δραστηριότητες. Ο πιο σημαντικός κίνδυνος είναι το κυνήγι, που επηρεάζει έντονα την τοπική орνιθοπανίδα, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του χειμώνα και τις μεταναστευτικές περιόδους.

Χαρακτηρισμός του Τόπου:

- Περιοχή συνθήκης Ramsar που συμπεριλαμβάνει το δάσος Στροφιλιάς
- Περιοχή ειδικής προστασίας
- Σημαντική για τα Πουλιά της Ελλάδας περιοχή. Έκδοση Κοινής Υπουργικής Απόφασης οριοθέτησης (66289/93).

GR2330007 «ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΑΚΡ. ΚΥΛΛΗΝΗ ΕΩΣ ΤΟΥΜΠΙ - ΚΑΛΟΓΡΙΑ»

Η περιοχή περιλαμβάνει τη θαλάσσια - παράκτια έκταση που εκτείνεται από την ακτή της Καλογριάς έως το ακρωτήριο Κυλλήνη. Τα λιβάδια του φανερόγαμου *Posidonia oceanica* αναπτύσσονται στο αμμώδες υπόστρωμα της περιοχής και σε βάθος έως 15m. Οι αμμώδεις ακτές της περιοχής αποτελούν σημαντικούς τόπους ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Η ακτή από την Καλογριά έως τη Μανωλάδα χαρακτηρίζεται από την παρουσία αμμοθινών με την τυπική βλάστηση των ειδών *Ammophila arenaria* και *Euphorbia paralias*. Πάνω από τις αμμοθίνες, υπάρχει μία λωρίδα με *Juniperus phoenicea*, *Pistacia lentiscus*, κλπ. Αμέσως μετά αρχίζει το δάσος της Στροφυλιάς. Νοτιότερα η ακτή καλύπτεται από λεπτή άμμο και σχηματίζονται χαμηλές θίνες μέχρι τη λιμνοθάλασσα Κοτύχι όπου η λωρίδα άμμου γίνεται χονδρόκοκκη.

Τα λιβάδια του θαλάσσιου αγγειόσπερμου *Posidonia oceanica* είναι εκτεταμένα και έχουν μεγάλη πυκνότητα φυτών. Το θαλάσσιο αυτό φανερόγαμο είναι ευαίσθητο στη ρύπανση και φιλοξενεί στο φύλλωμά του σημαντικό αριθμό φυτικών και ζωικών οργανισμών. Από τα είδη της πανίδας, η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta*, είναι είδος προτεραιότητας της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και κινδυνεύον είδος σύμφωνα με το ελληνικό κόκκινο βιβλίο, το δελφίνι *Tursiops truncatus*, το οποίο επίσης αναφέρεται στο Παράρτημα II της ίδιας Οδηγίας, προστατεύεται από τις Συνθήκες της Βέρνης και CITES, καθώς και από την ελληνική νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981). Η περιοχή αποτελεί δημόσια ιδιοκτησία.

GR2330008 «ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΟΛΠΟΥ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ, ΑΚΡ. ΚΑΤΑΚΟΛΟ - ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ»

Ο θαλάσσιος αυτός τόπος εκτείνεται από το ακρωτήριο Κατάκολο έως την πόλη της Κυπαρισσίας στο δυτικό τμήμα της Πελοποννήσου. Το υπόστρωμα είναι αμμώδες και το θαλάσσιο στρώμα καλύπτεται από λεπτόκοκη άμμο με διάσπαρτους ασβεστολιθικούς βράχους. Κατά μήκος των ακτογραμμών υπάρχουν μεγάλες παραλίες με λεπτόκοκκη άμμο που χαρακτηρίζονται από εκτεταμένα αμμοθινικά συστήματα. Ο κόλπος είναι γενικά ρηχός. Στα ρηχά μέρη παρατηρούνται τμήματα με *Cymodocea nodosa*, τα οποία ακολουθούνται από στρώματα με *Posidonia oceanica*. Τα στρώματα με *Posidonia oceanica* παρουσιάζουν πολύ καλή ανάπτυξη, με πυκνούς πληθυσμούς και εύρωστα άτομα. Στους ασβεστολιθικούς βράχους φύονται λίγα μόνο είδη μακροφύτων. Μελέτες δείχνουν ότι οι αμμώδεις παραλίες του κόλπου είναι εν δυνάμει περιοχές φωλεοποίησης της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*.

Τα στρώματα της *Posidonia oceanica* που απαντούν στο συγκεκριμένο τόπο είναι πιθανότητα τα καλύτερα αναπτυγμένα στην Πελοπόννησο. Σχηματίζουν ένα αδιαίρετο τμήμα του θαλάσσιου οικοσυστήματος και αποτελούν πρόσφορο έδαφος για τροφή, κατοικία και ωοτοκία των ψαριών. Το θαλάσσιο φανερόγαμο *Posidonia oceanica* είναι πολύ καλός βιολογικός δείκτης της οικολογικής κατάστασης του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Επιπρόσθετα, η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* χρησιμοποιεί τις παραλίες της περιοχής για ωοτοκία. Και οι δύο αυτοί οργανισμοί είναι πολύ σημαντικοί και απειλούνται με εξαφάνιση από την περιοχή της Μεσογείου, είτε λόγω της ρύπανσης που προκαλείται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες του ολόεντα αυξανόμενου πληθυσμού (όπως στην περίπτωση της *Posidonia*), είτε για την

περίπτωση της θαλάσσιας χελώνας λόγω της τουριστικής ανάπτυξης κοντά στις περιοχές φωλεοποίησής της.

Επιπλέον, η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* χρησιμοποιεί τα λιβάδια της *Posidonia* για να τραφεί και να ξεκουραστεί. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι παρακείμενες αμμώδεις παραλίες του κόλπου είναι πολύ σημαντικές για την ωτοκία της θαλασσοχελώνας *Caretta caretta*. Και οι δύο οργανισμοί απειλούνται με εξαφάνιση στη Μεσόγειο Θάλασσα, είτε λόγω των μεγάλων πηγών αστικής μόλυνσης - όπως στην περίπτωση της *Posidonia* - είτε λόγω των τουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή της παραλιακής ζώνης και των περιοχών ωτοκίας - όπως στην περίπτωση της χελώνας. Η *C. caretta* είναι είδος προτεραιότητας της Οδηγίας 92/EEC και επίσης αναφέρεται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων στη κατηγορία «Κινδυνεύοντα».

Αν και η περιοχή δέχεται κάθε χρόνο ένα αρκετά μεγάλο αριθμό τουριστών για λόγους αναψυχής, σημαντικές τουριστικές μονάδες δεν υπάρχουν ακόμα εκεί κοντά. Έτσι ο εξεταζόμενος τόπος δε δέχεται, προς το παρόν τουλάχιστον, την επίδραση των ανάλογων παραγόντων ρύπανσης.

GR2330009 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΤΥΧΙ – ΑΛΥΚΗ ΛΕΧΑΙΝΩΝ»

Ο τόπος με την ονομασία "Λιμνοθάλασσα Κοτύχι" αποτελεί μια υφάλμυρη παράκτια ρηχή λιμνοθάλασσα, τη μεγαλύτερη και σημαντικότερη από τις εναπομείνουσες της Δυτικής Πελοποννήσου μετά την αποξήρανση της Αγουλινίτσας, με βάθος 30-40cm. Παρουσιάζει μεγάλο παγκόσμιο ενδιαφέρον από ορνιθολογική άποψη, δεδομένου ότι είναι η νοτιότερη λιμνοθάλασσα στο δυτικό δρόμο μετανάστευσης των υδρόβιων πουλιών και χρησιμεύει ως σημαντικότερο καταφύγιό τους. Γι' αυτό το λόγο θεωρείται ο πιο αξιόλογος και ενδιαφέρων υγρότοπος της Πελοποννήσου και είναι ένας από τους 11 υγρότοπους Διεθνούς Σημασίας της Ελλάδας που έχουν περιληφθεί στον κατάλογο Ramsar καθώς και την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ που δίνει έμφαση στην προστασία της άγριας ορνιθοπανίδας. Επιπλέον, έχει χαρακτηριστεί ως Σημαντική για τα Πουλιά Περιοχή της Ελλάδας (Important Bird Area) και έχει καθιερωθεί επίσημα από την ΕΟΚ το 1989 ως μια από τις 26 Περιοχές Ειδικής Προστασίας (Special Protection Areas).

Πιο συγκεκριμένα τώρα, ως προς τους τύπους οικοτόπων παρουσιάζει πολύ υψηλή ποικιλότητα, καθώς απαντούν 12 τύποι οικοτόπων του Παραρτήματος I της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ (αλίπεδα και λοιποί αλοφυτικοί οικοτόποι, υφάλμυρα έλη, έλη γλυκού νερού με καλαμιώνες, αμμόφιλη βλάστηση κινούμενων και σταθεροποιημένων θινών, αμμονιτρόφιλη βλάστηση, φρύγανα, μακκία βλάστηση, παρυδάτιες συστάδες και θερμόφιλα παραλιακά δάση κωνοφόρων), εκ των οποίων 2 είναι οικοτόποι προτεραιότητας. Όλοι οι τύποι οικοτόπων παρουσιάζουν καλή έως άριστη αντιπροσωπευτικότητα και καλή διατήρηση δίνοντας συνολικά στην περιοχή καλή αξία ως προς τους τύπους οικοτόπων.

Ως προς τη χλωρίδα η συγκεκριμένη περιοχή αν και δεν είναι καλά εξερευνημένη, περιλαμβάνει ορισμένα είδη τα οποία είτε παρουσιάζουν διαρκώς μειωμένους πληθυσμούς, είτε αποτελούν είδη με σπάνιες εμφανίσεις στην Ελλάδα και εξαιρετικό βιογεωγραφικό ενδιαφέρον. Ως προς την πανίδικη σύνθεση των οικοσυστημάτων του εν λόγω τόπου, πρέπει να αναφερθεί η παρουσία 5 ειδών σπονδυλωτών του Παραρτήματος II της Οδηγίας

92/43/ΕΟΚ (1 από τα οποία, η θαλάσσια χελώνα, είναι είδος προτεραιότητας για την Ε.Ε), τα περισσότερα από τα οποία είτε προστατεύονται από τη Σύμβαση της Βέρνης, είτε περιλαμβάνονται στις κατηγορίες Κινδυνεύοντα και Απειλούμενα του Κόκκινου Βιβλίου των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας. Από τα άλλα Σημαντικά Είδη φυτών και ζώων, που ανέρχονται σε 26, 1 είναι ενδημικό της Ελλάδας, 18 συμπεριλαμβάνονται σε Διεθνείς Συμβάσεις και τα υπόλοιπα έχουν αξιολογηθεί ως Σημαντικά για άλλους, κυρίως βιογεωγραφικούς λόγους.

Παρά την αξιοσημείωτη διεθνή οικολογική σημασία της λιμνοθάλασσας Κοτύχι που τεκμηριώνεται τόσο σε επίπεδο τύπων οικοτόπων, όσο και σε επίπεδο πληθυσμών ορνιθοπανίδας και λοιπής πανίδας σπονδυλωτών και η οποία προστατεύεται ως υγρότοπος Διεθνούς Σημασίας για την άγρια ορνιθοπανίδα της σύμφωνα με τη Σύμβαση RAMSAR, ωστόσο ποικίλες ανθρωπογενείς δραστηριότητες συνεχίζουν να ασκούνται, ορισμένες από τις οποίες με ιδιαίτερη ένταση και συνακόλουθες αρνητικές επιπτώσεις στη δομή και λειτουργία των φυσικών χαρακτηριστικών των οικοσυστημάτων της λιμνοθάλασσας Κοτυχίου. Οι σημαντικότερες επεμβάσεις ανθρωπογενούς προέλευσης είναι το κυνήγι, η εντατική καλλιέργεια και άσκηση κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων, η ιχθυοκαλλιέργεια, οι εκχερσώσεις, η παράνομη υλοτομία και άλλες δραστηριότητες που έμμεσα επηρεάζουν την υδρολογία της λιμνοθάλασσας με ορατό τον κίνδυνο εξαφάνισής της λόγω του μικρού της βάθους και της ανατροπής της υδρολογικής ισορροπίας.

Αυτό το αξιόλογο μωσαϊκό που συγκροτείται από μια ποικιλία διαφορετικών οικοσυστημάτων με ιδιαίτερη αισθητική και οικολογική αξία, στα πλαίσια ενός ελκυστικού τοπίου για οικότουριστική χρήση-αξιοποίηση, αποτελεί ένα παράδειγμα όπου θα πρέπει πρακτικά να εφαρμοστεί το ενιαίο της χρήσης και της διατήρησης (προστασίας) του φυσικού του χαρακτήρα.

Η λιμνοθάλασσα Κοτύχι ανήκει στο δημόσιο. Έχει μεταβιβαστεί στις κοινότητες Νέας Μανωλάδας Καπελέτου, Κουρτεσίου και Αρετής, καθώς και στην πόλη Λεχαινά. Η μεταβίβαση αφορά μόνο την εκμετάλλευση της λιμνοθάλασσας. Ο υγρότοπος είναι εθνικό ιχθυοτροφείο.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΑΡΓΟΛΙΔΑ

GR2510003 «ΑΚΡΟΝΑΥΠΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΜΙΔΙ»

Η περιοχή αυτή έχει χλωριδική, πανιδική και ιστορική αξία. Πρόκειται για έναν απότομο βραχώδη λόφο, κοντά στην πόλη του Ναυπλίου, στην κορυφή του οποίου υπάρχει ένα φρούριο ιστορικής σημασίας. Στην περιοχή συναντώνται σημαντικοί βιότοποι στους οποίους αναπτύσσονται τοπικά ενδημικά φυτά (*Stachys swainsonii* ssp. *argolica*, *Cam panula andrewsji* ssp. *andrewsii*, *Petrorhagia armerio ides*, κλπ) και σημαντική πανίδα σπονδυλόζων.

Συγκεκριμένα, 5 είδη σπονδυλόζων (*Rhinolophus blasii*, *Myotis blythi*, *Testudo hermanni*, *Testudo marginata*, *Mauremys caspica*) και 1 ασπόνδυλο (*Callimorpha quadripunctata*), που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC, έχουν καταγραφεί στην περιοχή.

Άλλα 7 είδη σπονδυλόζων προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981).

Σημαντικά ελληνικά είδη χλωρίδας και πανίδας του τόπου είναι τα: *Rana balcanica*, *Armadillidium argolicum*, *Armadillidium peloponnesiacum*, *Miarus hellenicus*, *Rhacocleis graeca*, *Riolus argolicus*, *Tentyria rotundata*, *Trissemus militaris*, *Anthocharis gruneri*, *Petrorhagia armerioides*, *Cyrtodactylus kotschy bibroni*.

Άλλα σημαντικά είδη χλωρίδας και πανίδας του τόπου είναι τα *Lithophaga lithophaga*, *Pieris ergane*, *Campanula andrewsii* ssp. *andrewsii*, *Erysimum corinthium*, *Stachys chrysantha*, *Stachys swainsonii* ssp. *argolica*, *Daphne jasminea*, *Algyroides moreoticus*, *Podarcis peloponnesiaca*, *Coluber gemonensis*, *Coluber najadum*, *Eryx jaculus*, *Hemidactylus turcicus*, *Ophiomorus punctatissimus*

Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής επιδρά αρνητικά στο φυσικό οικοσύστημα. Με τη σωστή διαχείριση, ωστόσο, είναι δυνατό να διατηρηθούν η ενδιαφέρουσα χλωρίδα και πανίδα της περιοχής.

ΑΡΚΑΔΙΑ

GR2520001 «ΟΡΟΣ ΜΑΙΝΑΛΟ»

Η οροσειρά του Μαινάλου βρίσκεται στην Κεντρική Πελοπόννησο βορειοδυτικά της Τρίπολης. Από γεωλογική άποψη ανήκει στην ζώνη Γαβρόβου - Τριπόλεως και αποτελείται κυρίως από ασβεστολιθικό υπόστρωμα. Η υψηλότερη κορυφή έχει υψόμετρο 1980m. Στις πλαγιές του φύεται δάσος κωνοφόρων με το Ελληνικό έλατο *Abies cephalonica* (ενδημικό της Ελλάδας), ανάμεικτο με *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*. Εδώ απαντούν δάση που αποτελούνται

αποκλειστικά από *Abies cephalonica* και *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* και με την καλύτερη αντιπροσωπευτικότητα στην περιοχή της Πελοποννήσου.

Η περιοχή της οροσειράς του Μαινάλου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία οικοτόπων (7) προσφέροντας καταφύγιο σε περίπου 30 Ελληνικά ενδημικά φυτικά taxa. Εν τούτοις οι πιο σημαντικοί σχηματισμοί είναι αυτοί των δασικών οικοσυστημάτων με *Abies cephalonica* και *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* τα οποία είναι τα πιο πυκνά και τα καλύτερα αντιπροσωπευόμενα στην Πελοπόννησο.

Συνολικά 33 αξιοσημείωτα αμφίβια, ερπετά και θηλαστικά έχουν καταγραφεί σ' αυτόν τον τόπο. Πέντε από αυτά αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC: οι νυχτερίδες *Rhinolophus ferrumequinum* και *R. hipposideros* (που ανήκουν στην κατηγορία κινδύνου 8 "Τρωτά" σύμφωνα με το εθνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων), οι χερσόβιες χελώνες *Testudo hermanni* και *T. marginata* και το φίδι *Elapha situla*. Και τα πέντε αυτά είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και το ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Η περιοχή εξάπλωσης της *T. marginata* περιορίζεται στην ηπειρωτική Ελλάδα (εκτός από τη Θράκη και το μεγαλύτερο μέρος της Μακεδονίας) και ένα μικρό τμήμα της νότιας Αλβανίας. Αυτή η χελώνα έχει επίσης εισαχθεί στη Σαρδηνία και ίσως και σε άλλα νησιά και παράκτιες περιοχές της Μεσογείου.

Από τα 28 Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη αυτού του τόπου η νυχτερίδα *Nyctalus leisleri* είναι απειλούμενο είδος (κατηγορία κινδύνου "Κινδυνεύοντα" σύμφωνα με το ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων), ενώ οι σαύρες *Lacerta graeca*, *Podarcis erhardii livadiaca*, *P. peloropnnesiaca* και η αλεπού *Vulpes v. hellenica* είναι ενδημικές της Ελλάδας. Σχεδόν και τα 28 taxa προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης (η αλεπού και τα τρωκτικά *Microtus thomasi* και *Apodemus mystacinus* είναι οι μόνες εξαιρέσεις). Τα περισσότερα taxa προστατεύονται επίσης από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 (εξαιρούνται η σαύρα *Ablepharus kitaibelli*, το φίδι *Vipera ammodytes*, ο λαγός *Lepus europaeus*, το κουνάβι *Martes foina* και ο ασβός *M. meles*). Τα άνουρα αμφίβια *Bufo viridis*, *Hyla arborea*, *Pelobates syriacus* και οι σαύρες *Ablepharus kitaibelli* και *Cyrtodactylus kotschy* αναφέρονται επίσης στο εγχειρίδιο του Προγράμματος CORINE-Biotopes, ενώ η σαύρα *Podarcis taurica ionica*, το φίδι *Coluber gemonensis*, ο μωξός *Glis g. pindicus*, ο σκαπτοποντικός *Microtus thomasi* και ο βραχοποντικός *Apodemus mystacinus epimelas* είναι ενδημικά της Βαλκανικής. Ο φρύνος *Pelobates syriacus* είναι πολύ σπάνιος στην Πελοπόννησο (έχει αναφερθεί μόνο από μία τοποθεσία αυτού του τόπου), η σαύρα *Cyrtodactylus kotschy bibroni* παρουσιάζει μια ασυνεχή εξάπλωση στην Ελλάδα, και ο λαγός είναι πολύ σπάνιος εξαιτίας του εντατικού κυνηγιού.

Η ορνιθοπανίδα του Όρους Μαίναλο είναι τυπική των ελληνικών ορεινών περιοχών που καλύπτονται μερικώς από δάση κωνοφόρων. Τα πιο αξιολογικά στοιχεία της είναι μερικά ημερόβια αρπακτικά πουλιά, όπως τα *Accipiter gentilis*, *A. nisus*, *B. buteo*, *Falco tinnunculus* και *F. peregrinus* (το τελευταίο είδος αναφέρεται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων, στην κατηγορία "Ανεπαρκώς γνωστά"). Η παρουσία του χρυσαετού *Aquila chrysaetos* είναι σήμερα αβέβαιη: το τελευταίο ζευγάρι αυτού του χαρακτηριστικού αετού των ελληνικών βουνών έχει αναφερθεί από αυτόν τον τόπο πριν περίπου οκτώ χρόνια.

Από τα ασπόνδυλα τα είδη *Plebejus sephirus*, *Anthocharis damone* και *Spatialia phlomidis* περιέχονται στην Ερυθρή λίστα της IUCN, ενώ το είδος *Pieris ergane* περιέχεται επίσης στην λίστα των "Threatened Rhopalocera (butterflies) of Europe".

Οι κυριότεροι κίνδυνοι για την χλωρίδα και πανίδα της περιοχής είναι η υπερβόσκηση, η κατασκευή δασικών δρόμων σε συνδυασμό με την θήρευση και τις τοπικές πυρκαγιές. Οι κυριότεροι κίνδυνοι για την τοπική πανίδα προέρχονται από τις ανθρώπινες επιδράσεις στους βιότοπους των ζώων λόγω της τουριστικής ανάπτυξης, της κατασκευής των δρόμων και της βόσκησης. Η θήρα είναι ο κυριότερος παράγοντας που ελαττώνει άμεσα του πληθυσμούς των ζώων ιδιαίτερα αυτούς των πτηνών.

2% αυτής της περιοχής NATURA (Δασώδης Περιοχή Αγ. Θεοδώρων Τρίπολης) έχει χαρακτηριστεί ως καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 604/B130.04.76)

GR2520002 «ΛΙΜΝΗ ΤΑΚΑ»

Η Λίμνη Τάκα βρίσκεται κοντά στην πόλη της Τρίπολης ανάμεσα σε λόφους με αραιή βλάστηση. Το μέγεθος και το βάθος της Λίμνης αυτής γλυκού νερού μεταβάλλονται σημαντικά από εποχή σε εποχή και από χρόνο σε χρόνο ανάλογα με το ύψος των βροχοπτώσεων, τη δραστηριότητα των πηγών, των υπογείων ρευμάτων κτλ. Υπάρχουν έτη κατά τα οποία, η λίμνη ξηραίνεται ολοκληρωτικά. Λεπτομερείς πληροφορίες για τη χλωρίδα και τους τύπους βλάστησης της περιοχής δεν είναι διαθέσιμες. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι στις μέρες μας το μεγαλύτερο ποσοστό της έκτασης που καταλάμβανε παλαιότερα η κοίτη της Λίμνης έχει αποδοθεί σε γεωργικές δραστηριότητες από τις οποίες σημαντικότερη είναι η καλλιέργεια για παραγωγή μήλων.

Δεκατρία είδη αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών που έχουν βρεθεί σ' αυτόν τον τόπο έχουν θεωρηθεί ως Άλλα ή Ελληνικά Σημαντικά Είδη. Από αυτά η νυχτερίδα *Pipistrellus kuhli* και ο κρικετός *Cricetulus migratorius* αναφέρονται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων ("Τρωτά" και "Κινδυνεύοντα", αντίστοιχα). Το δεύτερο από τα είδη αυτά είναι πολύ σπάνιο στην Ελλάδα και εξαπλώνεται μόνο στην ανατολική Στερεά και Πελοπόννησο. Η περιοχή εξάπλωσης αυτού του είδους είναι ασυνεχής και το νοτιοδυτικό όριό της βρίσκεται στην Ελλάδα. Οι σαύρες *Anguis cephalonicus*, *Podarcis peloponnesica* και ο κρικοποντικός *Arodemus flavicollis dietzi* είναι ενδημικά taxa της Πελοποννήσου (το πρώτο υπάρχει επίσης στα νησιά Ιθάκη, Κεφαλονιά και Ζάκυνθος).

Τα δεκατρία αυτά είδη αναφέρονται στη Συνθήκη της Βέρνης, με μόνη εξαίρεση το *A.f.dietzi*. Επίσης, όλα εκτός των *Rana ridibunda*, *Martes foina* και *A.f.dietzi* προστατεύονται από το ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Ο βάτραχος *Hyla arborea* και η νυχτερίδα *Pipistrellis kuhli* από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes. Επίσης, η σαύρα *Podarcis taurica ionica* είναι ενδημική των Βαλκανίων και ο κρικετός *Cricetulus migratorius* είναι σπάνιος

Ένα άλλο στοιχείο ενδεικτικό της ζωολογικής σημασίας αυτού του τόπου είναι η ποικίλη ορνιθοπανίδα που αποτελείται από υδρόβια, παρυδάτια, αρπακτικά και άλλες ομάδες πουλιών. Τα πουλιά αυτά ζουν είτε σ' αυτόν τον ίδιο τον τόπο είτε στη γύρω περιοχή, χρησιμοποιώντας τον τόπο ως πεδίο αναζήτησης τροφής. Χαρακτηριστικά είδη είναι τα *Ixobrychus minutus*, *N. myctitorax*, *Plegadis falcinellus*, *Egretta garzetta*, *H. himantopus*,

Sterna albifrons, *Circaetus gallicus*, *Aquila heliaca*, *Hieraaetus fasciatus*, *Circus aeruginosus*, *Falco tinnunculus*, κ.ά. Τα περισσότερα από αυτά είναι απειλούμενα σύμφωνα με το ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων και κατατάσσονται ακόμη και στην κατηγορία "Κινδυνεύοντα" (*Plegadis falcinellus*, *Aquila heliaca*). Ο τόπος αυτός θα πρέπει να θεωρηθεί πολύ σημαντικός για τα υδρόβια και παρυδάτια πουλιά, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της ανοιξιάτικης μεταναστευτικής περιόδου. Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η περιοχή αποτελεί έναν από τους λίγους μη παράκτιους υγροτόπους της Πελοποννήσου. Εξαιτίας της ύπαρξης αυτής της πλούσιας ορνιθοπανίδας, ο τόπος έχει αξιολογηθεί ως μια Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (Σ.Π.Π.Ε.).

Το νερό της Λίμνης χρησιμοποιείται για άρδευση και κατά τη διάρκεια των περιόδων της ξηρασίας ο "πρώην βυθός" της Λίμνης αποδίδεται στην καλλιέργεια. Η κακή διαχείριση του υδάτινου πόρου, οι πυροβολισμοί και η κτηνοτροφία είναι μερικές από τις ανθρώπινες δραστηριότητες που επιδρούν αρνητικά στο βιότοπο. Η περιοχή γενικά υποφέρει από τους κυνηγούς οι οποίοι αποτελούν και το μεγαλύτερο κίνδυνο για την πλούσια ορνιθοπανίδα της περιοχής. Αυτή είναι και ο καθοριστικός παράγοντας που κατατάσσει την περιοχή στις πιο σημαντικές της Πελοποννήσου σε σχέση με τα μεταναστευτικά είδη. Πρέπει να αναφερθούν επίσης και οι επιδράσεις που σχετίζονται με την καλλιέργεια, την κτηνοτροφία, την άντληση νερού για άρδευση κ.ά. Μετά από σχετικά ξηρούς χειμώνες ο βιότοπος ξηραίνεται τελείως κατά το καλοκαίρι. Οι προαναφερθείσες καταστάσεις είχαν καθοριστικές συνέπειες για τα ενδιαίτηματα των ειδών πανίδας και συνεπώς θεωρούνται ως οι λόγοι που οδήγησαν στη μείωση των πληθυσμών τους.

Η περιοχή χαρακτηρίζεται ως IBA (Important Bird Area)

GR2520003 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ ΜΟΥΣΤΟΥ»

Η λιμνοθάλασσα του Μουστού είναι ένας υγροβιότοπος όπου κυριαρχεί η κυρίως λίμνη που καταλαμβάνει το 45% περίπου της όλης έκτασης. Μικρότερες λίμνες και αλίπεδα υπάρχουν στα βόρεια και νότια του τόπου. Ο βραχώδης λόφος του Σοποτού με υψόμετρο 387μ. κυριαρχεί στη δυτική περιοχή, ενώ αμμοθίνες διαμορφώνονται στην ακτογραμμή. Η περιβάλλουσα βλάστηση αποτελείται από τυπικές φρυγανικές φυτοκοινωνίες, ενώ υπάρχουν κάποιες συστάδες με είδη του γένους *Tamarix*, ενώ εκτεταμένοι ελαιώνες (*Olea europaea* ssp. *europaea*) είναι καλά αναπτυγμένα σε καλλιεργούμενες και μη εκτάσεις. Γεωλογικά η ευρύτερη περιοχή ανήκει στη ζώνη Ολωνού-Πίνδου. Η αλατότητα της λιμνοθάλασσας ποικίλει μεταξύ 11-15%. Το βάθος της λιμνοθάλασσας στα βαθύτερα σημεία της φθάνει τα 5μ., ενώ τα περιθώρια της λίμνης αποτελούνται κυρίως από άμμο σε μίξη με χαλίκια.

Παρά το γεγονός ότι δεν έχουν επισημανθεί κάποια σπάνια και κινδυνεύοντα ή ενδημικά φυτά, η περιοχή έχει μια ποικιλία βιοτόπων, όπως φρύγανα, ελαιώνες και συστάδες *Tamarix* ανάμικτες με χασμοφυτικές διαμορφώσεις. Η περιοχή είναι πολύ σημαντική για την ξεκούραση και το φώλιασμα των πουλιών, ιδιαίτερα των αποδημητικών. Μεταξύ των ειδών της ορνιθοπανίδας της περιοχής αξίζει να τονιστεί η παρουσία του απειλούμενου πορφυροτσικνιά (κατηγορία "Τρωτά") *Ardea purpurea*. Η λιμνοθάλασσα Μουστού χρησιμοποιείται ως ιχθυοτροφείο. Ένας αριθμός 5 ειδών ψαριών, αμφιβίων και ερπετών έχει καταγραφεί στην περιοχή. Τρία από αυτά, το ψάρι *Aphanius fasciatus*, η χερσόβια χελώνα *Testudo marginata* και το φίδι *Elaphe situla* αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Το πρώτο

είδος έχει ευρεία εξάπλωση στην Ελλάδα και συνήθως προτιμάει υφάλμυρα νερά. Η χελώνα, αν και έχει εισαχθεί και στη Σαρδηνία, είναι στην πραγματικότητα είδος ενδημικό της Ελλάδας και Ν. Αλβανίας. Η παρουσία αυτού του είδους στην παρούσα περιοχή είναι αξιοσημείωτη επειδή οι βιότοποι που συνήθως προτιμάει βρίσκονται σε μεγαλύτερα υψόμετρα. Το τρίτο ταχον έχει επίσης ευρεία εξάπλωση στην Ελλάδα. Και τα δύο προαναφερόμενα είδη των ερπετών προστατεύονται από την ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία. Τα απομένοντα δύο ταχα έχουν αξιολογηθεί ως Άλλα Σημαντικά Είδη και αναφέρονται στη Συνθήκη της Βέρνης και προστατεύονται επίσης από το ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/198. Επιπλέον, ο φρύνος *Bufo viridis* έχει αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes, ενώ η σαύρα *Ophiomagus punctatissimus* έχει μια πολύ περιορισμένη περιοχή εξάπλωσης στην Ευρώπη που εντοπίζεται στη νότια ηπειρωτική Ελλάδα.

Η περιοχή αυτή απειλείται από ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως το κυνήγι θηραμάτων και πτηνών, ενώ την άνοιξη η περιοχή υπερβόσκειται. Δεν παρατηρείται ωστόσο έντονη μόλυνση των υδάτινων στοιχείων της λιμνοθάλασσας από αγροτικές δραστηριότητες. Το παράνομο κυνήγι και οι εκσκαφές για ανάληψη υλικών (άμμου και χαλικιού) ενοχλεί και υποβαθμίζει τους τοπικούς βιοτόπους.

8% της περιοχής (5% Λίμνη Μουστου / Κοιν. Μελίγους - Κορακοβούνι και 3% Παλαιοπαναγιά / Κοιν. Μελίγους - Κορακοβούνι) έχει χαρακτηριστεί καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 520/Β/70)

GR2520005 «ΜΟΝΗ ΈΛΩΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΔΡΑ ΛΕΩΝΙΔΙΟΥ»

Πρόκειται για μια μεγάλη χαράδρα στην ανατολική Πλευρά του όρους Πάρνωννα, που αρχίζει από το χωριό Κοσμάς (υψόμετρο 1000m), διασχίζει το μοναστήρι της Έλωνας και καταλήγει στο χωριό Λεωνίδιο (στο επίπεδο της Θάλασσας). Σε σημαντικό ποσοστό την περιοχή καλύπτουν ασβεστολιθικά πετρώματα, αλλά σε ακόμη μεγαλύτερο αναπτύσσονται *Abies cephaionica*

Έχουν καταγραφεί 3 τύποι οικοτόπων και η περιοχή έχει συνολικά καλή αξία. Γενικά η περιοχή συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό ενδημικών φυτικών ταχα (24), πολλά από τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά αλλά και σπάνια που τείνουν προς εξαφάνιση, όπως το *Potentilla arcadiensis*, ενώ 4 από αυτά είναι αποκλειστικά ενδημικά του φαραγγιού.

Όσον αφορά στην πανίδα της περιοχής, έχουν καταγραφεί 2 είδη θηλαστικών, 5 είδη ερπετών και 2 ασπόνδυλων. Μεταξύ αυτών, 1 είδος χελώνας αναφέρεται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC, 3 είδη προστατεύονται από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981) και 4 είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης. Επίσης, 1 είδος σαύρας περιλαμβάνεται στο εγχειρίδιο του προγράμματος CORINE και εμφανίζει έντονα ασυνεχή εξάπλωση.

Προς το παρόν η Περιοχή δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερα προβλήματα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες στην ευρύτερη περιοχή, εκτός από τα δημόσια έργα, σχετικά με τη διεύρυνση του δρόμου από το Λεωνίδιο προς το μοναστήρι.

GR2520006 «ΟΡΟΣ ΠΑΡΝΩΝΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΝΗΣ ΜΑΛΕΒΗΣ»

Από γεωλογικής απόψεως το όρος Πάρνωνας ανήκει στη ζώνη Γαβρόβου-Τρίπολης και συνίσταται κυρίως από ασβεστολιθικό υπόστρωμα. Πρόκειται για μια από τις αρχαιότερες περιοχές της Πελοποννήσου και ήταν απομονωμένη για πάρα πολλά χρόνια.

Το ύψος του Πάρνωνα φτάνει τα 1.935m και στις πλαγιές του αναπτύσσονται κωνοφόρα δάση από *Abies cephalonica* και *Pinus nigra ssp. pallasiana* καθώς και ο μοναδικός στην Ευρώπη οικότοπος βλάστησης *Juniperus drupacea*. Επίσης εμφανίζονται δάση με δενδρόκεδρους της Συρίας και δάση καστανιάς σε καλή κατάσταση και σε μεγάλη έκταση.

Γενικά υπάρχει μεγάλη ποικιλότητα διαφορετικών τύπων οικοτόπων (11 σε αριθμό) στους οποίους βρίσκουν καταφύγιο 100 περίπου ελληνικά ενδημικά φυτικά taxa, 6 από τα οποία είναι αποκλειστικά ενδημικά, 10 βαλκανικά ενδημικά, ενώ 31 είναι νέο για την επιστήμη και έχουν πρόσφατα περιγραφεί.

Ως προς την πανιδική σύνθεση καταγράφηκε σημαντικός αριθμός ειδών, τα οποία στην πλειονότητά τους προστατεύονται από Διεθνείς Συμβάσεις αλλά και την Ελληνική Νομοθεσία. Συγκεκριμένα, 2 είδη θηλαστικών και 4 είδη αμφιβίων / ερπετών περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC και 27 είδη έχουν χαρακτηριστεί σημαντικά και σχεδόν όλα προστατεύονται τόσο από Τη Συνθήκη της Βέρνης, όσο και από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981). Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται και 7 είδη ελληνικά ενδημικά, 3 βαλκανικά ενδημικά και 1 είδος με ασυνεχή εξάπλωση.

Επιπλέον, έχουν καταγραφεί 20 είδη ασπονδύλων από τα οποία 9 προστατεύονται από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/198 1) και 1 από τη Συνθήκη της Βέρνης.

Στην περιοχή υπάρχει διατηρητέο μνημείο της φύσης (Δάσος δενδροκέδρων στην Κυνουρία, ΦΕΚ 1211Δ/80). Επίσης, το 3% της περιοχής (1% Φονεμένη-Κουτσούρα και 2% Βαμβακούς-Συμπλέγματος Πάρνωνα) έχει χαρακτηριστεί καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 5661B/85)

ΚΟΡΙΝΘΙΑ

GR2530001 «ΚΟΡΥΦΕΣ ΟΡΟΥΣ ΚΥΛΛΗΝΗ (ΖΙΡΕΙΑ) & ΧΑΡΑΔΡΑ ΦΛΑΜΠΟΥΡΤΙΣΑ»

Στα δασικά υψομετρικά επίπεδα του όρους Κυλλήνη τα δάση κεφαλληνιακής ελάτης κατέχουν εκτεταμένες επιφάνειες (880.9ha) και ακολουθούνται ως προς την επιφάνεια που καλύπτουν από τα δάση μαύρης πεύκης, που καλύπτουν έκταση 350.6ha. Η χαράδρα της Φλαμπουρίτσας διασχίζεται από τον Σίθα ποταμό και χαρακτηρίζεται από δάση κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*) και μαύρης πεύκης (*Pinus nigra subsp. pallasiana*), υγρόφιλες όψεις των ορεινών δασών κωνοφόρων με πλατάνι (*Platanus orientalis*) και πολλές άλλες θαμνώδεις φυτοκοινωνίες, ασβεστολιθικούς απόκρημνους βράχους και ανοιχτά βραχώδη "στεππόμορφα" λιβάδια κατά τη μετάβαση από τα δασικά υψομετρικά επίπεδα προς τα ανωδασικά όρια. Τα μεσαία υψομετρικά επίπεδα (600-800m) χαρακτηρίζονται από υπολειμματικές συστάδες φυλλοβόλων δρυών (κυρίως με χνοώδη δρυ) και μεγάλες επιφάνειες καλλιεργούμενης γης.

Το όρος Κυλλήνη χαρακτηρίζεται από πλούσια χλωρίδα (ca. 1000 taxa) και σχετικά υψηλό ποσοστό ενδημισμού (122 taxa ή 12.8% της συνολικής χλωρίδας). 4 από τα ενδημικά είναι αποκλειστικά ενδημικά του όρους, 28 είναι Πελοποννησιακά ενδημικά και 90 είναι Ελληνικά ενδημικά που εξαπλώνονται σε περισσότερες από μία φυτογεωγραφικές περιοχές. Στα ανώτερα υψομετρικά επίπεδα (>=1000-2376μ) παρατηρείται μια σημαντική συγκέντρωση ενδημικών ειδών, η οποία σχετίζεται κυρίως με τη φυτοκοινωνιολογική απομόνωση αυτών των βιοτόπων και έχει ως ακολούθως ανά υψομετρικό όροφο βλάστησης: Υπερ-μεσογειακός (1000-1500μ: 62 taxa), Ορεινός-μεσογειακός (1500-2000μ: 97 taxa), Ορο-μεσογειακός (2000-2376μ: 59 taxa). Επιπλέον, μια εξαιρετικά μεγάλη ποικιλότητα σε τύπους οικοτόπων (φυτοκοινωνίες) παρατηρείται στα υψομετρικά επίπεδα που βρίσκονται πάνω από τα 16000μ. Τα περισσότερα από τα σπάνια, κινδυνεύοντα ή απειλούμενα είδη είναι περισσότερο ή λιγότερο αποκλειστικά παρόντα στους επιμέρους τύπους οικοτόπων αυτών των ανώτερων υψομετρικών επιπέδων. Είδη που εμφανίζονται σε περιορισμένη έκταση ορισμένων τύπων οικοτόπων των κορυφών του όρους Κυλλήνη είναι τα ακόλουθα: *Verbascum cylleneum*, *Galium cyllenium*, *Erodium chrysanthum*, *Globularia stygia*, *Valeriana olenaea*, *Scrophularia myriophylla*, *Cynoglossum graecum*, *Solenanthes stamineus* και *Allium frigidum*. Η χαράδρα της Φλαμπουρίτσας αποτελεί το μόνο γνωστό σταθμό ανεύρεσης των ειδών: *Centaurea amplifolia* και *Verbascum daenzeri*, ενώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι τα είδη *Adonis cyllenea* και *Biebersteinia orphanidea* τα οποία υπήρχαν μόνο στη Φλαμπουρίτσα, σήμερα θεωρούμε ότι έχουν εκλείψει από τον τόπο περιγραφής τους (*locus classicus*). Τα είδη που περιλαμβάνονται στα Πεδία 3.3 και 3.4 (Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη) με κίνητρο D ανήκουν στις ακόλουθες κατηγορίες:

a) Βαλκανικά ενδημικά: *Poa thessala*, *Lilium chalcidonicum*, *Minuartia stellata*, *Acer heldreichii*, *Dianthus integer* subsp. *minutiflorus*, *Silene radicata* subsp. *radicata*, *Achillea holosericea*, *Anthemis arvensis* subsp. *cyllenea*, *Arenaria cretica*, *Astragalus creticus* subsp. *rumelicus*, *Bromus cappadocicus* subsp. *lacmonicus*, *Campanula spatulata* subsp. *spatulata*, *Carlina frigida*, *Anthyllis vulneraria* subsp. *bulgarica*, *Crocus sieberi* subsp. *sublimis*, *Centaurea amplifolia*, *Herniaria parnassica* subsp. *parnassica*, *Centaurea spruneri*, *Hieracium cymosum* subsp. *heldreichianum*, *Linum elegans*, *Malcolmia graeca* subsp. *bicolor*, *Myosotis alpestris* subsp. *suaveolens*, *Pedicularis graeca*, *Saxifraga chrysosplenifolia*, *Saxifraga rotundifolia* subsp. *taygetea*, *Scrophularia laciniata*, *Sesleria tenerrima*, *Silene caesia*, *Trifolium pignanti* και *Valantia aprica*.

b) Είδη με εξάπλωση στη Βαλκανική χερσόνησο και στην Ανατολία: *Acantholimon echinus* subsp. *echinus*, *Anthemis cretica* subsp. *cretica*, *Arenaria filicaulis* subsp. *graeca*, *Achillea fraasii*, *Aethionema saxatile* subsp. *oreophilum*, *Carduus tmoleus*, *Dianthus viscidus*, *Geranium macrostylum*, *Ornithogalum oligophyllum*, *Ptilotrichum cyclocarpum*, *Saxifraga sempervivum*, *Scrophularia myriophylla*, *Thymus longicaulis* subsp. *chaubardii*.

c) Τα υπόλοιπα είδη παρουσιάζουν ενδιαφέρον πρότυπο γεωγραφικής κατανομής. Μερικά από τα προαναφερόμενα είδη εντάσσονται σε μία από τις κατηγορίες επικινδυνότητας του Βιβλίου Ερυθρών Δεδομένων της IUCN (WCMC, 1993): *Centaurea amplifolia* (R), *Solenanthes stamineus* (E), *Allium frigidum* (R), *Centaurea spruneri* (R), *Scrophularia myriophylla* (R).

Ένα σύνολο από 22 είδη σπονδυλωτών, εκτός από πουλιά, που είναι σημαντικά για διάφορους λόγους έχουν καταγραφεί σ' αυτόν τον τόπο. Μεταξύ αυτών, δύο απειλούμενες

νυχτερίδες αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC (Πεδίο 3.2). Είκοσι taxa αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών βρίσκονται στους καταλόγους των Πεδίων 3.3 και 3.4 ως Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη. Δύο από αυτά, συγκεκριμένα, ο νανοκρικετός *Cricetulus migratorius*, και ο δενδρομυξός *Dryomys nitedula wingei* είναι απειλούμενα και περιλαμβάνονται στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων (κάτω από τις κατηγορίες "Κινδυνεύοντα" και "Σπάνια", αντίστοιχα). Τρία taxa (οι σαύρες *Algyroides moreoticus* και *Podarcis erhardii livadiaca*, και η αλεπού *Vulpes v. hellenica*) είναι ενδημικά της Ελλάδας.

Τα περισσότερα από τα 20 σημαντικά taxa βρίσκονται στους καταλόγους της Συνθήκης της Βέρνης (κίνητρο C) και/ή στο Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 (κίνητρο D). Δύο από αυτά τα είδη (τα *Bufo viridis* και *Hyla arborea*) αναφέρονται στο εγχειρίδιο του Προγράμματος CORINE-Biotopes. Τέσσερα άλλα, τα *Podarcis taurica ionica*, *Coluber gemonensis*, *Glis glis pindicus*, και *Dryomys nitedula wingei* είναι βαλκανικά ενδημικά, και ένα (το *Cricetulus migratorius*) έχει το νοτιοδυτικότατο όριο της εξάπλωσής του στην Πελοπόννησο (όλοι αυτοί είναι επιπρόσθετοι λόγοι που μας οδηγούν να αποδώσουμε σ' αυτά τα taxa το κίνητρο D). Τα ασπόνδυλα είδη που αναφέρονται στο πεδίο 3.4 με κίνητρο D προστατεύονται από το Ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981.

Η πυκνή ανάπτυξη ενός δασικού, αλλά και ανωδασικού οδικού δικτύου, που έφτασε ακόμη και στις πιο απομονωμένες θέσεις του όρους Κυλλήνη, είναι ο πιο άμεσος παράγοντας υποβάθμισης, διάσπασης της συνέχειας των επιμέρους δασικών οικοτόπων βλάστησης και περιορισμού της έκτασης των δασών, όσον αφορά τα υψόμετρα πάνω από τα 1000μ. Οι μη φυσικές φωτιές (εμπρησμός) που έκαναν την εμφάνισή τους στους οικοτόπους της χαράδρας της Φλαμπουρίτσας στα πλαίσια του Υπερ-μεσογειακού ορόφου βλάστησης, κατέστρεψαν μεγάλες εκτάσεις που καλύπτονταν από δάση ελάτης και μαύρης πεύκης και επέδρασαν αρνητικά στους πληθυσμούς των ζώων. Σε μερικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα στις νότιες έκθεσης κλιτύες του όρους Κυλλήνη, η υπερβόσκηση φαίνεται να είναι ο πιο καθοριστικός παράγοντας υποβάθμισης και/ή ολοκληρωτικής καταστροφής των δασών που προϋπήρχαν σε υψόμετρα μεγαλύτερα από 1500μ (το ανώτερο δασοόριο των νότιων πλαγιών δεν ξεπερνά τα 1500μ). Στα υψομετρικά επίπεδα πάνω από τα δασοόρια η βόσκηση μπορεί να θεωρηθεί ως παράγοντας συνεξέλιξης της κλιματικής ή ανθρωπο-κλιματικής κλίμαξ βλάστησης των ανοιχτών βραχωδών "στεππόμορφων" λιβαδιών.

Ο τόπος αυτός περιλαμβάνει ένα καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 903/B/76.

GR2530002 «ΛΙΜΝΗ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑ»

Η λίμνη Στυμφαλία αποτελεί τμήμα του οροπεδίου που βρίσκεται στο νοτιότερο άκρο του νομού Κορινθίας και περιβάλλεται από τα όρη Κυλλήνη (Ζήρια), Ολίγυρτο, Μαυροβούνιο και Γκαρρία. Το γεωλογικό υπόστρωμα του τόπου αποτελείται κυρίως από ασβεστολίθους που ανήκουν στη γεωτεκτονική ζώνη Γαβρόβου-Τριπόλεως. Ο βυθός της λίμνης καλύπτεται από πρόσφατες εναποθέσεις αργίλλου. Πολλά καρστικά φρέατα περιβάλλουν την λίμνη και την τροφοδοτούν με καθαρό νερό. Το εμβαδόν της επιφάνειας της παρουσιάζει εποχιακές διακυμάνσεις, είναι μεγαλύτερο κατά τον χειμώνα ανερχόμενο στα 770 ha, ενώ κατά την διάρκεια του καλοκαιριού κυμαίνεται γύρω στα 350 ha. Κατά καιρούς η λίμνη αποξηραίνεται εντελώς. Κατά την περίοδο της ξηρασίας των χρόνων 1989-1990 η λίμνη είχε τελείως

αποξηρανθεί και είχε χρησιμοποιηθεί για αγροτικές καλλιέργειες από τους κατοίκους των γειτονικών χωριών.

Λίμνες ορεινού τύπου όπως η Στυμφαλία είναι σπάνιες όχι μόνο στην Πελοπόννησο αλλά σε όλη την Ελλάδα. Ο τόπος αυτός είναι πολύ σημαντικό καταφύγιο για τα μεταναστευτικά πουλιά και βέβαια, για πολλά από αυτά, τόπος αναπαραγωγής. Επιπλέον, εκεί απαντά το αποκλειστικό ενδημικό είδος *Phoxinellus stymphalicus*. Το ψάρι αυτό παρουσιάζει μεγάλο βιολογικό ενδιαφέρον αφού κατά την περίοδο της ξήρανσης της λίμνης επιβιώνει βυθιζόμενο στην λάσπη και έτσι ώστε να σχηματίζεται ένα ολισθηρό κάλυμμα γύρω από το σώμα του. Επιπλέον η μεγάλη ποικιλία των οικολογικών θώκων που υπάρχουν γύρω από την λίμνη, όπου φύονται πολλά Ελληνικά ενδημικά φυτικά taxa φανερώνουν την οικολογική ποικιλότητα της περιοχής. Οι καλά αναπτυγμένοι σχηματισμοί των κωνοφόρων δασών με τα Ελληνικά ενδημικά *Abies cephalonica* (κεφαλληνιακή ελάτη) και *Pinus nigra subsp. pallasiiana* (μαύρη πεύκη), δίνουν μία επιπρόσθετη αξία σε όλη την περιοχή. Πρόσφατα, η περιοχή χρησιμοποιήθηκε για την περιβαλλοντική εκπαίδευση των μαθητών των λυκείων του Νομού Κορινθίας.

Μια ποικίλη πανίδα σπονδυλωτών ζει σ' αυτόν τον τόπο και περιλαμβάνει πολλά ενδημικά, σπάνια ή απειλούμενα ζώα. Έξι είδη θηλαστικών και ερπετών (δύο νυχτερίδες, δύο βαλοχελώνες, μια χερσόβια χελώνα και ένα φίδι) περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC (Πεδίο 3.2). Τα δύο είδη νυχτερίδων του γένους *Rhinolophus* είναι απειλούμενα στην Ελλάδα (κατηγορία κινδύνου "Τρωτά"). Και τα έξι αυτά είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981.

Επιπλέον, 31 taxa ψαριών, άνυρων αμφιβίων, σαυρών, φιδιών και θηλαστικών κατατάσσονται στους Πίνακες των Πεδίων 3.3 και 3.4 ως Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη και χαρακτηρίζονται από μία έως τρεις κατηγορίες κινήτρων. Πρέπει να τονιστεί ότι μεταξύ αυτών των taxa υπάρχουν εννέα ελληνικά ενδημικά (motivation B) και ότι από τα οκτώ ελληνικά ενδημικά είδη ερπετών, τα τέσσερα υπάρχουν σ' αυτόν τον τόπο. Τα ψάρια *Pseudophoxinus stymphalicus*, *Leuciscus cephalus* και ο μυωξός *Dryomys nitedula* είναι απειλούμενα taxa στην Ελλάδα ("Τρωτά" / "Κινδυνεύοντα", "Τοπικά τρωτά" και "Σπάνια", αντίστοιχα) (κίνητρο A). Το υποείδος *P.s. stymphalicus* είναι ενδημικό της λίμνης Στυμφαλίας, ενώ το *L.c. peloponensis* είναι ενδημικό της Πελοποννήσου. Σχεδόν όλα τα 31 "Σημαντικά Είδη" προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης (κίνητρο C.) και από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 (κίνητρο D). Εξαιρέσεις της πρώτης περίπτωσης είναι τα taxa: *L.c. peloponensis*, *Erinaceus concolor*, *Myocastor coyrus*, *V. vulpes* και τα δύο είδη *Arodemus*, ενώ της δεύτερης τα *Rana ridibunda*, *Ablepharus kitaibelii*, *Vipera ammodytes*, *Myocastor coyrus*, *V. vulpes*, *Martes foina* και τα δύο είδη *Arodemus*.

Όμως, ορισμένα taxa δέχονται το κίνητρο D για άλλους λόγους. Συγκεκριμένα, το *Ablepharus kitaibelii* επειδή αναφέρεται στο Πρόγραμμα CORINE-Biotopes, το *Myocastor coyrus* επειδή εμφανίζει στην Ελλάδα λίγους διάσπαρτους και πλήρως απομονωμένους πληθυσμούς, και το *Arodemus mystacinus epimelas* επειδή είναι ενδημικό των Βαλκανίων. Ορισμένα από τα είδη που προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα λαμβάνουν το κίνητρο D και για πρόσθετους λόγους: α) Τα *Bufo viridis*, *Hyla arborea*, *Rana dalmatina*, *Coronella austriaca* και *Natrix tessellata* επειδή αναφέρονται στο εγχειρίδιο του Προγράμματος CORINE-Biotopes. β) Το *Coronella austriaca* επειδή είναι πολύ σπάνιο στην Πελοπόννησο. γ) Τα *Podarcis taurica*

ionica, Coluber gemonensis και Dryomys nitedula wingei επειδή είναι ενδημικά των Βαλκανίων. δ) Το Muscardimus avellanarius επειδή αναφέρεται στους καταλόγους INCN και UNEP. Πολλά είδη πουλιών χρησιμοποιούν τη λίμνη και τη γύρω περιοχή για φώλιασμα, διαχείμαση ή ανάπαυση κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης.

Μεταξύ αυτών υπάρχουν αρπακτικά, όπως τα Circus aeruginosus ("Τρωτά"), C. cyaneus, Pernis apivorus, Lanius collurio, Asio otus κ.ά. Υπάρχουν επίσης πολλά υδρόβια και παρυδάτια είδη, όπως τα N. nycticorax ("Ανεπαρκώς γνωστά"), Ardea purpurea ("Τρωτά"), Ardeola ralloides, Egretta garzetta, Ixobrychus minutus, Plegadis falcinellus ("Κινδυνεύοντα"), Gelochelidon nilotica ("Κινδυνεύοντα"), Chlidonias niger ("Τρωτά"), Tringa glareola, Tachybaptus ruficollis κ.ά. Ακόμη έχουν καταγραφεί δρυοκολάπτες (Picus viridis).

Η περιοχή μερικώς επικαλύπτεται από καταφύγιο θηραμάτων σύμφωνα με το ΦΕΚ 689/24-5-76

GR2530003 «ΑΚΡΟΚΟΡΙΝΘΟΣ»

Από γεωλογικής απόψεως η περιοχή ανήκει στην αρχαία περιοχή της Πελοποννήσου, όμοια με τα όρη Πάρνωνας και Ταΰγετος και αποτελείται από ένα λόφο με υψόμετρο 574m. Το υπέδαφος συνίσταται από σκληρά ασβεστολιθικά πετρώματα τα οποία σχηματίζουν απότομες πλαγιές πλούσιες σε χασμοφυτική βλάστηση. Κοντά στην κορυφή του βραχώδους αυτού σχηματισμού είναι κτισμένο ένα ενετικό κάστρο, ενώ στην κορυφή του βρίσκονται τα ερείπια ενός αρχαίου ελληνικού ναού.

Γενικά η περιοχή έχει χλωριδικό, πανιδικό αλλά και ιστορικό ενδιαφέρον. Φιλοξενεί έναν αριθμό ελληνικών ενδημικών taxa με πιο σημαντικό το σπάνιο taxon *Stachys virgata*. Το είδος αυτό τείνει προς εξαφάνιση και για το λόγο αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη μεταχείριση. Οι λόφοι με φυσική βλάστηση από *Euphorbia dendroides* παρουσιάζουν επίσης ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Οι τύποι οικοτόπων που αναφέρονται από την περιοχή είναι 4 με καλή αντιπροσωπευτικότητα, μέση διατήρηση και συνολικά καλή αξία. Ωστόσο, οι πρόποδες του λόφου δέχονται ισχυρές επιδράσεις από τις ανθρωπίνες δραστηριότητες π.χ. καλλιέργειες.

Στην περιοχή έχουν καταγραφεί 9 είδη φυτών, 12 είδη ερπετών (ένα από αυτά η χελώνα *Testudo hermani* συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα II της 92/43/EEC), 1 αμφίβιο και 15 είδη ασπόνδυλων (ένα από αυτά - η *Callimorpha quadripunctata* - συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα II της 92/43/EEC). Από τα αμφίβια και ερπετά 12 είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και 10 από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981), ενώ από τα ασπόνδυλα 1 είδος προστατεύεται από τη Συνθήκη της Βέρνης και 4 από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981). Τέλος, 2 είδη σαύρας είναι ελληνικά ενδημικά και 1 ενδημικά της Βαλκανικής.

Οι κυριότεροι κίνδυνοι για την πανίδα της περιοχής είναι η θήρευση και ο τουρισμός, λόγω των προκαλούμενων μεταβολών στο βιότοπό τους.

GR2530004 «ΟΡΟΣ ΟΛΙΓΥΡΤΟΣ»

Το όρος αυτό εκτείνεται στο ΒΑ τμήμα της Κεντρικής Πελοποννήσου και συνδέει τα βουνά Ζήρεια προς Βορρά, Αρτεμίσιο και Φαρμακά προς τα ΝΑ και Σαϊτά προς δυσμάς. Το βουνό αποτελείται από τρεις κύριους κλάδους: α) Μαυροβούνι ή Παρνιάς (1695μ), στο βορειο-ανατολικό τμήμα, πυκνά δασωμένο, β) Μαύρες Κορυφές (Απέλαυρον Όρος), που εκτείνονται από την υψηλότερη κορυφή Σκίπιζα (1935μ) προς ανατολάς, μεταξύ της λίμνης Στυμφαλίας και της κοιλάδας της Σκοτεινής και γ) Σκίαθις (1777μ) στο νότιο τμήμα, ένας βραχύωδης απότομος όγκος.

Το μεγαλύτερο βόρειο και κεντρικό τμήμα του όρους αποτελείται από έντονα καρστικοποιημένους ασβεστόλιθους που ανήκουν στη γεωτεκτονική ζώνη Τριπόλεως. Λιγότερο εκτεταμένοι μεταμορφωμένοι σχιστόλιθοι συναντώνται επίσης. Στο νότιο τμήμα επικρατούν ασβεστόλιθοι της ζώνης Πίνδου με τοπικές εμφανίσεις κερατολίθων και πετρωμάτων του φλύσχη. Η υψηλότερη ζώνη του βουνού περιλαμβάνει βραχώδεις πλαγιές, απόκρημνα βραχώδη πρηνή και βοσκοτόπια. Τα δάση της κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*) προτιμούν το βόρειο τμήμα του βουνού και υψόμετρα 1200-1600μ (εν τούτοις σε μερικές περιπτώσεις υπάρχουν άτομα ελάτης σε υψόμετρα μικρότερα των 700μ), ενώ το νότιο τμήμα είναι υπερβουσκομημένο με σκόρπια άτομα δρυός (*Quercus* sp.) και υπολείμματα μακκίας βλάστησης ή παλαιότερων δασών. Η κορυφογραμμή του Ολίγυρτου είναι ο υδροκρίτης μεταξύ των περιοχών του Φενεού (710μ) προς τα βορειοδυτικά, της λίμνης Στυμφαλίας (alt. 600m) προς τα βορειοανατολικά της Αλέας (alt. 600m) προς τα νοτιο-ανατολικά της Κανδήλας (630μ) προς τα νότια. Οι κύριες χαράδρες και ρεματιές έχουν ΒΑ - ΝΔ κατεύθυνση, αλλά δεν είναι πολύ βαθιές. Μεγάλες πηγές εμφανίζονται κυρίως κατά μήκος του νότιου ορίου του Ολίγυρτου, μεταξύ των ασβεστολίθων και των ιζημάτων της πεδιάδας της Κανδήλας. Οι κυριότερες πηγές (Κουρπά και Σίντζη) συνδέονται με ένα ποτάμι που ρέει προς την καταβόθρα Πλέσια. Στην περιοχή των πηγών σχηματίζεται υγροβιότοπος. Άλλη μεγάλη πηγή αναβλύζει στα ΒΑ του βουνού στην περιοχή Λαύκας συμβάλλοντας στο υδατικό ισοζύγιο της λίμνης Στυμφαλίας που είναι ο πιο σημαντικός υδροβιότοπος της ΒΑ Πελοποννήσου. Υπάρχει επίσης μία μεγάλη πηγή στους πρόποδες του Σκίαθι, κοντά στο χωριό Αλέα, το νερό της οποίας ρέει προς την καταβόθρα της καρστικής πεδιάδας της Αλέας.

Η περιοχή είναι μεγάλης σημασίας λόγω των ακόλουθων χαρακτηριστικών:

Το όρος Ολίγυρτος βρίσκεται στο κέντρο μεταξύ των οροπεδίων Φενεού, Στυμφαλίας και Κανδήλας, που είναι οι πιο σημαντικές υδρολογικές λεκάνες της Β Πελοποννήσου. Είναι μία περιοχή μεγάλων υψομέτρων και σημαντικών δασών στο βόρειο τμήμα, με βιότοπους κατάλληλους για φυτά και ζώα και οι βραχώδεις απότομες πλαγιές των κορυφογραμμών και όχι μόνο αυτές επίσης περιλαμβάνουν βιοτόπους κατάλληλους για σπάνια και ενδημικά φυτά. Πολλά ενδιαφέροντα φυτικά taxa ευρίσκονται στην περιοχή.

Από τα φυτά που βρίσκονται στους καταλόγους των πεδίων 3.3 και 3.4 η *Viola oligyrtia* είναι τοπικό ενδημικό, 11 taxa (*Galium violaceum*, *Erysimum pectinatum*, *Aurinia moreana*, *Thlaspi graecum*, *Onosma erectum* subsp. *malicky*, *Marrubium cylleneum*, *Sideritis claudenstina*, *Scrophularia heterophylla* var. *taygetea*, *Valeriana olenaea*, *Anthemis laconica*, *Adonis cylleneae*) είναι ενδημικά της Πελοποννήσου και 18 taxa (*Abies cephalonica*, *Silene auriculata*, *Cerastium candidissimum*, *Crataegus pycnoloba*, *Draba lacaitae*, *Rhamnus sibthorpianus*,

Satureja parnassica, *Linaria microcalyx* subsp. *microcalyx*, *Asperula taygetea*, *Galium peloponnesiacum*, *Pteroccephalus perennis*, *Campanula rupestris*, *Achillea umbellata*, *Centaurea raphanina* subsp. *mixta*, *Fritillaria mutabilis*, *Fritillaria graeca*, *Colchicum graecum*) είναι ενδημικά της Ελλάδος. Τα είδη *Abies cephalonica*, *Asperula taygetea*, *Scrophularia taygetea*, *Valeriana olenaea*, *Campanula rupestris* ταξινομούνται ως "Rare" (Σπάνιο) στη WCMC Plant Database, καθώς επίσης και στη IUCN R.D.B. Η *Valeriana olenaea* και η *Campanula rupestris* προστατεύονται από την Ελληνική νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981), ενώ η *C. rupestris* χαρακτηρίζεται επίσης από την UNEP ως "Rare". Τα είδη *Centaurea raphanina* subsp. *mixta*, *Cerastium candidissimum*, *Crataegus pycnoloba*, *Draba lacaitae*, *Erysimum pectinatum*, *Galium peloponnesiacum*, *Rhamnus sibthorpianus*, *Satureja parnassica*, *Sideritis clandestina*, *Thlaspi graecum*, *Galium thymifolium*, *Onosma erectum*, χαρακτηρίζονται ως "not threatened" από την WCMC Plants Database, καθώς επίσης από το IUCN R.D.B, αλλά μπορούν εύκολα να μπουν σε κίνδυνο. Η *Achillea umbellata* χαρακτηρίζεται με ερωτηματικό "?" στη WCMC Plants Database. Το *Adonis cyllenea* χαρακτηρίζεται ως "E" (endangered) στην WCMC Plants Database και ως "V" (vulnerable) στο IUCN R.D.B, προστατεύεται από την Ελληνική Νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981). Ήταν γνωστό μόνο από το όρος Κυλλήνη και εθεωρείτο εξαφανισθέν είδος, όταν ανακαλύφθηκε ξανά στον Ολίγυρτο (Παρνιάς) πριν από λίγα χρόνια. Από αλλού είναι γνωστό μόνο από μία συλλογή από τον Πόντο στη ΒΑ Τουρκία, αυτή όμως η αναφορά χρειάζεται επαλήθευση. Η προστασία αυτού του είδους είναι μέγιστης σημασίας. Τα φυτά που χαρακτηρίζονται με το γράμμα D στα πεδία 3.3 και 3.4, έχουν ενδιαφέρουσα γεωγραφική εξάπλωση, όπως: α) τα είδη *Arenaria filicaulis* subsp. *graeca*, *Minuartia stellata*, *Scrophularia laciniata*, *Pedicularis graeca*, *Campanula spatulata*, *Lilium chalcedonicum* και *Poa thessala*, που είναι ενδημικά της Βαλκανικής, από τα οποία τα δύο τελευταία προστατεύονται από την Ελληνική Νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981), ενώ το *Peucedanum longifolium* εξαπλώνεται στη Βαλκανική και την Κεντρική Ρουμανία, β) τα είδη *Thymus leucotrichus*, *Galium incanum* subsp. *incanum* και *Tulipa orphanidea*, που εξαπλώνονται στην Ελλάδα και Τουρκία, ενώ επιπλέον το *Thymus leucotrichus* εξαπλώνεται επίσης σε Λίβανο και Συρία. Τα είδη *Tulipa orphanidea* και *Galium incanum* subsp. *incanum* προστατεύονται από την Ελληνική Νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981) γ) το είδος *Alyssum siculum* που εξαπλώνεται στη Σικελία και Ελλάδα. Το *Taxus baccata* που έχει διακεκομμένη εξάπλωση σε Ευρώπη, Β. Αφρική και Δ. Ασία, υπάρχει στο Ολίγυρτο (υπό μορφή μεμονωμένων ατόμων). Εάν εξασφαλιστεί η συνέχεια του δάσους και επεκταθεί στο νότιο τμήμα του βουνού όπως ήταν και στο παρελθόν, τότε ο Ολίγυρτος θα μπορούσε να είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ των σημαντικών οικοσυστημάτων των ορέων Κυλλήνης και Χελμού και εκείνων των ορέων Αρτεμισίου και Φαρμακά προς τα νοτιοανατολικά. Ετσι θα μπορέσουν να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των θηλαστικών των δασών, εφόσον η ύπαρξη τους εξαρτάται από την ύπαρξη εκτεταμένων δασικών οικοσυστημάτων.

Η παρουσία πολλών ενδημικών taxa και η ποικιλότητα της τοπικής πανίδας είναι επίσης καλοί δείκτες της αξίας του τόπου. Η αξιολογημένη πανίδα σπονδυλωτών αυτού του τόπου (χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα πουλιά) αποτελείται από 24 καταγεγραμμένα είδη (τέσσερα αμφίβια, 14 ερπετά και έξι θηλαστικά). Τέσσερα από τα είδη ερπετών αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC (βλέπε Πεδίο 3.2). Όσον αφορά τα Άλλα και τα Ελληνικά Σημαντικά Είδη των Πεδίων 3.3 και 3.4 αντίστοιχα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί η ύπαρξη έξι ελληνικών ενδημικών taxa (κίνητρο Β). Εκτός από την αλεπού *Vulpes v. hellenica*,

όλα τα υπόλοιπα ζωικά taxa των Πεδίων 3.2, 3.3 και 3.4 προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης. Για τα είδη των δύο τελευταίων Πεδίων το γεγονός αυτό επισημαίνεται με το κίνητρο C. Εκτός από τη Συνθήκη της Βέρνης, η αγριόγατα *Felis silvestris* προστατεύεται επίσης από τη Συνθήκη CITES. Δεκαοκτώ από τα 24 taxa προστατεύονται επίσης από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 και γι' αυτό σημειώνονται με το κίνητρο D. Το ίδιο κίνητρο δικαιολογείται και στα *Bufo viridis*, *Hyla arborea*, *Podarcis muralis* και *Felis silvestris* επειδή αυτά έχουν επίσης αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes. Ο λαγός *Lepus europaeus* σημειώνεται με το κίνητρο D, εξαιτίας της γενικής σπανιότητάς του στην Ελλάδα λόγω του εντατικού κυνηγιού. Το κίνητρο D που δίδεται στη σαύρα *Podarcis taurica ionica* δικαιολογείται από το γεγονός ότι αυτό το taxon είναι ενδημικό των ΝΔ Βαλκανίων.

GR2530005 «ΟΡΗ ΓΕΡΑΝΙΑ»

Ο ορεινός όγκος των Γερανείων (ψηλότερη κορυφή 1351 m) οριοθετείται κοντά στο κέντρο της Αθήνας (απέχει περίπου 60 km). Το ανατολικό τμήμα της προτεινόμενης περιοχής ανήκει στο Νομό Αττικής, ενώ το δυτικό στο Νομό Κορινθίας. Η ορεινή έκταση των Γερανείων σχηματίζεται κυρίως από ασβεστόλιθους και φλύσχες. Το κλίμα είναι Μεσογειακού τύπου, με αυστηρά καθορισμένη ξηρή περίοδο κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών. Η μέση μηνιαία μέγιστη, ελάχιστη και μέση θερμοκρασία φθάνει τους 22.6, 13.0 και 18.5 °C αντίστοιχα (Μ.Σ. Ελευσίνας).

Οι τύποι οικοτόπων της προτεινόμενης περιοχής είναι χαρακτηριστικοί για τα Μεσογειακού τύπου οικοσυστήματα, όπως δάση αείφυλλων σκληρόφυλλων (μακκί, 6310 τύπος οικοτόπων), με *Quercus coccifera* (πουρνάρι), *Pistacia lentiscus* (σχίνο), *P. terebinthus* (κοκκορεβιθιά), *Phillyrea media* (φιλλύκι), *Cistus creticus* (λαδανιά), *Cistus monspelliensis* και *Brachyrodium ramosum*, που καλύπτουν την πλειονότητα των ασβεστολιθικών πλαγιών. Στην περιοχή εμφανίζεται υψηλή δασοκάλυψη με κωνοφόρα είδη της εύκρατης ζώνης, κυρίως με δάση χαλεπίου πεύκης, *Pinus halepensis* (9540). Παρόχθιες διαπλάσεις υγρόφιλων ειδών, μικρής έκτασης, εμφανίζονται κατά μήκος των ρεμάτων περιοδικής ροής (3290), με *Nerium oleander* (πικροδάφνη) και *Vitex agnus castus* (λυγαριά). Οι ψηλότερες και ψυχρότερες εκτάσεις της προτεινόμενης περιοχής καλύπτονται από άριστης δομής συστάδες της ενδημικής ελληνικής ελάτης, *Abies cephallonica* (ο συγκεκριμένος τύπος οικοτόπων δεν συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα I, κωδικός CORINE 42.18). Συχνά απαντώνται φρύγανα (5420) και διαπλάσεις αρκεύθου (*Juniperus phoenicia*, 5212), που καλύπτουν σημαντική έκταση. Επίσης η ευμεσογειακή υποζώνη βλάστησης Oleo-Ceratonion (9320) εκπροσωπείται από θαμνώδη είδη όπως η *Ceratonia siliqua* (χαρουπιά), ο *Juniperus*

Η ποιότητα και η σπουδαιότητα της προτεινόμενης περιοχής θα πρέπει να αξιολογηθούν λαμβάνοντας υπόψη την εγγύτητα των Γερανείων στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της Ελλάδας, την Αθήνα. Στα Γεράνεια όρη απαντούν καλά διατηρημένα φυσικά οικοσυστήματα, με κύριους αντιπροσώπους τα δασικά οικοσυστήματα. Οι συστάδες της κεφαλληνιακής ελάτης βρίσκονται σε άριστο επίπεδο διατήρησης. Τα δάση της χαλεπίου πεύκης δημιουργούν φυσικό περιβάλλον μέγιστης αισθητικής αξίας, καθώς και οικολογικής σημασίας. Οι δασωμένες εκτάσεις γεινιάζουν με τη Δυτική Αττική, περιοχή ιδιαίτερα βεβαρημένη από την βιομηχανική δραστηριότητα.

Παρόλο που το πλήθος των τύπων οικοτόπων δεν είναι εντυπωσιακό, ένας σημαντικός αριθμός ενδημικών φυτών απαντάται στην ευρύτερη προτεινόμενη περιοχή. Τα Γεράνια όρη αποτελούν το μοναδικό βιότοπο του κινδυνεύοντος, τοπικού ενδημικού υποείδους, *Centaurea attica* ssp. *megarensis* (*Centaurea megarensis*), υποείδος που συμπεριλαμβάνεται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43 /ΕΟΚ. Οι πληθυσμοί της *Centaurea attica* ssp. *megarensis* είναι μικροί, διάσπαρτοι και δέχονται σημαντική πίεση από βόσκηση και υπερβόσκηση

Τα ενδημικά είδη *Asperula pulvinaris* και *Stachys spruneri* προστατεύονται από την Ελληνική Νομοθεσία (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981). Συγχρόνως το είδος *Stachys spruneri* περιέχεται στον Κατάλογο απειλούμενων φυτών του CORINE και χαρακτηρίζεται ως σπάνιο είδος (IUCN, 1993) στην Ελλάδα και στον Κόσμο. Το ενδημικό φυτό *Achillea umbellata* περιέχεται στον Κατάλογο απειλούμενων φυτών του CORINE.

Τα είδη *Chalcides ocellatus* και *Lacerta trilineata* συμπεριλαμβάνονται στο IV Παράρτημα της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, ανήκουν στα αυστηρά προστατευόμενα είδη (Συνθήκη της Βέρνης) και προστατεύονται από τον Ελληνικό Νόμο (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981). Επίσης το είδος *Ablepharus kitaibellii* ανήκει στο IV Παράρτημα της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, προστατεύεται από τη Σύμβαση CITES και ανήκει στα αυστηρά προστατευόμενα είδη (Συνθήκη της Βέρνης).

Η προστασία του είδους *Zerynthia polyxena* κρίνεται απαραίτητη (Speight M. C. D, 1989). Το είδος αυτό περιέχεται στο IV Παράρτημα της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, προστατεύεται από τη Σύμβαση CITES, τη Συνθήκη της Βέρνης (αυστηρά προστατευόμενο είδος) και τον ελληνικό νόμο (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981).

Ως σημαντικότερος κίνδυνος για την ορεινή περιοχή των Γερανείων θεωρείται η φωτιά. Ο πρόσθετος κίνδυνος που επισημαίνεται είναι η αρνητική επίδραση της βόσκησης και της υπερβόσκησης στη φυσική αναγέννηση των δασικών οικοσυστημάτων. Επίσης οι ραγδαίες αλλαγές στη χρήση της γης, που προκαλούνται από την επέκταση της βιομηχανικής, αστικής και εμπορικής ζώνης έχουν σαν αποτέλεσμα την μείωση της φυσικής βλάστησης. Στους κινδύνους συμπεριλαμβάνεται η ανεξέλεγκτη απόθεση απορριμμάτων (προκαλώντας δευτερογενώς αιτία πυρκαγιάς) ή και αδρανών υλικών. Παράλληλα η μη ελεγχόμενη θήρα και η αλόγιστη θανάτωση άγριων ζώων αποτελεί μέγιστο κίνδυνο για την πανίδα της περιοχής.

ΛΑΚΩΝΙΑ

GR2540001 «ΟΡΗ ΓΙΔΟΒΟΥΝΙ, ΧΙΟΝΟΒΟΥΝΙ, ΓΑΪΔΟΥΡΟΒΟΥΝΙ, ΚΟΡΑΚΙΑ, ΚΑΛΟΓΕΡΟΒΟΥΝΙ, ΚΟΥΛΟΧΕΡΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑΣ»

Πρόκειται για ένα site που χαρακτηρίζεται από όρη με αραιή δασική και θαμνώδη βλάστηση ή και γυμνά κατά τόπους. Η παραλιακή ζώνη συχνά καταλήγει σε απότομες παραθαλάσσιες πλαγιές και βραχώδεις ακτές. Από γεωλογική άποψη το site ανήκει στη ζώνη Γαβρόβου Τριπόλεως και αποτελείται κυρίως από φυλλίτη και ασβεστόλιθους σκούρων αποχρώσεων της Ιουρασσιακής περιόδου, καθώς επίσης και Ηωκαινικούς και Ολιγοκαινικούς φλύσχεις. Σε μεγαλύτερα υψόμετρα η βλάστηση χαρακτηρίζεται από δάση κωνοφόρων με *Abies cephalonica* και *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*. Σε χαμηλότερα υψόμετρα απαντούν δενδροειδείς λόχμες με *Juniperus phoenicea*, ενώ κυριαρχεί η Θερμομεσογειακού τύπου βλάστηση με μακκία, ανάμεικτα με φρύγανα *Sarcopoterium spinosum*. Τα είδη *Platanus*

orientalis και *Nerium oleander* και στοές με *Tamarix* απαντούν διάσπαρτα κατά τόπους, ενώ απαντούν και λίγες συστάδες με *Castanea sativa*.

Μία μεγάλη ποικιλία οικολογικών θύκων παρουσιάζεται σε όλη την περιοχή. Είναι μία πολύ σημαντική περιοχή για την ανάπαυση και φωλεοποίηση των μεταναστευτικών πουλιών. Στο νοτιότερο άκρο του τόπου βρίσκεται το μοναδικής ομορφιάς τοπίο της Μονεμβασιάς. Εκεί υπάρχει το Ενετικό κάστρο, αλλά και σπάνια, από χλωριδική άποψη φυτά, όπως σχηματισμοί της *Euphorbia dendroides* και πολύ σπάνια τοπικά ενδημικά φυτικά taxa όπως π.χ. *Stachys spreitzenhoferi*, subsp. *virella* και *Campanula andrewsii* subsp. *hirsutula*, *Draba strasseri*. Επιπλέον, 20 ελληνικά φυτικά taxa συμβάλλουν στη βιοικιότητα της περιοχής. Ενώ ένα φυτικό taxon D είναι Βαλκανικό ενδημικό.

Η πανίδα αυτού του τόπου είναι ποικίλη. Τουλάχιστον 27 είδη αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών που έχουν αξιολογηθεί ως σημαντικά, έχουν καταγραφεί στη περιοχή αυτή. Τρία είδη χελωνών (δύο χερσόβιες χελώνες και μία νεροχελώνα) αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Και τα τρία είδη επίσης αναφέρονται στη Συνθήκη της Βέρνης και, επιπροσθέτως, προστατεύονται με νόμο στην Ελλάδα (Προεδρικό Διάταγμα 67/1981). Από τα Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη το τσακάλι *Canis aureus* είναι απειλούμενο και τοποθετείται στη κατηγορία "Τρωτά", σύμφωνα με το ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων. Τέσσερα είδη σαυρών και ένα σαρκοφάγο θηλαστικό είναι ενδημικά είδη της Ελλάδας. Αυτό αποκτά μεγαλύτερη σημασία αν σκεφτεί κανείς ότι ο συνολικός αριθμός των ενδημικών ερπετών στην Ελλάδα είναι οκτώ.

Επίσης, το φίδι *Eryx jaculus* περιλαμβάνεται στη Συνθήκη CITES. Τα περισσότερα από τα Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη επίσης καταγράφονται στο Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Επιπλέον, τα αμφίβια *Bufo viridis* και *Hyla arborea*, καθώς και η σαύρα *Cyrtodactylus kotschyi bibroni* έχουν αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes. Η σαύρα *Ablepharus kitaibelii* καταγράφεται στο προαναφερόμενο πρόγραμμα. Η σαύρα *Podarcis taurica ionica* και το φίδι *Coluber gemonensis* αποτελούν ενδημικά είδη της δυτικής βαλκανικής χερσονήσου. Η σαύρα *Cyrtodactylus kotschyi bibroni* έχει μία πολύ διακεκομμένη περιοχή εξάπλωσης στην Ελλάδα σχηματίζοντας απομονωμένους πληθυσμούς. Η άποδη σαύρα *Ophiomorus punctatissimus* παρουσιάζει μια περιορισμένη εξάπλωση στην Ελλάδα η οποία αποτελεί και το δυτικότερο όριο της περιοχής εξάπλωσης του είδους. Ο λαγός *Lepus europaeus* είναι πολύ σπάνιο είδος σε όλη την Ελλάδα εξαιτίας της εκτεταμένης θήρευσής του.

Αρκετά ασπόνδυλα είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης, και από το Ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Το είδος *Pieris ergane* περιέχεται στο "Listing of biotopes in Europe according to their significance for invertebrates".

Η περιοχή δέχεται τις επιδράσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες (π.χ. έντονες καλλιέργειες, θήρα). Επιπλέον η ανοικοδόμηση γύρω από την περιοχή του Ενετικού κάστρου της Μονεμβασιάς απειλεί τη μοναδική χλωρίδα της περιοχής. Η θήρα επίσης προκαλεί σοβαρές αρνητικές επιδράσεις στους πληθυσμούς των πτηνών. Οι καλλιέργειες, οι τουριστικές εγκαταστάσεις, η κατασκευή κατοικιών και χώρων αναψυχής έχουν προκαλέσει ποικίλες μεταβολές στους βιοτόπους των θηλαστικών. Ανάλογες είναι και συνέπειες της υπερβόσκησης στη βλάστηση αν και η ακριβή τους επίδραση στο συνολικό οικοσύστημα δεν έχει πλήρως εκτιμηθεί.

13% της περιοχής έχει χαρακτηριστεί ως καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 793/77). Η περιοχή χαρακτηρίζεται ως IBA (Important Bird Area)

GR2540002 «ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ (ΒΟΙΩΝ) ΚΑΙ ΝΗΣΟΣ ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΣ»

Το μεγαλύτερο τμήμα της περιοχής σχηματίζει μια χερσόνησο που καταλήγει στο ακρωτήριο Μαλιάς. Φυτογεωγραφικά αποτελεί το βόρειο τμήμα του Νότιου Αιγαϊκού τόξου που αρχίζει από την ΝΔ Ασία και μέσω Ρόδου, Καρπάθου, Κρήτης και Κυθήρων καταλήγει στην χερσόνησο του Μαλιά στην Ν. Πελοπόννησο. Η νήσος Ελαφώνησος που βρίσκεται στα δυτικά της χερσονήσου, έχει ιδιαίτερη μορφολογία και αποτελεί μια οικολογική και γεωλογική συνέχεια της περιοχής.

Στην περιοχή συναντά κανείς μια ποικιλία βιοτόπων, όπως απόκρημνα ασβεστολιθικά βράχια στις ακτές, αλλά και αμμοθίνες, καθώς και δάσος με *Juniperus drupacea* στις αμμοθίνες της Ελαφώνησος. Η μεγάλη αυτή ποικιλία βιοτόπων και οικολογικών θώκων προσφέρουν καταφύγιο σε ένα μεγάλο αριθμό φυτικών taxa, ελληνικών ενδημικών ή τοπικών ενδημικών. Λόγω της φυτογεωγραφικής θέσης της περιοχής κάθε ενδημικό φυτό ή ζώο αποκτά ιδιαίτερη βιολογική και παλαιογεωγραφική αξία.

Συγκεκριμένα στην περιοχή απαντώνται 8 τύποι οικοτόπων από τους οποίους οι 2 είναι προτεραιότητας και έχουν καταγραφεί 36 ελληνικά ενδημικά φυτικά taxa, 1 εκ των οποίων περιλαμβάνεται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC και αρκετά είναι νέα taxa.

Σχετικά με την πανίδα, 29 σημαντικά είδη σπονδυλωτών ζουν στην περιοχή. Από αυτά, 4 περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC και προστατεύονται τόσο από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981), όσο και από την Συνθήκη της Βέρνης. Τα υπόλοιπα 25 στην πλειοψηφία τους προστατεύονται από την εθνική και διεθνή νομοθεσία, ενώ μεταξύ τους συγκαταλέγονται 5 είδη ελληνικά ενδημικά και 1 βαλκανικό ενδημικό. Η περιοχή αυτή είναι εξίσου σημαντική και από πλευρά ορνιθοπανίδας, καθώς αποτελεί σταθμό για τα μεταναστευτικά πουλιά.

Τα φυσικά οικοσυστήματα της περιοχής επηρεάζονται από τις γεωργικές καλλιέργειες, το κυνήγι και τις τουριστικές δραστηριότητες.

5% της περιοχής (1% Πράταγος / Έλικας Αγ. Νικολάου και 4% Βαβίλα-Κούνος / Καστανέας-Νεάπολης) έχει χαρακτηριστεί ως καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 458/85 & ΦΕΚ 455/85)

GR2540003 «ΕΚΒΟΛΕΣ ΕΥΡΩΤΑ» ΚΑΙ GR2540006 «ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ ΕΚΒΟΛΩΝ ΕΥΡΩΤΑ»

Ο Ευρώτας είναι από τους πλέον ιστορικούς ποταμούς της Πελοποννήσου και έχει μήκος που ξεπερνά τα 100km. Διασχίζει την πόλη της Σπάρτης και παίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία της περιοχής.

Αν και οι υπάρχουσες πληροφορίες για την πανίδα και χλωρίδα της περιοχής είναι ελλιπείς, η σημαντικότητα της περιοχής διαφαίνεται από το γεγονός ότι οι ακτές της Ν. Πελοποννήσου στην πλειοψηφία τους χαρακτηρίζονται ως πετρώδεις και ξηρές και επομένως περιοχές όπως το Δέλτα του Ευρώτα παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ποικιλίας των βιοτόπων.

Στην περιοχή υπάρχει μεγάλη ποικιλία οικοτόπων (5 τύποι) και ειδών. Έχουν καταγραφεί 10 είδη θηλαστικών, αμφιβίων, ερπετών και ψαριών και 1 είδος ασπόνδυλου που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC. Από αυτά 2 είδη περιέχονται στο ελληνικό Red Data Book και 5 είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981).

Επίσης, έχουν καταγραφεί 30 ακόμα σημαντικά είδη, από τα οποία 3 αναφέρονται στο ελληνικό Red Data Book, 5 στο εγχειρίδιο του προγράμματος CORINE Biotopes, 5 είναι ελληνικά ενδημικά (τα 3 από αυτά είναι ενδημικά της Πελοποννήσου) και 2 βαλκανικά ενδημικά. Τέλος, 27 είδη προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και 23 από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981).

Από τα παραπάνω διαφαίνεται η βιοποικιλότητα της περιοχής και κατά συνέπεια η σημαντικότητά της.

Η περιοχή χαρακτηρίζεται ως IBA (Important Bird Area)

GR2540005 «ΛΑΓΚΑΔΑ ΤΡΥΠΗΣ»

Η περιοχή της Λαγκάδας Τρύπης βρίσκεται δίπλα στο βόρειο τμήμα του όρους Ταΰγετος και περιλαμβάνει τμήμα της κοιλάδας Αλαγονίας. Αποτελεί, δε, το μοναδικό φυσικό μονοπάτι που διασχίζει την οροσειρά του Ταΰγету από τη Σπάρτη ως την Καλαμάτα.

Η περιοχή της Λαγκάδας Τρύπης αποτελείται από ένα φαράγγι μήκους 13 km και χαρακτηρίζεται, στο μεγαλύτερο ποσοστό της, από βραχώδη οικοσυστήματα. Ωστόσο, δάση από *Abies cephalonica* *Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* αναπτύσσονται στην περιοχή και περισσότερα από 35 ελληνικά ενδημικά φυτά βρίσκουν καταφύγιο. Από αυτά, τα 4 ευδοκούν μόνο σε κάθετους βράχους και αντιπροσωπεύονται από ολιγομελείς πληθυσμούς.

Από πανιδική άποψη, απαντώνται 3 είδη ερπετών που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC και 15 είδη αμφιβίων, ερπετών και θηλαστικών που χαρακτηρίζονται σημαντικά. Μεταξύ αυτών, 4 είδη σαυρών εξαπλώνονται μόνο στο νότιο τμήμα της Ελλάδας και το ελληνικό ενδημικό taxon *Apodemus flavicollis dietzi* περιορίζεται στην Πελοπόννησο, ενώ όλα προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981). Επιπλέον, 3 είδη είναι ενδημικά της Βαλκανικής.

Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν, προς το παρόν, τα σπάνια ενδημικά φυτά είναι η υπερβολική συλλογή τους που οδηγεί στην ελάττωση της πληθυσμιακής πλαστικότητας. Η συμπατριική προέλευση των 4 ενδημικών σαυρών είναι το κυριότερο στοιχείο που τονίζει ανάλογα την αξία και τα τρωτά σημεία της περιοχής.

GR 2540007 «ΟΡΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ»

Η περιοχή Όρη Ανατολικής Λακωνίας είναι περιοχή που έχει πρόσφατα ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000. Πρόκειται για περιοχή ή οποία έχει χαρακτηριστεί ως SPA.

Περιλαμβάνει δύο ενότητες, το ορεινό σύμπλεγμα Κούρκουλα (κορυφή Στρογγύλα 915 μ.) που βρίσκεται δυτικά των Μολάων και την ημιορεινή περιοχή πάνω και ανατολικά από την περιοχή

της Μονεμβασίας, με τις κορυφές Χαλκού (534μ.), Σουμάνι (600μ), Γουλάς (335μ.), Ράχη Κολήρη (365 μ.)

Οι περιοχές αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ορνιθοπανίδα και ιδιαίτερα για την μεταναστευτική ορνιθοπανίδα.

Τα όρη αυτά περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά μεσογειακά ενδιαιτήματα. Συγκεκριμένα, με βάση την κατηγοριοποίηση της βάσης δεδομένων του προγράμματος Natura 2000 το σύνολο της περιοχής καταλαμβάνεται από χερσότοπους, θάμνους, μακία βλάστηση και φρύγανα σε ποσοστό 71%, μικτά δάση σε ποσοστό 4%, μή δασώδη εδάφη, καλλιεργούμενες με δένδρα περιοχές, οπωρώκηπους, αμπελώνες σε ποσοστό 10%, υγρόφιλα – μεσοφιλικά λιβάδια σε ποσοστό 4% και λοιπές εκτάσεις (αστικές εκτάσεις, οδικό δίκτυο, λατομεία κ.λπ) σε ποσοστό 11 %.

ΜΕΣΣΗΝΙΑ

GR2550001 «ΦΑΡΑΓΓΙ ΝΕΔΩΝΑ»

Η περιοχή αυτή είναι σημαντική γιατί αποτελεί τη φυσική συνέχεια της περιοχής Λαγκάδα Τρύπης. Ο ποταμός Νέδωνας διασχίζει την πόλη της Καλαμάτας. Οι εκβολές του βρίσκονται δυτικά του λιμανιού της Καλαμάτας και η λεκάνη απορροής του απλώνεται στη δυτική πλευρά του βόρειου τμήματος του Ταυγέτου.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η βαθιά στενή χαράδρα μήκους 9km, κατά μήκος της οποίας το τοπίο διαμορφώνουν ασβεστόλιθοι με βαθιές διαβρώσεις, που έχουν υπόβαθρο φυλλιτικά - χαλαζιτικά πετρώματα. Οι μαύροι βιτουμενιούχοισίβεστούλιθοι ανήκουν στη γεωτεκτονική ζώνη Τριπόλεως και είναι έντονα καρστικοποιημένοι. Λόγω της καρστικοποίησης, μεγάλο ποσοστό επιφανειακού νερού της κοίτης του Νέδωνα διηθείται μέσω των ασβεστόλιθων συμβάλλοντας στον εμπλουτισμό των υπόγειων υδάτων και τη διατήρηση σχετικά χαμηλής απορροής προς την εκβολή του ποταμού. Η γεωμορφολογική εξέλιξη της χαράδρας του Νέδωνα οφείλεται σε εκτεταμένη διάβρωση με αποτέλεσμα να παρατηρείται εκδήλωση καταπτώσεων βράχων και κατολισθήσεων στα πρηνή. Αποτέλεσμα αυτού είναι ο σχηματισμός μικρών μη μόνιμων λιμνών πίσω από τα φράγματα των υλικών κατολίθησης. Όταν αυτές καταστρέφονται, ιλυώδη ιζήματα αποτελούν το υπόβαθρο για την ανάπτυξη φυτών. Με εξαίρεση τις ζώνες των κατακόρυφων πρηνών που έχουν επηρεαστεί τεκτονικά, οι ασβεστόλιθοι προσφέρουν σταθερό υπόβαθρο για την ανάπτυξη δέντρων και χαμηλών φυτών κατά τη δημιουργία των βιοτόπων.

Η συνεχής επιφανειακή ροή ύδατος καθώς και το δυσπρόσιτο της περιοχής βοήθησαν την ανάπτυξη πυκνής φυσικής βλάστησης μακκία, η οποία αποτελείται από *Quercus coccifera*, *Quercus ilex*, *Pistacia lentiscus*, *Olea europaea*, *Ceratonia siliqua*, *Arbutus unedo*, *Arbutus adrachne*, *Phillyrea media*, *Acer greticum*, *Laurus nobilis* Κα. Επίσης σημαντική είναι και η αμιγής παρόχθια βλάστηση καθώς και η ύπαρξη άλλων σπάνιων και φυτογεωγραφικά ενδιαφερόντων φυτών. Συγκεκριμένα, η *Seilla messeniaca* είναι ενδημική της Πελοποννήσου και προστατεύεται από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/198 1), η *Campanula rubea stris* είναι ενδημική της Ν. και Κ. Ελλάδας και προστατεύεται επίσης από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/198 1) και το *Ptilostemon chamepouce* είναι ενδημικό της Ελλάδας και της Κρήτης. Επίσης,

το *Thalictrum orientale* είναι γνωστό μόνο από τον Ταΰγετο, ενώ πρόσφατα βρέθηκε και στον Πάρνωνα. Τέλος, η *Bartia robertiana* προστατεύεται, όπως και όλα τα άλλα ορχειοειδή από την Ελληνική Νομοθεσία (Π/Δ. 67/1981).

Το ίδιο πλούσια είναι και η πανίδα σπονδυλωτών. Που ζει σε αυτή την περιοχή και περιλαμβάνει ενδημικά, σπάνια και απειλούμενα taxa. Επίσης η θαλασσοχελώνα *Caretta caretta* που ζει στην περιοχή έχει χαρακτηριστεί απειλούμενο είδος και περιλαμβάνεται στην κατηγορία 'κινδυνεύοντα' του Ελληνικού Red Data Book. Οι χερσόβιες χελώνες *Testudo hermanni* και *Testudo marginata* προστατεύονται από τη συνθήκη της Βέρνης και την Εθνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1 981).

Ωστόσο, το φυσικό οικοσύστημα απουσιάζει σχεδόν τελείως, στο νότιο-δυτικό άκρο της χαράδρας, λόγω της αστικοποίησης γύρω από την πόλη της Καλαμάτας. Η ευθυγράμμιση και ο εγκλωβισμός της κοίτης του ποταμού και η κάλυψη των παρόχθιων περιοχών με μπετόν κατέστρεψαν τη φυσική βλάστηση που αντικαταστάθηκε με τεχνητώς φυτεμένα και αρδευόμενα δέντρα. Υπάρχει επίσης ένα λατομείο ασβεστόλιθου, στο τελευταίο τμήμα της χαράδρας, που καταστρέφει το τοπίο και προκαλεί προβλήματα σκόνης και θορύβου. Τέλος, ρύπανση των υδάτων, κυρίως κατά τους μήνες από Νοέμβριο έως Φεβρουάριο, προκαλείται από τη λειτουργία ελαιοτριβείων στα ΒΑ της περιοχής, ενώ τα χωριά Νέδουσα, Αλαγονία και Αρτεμησία επηρεάζουν δυσμενώς τα πρώτα 2-5km της χαράδρας λόγω των ανεξέλεγκτων λυμάτων.

GR2550003 «ΝΗΣΟΙ ΣΑΠΙΕΝΤΖΑ & ΣΧΙΖΑ, ΑΚΡΩΤΗΡΙΟ ΑΚΡΙΤΑΣ»

Η περιοχή που καταλαμβάνει το site αυτό περιλαμβάνει το ακρωτήριο Ακρίτας (ΝΔ Πελοπόννησο) και τα γειτονικά νησιά Σχίζα (1090 ha) και Σαπιέντζα (963 ha) καθώς επίσης και τα νησιά Βενετικό, Αγ.Μαριανή, Αυγό κτλ. της ομάδας νησιών των Οινουσών. Το νησί Σαπιέντζα είναι δασωμένο, ενώ οι άλλες περιοχές του site καλύπτονται από θαμνώδη βλάστηση.

Ο τόπος αυτός χρησιμοποιείται από τα μεταναστευτικά πουλιά σαν τόπος ανάπαυσης. Είναι επίσης σημαντικής σημασίας λόγω της παρουσίας της φώκιας *Monachus monachus* και της πλούσιας Ιχθυοπανίδας του. Στους παραθαλάσσιους βράχους και τις βραχώδεις ακτές ενδημούν ορισμένα taxa *Limonium*. Ενώ δύο ακόμα ενδημικά στην Πελοπόννησο φυτικά taxa αναπτύσσονται εδώ.

Η μεγάλη ζωολογική σημασία αυτού του τόπου υποδηλώνεται από την παρουσία 29 σημαντικών ειδών σπονδυλωτών, εκτός από πουλιά, πέντε από τα οποία περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/ΕΕC. Δύο από αυτά, η μεσογειακή φώκια *Monachus monachus* και η θαλασσοχελώνα *Caretta caretta* είναι είδη προτεραιότητας (Πεδίο 3.2). Αυτά τα δύο είδη, όπως επίσης και ο τρανορινόλοφος *Rhinolophus ferrumequinum* είναι απειλούμενα στην Ελλάδα και αναφέρονται στο εθνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων ως "Κινδυνεύοντα" (τα δύο πρώτα) και "Τρωτά" (το τρίτο). Και τα πέντε είδη της Οδηγίας επίσης περιλαμβάνονται στους καταλόγους των Συνθηκών της Βέρνης και CITES και στο Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Τα υπόλοιπα είδη έχουν αξιολογηθεί ως Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη σύμφωνα με το σύστημα αξιολόγησης των Πεδίων 3.3 και 3.4. Από αυτά τα είδη, το κεφαλονίτικο κονάκι *Anguis cephallonicus*, η πελοποννησιακή γουστέρα *Podarcis*

peloropnesiaca και η αλεπού *Vulpes v. hellenica* είναι ενδημικά της Ελλάδας (όλα εξαπλώνονται στην Πελοπόννησο, το πρώτο επίσης και στα νησιά του Ιονίου Ιθάκη, Κεφαλονιά και Ζάκυνθος). Όλα τα taxa των Πεδίων 3.3 και 3.4, εκτός από το σκαντζόχοιρο *Eripaceus concolor* και την αλεπού, σημειώνονται με το κίνητρο C αφού προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης. Επίσης, η πλειοψηφία των ειδών που βρίσκονται σ' αυτά τα δύο πεδία λαμβάνουν το κίνητρο D αφού αναφέρονται στο Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 (οι εξαιρέσεις είναι τα είδη *Rana ridibunda*, *Ophisaurus arodis*, *Ablepharus kitaibelii*, *Typhlops vermicularis*, *Vipera ammodytes*, *Vulpes v. hellenica*, *Martes foina* και *Meles meles*). Όμως το κίνητρο D δίνεται σε μερικά είδη εξαιτίας επιπρόσθετων λόγων. Συγκεκριμένα, τα είδη *Bufo viridis*, *Hyla arborea* και *Ablepharus kitaibelii* έχουν αξιολογηθεί από το Πρόγραμμα CORINE-Biotopes, ενώ τα taxa *Triturus vulgaris graecus*, *Podarcis taurica ionica* και *Coluber gemonensis* είναι ενδημικά των Βαλκανίων. Αυτός ο τόπος είναι επίσης Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ), ένα γεγονός το οποίο είναι πλήρως δικαιολογημένο εξαιτίας της πυκνής και πλούσιας ορνιθοπανίδας. Η θέση αυτού του τόπου στη δυτική οδό διέλευσης των αποδημητικών πουλιών στην Ελλάδα, σε ένα από τα νότια άκρα των Βαλκανίων, σε συνδυασμό με την ύπαρξη κατάλληλων τύπων οικοτόπων, κάνει αυτόν τον τόπο πολύ σημαντικό. Τουλάχιστον τρία απειλούμενα είδη μεγάλων αετών, που είναι αξιοσημείωτα στοιχεία της τοπικής ορνιθοπανίδας, είναι τα *Aquila clanga* και *Aquila heliaca* ("Κινδυνεύοντα") και το *Aquila chrysaetos*.

Το μεγαλύτερο μέρος του εσωτερικού του τόπου αυτού καλλιεργείται. Η θήρα αποτελεί την κύρια απειλή της πανίδας και της ορνιθοπανίδας της περιοχής. Επίσης αρνητική επίδραση στην πανίδα και στους οικοτόπους της περιοχής ασκούν οι τουριστικές και οικιστικές δραστηριότητες των κατοίκων της περιοχής.

Το site περιλαμβάνει ελεγχόμενη κυνηγετική περιοχή σύμφωνα με το ΦΕΚ 1041/Β/20-10-77

GR2550004 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΠΥΛΟΥ (ΔΙΒΑΡΙ) ΚΑΙ ΝΗΣΟΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑ, ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ» GR 2550008 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΓΙΑΛΟΒΑΣ ΚΑΙ ΝΗΣΟΣ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑ»

Ο σχεδόν κυκλικός κόλπος του Ναβαρίνου αποτελεί σχεδόν το 48% της έκτασης του συγκεκριμένου τόπου. Το δυτικό τμήμα του κόλπου κλείνεται από την επιμήκη νήσο Σφακτηρία που είναι παράλληλη με την απέναντι ακτή. Το νησί είναι λοφώδες με ασβεστολιθικό υπόστρωμα και υψόμετρο 106μ. Η βλάστηση του νησιού είναι χαρακτηριστική και αποτελείται από *Juniperus phoenicea* σε μίξη με *Euphorbia dendroides*, *Ruta chalepensis*, *Phlomis fruticosa* και άλλα είδη φρυγάνων. Η είσοδος του κόλπου είναι στο νότιο άκρο του εξεταζόμενου τόπου και κλείνεται από τη νησίδα Πύλος, απέναντι από την ομώνυμη πόλη. Στο ΒΔ τμήμα του τόπου αυτού βρίσκεται η λιμνοθάλασσα "Διβάρι" ή Γυάλοβα της Πύλου. Είναι μία ρηχή υφάλμυρη λίμνη που ξηραίνεται κατά τμήματα το καλοκαίρι. Γύρω από τη λίμνη απαντούν αμμώδεις και λασπώδεις παραλίες ανάμεικτες με υφάλμυρα έλη και δάση με είδη αρμυρικών (*Tamarix* sp.) Στο βόρειο άκρο της λιμνοθάλασσας απαντούν βράχοι ή βραχώδεις ακτές που δίνουν την εντύπωση της συνέχειας της νήσου Σφακτηρίας. Επίσης, μεταξύ της λιμνοθάλασσας και της ακτής φύονται καλά σχηματισμένες αμμοθίνες και υγιείς σχηματισμοί με άρκευθο τη φοινικική (*Juniperus phoenicea*).

Σημαντικοί σχηματισμοί με *Juniperus phoenicea* υπάρχουν στις αμμοθίνες και στα βραχώδη ασβεστολιθικά εδάφη της νήσου Σφακτηρίας, οι οποίοι μπορούν να φτάσουν σε σημαντικό

ύψος. Ο εξεταζόμενος τόπος αποτελεί σημαντική περιοχή για τα μεταναστευτικά υδρόβια πτηνά. Τα φρυγανικά οικοσυστήματα γύρω από την Πύλο προσφέρουν καταφύγιο σε μερικά πολύ σπάνια φυτικά taxa, ιδιαίτερου φυτογεωγραφικού και οικολογικού ενδιαφέροντος.

Τουλάχιστον 30 αξιοσημείωτα σπονδυλωτά, πλην πουλιών, είναι γνωστό ότι ζουν σ' αυτόν τον τόπο. Επτά ερπετά είναι είδη της Οδηγίας 92/43/ΕΕC (Παράρτημα II), ανάμεσα στα οποία η *Caretta caretta* είναι είδος προτεραιότητας (Πεδίο 3.2). Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αυτός ο αριθμός αποτελεί το 70% του ολικού αριθμού των ειδών ερπετών της Οδηγίας που απαντούν στην Ελλάδα. Και τα επτά taxa προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Η *C. caretta*, ένα είδος στη κατηγορία "Κινδυνεύοντα" σύμφωνα με ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων, προστατεύεται επίσης από την Συνθήκη CITES καθώς επίσης και από άλλα Προεδρικά Διατάγματα και Υπουργικές Αποφάσεις. Ο "κλειστός" κόλπος της Πύλου χρησιμοποιείται, ενδεχομένως, από αυτήν τη χελώνα ως μία ευνοϊκή περιοχή για καταφύγιο και ανάπτυξη των νεαρών ατόμων και ως περιοχή διατροφής των ενηλίκων ατόμων. Πάντως, η δραστηριότητα κατασκευής φωλιών είναι χαμηλή σ' αυτόν τον τόπο έχοντας τιμές χαμηλότερες από πέντε φωλιές ανά km. Από τα υπόλοιπα taxa που αξιολογούνται ως Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά Είδη, σύμφωνα με το σύστημα κινήτρων των Πεδίων 3.3 και 3.4, το πιο αξιοσημείωτο είναι ο χαμαιλέοντας *Chamaeleo chamaeleon*. Αυτή η ιδιόμορφη σαύρα έχει πολύ περιορισμένη εξάπλωση στην Ευρώπη, αφού περιορίζεται στα νότια άκρα της Ιβηρικής και βαλκανικής χερσονήσου. Στην Ελλάδα, αυτό το είδος θεωρείται απειλούμενο και τοποθετείται στην κατηγορία "Σπάνια". Ο τόπος αυτός είναι ο μοναδικός στην ηπειρωτική Ελλάδα όπου σήμερα ζει ένας μικρός πληθυσμός από χαμαιλέοντες (παλαιότερες καταγραφές από την Πελοπόννησο - από τη χερσόνησο της Μάνης και από την περιοχή της Καλαμάτας - δεν έχουν επαληθευτεί μεταγενέστερα). Άλλοι ελληνικοί πληθυσμοί του χαμαιλέοντα υπάρχουν στα νησιά

Χίος, Σάμος και Κρήτη. Αξιοσημείωτα είδη είναι επίσης οι σαύρες *Lacerta graeca* και *Podarcis peloropnnesiaca* οι οποίες είναι ενδημικές στην Πελοπόννησο (κίνητρο Β), η άποδη σαύρα *Ophiomorus runcatissimus* που έχει τη δυτικότερη περιοχή της εξάπλωσής της στην Πελοπόννησο (παρουσιάζεται μόνο στην Ν. Ελλάδα και ΝΔ. Τουρκία), η σαύρα *Podarcis taurica ionica* και το φίδι *Coluber gemonensis* που είναι βαλκανικά ενδημικά (κίνητρο D). Όλα τα Άλλα και Ελληνικά Σημαντικά taxa, εκτός από το σκαντζόχοιρο *Erinaceus concolor*, λαμβάνουν το κίνητρο C επειδή αναφέρονται στους καταλόγους της Συνθήκης της Βέρνης. Ο χαμαιλέοντας και το φίδι *Eryx jaculus* επίσης προστατεύονται από τη Συνθήκη CITES. Τα περισσότερα είδη αυτών των δύο Πεδίων βρίσκονται επιπλέον στον κατάλογο του Προεδρικού Διατάγματος 67/1981 (κίνητρο D). Οι εξαιρέσεις αφορούν τα: *Rana ridibunda*, *Ophisaurus arodon*, *Ablepharus kitaibelii*, *Eryx jaculus* και *Martes foina*. Η λιμνοθάλασσα του Διβαριού είναι επίσης σημαντική από ορνιθολογικής απόψης, επειδή φαίνεται να είναι ένας αξιόλογος σταθμός ξεκούρασης για τα αποδημητικά πουλιά. Υδρόβια, παρυδάτια, αρπακτικά και άλλες ομάδες πουλιών συνθέτουν την τοπική ορνιθοπανίδα. Μερικά είδη είναι απειλούμενα, όπως για παράδειγμα, τα *Ardea purpurea* ("Τρωτά"), *Phoenicopterus ruber* ("Σπάνια"), *T. tadorna* ("Τρωτά"), *Circus aeruginosus* ("Τρωτά"), *H. himantopus* ("Τρωτά"), *Gelochelidon nilotica* ("Κινδυνεύοντα"), *Larus melanocephalus* ("Τρωτά"), *Coracias garrulus* ("Τρωτά"). Η παρουσία τέτοιας πλούσιας ορνιθοπανίδας σ' αυτόν τον τόπο έχει οδηγήσει στο χαρακτηρισμό του ως Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ).

Τα ασπόνδυλα είδη που αναφέρονται στα πεδία 3.3 με κίνητρο C προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης. Τα ασπόνδυλα είδη που αναφέρονται στο πεδίο 3.3 με κίνητρο D προστατεύονται με βάση το Ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981.

Η θήρα αποτελεί το σημαντικότερο κίνδυνο για τα μεταναστευτικά πτηνά, ενώ η καλλιέργεια των περιοχών γύρω από τη λιμνοθάλασσα προκαλεί κινδύνους μόλυνσης της περιοχής λόγω της υπερβολικής χρήσης λιπασμάτων. Σημαντική επίσης απειλή για την περιοχή είναι η προκαλούμενη μόλυνση από τη ρίψη πετρελαιοειδών από τα διερχόμενα δεξαμενόπλοια. Πρόσφατα επίσης ένα πλοίο με φορτίο χημικών προϊόντων βυθίστηκε στην περιοχή αυξάνοντας τους κινδύνους για το θαλάσσιο οικοσύστημα της περιοχής. Επίσης, η έλλειψη μέτρων προστασίας για τον τόπο αυτό από τις ανθρώπινες επιδράσεις όπως τουρισμός, γεωργικές καλλιέργειες αλιεία και θήρα, ασφαλώς επιτείνει την περαιτέρω υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Αποτελεσματική προστασία των οικοτόπων και των ζωικών taxa απαιτείται επειγόντως, ιδιαίτερα για είδη όπως η θαλάσσια χελώνα, ο χαμαιλέοντα και οι χελώνες και τα υδρόβια πτηνά. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στο χαμαιλέοντα και στον οικότοπό του κοντά στη λιμνοθάλασσα Διβάρι. Αυστηρός έλεγχος ή ακόμα και απαγόρευση της θήρας στην περιοχή θα ήταν πολύ ευεργετικός για τα μεταναστευτικά πουλιά που φωλιάζουν στη λιμνοθάλασσα αυτή.

GR 2550005 «ΘΙΝΕΣ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑΣ»

Η περιοχή αυτή αποτελεί τμήμα της παράκτιας ζώνης της δυτικής Πελοποννήσου, όπου επικρατούν ευνοϊκές συνθήκες (ΝΔ άνεμοι, αμμώδη εδάφη) για την ανάπτυξη αμμοθινικών σχηματισμών, ως φυσική αποσύνθεση των βράχων. Το τοπίο της περιοχής συνθέτουν αμμόφιλη, αμμονιτρόφιλη βλάστηση χαμηλών και υψηλών σταθεροποιημένων ή κινούμενων αμμοθινών, φρύγανα και μακκία βλάστηση, παραλιακά δάση χαλεπίου Πεύκης (*Pinus halepensis*) πάνω σε αμμώδη υποστρώματα, όπως και καλλιεργούμενη γη, χωριά κλπ.

Αυτή η ποικιλομορφία της βλάστησης και η ιδιαίτερη οικολογική της διαδοχή προσδίδουν ιδιαίτερη αξία στην εν λόγω Περιοχή. Στην οικολογική αξία της περιοχής συμβάλλει και η εκτεταμένη Παρουσία αμμοθινικών οικοσυστημάτων, τα οποία στην Ελλάδα συνεχώς μειώνονται σε αριθμό και έκταση και σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν ολοκληρωτικά καταστραφεί.

Η παρουσία παραθαλάσσιων δασών χαλεπίου πεύκης καλής δομής, σε μια απόσταση όχι μεγαλύτερη από 100-200m από τη θάλασσα, που αναπτύσσονται πάνω σε υψηλούς σταθεροποιημένους αμμοθινικούς σχηματισμούς, προσδίδει υψηλή αισθητική και οικολογική αξία στην περιοχή. Η παρουσία, επίσης, του είδους *Pancreafium maritimum*, με διαρκώς μειούμενους πληθυσμούς στη δομή των αμμόφιλων φυτοκοινωνιών πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα.

Από πανιδική άποψη, η αξία αυτής της περιοχής εκτιμάται από το γεγονός ότι θεωρείται μία από τις σημαντικότερες παραλίες ωτοκίας για την *Caretta caretta* στην Ελλάδα και την ανατολική Μεσόγειο. Το τμήμα της παραλίας, μήκους 10km, μεταξύ των εκβολών των ποταμών Νέδα και Αρκαδικού αποτελεί σημαντική περιοχή ωτοκίας, με ρυθμό παραγωγής περίπου 228-700 φωλιές ανά αναπαραγωγική περίοδο, όταν μια παραλία θεωρείται σημαντική

περιοχή ωοτοκίας για την *Caretta caretta* αν παρουσιάζει μέση πυκνότητα φωλεοποίησης μεγαλύτερη από 5 φωλιές/km/περίοδο.

Άλλα είδη της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC που ζουν στην Περιοχή είναι οι χελώνες *Testudo hermanni* και *Testudo marginata* και το φίδι *Elaphe situla*. 11 είδη της Οδηγίας (4 ασπόνδυλα) προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης και 10 από την Ελληνική Νομοθεσία (Π.Δ. 67/1981). Σ' αυτά συγκαταλέγονται και 4 είδη σαυρών που είναι ελληνικά ενδημικά (3 της Πελοποννήσου και 1 με εξάπλωση στην Πελοπόννησο και τα Ιόνια νησιά) και 2 taxa με πολύ περιορισμένη εξάπλωση στην Ευρώπη.

Οι κύριες ανθρώπινες δραστηριότητες που ασκούν έντονες πιέσεις στα φυσικά οικοσυστήματα της συγκεκριμένης περιοχής, σχετίζονται με τις αμμοληψίες, τις εκχερσώσεις της αμμόφιλης βλάστησης, την ισοπέδωση των σχηματισμών με αμμοθίνες και την επέκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων πάνω σε αμμώδη υποστρώματα. Επίσης ασκούνται πιέσεις στην πανίδα της περιοχής και ιδιαίτερα στην θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta*

GR2550006 «ΟΡΟΣ ΤΑΪΓΕΤΟΣ» ΚΑΙ GR2550009 «ΟΡΟΣ ΤΑΪΓΕΤΟΣ – ΛΑΓΚΑΔΑ ΤΡΥΠΗΣ»

Το όρος Ταΐγετος, μήκους πάνω από 40km, είναι ένα ορεινό συγκρότημα που περιλαμβάνει τις υψηλότερες κορυφές της Πελοποννήσου (2.407m). Γεωλογικά είναι συνέχεια της ζώνης Γαβρόβου – Τρίπολης και αποτελείται από φυλλίτες, πλακώσεις ασβεστόλιθους και φλύσχεις. Μαζί με τον Πάρνωνα είναι οι παλαιότερες περιοχές της Πελοποννήσου. Τη βλάστηση της περιοχής συνθέτουν δάση από *Pinus nigra* ssp. *Pallasiana* και το ελληνικό ενδημικό έλατο *Abies caphallonica*.

Η περιοχή παρουσιάζει μεγάλη εναλλαγή βιοτόπων, προσφέροντας έτσι καταφύγιο σε 160 περίπου ελληνικά ενδημικά φυτά. 2 από αυτά αναφέρονται στην Οδηγία 92/43/EEC, 21 είναι αποκλειστικά ενδημικά στην περιοχή και 11 φυτικά taxa είναι βαλκανικά ενδημικά.

Η πανίδα των σπονδυλωτών, εκτός των πουλιών, είναι αρκετά αξιόλογη επειδή είναι άφθονη και ποικίλη περιλαμβάνοντας σπάνια και απειλούμενα είδη. 5 ερπετά της Κοινοτικής Οδηγίας 92/43/EEC και 36 άλλα είδη σπονδυλόζων, που στην πλειοψηφία τους προστατεύονται από τη Συνθήκη της Βέρνης ή/και το Π.Δ. 67/1981, αποτελούν δείκτη υψηλής βιοποικιλότητας, όσον αφορά την πανίδα της περιοχής. Μεταξύ αυτών υπάρχουν είδη απειλούμενα (αναφέρονται στο ελληνικό Red Data Book), ελληνικά ενδημικά (7 είδη) και ενδημικά της Βαλκανικής (3 είδη). Τέλος, 1 είδος περιλαμβάνεται στους καταλόγους της Συνθήκης CITES και 5 είδη στο εγχειρίδιο του προγράμματος CORINE.

Οι 10 τύποι οικοτόπων (2 σε προτεραιότητα) που απαντώνται στην περιοχή παρουσιάζουν στην πλειονότητά τους καλή αντιπροσωπευτικότητα και καλή διατήρηση.

Αρνητική επίδραση στην πανίδα και τους οικοτόπους της περιοχής ασκούν οι τουριστικές δραστηριότητες, η υπερβόσκηση και οι ανεξέλεγκτες πυρκαγιές.

Το 3% της περιοχής (1% «Στόλος-Ντίβι» / Λάδα Καρβελίου και 2% Δουβίτσα) έχει χαρακτηριστεί ως καταφύγιο θηραμάτων (ΦΕΚ 604/Β/76). Επικαλύπτεται μερικώς από Τοπίο

Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους (ΦΕΚ 279/B/79). Η περιοχή χαρακτηρίζεται ως IBA (Important Bird Area)

GR2550007 «ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΕΝΟΥ ΜΕΘΩΝΗΣ»

Ο τόπος βρίσκεται στη Νοτιοδυτική Πελοπόννησο και περιλαμβάνει τις ακτές από το ακρωτήριο "Κολύβρι" έως το "Χοντρό Κάβο" καθώς επίσης και τις Βόρειες πλευρές της νήσου Σαπιέντζα. Το υπόστρωμα αποτελείται από σκληρή λεπτόκοκκη άμμο με διάσπαρτους διαβρωμένους ασβεστολιθικούς βράχους. Στρώματα από *Cymodocea nodosa* φύονται σε βάθος 1-2m και ακολουθούνται από κοινότητες *Posidonia* σε λίγο μεγαλύτερο βάθος. Σε βάθος 8-10m απαντούν οι κοινότητες του θαλάσσιου φανερόγαμου *Halophila stipulacea* μαζί με το χλωροφύκος *Caulerpa prolifera*. Στο σκληρό υπόστρωμα ευδοκίμει η βλάστηση με μακροφύκη όπου κυριαρχούν οι κοινότητες με *Cystoseira*.

Το Μεσογειακό ενδημικό είδος *Posidonia oceanica* που εξαπλώνεται σε όλη την θαλάσσια περιοχή σε βάθος μέχρι 40m σχηματίζει εκτεταμένα και πυκνά "λιβάδια".

Το είδος της *Posidonia oceanica* είναι πολύ ευαίσθητο στην μόλυνση και έτσι μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν δείκτης της οικολογικής κατάστασης της περιοχής. Στο φύλλωμα του φιλοξενείται ένας μεγάλος αριθμός φυτικών και ζωικών ειδών. Το είδος *Halophila stipulacea* φύτεται στη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και το πλιό δυτικό όριο εξάπλωσής του είναι η Πελοπόννησος. Τα ευρύαλα είδη απαντούν στον Ινδικό ωκεανό και στην Ερυθρά θάλασα. Κατέλαβε τον αμμώδη βυθό της περιοχής της Μεσογείου στον οποίο κυριαρχούσε η βλάστηση του φανερόγαμου *Posidonia oceanica* και "λιβάδια" με φύκη *Caulerpa prolifera*, μετά την διάνοιξη της διώρυγας του Suez. Το πράσινο φύκος *Caulerpa prolifera* είναι ένα τροπικό είδος της Μεσογείου και ευδοκίμει στα θερμότερα τμήματα της θάλασσας σε μαλακό υπόστρωμα.

Το ρινοδέλφιο *Tursiops truncatus* και το ψάρι *Syngnathus abaster* είναι τα μόνα σπονδυλωτά που καταγράφονται σ' αυτόν τον τόπο (Πεδία 3.3 και 3.4, αντίστοιχα). Το δελφίνι είναι ένα είδος που προστατεύεται από τις Συνθήκες της Βέρνης και CITES και επίσης από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Το είδος *S. abaster* αξιολογείται ως ένα από τα Άλλα Σημαντικά Είδη και του αποδίδεται το κίνητρο C αφού αναφέρεται στη Συνθήκη της Βέρνης.

Η περιοχή λειτουργεί σαν χώρος αναψυχής και δέχεται ένα μεγάλο αριθμό τουριστών. Υπάρχουν πολλοί θαλάσσιοι δρόμοι για τα εμπορικά σκάφη και επίσης είναι εκμεταλλεύσιμη από Διεθνείς και τοπικούς επαγγελματίες αλλά και ερασιτέχνες αλιείς.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Τα Ιόνια νησιά θεωρούνται, με βάση πληθώρα αναφορών, ως μια εκ των 13 περιοχών της Μεσογείου Θάλασσας που χρήζουν επείγουσας προστασίας. Η περιοχή των Ιονίων νήσων χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα βιοποικιλότητας, τόσο όσον αφορά τα επίπεδα ειδών και οικοσυστημάτων όσο και όσον αφορά τη χωρική συνέχεια που αυτά παρουσιάζουν, από την ύπαρξη εξαιρετικά σημαντικών ειδών και ενδαιτημάτων που αποτελούν "σήματα κατατεθέντα" της περιοχής (flagship species and habitats), όπως ο βιότοπος της θαλάσσιας χελώνας, *Careta careta* στη Ζάκυνθο, και ο βιότοπος της κεφαλληνιακής ελάτης, *Abies cephalonica* στο όρος Αίνος της Κεφαλονιάς). Σημαντικό γνώρισμα των φυσικών χερσαίων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων των Ιονίων νήσων είναι η διατήρηση της φυσικότητας τους χωρίς εξαιρετικά έντονες μεταβολές κατά το διάστημα μετά την τελευταία παγετώδη περίοδο πριν από περίπου 11.000 χρόνια. Έτσι σήμερα στα νησιά του Ιονίου πελάγους υπάρχουν 1886 είδη φυτών εκ των οποίων πολλά ενδημικά, ένας αριθμός πολύ σημαντικός για τη δεδομένη επιφάνεια που καταλαμβάνουν τα Επτάνησα. Ωστόσο τα οικοσυστήματα χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη απειλών εξαιτίας της ανθρωπογενούς πίεσης. Η προστασία και ανάδειξη της βιοποικιλότητας των Ιονίων νήσων κρίνεται ως άκρως απαραίτητη, καθώς οι δυτικές ακτές του Ιονίου πελάγους (Ιταλική χερσόνησος) και η Αδριατική θεωρούνται εν πολλοίς ως απολεσθείσες περιοχές όσον αφορά τη βιοποικιλότητα. Όπως είναι γνωστό, ο ορατός κίνδυνος εξαφάνισης πολλών ειδών και η διαφαινόμενη αλλοίωση της σύνθεσης και εν τέλει υποβάθμιση πολλών οικοσυστημάτων, με αποτέλεσμα τη μείωση της βιοποικιλότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, οδήγησαν στη διακήρυξη της διάσκεψης του Ρίο το 1992 και στη μετέπειτα έκδοση της Οδηγίας 92/43 από μέρους της επιτροπής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

GR2210001 «ΔΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΕΣ ΑΚΤΕΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ»

Στο τοπίο κυριαρχούν οι κάθετοι παραθαλάσσιοι ασβεστολιθικοί βράχοι οι οποίοι καλύπτονται από μακκία και φρυγανική βλάστηση. Το υπόλοιπο του τόπου αποτελείται από βραχώδεις λόφους εν μέρει καλυμμένους από δάση *Pinus halepensis* και εν μέρει υποβαθμισμένους με κάλυψη από χαμηλούς θαμνώνες και φρύγανα, ή καλλιέργειες. Οι παραθαλάσσιοι λόφοι είναι, από χλωριδική άποψη, το πλέον ενδιαφέρον τμήμα της Ζακύνθου, που φιλοξενεί ένα σημαντικό αριθμό σπανίων και μοναδικών φυτικών ειδών, μεταξύ αυτών και πέντε ελληνικά ενδημικά είδη. Στην περιοχή εμφανίζονται αρκετά σημαντικά φυτικά είδη τα οποία παρουσιάζουν ευρύτερη κατανομή στην περιοχή της Μεσογείου αλλά θεωρούνται σπάνια στην Ελλάδα. Γενικά το οικοσύστημα αντικατοπτρίζει έναν ακραίο αλλά πολύ σταθερό βιότοπο, που λειτουργεί ως ένα εξειδικευμένο γονιδιακό απόθεμα, και εμποδίζει τις προσαρμοστικές μεταβολές τους σε νέους βιότοπους.

Τα δάση αυτά έχουν υποφέρει αρκετά κατά τα τελευταία 20 χρόνια εξαιτίας των πυρκαγιών. Η έκταση των δασών έχει υποστεί σημαντικούς περιορισμούς και έχει αντικατασταθεί από θάμνους και φρύγανα. Στην περιοχή των επιπέδων εκτάσεων ή σε επιφάνειες ήπιων κλίσεων η αναγέννηση των δασών γίνεται σε ένα ικανοποιητικό βαθμό, όχι όμως και σε περιοχές με

μεγαλύτερες κλίσεις. Στην περιοχή της Αναφωνήτριας η καταστροφή είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη, καθώς το έδαφος είναι χαλαρό. Εμφανίζεται έντονη διάβρωση και στις πλαγιές συναντώνται γυμνά ασβεστολιθικά πετρώματα.

GR2210002 «ΚΟΛΠΟΣ ΛΑΓΑΝΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ (ΑΚΡ. ΓΕΡΑΚΙ - ΚΕΡΙ) ΚΑΙ ΝΗΣΙΔΕΣ ΜΑΡΑΘΩΝΗΣΙ & ΠΕΛΟΥΖΟ»

Η περιοχή περιλαμβάνει τον κόλπο του Λαγανά και τη Νησίδα Μαραθονήσι στη νότια ακτή της Ζακύνθου. Το υπόστρωμα είναι αμμώδες και το βάθος του νερού δεν είναι μεγάλο (10 μ το μέγιστο) γεγονός που ευνοεί τη μεγάλη εξάπλωση των στρωμάτων της Ποσειδωνίας. Η παράκτια ζώνη του Λαγανά παρουσιάζει μεγάλη βιολογική σπουδαιότητα λόγω της ύπαρξης πολύ σημαντικών ενδιαιτημάτων, όπως αμμώδεις παραλίες με ψαμμοφυτικές φυτοκοινότητες, βραχώδεις ακτές, παράκτιες λίμνες κτλ. Σ' αυτούς τους βιότοπους αναπτύσσονται χαρακτηριστικές και συχνά μοναδικές φυτικές και ζωικές κοινότητες. Στην παραλία του Μαραθονησίου υπάρχουν χαμηλές αμμοθίνες που σε μερικά σημεία εκτείνονται προς το εσωτερικό μέχρι 50 μ. Μετά την παραλία αναπτύσσεται πυκνή μεσογειακή μακκία βλάστηση. Η παράκτια ζώνη του Λαγανά εκτείνεται σε μερικά χιλιόμετρα εσωτερικά και 10-15 χλμ. προς τη θάλασσα και θεωρείται ως τόπος μεγάλης βιολογικής σημασίας ακριβώς λόγω της παρουσίας ποικίλων βιοτόπων, όμως αμμώδεις ακτές, παράκτιοι βράχοι και λίμνες κτλ. Η περιοχή Λαγανά της νήσου Ζακύνθου εμφανίζει μικρές αμμώδεις παραλίες οι οποίες θεωρούνται ως οι σημαντικότερες θέσεις ωοτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* σε ολόκληρο τον ελληνικό (και ίσως το μεσογειακό) χώρο. Οι παραπάνω παραλίες, οι λόφοι, οι βραχώδεις ακτές, αλλά και τα δύο νησάκια (Μαραθονήσι και Πελούζο) που βρίσκονται στον κόλπο του Λαγανά χαρακτηρίζονται από καλά αναπτυγμένους τύπους μεσογειακής βλάστησης. Στο βυθό του κόλπου απαντώνται χαρακτηριστικά «λιβάδια» *Posidonia*. Πρόκειται για περιοχή με μεγάλη οικολογική σημασία. Η κοινότητα *Posidonetum oceanicae* σχηματίζει ένα πολύ εύθραυστο τύπο οικοσυστήματος χαρακτηριστικού της Μεσογείου που αντιμετωπίζει τον κίνδυνο της εξαφάνισης. Στην περιοχή λειτουργεί το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (ΦΕΚ906/Δ/1999).

Παρά το γεγονός ότι το 1987 η περιοχή είχε χαρακτηριστεί ως προστατευόμενη και από το 1999 λειτουργεί το ΕΘΠΖ, η συνεχιζόμενη εκμετάλλευση του Λαγανά και κυρίως των αμμωδών παραλιών επηρεάζει σημαντικά τη φωλεοποίηση του είδους *Caretta caretta*. Η αναπαραγωγική διαδικασία αυτού του είδους είναι ένα πολύ ευαίσθητο τμήμα του κύκλου ζωής του, που επηρεάζεται από πολλές περιβαλλοντικές παραμέτρους και ανθρώπινες δραστηριότητες. Τα τελευταία χρόνια οι γύρω αμμώδεις παράλιες περιοχές βρίσκονται υπό ασφυκτική οικιστική πίεση. Απαιτείται η εφαρμογή του σχεδίου διαχείρισης για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας (και της βιοποικιλότητας του θαλάσσιου οικοσυστήματος)

GR2210003 «ΝΗΣΟΙ ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ» GR 2210004 «ΝΗΣΙΔΕΣ ΣΤΑΜΦΑΝΙ & ΑΡΠΥΙΑ (ΣΤΡΟΦΑΔΕΣ)»

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα γεωλογικά στοιχεία τα νησιά φαίνεται να είναι ωκεάνιου τύπου, ενώ έχουν αναφερθεί απολιθώματα Μειοκαινικής και Πλειοκαινικής πανίδας. Το νησί Μεγάλο Στροφάδι, χαρακτηρίζεται από πυκνό δάσος κέδρου (*Juniperus phoenicea*), πουρναριού (*Quercus coccifera*) και φυλικιού (*Philyrea latifolia*). Η φυσική βλάστηση έχει περιοριστεί σε μια στενή ζώνη κοντά στις ακτές αφού το υπόλοιπο κεντρικό κομμάτι είχε εκχερσωθεί. Στην

περιοχή είναι εμφανή τα σημάδια πρόσφατων πυρκαγιών. Το βιολογικό ενδιαφέρον έγκειται στα υπολείμματα φυσικής βλάστησης που παρατηρούνται στο Μεγάλο Στροφάδι κυρίως, τα οποία χαρακτηρίζονται από μεγάλη πυκνότητα και εντυπωσιακά σε μέγεθος κέδρα (*Juniperus phoenicea*) και άλλα φυτικά είδη, όπως πουρνάρι (*Quercus coccifera*) δάφνη (*Laurus nobilis*), φυλίκι (*Phillyrea latifolia*) κτλ. Τα είδη αυτά συγκροτούν μοναδικό ως προς την εμφάνισή του, τύπο βλάστησης, ο οποίος πιθανότατα ήταν διαδομένος παλαιότερα στην περιοχή της Μεσογείου, αλλά σήμερα επιζούν μόνο μερικά υπολείμματα.

Σημαντικότερη απειλή αποτελούν οι πυρκαγιές, ιδιαίτερα για τα πλέον σημαντικά στοιχεία της βλάστησης, όπως για το φοινικικό κέδρο *Juniperus phoenicea*.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ

GR2220001 «ΚΑΛΟΝ ΟΡΟΣ»

Η περιοχή περιλαμβάνει πλαγιές με νότια και νοτιοδυτική έκθεση οι οποίες είναι απότομες και κρημνώδεις, ενώ εκείνες με διαφορετική έκθεση είναι ομαλές. Η βλάστηση παρουσιάζει μικρή ποικιλότητα και κυρίως αποτελείται από αείφυλλα πλατύφυλλα με κυρίαρχα είδη το πουρνάρι (*Quercus coccifera*), το σχίνο (*Pistacia lentiscus*) και την κουμαριά (*Arbutus unedo*). Στα μεγαλύτερα υψόμετρα μέχρι την κορυφή, υπάρχουν βραχώδη χορτολίβαδα με αραιές εμφανίσεις ατόμων *Quercus coccifera*. Στην περιοχή υπάρχουν εγκαταλελειμμένοι αγροί, κυρίως παλαιοί ελαιώνες και αμπελώνες. Η περιοχή θεωρείται ως μία Σημαντική Περιοχή για τα Πουλιά της Ελλάδος (ΣΠΠΕ), κυρίως λόγω της παρουσίας μιας αποικίας του όρνιου *Gyps fulvus*.

Ως κυριότερες ανθρώπινες απειλές θεωρούνται οι πυρκαγιές (κυρίως από τουρίστες που ανάβουν φωτιές στο δάσος), η υπερβόσκηση και το κυνήγι.

GR2220002 «ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΑΙΝΟΥ»

Η Κεφαλληνία είναι το μεγαλύτερο Ελληνικό νησί στην περιοχή του Ιονίου και το όρος Αίνος είναι το υψηλότερο στην ίδια περιοχή. Το υψόμετρό του ξεπερνά τα 1600m. Χαρακτηριστικό του Αίνου είναι το πυκνό δάσος κεφαλληνιακής ελάτης (*Abies cephalonica*), το οποίο κυριαρχεί στα ανώτερα υψόμετρα. Πρόκειται για πολύ σημαντικό ελληνικό ενδημικό δασικό είδος. Στην περιοχή μπορούν να διακριθούν τρία διαφορετικά ενδιαιτήματα: (1) το δάσος ελάτης το οποίο μπορεί να είναι αμιγές ή στα χαμηλότερα υψόμετρα να αναμειγνύεται με στοιχεία της διάπλασης των αειφύλλων πλατυφύλλων (*Arbutus ssp.*, *Quercus ssp.* κτλ.), (2) τις βραχώδεις ή χαλικώδεις πλαγιές οι οποίες χαρακτηρίζονται από αραιότερη βλάστηση στην οποία συχνά συναντώνται ενδιαφέροντα χλωριδικά στοιχεία, και (3) τις βραχώδεις κορυφές και τις άνω των δασοορίων περιοχές του Αίνου στις οποίες συναντώνται αρκετά ενδημικά φυτικά taxa της νήσου Κεφαλληνίας, ή των Ιονίων νήσων. Η περιοχή έχει χαρακτηριστεί ως Εθνικός Δρυμός από το 1962 (ΦΕΚ79/Α/1962) και προστατεύεται ιδιαίτερα από το 1974 και εντεύθεν, αλλά ειδικά αποτελεσματικά μέτρα διαχείρισης και προστασίας του βιοτόπου δεν φαίνεται να έχουν ληφθεί, πέραν των διαδικασιών για την ίδρυση και λειτουργία Ειδικού Φορέα Διαχείρισης (Ν.3044, ΦΕΚ197/Α/27-2-2002). Το δάσος ελάτης του Αίνου είναι το μοναδικό δάσος ελάτης στην περιοχή των Ιονίων νήσων. Η σημασία του δάσους αυτού για τη γενετική καθαρότητα του είδους *Abies cephalonica* είναι εξαιρετικά μεγάλη, καθώς στις

ηπειρωτικές περιοχές της Ελλάδος, όπου το είδος αυτό επίσης απαντάται, εμφανίζεται κυρίως ως υβρίδιο μεταξύ της κεφαλληνιακής και της ευρωπαϊκής ελάτης (*Abies alba*) και λαμβάνει την ονομασία *Abies borissii regis*. Έτσι η ύπαρξη αμιγούς δάσους κεφαλληνιακής ελάτης στον Αίνο είναι πολύ σημαντική, καθώς λόγω της γεωγραφικής απομόνωσης που εμφανίζει σε σχέση με τις υβριδογενείς συστάδες της ηπειρωτικής Ελλάδος, εξασφαλίζει την διατήρηση της καθαρότητας του γενετικού υλικού από επιμιξίες λόγω ροής γονιδίων και την προστασία των ενδοειδικών γενετικών πόρων. Το όρος Αίνος είναι σημαντικό επίσης από βιογεωγραφική άποψη αφού στις πλαγιές και τις κορυφές του απαντούν σημαντικά και σπάνια φυτικά ενδημικά είδη.

Έντονη κυνηγετική δραστηριότητα και ψάρεμα λαμβάνουν χώρα κάτω από συνθήκες πλήρως ανεξέλεγκτες και αποτελούν τους σημαντικότερους κινδύνους για τα οικοσυστήματα της περιοχής, σε συνάρτηση με τις πυρκαγιές.

GR2220003 «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ ΙΟΝΙΟΥ (ΜΕΓΑΝΗΣΙ, ΑΡΚΟΥΔΙ, ΑΤΟΚΟΣ, ΒΡΩΜΟΝΑΣ)»

Τρία από τα μεγαλύτερα νησιά του Ιονίου Πελάγους η Λευκάδα, η Ιθάκη και η Κεφαλλονιά, ορίζουν από δυσμάς, βορρά και ανατολάς ένα σημαντικό αρχιπέλαγος 36 μικρών νησιών, στην πλειονότητά τους ακατοίκητων. Τα νησιά Μεγανήσι, Κάλαμος και Καστός, δηλ. τα τρία μεγαλύτερα του αρχιπελάγους, και ένα μικρό ιδιωτικό, ο Σκορπιός είναι τα μόνα που κατοικούνται και στα οποία ζουν περίπου 1500 άτομα, συνολικά. Η γεωμορφολογία των ακτών αυτών των νησιών δημιουργεί μία ποικιλία οικοτόπων για τη θαλάσσια και χερσαία χλωρίδα και πανίδα. Στα ασφαλή νερά του αρχιπελάγους κατοικούν μονίμως ή έχουν συχνή παρουσία σημαντικοί θαλασσοβίοι θηρευτές οι οποίοι αποτελούν είδη που τοποθετούνται στην κορυφή της τροφικής πυραμίδας και πιστοποιούν την υψηλή βιοποικιλότητα της περιοχής.

Η πανιδική σπουδαιότητα της περιοχής είναι προφανής. Το θαλάσσιο περιβάλλον της περιοχής προσφέρει καταφύγιο σε πολλούς και σημαντικούς κορυφαίους θηρευτές, γεγονός που αναδεικνύει το βιολογικό πλούτο της. Η φώκια *Monachus monachus*, το ρινοδέλφιο *Tursiops truncatus*, το κοινό δελφίνι *Delphinus delphis* και διάφορα είδη καρχαριών περιλαμβάνονται σ' αυτή την ομάδα οργανισμών. Οι ακτές της περιοχής παρέχουν ένα πλήθος υποβρυχίων ή ημι-υποβρυχίων θαλάσσιων σπηλαίων, που αποτελούν τον ιδανικό οικότοπο της φώκιας. Γι' αυτό το λόγο η περιοχή αυτή αποτελεί μία από τις σημαντικότερες στην Ελλάδα (και γενικότερα στη Μεσόγειο) για το αμεσότερα απειλούμενο με εξαφάνιση θηλαστικό της Ευρώπης, τη φώκια *Monachus monachus*. Δύο άλλα εξαιρετικά σημαντικά θαλάσσια είδη, τα δελφίνια *Tursiops truncatus* και *Delphinus delphis*, ζούν συμπατρικά στην περιοχή. Και τα δύο αναφέρονται στην Οδηγία 92/43/EEC (το πρώτο το Παράρτημα II), καθώς και στις συνθήκες Βέρνης, Βόννης και CITES και στο πρόγραμμα CORINE-Biotopes. Το *D. delphis* αναφέρεται ως «Τρωτό» στο ελληνικό βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων, ενώ και τα δύο αυτά είδη δελφινίων προστατεύονται από το Προεδρικό Διάταγμα 67/1981. Ο πληθυσμός του *D. delphis* στην εξεταζόμενη περιοχή είναι ένας από τους 3-4 σε όλη τη Μεσόγειο. Συνολικά 130 άτομα του είδους επιβιώνουν στην περιοχή και πιθανότητα αποτελούν υπόλειμμα ενός υποβαθμισμένου πληθυσμού που υπήρχε παλαιότερα στην περιοχή Αδριατικής-Ιονίου.

Ενας άλλος σημαντικός τύπος οικοτόπου που αποτελεί διαδεδομένο στοιχείο του παράκτιου θαλάσσιου περιβάλλοντος της περιοχής είναι τα λιβάδια της *Posidonia*. Η κατάσταση διατήρησής τους στην περιοχή είναι προς το παρόν εξαιρετική. Εκεί ζει σε αφθονία και το ελασματοβράγχιο *Ruppia nobilis*, ένα είδος που αναφέρεται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC. Στο χερσαίο τμήμα της περιοχής ανήκουν μεταξύ άλλων τα νησιά Οξεία και τα βορειοδυτικά του συμπλέγματος των Εχινάδων. Η Οξεία είναι ένα νησί που διατηρείται σε πολύ καλή φυσική κατάσταση, αν εξαιρέσει κανείς τις συνέπειες της βόσκησης που και αυτές είναι μάλλον περιορισμένες. Το νησί αυτό παρουσιάζει μεγάλο επιστημονικό ενδιαφέρον εξαιτίας του βιοτικού και αβιοτικού περιβάλλοντός του και στην πραγματικότητα αποτελεί ένα φυσικό μουσείο. Οι ΒΔ Εχινάδες είναι νησίδες στις οποίες υπάρχουν θέσεις που χρησιμοποιούνται από τα θαλασσοπούλια για την αναπαραγωγή τους.

Το ζωολογικό ενδιαφέρον της περιοχής υπογραμμίζεται και από την παρουσία ειδών αρπακτικών πουλιών (*Aquila chrysaetos*, *Circaetus gallicus*, *Falco peregrinus*, *Gyps fulvus*, *Phalacrocorax aristotelis*), τα οποία είναι απειλούμενα σύμφωνα με το εθνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων. Συνοψίζοντας μπορούμε να αναφέρουμε ότι το θαλάσσιο και χερσαίο περιβάλλον αυτής της περιοχής παρέχουν πολύτιμα καταφύγια σε πολύ σημαντικά είδη σπονδυλωτών, όπως:

- (α) τρία θαλασσόβια θηλαστικά με δραματική πληθυσμιακή υποβάθμιση σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου,
- (β) τέσσερα είδη χειροπτέρων που περιλαμβάνονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC και στο ελληνικό Βιβλίο Ερυθρών Δεδομένων,
- (γ) τρία ακόμη είδη της ίδιας Οδηγίας,
- (δ) ένας αξιόλογος αριθμός ειδών αρπακτικών πουλιών και
- (ε) πέντε προστατευόμενα *taxa* ερπετών.

Το θαλάσσιο τμήμα αυτής της περιοχής βρίσκεται γενικά σε καλή κατάσταση από άποψη διατήρησης της φυσικότητάς του. Αυτό δικαιολογεί και την παρουσία των ευαίσθητων κορυφαίων θηρευτών που προαναφέρθηκαν. Όμως, η καλή αυτή κατάσταση δε σημαίνει ότι η περιοχή δεν είναι τρωτή στους υποβαθμιστικούς παράγοντες. Ένας από τους κύριους κινδύνους που την απειλούν είναι η παράνομη και ψευδονόμιμη αλιεία. Όλες αυτές οι παράνομες αλιευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται κυρίως από αλλοδαπούς επαγγελματίες και ερασιτέχνες υποβαθμίζουν και θέτουν υπό την απειλή εξαφάνισης το βιολογικό δυναμικό του θαλάσσιου οικοσυστήματος της περιοχής. Πάντως, οι επιπτώσεις όλων αυτών των ενεργειών φαίνεται να είναι κάπως περιορισμένες συγκριτικά με ότι συμβαίνει στον υπόλοιπο ελληνικό χώρο. Ένας άλλος κίνδυνος προέρχεται από τον αυξανόμενο ανεξέλεγκτο τουρισμό. Δραστηριότητες θαλάσσιας αναψυχής, κυρίως με θαλαμηγούς, και φουσκωτά σκάφη, προκαλούν αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, εξαιτίας κυρίως της απουσίας κατάλληλης υποδομής για την αγκυροβόληση των σκαφών (συχνά η αγκυροβόληση γίνεται στα απειλούμενα λιβάδια της *Posidonia*) και την περισυλλογή απορριμμάτων και λυμάτων τα οποία συνήθως ρίχνονται στη θάλασσα. Σημαντική είναι επίσης η αδυναμία της πολιτείας να εφαρμόσει στην πράξη ένα κώδικα περιβαλλοντικής

συμπεριφοράς, με αποτέλεσμα να προκαλείται μία αυξανόμενη ενόχληση στα δελφίνια και στις φώκιες (γι'αυτές τις τελευταίες η ενόχληση είναι έντονη ακόμη και στα σπήλαια - καταφύγια τους, λόγω των τεχνικών δυνατοτήτων που έχουν σήμερα οι οικολογικά ανενημέρωτοι λάτρεις του θαλάσσιου τουρισμού).

Τέλος, οι επιπτώσεις της ναυσιπλοΐας στην ευρύτερη περιοχή (υπάρχει κίνηση μεγάλων σκαφών της γραμμής Πάτρας-Ιταλίας διαμέσου του στενού Λευκάδας-Κεφαλλονιάς) δεν μπορούν να εκτιμηθούν με ακρίβεια. Όμως, αν δεν ληφθούν ειδικά μέτρα η ρύπανση θα συνεχίσει να αποτελεί ένα υψηλού βαθμού κίνδυνο για την περιοχή. Οι χερσαίοι οικότοποι των Εχινάδων διατηρούνται επίσης σε μάλλον καλή κατάσταση, θα πρέπει όμως να προστατευτούν αποτελεσματικά από την ανθρώπινη επέμβαση (κυρίως βόσκηση, κυνήγι κ.ά.), επειδή εκτός των άλλων αποτελούν σημαντικούς τόπους αναπαραγωγής θαλάσσιων πουλιών. Ο κύριος κίνδυνος για το χερσαίο οικοσύστημα των Εχινάδων είναι προς το παρόν η αλλοίωση του φυσικού χαρακτήρα της βλάστησης εξαιτίας της βόσκησης, γεγονός που οδηγεί στην υποβάθμιση των οικοτόπων πολλών ερπετών και τη γενικότερη διαταραχή του οικοσυστήματος. Οι ανθρωπογενείς επιδράσεις στους λιγοστούς οικοτόπους των νυχτερίδων είναι δυνατόν να αποδειχθούν μοιραίες για την επιβίωση των τοπικών πληθυσμών αυτών των τρωτών θηλαστικών. Συμπερασματικά, η περιοχή και κυρίως το θαλάσσιο τμήμα της είναι ένα από τα καλύτερα διατηρημένα του ελληνικού χώρου. Είναι ευτύχημα ότι λίγα μόνο ειδικά μέτρα προστασίας, μια σωστά οργανωμένη και ελεγχόμενη τουριστική ανάπτυξη (ιδιαίτερα με την πολλαπλά αποδοτική μορφή του οικοτουρισμού) και ένας πραγματικός έλεγχος της αλιευτικής δραστηριότητας μπορούν να εξασφαλίσουν ένα οικολογικά ισορροπημένο φυσικό περιβάλλον στην περιοχή. Πραγματικά, φαίνεται ότι είναι σχετικά εύκολο να επιτευχθεί η προστασία των οικοτόπων, αλλά και της πανίδας και χλωρίδας και είναι πρωταρχική ανάγκη να καταβληθεί κάθε προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση.

Ο τόπος περιέχει ένα «τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» την Οξιά, σύμφωνα με το ΦΕΚ 687/Β/24-5-76. Η Οξιά προστατεύεται επίσης από τη σύμβαση Ramsar μαζί με τον υγροβιότοπο Μεσολογίου - Αιτωλικού. Οι άλλες νησίδες δεν προστατεύονται.

Το 99% του τόπου αυτού ανήκει στο Ελληνικό κράτος. Τέσσερις μικρές νησίδες στη βόρεια πλευρά του τόπου, χωρίς ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον (Σκορπιός, Σκορπίδι, Σπαρτί, Μαντούρι) είναι ιδιωτικά. Η έκτασή τους είναι 200 ha συνολικά.

GR2220004 «ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ ΕΩΣ ΒΛΑΧΑΤΑ (ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ) ΚΑΙ ΟΡΜΟΣ ΜΟΥΝΤΑ»

Ο τόπος καλύπτει τη θαλάσσια περιοχή από την είσοδο Μυχός του κόλπου του Αργοστολίου και εκτείνεται προς τα Λουρδάτα ακολουθώντας την ακτογραμμή. Στους ασβεστολιθικούς βράχους κυριαρχούν ζώνες με *Cystoseira crinita* και ασβεστόφιλα *Rhodophyceae*. Επιπλέον υπάρχουν εκτεταμένοι πληθυσμοί των *Laurencia papillosa* (*Rhodophyceae*) και *Dasycladus vermicularis* (*Chlorophyceae*) οι οποίοι καλύπτουν σημαντικό μέρος του σκληρού υποστρώματος. Η *Poseidonia oceanica* σχηματίζει εκτεταμένα "λιβάδια" σε βάθος μικρότερο από 2 μ. Τα "λιβάδια" παρουσιάζουν καλή ανάπτυξη με μεγάλης πυκνότητας πληθυσμούς και εύρωστα άτομα. Μεγάλες ποσότητες από *Poseidonia oceanica* εκβράζονται στην παραλία την οποία και καλύπτουν σχηματίζοντας ένα κατάλληλο υπόστρωμα για την ανάπτυξη των αλλοφύτων στην ακτή και των φυκών στη θάλασσα.

ΚΕΡΚΥΡΑ

GR2230001 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΑΝΤΙΝΙΩΤΗ»

Πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντικό βιότοπο εξαιτίας του προστατευόμενου είδους *Lutra lutra*. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ποικιλία ενδιαιτημάτων (λίμνη, παρόχθιοι καλαμιώνες, λιβάδια, έλη, αμμώδεις παραλίες, φρυγανότοποι) και οι ανθρωπογενείς επιδράσεις δεν έχουν ακόμη επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τη λειτουργία του οικοσυστήματος. Από τα είδη χλωρίδας θεωρούνται ως σημαντικά το *Pancreticum maritimum* το οποίο είναι είδος των παραλιακών αμμοθινών που σήμερα κινδυνεύει εξαιτίας των πιέσεων που δέχεται ο βιότοπός του και τα είδη των γενών *Orchis* και *Sepapias* που επίσης θεωρείται ότι απειλούνται από ανθρωπογενείς πιέσεις.

Σημαντικότερη απειλή είναι η αυξανόμενη ανθρωπογενής πίεση ιδιαίτερα όσον αφορά την επέκταση των οικισμών και την τουριστική ανάπτυξη η οποία συνδυάζεται με μη οργανωμένη δραστηριότητα για αναψυχή. Επιπλέον απειλή αποτελεί η αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων στις παρακείμενες καλλιέργειες. Στα παραπάνω συμβάλλει σημαντικά η έλλειψη πληροφόρησης των τοπικών κοινωνιών γύρω από τη σπουδαιότητα των υγροτόπων.

GR2230002 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΡΙΣΣΙΩΝ» και GR2230007 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΟΡΙΣΣΙΩΝ & ΝΗΣΟΣ ΛΑΓΟΥΔΙΑ»

Βρίσκεται στις νοτιοδυτικές ακτές της Κέρκυρας και θεωρείται μεγάλης σημασίας, εξαιτίας της μεγάλης βιολογικής και αισθητικής αξίας των αμμωδών παραλίων που βρίσκονται κοντά στη λιμνοθάλασσα. Εμφανίζεται το μοναδικό για την περιοχή δάσος κέδρων (*Juniperus phoenicea*) καθώς και οι πετρόμορφες αμμοθίνες. Οι παρόχθιες περιοχές της λίμνης Κορισσιών, καθώς και οι παρακείμενες παράκτιες περιοχές, χαρακτηρίζονται από διάφορους τύπους μεσογειακής βλάστησης. Χαρακτηριστικά μπορούν να αναφερθούν: (1) η φυτοκοινωνία *Crucianelletum maritimae* η οποία εμφανίζει το ανατολικότερο όριο εμφάνισής της στην περιοχή αυτή (τη μοναδική στην Ελλάδα) και (2) οι συστάδες κέδρων (*Juniperus phoenicea*) που αναπτύσσονται στις αμμώδεις παραλίες της περιοχής, οι οποίες εικάζεται ότι είναι υπολείμματα ενός μεγαλύτερου δάσους. Χαρακτηριστικό του τόπου είναι επίσης οι πετροποιημένοι αμμόλοφοι. Ως το πλέον σημαντικό τμήμα της περιοχής θεωρείται μια λωρίδα ξηράς η οποία διαχωρίζει τη Λίμνη Κορισσιών από τη θάλασσα διαμορφώνοντας ένα σύνθετο, ενδιαφέρον και σχεδόν αδιατάρακτο φυσικό οικοσύστημα.

Η θέση χρήζει άμεσης προστασίας από αλλαγές χρήσης γης που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη.

GR2230003 «ΑΛΥΚΗ ΛΕΥΚΙΜΗΣ»

Στην περιοχή απαντάται ενδιαφέρουσα χλωρίδα και πολλοί τύποι βλάστησης που χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία αλλοφυτικών ειδών, όπως τα *Arthocnemum glaucum*, *A. fruticosum*, *Halocnemum strobilaceum*, *Scoenochus nigricaus*, *Juncus subulatus*, *Salicornia europea*, *Cakile maritima*, *Salsola kali* και άλλα. Οι αμμώδεις ακτές καταλαμβάνουν ένα μικρό μόνο ποσοστό της συνολικής έκτασης του υγροτόπου, στον οποίο περιλαμβάνονται μικρά ρέματα και γειτονικοί λόφοι με χαρακτηριστικούς τύπους βλάστησης της διάπλασης των αιφύλλων πλατυφύλλων. Συναντώνται είδη κουμαριάς (*Arbutus sp.*) ρεικιού (*Erica sp.*),το

πουρνάρι (*Quercus coccifera*), ο σχίνος (*Pistacia lentiscus*) κ.α.. Η παρουσία των παραπάνω ειδών δημιουργεί μια σταθερή φυτοκοινότητα η οποία παίζει σημαντικό ρόλο στη δομή και τη λειτουργία του οικοσυστήματος.

Η λήξη της αλατοπαραγωγικής δραστηριότητας, δεν συνοδεύτηκε μέχρι σήμερα από την ανάκαμψη του υγροτόπου. Οι γειτονικές περιοχές είναι κέντρο ανθρώπινων δραστηριοτήτων με αρνητικές επιδράσεις στο οικοσύστημα. Η πίεση για αύξηση των τουριστικών εγκαταστάσεων και διευκολύνσεων αυξάνεται, ενώ οι τοπικοί πληθυσμοί δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για τις πολλαπλές αξίες και τη σημασία της αειφορικής διαχείρισης του υγροτόπου.

GR2230004 « ΝΗΣΟΙ ΠΑΞΟΙ, ΑΝΤΙΠΑΞΟΙ»

Η περιοχή συγκροτείται από μια ομάδα ασβεστολιθικών νησιών και νησίδων. Η χλωρίδα αποτελείται από 450 περίπου είδη. Πρόκειται ως επί το πλείστον για τυπικά μεσογειακά είδη, υπάρχουν όμως και δύο τοπικά ενδημικά τα *Centaurea paroxum* και *Limonium antipaxorum*. Η κύρια φυτοκοινωνία που επικρατεί στην περιοχή είναι η Oleo-Ceratonion με κύριους εκπροσώπους τη χαρουπιιά (*Ceratonia siliqua*), την ελιά (*Olea europea*), το σχίνο (*Pistacia lentiscus*), και το πουρνάρι (*Quercus coccifera*). Οι φυτοκοινωνίες των αειφύλλων πλατυφύλλων αποτελούν αντιπροσωπευτικούς τύπους Μεσογειακής βλάστησης. Σε υψηλότερες θέσεις συναντάται η φυτοκοινωνία *Quercio ilicis*, με κύριους εκπροσώπους το φυλίκι (*Phyllirea latifolia*), το ράμνο (*Rhamnus alaternus*), το σχίνο (*Pistacia terebinthus*) και την αγριοκουμαριά (*Arbutus drachne*). Στην περιοχή απαντώνται και στις δύο φυτοκοινωνίες συστάδες κωνοφόρων όπως το κυπαρίσσι (*Cupressus sempervirens*) τα κέδρα (*Juniperus phoenicea*) και η χαλέπιος πεύκη (*Pinus halepensis*), τα δύο τελευταία στα ΒΔ και ΝΑ των Παξών. Οι συστάδες κυπαρισσιών (*Cupressus sempervirens*) που συναντώνται συχνά σε όλη την έκταση του κυρίως νησιού θεωρούνται υπολείμματα ενός πρώην μεγάλου δάσους κυπαρισσιών. Άλλα σημαντικά είδη, πέραν των ενδημικών *Centaurea paroxum* και *Limonium antipaxorum* είναι το *Anthemis chia* το οποίο στην περιοχή αντιπροσωπεύεται από ένα ιδιαίτερο μορφολογικό τύπο, το *Hyoseris radiata*, σημαντικό από βιογεωργαφική σκοπιά είδος, καθώς και αρκετά ορχειοειδή με κυριότερο εκπρόσωπο την *Orchis coriophora*.

Η πολύ έντονη ανθρώπινη πίεση κατά τους θερινούς μήνες και οι ανθρώπινες δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό.

GR2230005 «ΠΑΡΑΚΤΙΑ ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΖΩΝΗ ΑΠΟ ΚΑΝΟΝΙ ΕΩΣ ΜΕΣΟΓΓΙ»

Η περιοχή βρίσκεται στην ανατολική πλευρά της Κέρκυρας και περιλαμβάνει τις ακτές μεταξύ των χωριών Κανόνι και Μεσογγή. Χαρακτηριστικό είδος της περιοχής είναι το θαλάσσιο φανερόγαμο *Cymodocea nodosa*, το οποίο αναπτύσσεται σε αμμώδες υπόστρωμα μεταξύ των ανώτερων βράχων. Τα στρώματα του είδους *Posidonia oceanica* εκτείνονται σε βάθη κάτω από 1,5m νότια του χωριού Μεσογγή. Η παρουσία του *Posidonia oceanica* είναι μεγάλης οικολογικής αξίας. Τα στρώματα που σχηματίζει αυτό το είδος αποτελούν το πιο σημαντικό θαλάσσιο οικοσύστημα στη Μεσόγειο θάλασσα, αφού συμβάλλει σημαντικά στην πρωτογενή παραγωγή του θαλάσσιου οικοσυστήματος, χρησιμεύοντας σαν κατάλληλο μέρος για την εναπόθεση των αυγών των ψαριών και αποτελώντας το ιδανικό ενδιαίτημα για πολλά ζωικά και φυτικά είδη. Η θαλάσσια περιοχή χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλότητα στη χλωρίδα

και τη βλάστηση. Εμφανίζονται επίσης φυτοκοινότητες του *Cystoseira*, τυπικές της Μεσογείου, οι οποίες έχουν ένα σημαντικό ρόλο στη δομή των παράκτιων οικοσυστημάτων.

Οι εντατικές ψυχαγωγικές και γενικά ανθρώπινες δραστηριότητες επιδρούν αρνητικά στους βιοτόπους της περιοχής.

ΛΕΥΚΑΔΑ

GR2240001 «ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΕΣ ΣΤΕΝΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ (ΠΑΛΙΩΝΗΣ - ΑΥΛΙΜΩΝ) ΚΑΙ ΑΛΥΚΕΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ»

Υπό μία ευρύτερη αντίληψη θα μπορούσε να θεωρηθεί ως τμήμα ενός περισσότερο εκτεταμένου υγρότοπου που θα συμπεριλάμβανε τους γειτονικούς υγρότοπους του Αμβρακικού κόλπου, καθώς και τη λίμνη Βουλκαριά. Ως μία τέτοια ευρύτερη περιοχή αναφέρεται και προστατεύεται από τη Σύμβαση «Ramsar». Τα περισσότερα στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας για τα ενδιαίτηματα και τη χλωρίδα του τόπου αυτού αφορούν το τμήμα που βρίσκεται στη νήσο Λευκάδα.

Μεταξύ των βασικών χαρακτηριστικών του τόπου, τα οποία οπωσδήποτε πρέπει να συνεκτιμηθούν στην ανάπτυξη προγραμμάτων που σχετίζονται με τη διαχείριση του τόπου, είναι τα ακόλουθα:

1. Η γειτνίασή του με την πόλη της Λευκάδας (15000 μόνιμοι κάτοικοι και μερικές χιλιάδες παραπάνω κατά την περίοδο του καλοκαιριού).
2. Η γειτνίασή του με μία από τις τρεις περισσότερο εύφορες περιοχές της νήσου.
3. Η εντατική οστρακοκαλλιέργεια και ιχθυοκαλλιέργεια που γίνεται σε εγκαταστάσεις που υπάρχουν μέσα στον τόπο.

Ο τόπος αυτό περιλαμβάνει έναν από τους σημαντικότερους υγροτόπους στην περιοχή του Ιονίου και θεωρείται σημαντικός όχι μόνο για τη διατήρηση της άγριας ζώνης, αλλά επίσης και για την οικονομία της περιοχής (περίπου το 15% του πληθυσμού της νήσου εξασφαλίζει το εισόδημά του αποκλειστικά από την αλιεία, τις υδατοκαλλιέργειες οστράκων και ιχθύων, την κτηνοτροφία και παρεμφερείς δραστηριότητες). Η ποικιλία των ενδιαιτημάτων σε συνδυασμό με την ύπαρξη μιας πλούσιας χλωρίδας, αντιπροσωπευτικής των αμμοθινών, των αλμυρών λιβαδιών κτλ., καθώς και η παρουσία ενός τοπικού ενδημικού είδους, της *Arenaria leucadia*, είναι στοιχεία τα οποία τονίζουν την οικολογική και επιστημονική αξία του τόπου. Επιπροσθέτως, δεν πρέπει να ξεχνάμε τη γενικότερη σημασία των υγροτόπων για τη διατήρηση της πανίδας και για τα μεταναστευτικά πουλιά. Πρέπει, επίσης, να δοθεί έμφαση στη γειτνίαση του τόπου με έναν άλλο σημαντικό υγρότοπο, αυτόν του Αμβρακικού. Οι δύο αυτοί τύποι πιθανόν θα μπορούσαν να θεωρηθούν και να διαχειρισθούν ως ένα ενιαίο οικοσύστημα.

Δύο ερπετά και ένα ψάρι που αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43/EEC έχουν καταγραφεί σ' αυτόν τον τόπο. Η θαλασσοχελωνα *Caretta caretta* είναι ένα είδος προτεραιότητας της προηγούμενης Οδηγίας και απειλούμενο είδος της ελληνικής πανίδας. Αυτοί οι υγροβιότοποι είναι επίσης αξιοσημείωτοι επειδή είναι σημαντικές περιοχές για μία

ποικιλία μεταναστευτικών πουλιών. Έχει αξιολογηθεί ότι έχουν διεθνή σημασία σύμφωνα με τη Συνθήκη Ramsar (ως τμήμα του συγκροτήματος υδροβιοτόπων του Αμβρακικού κόλπου). Επιπλέον, είναι μία ειδικά προστατευόμενη περιοχή σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΕC, τη Συνθήκη της Βαρκελώνης και την ελληνική νομοθεσία.

Μεγάλα προβλήματα που σχετίζονται με την προστασία αυτού του σύνθετου υδροτόπου, έχουν να κάνουν με την ποικιλία των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα τόσο μέσα στον τόπο (ψάρεμα, υδατοκαλλιέργειες, κυνήγι, κατασκευή αρδευτικών καναλιών, αποξηράνσεις, τουρισμός, αναψυχή κτλ.), όσο και γύρω από αυτόν (εκχερνώσεις, γεωργία, υπερβολική χρήση λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων, αστικοποίηση, απόβλητα και μπάζα κτλ.).

Το γεγονός ότι σημαντικό τμήμα της οικονομίας του νησιού εξαρτάται από τη διαχείριση της λιμνοθάλασσας του τόπου, μπορεί να βοηθήσει τις προσπάθειες για την προστασία του. Αντίθετα, η υπέρμετρη αύξηση των τουριστικών δραστηριοτήτων, και μάλιστα των ανεξέλεγκτων, στην πόλη της Λευκάδας και στις βορειοανατολικές ακτές του νησιού θα επηρεάσουν αρνητικά τη διατήρηση του τόπου. Η περιοχή αυτή μερικώς επικαλύπτεται με δύο «μνημεία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους» (Λευκάδα, Βόρεια παραλία Λευκάδας) σύμφωνα με το ΦΕΚ 687/Β/24-5-76. Το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο.

GR2240002 «ΠΕΡΙΟΧΗ ΧΟΡΤΑΤΩΝ»

Ο τόπος αυτός αναφέρεται στο κεντρικό ορεινό τμήμα της νήσου Λευκάδας με υψόμετρο 600-1140 m και περιλαμβάνει τις τρεις κύριες κορυφές και τις πλαγιές του όρους Ελάτη. Στην περιοχή κυριαρχούν τα ασβεστολιθικά πετρώματα και υπάρχουν οροπέδια διαφόρων μεγεθών (Μεγάλες Δολίνες). Αυτά είναι πολύ κοινά στην περιοχή και μέχρι πριν λίγα χρόνια στις θέσεις αυτές κυριαρχούσαν οι αμπελώνες. Ο κυρίαρχος τύπος βλάστησης είναι τα φρύγανα – τα οποία όμως θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως δευτερογενής βλάστηση – που προήλθε από την υποβάθμιση παλαιότερης κλιμακικής βλάστησης αειφύλλων πλατυφύλλων. Η υποβάθμιση μπορεί να οφείλεται τόσο σε ανθρωπογενείς δραστηριότητες (γεωργία, υπερβόσκηση, πυρκαγιές, εκχερνώσεις κτλ.), όσο και σε γεωλογικούς παράγοντες (καρστικοί ασβεστόλιθοι). Στην περιοχή είναι σημαντική η παρουσία κάποιων σημαντικών από χλωριδική και βιογεωγραφική άποψη ειδών, που περιλαμβάνουν μερικά ενδημικά των Ιονίων νησιών ή του ευρύτερου ελληνικού χώρου. Δύο σημαντικά είδη από βιογεωγραφική αλλά και αισθητική άποψη, ανήκουν στο γένος *Paeonia*. Το φυτικό αυτό γένος το οποίο σπανίζει στον ελληνικό χώρο, αντιπροσωπεύεται στον τόπο αυτό από τα είδη *P. mascula* ssp. *russi* και *P. peregrina*. Η παραπάνω συνύπαρξη έχει ως αποτέλεσμα η περιοχή να θεωρείται ως μοναδική στον ελληνικό χώρο με συμπατρικούς πληθυσμούς δύο διαφορετικών παιονιών. Για το είδος *P. peregrina* ο τόπος είναι το νοτιοδυτικότερο όριο εξάπλωσής του στον ελληνικό χώρο, ενώ για το *P. mascula* ssp. *russi* η περιοχή του Ιονίου είναι το ανατολικότερο όριο εξάπλωσής του υποείδους στη Μεσόγειο. Η ανωτέρω συνύπαρξη αποτελεί επίσης ένδειξη ότι η ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Ελλάδας "λειτούργησε" ως μια περιοχή συγκέντρωσης χλωριδικών στοιχείων ποικίλης προέλευσης.

Αν και απαγορεύεται το κυνήγι, δεν έχει ληφθεί κανένα μέτρο για την τήρηση του νόμου και την προστασία του τόπου, με αποτέλεσμα η ανεξέλεγκτη θήρα να αποτελεί απειλή για την πανίδα της περιοχής. Οι αμπελώνες και άλλες μορφές καλλιεργειών έχουν περιοριστεί σε

μεγάλο βαθμό και βρίσκονται σε υποβάθμιση. Το αντίθετο φαίνεται να συμβαίνει με την κτηνοτροφία, η ένταση της οποίας επηρεάζει αρνητικά τη χλωρίδα και τη βλάστηση.

GR2110001 «ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ, ΔΕΛΤΑ ΛΟΥΡΟΥ & ΑΡΑΧΘΟΥ (ΠΕΤΡΑ ΜΥΤΙΚΑΣ, ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ)», GR2110004 «ΑΜΒΡΑΚΙΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ, ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΤΑΦΟΥΡΚΟ ΚΑΙ ΚΟΡΑΚΟΝΗΣΙΑ»

Η εξετασθείσα περιοχή είναι ένα σύνθετο οικοσύστημα που αποτελείται από το διπλό δέλτα των ποταμών Λούρου και Αραχθού, ένα σύστημα λιμνοθαλασσών που συνίσταται από τρεις μεγάλες λιμνοθάλασσες (Ροδιά, Τσουκαλιό, Λογαρού) και μερικές μικρότερες, καθώς και από μια θαλάσσια ζώνη ακριβώς κάτω από αυτές. Τα δέλτα καλύπτουν συνολικά μια περιοχή περίπου 450km. Η συνολική έκταση των λιμνοθαλασσών είναι κατά προσέγγιση 64km. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από ποικιλία βιοτόπων. Πυκνές και εκτεταμένες κοινότητες καλαμιώνων (*Phragmitetum*) καλύπτουν μια μεγάλη έκταση, το 10% του χερσαίου τμήματος του site και μπορούν να διαφοροποιηθούν σε μια μεγάλη περιοχή κατά μήκος του Λούρου και σε πολλές μικρές περιοχές στο ανατολικό τμήμα. Κοντά στις ζώνες των καλαμιώνων υπάρχουν συστάδες του *Scirpetum maritimi* καθώς επίσης και περιοχές με *Nymphaea alba* και *Iris pseudacorus*. Οι συστάδες των δασών στοάς που έχουν απομείνει στο διπλό δέλτα Λούρου και Αραχθού καλύπτουν έκταση μόνο 2,5km. Η μακκία βλάστηση καλύπτει 21km και αναπτύσσεται κυρίως στους γύρω λόφους. Το μόνο αμειγώς αειθαλές δάσος αναπτύσσεται στη χερσόνησο της Κορονησίας, ενώ οι τελευταίες συστάδες του φυλλοβόλου δάσους που έχουν απομείνει βρίσκονται στα βορειανατολικά του λόφου Μαυροβούνι και σύμφωνα με τη σύνθεση των ειδών του ανήκει στη φυτοκοινωνία *Coccifero-Carpinetum*.

Η περιοχή αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα οικοσυστήματα, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Μπορούμε να δούμε σ' αυτήν όλα τα στοιχεία ενός τυπικού Μεσογειακού δέλτα. Οι τόποι οικοτόπων που είναι σε πολύ καλή οικολογική κατάσταση και καλύπτουν μεγάλες περιοχές είναι τα υγρά λιβάδια του *Juncus* και οι αλοφυτικές φυτοκοινωνίες της τάξης *Arthrocnemetalia*. Η αλοφυτική βλάστηση καλύπτει έκταση 43km. Με εξαίρεση το δέλτα του Αχελώου και το σύμπλεγμα των δέλτα κοντά στη Θεσσαλονίκη, η περιοχή αυτή αποτελεί το μεγαλύτερο σύμπλεγμα δέλτα σε όλη την Ελλάδα. Η λιμνοθάλασσα Τσουκαλιό είναι μία από τις μεγαλύτερες αυτού του τύπου τόσο στην Ελλάδα όσο και σε όλη την περιοχή της Μεσογείου. Η μεγάλη περιοχή των καλαμιώνων κατά μήκος του Λούρου μπορεί να θεωρηθεί ως μία από τις μεγαλύτερες συνεχόμενες ζώνες καλαμιώνων στην Ελλάδα και το φυλλοβόλο δάσος στο λόφο Μαυροβούνι είναι ένα οικοσύστημα συγκριτικά σπάνιο στην Ελλάδα.

Εκτός από τα ενδημικά είδη φυτών, υπάρχουν επίσης στην περιοχή του site μερικά ενδιαφέροντα φυτικά taxa καταγεγραμμένα με το χαρακτηρισμό D. Αυτά είναι:

- *Galium intricatum* και *Malcomia graeca* subsp. *bicolor*, ενδημικό της Βαλκανικής χερσονήσου,
- *Alnus glutinosa* και *Fraxinus angustifolia*, οι πληθυσμοί των οποίων στην Ελλάδα είναι υποβαθμισμένοι και πρέπει να προστατευτούν,
- *Ophrys ferrum-equinum*, το οποίο υπάρχει στην Ελλάδα και την Ανατολία,

- *Spirodela polyrhiza*, είδος όχι κοινό στην Ελλάδα, και *Salvinia natans* και *Cotula coronopifolia*, είδη που υπάρχουν σποραδικά στην Ελλάδα. Η *Salvinia natans* παίρνει επιπροσθέτως το χαρακτηρισμό D επειδή προστατεύεται από το Ελληνικό Προεδρικό Διάταγμα 67/1981 και επίσης αναφέρεται στο WCMC Plants Database ως είδος

Τα λιβάδια του *Juncus* κινδυνεύουν από τη βόσκηση, την υπερβολική λίπανση, το κάψιμο και την αποστράγγιση. Το πιο έντονα επηρεαζόμενο οικοσύστημα φαίνεται ότι είναι τα δάση στοάς. Ένας πολύ σοβαρός λόγος για τον περιορισμό τους είναι το συνεχές κόψιμο των δένδρων. Μόνο το 10% της αρχικής έκτασής τους έχει απομείνει και μόνο ένα μικρό τμήμα που είναι ακόμη ικανό για αναγέννηση. Ένα μεγαλύτερο μέρος έχει χάσει την ευκαιρία για επιβίωση και θεωρείται ως "λείψανο" που φθίνει ανίκανο για αναγέννηση. Η συνεχής μεταφορά χαλικιών από την κοίτη του ποταμού εμποδίζει την αναγέννηση του δάσους στοάς σ' αυτές τις περιοχές. Επιπλέον, σημαντική αιτία για τη μείωση αυτού του δάσους είναι η επέκταση της καλλιεργούμενης γης στην περιοχή. Η μακκία βλάστηση είναι πολύ υποβαθμισμένη λόγω της βόσκησης και της υλοτομίας. Οι πιο σημαντικές πηγές μόλυνσης του νερού των ποταμών και των λιμνοθαλασσών είναι τα οικιακά και βιομηχανικά απόβλητα καθώς και η ύπαρξη σφαγείων στην περιοχή.

Μετά από την τροποποίηση του κοινού Προεδρικού Διατάγματος 30027/1197, (ΦΕΚ/194, Τόμος Α), περί προστασίας του Αμβρακικού κόλπου, η οποία ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 1993 για την κατασκευή προγραμμάτων ανάπτυξης στην περιοχή, απαιτούνται η διατήρηση των οικολογικών συνθηκών και η σύνταξη μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων τύπου Β.

7.1.1.6 Τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υπάρχουν συνολικά 28 τέτοιες περιοχές.

Πίνακας 7.6. ΤΙΦΚ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

	Όνομα τόπου	Κωδικός
Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ		
1	Δάσος Βαλανιδιάς Σκουρτού-Παλιομάνινας	ΑΤ2011026
2	Δάσος Φράξου Λεσινίου	ΑΤ2011010
3	Κλεισούρα Μεσολογγίου	ΑΤ2080112
4	Λίμνη Κομήτη Βόνιτσας	ΑΤ2011097
5	Λόφος και φρούριο Βόνιτσας	ΑΤ2011101
6	Ναύπακτος	ΑΤ2010028
7	Νησάκι Κουκουμίτσα Βόνιτσας	ΑΤ2011100
8	Νησίδα Κλείσοβα και λιμνοθάλασσα Κλείσοβας	ΑΤ2011102
9	Νησίδα Οξειά	ΑΤ2011024
10	Νησίδες Αγίου Νικολάου	ΑΤ2011098
11	Νήσος Κάλαμος	ΑΤ2011103
12	Όρος Βαράσοβα	ΑΤ2010026
13	Στενά Αχελώου	ΑΤ2011040
14	Φαράγγι Κότσαλου	ΑΤ2011011
15	Φρούριο Αγ. Μαύρας και περιβάλλον χώρος	ΑΤ2011099
Ν. ΑΧΑΪΑΣ		
1	Βράχος Αγ. Λεοντίου Μονής Ταξιαρχών	ΑΤ1011066
2	Λίμνη Τσιβλού	ΑΤ1011015
3	Μονή Μακελαριάς, Βράχος, Γερακοβούνι, Λίμνη Ρακίτα	ΑΤ1011065
4	Μπουφούσκια Αιγίου	ΑΤ1011123
5	Πηγές Ποταμού Αροαρίου	ΑΤ1011017
6	Πηγές Ποταμού Λάδωνα	ΑΤ1011016
7	Φαράγγι Βουραϊκού	ΑΤ1011024
Ν. ΗΛΕΙΑΣ		
1	Ακρωτήριο Αγ. Ανδρέα Κατάκωλου	ΑΤ1011003
2	Ανδρίτσαινα	ΑΤ1011067
3	Αρχαία Ολυμπία	ΑΤ1010004
4	Λίμνη και Δάσος Καϊάφα	ΑΤ1011007
5	Μονή Κρεμαστής	ΑΤ1011012
6	Παραπόταμοι Αλφειού	ΑΤ1011011

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υπάρχουν 40συνολικά τέτοιες περιοχές.

Πίνακας 7.7. ΤΙΦΚ Περιφέρειας Πελοποννήσου

	Όνομα τόπου	Κωδικός
Νομός Αργολίδας		
1	Ακροναυπλία και Παλαμίδι	ΑΤ1011093
2	Ανώνυμος Λόφος Δυτικά της Ασίνης	ΑΤ1011094
3	Νέα Επίδαυρος	ΑΤ1012001
Νομός Αρκαδίας		
1	Δημητσάνα, Στεμνίτσα και Φαράγγι Λουσίου	ΑΤ1011084
2	Καρύταινα	ΑΤ1011072
3	Καστάνιτσα Πάρνωνα	ΑΤ1010003
4	Κερασιά-Βλαχοκερασιά Αρκαδίας	ΑΤ1080115
5	Λόφος Στόχος Νεστάνης (Τσιπιανών)	ΑΤ1080128
6	Χώρος μάχης Βερβαίνων	ΑΤ1011069
Νομός Κορινθίας		
1	Αισθητικό δάσος Πευκιά Ξυλοκάστρου	ΑΤ1011111
2	Ακροκόρινθος	ΑΤ1011006
3	Βουνό Παναγιάς Κορυφής	ΑΤ1011134
4	Κοιλάδα Φενεού	ΑΤ1011001
5	Λίμνη Στυμφαλία	ΑΤ1011000
6	Λόφος Παναγιάς Νεμέας	ΑΤ1011095
7	Μετέωρα Κορινθίας	ΑΤ1011002
8	Μονή Θεοτόκου Περαχώρας	ΑΤ1011026
9	Περιοχή Ηραίου Περαχώρας	ΑΤ1010006
10	Πέτρα Περαχώρας (Βράχος Βουνού)	ΑΤ1011096
11	Υψώματα βόρεια του χωριού Στενό Κορινθίας	ΑΤ1011004
12	Υψώματα Ελληνικού	ΑΤ1011135
13	Υψώματα Λυγιάς	ΑΤ1011136
Νομός Λακωνίας		
1	Αρεόπολη	ΑΤ1011082
2	Βάθεια	ΑΤ1011076
3	Γύθειο	ΑΤ1010008
4	Κεντρικός Ταΰγετος	ΑΤ1010011
5	Κίττα	ΑΤ1011077
6	Λαγκάδα Ταΰγέτου	ΑΤ1080121
7	Μίνα Μάνης	ΑΤ1011068
8	Μονεμβασία	ΑΤ1010010
9	Περιοχή Μυστρά-Παρορίου-Αγίου Ιωάννου	ΑΤ1080120
Νομός Μεσσηνίας		
1	Άνω Πόλη Κυπαρισσίας	ΑΤ1011010
2	Καρδαμύλη	ΑΤ1010014
3	Κορώνη	ΑΤ1010013
4	Μανιάκι - Ταμπούρια Παπαφλέσα	ΑΤ1011009
5	Μεθώνη	ΑΤ1011083
6	Όρος Προφήτης Ηλίας (Λιούστρα) Μεσσηνίας	ΑΤ1011013
7	Πύλος και Όρμος Ναυαρίνου	ΑΤ1011008
8	Φαράγγι Κοσκαράκας	ΑΤ1011018
9	Φαράγγι ποταμού Νέδα	ΑΤ1011014

Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων υπάρχουν 45συνολικά τέτοιες περιοχές.

Πίνακας 7.8. ΤΙΦΚ Περιφέρειας Ιονίων Νήσων

	Όνομα τόπου	Κωδικός
Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ		
1	Ακρωτήριο Αρίλλας και Πόρτο Τιμόνι	ΑΤ1011045
2	Ακρωτήριο Ελαία (Κλάμπ Μεντιτερανέ)	ΑΤ1011035
3	Ακρωτήριο και Όρμος Καλάμι	ΑΤ1011036
4	Ακρωτήριο και Όρμος Κουλούρας	ΑΤ1011037
5	Ακρωτήριο Καστρί και γύρω πλαγιές	ΑΤ1011048
6	Ακρωτήριο Κεφάλι και Νησίδες Διάπλο και Διάκοπτο	ΑΤ1011043
7	Άνω Κορακιάνα Κέρκυρας	ΑΤ1011033
8	Αγίλλιο και Γαστούρι Κερκύρας	ΑΤ1011057
9	Βαρυπατάδες	ΑΤ1011027
10	Βουνό πάνω από Μπενίτσες	ΑΤ1011030
11	Καρουσάδες	ΑΤ1011042
12	Κάτω Γαρούνα και γύρω περιοχή	ΑΤ1011028
13	Λιμνοθάλασσα Αντηνιώτη	ΑΤ1011041
14	Λιμνοθάλασσα Κορισσίων	ΑΤ1011029
15	Λιμνοθάλασσα Χαλκιοπούλου	ΑΤ1011032
16	Νησίδα Λαζαρέττο (Γουβίνο)	ΑΤ1011031
17	Νησίδα Πτυχία (Βίδος)	ΑΤ1010108
18	Νησίδες Γυναίκα, Συκιά και Κραβιά	ΑΤ1011044
19	Νήσος Παξοί	ΑΤ1010112
20	Όρμος και Χερσόνησος Αγίου Στεφάνου	ΑΤ1011039
21	Παλιοκαστρίτσα	ΑΤ1011061
22	Πέλεκας - Γλυφάδα Κέρκυρας	ΑΤ1011051
23	Πλαγιές γύρω από τους Λάκωνες	ΑΤ1011060
24	Πλαγιές νότια της παραλίας Αγίου Γεωργίου και Αγγελόκαστρο	ΑΤ1011046
25	Ύψωμα πάνω από τα χωριά Ασπιωτάδες και Μανατάδες	ΑΤ1011047
26	Φρούριο Αγίου Νικολάου (Παλιό) Κέρκυρας	ΑΤ1011059
27	Χερσόνησος και Όρμος Κερασιάς	ΑΤ1011038
28	Χερσόνησος Κανόνι και Ποντικονήσι Κερκύρας	ΑΤ1010107
29	Χερσόνησος Κασσιόπης (Κασσώπης)	ΑΤ1011040
30	Χωριό Άγιος Μάρκος και γύρω περιοχή	ΑΤ1011034
Ν. ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ		
1	Εθνικός Δρυμός Αίνου ή Μόντε Νέρο και Κόλπος Λουρδάς	ΑΤ1011020
2	Κάστρο Αγ. Γεωργίου, Σαν Τζόρτζιο ή πόλη της Κεφαλονιάς	ΑΤ1011021
3	Λίμνη Μελισσάνη	ΑΤ1011019
4	Όρμος Μύρτου Κεφαλλονιάς	ΑΤ1011064
5	Όρμος Σαρακίνικο Ιθάκης	ΑΤ1011049
6	Φρίκες - Κιόνι Ιθάκης	ΑΤ1011050
7	Χερσόνησος Άσσου	ΑΤ1011063
8	Χερσόνησος Ερίσσου	ΑΤ1011022
Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ		
1	Ανατολική Λιμνοθάλασσα και Αλυκές Λευκάδας	ΑΤ1011054
2	Βόρεια λιμνοθάλασσα (Παλιώνης-Αβλιμών) Λευκάδας	ΑΤ1011055
3	Νησάκι Μαδουρή Λευκάδας	ΑΤ1080114
4	Νησίδα Σκορπίδι Λευκάδας	ΑΤ1011062
5	Νησίδα Σκορπιός Λευκάδας	ΑΤ1011053
6	Νησίδα Σπάρτη Λευκάδας	ΑΤ1011058

	Όνομα τόπου	Κωδικός
7	Χερσόνησος Νυδρίου Λευκάδας	AT1011052

7.1.1.7 Εθνικά Πάρκα/Εθνικοί Δρυμοί

Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων υπάρχουν δύο Εθνικά Πάρκα/Εθνικοί δρυμοί:

1 Εθνικός Δρυμός: Εθνικός Δρυμός Αίνου (βλ. σχετική παράγραφο GR2220002 «ΕΘΝΙΚΟΣ ΔΡΥΜΟΣ ΑΙΝΟΥ»)

1 Θαλάσσιο Πάρκο: Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (βλ. σχετική παράγραφο GR2210002 «ΚΟΛΠΟΣ ΛΑΓΑΝΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ (ΑΚΡ. ΓΕΡΑΚΙ - ΚΕΡΙ) ΚΑΙ ΝΗΣΙΔΕΣ ΜΑΡΑΘΩΝΗΣΙ & ΠΕΛΟΥΖΟ»)

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος υπάρχει το εθνικό πάρκο της λιμνοθάλασσας Μεσολογίου ενώ η Περιφέρεια Πελοποννήσου δεν διαθέτει Εθνικά Πάρκα ή Εθνικούς Δρυμούς.

7.1.1.8 Κοινοτικοί στόχοι – προτεινόμενες πολιτικές

Η βιολογική ποικιλότητα της Ελλάδας είναι από τις μεγαλύτερες στην Ευρώπη, ενώ η ποικιλότητα σε επίπεδο ενδιαιτημάτων και οικοσυστημάτων είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντική. Οι ήπιες ανθρώπινες επεμβάσεις συνετέλεσαν στην ικανοποιητική διατήρηση των στοιχείων της βιολογικής ποικιλότητας δια μέσου των αιώνων, ενώ και η γεωμορφολογία της χώρας βοήθησε στην προστασία των οικοσυστημάτων που βρίσκονται κυρίως σε ορεινές περιοχές. Όμως, η κλίμακα των ανθρώπινων επεμβάσεων έχει αυξηθεί δραματικά κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Οι επιπτώσεις του πρωτογενούς τομέα αλλά και των υπολοίπων παραγωγικών τομέων, θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο είδη και οικοσυστήματα, ενώ ιδιαίτερα σοβαρή είναι η απειλή των πυρκαγιών για τη διατήρηση των δασών. Η Ελλάδα εμφανίζει ικανοποιητική αντίδραση απέναντι στους κινδύνους αυτούς, αξιοποιώντας έγκαιρα ένα από τα πρώτα και «κλασικά» εργαλεία διατήρησης της βιοποικιλότητας, με την κήρυξη του 2,5% της ελληνικής επικράτειας ως προστατευόμενων περιοχών με βάση την εθνική νομοθεσία και εντάσσοντας στο ευρωπαϊκό δίκτυο NATURA 2000 πλήθος άλλων περιοχών της χώρας.

Για την αποτελεσματική προστασία αυτών των περιοχών και κατά συνέπεια για την αναστροφή των τάσεων απώλειας της βιοποικιλότητας είναι αναγκαία η δράση στις εξής κατευθύνσεις:

- Σύνταξη και υιοθέτηση Εθνικών Στρατηγικών για τη Βιοποικιλότητα και τα Δάση εναρμονισμένων με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής, έναρξη εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής για τους Υγροτοπικούς Πόρους.
- Σχεδιασμός και υλοποίηση εθνικού συστήματος παρακολούθησης στις προστατευόμενες περιοχές.
- Στήριξη της λειτουργίας των πρώτων Φορέων Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών με διασφάλιση της μεσο- και μακροπρόθεσμης οικονομικής τους βιωσιμότητας.

- Αειφορική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και ιδιαίτερα των δασών και ενίσχυση προγραμμάτων αναδάσωσης και φυσικής αναγέννησης.

7.1.1.9 Αξιολόγηση και Κύρια Προβλήματα των Ευαίσθητων – Προστατευόμενων Περιοχών

Το φυσικό περιβάλλον μαζί με το ανθρωπογενές και την πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά αποτελούν ένα από τα κύρια συγκριτικά πλεονεκτήματα των υπό εξέταση Περιφερειών. Σε κάθε περίπτωση, κατά την αναπτυξιακή διαδικασία στο πλαίσιο της νέας προγραμματικής περιόδου πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει απαραίτητα να είναι συνδεδεμένη με την αειφορία.

Όπως προαναφέρθηκε η υπό εξέταση Περιφέρειες παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία φυσικών σχηματισμών ορισμένοι από τους οποίους ήδη προστατεύονται από την ελληνική ή/και διεθνή νομοθεσία.

Πλην ορισμένων εξαιρέσεων οι κύριες κατηγορίες σημαντικών βιοτόπων είναι δύο.

Η πρώτη αφορά τους υγρότοπους και η δεύτερη τους ορεινούς σχηματισμούς. Τόσο τα οικολογικά χαρακτηριστικά όσο και τα προβλήματα που συναντώνται στις δυο κατηγορίες είναι διαφορετικά.

Όπως είναι γνωστό τις τελευταίες δεκαετίες η συνολική έκταση των υγροτόπων στην Ελλάδα έχει μειωθεί σε σημαντικό ποσοστό για διάφορους λόγους (υπερβολική χρήση νερού, επέκταση γεωργικών καλλιεργειών, οικιστική ανάπτυξη, αντιμετώπιση των πλημμυρικών φαινομένων κ.ά.) με αποτέλεσμα την άσκηση σοβαρών πιέσεων στα είδη πανίδας και ιδιαίτερα σε εκείνα, οι μηχανισμοί προσαρμογής των οποίων, επιτρέπουν την διαβίωσή τους μόνο σε υγρότοπους.

Οι κύριες περιβαλλοντικές πιέσεις που αντιμετωπίζουν οι υγρότοποι είναι οι εξής:

- Επέκταση των αγροτικών καλλιεργειών
- Ρύπανση των υδάτινων αποδεκτών από φυτοφάρμακα – λιπάσματα και βιομηχανικά λύματα.
- Κυνήγι
- Βόσκηση
- Αμμοληψίες
- Τουρισμός

Η δεύτερη κύρια κατηγορία φυσικών περιοχών με αξιόλογα φυσικά χαρακτηριστικά στην περιοχή αφορά τους ορεινούς όγκους.

Οι κυριότερες περιβαλλοντικές πιέσεις που παρατηρούνται στα ορεινά οικοσυστήματα είναι οι εξής:

- Βόσκηση
- Κυνήγι
- Ξύλευση
- Τουρισμός

Η βόσκηση αποτελεί μια από τις κυριότερες αιτίες υποβάθμισης λόγω του ότι ασκείται σε συνδυασμό με την δράση της πυρκαγιάς. Όπως είναι γνωστό δασικά οικοσυστήματα καίγονται με σκοπό την παραγωγή βοσκήσιμης ύλης. Όσο συστηματικότερη είναι η δράση της πυρκαγιάς τόσο μεγαλύτερη είναι η υποβάθμιση και η διάβρωση των εδαφών.

Επίσης θα πρέπει να σημειωθεί ότι σημαντικά οικοσυστήματα αποτελούν και οι παραλιακές ζώνες που περιλαμβάνουν και αμμοθινικά οικοσυστήματα τα οποία έχουν μειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα, λόγω της ανάπτυξης του τουρισμού και της αυθαίρετης δόμησης. Εδώ θα πρέπει να σημειωθούν οι αξιόλογες δυτικές παραλιακές ζώνες τόσο των νομών Αχαΐας, Ηλείας και Μεσσηνίας. Για τις περιοχές αυτές, επιπρόσθετο σημαντικό στοιχείο αποτελεί η ωοτοκία της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* (όπως επίσης και στο Ν. Ζακύνθου).

Οι κύριες δράσεις που θα πρέπει να γίνουν προκειμένου να προστατευτούν τα σημαντικά οικοσυστήματα είναι οι εξής:

- Θα πρέπει να μην καταστρατηγείται το υπάρχον θεσμικό καθεστώς προστασίας των περιοχών.
- Οριοθέτηση και λήψη αυστηρών μέτρων προστασίας σε περιοχές που περιλαμβάνονται τύποι οικοτόπων με προτεραιότητα και αξιόλογα είδη της πανίδας (σπάνια – ενδημικά).
- Ακριβής χωροθέτηση των ανθρωπογενών χρήσεων
- Εκτίμηση της έντασης των ανθρωπογενών χρήσεων που επιτρέπονται σε ευαίσθητες περιοχές

Βασική επιδίωξη των υπό μελέτη Περιφερειών αποτελεί, κατά συνέπεια, η διαφύλαξη και η αξιοποίηση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, καθώς και η αναβάθμιση του κοινωνικού προσώπου των αστικών και ορεινών περιοχών.

Οι πόροι, που διατέθηκαν μέχρι σήμερα στους τομείς αυτούς αντιμετώπισαν μόνον εν μέρει τα υφιστάμενα προβλήματα.

Η προσαρμογή στο Ευρωπαϊκό περιβαλλοντικό κεκτημένο, όπως οριοθετείται από την πολιτική περιβαλλοντικής σύγκλισης, αποτελεί προϋπόθεση για την ανάληψη μιας σειράς δράσεων για την προστασία της δημόσιας υγείας και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των

κατοίκων. Η περιβαλλοντική πολιτική για την ύπαιθρο πρέπει να συνδυάζει δράσεις τόσο προστασίας, όσο και ανάδειξής της ως φυσικού πλούτου και οικονομικού πόρου. Στο πλαίσιο αυτό, η αξιοποίηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας, η περιβαλλοντική προστασία και η πρόληψη κινδύνων-προστασία από φυσικές καταστροφές αποτελούν τις βασικές προτεραιότητες του τομέα.

7.1.2 Πληθυσμός

Ο πληθυσμός της **ΔΕΠΙΝ** κατά την απογραφή του 2001 ανήλθε σε 1,592,432 άτομα συγκεντρώνοντας το 14.52% του πληθυσμού της χώρας.

Πίνακας 7.9. Πληθυσμός Μείζονος Αναπτυξιακής Περιφέρειας έτους 2001

	2001	Περιφέρεια/Χώρα	ΔΕΠΙΝ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10,964,020		
ΧΕ ΔΕΠΙΝ	1,592,432	14.52%	
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	740,506	6.75%	46.50%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	638,942	5.83%	40.12%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	212,984	1.94%	13.37%

Ο πληθυσμός της **Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος**, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του έτους 2001, ανέρχεται σε 740,506 άτομα. Είναι η τέταρτη σε πληθυσμό περιφέρεια της Ελλάδος, συγκεντρώνοντας το 6.7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Στην Περιφέρεια παράγεται το 4,9% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας. Το ποσοστό φυσικής μείωσης του πληθυσμού αυξήθηκε από 0,5 άτομα ανά 1.000 κατοίκους το 2002 σε 1,2 το 2003.

Με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι, ο **Νομός Αιτωλοακαρνανίας** συγκεντρώνει ποσοστό 2% του πληθυσμού της χώρας και παράγει 1,6% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η τάση μείωσης του πληθυσμού είναι εμφανής, αφού είναι ένας από τους νομούς στους οποίους σημειώνεται και το 2003 φυσική μείωση του πληθυσμού (υπεροχή γεννήσεων/1.000 κάτοικοι: -1,9) για 9^ο συνεχόμενο έτος. Η αναλογία μαθητών Δημοτικού ανά 1.000 κατοίκους (66) του νομού όμως είναι υψηλότερη από τον μέσο όρο της χώρας (59). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός του νομού μειώθηκε 1,6%.

Με πρωτεύουσα την Πάτρα, ο **Νομός Αχαΐας** συγκεντρώνει 2.9% του πληθυσμού της χώρας και παράγει 2,5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Είχε το 7^ο μεγαλύτερο ποσοστό φυσικής αύξησης του πληθυσμού το 2003, το οποίο αυξάνεται την τελευταία τριετία (υπεροχή γεννήσεων/1.000 κάτοικοι: 1,2) και υψηλή αναλογία μαθητών Δημοτικού ανά 1.000 κάτοικοι (62 έναντι μέσου όρου Ελλάδας 59 το 2003). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός του αυξήθηκε 7,6%, περισσότερο από το σύνολο της χώρας (6,9%).

Με πρωτεύουσα τον Πύργο, ο **Νομός Ηλείας** συγκεντρώνει ποσοστό 1,8% του πληθυσμού της χώρας, με τάση όμως μείωσης, αφού έχει υψηλό ποσοστό φυσικής μείωσης του πληθυσμού (υπεροχή γεννήσεων/1.000 κάτοικοι: -4,3 το 2003) και χαμηλή αναλογία μαθητών Δημοτικού ανά 1.000 κάτοικοι (53 έναντι μέσου όρου Ελλάδας 59). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 βέβαια ο πληθυσμός του νομού αυξήθηκε 7,7%. Στην περιοχή αναλογεί το 1% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και η συμμετοχή του νομού στο ΑΕΠ της χώρας διατηρείται σταθερή τα τελευταία χρόνια.

Η εξέλιξη του πληθυσμού της Περιφέρειας για τα έτη 1971, 1981, 1991, 2001 καθώς και ο ρυθμός μεταβολής συγκριτικά με το σύνολο της χώρας, παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Πίνακας 7.10. Πληθυσμιακή εξέλιξη Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

ΝΟΜΟΣ/ ΕΤΟΣ	1971	1981	1991	2001	ΜΕΡΜ 71-81	ΜΕΡΜ 81-91	ΜΕΡΜ 91-01
ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	228,989	219,764	228,180	224,429	-0.41%	0.38%	-0.17%
ΑΧΑΪΑΣ	240,854	275,193	300,078	322,789	1.34%	0.87%	0.73%
ΗΛΕΙΑΣ	164,061	160,305	179,429	193,288	-0.23%	1.13%	0.75%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	633,904	655,262	707,687	740,506	0.33%	0.77%	0.45%
ΧΩΡΑ	8,768,128	9,740,417	10,259,900	10,964,020	1.06%	0.52%	0.67%

Από τον προηγούμενο πίνακα είναι φανερό ότι ο Νομός Αχαΐας είναι ο πολυπληθέστερος της Περιφέρειας, ο δε Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής είναι θετικός και ξεπερνά αυτόν της χώρας και για τις δύο δεκαετίες 1981-2001. Αντιθέτως, οι Νομοί Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας κατά την δεκαετία 1971-1981 παρουσίασαν πληθυσμιακή μείωση, η οποία όμως ανετράπη κατά τη δεκαετία 1981-1991. Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας κατά την δεκαετία 1981- 1991 παρουσίασε πληθυσμιακή αύξηση, η οποία όμως ανετράπη κατά τη δεκαετία 1991-2001.

Ο πληθυσμός των Νομών Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας είναι κυρίως αγροτικός, αφού μόνο το 33% και 25% αντίστοιχα είναι αστικός, σε αντίθεση με τον Νομό Αχαΐας, όπου το 66% του πληθυσμού είναι αστικός.

Πέραν του Δήμου Πατρέων, ο οποίος είναι ο πολυπληθέστερος, με πληθυσμό 163,446 κατοίκους (απογραφή ΕΣΥΕ 2001), δεκαέξι (16) Δήμοι της Περιφέρειας έχουν πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων (Δ. Αγρινίου, Δ. Μεσολογγίου, Δ. Ναυπάκτου, Δ. Αμφιλοχίας, Δ. Οινιάδων, Δ. Αιγίου, Δ. Ρίου, Δ. Αμαλιάδος, Δ. Αρχαίας Ολυμπίας, Δ. Ζαχάρως, Δ. Πύργου, Δ. Σκιλλούντος, Δ. Μεσσήτιδος, Δ. Δύμης, Δ. Γαστούνης, Δ. Βουπρασίας), ενώ είκοσι επτά (27) είναι οι Δήμοι με πληθυσμό κυμαινόμενο από 5.000 έως 10.000 κατοίκους (απογραφή ΕΣΥΕ 2001).

Συνολικά παρατηρείται ότι σημαντική αύξηση του πληθυσμού παρουσιάζουν κυρίως οι παραθαλάσσιοι Δήμοι των Νομών Αχαΐας και Ηλείας και οι παρά τον οδικό άξονα Ναυπάκτου - Αγρινίου του Νομού Αιτωλ/νίας. Αντίθετα, οι ορεινοί Δήμοι παρουσιάζουν πληθυσμιακή μείωση, αναδεικνύοντας το έλλειμμα ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Περιφέρειας.

Λόγω της θέσης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, και της γειτνίασής της, τόσο με άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εσωτερικά σύνορα) όσο και με τρίτες χώρες (εξωτερικά σύνορα), υπάρχει έντονο στοιχείο μεταναστών και παλιννοστούτων. Η ύπαρξη κλειστής φυλακής στην Αχαΐα, η λειτουργία κέντρων μέριμνας ΑΜΕΑ καθώς και η ύπαρξη ομάδων κίνησης κατά των εξαρτησιογόνων ουσιών σηματοδοτούν την ύπαρξη αντίστοιχων ομάδων πληθυσμού. Τέλος στην Περιφέρεια δραστηριοποιείται σημαντικός αριθμός τσιγγάνων.

Η κατανομή του πληθυσμού της περιφέρειας σε αστικό και αγροτικό πληθυσμό, όπως και η πυκνότητα πληθυσμού της περιφέρειας ανά νομό παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 7.11. Πληθυσμός Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Νομός / Περιφέρεια Σύνολο Χώρας	Πληθυσμός 2001	Κατανομή Πληθυσμού 2001 ¹¹		Κάτοικοι ανά km ²
		Αστικός	Αγροτικός	
Αιτ/νίας	224.429	113.047	111.382	41,10
Αχαΐας	322.789	216.592	106.197	98,70
Ηλείας	193.288	81.994	111.294	73,80
Περιφέρεια Δ.Ε.	740.506	411.633	328.873	
Σύνολο Χώρας	10.964.020	7.980.414	2.983.606	83,10

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές 1991, 2001), Στοιχεία ΕΣΥΕ 2006

Μετά την πρόσφατη διοικητική διαίρεση (Ν.2539/97) η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος αποτελείται από 74 ΟΤΑ. Αναλυτικά κατά Νομό παρουσιάζεται η ακόλουθη εικόνα:

Πίνακας 7.12. ΟΤΑ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (Απογραφή 2001)
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	224.429
Δ. Μεσολογγίου	17.988
Δ. Αγγελοκάστρου	2.761
Δ. Αγρινίου	54.253
Δ. Αιτωλικού	7.216
Δ. Αλυζίας	3.744
Δ. Αμφιλοχίας	12.834
Δ. Ανακτορίου	8.83
Δ. Αντιρρίου	2.375
Δ. Αποδοτίας	2.598
Δ. Αρακύνθου	6.397
Δ. Αστακού	7.252
Δ. Θερμού	9.299
Δ. Θεστιέων	7.087
Δ. Ινάχου	6.169
Δ. Κεκροτίας	4.494
Δ. Μακρύνειας	5.241
Δ. Μεδεώνος	5.05
Δ. Μενιδίου	2.442
Δ. Ναυπάκτου	18.231
Δ. Νεάπολης	5.052
Δ. Οινιάδων	10.227
Δ. Παναιτωλικού	1.853
Δ. Παραβόλας	4.482
Δ. Παρακαμπυλίων	2.757
Δ. Πλατάνου	1.775

¹¹ Στην απογραφή του 2001 δεν παρατίθενται από την ΕΣΥΕ στοιχεία για την διάκριση του πληθυσμού σε ημιαστικό.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (Απογραφή 2001)
Δ. Πυλλήνης	2
Δ. Στρατού	6.438
Δ. Φυτειών	2.721
Δ. Χάλκειας	2.863
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	322.789
Δ. Πατρέων	163446
Δ. Αιγείρας	4512
Δ. Αιγίου	27812
Δ. Ακράτας	7056
Δ. Αροάνιας	2551
Δ. Βραχναϊίκων	5094
Δ. Διακοπτού	7005
Δ. Δύμης	10664
Δ. Ερινεού	3768
Δ. Καλαβρύτων	8580
Δ. Λαρισσού	8683
Δ. Λευκασίου	3892
Δ. Μεσσατίδος	11873
Δ. Μόβρης	5106
Δ. Παϊών	2579
Δ. Παραλίας	9074
Δ. Ρίου	13270
Δ. Συμπολιτείας	7840
Δ. Τριταίας	5462
Δ. Φαρρών	6300
Δ. Ωλένιας	6822
ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	193.288
Δ. Πύργου	34.902
Δ. Αλιφείρας	3.829
Δ. Αμαλιάδος	32.090
Δ. Ανδραβίδας	4.309
Δ. Ανδριτσαίνης	2.152
Δ. Αρχαίας Ολυμπίας	11.069
Δ. Βαρθολομιού	5.348
Δ. Βουπρασίας	11.204
Δ. Βώλακος	3.552
Δ. Γαστούνης	11.523
Δ. Ζαχάρως	12.910
Δ. Ιαρθάνου	4.297
Δ. Κάστρου - Κυλλήνης	4.486
Δ. Λαμπείας	1.374
Δ. Λασιώνος	2.562
Δ. Λεχαινών	6.334
Δ. Πηνείας	5.660
Δ. Σκιλλούντος	15.931
Δ. Τραγάνου	3.361
Δ. Φιγαλείας	2.499
Δ. Φολόης	4.870
Δ. Ωλένης	9.026

Από το σύνολο των 74 ΟΤΑ δεκαεπτά δήμοι της Περιφέρειας έχουν πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων και εικοσιτέσσερις είναι οι Δήμοι με πληθυσμό κυμαινόμενο από 5.000 έως 10.000 κατοίκους (απογραφή ΕΣΥΕ 2001). Συνολικά σημαντική αύξηση του πληθυσμού παρουσιάζουν κυρίως οι παραθαλάσσιοι Δήμοι των Νομών Αχαΐας και Ηλείας και οι παρά τον οδικό άξονα Ναυπάκτου - Αργινίου του νομού Αιτωλνίας. Αντίθετα, οι ορεινοί Δήμοι παρουσιάζουν πληθυσμιακή μείωση, αναδεικνύοντας το έλλειμμα ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Περιφέρειας.

Σύμφωνα με την απογραφή πληθυσμού της ΕΣΥΕ, το 2001 ο πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανέρχεται σε 638.942 άτομα, αντιπροσωπεύοντας το 5,83% του συνολικού πληθυσμού της Χώρας. Η μεταβολή του πληθυσμού της Περιφέρειας την περίοδο 1991 –2001 ανήλθε σε 5.2% και υπολείπεται του αντίστοιχου εθνικού (6.9%), επιβεβαιώνοντας τη συνέχιση της πληθυσμιακής αποδυνάμωσης της Περιφέρειας. Ωστόσο, ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με βάση στοιχεία της Eurostat, η μεταβολή του πληθυσμού στο σύνολο της Ε.Ε. των 15 για τα έτη 1991-2001 βρίσκεται στο 3,62%, ενώ στην Ε.Ε των 25 για την ίδια περίοδο ανέρχεται στο 2,94%

Πίνακας 7.13. Πληθυσμός Περιφέρειας Πελοποννήσου.

ΧΩΡΙΚΗ / ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1991	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ			ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	
		ΑΣΤΙΚΟΣ	ΗΜΙΑΣΤΙΚΟΣ	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ		ΑΣΤΙΚΟΣ	ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	97,636	34,186	12,653	50,797	105,770	53,405	52,365
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	105,309	22,463	11,446	71,400	102,035	36,628	65,407
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	141,823	27,412	49,414	64,997	154,624	88,292	66,332
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	95,696	15,531	15,713	64,452	99,637	31,827	67,81
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	166,964	47,641	26,705	92,618	176,876	84,559	92,317
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ	607,428	147,233	115,931	344,264	638,942	294,680	344,262
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10,259,900	6,036,660	1,312,774	2,910,466	10,964,020	7,980,414	2,983,606

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές 1991, 2001), Στοιχεία ΕΣΥΕ 2006

Αναλυτικότερα, η εξέταση της μεταβολής του πληθυσμού δείχνει δύο νομούς της Περιφέρειας και συγκεκριμένα το νομό Κορινθίας (9%) και το νομό Αργολίδας (8,3%) να διατηρούν ρυθμούς υψηλότερους όχι μόνο από την Περιφέρεια αλλά και από τη χώρα, επιβεβαιώνοντας τον αναπτυξιακό δυναμισμό τους. Οι νομοί Μεσσηνίας (5,9%) και Λακωνίας (4,1%) υπολείπονται του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού του συνόλου της χώρας, με το νομό Μεσσηνίας να έχει τον πλησιέστερο ρυθμό μεταβολής με τον αντίστοιχο της Περιφέρειας, ενώ για το νομό Αρκαδίας παρατηρείται πληθυσμιακή μείωση (-3.1%).

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι ο αστικός πληθυσμός ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού, φαίνεται διαχρονικά να αυξάνει, αφού το 1991 ο αστικός και ο ημιαστικός πληθυσμός αποτελούσαν το 44,12% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, ενώ το 2001 το ποσοστό αυτό ανήλθε στο 46,12%. Αντίστοιχα, μειώνεται ο αγροτικός πληθυσμός από 55,88% το 1991 σε 53,88% το 2001. Η αναλογία αστικού / αγροτικού πληθυσμού στην

Περιφέρεια διαφοροποιείται πλήρως σε σχέση με την αντίστοιχη αναλογία σε επίπεδο χώρας, που είναι 72,79% για τον αστικό και 27,21% για τον αγροτικό πληθυσμό. Η αναλογία αστικού / αγροτικού πληθυσμού διαφοροποιείται, επίσης, μεταξύ των νομών της Περιφέρειας, αφού στους νομούς Κορινθίας και Αργολίδας υπερτερεί ο αστικός πληθυσμός, ενώ στους υπόλοιπους νομούς υπερτερεί ο αγροτικός πληθυσμός έναντι του αστικού.

Η πληθυσμιακή πυκνότητα το 2001 διαμορφώνεται σε 41,25 κατ/κμ² (ελαφρά υψηλότερη σε σχέση με το 1991 που ήταν 39,2 κατ/κμ²), έναντι 83,08 και 77,75 που είναι τα αντίστοιχα μεγέθη σε επίπεδο χώρας. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τον αραιοκατοικημένο και "αγροτικό" χαρακτήρα της Περιφέρειας, που αποτελεί μια βασική διαρθρωτική της αδυναμία.

Πίνακας 7.14. Επιφάνεια – Πραγματικός Πληθυσμός και Πυκνότητα κατά Γεωγραφικό Διαμέρισμα και Νομό

Γεωγραφικό Διαμέρισμα	Επιφάνεια km ²	Αριθμός κατοίκων		% Μεταβολή 1991/2001	Κάτοικοι ανά km ²	
		1991	2001		1991	2001
Σύνολο Ελλάδος	131.957	10.259.900	10.964.020	6,90	77,80	83,10
Περιφέρεια Πελοποννήσου	15.490	607.428	638.942	5,19	39,21	41,25
Αργολίδος	2.154	97.636	106.770	8,30	45,30	49,10
Αρκαδίας	4.419	105.309	102.035	-3,10	23,80	23,10
Κορινθίας	2.290	141.823	154.624	9,00	61,90	67,50
Λακωνίας	3.636	95.696	99.637	4,10	26,30	27,40
Μεσσηνίας	2.991	166.964	176.876	5,90	55,80	59,10

Πηγή: ΕΣΥΕ (Απογραφές πληθυσμού 1991, 2001)

Ο πραγματικός πληθυσμός της **Περιφέρειας Ιονίων Νήσων** ανέρχεται σε 212.984 κατοίκους, ενώ ο μόνιμος πληθυσμός ανέρχεται στις 209.608 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή της ΕΣΥΕ για το 2001 και αντιστοιχεί περίπου στο 2% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Στον πίνακα που ακολουθεί παρατίθεται η πληθυσμιακή κατανομή της Περιφέρειας Ιονίων Νησιών ανά νομό, φύλο και ομάδες ηλικιών, σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας κατά την απογραφή του έτους 2001.

Πίνακας 7.15. Πραγματικός πληθυσμός Περιφέρειας Ιονίων Νησιών και συνόλου Ελλάδας κατά φύλο και ομάδες ηλικιών

ΥΠΑ και Νομός	Ηλικία							
	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65-79	80 ετών και άνω
Αμφότερων των δύο φύλων								
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	212.984	32.121	25.969	46.499	42.838	22.665	34.664	8.228
Νομός Ζακύνθου	39.015	6.664	5.019	9.264	7.601	3.631	5.460	1.376
Νομός Κέρκυρας	111.975	16.337	13.967	24.503	23.399	12.103	17.653	4.013
Νομός Κεφαλληνίας	39.488	5.929	4.577	8.336	7.369	4.413	7.116	1.748
Νομός Λευκάδας	22.506	3.191	2.406	4.396	4.469	2.518	4.435	1.091
Σύνολο Ελλάδας	10.964.020	1.664.085	1.565.320	2.509.011	2.188.585	1.205.479	1.500.974	330.566
Άνδρες								
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	106.164	16.550	13.276	23.660	22.089	10.874	16.200	3.515
Νομός Ζακύνθου	20.068	3.460	2.655	4.820	4.008	1.816	2.634	675
Νομός Κέρκυρας	54.734	8.455	6.871	12.299	11.864	5.780	7.904	1.561
Νομός Κεφαλληνίας	19.958	3.009	2.429	4.253	3.806	2.056	3.614	791
Νομός Λευκάδας	11.404	1.626	1.321	2.288	2.411	1.222	2.048	488
Σύνολο Ελλάδας	5.427.682	858.763	819.623	1.274.633	1.083.251	571.677	685.534	134.201
Γυναίκες								
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	106.820	15.571	12.693	22.839	20.749	11.791	18.464	4.713
Νομός Ζακύνθου	18.947	3.204	2.364	4.444	3.593	1.815	2.826	701
Νομός Κέρκυρας	57.241	7.882	7.096	12.204	11.535	6.323	9.749	2.452
Νομός Κεφαλληνίας	19.530	2.920	2.148	4.083	3.563	2.357	3.502	957
Νομός Λευκάδας	11.102	1.565	1.085	2.108	2.058	1.296	2.387	603
Σύνολο Ελλάδας	5.536.338	805.322	745.697	1.234.378	1.105.334	633.802	815.440	196.365

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφή πληθυσμού έτους 2001

Με βάση τον ανωτέρω πίνακα προκύπτει ότι ο νομός Ζακύνθου συγκεντρώνει το 18.3% (39,015 κατ.) του πληθυσμού της Περιφέρειας, ο νομός Κέρκυρας το 52.6% (111,975 κατ.), ο νομός Κεφαλληνίας & Ιθάκης το 18.5% (39,488 κατ.) και ο νομός Λευκάδας το 10.6% (22,506 κατ.).

Επίσης, η κατά ομάδες ηλικιών ανάλυση των δημογραφικών δεδομένων εμφανίζει ποσοστό «γεροντικού» πληθυσμού (65 ετών και άνω) περίπου 20% για την Περιφέρεια έναντι 16,7% για τη χώρα, «παραγωγικού πληθυσμού» (15 – 64 ετών) 64,8% έναντι 68,1% για τη χώρα και «παιδικού» πληθυσμού (0 - 14 ετών) 15,1% έναντι 15,2% για τη χώρα. Ο «δείκτης γήρανσης» της Περιφέρειας υπολογίζεται σε 134 το 2001 (έναντι 97,8 το 1991), ενώ ο «δείκτης εξάρτησης» σε 54 (έναντι 52,3 το 1991). Οι αντίστοιχες τιμές για τη χώρα είναι 110 και 47. Τα παραπάνω στοιχεία εμφανίζουν μία αρνητική εικόνα των ηλικιακών δεδομένων της Περιφέρειας, παρά την βελτίωση της συμμετοχής του «παραγωγικού πληθυσμού» που οφείλεται κυρίως στην αυξημένη συγκριτικά εισροή μεταναστών παραγωγικών ηλικιών.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας εμφανίζει ισοκατανομή μεταξύ των δύο φύλλων το 2001 (άνδρες: 106.164 και γυναίκες: 106.820). Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι κατά τη δεκαετία του

90 ο ανδρικός πληθυσμός αυξήθηκε με εντονότερους ρυθμούς από το γυναικείο (12% έναντι 9% περίπου μεταξύ 1991-2001), κάτι που επίσης εξηγείται από την αυξημένη εισροή ανδρών μεταναστών.

Το 36,5% του πληθυσμού της Περιφέρειας ζει σε αστικές περιοχές και το 63,5% σε αγροτικές περιοχές, έναντι του 75,1% και 24,9% αντίστοιχα του πληθυσμού της χώρας. Αντίστοιχα, σε πεδινές περιοχές ζει το 77,64% του πληθυσμού της Περιφέρειας, σε ημιορεινές το 16,71% και σε ορεινές το 6,65%.

Η πυκνότητα του πληθυσμού των Ιόνιων Νησιών από 84 κάτοικοι ανά τετρ. χλμ., (έναντι 78 κάτοικοι για τη χώρα) το 1991, αυξήθηκε σε 92 το 2001 (έναντι 83 για τη χώρα). Ενδοπεριφερειακά, είναι σχεδόν διπλάσια στην Κέρκυρα (175 κάτ. /τετρ. χλμ.) και μικρότερη του μισού στην Κεφαλληνία (44 κατ. / τετρ. χλμ.).

Ο πληθυσμός των Ιόνιων Νησιών παρουσίασε συνεχή μείωση τη μεταπολεμική περίοδο. Προς το τέλος της δεκαετίας του 1970 ουσιαστικά σταθεροποιείται για να ανακάμψει στη συνέχεια. (Σημείωσε μικρή μείωση μεταξύ 1971- 1981: μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής - 0,10% έναντι 1,11% για τη χώρα). Την περίοδο 1981-2001 αυξάνεται με ρυθμό υψηλότερο του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού της χώρας: 16,6% έναντι 12,5% (6,1% έναντι 5,3% για τη χώρα την περίοδο 1981 - 1991 και 9,9% έναντι 6,9% για τη χώρα την περίοδο 1991-2001). Επίσης, ο Μέσος Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής του πληθυσμού της Περιφέρειας για την περίοδο 1991-2001 ήταν 0,95, αρκετά μεγαλύτερος (0,28 ποσοστιαίες μονάδες) του μέσου ρυθμού μεταβολής της χώρας που ήταν 0,67, ενώ για την προηγούμενη δεκαετία 1981-1991, δεν παρατηρήθηκαν σημαντικές διαφοροποιήσεις (0,59 για την Περιφέρεια και 0,52 για τη Χώρα).

Η παραπάνω τάση εξέλιξης του πληθυσμού εμφανίζεται και στους Νομούς Λευκάδας, Κεφαλληνίας και Ζακύνθου. Και στους τρεις αυτούς νομούς ο πληθυσμός μειώνεται την δεκαετία 1971-1981 (σε ποσοστά 13,8%, 1,29% και 0,6% αντίστοιχα), ενώ ακολουθεί πορεία ανάκαμψης τις δύο επόμενες δεκαετίες. Ειδικότερα δε, τη δεκαετία 1991-2001 η αύξηση στον Νομό Λευκάδας (6,6%) προσεγγίζει την αύξηση για το σύνολο της χώρας, ενώ η αύξηση για τους Νομούς Κεφαλληνίας (21,6%) και Ζακύνθου (19,8%) είναι σχεδόν τριπλάσια της αύξησης του πληθυσμού της χώρας. Αντίθετα, ο πληθυσμός του Νομού Κέρκυρας που αντιπροσωπεύει το 50% και πλέον του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, ακολουθεί σταθερή θετική πορεία καθόλη την περίοδο 1971 - 2001, αλλά την τελευταία δεκαετία 1991-2001 παρουσιάζει συγκριτικά μικρό ποσοστό αύξησης (4,1%).

Δύο παράγοντες που ερμηνεύουν την τάση εξέλιξης του πληθυσμού είναι το φυσικό ισοζύγιο και η εισροή μεταναστών, ενώ εκτιμάται ότι αρνητικές ήταν οι επιπτώσεις από την κατά περιόδους σεισμική δραστηριότητα στο χώρο. Όσον αφορά το πρώτο, παραμένει αρνητικό την περίοδο 1991-2001, με 8,8 γεννήσεις έναντι 11,2 θανάτους ανά 1000 κατοίκους κατά μέσο όρο (δείκτης: -2,4). Τη καλύτερη εικόνα παρουσιάζει η Ζάκυνθος (με θετικές τιμές για το δείκτη), η Κέρκυρα κινείται ελαφρά πάνω από το μέσο όρο, ενώ βελτιώνεται η εικόνα των δύο άλλων Νομών (σταθερά της Λευκάδας και με διακυμάνσεις της Κεφαλληνίας).

Όσον αφορά το δεύτερο παράγοντα, ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι το 9,0% του πληθυσμού της Περιφέρειας Ιόνιων Νησιών είναι αλλοδαποί, έναντι ποσοστού 7,0% για τη

χώρα. Ο νομός Κέρκυρας συγκεντρώνει σχεδόν τους μισούς (48,3%) και ακολουθούν η Ζάκυνθος (25,7%), η Κεφαλληνία (18,2%) και η Λευκάδα (7,7%). Ο κύριος όγκος βρίσκεται στις παραγωγικές ηλικίες 15 - 64 ετών, από τους οποίους οι μισοί περίπου είναι ηλικίας από 20 - 44 ετών. Ο μεγαλύτερος αριθμός, περί τα 2/3, προέρχεται από την γειτονική Αλβανία και το 42% είναι εγκαταστημένο στις αστικές περιοχές, ενώ ο βασικός λόγος εγκατάστασής τους στην Περιφέρεια Ιόνιων Νησιών, όπως εξάλλου και στη χώρα γενικότερα, είναι η εύρεση εργασίας. Περισσότεροι από τους μισούς βρίσκονται 5 και πλέον έτη εγκατεστημένοι στα Ιόνια Νησιά.

Τέλος, όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων της Περιφέρειας, αυτό είναι χαμηλότερο από εκείνο της Χώρας (Πτυχιούχοι Ανώτατης βαθμίδας 8% έναντι 12% και Αναλφάβητοι 5,8% έναντι 3,6% για το 2001). Ωστόσο κατά την τελευταία δεκαετία σημειώθηκε σημαντική βελτίωση στην Περιφέρεια αφού σε σύγκριση με το 1991 η εικόνα της βελτιώθηκε αισθητά (Πτυχιούχοι Ανώτατης βαθμίδας 6% και Αναλφάβητοι 11% για το 1991).

Στους Νομούς, το μεγαλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης καταγράφεται στην Κεφαλληνία, με τα μεγαλύτερα ποσοστά στην β' βάρθμια και γ' βάρθμια εκπαίδευση και το μικρότερο ποσοστό αναλφάβητων (2,9%). Αξιοσημείωτα δε είναι τα μεγάλα ποσοστά (περίπου 7%) αναλφάβητων που παρουσιάζει η Κέρκυρα και η Λευκάδα, με την τελευταία να εμφανίζει ένα πολύ ικανοποιητικό ποσοστό ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση (11,8%).

7.1.3 Ανθρώπινη υγεία

Στην **Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας** λειτουργούν 11 Νοσοκομεία και 20 Κέντρα Υγείας, που καλύπτουν την υγειονομική περίθαλψη των κατοίκων όχι μόνο της Περιφέρειας αλλά και της ευρύτερης περιοχής (2.235 κλίνες). Από τα 11 δημόσια νοσοκομεία που καταγράφονται στην Περιφέρεια τα εννέα είναι γενικά, ένα είναι παιδιατρικό και ένα νοσημάτων θώρακα. Από τα εννέα γενικά νοσοκομεία, το ένα είναι Πανεπιστημιακό Περιφερειακό και βρίσκεται στο νομό Αχαΐας. Στον ίδιο νομό και πιο συγκεκριμένα στην Πάτρα, βρίσκεται και το δεύτερο Περιφερειακό νοσοκομείο της Δυτικής Ελλάδας. Υπάρχουν επίσης πέντε Νομαρχιακά Γενικά Νοσοκομεία (Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Αίγιο, Πύργο και Αμαλιάδα) και δύο μικρότερα Νοσοκομεία/Κέντρα Υγείας (Καλάβρυτα και Κρέστενα). Τέλος στο νομό Αχαΐας βρίσκονται και τα δύο ειδικά νοσοκομεία, το Παίδων και το Κέντρο Νοσημάτων Θώρακα ΝΔ Ελλάδας.

Αναλυτικά η παροχή των υπηρεσιών υγείας γίνεται από την Πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας. Η παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας για τον αγροτικό πληθυσμό παρέχεται από τα κέντρα υγείας και τα περιφερειακά τους ιατρεία. Στις αστικές περιοχές, η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας παρέχεται από τα εξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων, τα ασφαλιστικά ταμεία, και τον ιδιωτικό τομέα (Δευτεροβάθμια περίθαλψη).

Τέλος, η Περιφέρεια καλύπτεται και από Τριτοβάθμια περίθαλψη, η οποία παρέχεται από τις πανεπιστημιακές κλινικές, οι οποίες έχουν την κατάλληλη τεχνολογική υποδομή και εξειδικευμένο προσωπικό για την παροχή υψηλής τεχνολογίας υπηρεσιών υγείας. Το μεγαλύτερο μέρος της υποδομής της τριτοβάθμιας περίθαλψης (υλικοτεχνική και ανθρώπινο δυναμικό) είναι συγκεντρωμένη κοντά στην πόλη της Πάτρας, δημιουργώντας προβλήματα

πρόσβασης στον υπόλοιπο νομό και καθιστώντας την το σημαντικότερο νοσηλευτικό κέντρο της Δυτικής Ελλάδος. Ιδιαίτερο ρόλο σε αυτό παίζει η λειτουργία του Πανεπιστημιακού Περιφερειακού Νοσοκομείου της Πάτρας.

Ο συνολικός αριθμός των γιατρών στην Περιφέρεια ανέρχεται στους 2.512 γιατρούς (ΕΣΥΕ, 2000). Αυτό σημαίνει ότι αντιστοιχούν 294 κάτοικοι ανά γιατρό. Ο αντίστοιχος δείκτης που αφορά στον μέσο όρο της χώρας είναι 232 κάτοικοι ανά γιατρό, δηλαδή η αναλογία είναι δυσμενέστερη στη Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας. Οι ανεπτυγμένες κλίνες στο σύνολο της Περιφέρειας είναι 2.235, δηλαδή έχουμε αντιστοιχία 331 κατοίκων ανά κλίνη. Ο αντίστοιχος δείκτης για τον μέσο όρο της χώρας είναι 213 κάτοικοι ανά κλίνη

Γενικότερα, το επίπεδο παροχής υπηρεσιών στον κλάδο της υγείας δεν είναι ικανοποιητικό. Αυτό οφείλεται κυρίως στους ακόλουθους λόγους:

- Αυξημένες απαιτήσεις ως προς την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών υγείας.
- Ελλιπής ανάπτυξη όλων των νοσοκομειακών ιδρυμάτων ως προς τον αριθμό των ειδικοτήτων.
- Ελλιπής ανάπτυξη ιατρικών υπηρεσιών σύμφωνα με τις ανάγκες ορισμένων περιοχών.
- Έλλειψη ενός συνολικού σχεδίου εξειδίκευσης, συνεργασιών και δικτύωσης των νοσοκομειακών μονάδων.

Η διασφάλιση της ποιότητας υγείας και ο εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης αποτελούν πρωταρχικής σημασίας δράσεις για την αναπτυξιακή πορεία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος.

Προτεραιότητα θα πρέπει να δοθεί στη βελτίωση των υποδομών και του επιπέδου των υπηρεσιών υγείας, καθώς και στην προσαρμογή των οργανισμών υγείας και κοινωνικής φροντίδας στις απαιτήσεις της Κοινωνίας της Γνώσης (εισαγωγή νέων τεχνολογιών, νέα συστήματα διοίκησης υπηρεσιών υγείας, κλπ.)

Οι υπηρεσίες υγείας στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου** παρέχονται από τις υπάρχουσες υποδομές των 16 θεραπευτηρίων και των τριάντα ένα (31) Κέντρων Υγείας, με τα Περιφερειακά τους ιατρεία. Στην Τρίπολη λειτουργεί το Περιφερειακό Νοσοκομείο της Πελοποννήσου, ενώ σε όλες τις πόλεις - πρωτεύουσες των νομών, αλλά και σε ημιαστικά κέντρα της Περιφέρειας, λειτουργούν νοσοκομειακές μονάδες, οι οποίες, είτε είναι νεότευκτες, είτε έχουν πρόσφατα βελτιώσει σ' ένα βαθμό την κτιριακή τους υποδομή και τον εξοπλισμό τους.

Οι συνολικές κλίνες θεραπευτηρίων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου φθάνουν τις 1.860 το έτος 2003, από τις οποίες οι 1.734 περίπου είναι δημόσιες. Στη Περιφέρεια λειτουργούν εννέα (9) δημόσια νοσοκομεία, στα οποία αναφέρονται και οι δημόσιες κλίνες, καθώς και επτά (7) ιδιωτικά θεραπευτήρια / κλινικές, με 126 κλίνες.

Η εξυπηρέτηση του αστικού πληθυσμού της Περιφέρειας καλύπτεται από τις νοσοκομειακές μονάδες ακόμα και για την πρωτοβάθμια περίθαλψη, στα εξωτερικά ιατρεία των νοσοκομείων, ενώ ο πληθυσμός της υπαίθρου καλύπτεται για την πρωτοβάθμια περίθαλψη από τα Κέντρα Υγείας και τα περιφερειακά ιατρεία. Για τη δευτεροβάθμια περίθαλψη ο πληθυσμός της υπαίθρου καλύπτεται από τις είκοσι μία (21) νοσοκομειακές μονάδες της Περιφέρειας, ενώ δεν υπάρχει υποδομή τριτοβάθμιας περίθαλψης στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

Το επίπεδο παροχής υπηρεσιών περίθαλψης / υγείας σε γενικές γραμμές παρουσιάζει ελλείψεις, κυρίως στην ύπαιθρο / αγροτικές περιοχές λόγω, χωροθέτησης των Κέντρων Υγείας σε σχέση με τη διάρθρωση των ΟΤΑ, σε συνδυασμό με τις ελλείψεις σε ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, ενώ και στις νοσοκομειακές μονάδες της Περιφέρειας παρατηρούνται ελλείψεις σε αριθμό ιατρικών ειδικοτήτων.

Στην **Περιφέρεια Ιονίων Νήσων** λειτουργούν 5 Γενικά Νοσοκομεία (Γ.Ν.) στις έδρες των νομών και στο Ληξούρι, 1 Ειδικό Νοσοκομείο (Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Κέρκυρας – Ψ.Ν.Κ.), 8 Κέντρα Υγείας (Κ.Υ.)¹² και 55 Περιφερειακά Ιατρεία (Π.Ι.)¹³. Από πλευράς νοσηλευτικών κλινών η αναλογία 1 κλίνη προς 370 κατοίκους (212.984 κάτοικοι / 569 αναπτυγμένες κλίνες) ή 2,70 κλίνες ανά 1.000 κατοίκους, κατατάσσει τα Ιόνια Νησιά σε μια από τις χαμηλές θέσεις πανελλαδικά (στην 8^η θέση από 13¹⁴). Η μειονεκτικότητα αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη σε ορισμένους νομούς με ακραία περίπτωση το Ν. Κέρκυρας (1,97 κλίνες ανά 1.000 κατοίκους). Όμως, παρά το γεγονός της ανεπάρκειας κλινών σε σχέση με τον πληθυσμό, η πληρότητα παραμένει χαμηλή¹⁵. Αν ληφθεί δε υπόψη ότι και η Μέση Διάρκεια Νοσηλείας (Μ.Δ.Ν.) μακροπρόθεσμα μειώνεται, λόγω των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων, συνάγεται ότι και η πληρότητα θα συνεχίσει να μειώνεται, με αποτέλεσμα να υπο-χρησιμοποιούνται οι αναπτυσσόμενες υποδομές. Εντούτοις, πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την τουριστική περίοδο που ο πληθυσμός της Περιφέρειας τουλάχιστον διπλασιάζεται, οι τιμές κάλυψης ξεπερνούν το 90%.

Όσον αφορά τα Κ.Υ. και Π.Ι. και λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Περιφέρειας, φαίνεται ότι είναι ικανοποιητικά χωροθετημένα. Ορισμένα από τα Κ.Υ. (π.χ. Ιθάκης, Παξών, Βασιλικής, Σάμης) παρουσιάζουν ελλείψεις ως προς τον αριθμό και το είδος των εργαστηρίων τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει ανάγκη διακομιδής των ασθενών σε άλλες περιοχές ή ακόμα και άλλα νησιά για τη διεξαγωγή εξετάσεων. Η ενίσχυση της λειτουργίας των Κ.Υ. αναμένεται ότι θα συμβάλλει και στην αποσυμφόρηση των εξωτερικών ιατρείων των Γενικών Νοσοκομείων ενώ ταυτόχρονα η ενδυνάμωση της προληπτικής ιατρικής θα επιτρέψει τη μείωση της ζήτησης υπηρεσιών υγείας.

¹² Τα 7 από τα 8 Κ.Υ. αριθμούν 42 κλίνες – ΕΣΥΕ 2003.

¹³ Από τα Κ.Υ., 2 στον Νομό Κέρκυρας (Κ.Υ. Λευκίμμης και Κ.Υ. Παξών), 1 στο Νομό Λευκάδας (Κ.Υ. Βασιλικής) και 1 στο Νομό Κεφαλληνίας (Κ.Υ. Ιθάκης) βρίσκονται σε απόσταση μεγαλύτερη της μιας ώρας από τα αντίστοιχα Γ.Ν. των νομών. Από τα Π.Ι., 3 στο Νομό Κέρκυρας και 3 στο Νομό Λευκάδας είναι άγονα με μεγάλες δυσκολίες πρόσβασης στα Γ.Ν. ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες.

¹⁴ Επιχειρησιακό Σχέδιο ΠΕΣΥΠ Ιονίων Νήσων, 2003.

¹⁵ Το ποσοστό κάλυψης (57,5% χωρίς το Ψ.Ν.Κ.) δεν είναι ιδιαίτερα μεγάλο και κατατάσσει την Περιφέρεια στη μέση περίπου θέση πανελλαδικά.

Η αναλογία Νοσοκομειακού Ιατρού ανά κλίνη νοσηλείας (εξαιρουμένου του Ψ.Ν.Κ.) είναι 1 γιατρός προς 2,74 κλίνες, ενώ η αναλογία νοσηλευτικού προσωπικού προς κλίνες είναι 1:0,86 κλίνες και χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα χαμηλές συγκρινόμενες με αυτές της υπόλοιπης χώρας¹⁶. Ανά 1000 κατοίκους αντιστοιχούν 2,70 νοσοκομειακές κλίνες, 2,31 νοσηλευτές και 0,98 νοσοκομειακοί γιατροί.

Σε κάθε περίπτωση, τα Νομαρχιακά Νοσοκομεία της Περιφέρειας δεν είναι αρκετά εξοπλισμένα και ειδικευμένα για να καλύψουν όλες τις ανάγκες των ασθενών, με αποτέλεσμα να είναι απαραίτητες οι διακομιδές προς μεγαλύτερα θεραπευτήρια (Ιωάννινα, Πάτρα, Αθήνα). Υπό κατασκευή βρίσκονται τα νέα Νομαρχιακά Νοσοκομεία Κερκύρας και Ζακύνθου.

Όσον αφορά τις υπόλοιπες δομές υγείας στην Περιφέρεια, οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας που επικεντρώνονται στην Κέρκυρα, μεταρρυθμίζονται σταδιακά, με βάση το σχέδιο από-ασυλοποίησης «ΨΥΧΑΡΓΩΣ» και μέρος τους ενσωματώνεται στο γενικό σύστημα υγείας (ψυχιατρικά τμήματα και ψυχιατρικά εξωτερικά ιατρεία στα Γενικά Νοσοκομεία), ενώ παράλληλα αναπτύσσονται και λειτουργούν αποκεντρωμένες υπηρεσίες ψυχικής υγείας, με στόχο την κάλυψη των σχετικών αναγκών σε τοπικό επίπεδο, καθιστώντας τα άτομα που πάσχουν ενεργά μέλη των οικογενειών και των κοινοτήτων στις οποίες ανήκουν. Ειδικότερα, λειτουργούν 3 προστατευόμενα διαμερίσματα και 2 οικοτροφεία, 3 ξενώνες και το Νοσοκομείο Ημέρας, ενώ σε φάση υλοποίησης από το Ψ.Ν.Κ. βρίσκεται η ίδρυση και λειτουργία κινητής μονάδας και η λειτουργία του Κέντρου Ψυχικής Υγείας και Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου στην Κέρκυρα.

Σχετικά με τις υπόλοιπες προνοιακές δομές, αξιοσημείωτη είναι η λειτουργία σημαντικού αριθμού κοινωνικών προγραμμάτων για τα παιδιά και τους ηλικιωμένους, που ενισχύονται από το Γ' ΕΠ, προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση των γυναικών στην αγορά εργασίας, καθώς και άλλων κοινωνικών δομών, η διευκόλυνση και διασφάλιση της λειτουργίας των οποίων και στο μέλλον αποτελεί σημαντική αναγκαιότητα.

7.1.4 Ποιότητα Ζωής

Η ποιότητα ζωής στην Περιφέρεια είναι δυνατόν να αξιολογηθεί και από μια σειρά δεικτών, οι οποίοι μετρούν το επίπεδο ευημερίας, όπως π.χ. το δηλωθέν εισόδημα, οι καταθέσεις ανά κάτοικο, η κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος για οικιακή χρήση ανά 100 κατοίκους, ο αριθμός των ΙΧ αυτοκινήτων ανά 100 κατοίκους και οι τηλεφωνικές συνδέσεις ανά 100 κατοίκους.

Η **Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας** με κατά κεφαλή προϊόν 10,4 χιλ. ευρώ το 2003, κατατάσσεται 13^η στις περιφέρειες με βάση το κριτήριο αυτό με 75% του μέσου όρου της Ελλάδας. Η θέση της ως προς το κριτήριο αυτό δεν βελτιώνεται, δεδομένου ότι το 1995 της αναλογούσε 83%. Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 61% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της

¹⁶ Σχετικά με το προσωπικό των νοσοκομείων, σύμφωνα με τα τρέχοντα στοιχεία της ΔΥΠε 2005), το ποσοστό κάλυψης των οργανικών θέσεων ανέρχεται σε 70,5% χωρίς το Ψ.Ν.Κ και σε 65,1% συνυπολογιζόμενου του Ψ.Ν.Κ.

ΕΕ των 25 το 2003 (το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας αντιστοιχεί σε 80,9% σύμφωνα με την Eurostat το έτος αυτό) και έχει, μαζί με την Αν. Μακεδονία και Θράκη και την Ήπειρο τη χαμηλότερη αναλογία. Με δηλωθέν εισόδημα 11,3 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο το 2004 (άνοδος 6%, 86% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοί της πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 696 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Στην Περιφέρεια αναλογεί 5,6% των φορολογουμένων (+2% το 2004), 4,8% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+7,6%) και 3,6% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (-0,1%). Οι πωλήσεις καινούργιων αυτοκινήτων αυξήθηκαν 10% το 2004, στις 10 χιλ. ή 3,5% των συνολικών, με τον αριθμό αυτοκινήτων ανά 100 κατοίκους ακόμη χαμηλό (18 με μέσο χώρας 35)

Πίνακας 7.16. Δείκτες Ευημερίας Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

		Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τις 13 περιφέρειες
ΑΕΠ κατά κεφαλή	2003	10,4 χιλ.ευρώ	13,9	13
Αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο	2002	4,90 χιλ.ευρώ	8,32	13
Δηλ. εισόδημα ανά φορολογούμενο	2003	10,7 χιλ.ευρώ	12,5	9
Φόρος εισοδ. ανά φορολογούμενο	2003	0,71 χιλ.ευρώ	1,08	9
Φυσική αύξηση πληθυσμού/ 1000 κατοίκους	2002	-0,49	-0,03	5
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/ 1000 κατοίκους	2002	71	66	2
Μαθητές δημοτικού/ 1000 κατοίκους	2002	60	59	9
Ποσοστό ανεργίας	2004	12,3	10,5	4
Συμμετοχή στα συνολικά μεγέθη της χώρας				
ΑΕΠ	2003	4,9%		7
Φορολογούμενοι	2003	5,6%		4
Δηλωθέν στην εφορία εισόδημα	2003	4,8%		4
Φόρος εισοδήματος φ.π.	2003	3,7%		4
Αποταμιευτικές καταθέσεις	2003	3,9%		7

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου με κατά κεφαλή προϊόν 14 χιλ. ευρώ το 2003, κατατάσσεται 7^η με βάση το κριτήριο αυτό με 100,2% του μέσου όρου της Ελλάδας. Η θέση της ως προς το κριτήριο αυτό βελτιώνεται σταθερά, δεδομένου ότι το 1995 της αναλογούσε 90%. Με το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας να αντιστοιχεί σε 80,9% του μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25 χωρών το 2003 σύμφωνα με την Eurostat, της αναλογεί ΑΕΠ ανά κάτοικο ίσο με 81% του μέσου της ΕΕ-25 και μαζί με άλλες 5 περιφέρειες της χώρας κινδυνεύει να βγει από τον Στόχο 1 για στατιστικούς λόγους: το κατά κεφαλή ΑΕΠ της είναι μεν χαμηλότερο του 75% του μέσου όρου της ΕΕ-15, λόγω της διεύρυνσης όμως, με την ένταξη των φτωχότερων χωρών της Κεντρικής και Αν. Ευρώπης, υπερβαίνει το 75%. Με δηλωθέν εισόδημα 10,8 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο το 2004 (άνοδος 6%, 82% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοί της πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 661 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Στην περιφέρεια αναλογεί 5% των φορολογουμένων (+3% το 2004), 4% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+8%) και 3,1% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (+1,3%). Οι πωλήσεις καινούργιων αυτοκινήτων αυξήθηκαν 15% το 2004, έχει

όμως τη 2η χαμηλότερη αναλογία αυτοκινήτων ανά 100 κατοίκους στη χώρα (18 με μέσο χώρας 35 το 2003).

Πίνακας 7.17. Δείκτες Ευημερίας Περιφέρειας Πελοποννήσου

		Περιφέρεια Πελοποννήσου	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τις 13 περιφέρειες
ΑΕΠ κατά κεφαλή	2003	14,0 χιλ.ευρώ	13,9	7
Αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο	2002	6,89 χιλ.ευρώ	8,32	6
Δηλ. εισόδημα ανά φορολογούμενο	2003	10,2 χιλ.ευρώ	12,5	13
Φόρος εισοδ. ανά φορολογούμενο	2003	0,67 χιλ.ευρώ	1,08	12
Φυσική αύξηση πληθυσμού/ 1000 κατοίκους	2002	-3,70	-0,03	13
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/ 1000 κατοίκους	2002	62	66	12
Μαθητές δημοτικού/ 1000 κατοίκους	2002	56	59	12
Ποσοστό ανεργίας	2004	9,1	10,5	11
Συμμετοχή στα συνολικά μεγέθη της χώρας				
ΑΕΠ	2003	5,5%		5
Φορολογούμενοι	2003	4,9%		7
Δηλωθέν στην εφορία εισόδημα	2003	4,0%		8
Φόρος εισοδήματος φ.π.	2003	3,1%		8
Αποταμιευτικές καταθέσεις	2003	4,7%		3

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων περιλαμβάνει τους νομούς Ζακύνθου, Κέρκυρας, Κεφαλλονιάς και Λευκάδας. Με έδρα την Κέρκυρα, συγκεντρώνει ποσοστό 2% του πληθυσμού και παράγει 1,7% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Το ποσοστό **φυσικής μείωσης του πληθυσμού** μειώνεται, από 3,2 άτομα ανά 1.000 κατοίκους το 2002 σε 2,6 το 2003. Στην Περιφέρεια παράγεται 2% της αγροτικής παραγωγής της χώρας, 0,1% της μεταποιητικής και 2% των υπηρεσιών. Τα 4/5 του προϊόντος της περιφέρειας προέρχονται από της υπηρεσίες, με σημαντική τη συμβολή του τουρισμού, αφού 19% του ΑΕΠ προέρχεται από υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων, η 2η υψηλότερη αναλογία στη χώρα μετά το Νότιο Αιγαίο. Με κατά κεφαλή προϊόν 12,2 χιλ. ευρώ το 2003, κατατάσσεται 9η με βάση το κριτήριο αυτό με 87% του μέσου όρου της χώρας. Η θέση της ως προς το κριτήριο αυτό βελτιώνεται οριακά, δεδομένου ότι το 1995 της αναλογούσε 85%. Με το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας να αντιστοιχεί σε 80,9% του μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25 χωρών το 2003 σύμφωνα με την Eurostat, της αναλογεί ΑΕΠ ανά κάτοικο ίσο με 71% του μέσου της ΕΕ-25. Με δηλωθέν εισόδημα 10,6 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο το 2004 (άνοδος 3,6%, 80% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοί της πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 662 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Στην Περιφέρεια αναλογεί 1,9% των φορολογουμένων (+2,3% το 2004), 1,5% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+6%) και 1,2% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (-2%). Η ανεργία στην περιφέρεια μειώθηκε κατά μισή μονάδα το 2004 στο 11,4% του εργατικού δυναμικού. Προσελκύει 13% (2003) των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών με ανοδική τάση, έχει δε την 2η υψηλότερη αναλογία διανυκτερεύσεων αλλοδαπών ανά κάτοικο (25 με 45 στο Νότιο Αιγαίο). Στην περιφέρεια αναλογεί 2,9% των συνολικών επενδύσεων στη χώρα το 2002. Την 5ετία 1998-2002 δόθηκαν 137 άδειες λειτουργίας νέων μεταποιητικών επιχειρήσεων, 3% του συνόλου. Στις επιχειρήσεις της αναλογεί 0,1% των επενδύσεων των βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας την περίοδο

2000-2001. Στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην περιοχή αναλογεί 0,2% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών μονάδων της χώρας, 0,7% των κατασκευαστικών και 1,4% των εμπορικών. Της αναλογεί 2% των καλλιεργούμενων εκτάσεων στη χώρα και 5% της συνολικής παραγωγής ελαιολάδου (6η παραγωγός περιφέρεια) το 2004. Οι πωλήσεις καινούριων αυτοκινήτων το 2004 αυξήθηκαν 3% στις 4,7 χιλ. Στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ (2000-2006), ο προϋπολογισμός του ΠΕΠ Ιονίων Νήσων ανέρχεται στα 375 εκατ. ευρώ. Η κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται σε 244,7 εκατ. ευρώ, και από αυτά μέχρι τις 31/12/2004 είχε απορροφηθεί το 20%..

Πίνακας 7.18. Δείκτες Ευημερίας Περιφέρειας Ιονίων Νήσων

		Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τις 13 περιφέρειες
ΑΕΠ κατά κεφαλή	2003	12,2 χιλ.ευρώ	13,9	9
Αποταμιευτικές καταθέσεις ανά κάτοικο	2002	7,89 χιλ.ευρώ	8,32	4
Δηλ. εισόδημα ανά φορολογούμενο	2003	10,2 χιλ.ευρώ	12,5	12
Φόρος εισοδ. ανά φορολογούμενο	2003	0,69 χιλ.ευρώ	1,08	10
Φυσική αύξηση πληθυσμού/ 1000 κατοίκους	2002	-3,10	-0,03	11
Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης/ 1000 κατοίκους	2002	66	66	8
Μαθητές δημοτικού/ 1000 κατοίκους	2002	61	59	6
Ποσοστό ανεργίας	2004	11,3	10,5	6
Συμμετοχή στα συνολικά μεγέθη της χώρας				
ΑΕΠ	2003	1,7 %		13
Φορολογούμενοι	2003	1,9 %		12
Δηλωθέν στην εφορία εισόδημα	2003	1,5 %		12
Φόρος εισοδήματος φ.π.	2003	1,2 %		12
Αποταμιευτικές καταθέσεις	2003	1,8 %		13

7.1.5 Καινοτομία, Έρευνα και Ανάπτυξη

Οι επιδόσεις της χώρας μας στους εν λόγω τομείς είναι χαμηλές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του "European Innovation Scoreboard" του 2005, η χώρα μας καταλαμβάνει την 23^η θέση στην Ευρώπη των 25 (προηγείται μόνον της Μάλτας και της Λετονίας) και την 15^η θέση στην Ευρώπη των 15 σε ότι αφορά την επίδοσή της στην καινοτομία¹⁷.

Τα ασθενέστερα σημεία του συστήματός μας αφορούν στην ευρυζωνική διείσδυση, στη δια βίου κατάρτιση, στις επενδύσεις στην έρευνα εκ μέρους των επιχειρήσεων, στο venture capital, στις εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, στην απασχόληση σε μεταποίηση

¹⁷ Η συνολική επίδοση στην καινοτομία υπολογίζεται μέσω του σύνθετου δείκτη SII, ο οποίος προσμετρά τις επιδόσεις και τις τάσεις της τελευταίας τριετίας για 26 επί μέρους δείκτες που ποσοτικοποιούν τα βασικά συστατικά στοιχεία της καινοτομίας.

μέσης και υψηλής τεχνολογίας, στην παραγωγή νέων προϊόντων και στην κατοχύρωση με διπλώματα ευρεσιτεχνίας¹⁸

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται οι Περιφερειακές επιδόσεις στην Καινοτομία για το έτος 2003, σύμφωνα με το European Innovation Scoreboard.

Πίνακας 7.19. Περιφερειακές επιδόσεις στην καινοτομία (2003)¹⁹

	ΠΕΣΔΚ	ΠΣΔΚ	ΦΠΣΔΚ
ΑΜΘ	0,37	0,04	0,21
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	0,62	0,15	0,39
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	0,16	0,03	0,10
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	0,22	0,05	0,14
ΗΠΕΙΡΟΣ	0,29	0,09	0,19
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	0,20	0,01	0,11
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	0,00	0,00	0,00
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	0,56	0,09	0,33
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	0,26	0,02	0,14
ΑΤΤΙΚΗ	1,00	0,21	0,61
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	0,25	0,09	0,17
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	0,29	0,02	0,16
ΚΡΗΤΗ	0,31	0,03	0,17

Πηγή: *European Innovation Scoreboard, 2003*

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος σε αντίθεση με τις Περιφέρειες Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων βρίσκεται αρκετά ψηλά σε όλους τους δείκτες καινοτομίας σε σχέση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας, εξακολουθεί ωστόσο να παρουσιάζει σημαντική υστέρηση σε σχέση με την Ε.Ε.

Στον τομέα της έρευνας, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος εμφανίζει υπεροχή ως προς την ερευνητική δραστηριότητα σε όλους τους τομείς (ακόλουθος πίνακας) σε σχέση με τις 9 Περιφέρειες (πλην Αττικής, ΑΜΘ, Κρήτης και Κεντρικής Μακεδονίας).

¹⁸ Πηγή: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2007 – 13, ΓΓΕΤ, 2006.

¹⁹ Περιφερειακός Εθνικός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας (ΠΕΣΔΚ - RNSII): η σχετική κλίμακα μίας Περιφέρειας ως προς αυτήν με την καλύτερη επίδοση της χώρας, με στάθμιση 13 συντελεστών καινοτομίας.

Περιφερειακός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας (ΠΣΔΚ - RSII): η σχετική κλίμακα ως προς την Περιφέρεια με την καλύτερη επίδοση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ).

Φανερός Περιφερειακός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας (ΦΠΣΔΚ - RRSII): ο μέσος όρος των δεικτών ΠΕΣΔΚ και ΠΣΔΚ.

Πίνακας 7.20. Περιφερειακή κατανομή της δαπάνης για ΕΤΑ συνολικά και ανά τομέα

	ΑΕΔΕΤΑ	Επιχειρήσεις	Δημόσια Ερευνητικά Κέντρα	ΑΕΙ	Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί
Ελλάδα	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	2,57%	1,22%	1,41%	4,04%	0,00%
Κεντρική Μακεδονία	14,52%	10,53%	10,98%	18,78%	15,44%
Δυτική Μακεδονία	0,58%	0,00%	0,76%	0,91%	0,00%
Θεσσαλία	2,32%	0,52%	1,05%	4,15%	0,00%
Ήπειρος	2,47%	0,04%	0,82%	4,91%	0,00%
Ιόνια Νησιά	0,29%	0,00%	0,11%	0,58%	0,00%
Δυτική Ελλάδα	6,94%	2,48%	2,84%	11,92%	0,00%
Στερεά Ελλάδα	1,15%	3,15%	0,58%	0,04%	0,00%
Πελοπόννησος	1,87%	5,07%	0,74%	0,09%	6,24%
Αττική	58,21%	76,16%	62,39%	43,66%	78,31%
Βόρειο Αιγαίο	0,99%	0,00%	0,23%	2,01%	0,00%
Νότιο Αιγαίο	0,53%	0,18%	0,33%	0,87%	0,00%
Κρήτη	7,58%	0,66%	17,75%	8,06%	0,00%

Ως προς τη γεωγραφική κατανομή των επιχειρήσεων που εκτελούν ερευνητική δραστηριότητα, παρατηρείται και πάλι συντριπτική υπεροχή των επιχειρήσεων της Αττικής (75,41%).

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΝΑ NUTS1 (4 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ)	
NUTS1	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΤΤΙΚΗ	75,41%
ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΑ	18,06%
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	5,14%
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ-ΚΡΗΤΗ	1,39%

Τα παραπάνω στοιχεία αναδεικνύουν τόσο τον υδροκεφαλισμό του ελληνικού συστήματος Ε&Τ στην Περιφέρεια της Αττικής, όσο και τις σημαντικές διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν τις Περιφέρειες της χώρας στον εν λόγω τομέα.

Από την άλλη πλευρά η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεγάλου δυναμικού φορέων ερευνητικής και τεχνολογικής δραστηριότητας και ερευνητών σε τομείς έντασης γνώσης, και στην παρουσία αξιόλογων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο ο τομέας δεν παρουσιάζει την αναμενόμενη αποτελεσματικότητα, με βάση τις ανεπτυγμένες υποδομές και τις δαπάνες που γίνονται για Έρευνα και Καινοτομία στην Περιφέρεια. Λαμβάνοντας υπόψη τα ποσοστά τριών Δεικτών²⁰ που περιέχονται στον Ευρωπαϊκό Πίνακα

²⁰ Ο Περιφερειακός Εθνικός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας (ΠΕΣΔΚ)– Regional National Summary Innovation Index (RNSII) για την ΠΔΕ είναι 72 (ο δείκτης ορίζεται ως ο σχετικός μέσος όρος των δεικτών καινοτομίας μιας περιφέρειας προς το μέσο της χώρας. Όταν η τιμή του δείκτη είναι μεγαλύτερη του 100 τότε η καινοτομική επίδοση της συγκεκριμένης περιφέρειας βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο της χώρας). Ο Περιφερειακός

Αποτελεσμάτων για την Καινοτομία (ΕΠΑΚ)²¹ του 2002 σχετικά με την καινοτομία στη Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας προκύπτει ότι και στις τρεις περιπτώσεις των δεικτών η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας βρίσκεται κάτω από τους εθνικούς μέσους όρους. Πιο συγκεκριμένα: Στο Δείκτη ΠΕΣΔΚ βρίσκεται κάτω από το μέσο όρο της χώρας με ποσοστό 72% (έκτη θέση), στο Δείκτη ΠΕυρΣΔΚ βρίσκεται κάτω από το μέσο όρο ως περιφέρεια προς το μέσο της ΕΕ, με ποσοστό 29% (έκτη θέση) και στο Δείκτη ΦΠΣΔΚ βρίσκεται κάτω από το μέσο όρο των δύο προαναφερόμενων δεικτών, με ποσοστό 52% (πέμπτη θέση). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι υπάρχει μεγάλο κενό στη συγκεκριμένη περιφέρεια αναφορικά με την υιοθέτηση νέων μεθόδων και τεχνολογιών καινοτομικού χαρακτήρα.

Σύμφωνα, με τα πλέον διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat η ΠΔΕ εμφανίζει δαπάνες σε Ε&Α 0,94% (1999) έναντι του εθνικού 0,65% του ΑΕΠ και του ευρωπαϊκού μέσου 2% της ΕΕ (2001), χαρακτηριζόμενες από σχετικά μικρή συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, και μικρή διαχρονική αύξηση. Παρατηρούνται επίσης χαμηλές επιδόσεις σε αριθμό διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, δείκτης που αποτελεί μέτρο της απόδοσης της Ε&Α. Συγκεκριμένα, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ανά ένα εκατομμύριο κατοίκους είναι 6,1 για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και 9,9 για την Ελλάδα, όταν ο μέσος ευρωπαϊκός όρος ξεπερνάει τα 100.

Η κύρια κατεύθυνση των δαπανών της Περιφέρειας για Έρευνα και Καινοτομία είναι τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι επιχειρήσεις. Συγκεκριμένα, το ερευνητικό δυναμικό της περιφέρειας συγκροτείται στα ακόλουθα επιστημονικά ινστιτούτα και ερευνητικούς οργανισμούς:

1. Ερευνητικό Ινστιτούτο Χημικής Μηχ/κής Υψηλών Θερμοκρασιών (ΕΙΧΗΜΥΘ), Πάτρα.
2. Ερευνητικό Ακαδημαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών (ΙΤΥ), Πάτρα.
3. Ινστιτούτο Βιομηχανικών Συστημάτων (ΙΝΒΙΣ), Πάτρα.
4. Ιχθυοκαλλιεργητικό Κέντρο Αχελώου Α.Ε (ΙΧΘΥΚΑ Α.Ε), Μεσολόγγι.
5. Ινστιτούτο Προστασίας Φυτών Πάτρας- ΕΘΙΑΓΕ, Πάτρα.
6. Επιστημονικό Πάρκο Πατρών Α.Ε.
7. Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας.
8. Κέντρο Επιχείρησης & Καινοτομίας Πάτρας (ΒΙC)

Ευρωπαϊκός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας, (ΠΕυρΣΔΚ) - Regional European Summary Innovation Index (REUSII) για την ΠΔΕ ανέρχεται σε 29 (ο δείκτης ορίζεται ως ο σχετικός μέσος όρος των δεικτών καινοτομίας μιας περιφέρειας προς το μέσο της ΕΕ. Όταν η τιμή του δείκτη είναι μεγαλύτερη του 100 τότε η καινοτομική επίδοση της συγκεκριμένης περιφέρειας βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ). Ο Φανερός Περιφερειακός Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας (ΦΠΣΔΚ) - Revealed Regional Summary Innovation Index (RRSII) για την ΠΔΕ είναι 55 (ο δείκτης προκύπτει ως μέσος όρος των δύο προηγούμενων δεικτών).
21 European Innovation Scoreboard, 2003

Οι υφιστάμενες επιχειρηματικές υποδομές της Περιφέρειας είναι η ΒΙΠΕ Πατρών και η ΝΑΒΙΠΕ Αστακού. Στην πρώτη λειτουργούν περί τις 30 βιομηχανίες που απασχολούν περί τους 1.500 εργαζόμενους. Βασικές παραγωγικές δραστηριότητες αποτελούν η παραγωγή μπίρας, γιαουρτιών, αλεύρου, αλουμινίου, προϊόντων χάρτου, δέρματος και μεταλλικών προϊόντων. Στην δεύτερη, την Ναυτιλιακή Βιομηχανική Περιοχή στο Πλατυγιάλι Αστακού ολοκληρώθηκαν τα σχεδιαζόμενα έργα, γεγονός που δημιουργεί μία νέα αγορά και νέες απαιτήσεις στις μεταφορικές υποδομές (υπηρεσίες logistics). Τέλος σε εξέλιξη βρίσκεται η δημιουργία του Βιομηχανικού Πάρκου Πατρών.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ύπαρξη έντονης ενδοπεριφερειακής ανισότητας στην ανάπτυξη υποδομών έρευνας και τεχνολογίας, καθώς υπάρχει έντονη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων για έρευνα και καινοτομία στην Αχαΐα, τα οφέλη των οποίων δεν φαίνεται να διαχέονται στην υπόλοιπη περιφέρεια.

7.1.6 Έδαφος

Τα πετρώματα στον Ελλαδικό χώρο ανάλογα με την ηλικία της απόθεσης και του τεκτονισμού τους μπορούν να διακριθούν σε τρεις μεγάλες ομάδες: τα **προαλπικά**, τα οποία αποτέθηκαν στην διάρκεια του Παλαιοζωικού και συμμετείχαν στον Ερκύνειο ορογενετικό κύκλο, τα **αλπικά** που αποτέθηκαν την περίοδο του Τριαδικού έως και του Κάτω Μειοκαίνου, τα οποία μαζί με τα προηγούμενα συμμετείχαν στην αλπική ορογένεση και τα **μεταλπικά** με ηλικία νεότερη του Κάτω Μειοκαίνου που αποτέθηκαν ασύμφωνα πάνω στα προηγούμενα. Η εμφάνιση και εξάπλωση των προαλπικών ιζημάτων στον ελλαδικό χώρο δεν είναι ιδιαίτερα σημαντική. Αντίθετα οι αλπικοί σχηματισμοί μαζί με τα μεταλπικά ιζήματα είναι αυτοί που καθορίζουν και διαμορφώνουν το ανάγλυφο της Ελλάδας.

Το σύνολο των αλπικών γεωλογικών σχηματισμών στον Ελλαδικό χώρο αποτελείται από ιζήματα που αποτέθηκαν στον θαλάσσιο χώρο της Μεσοτηθύος κατά την διάρκεια του Μεσοζωικού αιώνα και του Παλαιογενούς. Ο χώρος αυτός αποτελούσε ένα γεωσύγκλινο (s.l.) μέσα στο οποίο αναπτύσσονταν διαφορετικοί παλαιογεωγραφικοί χώροι στους οποίους αποτέθηκαν ιζήματα των οποίων η σύσταση και λιθολογία εξαρτιόταν από το παλαιοπεριβάλλον απόθεσης.

Οι παραπάνω γεωλογικοί σχηματισμοί συμμετείχαν στον αλπικό κύκλο ορογένεσης με αποτέλεσμα τον έντονο τεκτονισμό, την μεταμόρφωση τους. Το αποτέλεσμα της αλπικής ορογένεσης ήταν η δημιουργία των Ελληνίδων οροσειρών, οποίες έχουν διαρθρωθεί ανάλογα με τους λιθολογικούς, παλαιογεωγραφικούς και τεκτονικούς χαρακτήρες σε μεγάλες γεωλογικές ενότητες, τις γεωτεκτονικές ζώνες.

Οι γεωτεκτονικές ζώνες που δομούν τις Ελληνίδες οροσειρές διακρίθηκαν περεταιίρω στις Εσωτερικές και στις Εξωτερικές. Οι πρώτες συμμετείχαν τόσο στην πρώιμη ορογενετική κίνηση που έλαβε χώρα κατά την διάρκεια του Ανωτέρου Ιουρασικού – Κατώτερου Κρητιδικού, όσο και στην δεύτερη, κύρια ορογενετική κίνηση του Ανώτερου Ηώκαινου - Ολιγόκαινου. Αποτέλεσμα αυτής της συμμετοχής είναι η εμφάνιση σε αυτές τις ζώνες των οφιολιθικών πετρωμάτων με την μορφή καλυμμάτων, αλλά και η επικλυσιογενής απόθεση των

Μέσο Κρητιδικών σχηματισμών. Αντίθετα οι Εξωτερικές ζώνες παρουσιάζουν συνεχή ιζηματογένεση, δεν επηρεάστηκαν από την πρώιμη ορογένεση και συμμετέχαν μόνο στην δεύτερη ορογενετική κίνηση. Επιπλέον μπορεί να γίνει και μια τρίτη ομάδα, αυτή των Ενδιάμεσων γεωτεκτονικών ζώνων, οι οποίες παρουσιάζουν χαρακτηριστικά τόσο των Εξωτερικών όσο και των Εσωτερικών ζωνών.

Μετά την τελική παραμόρφωση και των επωθήσεων που συνέβησαν στους αλπικούς σχηματισμούς, αποτέθηκαν ασύμφωνα πάνω σε αυτούς, ιζήματα τα οποία στο σύνολό τους καλούνται μεταλπικά. Οι σχηματισμοί αυτοί αποτελούνται από κλαστικά κυρίως ιζήματα θαλάσσιας, λιμναίας ή χερσαίας φάσης. Η απόθεσή τους έγινε, ή εξακολουθεί να γίνεται μέχρι και σήμερα, σε τεκτονικές τάφρους που δημιουργήθηκαν από τον ρηξιγενή τεκτονισμό των Αλπικών οροσειρών, σε μεγάλες λεκάνες που σχηματίστηκαν αμέσως μετά την ορογένεση του Τριτογενούς και σε εκτεταμένες διαβρωσιγενείς πεδιάδες και ποταμοκοιλιάδες. Τα μεταλπικά ιζήματα ανάλογα με την ηλικία απόθεσης τους, μπορούν να διακριθούν στα μολασσικά των οποίων η ηλικία είναι μέσο ηωκαινική έως μειοκαινική και αυτών που έχουν αποθεθεί μετά το μειόκαινο και καλούνται νεογενή - τεταρτογενή. Επιπλέον η διάκρισή αυτή στηρίζεται και στο γεγονός ότι οι μεν πρώτοι έχουν αποθεθεί αμέσως μετά την ορογενετική φάση του Τριτογενούς σε λεκάνες με προσανατολισμό παράλληλο ή σχεδόν παράλληλο με τις πτυχωσιγενείς οροσειρές. Αντίθετα οι νεογενείς – τεταρτογενείς σχηματισμοί δεν έχουν άμεση σχέση με την ορογένεση που έχει προηγηθεί επειδή έχουν αποθεθεί σε ρηξιγενείς τάφρους με ποικίλο προσανατολισμό. Τέλος οι αποθέσεις αυτών των ιζημάτων έχουν έντονο οικονομικό ενδιαφέρον καθώς μέσα σε αυτές βρίσκονται κοιτάσματα γαιανθράκων.

Η περιοχή της Πελοποννήσου, Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και των Ιόνιων νησιών στο σύνολό της αποτελείται από πετρώματα τα οποία εντάσσονται στις Εξωτερικές ζώνες. Μόνο στην περιοχή της Αργολίδας παρατηρούνται πετρώματα που μπορούν να ενταχθούν στις Μεταβατικές ζώνες. Μεταλπικά ιζήματα εντοπίζονται κυρίως στις παράκτιες περιοχές και μόνο στην περιοχή της Τρίπολης συναντιούνται στα μεσόγεια.

Το γεωτεκτονικό καθεστώς στην περιοχή των Ιόνιων χαρακτηρίζεται από συμπιεστικές κινήσεις που εντοπίζονται στην Ιόνια τάφρο, λόγω της υποβύθισης της Αφρικανικής πλάκας με αποτέλεσμα την έντονη σεισμικότητα που παρατηρείται στην ευρύτερη περιοχή της δυτικής Ελλάδας. Στην Πελοπόννησο παρατηρούνται στρέψεις τεκτονικών τεμαχίων, με αντίθετης φοράς κατακόρυφες κινήσεις στα άκρα τους (τεκτονικά δίπολα) με αποτέλεσμα την ανύψωση στην βόρεια Πελοπόννησο και την ταπείνωση στην νότια.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

ΑΛΠΙΚΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ

Ενότητα Τραπεζώνας

Η ενότητα αυτή συναντάτε στην περιοχή της Αργολικής χερσονήσου, στην ευρύτερη περιοχή της Τραπεζώνας, Επιδαύρου και Γαλατά. Πρόκειται για ασβεστολιθικούς σχηματισμούς οι οποίοι διακρίνονται σε νηριτικούς ασβεστόλιθους ηλικίας Τριαδικού – Λιασίου που

μεταπίπτουν σε ασβεστόλιθους με πυριτόλιθους και Αμμωνίτες. Στην συνέχεια παρατηρούνται ασβεστόλιθοι με Ακτινόζωα ηλικίας Τιθώνιου – Βαρέμιου που εξελίσσονται σε πηλίτες και ψαμμίτες. Τέλος ακολουθεί η επώθηση των οφιολίθων με την επίκλυση των άνω Κρητιδικών ασβεστόλιθων και τον φλύσχη του Παλαιοκαίνου – Ηωκαίνου.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ

Ενότητα Μάνης (PlattenKalk)

Η ενότητα των Plattenkalk στην Πελοπόννησο εντοπίζεται στις περιοχές του Ταυγέτου και του Πάρωννα και θεωρείται η σχετικά αυτόχθονη ενότητα της Πελοποννήσου. Η στρωματογραφική κολώνα της ενότητας αυτής μοιάζει με της Ιόνιας και των Παξών με την διαφορά ότι είναι ελαφρά μεταμορφωμένη. Στην βάση της συναντιόνται συμπαγή λευκά μάρμαρα (ανάλογο του σχηματισμού του Παντοκράτωρα), σχιστόλιθοι και πυριτικοί κρυσταλλικοί ασβεστόλιθοι (ανάλογο του σχηματισμού των σχιστόλιθων με Ποσειδώνιες) πλακώδεις κρυσταλλικοί ασβεστόλιθοι (ανάλογο του σχηματισμού Βίγλας), πολύχρωμα σιπολινομάρμαρα και τέλος ελαφρά μεταμορφωμένος φλύσχος.

Ιόνια Ενότητα

Καλύπτει μέρος της ΒΔ/κής Πελοποννήσου και κυρίως στην ευρύτερη περιοχή της Αμαλιάδας. Στην περιοχή της Πελοποννήσου η Ιόνια ζώνη αντιπροσωπεύεται κυρίως με εμφανίσεις του φλύσχη ηλικίας, Άνω Ηωκαίνου – Κάτω Μειοκαίνου, ενώ η κύρια εμφάνισή της παρατηρείται κατά κύριο λόγο στη δυτική Ελλάδα, Ήπειρο, Ακαρνανία και Ιόνια νησιά.

Φυλλιπική – Χαλαζιτική Σειρά (Άρνας)

Η σειρά αυτή στην Πελοπόννησο εντοπίζεται στην περιοχή του ανατολικού Ταυγέτου. Αποτελείται από μεταμορφωμένα πετρώματα κυανοσχιστολιθικού τύπου, με ηλικία μεταμόρφωσης Ηωακινική – Κάτω Μειοκαινική. Επίσης συναντιόνται και μεταβασάλτες, μετατόφοι, μεταπηλίτες, χαλαζίτες και κατά θέσεις υπερβασικά πετρώματα και μάρμαρα με την μορφή ολισθολίθων. Η σειρά αυτή είναι επωθημένη στην Ενότητα της Μάνης.

Ζώνη Γαβρόβου – Τρίπολης

Η ζώνη του Γαβρόβου – Τρίπολης καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου. Στην Δυτική Πελοπόννησο δεν παρατηρείται ολόκληρη η στρωματογραφική στήλη της ενότητας αλλά τμήματα της. Οι θέσεις όπου παρατηρείται η ενότητα του Γαβρόβου – Τρίπολης είναι στην περιοχή της Αχαΐας (Σκόλη και Λάπιθο), στην περιοχή των Γαργαλιάνων – Φιλιατρών και στην περιοχή της Πύλου. Στην θέση Σκόλη παρατηρούνται έντονα λεπιωμένα ανθρακικά ιζήματα ηλικίας Κενομανίου – Αν. Ηωκαίνου και φλύσχος. Επίσης έντονα τεκτονισμένοι είναι και οι ανθρακικοί σχηματισμοί που βρίσκονται στην περιοχή του Λάπιθου των οποίων η ηλικία είναι Ανώτερου Κρητιδικού – Ανώτερου Ηωκαίνου. Στην περιοχή Φιλιατρών – Γαργαλιάνων παρατηρούνται με κανονική επαφή ασβεστόλιθοι του Παλαιοκαίνου – Ηωκαίνου και φλύσχος. Τέλος στην περιοχή της Πύλου εντοπίζονται ανθρακικά ιζήματα Άνω Κρητιδικού – Μέσου Ηωκαίνου και μετά ακολουθεί φλύσχος. Ανάμεσα στους ασβεστόλιθους παρατηρούνται και κοιτάσματα βωξίτη.

Αντίθετα στην Κεντρική και Ανατολική Πελοπόννησο εμφανίζεται ολόκληρη η ανθρακική σειρά της ζώνης Γαβρόβου – Τρίπολης, με το προαλπικό της υπόβαθρο. Η ζώνη αυτή εντοπίζεται στην Τρίπολη και στην περιοχή Ταΰγετου – Πάρνωνα. Το προαλπικό της υπόβαθρο με τα στρώματα Τυρού (πολύ ελαφρά μεταμορφωμένο σύμπλεγμα πετρωμάτων) παρατηρείται κυρίως στην ομώνυμη πόλη. Το σύνολο των σχηματισμών της Ζώνης Γαβρόβου – Τρίπολης είναι νηρητικοί ανθρακικοί σχηματισμοί από το Μέσο Τριαδικό – Άνω Ηώκαινο, και φλύσχης ηλικίας Αν. Ηωκαίνου – Μέσο Ολιγόκαινο. Οι ασβεστόλιθοι είναι έντονα καρστικοποιημένοι.

Η δυτική εμφάνιση της ενότητας του Γαβρόβου – Τρίπολης είναι επωθημένη επάνω στην Ιόνια ενότητα, ενώ στην κεντρική και ανατολική Πελοπόννησο είναι επωθημένη πάνω στην σειρά των Φυλλιτών – Χαλαζιτών και στην ενότητα της Μάνης.

Ζώνη Πίνδου

Η ζώνη της Πίνδου στην Πελοπόννησο εντοπίζεται στην περιοχή του Παναχαϊκού, του Ευρύμανθου, της Αρκαδίας και της Μεσσηνίας. Οι σχηματισμοί της ζώνης αυτής λόγω της πλαστικότητας τους είναι έντονα πτυχωμένοι και λεπτιωμένοι.

Στην Πελοπόννησο παρατηρείται σχεδόν το σύνολο της στρωματογραφικής στήλης της ενότητας και ειδικότερα οι Τριαδικοί κλαστικοί σχηματισμοί που εναλλάσσονται με ιζήματα βαθιάς θάλασσας και των οποίων το μέγιστο πάχος συναντάτε στην περιοχή της Ιθώμης Μεσσηνίας, οι πελαγικοί ασβεστόλιθοι του Δριμού, οι ραδιολαρίτες με ηλικία Άνω Ιουρασικό – Κάτω Κρητιδικό, ο πρώτος φλύσχης, τα στρώματα ψαμμιτών του Ανώτερου Ιουρασικού – Κάτω Κρητιδικού, οι Άνω Κρητιδικοί ασβεστόλιθοι και τέλος ο δεύτερος φλύσχης του Παλαιόκαινου – Ανώτερου Ηώκαινου.

Στην δυτική Πελοπόννησο η ζώνη της Πίνδου είναι επωθημένη στην ζώνη του Γαβρόβου – Τρίπολης, ενώ στην κεντρική Πελοπόννησο και ιδιαίτερα στην περιοχή της Αρκαδίας η ζώνη της Πίνδου έχει καλύψει εντελώς την ζώνη της Τρίπολης η οποία εμφανίζεται σαν τεκτονικό παράθυρο

ΜΕΤΑΛΠΙΚΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Οι μεταλπικοί σχηματισμοί στην Πελοπόννησο ανήκουν στην κατηγορία των νεογενών – τεταρτογενών ιζημάτων. Αναπτύσσονται περιμετρικά της, στην παράκτια περιοχή από την Κόρινθο έως και τα δυτικά παράλια της Μεσσηνίας, ενώ στο εσωτερικό της, στην περιοχή της Μεγαλόπολης. Επίσης αξιόλογες αποθέσεις παρατηρούνται και στις πεδιάδες της Καλαμάτας και Σπάρτης.

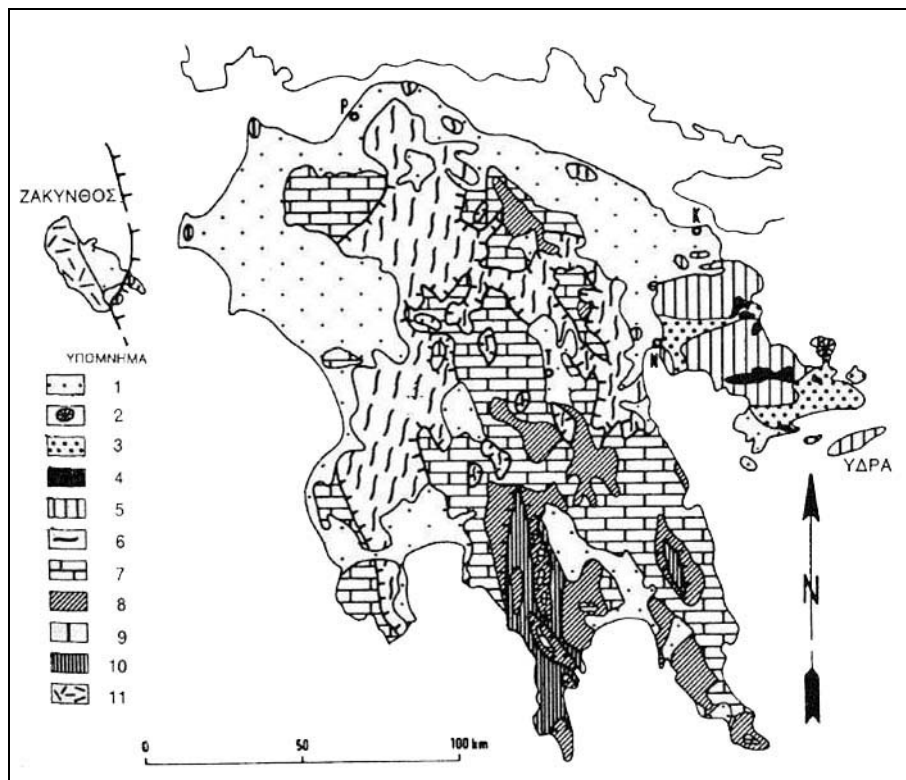
Στην παράκτια περιοχή μεταξύ Κορίνθου και Πάτρας αναπτύσσονται αποθέσεις μεγάλου πάχους από κλαστικά ιζήματα ηλικίας Πλειο – Πλειστόκαινου. Παρατηρούνται άμμοι, άργιλοι και κροκαλοπαγή. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στην περιοχή είναι η κυριαρχία, κατά θέσεις, μεγάλου πάχους κροκαλοπάγων σχηματισμών. Στην περιοχή της δυτικής Πελοποννήσου μεταξύ Πάτρας και Μεσσηνίας αναπτύσσονται Άνω Μειοκαινικές – Πλειοκαινικές αποθέσεις θαλάσσιας, λιμναίας και χερσαίας φάσης. Στις θαλάσσιας αποθέσεις παρατηρούνται κυρίως μάργες, ψαμμίτες και κροκαλοπαγή. Ιδιαίτερα στις αποθέσεις του Ανώτερου Μειοκαινού παρατηρούνται και αποθέσεις γύψου. Στις χερσαίες λιμναίες αποθέσεις παρατηρούνται

κροκαλοπαγή, άμμοι, μάργες και κατά θέσεις μικρές εμφανίσεις λιγνίτη. Οι ίδιοι σχηματισμοί παρατηρούνται και στις λεκάνες της Καλαμάτας και Σπάρτης.

Σημαντικές πλειοκαινικές εμφανίσεις λιμναίων αποθέσεων εντοπίζονται στην περιοχή της Μεγαλόπολης, όπου παρατηρούνται και σημαντικά κοιτάσματα γαιναθράκων τα οποία εκμεταλλεύονται από την Δ.Ε.Η.

Επίσης σε αρκετές θέσεις τα μεταλλικά ιζήματα εμφανίζονται με την μορφή σύγχρονων αλλουβιακών αποθέσεων.

Τέλος στην περιοχή των Μεθάνων παρατηρούνται τεταρτογενείς ηφαιστειακοί σχηματισμοί οι οποίοι οφείλονται στο σύγχρονο ηφαιστειακό τόξο του Ελλαδικού χώρου.

Υπόμνημα:

1: Νεογενείς - τεταρτογενείς αποθέσεις, 2: Προϊστορικά ηφαίστεια, 3: Κρητιδικοί και παλαιογενείς σχηματισμοί της Αργολίδας, 4: Σχηματισμοί Ηωελληνικού καλύμματος, 5: Σχηματισμοί Αργολικού (Αργολικής Ενότητας), 6: Σειρά Πίνδου, 7: Σειρά Τρίπολης, 8: Σειρά Φυλλιτών, 9: Σειρά Ιόνια, 10: Σειρά Πλακωδών ασβεστόλιθων, 11: Σειρά Προαπούλια.

Σχήμα 7.1. Γεωλογικό – τεκτονικό σκαρίφημα Πελοποννήσου

ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΛΠΙΚΟΙ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ

Ιόνια Ζώνη

Η ζώνη αυτή καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής της δυτικής Στερεάς Ελλάδας. Ξεκινά από τις ακτές του Ιονίου πελάγους και φτάνει προς τα ανατολικά στις περιοχές της τεχνητής λίμνης Καστρακίου και στα ανατολικά του Μεσσολογίου.

Εμφανίζεται σχεδόν το σύνολο των γεωλογικών σχηματισμών που την απαρτίζουν, οι οποίοι στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι ασβεστόλιθοι. Το κύριο χαρακτηριστικό της ζώνης αυτής είναι η αλλαγή στην ιζηματογένεση που συνέβη κατά την διάρκεια του τέλους του Λιασίου, όπου από νηριτική μεταπίπτει σε πελαγική. Οι κυριότεροι σχηματισμοί που απαρτίζουν την ζώνη, αλλά και που παρατηρούνται στην περιοχή της δυτικής Στερεάς Ελλάδας είναι οι Τριαδικοί εβαπορίτες, και οι παχυστρωματώδεις νηριτικοί ασβεστόλιθοι (ασβεστόλιθοι του Παντοκράτορα) του Ανώτερου Τριαδικού – Κατωτέρου Λιασίου. Ακολουθούν τα μεταβατικά στρώματα προς την πελαγική ιζηματογένεση, με ασβεστόλιθους με πυριτιολίθους, με πυριτικούς σχιστόλιθους με Ποσειδόνιες, με ασβεστόλιθους με *Ammonitico rosso*, και κατόπιν οι πελαγικοί ασβεστόλιθοι (ασβεστόλιθοι Βίγλας) ηλικίας Μάλμιου – Κατώτερου Σενώνιου. Τέλος η σειρά κλείνει με λατυποπαγείς ασβεστόλιθους Σενωνίου- Ηωκαίνου και τον φλύσχη Ανώτερου Ηωκαίνου.

Ζώνη Γαβρόβου – Τρίπολης

Στην περιοχή της δυτικής Στερεάς Ελλάδας η ζώνη αυτή δεν καλύπτει σημαντική έκταση. Εμφανίζεται μόνο ο φλύσχη της ζώνης και οι Άνω Κρητιδικοί – Ηωκαινικοί νηριτικοί ασβεστόλιθοι. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στην περιοχή μεταξύ Μεσσολογίου και Βαράσοβας είναι ο ενιαίος φλύσχη που καλύπτει τόσα τα στρώματα της Ιόνιας ζώνης όσο και τα στρώματα της ζώνης Γαβρόβου – Τρίπολης.

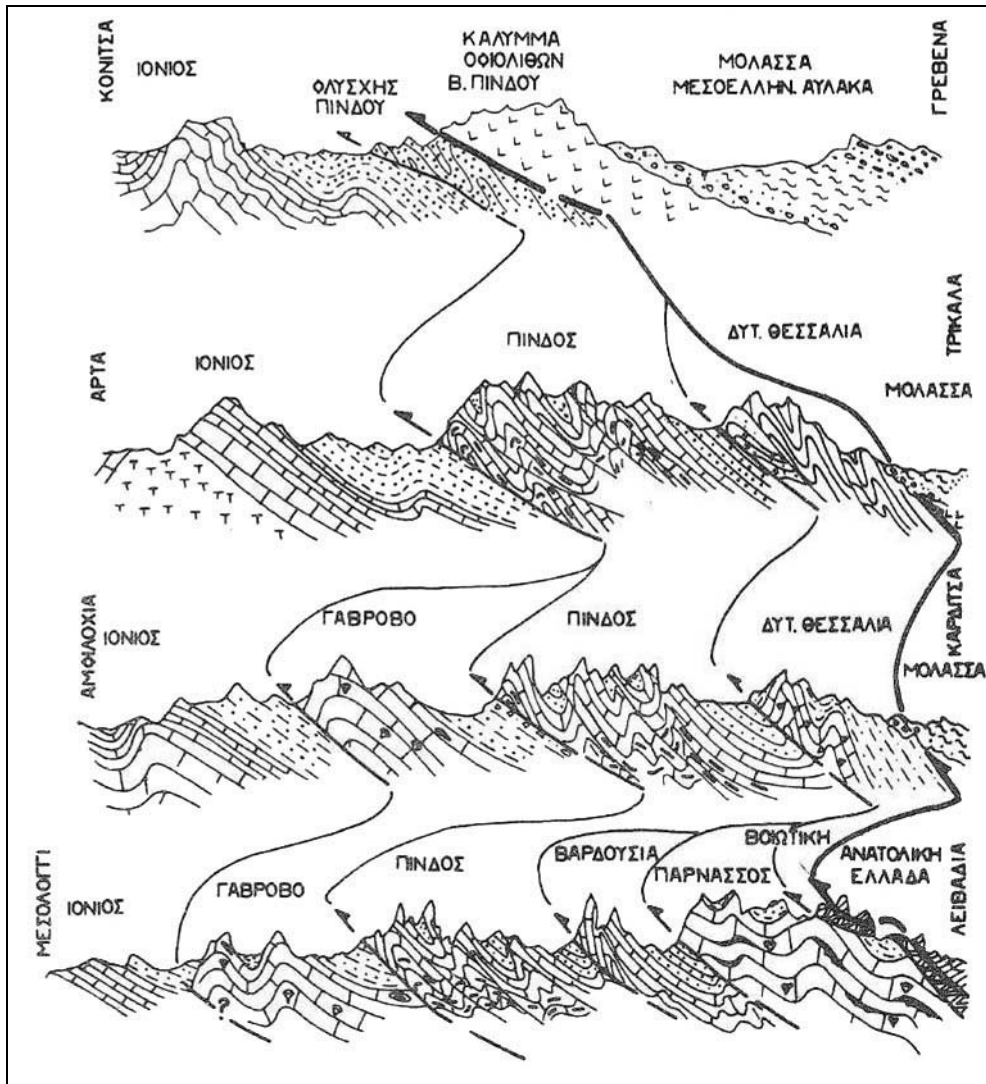
Επίσης στην περιοχή της δυτικής Ελλάδας παρατηρείται, μεταξύ των περιοχών της Αμφιλοχίας και Άρτας ότι, ενώ αρχικά η ζώνη του Γαβρόβου είναι επωθημένη πάνω στην Ιόνια ζώνη και η ζώνη της Πίνδου επωθημένη στην ζώνη του Γαβρόβου, κατόπιν παρατηρείται απευθείας επώθηση της ζώνης της Πίνδου στην Ιόνια ζώνη και εξαφάνιση της ζώνης του Γαβρόβου.

Ζώνη Πίνδου

Η ζώνη της Πίνδου στην δυτική Στερεά Ελλάδα, συναπαντάται στην οροσειρά της Πίνδου, στο Παναιτωλικό και στα όρη της Ναυπακτίας. Παρατηρούνται οι ίδιες σχεδόν λιθολογίες με αυτές της Πελοποννήσου και η ίδια μορφή στον τεκτονισμό της ζώνης, με λεπιώσεις και πτυχώσεις.

ΜΕΤΑΛΠΙΚΑ ΙΖΗΜΑΤΑ

Τα κυριότερα μεταλπικά ιζήματα παρατηρούνται στην περιοχή του Μεσολογγίου, όπου συναντιόνται πλειοκαινικά λιμναία ιζήματα, λιμνοθαλάσσιες αποθέσεις. Επίσης παρατηρούνται και ποτάμιες και δελταϊκές αποθέσεις από σημαντικά ποτάμια της περιοχής όπως ο Εύηνος και ο Αχελώος.

Σχήμα 7.2. Σχηματικές τεκτονικές τομές Ηπειρωτικής Ελλάδας

ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΖΩΝΕΣ

Ζώνη Παξών

Η ζώνη αυτή εντοπίζεται στα νησιά των Παξών, στο δυτικό τμήμα της Λευκάδας, σε μικρό τμήμα στα βορειοδυτικά της Ιθάκης, στο μεγαλύτερο τμήμα της Κεφαλονιάς και σχεδόν σε ολόκληρη τη Ζάκυνθο.

Η ζώνη των Παξών χαρακτηρίζεται από μια συνεχή σειρά νηριτικών ανθρακικών πετρωμάτων, που αρχίζει από το Ανώτερο Τριαδικό και φτάνει μέχρι το Ολιγόκαινο. Επιφανειακά παρατηρούνται μόνο οι Μέσο Κρητιδικό έως Ολιγοκαινικοί νηριτικοί ασβεστόλιθοι και οι Μειοκαινικοί μαργαϊκοί σχηματισμοί που υποκαθιστούν τον φλύσχη μιας και στην ζώνη αυτή δεν αναπτύσσεται τυπικός φλύσχη. Ιδιαίτερα στην Κεφαλονιά οι ανθρακικοί σχηματισμοί φτάνουν σε συνολικό πάχος τα 1.500 μέτρα, ενώ στην περιοχή της Ζακύνθου η στρωματογραφική ακολουθία της Ζώνης των Παξών τελειώνει με τους γύψους του Μεσσηνίου, πάνω στους οποίους έρχονται με τεκτονική επαφή επώθησης οι Τριαδικοί γύψοι της Ιόνιας Ζώνης.

Ιόνια Ζώνη

Η Ιόνια ζώνη στην περιοχή των Ιόνιων νησιών καλύπτει, το βορειοανατολικό, το κεντρικό και νότιο τμήμα της Κέρκυρας, το ανατολικό μέγιστο μέρος της Λευκάδας, το σύνολο σχεδόν της Ιθάκης, και στα ανατολικά, τμήματα των νησιών της Κεφαλονιάς και της Ζακύνθου.

Στην Κέρκυρα εντοπίζεται το σύνολο των σχηματισμών της Ιόνιας ζώνης από τους Τριαδικούς εβαπορίτες έως τον Άνω Μειοκαινικό – Κάτω Ηωκαινικό φλύσχη. Το ίδιο συμβαίνει και στην Λευκάδα, στην οποία όμως δεν εμφανίζονται οι Τριαδικοί σχηματισμοί με γύψους. Στην Ιθάκη και στην Κεφαλλονιά η στρωματογραφική κολώνα της Ιόνιας ζώνης εμφανίζεται από τους Άνω Τριαδικούς - Μέσο Λίασιους ασβεστόλιθους του Παντοκράτορα έως και τον φλύσχη με την διαφορά ότι στην Κεφαλονιά το ανώτερο τμήμα της ζώνης, φτάνει έως τους Ηωκαινικούς ασβεστόλιθους. Τέλος στην Ζακύνθου συναντιόνται οι Τριαδικοί ασβεστόλιθοι με Cardia και οι ανυδρίτες και γύψοι της ίδιας ηλικίας.

ΜΕΤΑΛΠΙΚΑ ΙΖΗΜΑΤΑ

Τα μεταλλικά ιζήματα δεν αναπτύσσονται το ίδιο σε όλα τα Επτάνησα. Η μέγιστη εμφάνισή τους παρατηρείται στις παράκτιες ζώνες και ιδιαίτερα στα νησιά Κέρκυρα, Κεφαλλονιά και Ζάκυνθο.

Στην Κέρκυρα στο βορειοδυτικό και νότιο τμήμα της παρατηρούνται Άνω Μειοκαινικές μολλασικές αποθέσεις με γύψους, Πλειοκαινικά θαλάσσια ιζήματα και σύγχρονες αλλουβιακές αποθέσεις. Στην Λευκάδα, στο ανατολικό τμήμα του νησιού τα μεταλλικά ιζήματα είναι Άνω Μειοκαινικοί σχηματισμοί μολλασικού τύπου, Πλειστοκαινικές λιμναίες αποθέσεις και σύγχρονα αλλουβιακά ιζήματα. Στην Ιθάκη οι Άνω Μειοκαινικοί – Πλειοκαινικοί θαλάσσιοι σχηματισμοί έχουν μικρές εμφανίσεις στα βόρεια του νησιού. Στην Κεφαλλονιά τα μεταλλικά ιζήματα εντοπίζονται στα νοτιοδυτικά, όπου παρατηρούνται Άνω Μειοκαινικές και

Πλειοκαινικές θαλάσσιες αποθέσεις. Τέλος στην Ζάκυνθο όλο το ανατολικό τμήμα της καλύπτεται με αλουβιακούς σχηματισμούς που στην παράκτια ζώνη παρατηρούνται θαλάσσιες Πλειοκαινικές αποθέσεις και κατά τόπους μικρές εμφανίσεις από Πλειστοκαινικά ιζήματα.

ΠΡΟΧΩΡΑ

- ▨ Προαιουσία ζώνη.
- ▨ Σειρά Πλακωδών ασβεστολιθών (Plattenkalk).
- ΔΥΤΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ**
- ▨ Ιονία ζώνη.
- ▨ Ζώνη Γαβρόθου - Τριπολής.
- ▨ Φυλλιτική - Χαλαζιτική σειρά.
- ▨ Ενότητα Τριπαλι.
- ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ**
- ▨ Πελαγονική και Μαλιακή ζώνη
- ▨ Ζώνη Παρνασσού.
- ▨ Ζώνη Πίνδου.
- ▨ Βοιωτική σειρά

ΕΝΔΙΑΜΕΣΕΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΚΕΣ ΜΑΖΕΣ

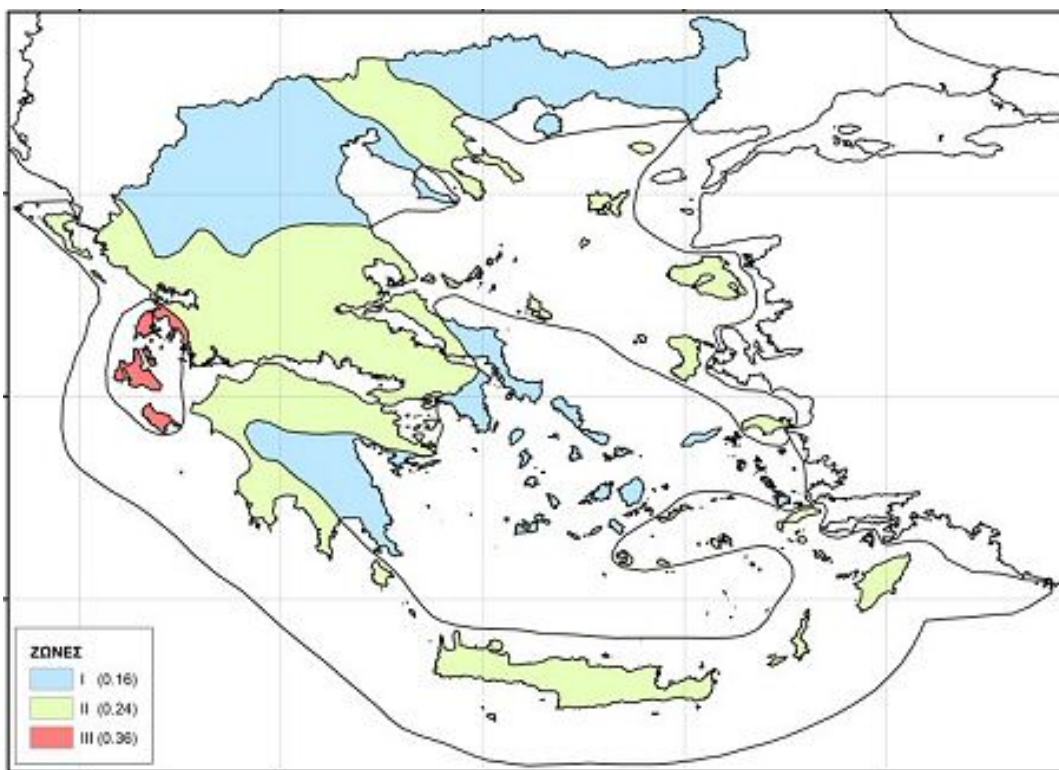
- ▨ Περιοχές μεταμορφωμένων πετρωμάτων
- ▨ Ενότητες κίανασχιστολιθών
- ▨ Κατώτερες Ενότητες των Κυκλάδων
- ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΛΥΜΜΑΤΑ**
- ▨ Οφιολιθοί και οφιολιθικά μείγματα
- ▨ Ζώνη Αξίου.
- ▨ Περιροδοτική ζώνη.
- ΟΠΙΣΘΟΧΩΡΑ**
- ▨ Σερβομακεδονική μάζα
- ▨ Μάζα Ραδοτής

Σχήμα 7.3. Γεωτεκτονικές ζώνες ελλαδικού χώρου

Σεισμικότητα

Σύμφωνα με τον ΕΑΚ-2000 και την τροποποίηση του με την Απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ Δ17α/115/9/ΦΝ275 (ΦΕΚ 1154/12-8-2003) που έχει τεθεί σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 2004, η υπό μελέτη περιοχή κατατάσσεται σε τρεις διαφορετικές ζώνες σεισμικής επικινδυνότητας, όπως φαίνεται και στο ακόλουθο σχήμα:

- ➔ Ζώνη σεισμικής επικινδυνότητας I με συντελεστή σεισμικής επιτάχυνσης $\alpha=0,16$
- ➔ Ζώνη σεισμικής επικινδυνότητας II με συντελεστή σεισμικής επιτάχυνσης $\alpha=0,24$
- ➔ Ζώνη σεισμικής επικινδυνότητας III με συντελεστή σεισμικής επιτάχυνσης $\alpha=0,36$

Σχήμα 7.4. Χάρτης Σεισμικής Επικινδυνότητας

7.1.7 Ύδατα

7.1.7.1 Γενικά

Παρά την εποχιακή στενότητα που παρατηρείται σε τοπικό επίπεδο, η διαθεσιμότητα υδατικών πόρων σε εθνικό επίπεδο είναι γενικά ικανοποιητική.

Πρόβλημα βιωσιμότητας όμως δημιουργεί η αύξουσα ικανοποίηση της ζήτησης νερού από την εκμετάλλευση των υπόγειων υδροφορέων.

Ικανοποιητική εμφανίζεται και η ποιότητα των υδάτινων αποδεκτών. Η παρακολούθηση παραμέτρων ποιότητας των εσωτερικών επιφανειακών υδάτων δεν έχει αναδείξει παρά μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις προβλήματα ευτροφισμού. Τέλος, σε ότι αφορά την ποιότητα των κολυμβητικών νερών, η χώρα μας έχει να επιδείξει τα υψηλότερα ποσοστά συμβατότητας με τα όρια ποιότητας που θέτουν οι κοινοτικές Οδηγίες, μεταξύ όλων των χωρών της Ε.Ε. Η υλοποίηση του προγράμματος του ΥΠΕΧΩΔΕ για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων θα συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση των όποιων προβλημάτων επιβάρυνσης ευαίσθητων παράκτιων ή εσωτερικών υδάτινων αποδεκτών.

Σε κάθε περίπτωση, η προτεραιότητα στην ικανοποίηση της ζήτησης δεν συντελεί στη συνετή χρήση του νερού, ιδιαίτερα στο γεωργικό τομέα που αποτελεί τον μεγαλύτερο τομέα-χρήστη νερού. Τα επί μέρους προβλήματα που ήδη έχουν αρχίσει να αναδεικνύονται σε συνδυασμό με τις ετήσιες διακυμάνσεις των βροχοπτώσεων και την ανομοιόμορφη γεωγραφική κατανομή των αποθεμάτων επιβάλλουν την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού που θα διασφαλίσει σε μακροπρόθεσμη βάση την αειφορική χρήση του νερού.

Η Διαχείριση των υδατικών πόρων στην Ευρώπη διέπεται πλέον από τις αρχές της Οδηγίας Πλαίσιο για τα Ύδατα 2000/60. Η Οδηγία εξορθολογικοποιεί και εκσυγχρονίζει την υπάρχουσα υδατική νομοθεσία θέτοντας κοινούς –Ευρωπαϊκούς και ευρείς στόχους για το νερό. Οι στόχοι κλειδιά της Οδηγίας όπως συνοψίζονται στο άρθρο 1 αντιπροσωπεύουν μια ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση του νερού στην οποία περιλαμβάνεται το σύνολο του κύκλου του νερού επιφανειακού και υπόγειου κατά μήκος της ροής του, μέχρι στις παράκτιες ζώνες και τη θάλασσα. Αντικειμενικός στόχος όπως αναφέρεται στο άρθρο 4 είναι ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να υλοποιήσουν το σύνολο των δράσεων και των ενεργειών ώστε να επιτύχουν την καλή ποιότητα του υπόγειου και επιφανειακού υδατικού δυναμικού και επί πλέον να εμποδίσουν την υποβάθμιση εκείνων των υδάτινων σωμάτων των οποίων η κατάσταση χαρακτηρίζεται ήδη ως καλή.

Σε συμμόρφωση με τα οριζόμενα στην Οδηγία 2000/60, η Ελλάδα εξέδωσε το Ν. 3199/9-12-2003 «Προστασία και διαχείριση των υδάτων - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23^{ης} Οκτωβρίου 2000» με τον οποίο (και με τις κανονιστικές του πράξεις οι οποίες προβλέπεται να εκδοθούν κατ'εξουσιοδότησή του) εναρμονίζεται το εθνικό δίκαιο προς τις διατάξεις της Οδηγίας.

Με το Ν. 3199/2003 ορίζονται οι αρμόδιες αρχές για την προστασία και διαχείριση των λεκανών απορροής της χώρας σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ.

Σε εφαρμογή του Νόμου εκδόθηκαν:

- Η υπ. αριθμ. οικ. 49139/24-11-05 ΚΥΑ (ΦΕΚ 1695B/2-12-05) «Οργάνωση της Κεντρικής Υπηρεσίας Υδάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων», σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 4, παρ. 2 του Ν. 3199/2003.
- Η υπ. αριθμ. οικ. 47630/16-11-05 ΚΥΑ (ΦΕΚ 1688B/1-12-05) «Διάρθρωση της Διεύθυνσης Υδάτων της Περιφέρειας», σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 5, παρ. 4 του Ν. 3199/2003.

Σύμφωνα με το Ν. 1739/87 (ΦΕΚ 201 Α/20-11-87) «Διαχείριση των υδατικών πόρων και άλλες διατάξεις» και ειδικότερα το άρθρο 1, παρ. 4, έχει θεσμοθετηθεί η διαίρεση της χώρας σε 14 μονάδες (σύνολα λεκανών απορροής) με κατά το δυνατόν όμοιες υδρολογικές - υδρογεωλογικές συνθήκες, οι οποίες αποτελούν το περιφερειακό επίπεδο στον τομέα της διαχείρισης του νερού. Οι μονάδες αυτές ονομάζονται **υδατικά διαμερίσματα** και παρουσιάζονται στο Χάρτη του σχετικού Νόμου.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Ν. 1739/87 άρθρο 1, παρ. 4, «Υδατικά διαμερίσματα είναι περιοχές οριοθετημένες μεταξύ τους από υδροκρίτες ή νησιωτικές περιοχές, που περιλαμβάνουν ολοκληρωμένα υδρογραφικά δίκτυα, με υδρολογικές συνθήκες κατά το δυνατόν όμοιες.

Ο ελληνικός χώρος διαιρείται στα εξής δεκατέσσερα υδατικά διαμερίσματα: Δυτικής Πελοποννήσου, Βόρειας Πελοποννήσου, Ανατολικής Πελοποννήσου, Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, Ηπείρου, Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας, Θεσσαλίας, Δυτικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης και Νησιών Αιγαίου, όπως ειδικότερα παρουσιάζονται στο χάρτη που συνοδεύει το νόμο αυτόν".

Η ΔΕΠΙΝ αφορά στο σύνολο των διαμερισμάτων Δυτικής Πελοποννήσου, Βόρειας Πελοποννήσου, Ανατολικής Πελοποννήσου, τμήμα του διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας καθώς και τμήμα του υδατικού διαμερίσματος Ηπείρου.

Το **Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Πελοποννήσου (01)** έχει έκταση 7 301 km². Ο υδροκρίτης του ορίζεται βόρεια από τους ορεινούς όγκους Ερύμανθου και Αροαείων και ανατολικά από το Μαίναλο και τον Ταΰγετο. Αποτελείται από τμήματα των Περιφερειών Πελοποννήσου και Δυτικής Ελλάδας. Περιλαμβάνει το σύνολο του Νομού Μεσσηνίας, το ήμισυ περίπου των Νομών Ηλείας και Αρκαδίας καθώς και τμήματα των Νομών Αχαΐας (17.2% της έκτασης του νομού) και Λακωνίας (6.1%).

Το **Υδατικό Διαμέρισμα Βόρειας Πελοποννήσου (02)** έχει έκταση 7 310 km², από τα οποία τα 1309 km² ανήκουν στα νησιά Κεφαλλονιά, Ιθάκη και Ζάκυνθο. Το νότιο όριο του διαμερίσματος είναι ο υδροκρίτης που ξεκινά από το ακρωτήριο Κατάκωλο, συνεχίζει στους ορεινούς όγκους Φολόη, Λάμπεια, Ερύμανθο, Αροάνεια, στο υψίπεδο Καλαβρύτων, στο νότιο όριο της κλειστής λεκάνης Φενεού, στους ορεινούς όγκους του Ολίγυρτου, Λύρκειου και Ονείων, και καταλήγει στο ακρωτήριο Τραχήλι μέσω των κορυφών Τραπεζώνα και Πολίτη. Το διαμέρισμα περιλαμβάνει τμήματα των Περιφερειών Πελοποννήσου, Δυτικής Ελλάδας και Ιόνιων Νήσων, και αποτελείται από τους Νομούς Κεφαλληνίας και Ζακύνθου, το μεγαλύτερο

μέρος των Νομών Κορινθίας και Αχαΐας, το μισό του Νομού Ηλείας, και μικρό μέρος του Νομού Αργολίδας.

Το **Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου (03)** έχει όρια προς τα δυτικά τον Ταΰγετο και το Μαίναλο, βόρεια τον ορειογραφικό άξονα Ολιγύρτου – Λυρκείων - Ονειών, ανατολικά τον Πάρνωνα, τον Αργολικό Κόλπο και τον Κόλπο της Επιδαύρου και νότια το Λακωνικό Κόλπο. Στο διαμέρισμα υπάγονται και οι νήσοι Κύθηρα, Σπέτσες, Ύδρα και Πόρος καθώς και η χερσόνησος των Μεθάνων. Το Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου ανήκει διοικητικά εξ ολοκλήρου στην Περιφέρεια Πελοποννήσου. Περιλαμβάνει το σύνολο σχεδόν των Νομών Αργολίδας και Λακωνίας, το ήμισυ περίπου του Νομού Αρκαδίας και μικρά τμήματα των Νομών Αττικής (17.9%) και Κορινθίας (4.2%).

Το **Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Στερεάς Ελλάδας (04)** έχει όρια το όρος Λάκμος προς τα βορειοδυτικά, τους ορεινούς όγκους της Πίνδου, των Βαρδουσίων και της Γκιώνας προς τα ανατολικά, τα όρη Θύαμο, Μακρύ, Βάλτος και Αθαμανικά, τον Αμβρακικό Κόλπο και το Ιόνιο Πέλαγος προς τα δυτικά, και τον Κορινθιακό Κόλπο προς τα νότια. Η συνολική έκταση του διαμερίσματος είναι 10199 km², από τα οποία τα 303 ανήκουν στη Λευκάδα και τα 53 σε άλλα, μικρά νησιά. Το Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Στερεάς Ελλάδας περιλαμβάνει μέρος των Περιφερειών Δυτικής Ελλάδας, Στερεάς Ελλάδας και Ιόνιων Νήσων, μικρό μέρος της Περιφέρειας Θεσσαλίας, και ελάχιστο μέρος της Περιφέρειας Ηπείρου. Περιλαμβάνει τους Νομούς Ευρυτανίας, Αιτωλοακαρνανίας και Λευκάδας, το μισό περίπου του Νομού Φωκίδας και μικρά τμήματα των Νομών Καρδίτσας, Τρικάλων, Άρτας και Φθιώτιδας.

Το **Υδατικό Διαμέρισμα Ηπείρου (05)** έχει έκταση 10 026 km², από τα οποία τα 641 km² ανήκουν στην Κέρκυρα. Ο υδροκρίτης του διαμερίσματος ορίζεται ανατολικά από τον όρμο Κοπραίνης του Αμβρακικού Κόλπου, και συνεχίζει στους ορεινούς όγκους Βάλτου, Αθαμανικών, οροσειράς βόρειας Πίνδου, Βόιου, και Γράμμου. Στη συνέχεια τα όρια του διαμερίσματος ορίζονται από τα ελληνοαλβανικά σύνορα. Το διαμέρισμα περιλαμβάνει την Περιφέρεια Ηπείρου και πολύ μικρά τμήματα των Περιφερειών Δυτικής Μακεδονίας και Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, καθώς και τα νησιά Κέρκυρα, Οθωνοί, Ερεϊκούσα, Παξοί και Αντίπαξοι, που ανήκουν στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων. Αποτελείται από τους Νομούς Θεσπρωτίας, Κέρκυρας και Πρέβεζας, το μεγαλύτερο τμήμα των Νομών Άρτας και Ιωαννίνων, και μικρότερα τμήματα των Νομών Καστοριάς, Γρεβενών, και Αιτωλοακαρνανίας

7.1.7.2 Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Πελοποννήσου

Επιφανειακοί Υδατικοί Πόροι

Οι κυριότεροι ποταμοί συνεχούς ροής είναι ο Αλφειός και ο Πάμισος, καθώς και ο μικρότερος Νέδα, ενώ ο ποταμός Νέδωνας εμφανίζει χειμαρρώδη ροή. Στα παράλια της περιοχής βρίσκονται οι παράκτιες λίμνες Αγουλινίτσας και Μουριάς (που έχουν αποξηρανθεί) και Καϊάφα (θερμομεταλλική), που σχηματίστηκαν λόγω των αμμόλοφων του Κυπαρισσιακού Κόλπου.

Αλφειός: Ο Αλφειός έχει υδρολογική λεκάνη 3 658 km². Πηγάζει από τα αρκαδικά οροπέδια με τρεις παραπόταμους (Άνω Αλφειό, Ερύμανθο, Λάδωνα), που ενώνονται στην ημιορεινή Ηλεία (Μέσος Αλφειός), και εκβάλλει στον Κυπαρισσιακό Κόλπο (Κάτω Αλφειός). Στο Λάδωνα

υπάρχει μικρός υδροηλεκτρικός σταθμός, που ρυθμίζει την παροχή του. Στη γέφυρα Αλφειούσας, 10 km πριν την εκβολή του Αλφειού, λειτουργεί χαμηλό φράγμα για την απόληψη αρδευτικού νερού. Η παρατηρημένη μέγιστη παροχή στη θέση αυτή είναι $434 \text{ m}^3/\text{s}$ και η ελάχιστη $16 \text{ m}^3/\text{s}$. Η μέση ετήσια απορροή είναι $2\,100 \text{ hm}^3$.

Ειδικότερα, στοιχεία για τους παραπόταμους του Αλφειού είναι:

1. Άνω Αλφειός (250 km^2). Αποστραγγίζει κυρίως το οροπέδιο της Μεγαλόπολης, που αποτελείται κατά 70% από καρστικούς σχηματισμούς, με συνέπεια τη φυσική αναρρύθμιση των παροχών του κατά τη διάρκεια του έτους, με αποτέλεσμα η παροχή της ξηρής περιόδου να είναι σχετικά υψηλή ($4 \text{ m}^3/\text{s}$). Η υδρογεω-λογική λεκάνη του πιθανότατα υπερβαίνει την υδρολογική. Ο παραπόταμος του Λούσιος έχει μέση ετήσια απορροή 215 hm^3 ($6.8 \text{ m}^3/\text{s}$)
2. Λάδωνας (750 km^2). Πηγάζει από σειρά καρστικών πηγών. Η υδρογεωλογική λεκάνη του επεκτείνεται στα Υδατικά Διαμερίσματα Βόρειας και Ανατολικής Πελοποννήσου, δεδομένου ότι η πηγή του Πλανήτερου τροφοδοτείται από τον Φενεό και ορισμένες άλλες πηγές από το οροπέδιο της Τρίπολης.
3. Ερύμανθος (376 km^2). Πηγάζει από τους ορεινούς όγκους Ερύμανθου και Αροανείων και τροφοδοτείται από καρστικές πηγές συνολικής θερινής παροχής $0.4 \text{ m}^3/\text{s}$.

Με τα νερά του και τα φερτά του έχει συμβάλλει στη δημιουργία των λιμνοθαλασσών Καϊάφα, Αγουλινίτσας και Μουριάς-οι δύο τελευταίες έχουν αποξηρανθεί-στην πρόσχωση του Κυπαρισσιακού, καθώς και στην επιμήκυνση των εκβολών του.

Έχει υποστεί αλλοιώσεις από την κατασκευή φραγμάτων και τις αμμοληψίες, δέχεται στερεά και υγρά απόβλητα οικισμών, βιοτεχνιών, βιομηχανιών (ΑΗΣ Μεγαλοπόλεως) καθώς και γεωργικά και κτηνοτροφικά απόβλητα.

Το δέλτα του αποτελεί κρίκο στην αλυσίδα των υγροτόπων της δυτικής Ελλάδας και έχει υποστεί έντονη υποβάθμιση από τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Πάμισος: Ο Πάμισος έχει υδρολογική λεκάνη 728 km^2 , Πηγάζει από τα βουνά της Άνω Μεσσηνίας και από τις καρστικές πηγές Αγίου Φλώρου και Πηδήματος, που εκφορτίζουν τον βόρειο Ταΰγετο. Η συνολική μέση ετήσια παροχή των πηγών είναι $4.5 \text{ m}^3/\text{s}$ και η λεκάνη τροφοδοσίας τους υπολογίζεται σε 400 km^2 . Ο Πάμισος εκβάλλει στο Μεσσηνιακό Κόλπο, αφού διασχίσει κάμπο έκτασης 360 km^2 .

Νέδα: Ο ποταμός Νέδα έχει υδρολογική λεκάνη 278 km^2 . Πηγάζει από τα βουνά Μίνθη, Λύκαιο και Τετράτιο και εκβάλλει στον Κυπαρισσιακό Κόλπο. Κατά τη διαδρομή του μέσα από ανθρακικούς σχηματισμούς τροφοδοτείται από μια σειρά καρστικών πηγών (Κεφαλόβρυσο). Η ροή του ποταμού Νέδα τροφοδοτείται από καρστικές πηγές της ζώνης Ωλονού-Πίνδου (Λέπρεο, μέση παροχή $0.15 \text{ m}^3/\text{s}$). Η μέση ετήσια βροχόπτωση στη λεκάνη ανέρχεται σε 900 mm , ο μέσος ετήσιος όγκος νερού φθάνει τα $261 \times 10^6 \text{ m}^3$, η δε συνολική ετήσια απορροή εκτιμάται σε $90 \times 10^6 \text{ m}^3$.

Η λεκάνη απορροής του και οι όχθες του καλύπτονται από δάση πεύκων (*Pinus halepensis*) καθώς και από αροτραίες καλλιέργειες και ελαιώνες. Δέχεται πιέσεις από υγρά απόβλητα οικισμών και βιοτεχνιών, από γεωργική ρύπανση μη σημειακής μορφής και γίνονται απολήψεις των υδάτων του για άρδευση.

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης επιφανειακών υδάτων

Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΑΝ οι ποταμοί έχουν γενικά χαρακτηριστικά (χλωριούχα, SAR, αγωγιμότητα) που ικανοποιούν βασικά αγρονομικά κριτήρια για άρδευση γεωργικών εκτάσεων. Εξαιρέση αποτελεί τμήμα του υδρολογικού τους δικτύου, που είναι άμεσοι αποδέκτες στραγγισμάτων από καλλιεργούμενες εκτάσεις και παρουσιάζουν αυξημένη ρύπανση.

Η ποιότητα των υδάτων του κυρίου τμήματος του Αλφειού, και ειδικότερα στη θέση του φράγματος Φλόκα, όπου υπάρχουν πληρέστερα στοιχεία (μετρήσεις θρεπτικών), του Νέδα, του Λούσιου και του Λάδωνα φαίνεται ότι καταρχήν καλύπτει τις προϋποθέσεις της κατηγορίας ΑΙ για απόληψη νερού για πόση μετά από επεξεργασία (Οδηγία 75/440/ΕΟΚ).

Επισημαίνεται επίσης το χαμηλό επίπεδο μικροοργανικών (εκτός φυτοφαρμάκων) στον ποταμό Αλφειό, που για καμία από τις εξεταζόμενες ουσίες δεν υπερβαίνει τα όρια της ελληνικής νομοθεσίας (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 2/1-2-2001) και για τις περισσότερες βρίσκεται σε πρακτικά μη ανιχνεύσιμα επίπεδα. Χαμηλό είναι και το επίπεδο των βαρέων μετάλλων που έχουν μετρηθεί στα ύδατα του Αλφειού. Ωστόσο, ορισμένα μέταλλα όπως το αργίλιο, ο σίδηρος και το μαγγάνιο έχουν μετρηθεί σε συγκεντρώσεις μεγαλύτερες από τις ενδεικτικές τιμές που καθορίζονται από την ελληνική νομοθεσία (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 2/1-2-2001).

Στον Πάμισο έχουν καταγραφεί συγκεντρώσεις νιτρικών σε επίπεδα σημαντικά υψηλότερα (σχεδόν διπλάσια) από τη μέγιστη επιτρεπόμενη τιμή (επιτακτική τιμή) που καθορίζεται στην Οδηγία 75/440/ΕΟΚ, με αποτέλεσμα να τον καθιστούν ακατάλληλο για απόληψη νερού για πόση.

Για τον ποταμό Άρι (παραπόταμος Πάμισου) δεν υπάρχουν μετρήσεις σημαντικών παραμέτρων, όπως νιτρικά, αμμωνία, φωσφόρου, βαρέων μετάλλων, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η εκτίμηση της υδατοποιότητάς του ως προς τη δυνατότητα απόληψης νερού για πόση.

Παρατηρείται ότι οι ποταμοί παρουσιάζουν σχετικά αυξημένες συγκεντρώσεις θειικών, με εξαίρεση ίσως το Νέδα. Ειδικότερα στον Αλφειό, οι συγκεντρώσεις που έχουν καταγραφεί υπερβαίνουν τις επιτακτικές τιμές που καθορίζονται από την Οδηγία 75/440/ΕΟΚ για επιφανειακά ύδατα που προορίζονται για απόληψη πόσιμου ύδατος. Το γεγονός αυτό έχει καταγραφεί από μελετητές (Smyrniotis, 1982), εκτιμάται ότι οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη φύση των πετρωμάτων της περιοχής, και δεν υποδηλώνει κατ' ανάγκην ρύπανση της περιοχής.

Υπόγειο Υδατικό Πόροι

Αναπτύσσονται δυο τύποι υδρογεωλογικών ενοτήτων: καρστικά συστήματα (πορώδες ρωγμών) και υδροφορείς κλαστικών σχηματισμών (πορώδες κόκκων). Αναλυτικότερα:

α. Κύρια καρστικά συστήματα

Καρστικό σύστημα Άνω Ρου Λάδωνα. Το τμήμα που αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους και δολομίτες της ζώνης Τριπόλεως εκφορτίζεται στις πηγές Πλανήτερου και Λυκουριάς. Η λεκάνη τροφοδοσίας αναπτύσσεται στα Αροάνεια και έχει διαπιστωθεί υδραυλική επικοινωνία με πηγές και καταβόθρες της πόλης Φενεού (230 km²), που ανήκει στο Υδατικό Διαμέρισμα Βόρειας Πελοποννήσου. Το τμήμα που αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου εκφορτίζεται στις πηγές Παναγίτσας, Μεθυδρίου, Πυργακίου κλπ. Η λεκάνη τροφοδοσίας επεκτείνεται ανατολικά του υδροκρίτη Μαινάλου και στην πόλη της Χοτούσας, έχει συνολική έκταση 280 km² και ανήκει στο Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου.

Η μέση παροχή των καρστικών πηγών του Λάδωνα εκτιμάται σε 5.5 m³/s, ενώ η συνολική υπόγεια απορροή των καρστικών συστημάτων προς το Λάδωνα εκτιμάται σε 20 m³/s.

Καρστικό σύστημα Άνω Ρου Αλφειού. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Τριπόλεως και Πίνδου και εκφορτίζεται από μια σειρά καρστικών πηγών υπερχείλισης, που εμφανίζονται στο οροπέδιο της Μεγαλόπολης και κατάντη, καθώς και στον παραπόταμο Λούσιο. Η μέση παροχή των καρστικών πηγών του ποταμού Λούσιου εκτιμάται σε 1 m³/s, ενώ η συνολική υπόγεια απορροή των καρστικών συστημάτων του Άνω Ρου Αλφειού εκτιμάται σε 6 m³/s.

Καρστικό σύστημα νότιου τμήματος ζώνης Πίνδου. Η ζώνη της Πίνδου, λόγω τεκτονικής και στρωματογραφικής δομής, εμφανίζει μια σειρά από καρστικές πηγές υπερχείλισης ή επαφής υπερχείλισης, που εκδηλώνονται συνήθως στην επαφή ασβεστόλιθων και ραδιολαριτών. Μπορεί να χωριστεί σε τρεις άξονες εκφόρτισης: α. Κατά μήκος του ρήγματος του ποταμού Νέδα, β. Στην εσωτερική λεκάνη του Άνω Ρου Πάμισου, γ. Στο Μεσσηνιακό Κόλπο, όπου υπάρχουν ενδείξεις υφαλμύρισης.

Καρστικό σύστημα βόρειου Ταΰγετου. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Τριπόλεως και εκφορτίζεται με τις πηγές βάσης του συστήματος του Αγίου Φλώρου και Πηδήματος. Η συνολική μέση παροχή των πηγών είναι 4.5 m³/s.

Καρστικό σύστημα νότιου Ταΰγετου. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Τριπόλεως και των μαρμάρων Plattenkalk και εκφορτίζεται στην παραθαλάσσια καρστική πηγή Μύλων Μαντινείας. Επίσης, αναπτύσσεται στα μάρμαρα του γεωλογικού υποβάθρου και εκφορτίζεται διάσπαρτα στις παραλίες της μεσσηνιακής Μάνης, με κύριες εκφορτίσεις τις υποθαλάσσιες πηγές Στούπας, Καρδαμύλης και του Σπηλαίου Δυρού.

Η μέση παροχή της πηγής Μύλων Μαντινείας εκτιμάται σε 0.1 m³/s και η συνολικά εκτιμώμενη παροχή των παράκτιων αναβλύσεων είναι μεγαλύτερη από 1 m³/s.

Ολόκληρη η περιοχή εκφόρτισης εμφανίζει υφαλμύριση (>5 000 mg/l Cl⁻).

β. Κύριες ενότητες κλαστικών σχηματισμών

Αλλουβιακές αποθέσεις των λεκανών του ποταμού Αλφειού και της περιοχής άνω και κάτω Μεσσηνίας. Εμφανίζουν επάλληλους υπό πίεση υδροφορείς, που υδρολιθολογικά συνίστανται από άμμους, χαλίκια και κροκάλες. Το πάχος και η υδροπερατότητα είναι γενικά αναπτυγμένα, με αποτέλεσμα να έχει ανορυχθεί μεγάλος αριθμός υδρογεωτρήσεων με παροχές 50-150 m³/h. Δεν υπάρχουν στοιχεία ισοζυγίου που να καθιστούν δυνατή την εκτίμηση αποθεμάτων.

Στη λεκάνη του Αλφειού εμφανίζονται κατά περιοχές αυξημένες περιεκτικότητες σιδήρου και μαγγανίου, που καθιστούν τους υδροφορείς ακατάλληλους για ύδρευση.

Κροκαλοπαγή Λάλα (ανατολική ημιορεινή Ηλεία). Εμφανίζονται σε ένα κλιμακωτό ανάγλυφο συνεχόμενων οροπεδίων και συνίστανται από ποταμο-χειμαρρώδεις αποθέσεις (χαλίκια και κροκάλες). Αναπτύσσεται βαθύς υπό πίεση υδροφορέας (σε βάθος μεγαλύτερο από 200 m), πάχους μεγαλύτερου από 30 m και σημαντικής υδροπερατότητας. Τροφοδοτείται πλευρικά από τους ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου. Δεν έχει γίνει μεγάλη εκμετάλλευση του συστήματος, ενώ οι παροχές των υδρογεωτρήσεων κυμαίνονται από 50-90 m³/h.

Δεν υπάρχουν στοιχεία ισοζυγίου που να καθιστούν δυνατή την εκτίμηση αποθεμάτων.

Νεογενείς αποθέσεις λεκανών Αλφειού και Πάμισου και περιοχής Ζαχάρως-Πυλίας. Εμφανίζουν επάλληλους υδροφορείς ποικίλου πάχους και υδροπερατότητας. Χαρακτηρίζονται από ασυνέχεια και ετερογένεια.

Δεν υπάρχουν στοιχεία ισοζυγίου που να καθιστούν δυνατή την εκτίμηση αποθεμάτων.

Σε ορισμένες περιοχές της λεκάνης Αλφειού εμφανίζονται προβλήματα ποιότητας λόγω παρουσίας νιτρικών και αμμωνιακών, που οφείλονται κυρίως σε σηπτόμενη οργανική ύλη (λιγνιτογένεση).

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης υπόγειων υδάτων

Στο Νομό Μεσσηνίας, και ειδικότερα στην περιοχή των Γαργαλιάνων, παρουσιάζεται συστηματική καταγραφή συγκεντρώσεων νιτρικών μεγαλύτερων από το ανώτατο επιτρεπόμενο όριο των 50 mg/l (με συνεχή αυξητική τάση), γεγονός που, σε συνδυασμό με τις αρκετά χαμηλότερες συγκεντρώσεις της αμμωνίας, υποδηλώνει προχωρημένη χρονικά ρύπανση, καθώς το μεγαλύτερο μέρος της αμμωνίας έχει ήδη νιτροποιηθεί. Οι υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών που παρατηρούνται στην περιοχή των Γαργαλιάνων οφείλονται τόσο στις εντατικές καλλιέργειες, οι οποίες απαντώνται στις ανάντη των σταθμών δειγματοληψίας περιοχές, όσο και στο γεγονός ότι παλαιά πηγάδια της περιοχής έχουν μετατραπεί σε απορροφητικούς βόθρους, οι οποίοι λόγω της επικοινωνίας των ανάντη ασβεστόλιθων και των κατάντη προσχώσεων, συμβάλλουν στη ρύπανση των υπόγειων υδάτων της περιοχής.

Αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών έχουν καταγραφεί και βόρεια των Γαργαλιάνων, στην περιοχή της Κυπαρισσίας, όπως και στην περιοχή των Φιλιατρών και της Χώρας. Παρόλα

αυτά οι υψηλές συγκεντρώσεις των νιτρικών είναι μεμονωμένες και δεν αποτυπώνουν τη μέση ποιοτική κατάσταση των υπόγειων υδάτων των περιοχών αυτών, η οποία εμφανίζεται στις περισσότερες θέσεις δειγματοληψίας ικανοποιητική. Αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών έχουν καταγραφεί περιστασιακά και στην περιοχή του Μεσσηνιακού Κάμπου. Κύρια πηγή ρύπανσης είναι οι αυξημένες βιομηχανικές δραστηριότητες (ΒΙΠΕ), καθώς και οι μη σημειακές απορροές από τις αγροτικές δραστηριότητες, ενώ σημαντικός παράγοντας είναι και η σχετικά μικρή δυναμικότητα του υπόγειου υδροφορέα. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα είναι σκόπιμη η λεπτομερέστερη εξέταση της ευρύτερης περιοχής των Γαργαλιάνων-Κυπαρισσίας και η διερεύνηση της αναγκαιότητας ένταξης της στις ευπρόσβλητες περιοχές.

Στο Νομό Ηλείας είναι εξαιρετικά περιορισμένη η καταγραφή συγκεντρώσεων νιτρικών υψηλότερων από το ανώτατο συνιστώμενο όριο των 25 mg/l. Φαίνεται λοιπόν, ότι παρά την παρουσία πλήθους πηγών ρύπανσης στην περιοχή του Πύργου, τα υπόγεια νερά δεν επιβαρύνονται σημαντικά, καθώς η πλειονότητα των ρυπαντικών φορτίων καταλήγει στον Αλφειό και μεγάλο τμήμα των ρυπογόνων ουσιών προσροφάται λόγω της αυξημένης παρουσίας αργιλικών πετρωμάτων.

Προτάσεις ΥΠΑΝ – Σχέδιο Προγράμματος Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Χώρας

Το Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Πελοποννήσου είναι πλούσιο σε βροχοπτώσεις, επιφανειακά και υπόγεια νερά. Συνολικά το φυσικά διαθέσιμο (επιφανειακό και υπόγειο) υδατικό δυναμικό εκτιμάται σε 4 400 hm³/έτος (δυναμικά αποθέματα). Η διαθέσιμη απορροή κατά το μήνα Ιούλιο των επιφανειακών νερών (Αλφειός-Πάμισος) είναι 72.6 hm³. Η ελάχιστη ετήσια διαθέσιμη παροχή των υπόγειων νερών που είναι εκμεταλλεύσιμη είναι 250 hm³. Τα υπόγεια νερά υπό μορφή πηγών συμβάλλουν αποφασιστικά στη θερινή παροχή των ποταμών Αλφειού και Πάμισου. Στη θερινή απορροή συμβάλλουν σε ποσοστό μεγαλύτερο από 50% οι πηγές. Η λεκάνη τροφοδοσίας των πηγών αυτών επεκτείνεται στα Υδατικά Διαμερίσματα Βόρειας Πελοποννήσου (300 km²) και Ανατολικής Πελοποννήσου (300 km²).

Το μέγιστο της ζήτησης σε μακροπρόθεσμη φάση ανάπτυξης δεν θα ξεπεράσει τα 850 hm³/έτος. Θα πρέπει να επανεκτιμηθεί η ελάχιστη διατηρητέα παροχή (Οδηγία 2000/60 ΕΚ) και να προταθούν εναλλακτικά σενάρια απορρύπανσης των νερών μετά από τις χρήσεις.

Η γενικευμένη αυτή προσέγγιση της διαθεσιμότητας και της ζήτησης των υδατικών πόρων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω αξιοποίησης τους, αποφεύγοντας ακραίες περιπτώσεις εκμετάλλευσης που θα οδηγούσαν σε μη αναστρέψιμα αποτελέσματα (π.χ. υφαλμύριση, φαινόμενα ευτροφισμού).

Απαιτείται υδρογεωλογική έρευνα, ιδιαίτερα στις παράκτιες περιοχές (φαινόμενα υφαλμύρισης), καθώς και για τα καρστικά υδροφόρα συστήματα που μεταφέρουν νερά από άλλα υδατικά διαμερίσματα. Επίσης, προκειμένου να γίνει σωστή εκτίμηση της μόλυνσης των υπόγειων νερών από τη γεωργική χρήση, απαιτείται πλήρης υδρογεωλογική έρευνα των ελεύθερων και υπό πίεση υδροφορέων που αναπτύσσονται σε κλαστικές αποθέσεις.

Επίσης, απαιτείται επανεξέταση των μελετών αξιοποίησης υδατικών πόρων, ιδιαίτερα σε οριακές περιπτώσεις (πεδιάδα Τριφυλίας-Πυλίας) ή σε περιπτώσεις εκτροπών, καθώς και μελέτες φραγμάτων και υδροληψιών υπόγειων νερών σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές.

Πρέπει να διερευνηθεί η ένταξη της περιοχής Γαργαλιάνων-Κυπαρισσίας στις ευπρόσβλητες ζώνες.

Προτεραιότητα για τη συλλογή και κατασκευή εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων, βάσει των διατάξεων της ισχύουσας νομοθεσίας και μετά από αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης, έχουν 10 οικισμοί του διαμερίσματος με πληθυσμό μεταξύ 2 000 και 10 000 κατοίκων και συνολικό ισοδύναμο πληθυσμό περίπου 57 000 κατοίκων. Ο τρόπος συλλογής και επεξεργασίας (δηλαδή αριθμός και μέγεθος εγκαταστάσεων) για τις περιοχές αυτές απαιτεί ειδική οικονομοτεχνική μελέτη.

Πρέπει να διερευνηθεί η ένταξη της περιοχής Γαργαλιάνων-Κυπαρισσίας στις ευπρόσβλητες ζώνες.

7.1.7.3 Υδατικό Διαμέρισμα Βόρειας Πελοποννήσου

Επιφανειακοί Υδατικοί Πόροι

Οι κύριες υδρολογικές λεκάνες του διαμερίσματος είναι η λεκάνη του Πηνειού και η λεκάνη του Πύρρου. Το μεγαλύτερο νησί είναι η Κεφαλλονιά με έκταση 808 km². Υδρολογικά στοιχεία για τις λεκάνες αυτές παρατίθενται στη συνέχεια.

Πηνειός: Πρόκειται για τη μεγαλύτερη λεκάνη του διαμερίσματος, με έκταση 868 km². Αποστραγγίζεται από τον Πηνειό, που διασχίζει την ορεινή και ημιορεινή Ηλεία και καταλήγει σήμερα στην τεχνητή λίμνη του φράγματος (τοποθεσία Κέντρο). Στο φράγμα καταλήγει και ο παραπόταμος Πηνειακός Λάδωνας (θερινή παροχή 0.4 m³/s), που έχει ροή σε όλο το μήκος του. Ο Πηνειός και ο Πηνειακός Λάδωνας τροφοδοτούνται από τις πηγές του καρστικού συστήματος του νότιου Ερύμανθου. Η μετρηθείσα ετήσια απορροή του ποταμού στη θέση Καβάσιλα (αντιστοιχεί σε επιφάνεια λεκάνης 725 km²) είναι 427 hm³. Η ελάχιστη ετήσια μετρημένη εισροή στην τεχνητή λίμνη του φράγματος (εμβαδόν λεκάνης 723 km²) είναι 160 hm³, και εμφανίστηκε το έτος 1980-81.

Πυρρός: Η λεκάνη του Πύρρου έχει έκταση 600 km² και αναπτύσσεται στη δυτική Αχαΐα. Αποστραγγίζεται από τον ποταμό Πύρρο, που πηγάζει από πηγές του καρστικού συστήματος βόρειου Ερύμανθου, και έχει ροή σε όλη τη διάρκεια του έτους. Στο πεδινό τμήμα της λεκάνης (κάμπος Κάτω Αχαΐας) συμβάλλουν τρεις σχετικά μεγάλοι χείμαρροι. Η εκτιμώμενη απορροή του ποταμού στην έξοδο της λεκάνης είναι 265 hm³ ετησίως. Η μέση παροχή θερινής περιόδου είναι περίπου 700 m³/h.

Νήσος Κεφαλλονιά: Η Κεφαλλονιά έχει έκταση 808 km² και είναι ιδιαίτερα ορεινή. Μικρή πεδινή έκταση διαμορφώνεται στον όρμο Σάμης-Αγίας Ευφημίας, όπου καταλήγουν διάφοροι μικροί χείμαρροι. Λόγω της γεωλογικής δομής δεν εμφανίζει αξιόλογη επιφανειακή απορροή, αφού το σύνολο της ωφέλιμης βροχόπτωσης κατεισδύει στο αναπτυσσόμενο και περίπλοκα δομημένο καρστικό σύστημα του νησιού.

Άλλες λεκάνες: Η λεκάνη του Γλαύκου έχει έκταση 165 km² και μέση ετήσια απορροή 39 hm³. Η λεκάνη του Σελινούντα έχει έκταση 300 km² και αναπτύσσεται κυρίως στους ανθρακικούς σχηματισμούς Ερύμανθου και Παναχαϊκού. Το καρστικό σύστημα που αναπτύσσεται στους σχηματισμούς αυτούς αποτελεί την κύρια τροφοδοσία του ποταμού. Η μέση ετήσια απορροή ανέρχεται σε 70 hm³. Η λεκάνη του Βουραϊκού έχει έκταση 233 km² και αναπτύσσεται κυρίως στους ανθρακικούς σχηματισμούς Ερύμανθου και Παναχαϊκού. Το καρστικό σύστημα που αναπτύσσεται στους σχηματισμούς αυτούς αποτελεί την κύρια τροφοδοσία του ποταμού. Η μέση ετήσια απορροή ανέρχεται σε 117 hm³. Η λεκάνη του Κράθι έχει έκταση 149 km² και ένα μέρος της αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της Πίνδου. Το καρστικό σύστημα Μαρ μάτι, που αναπτύσσεται σε αυτούς, αποτελεί την κύρια τροφοδοσία του ποταμού. Η μέση ετήσια απορροή ανέρχεται σε 69 hm³. Η λεκάνη του Ασωπού έχει έκταση 286 km² και μέση ετήσια απορροή 50 hm³. Στον Ασωπό εκτρέπονται τα νερά του καρστικού συστήματος Στυμφαλίας, τα οποία κατά τη θερινή περίοδο χρησιμοποιούνται στην άρδευση εκτάσεων των κάμπων Κιάτου και Βόχας. Ο Ποταμός Βέργας πηγάζει σε υψόμετρο 180 m και μετά από διαδρομή 160 km χύνεται στην λιμνοθάλασσα Κοτυχίου. Η λεκάνη απορροής του καλύπτει επιφάνεια 35 km². Χαρακτηρίζεται για την έντονη χειμαρρική του δράση και προκαλεί συχνά πλημμύρες στην περιοχή.

Στη νήσο Λευκάδα και τα Νησιά Μεγανήσι και Κάλαμο υπάρχουν μικρές υδρολογικές λεκάνες και αυτές των παραλιακών ρεμάτων.

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης επιφανειακών υδάτων

Ο ποταμός Πηνειός έχει χαρακτηριστικά που ικανοποιούν καταρχήν τις απαιτήσεις χρήσης του νερού για άρδευση. Οι περιορισμένες διαθέσιμες συγκεντρώσεις θρεπτικών κυμαίνονται στα επίπεδα τιμών της Οδηγίας 75/440 για την κατηγορία ΑΙ. Ωστόσο ο Πηνειός παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλές συγκεντρώσεις θειικών, οι οποίες υπερβαίνουν τις επιτακτικές τιμές της Οδηγίας αυτής. Τέλος, επισημαίνεται το πολύ χαμηλό επίπεδο μικροοργανικών ενώσεων, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται σε πρακτικά μη ανιχνεύσιμες συγκεντρώσεις. Σε χαμηλό επίσης επίπεδο κυμαίνονται οι συγκεντρώσεις βαρέων μετάλλων, οι οποίες είναι μικρότερες από τις οριακές και συνιστώμενες από την ελληνική νομοθεσία συγκεντρώσεις (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου υπ' αριθμ. 2/1-2-2001).

Για τον ποταμό Βέργα δεν υπάρχουν μετρήσεις νιτρικών, αμμωνίας, φωσφόρου και βαρέων μετάλλων, καθώς και άλλων σημαντικών παραμέτρων με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η εκτίμηση της υδατοποιότητας του ποταμού σε σχέση με τη δυνατότητα απόληψης νερού για πόση. Οι διαθέσιμες αγρονομικές παράμετροι, ωστόσο, τον καθιστούν κατάλληλο για απόληψη νερού για άρδευση.

Υπόγειοι Υδατικοί Πόροι

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον από υδρογεωλογική άποψη έχουν οι μεγάλες ανθρακικές ενότητες που συναντώνται στους ορεινούς όγκους του Παναχαϊκού, Ερύμανθου, Αροαρείων, Κυλλήνης (Ζήρειας) και Όνειων στο ανατολικό τμήμα. Οι ασβεστολιθικοί αυτοί ορεινοί όγκοι τροφοδοτούν μεγάλο αριθμό πηγών, η απορροή των οποίων συμμετέχει στην τροφοδοσία των ποταμών. Στο δυτικό και κεντρικό τμήμα του διαμερίσματος, όπου έχουμε και υψηλές

βροχοπτώσεις, έχουμε ανάπτυξη εκτεταμένων υπόγειων καρστικών υδρογεωλογικών λεκανών που διακινούν νερά και εκτός του διαμερίσματος. Τα συστήματα αυτά είναι:

Καρστικό σύστημα νότιου Ερύμανθου. Περιλαμβάνει τις νοτιοδυτικές παρυφές του Ερύμανθου. Αναπτύσσεται στους κρητιδικούς ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και έχει έκταση περίπου 400 km². Ο υπόγειος υδροκρίτης του υπερβαίνει τα όρια του διαμερίσματος και εκφορτίζεται από πηγές που αναβλύζουν στην κοίτη του Πηνειού και Πηνειακού Λάδωνα. Η πηγή Κακοταρίου είναι πηγή υπερχειλίσης συνεχούς ροής που, μαζί με άλλες μικρότερες, εξασφαλίζει θερινή παροχή περίπου 0.7 m³/s. Η μέση υπερετήσια παροχή του συστήματος εκτιμάται σε περίπου 6 m³/s.

Καρστικό σύστημα βόρειου Ερύμανθου και Παναχαϊκού. Αναπτύσσεται στους κρητιδικούς ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και στα κροκαλοπαγή του Νεογενούς και έχει συνολική έκταση περίπου 800 km². Εκφορτίζεται κυρίως μέσω των πηγών που εμφανίζονται στις κοίτες των κυριότερων ποταμών και χειμάρρων καθώς και από τις πηγές βάσης των καρστικών συστημάτων. Οι κυριότεροι ποταμοί που διασχίζουν τα παραπάνω συστήματα είναι οι Πύρρος, Γλαύκος, Σελινούς, Βουραϊκός. Η μέση υπερετήσια παροχή του συνόλου των καρστικών συστημάτων υπερβαίνει τα 12.5 m³/s.

Καρστικό σύστημα Μαρμάτι. Αναπτύσσεται στους κρητιδικούς ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και έχει έκταση περίπου 60 km². Αποστραγγίζεται κυρίως από το χείμαρρο Κράθι, που έχει μέση υπερετήσια παροχή 2.2 m³/s. Το εκτιμώμενο δυναμικό του καρστικού συστήματος είναι περίπου 1.2 m³/s.

Καρστικό σύστημα Σωτήρα. Αναπτύσσεται στους κρητιδικούς ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και έχει έκταση περίπου 30 km². Αποστραγγίζεται από μικρά ρέματα. Πιθανόν να εκφορτίζεται και με υποθαλάσσιες πηγές. Η μέση υπερετήσια παροχή του συστήματος εκτιμάται σε περίπου 0.5 m³/s.

Καρστικό σύστημα Φενεού. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και Γαβρόβου-Τριπόλεως και έχει έκταση περίπου 180 km². Εκφορτίζεται κυρίως στις πηγές Πλανητέρου και Λυκουριάς στη λεκάνη του Αλφειού (Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Πελοποννήσου). Η μέση υπερετήσια παροχή του συστήματος εκτιμάται σε περίπου 3 m³/s.

Καρστικό σύστημα Στυμφαλίας. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και Γαβρόβου-Τριπόλεως του όρους Κυλλήνη και έχει έκταση περίπου 120 km². Παλαιότερα εκφορτιζόταν κυρίως μέσω των πηγών που εμφανίζονται στην πόλη της Στυμφαλίας και στη συνέχεια μέσω των καταβόθρων της στις πηγές του Αργολικού Κόλπου. Σήμερα, το μεγαλύτερο μέρος της παροχής του συστήματος εκτρέπεται μέσω σήραγγας στη λεκάνη του Ασωπού. Η μέση υπερετήσια παροχή του συστήματος εκτιμάται σε περίπου 2.5 m³/s. Το 15% περίπου από αυτό εξακολουθεί να κινείται νότια υπογείως προς τον Αργολικό Κόλπο (Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου).

Καρστικό σύστημα Σκοτεινής-Αλέας. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της ζώνης Πίνδου και Γαβρόβου-Τριπόλεως των βουνών Ολίγυρτου-Φαρμακά και έχει έκταση περίπου 200 km². Εκφορτίζεται προς τον Αργολικό Κόλπο (Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής

Πελοποννήσου) μέσω των καταβόθρων Σκοτεινής-Αλέας. Η μέση υπερετήσια παροχή του συστήματος εκτιμάται σε περίπου 4 m³/s.

Καρστικό σύστημα Όνειων. Αναπτύσσεται στους ασβεστόλιθους της Πελαγονικής Ζώνης και έχει έκταση περίπου 300 km². Εκφορτίζεται κυρίως προς τον Αργοσαρωνικό Κόλπο μέσω υποθαλάσσιων πηγών με εκτιμώμενη παροχή περίπου 4 m³/s.

Στις νεογενείς και τεταρτογενείς αποθέσεις, λόγω των εναλλαγών διαπερατών και αδιαπέρατων σχηματισμών, αναπτύσσονται υπό πίεση υπόγειες υδροφορίες στις χαμηλότερες μορφολογικά περιοχές. Τέτοιες υδρογεωλογικές ενότητες έχουμε στη λεκάνη Πηνειού, Κάτω Αχαΐας, Γλαύκου και στο μεγαλύτερο τμήμα των βόρειων ακτών της Πελοποννήσου. Στους υδροφορείς αυτούς έχει διαπιστωθεί αυξημένη περιεκτικότητα του νερού σε σίδηρο, μαγγάνιο και νιτρικά, που το καθιστούν σε ορισμένες περιπτώσεις ακατάλληλο για ύδρευση.

Όσον αφορά τα υδρο-γεωλογικά χαρακτηριστικά, στην Κεφαλληνία και στην Ιθάκη οι κλιμακτικές συνθήκες είναι μεν ευνοϊκές αλλά οι γεωλογικές δομές (κυρίως η ασβεστολιθική σύσταση των πετρωμάτων) δυσχεραίνουν τη συγκράτηση του νερού ώστε να δημιουργηθούν εκτεταμένα υπόγεια αποθέματα. Κατά συνέπεια υπάρχει μεγάλη ανάγκη για ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων, με έμφαση στη δημιουργία υποδομών για τη σύλληψη και εξοικονόμηση του νερού της βροχής πριν τη διαφυγή του προς τη θάλασσα.

Οι πιο αξιόλογες πηγές στην Κεφαλλονιά είναι οι πηγές Αγίου Ιωάννη, με παροχή 200 m³/h, και Παπαδάτου, με παροχή 300 m³/h στη θέση Κούταβου, και η πηγή Αβύθου-Άκωλης, με παροχή 100 m³/h και ποιότητα νερού άριστη. Στον όρμο Σάμης εκδηλώνονται οι υφάλμυρες πηγές Καραβόμυλου και Αγίας Ευφημίας. Στη Ζάκυνθο αναβλύζει η παράκτια καρστική πηγή Κερί, με παροχή 300 m³/h και νερά υφάλμυρα

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης υπόγειων υδάτων

Στη λεκάνη του ποταμού Πηνειού στον Νομό Ηλείας έχουν καταγραφεί συστηματικά υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών, τόσο σε περιοχές νότια του ποταμού (Αμαλιάδα), όσο και βόρεια αυτού (Βαρθολομιό, Ανδραβίδα). Με βάση τα στοιχεία αυτά, αλλά και τα αποτελέσματα αναλύσεων της ρύπανσης των επιφανειακών νερών του ποταμού και ύστερα από συνεργασία του ΥΠΕΧΩΔΕ με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας, η λεκάνη του ποταμού Πηνειού Ηλείας χαρακτηρίστηκε ως ευπρόσβλητη ζώνη (ΚΥΑ 19652/1906/5-08-98). Άλλος παράγοντας εξίσου απαγορευτικός όσον αφορά στην καταλληλότητα των υπόγειων νερών για ύδρευση είναι οι υψηλές τιμές ιόντων μαγγανίου και σιδήρου που παρατηρούνται σε ορισμένες θέσεις στον Νομό Ηλείας, οι οποίες μπορούν να προκαλέσουν καταστροφή του δικτύου ύδρευσης. Κύρια πηγή ρύπανσης των υπόγειων νερών αποτελούν οι εντακτικές καλλιέργειες της περιοχής, καθώς και το πλήθος των σημειακών ρυπαντών (αστικά απόβλητα), αν και σε πολλές περιπτώσεις σε αναλύσεις φρεατικών νερών δεν υπάρχουν νιτρικά, και η παρουσία νιτρικών σε βαθιές γεωτρήσεις συνδέεται με τη γεωχημεία (λιγνιτογένεση).

Στην περιοχή της Πάτρας έχουν περιστασιακά καταγραφεί υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών και νιτρωδών, που καθιστούν το νερό ακατάλληλο για ύδρευση και αποδίδονται σε ρυπαντικά

φορτία της πόλης. Παρόλα αυτά η καταγραφή των υψηλών συγκεντρώσεων είναι περιστασιακή, με συνέπεια να μην είναι δυνατή η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για την ποιότητα των υπόγειων νερών της περιοχής.

Στο ανατολικό τμήμα του διαμερίσματος η υπόγεια υδροφορία είναι περιορισμένη. Λόγω έλλειψης επιφανειακών υδάτων αξιόλογης παροχής παρατηρείται υπερεκμετάλλευση του υπόγειου δυναμικού και μικρή αραιώση των ρύπων. Οι περισσότερες δειγματοληψίες των προσχωματικών υδροφορέων που καλύπτουν την περιοχή του Αιγίου (Ν. Αχαΐας), τις παραλιακές περιοχές μεταξύ Ξυλόκαστρου και Κορίνθου και τη Νεμέα (Ν. Κορίνθου) εμφανίζουν συγκεντρώσεις νιτρικών που σε ορισμένες περιπτώσεις ξεπερνούν το συνιστώμενο όριο των 25 mg/l. Κύρια πηγή ρύπανσης είναι οι εντατικές καλλιέργειες της περιοχής, τα αστικά απόβλητα-βοθρο-λύματα, ενώ σημαντικός παράγοντας είναι και η μικρή σχετικά δυναμικότητα των υδροφορέων. Πάντως στην περιοχή Κιάτου-Ξυλόκαστρου, όπως και στο Νομό Ηλείας, η παρουσία νιτρικών μπορεί να συνδεθεί και με τη γεωχημεία. Στο ανατολικό τμήμα του διαμερίσματος λόγω της μικρής δυναμικότητας των υδροφορέων και της υπερεκμετάλλευσης τους παρουσιάζονται έντονα προβλήματα υφαλμύρισης των υδροφορέων που βρίσκονται σε παράκτιες περιοχές, όπως στο Ξυλόκαστρο, Σοφικό, Λουτρά Ωραίας Ελένης κ.ά., με συγκεντρώσεις χλωριόντων που ξεπερνούν τα 5 000 mg/l.

Ιδιαίτερα αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών, νιτρωδών και αμμωνίας έχουν καταγραφεί στην ευρύτερη περιοχή της Κορίνθου. Οι μετρήσεις είναι εξαιρετικά περιορισμένες και δεν επιτρέπουν της εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για την ποιοτική κατάσταση των υπόγειων νερών της περιοχής. Κύρια πηγή ρύπανσης αποτελούν τα ρυπαντικά φορτία της ευρύτερης περιοχής της πόλης, που είναι κυρίως λιπάσματα από αγροτικές δραστηριότητες, βοθρολύματα και απόβλητα από κτηνοτροφικές μονάδες (κυρίως πτηνοτροφία).

Για τις νήσους Κεφαλλονιά και Ζάκυνθος δεν υπάρχουν συστηματικές μετρήσεις ποιότητας των υπόγειων νερών. Έντονα προβλήματα λόγω υφαλμύρισης των υπόγειων υδάτων παρουσιάζονται και στις δύο νήσους. Στην Κεφαλλονιά, οι μόνοι υδροφορείς που προστατεύονται από εισροή θαλάσσιου νερού βρίσκονται στο ανατολικό και νοτιοδυτικό τμήμα του νησιού.

Προτάσεις ΥΠΑΝ – Σχέδιο Προγράμματος Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Χώρας

Το Υδατικό Διαμέρισμα Βόρειας Πελοποννήσου διαθέτει τους απαιτούμενους υδατικούς πόρους, αλλά ήδη από τη σημερινή φάση είναι φανερό ότι η χωρική και χρονική σχέση προσφοράς-ζήτησης γίνεται οριακή. Για το λόγο αυτό απαιτούνται έργα αποθήκευσης, μεταφοράς και διαχείρισης πόρων.

Σε ετήσια βάση η διαθεσιμότητα των επιφανειακών νερών υπερκαλύπτει τη ζήτηση στο ηπειρωτικό τμήμα του διαμερίσματος. Το έλλειμμα που παρουσιάζεται στα επιφανειακά νερά κατά την περίοδο αιχμής σε σχέση με τη ζήτηση από τα υφιστάμενα έργα καλύπτεται από τα υπόγεια νερά. Το διαμέρισμα είναι ήδη οριακό κατά την περίοδο αιχμής, κυρίως όσο επεκτείνεται κανείς προς τα ανατολικά. Συνεπώς γίνεται φανερό από την υφιστάμενη κατάσταση ότι απαιτούνται έργα αποθήκευσης και μεταφοράς από λεκάνες πλεονασματικές σε νερό προς λεκάνες όπου εμφανίζεται σημαντική ζήτηση από τη γεωργική χρήση.

Το δυτικό τμήμα του διαμερίσματος είναι πλούσιο σε υδατικούς πόρους, ενώ προς τα ανατολικά οι βροχοπτώσεις μειώνονται. Ο όγκος βροχής του ηπειρωτικού τμήματος εκτιμάται σε 5160 hm³/έτος. Η επιφανειακή απορροή εκτιμάται σε 1760 hm³/έτος. Η φυσική επιφανειακή απορροή το μήνα Ιούλιο εκτιμάται σε 52.1 hm³. Η ελάχιστη διαθέσιμη παροχή των υπόγειων νερών που είναι δυνατόν να αποληφθεί από τους καρστικούς υδροφορείς εκτιμάται σε 400 hm³/έτος. Ο όγκος βροχής του νησιωτικού τμήματος εκτιμάται σε 1 244 hm³/έτος. Η επιφανειακή απορροή εκτιμάται σε 158 hm³/έτος και τα υπόγεια αποθέματα σε 480 hm³/έτος, τα οποία είναι ποιοτικώς υποβαθμισμένα (υφαλμύριση). Το ποσοστό αξιοποίησης των υπόγειων αποθεμάτων είναι μικρό και απαιτείται υδρογεωλογική έρευνα για να εκτιμηθεί ακριβώς.

Η απόκλιση που εμφανίζεται μεταξύ των εκτιμημένων υπόγειων νερών (370 hm³) και των δυνητικά εκτιμημένων καρστικών νερών (982 hm³) δικαιολογείται από την υπόγεια μετάγγιση προς τα γειτονικά διαμερίσματα Δυτικής και Ανατολικής Πελοποννήσου, καθώς επίσης και από τις αναβλύσεις στις κοίτες των βασικών παραποτάμων Λούσιου και Λάδωνα.

Προβλέπεται εντατική ανάπτυξη περιοχών παραθεριστικής κατοικίας στην παραλιακή ζώνη του διαμερίσματος, όπου ήδη συγκεντρώνονται 400000 μόνιμοι κάτοικοι. Κατά συνέπεια απαιτείται η κατασκευή έργων υποδομής ώστε να αντιμετωπιστεί η εποχιακή πίεση για ύδρευση και αποχέτευση που δημιουργείται στους κλειστούς κόλπους της περιοχής (Κορινθιακός, Πατραϊκός).

Προτεραιότητα στη μεσοπρόθεσμη φάση ανάπτυξης θα πρέπει να αποτελεί η επίλυση των προβλημάτων ύδρευσης της Κορίνθου, της Πάτρας και των νησιών. Το μέγιστο της ζήτησης σε μακροπρόθεσμη φάση ανάπτυξης για το σύνολο του διαμερίσματος εκτιμάται σε περίπου 600 hm³/έτος.

Η γενικευμένη αυτή προσέγγιση της διαθεσιμότητας και της ζήτησης των υδατικών πόρων οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, μελλοντικά, οι πόροι που είναι δυνατόν να αξιοποιηθούν είναι τα επιφανειακά νερά, με την κατασκευή ταμιευτήρων, και το δυναμικό των καρστικών υπόγειων υδροφορέων που αναπτύσσονται στο ορεινό τμήμα του διαμερίσματος, ώστε να εμποδιστεί η ροή προς γειτονικά διαμερίσματα. Με την προσέγγιση αυτή και με στόχο την αποφυγή ακραίων περιπτώσεων εκμετάλλευσης που θα οδηγούσαν σε μη αναστρέψιμα αποτελέσματα, φαίνεται πως υπάρχουν ακόμη περιθώρια περαιτέρω αξιοποίησης των πόρων. Οι ποσότητες που χρησιμοποιούνται ετησίως από τους προσχωματικούς υδροφορείς κυρίως στις περιοχές Αχαΐας και Κορινθίας είναι της τάξεως των 100 hm³ και εκτιμάται ότι βρίσκονται σε οριακά επίπεδα.

Η ποιοτική κατάσταση των υδατικών πόρων βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο, με εξαίρεση ποιοτικά προβλήματα τοπικής σημασίας, που προέρχονται κυρίως από τις ιδιαίτερες υδρογεωλογικές συνθήκες, και κατά δεύτερο λόγο από τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Ιδιαίτερα προβληματική εμφανίζεται η κατάσταση στο νησιωτικό τμήμα και στους παράκτιους προσχωματικούς υδροφορείς της Κορινθίας και Αχαΐας, λόγω υφαλμύρισης.

Είναι απαραίτητη η εκτίμηση της ελάχιστης διατηρητέας παροχής για το σύνολο του διαμερίσματος (Οδηγία 2000/60 ΕΚ).

Το δυναμικό των υδροπερατών σχηματισμών όπου αναπτύσσονται καρστικοί υδροφορείς θεωρείται επίσης υποεκτιμημένο, δεδομένου ότι αναπτύσσεται στην ορεινή περιοχή του διαμερίσματος (μεγαλύτερες βροχοπτώσεις και μικρότερη εξατμισοδιαπνοή). Αυτές οι γενικές εκτιμήσεις ενισχύουν την ανάγκη για συστηματική παρακολούθηση ποσοτικών και ποιοτικών παραμέτρων των επιφανειακών και υπόγειων νερών για την ακριβέστερη εκτίμηση των διαθέσιμων υδατικών πόρων του διαμερίσματος.

Απαιτείται υδρογεωλογική έρευνα, ιδιαίτερα στις παράκτιες περιοχές και στα νησιά (φαινόμενα υφαλμύρισης), καθώς και στα καρστικά υδροφόρα συστήματα που μεταφέρουν νερά προς άλλα υδατικά διαμερίσματα.

Απαιτείται επανεξέταση των μελετών αξιοποίησης υδατικών πόρων, ιδιαίτερα σε οριακές περιπτώσεις ή σε περιπτώσεις εκτροπών (Ασωπός κλπ.), καθώς και μελέτες φραγμάτων και υδροληψιών υπόγειων νερών σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές.

Το 42% του πληθυσμού του υδατικού διαμερίσματος εξυπηρετείται από ΕΕΛ. Είναι όμως σκόπιμη η υλοποίηση των έργων που θα εξυπηρετούν 32 οικισμούς με συνολικό ισοδύναμο πληθυσμό περίπου 130 000 κατοίκων. Ο τρόπος συλλογής και επεξεργασίας (αριθμός και μέγεθος εγκαταστάσεων) για τις περιοχές αυτές απαιτεί ειδική οικονομοτεχνική μελέτη.

Άλλα προβλήματα

Προβλήματα υδροδότησης.

1. Η περίπτωση της Κορίνθου

Εδώ και μια δεκαετία επιχειρείται να πραγματοποιηθεί ένα έργο υδροδότησης της Κορίνθου από τη λίμνη Στυμφαλία, με φορέα εκτέλεσης του έργου, το οποίο βρίσκεται σχεδόν στη τελική του φάση, την Δ.Ε.Υ.Α Κορίνθου. Το έργο αυτό έχει απορριφθεί από το Συμβούλιο της Επικρατείας πέντε φορές με τελευταία αυτήν του Νοεμβρίου 2005. *Ως οριστική λύση του προβλήματος υδροδότησης της Κορίνθου έχει προταθεί επίσης και η κατασκευή φράγματος στον Ασωπό ποταμό.*

Πιο συγκεκριμένα το Ε' Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας ανέστειλε, με την υπ' αρ. 901/2005 απόφασή του, τα έργα υδροδότησης της Κορίνθου από τη Στυμφαλία λίμνη, και ειδικά από τις πηγές της Δρίζας. Η εν λόγω περιοχή από το 1986 έχει ανακηρυχθεί ως βιότοπος διεθνούς σημασίας CORINE, περιλαμβάνεται ως σημαντικός βιότοπος στον κατάλογο NATURA 2000, ενώ θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τα πουλιά της Ελλάδας.

Το ΣτΕ υποστήριξε ότι πριν από την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων του έργου, έπρεπε να είχε προηγηθεί τουλάχιστον η εκπόνηση προγράμματος ανάπτυξης υδατικών πόρων σε νομαρχιακό επίπεδο, καθώς δεν υπάρχει ο προβλεπόμενος από τη νομοθεσία εθνικός σχεδιασμός ανάπτυξης υδατικών πόρων. Ακόμη, υποστήριξε ότι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων εγκρίθηκε από αναρμόδιο όργανο.

2. Τα Ιόνια Νησιά

Αν και το νησιωτικό τμήμα είναι πλούσιο σε βροχοπτώσεις, από τα υφιστάμενα στοιχεία φαίνεται ότι υπάρχει πρόβλημα στην κάλυψη των αναγκών, κυρίως της ύδρευσης, λόγω υφαλμύρισής τους. Για την αξιοποίηση όμως των εκμεταλλεύσιμων επιφανειακών και υπόγειων διαθέσιμων πόρων απαιτούνται έργα σύλληψης και αποθήκευσης. Για το λόγο αυτό έχουν κατασκευαστεί λιμνοδεξαμενές συνολικής χωρητικότητας 1 hm³ στην Κεφαλλονιά και μεσοπρόθεσμα θα κατασκευαστεί λιμνοδεξαμενή χωρητικότητας 0.3 hm³ στην Ιθάκη. Μακροπρόθεσμα θα κατασκευαστούν λιμνοδεξαμενές συνολικής χωρητικότητας 1.7 hm³ στην Κεφαλλονιά και 0.5 hm³ στη Ζάκυνθο. Εκτιμάται ότι με την ολοκλήρωση της κατασκευής των έργων αυτών, θα καλυφθεί το σύνολο των αναγκών.

Η ύδρευση στο Νομό Κεφαλληνίας γίνεται κυρίως από πηγές και γεωτρήσεις. Αρκετοί οικισμοί υδρεύονται με επιφανειακή υδροληψία, ενώ κάποιες περιοχές εξυπηρετούνται και με τη συγκέντρωση του βρόχινου νερού σε ομβροδεξαμενές. Στην Ιθάκη λειτουργεί εργοστάσιο αφαλάτωσης, που εξυπηρετεί όλο το νησί. Το 46% των ΟΤΑ (36 από τους 78) αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα επάρκειας νερού, με αποτέλεσμα ο Νομός να κατατάσσεται στη δεύτερη δυσμενέστερη θέση της Περιφέρειας. Σε αρκετές περιοχές το νερό είναι υφάλμυρο εξαιτίας της υπεραντλήσεως των γεωτρήσεων ενώ το Αργοστόλι παρουσιάζει πρόβλημα κακής ποιότητας νερού.

Ο Νομός Ζακύνθου υδρεύεται αποκλειστικά με γεωτρήσεις (κυρίως στο Κερί) και παρουσιάζει το σοβαρότερο πρόβλημα επάρκειας και ποιότητας νερού (υφάλμυρο) στην Περιφέρεια. Το ποσοστό των ΟΤΑ που αντιμετωπίζει σχετικό πρόβλημα, το οποίο είναι εντονότερο κατά την διάρκεια του καλοκαιριού και ιδιαίτερα στις περιοχές που βρίσκονται σε υψόμετρο, είναι ιδιαίτερα υψηλό και ανέρχεται σε 66%. Για το λόγο αυτό έχει αρχίσει η υλοποίηση έργων εκσυγχρονισμού του δικτύου άντλησης και διανομής πόσιμου νερού (αξιοποίηση των γεωτρήσεων στο Κερί και στεγανοποίηση δικτύου από αυτές προς τη δεξαμενή διανομής).

7.1.7.4 Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου

Επιφανειακοί Υδατικοί Πόροι

Στο υδατικό διαμέρισμα αναπτύσσονται πολλές υδρολογικές λεκάνες, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Η λεκάνη του Ευρώτα, συμπεριλαμβανομένου και του Βασιλοποτάμου.
- Η λεκάνη Βαρδούνια (Σμύνους), που τροφοδοτείται κυρίως από τις πηγές Αγίας Μαρίας.
- Η λεκάνη Τρίπολης, που αποστραγγίζεται μέσω καταβόθρων στην παράκτια περιοχή Άστρους-Κιβερίου. Μικρές ποσότητες διακινούνται δυτικά προς τη λεκάνη του Λάδωνα.
- Η λεκάνη του Ίναχου με διαλείπουσα ροή.

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης επιφανειακών υδάτων

Τα διαθέσιμα ποιοτικά χαρακτηριστικά του ποταμού Ευρώτα τον καθιστούν καταρχήν κατάλληλο για απόληψη νερού προς πόση και τον κατατάσσουν στην κατηγορία Α2 (Οδηγία 75/440/ΕΟΚ). Εξαιρέση αποτελεί η θέση του στραγγιστικού αντλιοστασίου Τρινάσου, όπου εμφανίζονται ιδιαίτερα υψηλές τιμές χλωριόντων, θειικών και αγωγιμότητας. Επισημαίνεται το πολύ χαμηλό επίπεδο βαρέων μετάλλων και μικροοργανικών ενώσεων, οι περισσότερες από τις οποίες βρίσκονται σε πρακτικά μη ανιχνεύσιμες συγκεντρώσεις.

Υπόγειοι Υδατικοί Πόροι

Στο υδατικό διαμέρισμα αναπτύσσονται οι ακόλουθες κύριες καρστικές ενότητες με υδρογεωλογικό ενδιαφέρον:

Η ενότητα του Ταΰγετου, στο νότιο τμήμα, που περιλαμβάνει τα καρστικά συστήματα Μάνης, κεντρικού Ταΰγετου και Πελάνας – Βιβαρίου - Κονιδίτσας με συνολικά μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα 300 hm³ μαζί με την παρακάτω ενότητα του Πάρνωνα.

Η ενότητα του Πάρνωνα, επίσης στο νότιο τμήμα, που περιλαμβάνει τα καρστικά συστήματα Κεντρικού Πάρνωνα, Ζάρακα, Σκουταρίου-Άρνας, Βαλτακίου, Μονεμβασιάς και Καστανιάς - Βελανιδιών.

Οι ενότητες του Αρκαδικού Οροπεδίου, στο κεντρικό-ανατολικό τμήμα, που περιλαμβάνουν τα καρστικά συστήματα Κανδήλας, Μεθοδίου-Πυργακίου-Πιάνας, Σάγκα, Ραφωματίου-Σκορτσίνου-Δυράχιου, Παλούμπα-Κόκορα, Κοσμά Κυνουρίας, Έλους Μούστου, και Μαρί-Πελέτα με συνολικά μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα 82 hm³

Η ενότητα των δυτικών παρυφών του Αργολικού Κόλπου, στο ανατολικό τμήμα, που περιλαμβάνει τα καρστικά συστήματα Ανάβαλου Άστρους, Ανάβαλου-Κιβερίου, Κεφαλαρίου-Λέρνης και Κρόης με συνολικά μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα 1 200 hm³.

Άλλες ενότητες στο ανατολικό τμήμα (Διδύμων Λυγουριού, Αραχναίου) με συνολικά μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα 60 hm³.

Στο υδατικό διαμέρισμα, εκτός των καρστικών ενοτήτων, αναπτύσσονται και προσχωματικοί υδροφορείς:

- Στις λεκάνες Γυθείου, Ευρώτα, Μολάων και Νεάπολης στο νότιο τμήμα του διαμερίσματος, με μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα της τάξης των 50 hm³/έτος και κύρια συστήματα τα εξής: λεκάνης Νεαπόλεως, λεκάνης Μολάων-Ασωπού-Γλυκόβρυσης, λεκάνης Απιδειάς, λεκάνης Κάτω και Μέσου Ρου Ευρώτα, λεκάνης Μονεμβασίας-Αγιάννη, λεκάνης Γυθείου.
- Στο οροπέδιο Τρίπολης-Ασέας (κεντρικό τμήμα διαμερίσματος) με μικρή δυναμικότητα (μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα της τάξεως των 43 hm³/έτος)
- Στο Νομό Αργολίδας (ανατολικό τμήμα διαμερίσματος) με τα κύρια επιμέρους συστήματα Αργολικού Πεδίου, Ερμιονίδας, Επιδαύρου, Ιρίων, Λεωνιδίου και Πελετών,

μικρή συνολική δυναμικότητα (μέσα ετήσια ρυθμιστικά αποθέματα της τάξης των 40 hm³/έτος) και κύρια συστήματα τα εξής: σύστημα Άστρους, λεκάνης Πορτο-χελίου-Κρασιδίου και λεκάνης Αργολικού.

Το συνολικό δυναμικό και των δύο κατηγοριών των υπόγειων υδροφορέων προκύπτει, σύμφωνα με τα παραπάνω, περίπου 1 795 hm³/έτος.

Ο επιφανειακός υδροκρίτης που καθορίζει τα όρια του διαμερίσματος δεν συμπίπτει γενικά με τον υπόγειο υδροκρίτη, και γι' αυτό υπάρχει διακίνηση υπόγειου νερού έξω από τα όρια του διαμερίσματος. Πιο αναλυτικά:

- Το Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου (03) δέχεται νερά από το Υδατικό Διαμέρισμα Βόρειας Πελοποννήσου (02) και συγκεκριμένα από τις πόλγες Σκοτεινής και Αλέας (με μέση ετήσια παροχή 4.0 m³/s), και το 15% των νερών της λεκάνης Στυμφαλίας (με μέση ετήσια παροχή 0.4 m³/s), δηλαδή συνολικά 4.4 m³/s το έτος.
- Από τις δυτικές παρυφές του υδατικού διαμερίσματος εκρέουν νερά προς το Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Πελοποννήσου (01) και συγκεκριμένα από την πόλγη Χωτούσας προς τη λεκάνη του Λάδωνα (με μέση ετήσια παροχή 4.0 m³/s) και μέσω του καρστικού συστήματος της λεκάνης του Λούσιου (με μέση ετήσια παροχή 1.0 m³/s), δηλαδή συνολικά 5.0 m³/s το έτος.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι υπόγειες εισροές και εκροές στο διαμέρισμα περίπου ισοσταθμίζονται, και συνεπώς δεν επηρεάζουν ουσιαστικά το υδρολογικό ισοζύγιο του διαμερίσματος.

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης υπόγειων υδάτων

Το Αργολικό πεδίο εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών, που κατά κανόνα υπερβαίνουν την τιμή των 50 mg/l και φθάνουν μέχρι 500 mg/l. Οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις εντοπίζονται στις περιοχές γύρω από το Άργος και το Ναύπλιο, όπου παρατηρούνται και αυξημένες συγκεντρώσεις αμμωνιακού αζώτου (2.5-3 mg/l). Κύρια πηγή ρύπανσης είναι οι μη σημειακές απορροές από τις αγροτικές δραστηριότητες και δευτερευόντως η πληθώρα των βιομηχανιών συσκευασίας και μεταποίησης αγροτικών προϊόντων γύρω από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα. Επισημαίνεται ότι το Αργολικό πεδίο έχει ήδη χαρακτηριστεί ως ευπρόσβλητη περιοχή κατά τις επιταγές της Οδηγίας 91/676 (περί προστασίας των υδάτων από ρύπανση με νιτρικά από γεωργικές πηγές).

Υψηλές συγκεντρώσεις νιτρικών που συχνά υπερβαίνουν το όριο των 50 mg/l εμφανίζονται και στους υδροφορείς των περιοχών γύρω από την Τρίπολη, το Άστρος και το Λεωνίδιο. Στην περίπτωση της Τρίπολης οι κύριες πηγές ρύπανσης είναι η ΒΙΠΕ στα νοτιοανατολικά της πόλης και οι κτηνοτροφικές μονάδες της περιοχής, ενώ στις περιπτώσεις του Άστρους και του Λεωνιδίου οι εντατικές καλλιέργειες και οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες στις ορεινές περιοχές. Επισημαίνεται ότι οι περιοχές του Λεωνιδίου και του Άστρους παρουσιάζουν και σημαντικά προβλήματα υφαλμύρισης. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα είναι σκόπιμη η λεπτομερέστερη εξέταση της περιοχής και η διερεύνηση της αναγκαιότητας ένταξης της στις ευπρόσβλητες περιοχές.

Χαμηλότερες αλλά αξιόλογες συγκεντρώσεις νιτρικών (25-50 mg/l) εμφανίζονται στα υπόγεια νερά της περιοχής Σπάρτης και Γυθείου, με κύριες πηγές ρύπανσης τις πολλές διάσπαρτες γεωργικές βιομηχανίες στον άξονα Σπάρτης-Γυθείου και στις εντατικές καλλιέργειες της περιοχής.

Παρά τις εντατικές καλλιέργειες στην πεδιάδα Σκάλα Λακωνίας και τη λειτουργία ελαιοτριβείων στον κάμπο των Μολάων, τα υπόγεια νερά της περιοχής εμφανίζουν χαμηλές συγκεντρώσεις νιτρικών (κατά κανόνα <10 mg/l), γεγονός που αποδίδεται αφενός στην αραιώση που επιτυγχάνεται λόγω της μεγάλης δυναμικότητας των υδροφορέων και αφετέρου στην αδρανοποίηση λόγω της παρουσίας αργιλικών στοιχείων στους υδροφορείς του Ευρώτα.

Προτάσεις ΥΠΑΝ – Σχέδιο Προγράμματος Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Χώρας

Το Υδατικό Διαμέρισμα Ανατολικής Πελοποννήσου δεν έχει στις σημερινές συνθήκες αυτάρκεια σε νερό, και στο μέλλον θα έχει σοβαρά προβλήματα επάρκειας αν δεν γίνουν μεγάλα έργα αξιοποίησης του υδατικού δυναμικού του διαμερίσματος ή και μεταφορά υδατικών πόρων από άλλο υδατικό διαμέρισμα.

Ο κύριος επιφανειακός υδατικός πόρος του διαμερίσματος είναι ο ποταμός Ευρώτας. Η κύρια χρήση νερού στο υδατικό διαμέρισμα είναι η άρδευση.

Η αξιοπιστία της υδρολογικής πληροφορίας στο υδατικό διαμέρισμα είναι γενικά μέτρια. Θα πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη η δυσκολία των μετρήσεων στους εξαιρετικά εκτεταμένους καρστικούς υδροφορείς του διαμερίσματος, οι οποίοι, μάλιστα, εκφορτίζονται ως επί το πλείστον απευθείας στη θάλασσα.

Σε ό,τι αφορά την ποιότητα του νερού, το σοβαρότερο πρόβλημα είναι η υπαλμύριση των καρστικών υδροφορέων μεγάλου δυναμικού που όμως έχουν ανοικτό μέτωπο προς τη θάλασσα. Αυτό απαξιώνει μεγάλο τμήμα του υδατικού δυναμικού του διαμερίσματος.

Γενικά, οι έντονες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή αποτελούν την κύρια πηγή ρύπανσης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων.

Όσον αφορά στη διαχείριση αστικών λυμάτων, το 36% του πληθυσμού εξυπηρετείται από ΕΕΛ. Είναι όμως σκόπιμη η υλοποίηση των έργων που θα εξυπηρετούν 14 οικισμούς με συνολικό ισοδύναμο πληθυσμό 55 000 κατοίκων, έτσι ώστε να επιτευχθεί περαιτέρω μείωση του ρυπαντικού φορτίου. Ο τρόπος συλλογής και επεξεργασίας (αριθμός και μέγεθος εγκαταστάσεων) για τις περιοχές αυτές απαιτεί ειδική οικονομοτεχνική μελέτη.

Πρέπει να διερευνηθεί η ένταξη της περιοχής Άστρους - Λεωνιδίου στις ευπρόσβλητες ζώνες.

Άλλα προβλήματα - Πλημμυρικά φαινόμενα περιοχής Ευρώτα – Έλους Ν. Λακωνίας

Η επιφανειακή αποστράγγιση του ηπειρωτικού τμήματος της Λακωνίας (δηλαδή εκτός των χερσονήσων Μάνης και Βοιών) γίνεται μέσα από τρεις ομάδες υδρολογικών συστημάτων, (Μελέτη Πανεπιστημίου Αθηνών, Τομέας Δυναμικής, Τεκτονικής & Εφαρμοσμένης Γεωλογίας, 2006):

- Το υδρολογικό σύστημα του Ευρώτα
- Το **δελταϊκό σύστημα του Ευρώτα**, στο οποίο εκτός από την κύρια κοίτη του ποταμού, συμβάλλουν λεκάνες από το νότιο Πάρνωνα και το ανατολικό περιθώριο του δέλτα (που καταλήγουν στη περιοχή Έλος), αλλά και από το δυτικό περιθώριο του δέλτα (που συμβάλλουν στο Βασιλοπόταμο).
- Τα υδρολογικά συστήματα που απορρέουν **απευθείας στο Λακωνικό Κόλπο**, από τον Μακρύγιαλο μέχρι τον όρμο της Ελαίας στα ανατολικά, και από την Τρίνησα μέχρι τον όρμο του Στομίου στα δυτικά.

Κατά τη διάρκεια των **ακραίων καιρικών φαινομένων της 24-26 Νοεμβρίου 2005** και οι τρεις αυτές κατηγορίες υδρολογικών συστημάτων εμφάνισαν σημεία, όπου η χωρητικότητα των διαμορφωμένων κοιτών, ξεπεράστηκε από την ποσότητα του νερού που μετέφεραν, με αποτέλεσμα την εκδήλωση πλημμυρικών φαινομένων.

Από την Μελέτη του Πανεπιστημίου Αθηνών, Τομέας Δυναμικής, Τεκτονικής & Εφαρμοσμένης Γεωλογίας (2006), εξήχθησαν τα ακόλουθα αρχικά συμπεράσματα:

- Η εκδήλωση πλημμυρικών φαινομένων στην ευρύτερη περιοχή της λεκάνης του Ευρώτα οφείλεται καταρχήν σε καθαρά φυσικές διεργασίες, αλλά ενισχύεται από τις ανθρώπινες παρεμβάσεις.
- Σημειώνεται μια σαφής διαφορά μεταξύ του υδρογραφικού δικτύου του ανατολικού από το δυτικό τμήμα της περιοχής. Το υδρογραφικό δίκτυο στην περιοχή του Πάρνωνα είναι πιο παλιό και πιο εξελιγμένο μορφολογικά από αυτό του Ταυγέτου, με αποτέλεσμα οι κλάδοι του να έχουν προσαρμοστεί καλύτερα και στις ακραίες συνθήκες και να μπορούν να δεχθούν μεγάλες ποσότητες νερού, χωρίς να ξεπεραστεί η ικανότητα των κοιτών τους. Αντίθετα, οι κλάδοι του Ταυγέτου βρίσκονται σε πιο νεαρό στάδιο εξέλιξης και οι κοίτες τους, ιδιαίτερα στα πεδινά τμήματα, είναι ακόμα υπό διαμόρφωση.
- Επίσης υπάρχει μια διαφορά μέσα στην περιοχή των εκβολών, ανατολικά και δυτικά του Ευρώτα. Στην περιοχή του Έλους και νοτιότερα (ανατολικά του Ευρώτα), παρατηρήθηκαν τα μεγαλύτερα προβλήματα κατά τη διάρκεια της έξαρσης των βροχοπτώσεων. Πρόκειται για μια περιοχή που συγκεντρώνει στάσιμα ύδατα και είναι ένα σύστημα που δεν αποστραγγίζεται επιφανειακά ευθέως από τον Ευρώτα ή από άλλο κλάδο προς τη θάλασσα, λόγω της ελάχιστης υψομετρικής διαφοράς του αναγλύφου με τη στάθμη της θάλασσας. Έτσι, ενώ δυτικά του Ευρώτα υπάρχει η περιφερειακή τάφρος, η τάφρος Ωμέγα (Βασιλοπόταμος) αλλά και ο Ευρώτας, που εκβάλλουν απευθείας στη θάλασσα, στα ανατολικά, η λεκάνη του Μαριορέματος, αλλά και τα μικρά ρέματα νότια αυτής, καταλήγουν σε ένα τυφλό σύστημα, χωρίς διέξοδο.
- Κατά μήκος της κύριας κοίτης του Ευρώτα φαίνεται ότι δύσκολα η παροχή του ποταμού ξεπερνά την ικανότητα παροχέτευσης της φυσικά διαμορφωμένης κοίτης, εκτός από περιπτώσεις που υπάρχει συμβολή με κλάδους μεγάλων λεκανών από τα ανατολικά. Όταν υπάρχει περίπου η ίδια βροχόπτωση σε μεγάλες ποσότητες και με ραγδαίο τρόπο στις λεκάνες του Ταυγέτου και του Πάρνωνα, τότε ενεργοποιούνται όλες οι λεκάνες

ταυτόχρονα και δημιουργούνται προβλήματα στα σημεία συμβολής με τον Ευρώτα, όπως στην περίπτωση της Σκούρας.

- Η **αντιπλημμυρική προστασία πρέπει να ξεκινά από τις ορεινές περιοχές**, έτσι ώστε να μετριάζεται το φαινόμενο εν τη γενέσει του και να είναι πιο εύκολη η παρέμβαση. Αντίθετα, αν η αντιπλημμυρική προστασία εστιαστεί στις πεδινές περιοχές πρέπει να γίνουν παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας με αμφίβολα αποτελέσματα και δυσανάλογο κόστος.
- Ο σχεδιασμός των έργων αντιπλημμυρικής προστασίας πρέπει να βασίζεται σε μελέτη με πραγματικά δεδομένα των μηχανισμών απορροής και κυρίως σε υδρομετεωρολογικά δεδομένα (βροχοπτώσεις, παροχές κλπ) επί μεγάλο χρονικό διάστημα, έτσι ώστε να περιλαμβάνει συνήθεις και ακραίες συνθήκες.

7.1.7.5 Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Στερεάς Ελλάδας

Επιφανειακοί Υδατικοί Πόροι

Το υδατικό διαμέρισμα περιλαμβάνει τρεις κύριες υδρολογικές λεκάνες: του Αχελώου, του Ευήνου και του Μόρνου. Ο ποταμός Αχελώος είναι ο μεγαλύτερος σε παροχή ποταμός που βρίσκεται εξ ολοκλήρου σε ελληνικό έδαφος. Διαρρέει το υδατικό διαμέρισμα σε μήκος 220 km περίπου πριν την εκβολή του στο Ιόνιο πέλαγος. Εκτός από τις τρεις κύριες λεκάνες σημαντικό τμήμα του διαμερίσματος καταλαμβάνουν και οι λεκάνες των παραποτάμων του Αχελώου (Μέγδοβα, Τρικεριώτη, Αγραφιώτη και Ίναχου) και άλλα μικρότερα υδατορεύματα (π.χ. Ξηροπόταμος, Αράπης κλπ.). Στο υδατικό διαμέρισμα υπάρχουν επίσης οι φυσικές λίμνες Τριχωνίδα και Αουσιμαχία, καθώς και μικρότερες λίμνες (Οζερός και Αμβρακία). Ακόμη, υπάρχουν και οι μικρότερες λεκάνες της Νήσου Λευκάδας, των υπόλοιπων νησιών και των παραλιακών ρεμάτων. Τα όρια των κυριότερων λεκανών καθορίζονται από τις ακόλουθες οροσειρές:

Λεκάνη Αχελώου: Δυτικά: Θύαμο, Μακρύ, Βάλτος, Αθαμάνια. Βορειοδυτικά: Λάκμος. Ανατολικά: Πίνδος, Τυμφρηστός, Οξιά, Παναϊτωλικό.

Λεκάνη Ευήνου: Βόρεια, βορειοδυτικά: Παναϊτωλικό. Βορειοανατολικά: Βαρδουσία. Νοτιοανατολικά: όρη Ναυπακτίας και Αράκυνθος.

Λεκάνη Μόρνου: Γκιώνα, Οίτη.

Ο Ποταμός Αχελώος, ή Ασπροπόταμος πηγάζει από το όρος Λάκμος και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος. Το μήκος φτάνει τα 220 km, και είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της χώρας. Την ονομασία του σε Ασπροπόταμο την οφείλει στη λευκή λάσπη που μεταφέρει από τη ζώνη του φλύσχη έως στις εκβολές του.

Η λεκάνη απορροής του καλύπτει έκταση 5.572 km², το ύψος της μέσης ετήσιας βροχόπτωσης είναι 1.620 mm, ο μέσος ετήσιος όγκος νετού 8.860 x 10⁶ m³, η δε μέση ετήσια απορροή του εκτιμάται σε 7.800 x 10⁶ m³ νερού.

Τροφοδοτείται από τα νερά των ρευμάτων και ποταμών Άσπρος, Λεπενίτσα, Ξεροπλατάνια, Κομναίτικο, Βακαριώτη, Βασαλάκα, Καπραλία, Νέγκρη, Κούτσουρο, Καλή Πηγή, Παφρώνη, Βατακιάδα, Καμπουργιανίτικο, Πλατανιάς, Αγραφιώτη, Μέγδοβα, Ίναχο και μέσω της διώρυγας Διμήκου δέχεται τα πλεονάζοντα νερά των λιμνών Τριχωνίδας και Λυσιμαχίας.

Από τα νερά του ποταμού αρδεύονται περί τα 370.000 στρέμματα γεωργικής γης.

Χάρη τη δράση του ποταμού Αχελώου αλλά και του Εύηνου δημιουργήθηκε το σύστημα των λιμνοθαλασσών Μεσολογίου και Αιτωλικού.

Έχει υποστεί ουσιαστικές αλλοιώσεις από την κατασκευή των υδροηλεκτρικών φραγμάτων για την παραγωγή ενέργειας και την άρδευση όπως της: *Μεσοχώρας* με ωφέλιμη χωρητικότητα $228 \times 10^6 \text{ m}^3$ νερού, *Συκιάς* με $502 \times 10^6 \text{ m}^3$, από το οποίο θα γίνει και η εκτροπή μέσω σήραγγας $600 \times 10^6 \text{ m}^3$ νερού προς τη Θεσσαλία, *Κρεμαστών* με $4.700 \times 10^6 \text{ m}^3$, *Καστρακίου* με $1.000 \times 10^6 \text{ m}^3$, *Ταυρωπού* με $400 \times 10^6 \text{ m}^3$ και *Στράτου* με $150 \times 10^6 \text{ m}^3$.

Η λίμνη **Καστρακίου** είναι τεχνητή λίμνη κοντά στα χωριά Καστράκι και Μπαμπαλιό της Αιτωλοκαρνανίας, πάνω στην κοίτη του ποταμού Αχελώου. Η έκταση της επιφάνειας της λίμνης που έχει δημιουργηθεί είναι 28.000 km^2 και περιέχει $1.000.000 \text{ m}^3$ νερό. Το φράγμα της λίμνης έχει ύψος 95 μέτρα, μήκος 530 μέτρα και το πάχος στην βάση του είναι 380 μέτρα, και εκεί υπάρχει υδροηλεκτρικός σταθμός της ΔΕΗ. Στο φράγμα υπάρχουν εγκατεστημένες 4 μονάδες παραγωγής ρεύματος με συνολική ισχύ 437 MW.

Η λίμνη **Κρεμαστών** είναι η μεγαλύτερη τεχνητή λίμνη της Ελλάδος. Δημιουργήθηκε μετά την κατασκευή του φράγματος των κρεμαστών το 1969 από την συσσώρευση υδάτινων όγκων των ποταμών Αχελώου, Αγραφιώτη, Ταυρωπού και Τρικεριώτη. Η τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε έχει χωρητικότητα $4.700.000.000 \text{ m}^3$ νερού. Η λίμνη βρίσκεται ανάμεσα στους νομούς Αιτωλοακαρνανίας και Ευρυτανίας οι οποίοι ενώνονται μέσω της Γέφυρας της Επισκοπής. Στο φράγμα υπάρχουν εγκατεστημένες 4 μονάδες παραγωγής ρεύματος με συνολική ισχύ 320 MW.

Ο ποταμός Εύηνος, ή Φιδάρης, ή Λυκόρμας (αρχ.) πηγάζει από τα Βαρδούσια όρη σε υψόμετρο 1.400 m, το μήκος του φθάνει τα 80 km και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο.

Η λεκάνη απορροής του καλύπτει έκταση 1.070 km^2 , το ύψος της μέσης ετήσιας βροχόπτωσης ανέρχεται σε 1.500 mm, ο μέσος ετήσιος όγκος υετού σε $1.600 \times 10^6 \text{ m}^3$, η δε ετήσια απορροή εκτιμάται σε $1.000 \times 10^6 \text{ m}^3$ νερού.

Τροφοδοτείται από τα νερά των ρευμάτων: Κλινοβίτη, Γιδομανδρίτη, Κοκκινόρρεμα, Μαυρονέρι, Κότσαλο, Πορτάρη, Περιβολιώτικο, Βαθύρρεμα, Λογγούλα, Ποταμούλα, Χοχλαστή και Δαφνόρρεμα. Με τα νερά του αρδεύονται περί τα 2.800 στρέμματα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας.

Το έργο του Εύηνου, **Φράγμα και Σήραγγα Εύηνου-Μόρνου**, αποτέλεσε την δεύτερη φάση του συστήματος υδροδότησης της μείζονος περιοχής της Αθήνας. Αυτή υδροδοτείται από τον βασικό ταμιευτήρα στο ποταμό Μόρνο μέσω υδραγωγείου βαρύτητας μήκους 186 χιλιομέτρων. Ο σχεδιασμός του έργου στον Μόρνο προέβλεπε την ενίσχυση του βασικού αυτού ταμιευτήρα και με νερά από τη γειτονική λεκάνη του ποταμού Εύηνου, η οποία και

πραγματοποιήθηκε με το έργο του Ευήνου, που η έναρξη των εργασιών έγινε το 1992. Επιλέγει η λύση του χωμάτινου φράγματος, ύψους 124 μέτρων, στη θέση Άγιος Δημήτριος του ποταμού Ευήνου και σήραγγας διαμέτρου 3,5 μέτρων και μήκους 30 περίπου χιλιομέτρων, η οποία λειτουργεί υπό πίεση και παροχετεύει νερό προς τον ταμιευτήρα του Μόρνου. Το έργο αυτό παρέχει, κατά μέσο όρο, για την ύδρευση της Αθήνας 220 περίπου εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού, ετησίως, ποσότητα που αντιστοιχεί στο 25% περίπου της συνολικής παροχής του Ευήνου. Σύμφωνα μάλιστα με μελέτες της ΕΥΔΑΠ η συνδυασμένη διαχείριση Ευήνου-Μόρνου-Υλίκης θα μπορεί να τροφοδοτεί κάθε χρόνο την Αττική με περισσότερα από 600 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού, ποσότητα που θα καλύπτει τις ανάγκες του Λεκανοπεδίου έως το 2030.

Ο Ποταμός Μόρνος, ή Δαφνούς, ή Δάφνη πηγάζει από την νότια Οίτη σε υψόμετρο 700 m. Δέχεται τις απορροές των Βαρδουσιών και της Γκιώνας, έχει μήκος 70 km και εκβάλλει στον Κορινθιακό κόλπο, ανατολικά της Ναυπάκτου, όπου σχηματίζει Δέλτα. Κατά την αρχαιότητα ο Μόρνος αποτελούσε το φυσικό όριο μεταξύ των χωρών των Αιτωλών και των Οζολών Λοκρών.

Η λεκάνη απορροής του καλύπτει επιφάνεια 1.180 km², το ύψος της μέσης ετήσιας βροχόπτωσης είναι 1.000 mm, ο μέσος ετήσιος όγκος νερού ανέρχεται σε 1.180 x 10⁶ m³, η δε μέση συνολική ετήσια απορροή εκτιμάται σε 1.000 x 10⁶ m³ νερού.

Με τα νερά του Μόρνου αρδεύονται περί τα 24.500 στρέμματα από τα οποία τα 18.500 ανήκουν στην Φωκίδα και τα 6.000 στην Αιτωλοακαρνανία.

Παράλληλα με φράγμα που έχει κατασκευασθεί παρά το Λιδωρίκι συνολικής χωρητικότητας 780 x 10⁶ m³ υδρεύεται το λεκανοπέδιο της Αττικής.

Η Λίμνη Τριχωνίδα, ή Τριχωνίς, ή Βραχώρι είναι λίμνη γλυκού νερού στον νομό Αιτωλοακαρνανίας, 6 km N.A. της πόλης του Αγρινίου. Η λεκάνη απορροής της έχει έκταση 421 km² και περιβάλλεται από τα όρη Παναιτωλικό, Ναυπακτίας και Αράκυνθο.

Η επιφάνειά της έχει έκταση 97 km², πρόκειται για την μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας, το μέγιστο βάθος της φθάνει τα 58 m, το υπερθαλάσσιο ύψος της είναι στα 16 m.

Τροφοδοτείται από τα νερά των επιφανειακών απορροών της υδρολογικής της λεκάνης, καθώς και από επιφανειακές και υπόγειες πηγές. Επικοινωνεί με τάφρο μήκους 2,8 km με την λίμνη Λυσιμαχία, προς την οποία διοχετεύεται το πλεονάζον υδατικό της δυναμικό.

Η λίμνη δημιουργήθηκε κατά το τέλος του Πλειστόκαινου και αποτελεί τμήμα μιας μεγαλύτερης τοπικής λίμνης. Η προέλευσή της οφείλεται σε διεργασίες από τεκτονικές κινήσεις, καρστικά φαινόμενα, την δράση των ποταμών και την ιζηματογένεση.

Διατηρεί τον φυσικό και υδατικό της πλούτο και παρά τις πιέσεις που δέχεται (γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, αστικά απόβλητα) κατορθώνει να ανταπεξέρχεται, επειδή ανανεώνει γρήγορα τα νερά της, τα οποία είναι σημαντικά σε όγκο, έχουν μεγάλη διαφάνεια, καλή οξυγόνωση και περιορισμένες συγκεντρώσεις θρεπτικών. Η λίμνη χαρακτηρίζεται ως ολιγοτροφική.

Με τα νερά της αρδεύονται περί τα 200.000 στρέμματα. Καλλιεργούνται κυρίως καπνά, εσπεριδοειδή, ελαιόδενδρα, μηδική. Έχει σημαντική ιχθυοπαραγωγή.

Η Λίμνη Λυσιμαχία, ή Λυσιμάχεια, ή Κονώπι, ή Αγγελοκάστρου, ή Υρία (αρχ.) είναι λίμνη γλυκού νερού, στον νομό Αιτωλοακαρνανίας, 5 km νοτίως της πόλεως του Αγρινίου. Περιβάλλεται από τα όρη Παναιτωλικό και Αράκυνθο, καταλαμβάνοντας το μεταξύ αυτών σχηματιζόμενο βύθισμα, η δε έκταση της λεκάνης απορροής της ανέρχεται σε 246 km². Η επιφάνειά της ανέρχεται σε 13 km², είναι σχετικά αβαθής λίμνη με μέγιστο βάθος τα 9 m, το δε υπερθαλάσσιο ύψος της είναι 14 m.

Τροφοδοτείται από το ρέμα Ερμίτσα και από τα νερά της υδρολογικής της λεκάνης, δέχεται επίσης και τα πλεονάζοντα νερά της λίμνης Τριχωνίδα, με την οποία επικοινωνεί μέσω της τάφρου Αλάμπη, μήκους 2,8 m. Επίσης, συνδέεται με τον Αχελώο μέσω της τάφρου Δημίκου. Ο σχηματισμός της λίμνης οφείλεται σε τεκτονικά αίτια, περί το τέλος του Πλειστοκαίνου και αποτελεί κατάλοιπο μιας μεγαλύτερης τοπικής λίμνης. Είναι εύτροφη, δέχεται τα αστικά λύματα του Αγρινίου και των γύρω οικισμών, ρυπαίνεται από τις γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες της περιοχής. Σημαντικές παραλίμνιες εκτάσεις της έχουν καταπατηθεί από τους αγρότες και έχουν αποδοθεί στην γεωργία.

Η Λίμνη Οζερός, ή Γαλίτσα, ή Οζηρός είναι μόνιμη λίμνη γλυκού νερού, δυτικά του Αχελώου, του οποίου και αποτελεί υπολεκάνη συνολικής έκτασης 59 km². Η επιφάνειά της ανέρχεται σε 11 km², έχει αρκετό βάθος 8 -10 m και υπερθαλάσσιο ύψος 23 m. Είναι τεκτονικής προέλευσης και την γένεσή της, την οφείλει στην ύπαρξη της μεγάλης ρηξιγενούς ζώνης από τον Αμβρακικό ως την λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου. Πρόκειται για φραγματογενή λίμνη που δημιουργήθηκε από τον εγκλωβισμό των υδάτων από τις προσχώσεις του Αχελώου. Είναι διαυγής oligοτροφική λίμνη και με τα νερά της αρδεύονται περί τα 4.000 στρέμματα.

Η Λίμνη Αμβρακία, ή Ρίβιο, ή Μεγάλος Οζερός, ή Βάλτος, ή Στάνου, ή Λιμναία (αρχ.) είναι μόνιμη λίμνη γλυκού νερού Β.Δ. της πόλης του Αγρινίου, βρίσκεται στο βύθισμα μεταξύ του όρους Θύαμος και των Ακαρνανικών Ορέων, η δε λεκάνη απορροής της έχει έκταση 117 km². Καλύπτει επιφάνεια 14 km², το μέγιστο βάθος της φθάνει τα 40 m και το υπερθαλάσσιο ύψος της ευρίσκεται στα 54 m. Οφείλει την γένεσή της, όπως και ο Οζερός, στην ύπαρξη της μεγάλης ρηξιγενούς ζώνης από τον Αμβρακικό έως την λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, η οποία είναι και σεισμογενής. Τροφοδοτείται από τα νερά της υδρολογικής της λεκάνης. Είναι oligοτροφική λίμνη και δέχεται πιέσεις από τις υπεραντλήσεις νερού για την άρδευση 13.000 στρεμμάτων περίπου.

Η Λίμνη Βουλκαρία, ή Βουλκαριά, ή Μυρτούντιον (αρχαία) βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο του νομού Αιτωλοακαρνανίας, στη χερσόνησο της Στέρνας, 5 km νοτιοδυτικά της Βόνιτσας. Η λίμνη αναφέρεται από τον Στράβωνα, ο οποίος την ονομάζει Μυρτούντιον. Η λεκάνη απορροής της περιλαμβάνει τις βορειοδυτικές υπώρειες των Ακαρνανικών ορέων και μικρούς λοφώδεις σχηματισμούς στα νοτιοδυτικά της λίμνης, η δε συνολική της έκταση ανέρχεται σε 73,2 km². Ο καθρέπτης της λίμνης καλύπτει επιφάνεια 10,8 km², όταν η στάθμη της βρίσκεται στο επίπεδο της θάλασσας, όταν όμως η στάθμη της ανέλθει στο +1,0 m, η επιφάνεια του καθρέπτη αυξάνει στα 15,6 km². Η λίμνη είναι αβαθής και το μέγιστο βάθος της βρίσκεται στα -2,9 m υπό την επιφάνεια της θάλασσας. Ο σχηματισμός της λίμνης

Βουλκαριάς οφείλεται στην δημιουργία των ρηγμάτων και τεκτονικών τάφρων της Ακαρνανίας και την καρστικοποίησή τους, μεταξύ των οποίων και η τάφρος της Παλαίρου, η οποία καλύφθηκε από την θάλασσα μέχρι την θέση της σημερινής λίμνης, κατά την περίοδο του πλειοκαίνου. Στον σχηματισμό της λίμνης συνέβαλαν επίσης και τα φερτά υλικά που πλήρωσαν τη θάλασσα μεταξύ της λίμνης και του όρμου της Παλαίρου.

Η λίμνη τροφοδοτείται από τα νερά της υδρολογικής της λεκάνης, τα νερά της λεκάνης του χειμάρρου Σκλάβαινας, καθώς και τις χειμερινές υπερχειλίσεις των πηγών του Μοναστηρακίου. Η λίμνη επικοινωνεί με τη θάλασσα μέσα από τεχνητό δίαυλο μήκους 1.400 m, ο οποίος ονομάζεται δίαυλος της Κλεοπάτρας. Στο δίαυλο έχει τοποθετηθεί θυρόφραγμα, αφ' ενός για να εμποδίζει την απορροή των νερών της λίμνης προς τη θάλασσα κατά τους χειμερινούς μήνες και αφ' εταίρου να παρεμποδίζει την είσοδο του θαλάσσιου νερού προς τη λίμνη κατά το θέρος. Η είσοδος του θαλασσινού νερού μέσω της διώρυγας στην λίμνη, καθώς και οι υπόγειες διηθήσεις της θάλασσας επηρεάζουν τα νερά της λίμνης, τα οποία έχουν αυξημένη αλατότητα και τείνουν να καταστούν υφάλμυρα. Τα νερά της λίμνης χρησιμοποιούνταν για άρδευση και παρά την υψηλή τους αγωγιμότητα, δεν έχουν παρουσιασθεί κίνδυνοι παθογένεσης των εδαφών. Η Βουλκαριά βρίσκεται στον διάδρομο μετανάστευσης των πουλιών και αποτελεί σημαντικό σταθμό για πολλά από αυτά. Αποτελεί υγρότοπο διεθνούς σημασίας, προστατεύεται από τη συνθήκη Ramsar.

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης επιφανειακών υδάτων

Οι ποταμοί Αχελώος, Εύηνος και Μόρνος έχουν χαρακτηριστικά που ικανοποιούν βασικά αγρονομικά κριτήρια για άρδευση γεωργικών εκτάσεων. Επίσης, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους τα καθιστούν κατάλληλα για απόληψη νερού προς πόση (Οδηγία 75/440/ΕΟΚ). Ειδικότερα ο Αχελώος, για τον οποίο υπάρχουν πληρέστερα στοιχεία, κατατάσσεται στη κατηγορία Α1. Επισημαίνεται το χαμηλό επίπεδο μικροοργανικών που για καμία από τις εξεταζόμενες ουσίες δεν υπερβαίνει τα όρια της ελληνικής νομοθεσίας (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου υπ' αριθμ. 2/1-2-2001) και για τις περισσότερες βρίσκεται σε πρακτικά μη ανιχνεύσιμα επίπεδα. Σε χαμηλό επίπεδο βρίσκονται επίσης τα βαρέα μέταλλα που έχουν μετρηθεί στον ποταμό. Το Δέλτα του Αχελώου, καθώς και ο ίδιος ο ποταμός Αχελώος, έχουν χαρακτηριστεί ως ευαίσθητοι αποδέκτες σε εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 91/271/ΕΟΚ «περί επεξεργασίας αστικών λυμάτων».

Η λίμνη Μόρνου αποτελεί πηγή υδροδότησης της Αθήνας και προστατεύεται θεσμικά από τη ρύπανση και τη μόλυνση με την ΚΥΑ 19661/1982/1999, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η διάθεση κάθε είδους αστικών λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων ανεξάρτητα από το βαθμό καθαρισμού ή την καθαρότητα τους απευθείας στη λίμνη. Η λίμνη δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει πρόβλημα ευτροφισμού. Οι συγκεντρώσεις φωσφόρου και αζώτου, και το ποσοστό κορεσμού κυμαίνονται σε ικανοποιητικά επίπεδα. Οι συγκεντρώσεις θρεπτικών (NO₃, NH₄ και Ολικού Ρ) δεν παραβιάζουν τις μέγιστες επιτρεπόμενες συγκεντρώσεις για τις διάφορες χρήσεις (απόληψη νερού για ύδρευση μετά από επεξεργασία, άρδευση, διαβίωση ψαριών) και κατατάσσουν την λίμνη στη κατηγορία Α1 (Οδηγία 75/440/ΕΟΚ).

Σε καμία από τις υπόλοιπες λίμνες για τις οποίες υπάρχουν δεδομένα ποιοτικών χαρακτηριστικών δεν παρατηρείται παραβίαση των μέγιστων επιτρεπόμενων συγκεντρώσεων για τις διάφορες χρήσεις (απόληψη νερού για ύδρευση μετά από επεξεργασία, άρδευση,

διαβίωση ψαριών). Παρότι μεταξύ τους παρουσιάζουν αξιόλογες διαφορές συγκεντρώσεων θρεπτικών, οι συγκεντρώσεις που έχουν μετρηθεί κυμαίνονται στα επίπεδα των τιμών που προδιαγράφονται για τα υδάτινα σώματα κατηγορίας Α1 (Οδηγία 75/440/ΕΟΚ).

Ως προς την τροφική κατάσταση, η λίμνη Λυσιμαχία φαίνεται ότι είναι ευαίσθητη ως προς τον ευτροφισμό. Αντίθετα, το επίπεδο των συγκεντρώσεων φωσφόρου και αζώτου στις λίμνες Τριχωνίδα, Αμβρακία, Βουλκαριά και Οζερός κυμαίνεται σε επίπεδα τα οποία δεν συνιστούν πρόβλημα ευτροφισμού.

Υπόγειοι Υδατικοί Πόροι

Στο υδατικό διαμέρισμα αναπτύσσονται τρεις κύριες καρστικές ενότητες με υδρογεωλογικό ενδιαφέρον:

Η ενότητα των Ακαρνανικών Ορέων. Εκεί αναπτύσσονται τα ακόλουθα κύρια καρστικά συστήματα σε ανθρακικά ιζημάτα της Ιόνιας Ζώνης:

Καρστικό σύστημα Αμφιλοχίας-Λουτρού, που έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 250 km². Συνδέεται με τη λίμνη Αμβρακία μέσω της διαλείπουσας πηγής του Ριβίου, εκφορτίζεται βόρεια προς τον Αμβρακικό Κόλπο με τις πηγές Πετρονίκου και Λουτρακίου και έχει συνολική εκτιμώμενη υπόγεια απορροή περίπου 3-4 m³/s.

Καρστικό σύστημα Μοναστηρακίου-Μύτικα, που έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 120 km². Εκφορτίζεται βόρεια και ανατολικά από τις πηγές Μοναστηρακίου και Αχυρών (παροχής 1.0 m³/s), δυτικά εκφορτίζεται προς τη θάλασσα και έχει συνολική εκτιμώμενη υπόγεια απορροή της τάξεως των 2 m³/s.

Καρστικό σύστημα Αστακού, που έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 350 km². Εκφορτίζεται νότια σε υποθαλάσσιες και παράκτιες υφάλμυρες πηγές και έχει συνολική εκτιμώμενη υπόγεια απορροή της τάξεως των 5 m³/s.

Καρστικό σύστημα τριαδικών λατυποπαγών, που έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 350 km². Εκφορτίζεται βόρεια προς τον Αμβρακικό Κόλπο και προς νότο στις πηγές Λάμπρας. Η μετρημένη παροχή είναι 8 m³/s και πιθανόν τροφοδοτείται από νερά του Αχελώου. Το σύστημα έχει συνολική εκτιμώμενη υπόγεια απορροή της τάξεως των 5 m³/s.

Καρστικό σύστημα Κεφαλόβρυσου-Αιτωλικού, που έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 60 km². Εκφορτίζεται από τις διαλείπουσες πηγές Κεφαλόβρυσου και Μοσχανδρέα, με συνολική παροχή περίπου 0.7 m³/s.

Η καρστική ενότητα Γαβρόβου, που αναπτύσσεται σε ανθρακικούς σχηματισμούς της ζώνης του Γαβρόβου, έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 320 km² και εκφορτίζεται κατά κύριο λόγο από τις παραλίμνιες πηγές του Τρίκλινου, με συνολική εκτιμώμενη παροχή περίπου 6-7 m³/s.

Η ενότητα των ασβεστόλιθων της Πίνδου, που αναπτύσσεται σε ανθρακικούς σχηματισμούς της ζώνης Πίνδου και έχει συνολική έκταση λεκάνης περίπου 3 500 km². Στην ενότητα αυτή εντάσσεται το καρστικό σύστημα Λάκμου-Τζουμέρκων, που εκφορτίζεται στον

Άραχθο και ανήκει στο Υδατικό Διαμέρισμα Ηπείρου (05). Κατά το υπόλοιπο τμήμα, το σύστημα εκφορτίζεται στις λεκάνες Αχελώου, Ευήνου και Μόρνου, τις παραλίμνιες και υπολίμνιες πηγές της Τριχωνίδας, και από παραθαλάσσιες ή υποθαλάσσιες πηγές (π.χ. Ναυπάκτου). Η συνολική εκτιμώμενη υπόγεια απορροή είναι της τάξεως των 70 m³/s.

Στο υδατικό διαμέρισμα, εκτός των καρστικών ενοτήτων, αναπτύσσονται και προσχωματικοί υδροφορείς: (α) στη λεκάνη του Αχελώου, κυρίως στην περιοχή Αγρινίου-Πενταλόφου-Νεοχωρίου, (β) στο Δέλτα του Ευήνου (στην περιοχή Γαλατά-Αιτωλικού-Ευηνοχωρίου) και (γ) στο Δέλτα του Μόρνου.

Αξιολόγηση ποιοτικής κατάστασης υπόγειων υδάτων

Η ποιότητα όλων των υπόγειων υδάτων του Υδατικού Διαμερίσματος Δυτικής Στερεάς Ελλάδας, από άποψη ανόργανων αλάτων του αζώτου κρίνεται απόλυτα ικανοποιητική. Είναι χαρακτηριστικό ότι για την περίοδο που καλύπτουν οι μετρήσεις δεν καταγράφηκαν συγκεντρώσεις νιτρικών που να υπερβαίνουν τόσο το ανώτατο επιτρεπτό όριο των 50 mg/l όσο και το συνιστώμενο όριο των 25 mg/l.

Ειδικά για την περιοχή του ποταμού Αχελώου οι συγκεντρώσεις των νιτρικών είναι χαμηλές τόσο για τους προσχωματικούς όσο και για τους καρστικούς υδροφορείς, παρά την παρουσία εντατικών καλλιεργειών στην περιοχή. Αυτό αποδίδεται στην αραίωση των ρύπων λόγω της μεγάλης δυναμικότητας των υδροφορέων, καθώς και στην ύπαρξη αργιλικού στρώματος πάχους 2 μέτρων στην επιφάνεια.

Για τους ίδιους λόγους είναι μικρές οι συγκεντρώσεις των ρύπων αυτών και στα Δέλτα Ευήνου και Μόρνου.

Προτάσεις ΥΠΑΝ – Σχέδιο Προγράμματος Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Χώρας

Το Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Στερεάς Ελλάδας είναι γενικά πλεονασματικό σε νερό και αυτό αναμένεται να ισχύει και στο μέλλον.

Οι κύριοι επιφανειακοί υδατικοί πόροι του διαμερίσματος είναι οι ποταμοί Αχελώος, Ευήνος και Μόρνος, καθώς και η λίμνη Τριχωνίδα, ενώ υπάρχουν και σημαντικοί υπόγειοι υδροφορείς, όπως εκείνοι του συστήματος Αμφιλοχίας, που παραμένουν γενικά ανεκμετάλλευτοι.

Στις σημερινές συνθήκες, ένα μέρος (8.6% σε ετήσια βάση) του εκμεταλλεύσιμου υδατικού δυναμικού του διαμερίσματος και ειδικότερα των δύο λεκανών Μόρνου και Ευήνου, εκτρέπεται προς το Υδατικό Διαμέρισμα Αττικής για υδρευτικούς σκοπούς. Ακόμη, ένα μικρό τμήμα (3% σε μέση ετήσια βάση) του εκμεταλλεύσιμου υδατικού δυναμικού του διαμερίσματος εκτρέπεται προς τη Θεσσαλία μέσω του φράγματος Πλαστήρα.

Μέρος του υδατικού δυναμικού του Άνω Αχελώου προβλέπεται να εκτραπεί προς τη Θεσσαλία (11.8% του υδατικού δυναμικού του διαμερίσματος σε ετήσια βάση υπολογισμένο μετά την αφαίρεση των ποσοτήτων που σήμερα εκτρέπονται για ύδρευση της Αθήνας και για άρδευση και ύδρευση της Θεσσαλίας από το Φράγμα Πλαστήρα).

Οι κύριες χρήσεις νερού στο υδατικό διαμέρισμα είναι η παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας στο Μέσο Ρου του Αχελώου και η άρδευση των πεδινών περιοχών της Αιτωλοακαρνανίας.

Αν και το διαμέρισμα είναι γενικά πλεονασματικό σε νερό, εντούτοις παρουσιάζει προβλήματα επάρκειας σε πολύ μικρές σε έκταση περιοχές, κυρίως σε περιοχές στο βορειοδυτικό τμήμα του και ειδικότερα στη Λευκάδα και τα γύρω μικρά νησιά. Το πρόβλημα της ύδρευσης της Λευκάδας ήδη βαίνει προς λύση με μεταφορά νερού από το Υδατικό Διαμέρισμα Ηπείρου και ειδικότερα από τις πηγές Αγίου Γεωργίου της Λεκάνης του Λούρου.

Οι ποταμοί Αχελώος, Εύηνος και Μόρνος έχουν χαρακτηριστικά που πληρούν βασικά κριτήρια για άρδευση και απόληψη πόσιμου νερού. Η λίμνη Μόρνου αποτελεί πηγή υδροδότησης της Αθήνας, προστατεύεται θεσμικά από τη ρύπανση και τη μόλυνση, και δεν φαίνεται να αντιμετωπίζει πρόβλημα ευτροφισμού. Η λίμνη Λυσιμαχία φαίνεται να είναι ευαίσθητη ως προς τον ευτροφισμό, σε αντίθεση με τις λίμνες Τριχωνίδα, Αμβρακία, Βουλκαριά και Οζερός. Όλες αυτές οι λίμνες με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία φαίνεται καταρχήν ότι έχουν νερό κατάλληλο για ύδρευση (μετά από επεξεργασία), άρδευση και διαβίωση ψαριών. Η ποιότητα όλων των υπόγειων νερών του διαμερίσματος (τόσο για τους προσχωματικούς όσο και για τους καρστικούς υδροφορείς), από άποψη ανόργανων αλάτων του αζώτου, κρίνεται ικανοποιητική.

Το ποσοστό του εξυπηρετούμενου από εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων πληθυσμού είναι 42%. Οι έντονες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες στην περιοχή αποτελούν την κύρια πηγή ρύπανσης. Μεγάλη είναι η συνεισφορά της σταβλισμένης κτηνοτροφίας και γι' αυτό απαιτείται κατάλληλη επεξεργασία των αποβλήτων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν ο Αμβρακικός Κόλπος, το Στενό Λευκάδας, ο ποταμός Αχελώος, το Δέλτα του Αχελώου, η λιμνοθάλασσα Μεσολογίου-Αιτωλικού και ο ποταμός Καρπενησιώτης, που έχουν χαρακτηριστεί ως ευαίσθητοι αποδέκτες.

Δεδομένης της θεσμοθετημένης ευαισθησίας της λιμνοθάλασσας Μεσολογίου Αιτωλικού, πρέπει να διερευνηθεί η ένταξη της αντίστοιχης λεκάνης απορροής στις ευπρόσβλητες ζώνες. Με το ίδιο σκεπτικό πρέπει να εξεταστεί η περιοχή του νότιου Αμβρακικού (Βόνιτσα-Αμφιλοχία). Τέλος, στους ευαίσθητους αποδέκτες πρέπει να περιληφθεί η λίμνη Λυσιμαχία και να διερευνηθεί η ένταξη της αντίστοιχης λεκάνης απορροής στις ευπρόσβλητες ζώνες.

Σε ότι αφορά την ελάχιστη διατηρητέα παροχή του Αχελώου, στο μέλλον θα απαιτηθεί ακριβέστερη εκτίμηση της όπως επιτάσσει η κοινοτική Οδηγία 2000/60 ΕΚ.

Άλλα Προβλήματα

Στο Νομό Λευκάδας η ύδρευση στηρίζεται κυρίως σε γεωτρήσεις ή πηγές. Η πόλη της Λευκάδας υδρεύεται με μεταφορά νερού από την ηπειρωτική Ελλάδα (Λούρος-Πρέβεζα), από την οποία εξυπηρετούνται και αρκετοί οικισμοί της Δυτικής Λευκάδας. Πρέπει να σημειωθεί ότι το 20% των ΟΤΑ του Ν. Λευκάδας (σε σύνολο 40) αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα επάρκειας. Επίσης, η λιμνοδεξαμενή της Καρυάς παραμένει ανενεργή. Εντούτοις, ο Νομός έχει σε γενικές γραμμές το μικρότερο πρόβλημα στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων.

7.1.7.6 Υδατικό Διαμέρισμα Ηπείρου

(Η περιγραφή που γίνεται ακολούθως αφορά σε μέρος του Υδατικού Διαμερίσματος που περιλαμβάνεται στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων)

Οι κύριες υδρολογικές λεκάνες του διαμερίσματος είναι οι λεκάνες του Αώου, του Καλαμά, του Άραχθου, του Λούρου, του Αχέροντα, του Δρίνου, η κλειστή λεκάνη Ιωαννίνων, η κλειστή λεκάνη Μαργαριτίου και η αυτοτελής γεωγραφική ενότητα της Κέρκυρας.

Στην Κέρκυρα αναπτύσσονται **τα καρστικά συστήματα βόρειας Κέρκυρας** τα οποία έχουν υδρογεωλογικό ενδιαφέρον. Αυτά αναπτύσσονται στους ανθρακικούς σχηματισμούς της Ιονίου Ζώνης. Το κυριότερο από αυτά είναι του Παντοκράτορα, που εκφορτίζεται βόρεια, στη λίμνη Κουνουφάδι. Η συνολική έκταση των συστημάτων είναι περίπου 90 km² και η συνολική παροχή τους είναι περίπου 3.5 m³/s, των οποίων όμως η ποιότητα ελέγχεται ως προς την παρουσία θειικών ιόντων και χλωριόντων.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΙΓΜΕ (Κουνis, 1986), στις παράκτιες περιοχές της Κέρκυρας, κυρίως στο νότιο, βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα του νησιού, παρατηρείται αύξηση των συγκεντρώσεων των χλωριόντων, δείγμα υφαλμύρισης των υπόγειων υδάτων και εισροής θαλασσινού νερού λόγω υπεράντλησης. Επίσης παρατηρείται αύξηση των θειικών ιόντων, που οφείλεται στην εκτεταμένη ανάπτυξη τριαδικών λατυποπαγών που περιέχουν γύψο.

Το Υδατικό Διαμέρισμα Ηπείρου είναι γενικά πλεονασματικό σε νερό. Κάποια προβλήματα έλλειψης είναι τοπικά και μπορούν να καλυφθούν με ορθολογική διαχείριση και μεταφορά πόρων. Ο συνολικός ετήσιος όγκος βροχής για το ηπειρωτικό τμήμα του διαμερίσματος είναι 15956 hm³. Η ετήσια επιφανειακή απορροή είναι 5550 hm³. Ο ετήσιος όγκος βροχής για το νησιωτικό τμήμα του διαμερίσματος είναι 1 090 hm³. Η ετήσια επιφανειακή απορροή είναι 388 hm³ και τα υπόγεια αποθέματα 266 hm³.

Γενικά στο διαμέρισμα δεν υπάρχουν προβλήματα όσον αφορά στην κάλυψη των μελλοντικών αναγκών ύδρευσης, παρά μόνο στην Κέρκυρα και τους Παξούς.

Το πρόβλημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω της σημαντικής τουριστικής ανάπτυξης των περιοχών αυτών. Προτεραιότητα στη μεσοπρόθεσμη φάση ανάπτυξης θα πρέπει να αποτελεί η επίλυση των προβλημάτων ύδρευσης της Κέρκυρας. Προβλήματα επάρκειας στο πόσιμο νερό εμφανίζονται στο κεντρικό και νότιο τμήμα της Κέρκυρας. Το πρόβλημα αναμένεται να οξυνθεί στο μέλλον, δεδομένου ότι ποσοστό πάνω από 50% της ζήτησης θα καλύπτεται από νερά επιβαρυμένα με θειικά ιόντα.

Οι ανάγκες των Παξών και των Διαποντίων καλύπτονται από ομβροδεξαμενές και πηγάδια. Στους Παξούς λειτουργεί επίσης εργοστάσιο αφαλάτωσης. Σε αρκετούς ΟΤΑ αναφέρονται προβλήματα επάρκειας νερού, τα οποία ενδέχεται να επιλυθούν οριστικά με ορθολογικότερη διαχείριση.

Πρέπει να σημειωθεί ότι στο Νομό δεν έχουν ακόμα αξιοποιηθεί οι δυνατότητες που δίνονται από τις αυξημένες βροχοπτώσεις. Για παράδειγμα δεν έχουν κατασκευαστεί λιμνοδεξαμενές ή φράγματα με εξαίρεση μία (Μοσχόπουλου στην περιοχή Λευκίμμης), η οποία όμως δε χρησιμοποιείται ακόμη. Στους Παξούς υπάρχουν δύο λιμνοδεξαμενές.

Για την επίλυση του υδρευτικού προβλήματος της Κέρκυρας έχει εξεταστεί η περίπτωση μεταφοράς νερού από την Ήπειρο.

Την περίοδο αυτή συνεχίζεται η εκπόνηση μελετών για την κατασκευή 2 φραγμάτων (Ρεγγίνη και Σφακερών) συνολικής χωρητικότητας 3hm³ και 2 ταχυδιυληστηρίων στη βόρεια Κέρκυρα, 2 εργοστασίων αντίστροφης όσμωσης (για τις περιοχές του Δήμου Κερκυραίων και Λευκιμναίων), καθώς και του κεντρικού αγωγού που θα συνδέεται με τις δεξαμενές στους διάφορους ΟΤΑ. Το έργο αναμένεται να επιλύσει το πρόβλημα της ύδρευσης του Νομού σε μεγάλο βαθμό.

Στο νομό λειτουργεί ο Σύνδεσμος Ύδρευσης Ν. Κέρκυρας, με τη συμμετοχή των 9 από τους 13 Δήμους (παρέμειναν εκτός Συνδέσμου οι Δήμοι Κερκυραίων, Αχιλλείων, Μελλιτειέων και Παξών).

7.1.7.7 Κοινοτικοί στόχοι – προτεινόμενες πολιτικές

Οι προτεραιότητες της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής στον τομέα της διαχείρισης των υδατικών πόρων είναι:

- Η ολοκλήρωση των διαδικασιών εφαρμογής των κοινοτικών Οδηγιών 2000/60/EC για τη διαχείριση των υδατικών πόρων και 91/271/EC για τη συλλογή, επεξεργασία και διάθεση των αστικών λυμάτων και την επεξεργασία της παραγόμενης ιλύος, που ήδη έχουν προωθηθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ.
- Η αναβάθμιση και επέκταση υποδομών με στόχο α) την τροφοδοσία της ζήτησης και τη μείωση των απωλειών, β) την επέκταση και αναβάθμιση των μονάδων επεξεργασίας λυμάτων με προώθηση της ανακύκλωσης, και γ) την οργάνωση μηχανισμών και δικτύων συνεχούς παρακολούθησης της ποσότητας και της ποιότητας των υδάτων στην κλίμακα λεκανών απορροής και τη δημιουργία εθνικής τράπεζας υδατικών πληροφοριών.

7.1.8 Αέρας

7.1.8.1 Πηγές ατμοσφαιρικής ρύπανσης

Η σοβαρότητα των επιπτώσεων της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και η αδυναμία απόλυτης γεωγραφικής συσχέτισης μεταξύ πηγών και αποδεκτών λόγω διάχυσης και διασυννοριακής μεταφοράς των ρύπων οδήγησε την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UNECE) ήδη από το 1979 στην υιοθέτηση της Συνθήκης για τη Διασυννοριακή Ρύπανση (Convention on Long Range Transboundary Air Pollution - CLRTAP). Με τη διαδοχική έκδοση σχετικών Πρωτοκόλλων CLRTAP τέθηκαν στόχοι σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη μείωση εκπομπών αέριων ρύπων, αρχικά του SO₂ (1985 και 1994), και πρόσφατα με το Πρωτόκολλο του Göteborg (1999) για περισσότερους ρύπους (SO₂, NO_x, NMVOCs και NH₃) με ορίζοντα το 2010 και έτος αναφοράς το 1990.

Η **Ευρωπαϊκή Ένωση**, προχώρησε πρόσφατα σε μία προσέγγιση πολλαπλών ρύπων/πολλαπλών επιπτώσεων εκδίδοντας το 1996 την Οδηγία Πλαίσιο για την Ποιότητα της Ατμόσφαιρας (96/62/EC), και στη συνέχεια θυγατρικές οδηγίες που θεσπίζουν οριακές τιμές για τις συγκεντρώσεις των ρύπων στην ατμόσφαιρα για τα έτη 2005 και 2010 (1999/30/EC, 2000/69/EC), ενώ τελευταία υιοθετήθηκε και η αναθεώρηση των ορίων για το όζον για το 2010 (2002/3/EC).

Παράλληλα με τις οριακές τιμές συγκεντρώσεων των ρύπων, η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέδωσε το 2001 την Οδηγία για τα Εθνικά Ανώτατα Όρια Εκπομπών (National Emission Ceilings Directive, 2001/81/EC). Η οδηγία 2001/81 αναφέρεται στους ρύπους του Πρωτοκόλλου CLRTAP, θέτει όμως αυστηρότερα όρια για το 2010.

Οι στόχοι της **Εθνικής μας Στρατηγικής** για την αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης αναφέρονται κατ' αρχήν στην τήρηση των ορίων που θέτουν οι θυγατρικές οδηγίες για την ποιότητα της ατμόσφαιρας στο αστικό περιβάλλον, καθώς και στην επίτευξη των στόχων της οδηγίας 2001/81 για τη χρονική περίοδο μέχρι το 2010.

Παράλληλα, η Ελλάδα έχοντας ήδη περιορίσει δραστικά τις συγκεντρώσεις των περισσότερων αέριων ρύπων στο αστικό περιβάλλον, δεσμεύεται να προωθήσει περαιτέρω μέτρα, έτσι ώστε να μειωθεί ο αριθμός των ημερών στις οποίες ο αστικός πληθυσμός εκτίθεται σε συγκεντρώσεις υψηλότερες των ορίων που θέτουν οι σχετικές κοινοτικές οδηγίες, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τα αιωρούμενα σωματίδια και το όζον.

Η ρύπανση του αέρα στην **Μείζονα Περιφέρεια** προέρχεται κυρίως από:

Την οδική κυκλοφορία στο οδικό δίκτυο. Η κύρια πηγή ατμοσφαιρικής ρύπανσης για την περιοχή είναι η οδική κυκλοφορία με εκπομπές CO, NO_x, υδρογονανθράκων για τους βενζινοκινητήρες και επιπλέον καπνού και SO₂ για τους πετρελαιοκινητήρες. Πιο συγκεκριμένα, η κυκλοφορία είναι υπεύθυνη για το σύνολο των εκπομπών του μονοξειδίου του άνθρακα, και σχεδόν των 2/3 των εκπομπών οξειδίων του αζώτου, υδρογονανθράκων και καπνού. Πρέπει, επίσης, να επισημανθεί ότι οι εκπομπές από την κυκλοφορία οχημάτων

παράγονται σε μικρό σχετικά ύψος και συνεπώς δεν παρουσιάζουν καλές προοπτικές διάχυσης και αραίωσης.

Η ακριβής εκτίμηση των συνολικών εκπομπών από την κυκλοφορία των οχημάτων είναι ένα περίπλοκο πρόβλημα. Οι εκπομπές ρύπων σε ένα σημείο μιας οδικής αρτηρίας αποτελούν συνάρτηση πολλών μεταβλητών, οι οποίες μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κυρίως κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τις μεταβλητές εκείνες οι οποίες συνδέονται με κυκλοφοριακά μεγέθη (κυκλοφοριακοί φόρτοι, ταχύτητα, σύνθεση κυκλοφορίας, μοντέλο οδήγησης), ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει τις μεταβλητές που έχουν άμεση σχέση με τα ίδια τα οχήματα (κυβισμός, ηλικία του κινητήρα, κατάσταση συντήρησης) και τις συνθήκες οδήγησης (φόρτιση κινητήρα, θερμοκρασία).

Τα τελευταία χρόνια με την αύξηση του ποσοστού των αυτοκινήτων αντιρρυπαντικής τεχνολογίας παρατηρείται μείωση των εκπομπών ιδιαίτερα του CO. Επίσης με τη μείωση της περιεκτικότητας της βενζίνης σε μόλυβδο έχουν μειωθεί οι εκπομπές ενώσεων του μολύβδου

Τις κεντρικές θερμάνσεις. Οι παραγόμενοι ρύποι από τις κεντρικές θερμάνσεις είναι CO₂, CO, SO₂ και σωματίδια (κυρίως αιθάλη). Πάντως η εκπομπή SO₂ είναι ιδιαίτερα μειωμένη λόγω της χρήσης πετρελαίου με χαμηλή περιεκτικότητα σε θείο. Τα συστήματα κεντρικής θέρμανσης με καυστήρα πετρελαίου και λέβητα έχουν επικρατήσει σε μεγάλο βαθμό στα αστικά κέντρα. Αντίθετα στις αγροτικές περιοχές και σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από χαμηλά εισοδήματα και μη οργανωμένη δόμηση συνυπάρχουν σε κάποιο βαθμό και τα ατομικά συστήματα θέρμανσης (θερμάστρες πετρελαίου, θερμάστρες υγραερίου, ηλεκτρικά σώματα, κλπ). Οι συντελεστές εκπομπής εξαρτώνται κυρίως από την ποιότητα των καυσίμων και από την κατάσταση του συστήματος θέρμανσης (καλή λειτουργία, σωστή εγκατάσταση, περιοδική ρύθμιση και επαρκής συντήρηση). Η ποσότητα καυσίμου που καταναλώνεται (άρα και οι συνολικές εκπομπές) εξαρτάται από το βαθμό απόδοσης της εγκατάστασης και την ύπαρξη απωλειών

Τις βιομηχανίες. Οι πηγές βιομηχανικής αέριας ρύπανσης γενικά επιβαρύνουν είτε με εκπομπές που προέρχονται από την παραγωγική διαδικασία είτε με εκπομπές από βιομηχανικές καύσεις. Επίσης ανάλογα με την περιοχή επιρροής διακρίνονται σε τοπικής και μεγαλύτερης εμβέλειας. Οι εκπομπές από την παραγωγική διαδικασία περιλαμβάνουν κυρίως το SO₂ (που γενικά χαρακτηρίζει τη βιομηχανική ρύπανση στις αναπτυγμένες χώρες), τα σωματίδια, πηθικούς υδρογονάνθρακες, SO₃, HF και άλλα αέρια ανάλογα με την παραγωγική διαδικασία. Οι εκπομπές από βιομηχανικές καύσεις προέρχονται από την καύση μαζούτ, λιγότερο του πετρελαίου και σε ειδικές περιπτώσεις φυσικό αέριο, ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις που χρησιμοποιούνται άλλα υλικά (ξύλα, πριονίδι)

Το σιδηρόδρομο, που θα πρέπει να θεωρηθεί αμελητέα πηγή ρύπανσης

Τα πορθμεία και τη ναυσιπλοΐα. Τα καυσαέρια από τη λειτουργία των μηχανών κίνησης των πλοίων αποτελούν σημαντική πηγή ρύπανσης του αέρα δεδομένης της υψηλής κυκλοφορίας επιβατικών πλοίων στην περιοχή. Οι προερχόμενοι από τη ναυτιλία ατμοσφαιρικοί ρύποι είναι SO₂, NO_x, CO, υδρογονάνθρακες και καπνός. Ιδιαίτερα στο λιμάνι της Πάτρας με την αποκλειστική χρήση πετρελαίου diesel ως καύσιμο στα πλοία, οι εκπομπές του SO₂ και των άλλων ρύπων πλέον θεωρούνται και αυτές σημαντικές, με δεδομένα μάλιστα τη μικρή σχετικά

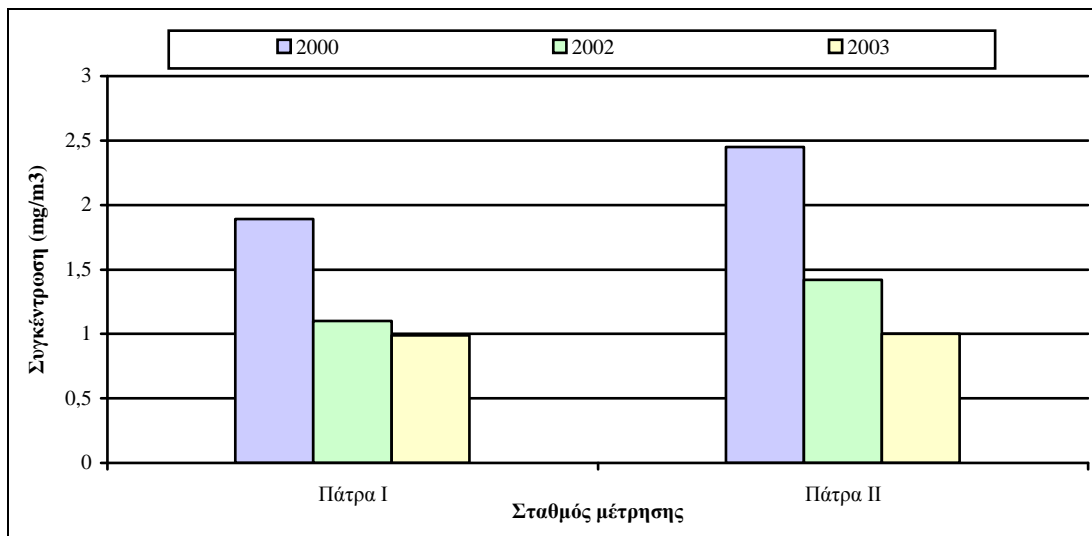
έκταση όπου αυτές υφίστανται και τη στενή χρονική συγκέντρωση. Το πρόβλημα επιτείνεται κατά τους θερινούς μήνες σε σχέση με τους χειμερινούς, λόγω της αυξημένης κίνησης και ιδιαίτερα κατά τις ώρες αιχμής (απόπλους-κατάπλους) αφού η κίνηση των πλοίων εμφανίζεται συγκεντρωμένη σε δύο χρονικές περιόδους της ημέρας.

7.1.8.2 Υφιστάμενη Κατάσταση Ρύπανσης

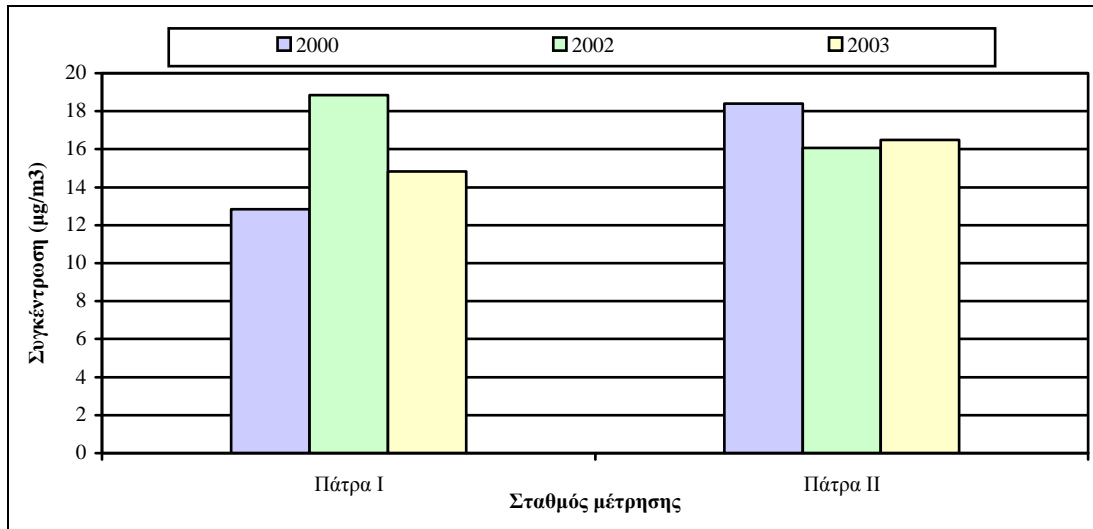
Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος η μεγαλύτερη συγκέντρωση πηγών αέριων ρύπων (μεγάλοι οδικόι άξονες, κεντρικές θερμάνσεις, βιομηχανίες κλπ) εμφανίζεται στην πόλη της Πάτρας. Η αξιολόγηση επομένως της υφιστάμενης κατάστασης της πόλης δίνει μια εικόνα για την αξιολόγηση της γενικότερης κατάστασης του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας.

Στην πόλη της Πάτρας, πραγματοποιούνται σε συστηματική βάση μετρήσεις ποιότητας της ατμόσφαιρας από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος. Αναλυτικότερα στην Πάτρα λειτουργούν 2 σταθμοί μέτρησης αέριων ρύπων ο σταθμός Πάτρα I (κωδικός 311) και ο σταθμός Πάτρα II (κωδικός 312). Ο σταθμός Πάτρα I είναι εφοδιασμένος με αυτόματα όργανα μετρήσεων CO, SO₂, NO, NO₂ και O₃. Αντίστοιχα ο σταθμός Πάτρα II είναι εφοδιασμένος με αυτόματα όργανα μετρήσεων CO, SO₂, NO και NO₂.

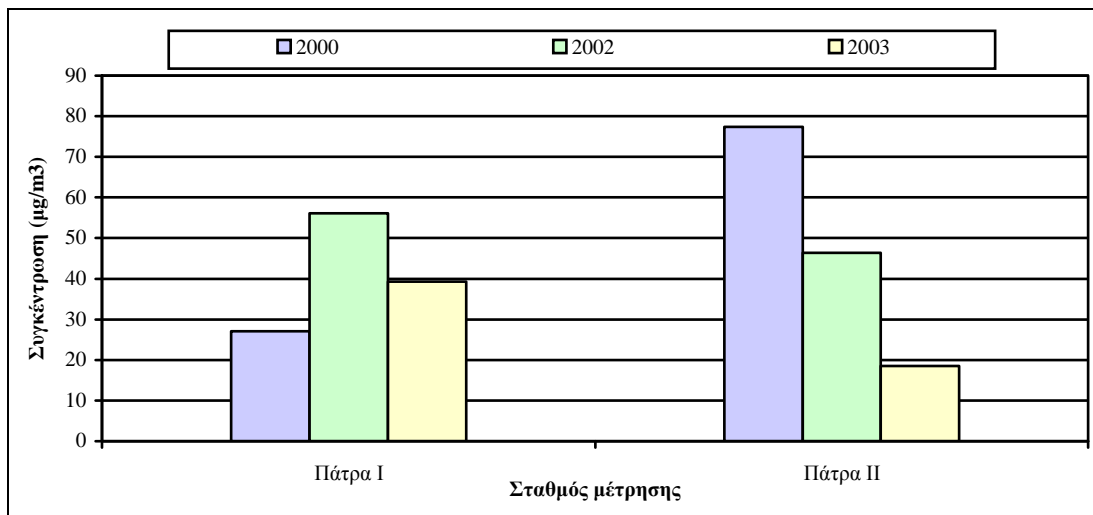
Στα σχήματα 7.5 - 7.8 παρουσιάζεται η διαχρονική μεταβολή των μέσων ετήσιων τιμών των ρύπων CO, SO₂, NO, NO₂ κατά την περίοδο 2000-2003, στους σταθμούς Πάτρα I και Πάτρα II, ενώ στο σχήμα 7.9 δίνεται η διαχρονική μεταβολή των μέσων ετήσιων τιμών του O₃ κατά την περίοδο 2000-2003, στο σταθμό Πάτρα I (στοιχεία ΥΠΕΧΩΔΕ 2005).

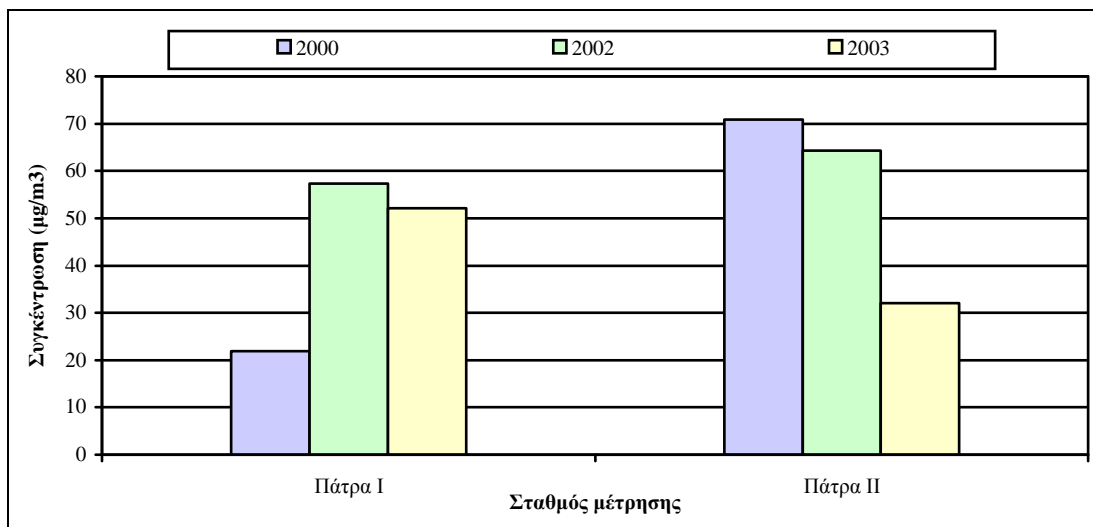
Σχήμα 7.5 Διαχρονική μεταβολή μέσων ετήσιων τιμών CO

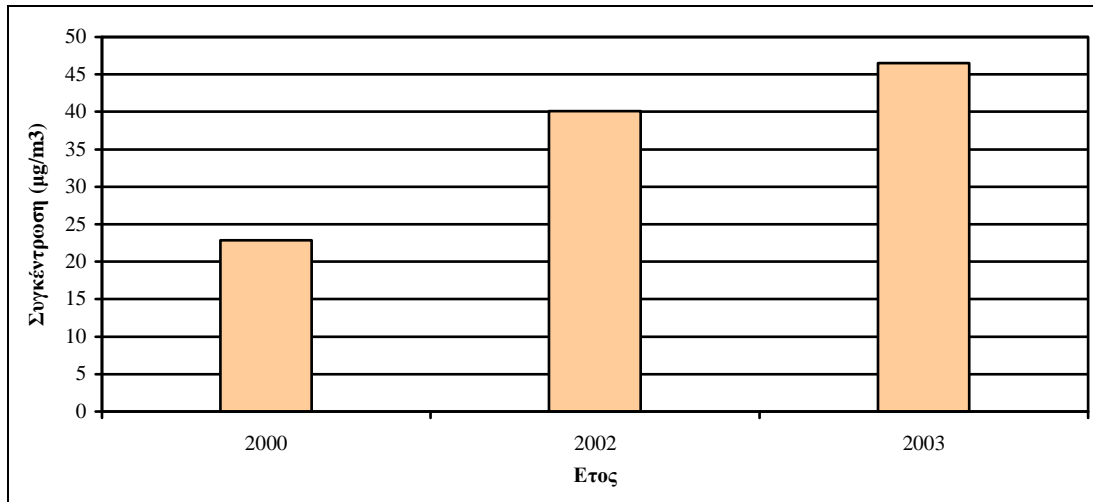
Σχήμα 7.6 Διαχρονική μεταβολή μέσω ετήσιων τιμών SO₂

Σχήμα 7.7 Διαχρονική μεταβολή μέσω ετήσιων τιμών NO

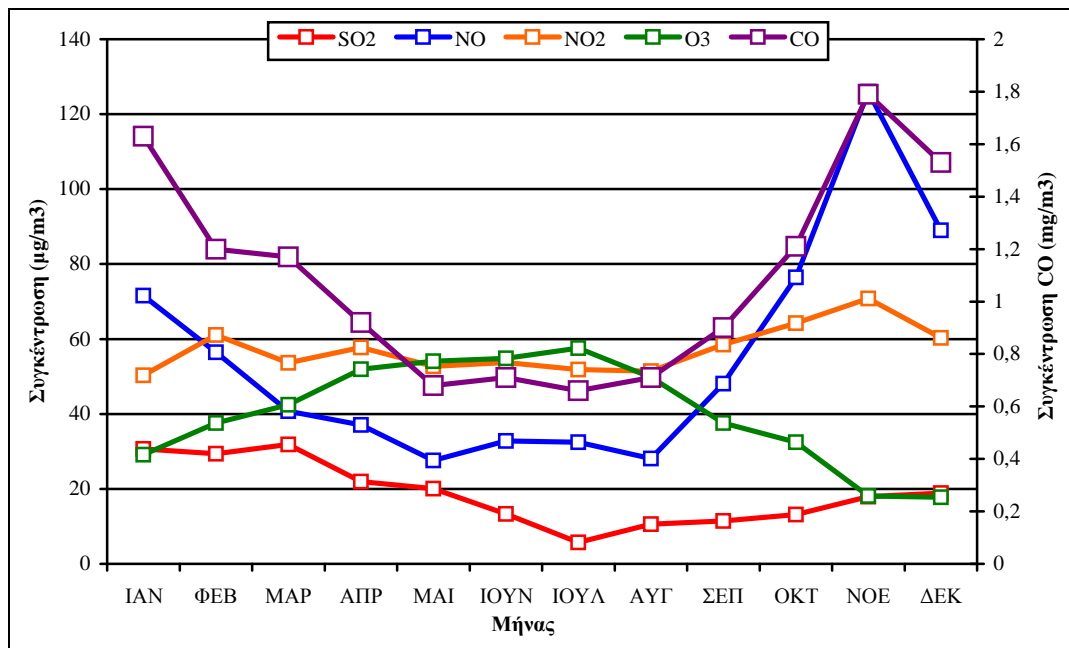
Σχήμα 7.8 Διαχρονική μεταβολή μέσω ετήσιων τιμών NO₂

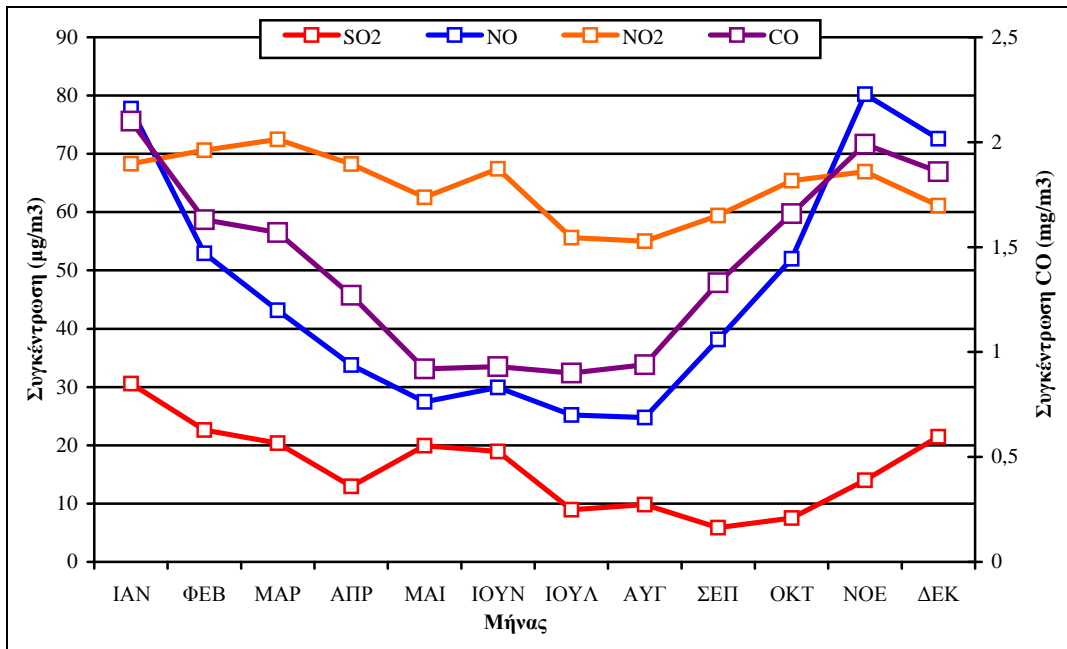
Σχήμα 7.9 Διαχρονική μεταβολή μέσων ετήσιων τιμών O₃ στο σταθμό μέτρησης Πάτρα Ι

Από τα παραπάνω σχήματα είναι φανερό ότι κατά την περίοδο 2000-2003 το CO παρουσιάζει σημαντική πτώση τόσο στο σταθμό Πάτρα Ι όσο και στον Πάτρα ΙΙ, ενώ το SO₂ φαίνεται να παραμένει σταθερό. Τα οξειδία του αζώτου (NO και NO₂) αυξήθηκαν ελαφρώς στο σταθμό μέτρησης Πάτρα Ι και μειώθηκαν σημαντικά στον Πάτρα ΙΙ. Τέλος, η συγκέντρωση του O₃ παρουσιάζει σημαντική αύξηση.

Στα σχήματα 7.10 και 7.11, παρουσιάζεται η εποχιακή μεταβολή των ρύπων CO, SO₂, NO, NO₂ κατά το 2002, στους σταθμούς Πάτρα Ι και Πάτρα ΙΙ αντίστοιχα.

Σχήμα 7.10. Εποχιακή μεταβολή αέριων ρύπων στο σταθμό Πάτρα Ι το 2002

Σχήμα 7.11 Εποχιακή μεταβολή αέριων ρύπων στο σταθμό Πάτρα II το 2002

Από τα παραπάνω σχήματα διαπιστώνεται ότι οι συγκεντρώσεις των ρύπων CO, SO₂, NO, NO₂ και O₃ κυμαίνονται σε χαμηλά έως μέτρια επίπεδα, ενώ είναι φανερή η εποχικότητα που παρουσιάζεται για ρύπους όπως το SO₂, το NO₂ και το O₃. Ετσι το SO₂ φαίνεται να παρουσιάζει μεγαλύτερες συγκεντρώσεις κατά τη χειμερινή περίοδο (Νοέμβριος-Μάρτιος) λόγω των κεντρικών θερμάνσεων, ενώ το NO₂ και το O₃ αυξάνουν από το χειμώνα προς το καλοκαίρι.

Συνοψίζοντας λοιπόν η ποιότητα της ατμόσφαιρας στην περιοχή της Πάτρας χαρακτηρίζεται ως καλή. Αντίστοιχα καλή κρίνεται και η ποιότητα αέρα που αφορά στις υπόλοιπες περιοχές της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος οι οποίες υπολείπονται σε σημαντικές πηγές ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

Η ποιότητα του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος της περιοχής της **Περιφέρειας Πελοποννήσου** επηρεάζεται κατά κύριο λόγο από τη βιομηχανική δραστηριότητα και εντοπίζεται κυρίως στις λιγνιτικές μονάδες της ΔΕΗ στην περιοχή της Μεγαλόπολης, και των εγκαταστάσεων διύλισης πετρελαίου στην Κόρινθο. Πρόσθετη επιβάρυνση (χωρίς όμως να είναι σημαντική) εντοπίζεται και από την αστική ρύπανση και αφορά τις πυκνοκατοικημένες αστικές περιοχές, με κύριες πηγές την κυκλοφορία των οχημάτων και, κατά δεύτερο λόγο, τη λειτουργία της κεντρικής θέρμανσης. Επιπλέον εκτιμάται ότι επιπρόσθετος παράγοντας επηρεασμού της ποιότητας του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος είναι και οι γεωργικές καλλιέργειες.

Οι βασικοί ρύποι που εκπέμπονται στην ατμόσφαιρα από τις προαναφερθείσες δραστηριότητες είναι οι εξής:

- Σωματίδια και σκόνες που εκπέμπονται στην ατμόσφαιρα από τις διάφορες εργασίες αναμόχλευσης του εδάφους

- Μονοξείδιο του άνθρακα (CO), υδρογονάνθρακες (HxCy) και πτητικές οργανικές ενώσεις (VOCs) που προκύπτουν από ατελή καύση κυρίως πετρελαιοειδών από τα αγροτικά μηχανήματα
- Διοξείδιο του θείου (SO₂), που οφείλεται κυρίως στην παρουσία θείου στο πετρέλαιο και σε άλλα καύσιμα

Στην ευρύτερη περιοχή της Περιφέρειας Πελοποννήσου εκτιμάται ότι η ποιότητα του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος είναι αρκετά ικανοποιητική με μικρά προβλήματα τοπικού χαρακτήρα να εμφανίζονται μόνο κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου ή κατά τη διάρκεια δυσμενών ατμοσφαιρικών και κλιματικών περιόδων. Η ποιότητα του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος εντός της περιοχής είναι αντίστοιχη με αυτή της ευρύτερης περιοχής δεδομένου ότι οι αγροτικές δραστηριότητες υπερισχύουν.

Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης - ΛΚΜ

Στην Πελοπόννησο, στο Νομό Αρκαδίας έχει δημιουργηθεί το Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης. Σήμερα λειτουργούν εκεί τα Ορυχεία Χωρεμίου, Μαραθούσας και Κυπαρισσίων. Στη λεκάνη της Μεγαλόπολης η λιγνιτογένεση έγινε όπως και στη Δυτική Μακεδονία. Η ανάπτυξη πλούσιας βλάστησης έγινε σε τέλματα ή αβαθείς λίμνες στις θερμές περιόδους του Πλειστόκαινου, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα τον ασυνεχή σχηματισμό λιγνιτικών στρωμάτων, που καλύπτονταν από φερτά γαιώδη υλικά του ποταμού Αλφειού. Συνολικά δημιουργήθηκαν τρεις λιγνιτικοί ορίζοντες με ιζήματα μεταξύ τους. Στη λεκάνη διακρίνονται τρία λιγνιτικά κοιτάσματα, πιθανόν λόγω της ύπαρξης τριών ανεξάρτητων λιμνών, με διαφορετικά φυσικοχημικά χαρακτηριστικά. Τα κοιτάσματα αυτά είναι: Χωρέμι - Μαραθούσα (ολικό βάθος 140 m), Θωκνία - Κυπαρίσσια (ολικό βάθος 20-100 m) και Καρύταινας (ολικό βάθος 45 m). Το πάχος των λιγνιτικών στρωμάτων κυμαίνεται από λίγα εκατοστά έως 5 μέτρα. Η ετήσια παραγωγή των κοιτασμάτων αυτών είναι η ακόλουθη:

- Ορυχείο Χωρεμίου με δυνατότητα παραγωγής 9-12 εκ. τον.
- Ορυχείο Μαραθούσας με δυνατότητα παραγωγής 1-2 εκ. τον.
- Ορυχείο Κυπαρισσίων με δυνατότητα παραγωγής 2-4 εκ. τον.

Το 2004 η συνολική παραγωγή λιγνίτη του ΛΚΜ ανήλθε σε 13,53 εκ. τόνους. Το Λιγνιτωρυχείο τροφοδοτεί με λιγνίτη τον ΑΗΣ Μεγαλόπολης Α με εγκατεστημένη ισχύ 550MW και τον ΑΗΣ Μεγαλόπολης Β ισχύος 300 MW. Στο Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης απασχολούνται σήμερα περίπου 1.000 άτομα.

Τα οξυνόμενα περιβαλλοντικά / κλιματολογικά προβλήματα των εκπομπών Διοξειδίου του Άνθρακα (CO₂) και λοιπών «αερίων του θερμοκηπιακού φαινομένου» όπως SO₂, CH₄, NO_x κλπ., οδηγούν σε μία γενικευμένη περιοριστική τάση στη λειτουργία Λιγνιτικών Θερμοηλεκτρικών Σταθμών. Τούτο σημαίνει είτε τη βαθμιαία κατάργησή τους είτε την τεχνολογική αναβάθμισή τους, ώστε να διατηρηθούν σε λειτουργία με όσο το δυνατό χαμηλότερες εκπομπές CO₂ και SO₂.

Αυτό όμως σημαίνει ότι ειδικά για το ΛΚΜ η επιλογή της τεχνολογικής αναβάθμισης προς περιορισμό των εκπομπών μη-ανακυκλούμενου CO₂ και κατά μείζονα λόγο του νοσογόνου παράγοντα SO₂, συνιστά μία επιβεβλημένη, επίκαιρη και επείγουσα πολιτική απόφαση, η οποία πρέπει να ληφθεί άμεσα, προς εναρμονισμό της χώρας με τις τρέχουσες Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, είναι απόλυτα αναγκαία η ένταξη στο Ηλεκτρικό Σύστημα της Περιφέρειας Πελοποννήσου, νέων μονάδων παραγωγής από Αιολική Ενέργεια, με ρυθμό εισαγωγής έως και 100 MW κατ' έτος, έτσι ώστε μέχρι το έτος 2010 να επιτευχθεί υποκατάσταση λιγνιτικής ισχύος αιχμής, από καθαρή Αιολική Ενέργεια, και να προσεγγίσει τα 500 MW στην Πελοπόννησο. Τούτο από διοικητικής πλευράς είναι εφικτό, καθώς η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει ήδη εγκρίνει αντίστοιχο πλήθος ιδιωτικών επενδυτικών σχεδίων.

Διυλιστήρια Κορίνθου

Τα Διυλιστήρια βρίσκονται στους Αγίους Θεοδώρους, και ανήκουν στην εταιρία MOTOR OIL (ΕΛΛΑΣ), Διυλιστήρια ΚΟΡΙΝΘΟΥ Α.Ε. Εκτός από τις βασικές εγκαταστάσεις τα διυλιστήρια συνοδεύονται από βοηθητικές εγκαταστάσεις και εγκαταστάσεις διακίνησης καυσίμων. Στα διυλιστήρια κατεργάζεται αργό πετρέλαιο διαφόρων τύπων, παράγοντας ένα ευρύ φάσμα πετρελαϊκών προϊόντων, εξυπηρετώντας εταιρείες εμπορίας πετρελαίου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ενώ παράγεται ένα μεγάλο φάσμα βασικών και τελικών λιπαντικών. Όσο αναφορά στην διαχείριση των αερίων αποβλήτων της συνολικής εγκατάστασης, ακολουθούνται οι εξής διαδικασίες:

Διαχείριση αερίων αποβλήτων

Σταθμός παρακολούθησης ατμόσφαιρας

Η παρακολούθηση εκπομπών μπορεί να γίνει είτε άμεσα είτε έμμεσα. Με άμεση παρακολούθηση, οι εκπομπές μετριοούνται άμεσα με αναλυτές και ένα κινητό σταθμό μέτρησης ρύπων στην ατμόσφαιρα. Κύριοι ρυπαντές όπως NO_x, H₂S, SO₂ υδρογονάνθρακες και ολικά αιωρούμενα στερεά καταγράφονται συνεχώς. Επιπλέον η κατεύθυνση ανέμου και η ταχύτητα, η θερμοκρασία και η υγρασία δίνουν την ακριβή εικόνα της διασποράς των αερίων στην περιοχή που περιβάλλει το Διυλιστήριο. Έμμεση παρακολούθηση μπορεί να γίνει με χρήση υπολογιστικών μεθόδων σε συνδυασμό με μέτρηση της εκπομπής σχετικών παραμέτρων. Η τακτική επιθεώρηση του εξοπλισμού μέτρησης από τους χειριστές της εγκατάστασης και τους Μηχανικούς Περιβάλλοντος θεωρείται σημαντική και ένας παράγοντας κλειδί για το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Καθαρισμός αερίου καυσίμου

Τα αέρια που χρησιμοποιούνται ως καύσιμο στο Διυλιστήριο κατεργάζονται με αμίνη για την αφαίρεση του υδρόθειου και μείωση εκπομπών του SO₂ πριν την είσοδό τους στο σύστημα αερίου καυσίμου. Τα πλούσια σε H₂S αέρια κατεργάζονται κατ' αρχήν στις μονάδες Claus για την μετατροπή του θείου σε στερεά κατάσταση και εν συνεχεία σε μία δεύτερη μονάδα (Tail Gas Clean-up Unit), όπου το αέριο υδρογονώνεται σε H₂S, το οποίο διαχωρίζεται αφού δεσμευθεί. Η απόδοση της διεργασίας είναι πάνω από 99%. Δύο μονάδες μετατροπής του θείου σε στερεό είναι εγκατεστημένες στο Διυλιστήριο, οι οποίες λειτουργούν με μοιρασμένο

φορτίο. Αν μία μονάδα σταματά για κάποιο λόγο, τότε το κύριο μέρος του φορτίου της, μπορεί να μεταφερθεί στην άλλη, που λειτουργεί μέχρι να ελαχιστοποιηθεί η αύξηση εκπομπών. Αν απαιτείται, οι αλλαγές αυτές μπορούν να γίνουν στις κύριες μονάδες λειτουργίας, για μείωση της ποσότητας του παραγόμενου H₂S.

Πυρσοί και καπνοδόχοι

Δύο πυρσοί χρησιμοποιούνται – ο πυρσός λιπαντικών, 80μ ύψους και ο πυρσός καυσίμων 100μ ύψους – για ασφαλή και περιβαλλοντικά φιλικό έλεγχο των αποτιέσεων του εξοπλισμού, σε περιπτώσεις εκτάκτων καταστάσεων. Η διασπορά των καπναερίων από τις κύριες μονάδες στην ατμόσφαιρα επιτυγχάνεται μέσω κεντρικών καπνοδόχων περίπου 85μ ύψους. Έκχυση ατμού γίνεται για την μεγιστοποίηση της απόδοσης καύσης και την ελαχιστοποίηση άκαυστων ή μερικώς άκαυστων υδρογονανθράκων.

Αύξηση της χρήσης αερίου καυσίμου

Το Διυλιστήριο αυξάνει την χρήση αερίου καυσίμου και μειώνει την χρήση καυσίμου λαδιού με σκοπό να μειώσει τις άμεσες εκπομπές ρυπαντών (π.χ. εκπεμπόμενο SO₂).

Αύξηση της απόδοσης σε ενέργεια

Το Διυλιστήριο βελτιστοποιεί την λειτουργία των φούρνων και λεβήτων με έλεγχο των κρίσιμων παραμέτρων ενώ γίνεται συνεχής παρακολούθηση της θερμοκρασίας και της συγκέντρωσης του οξυγόνου των καπναερίων για βελτιστοποίηση της καύσης. Παράλληλα γίνεται ελαχιστοποίηση των απωλειών θερμότητας των καυσαερίων μέσω παραγωγής ατμού.

Μείωση NO_x

Καυστήρες μειωμένων εκπομπών NO_x είναι εγκατεστημένοι σε νέους φούρνους αλλά και στους παλιούς, όπου είναι εφικτή η αντικατάστασή τους, ώστε να μειώνεται η δημιουργία NO_x.

Μείωση διαφυγόντων εκπομπών

Γίνεται ελαχιστοποίηση των διαφυγόντων εκπομπών εξοπλισμού μέσω ανίχνευσης των διαρροών και εν συνεχεία υλοποίησης προγραμμάτων επισκευής (LDAR) (μέθοδος EPA 21). Με χρήση αυτής της τεχνικής η συγκέντρωση των αερίων μετράται στην ενδεχόμενη θέση διαρροής στην εγκατάσταση. Σε περίπτωση που καταγράφονται μετρήσεις άνω των 1000ppm, ο εξοπλισμός που διαρρέει παραδίδεται αμέσως προς επισκευή. Όλα τα πτητικά προϊόντα αποθηκεύονται σε δεξαμενές με πλωτή οροφή ενώ η εξωτερική επιφάνεια βάφεται με ανοιχτά χρώματα ώστε να εμποδιστεί η υπερθέρμανση τους. Οι διαχωριστές με βαρύτητας API στην μονάδα κατεργασίας υγρών αποβλήτων έχουν επίσης πλωτά σκέπαστρα.

Στην **Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων**, λόγω του ότι δεν υπήρχε πρόβλημα στην ποιότητας του Ατμοσφαιρικού Αέρα μέχρι και σήμερα, δεν υπάρχει καμία παρακολούθηση των επιπέδων των ατμοσφαιρικών ρύπων. Τα επίπεδα στην περιοχή αυτή είναι χαμηλά και κυμαίνονται κάτω από τα τις οριακές τιμές που έχουν θεσμοθετηθεί και οι οποίες ορίζουν, όπως έχει

αναφερθεί, τις ανώτατες επιτρεπτές συγκεντρώσεις που δεν έχουν επιβλαβή ή δυσμενή επίδραση στον άνθρωπο, τα ζώα, τα φυτά και το περιβάλλον γενικά.

Τη μεγαλύτερη επίδραση στην ατμόσφαιρα, την κατέχει ο τομέας των μεταφορών, ενώ ο κτιριακός τομέας (νοικοκυριά, εμπόριο, υπηρεσίες), αν και συγκριτικά συμβάλει λιγότερο, αυξάνεται συνεχώς. Τέλος ο βιοτεχνικός και βιομηχανικός τομέας εμφανίζει πολύ χαμηλή συνεισφορά λόγω του ότι η βιομηχανική δραστηριότητα στην Περιφέρεια Ιονίων Νησιών είναι πολύ μικρή έως και ανύπαρκτη.

7.1.8.3 Κοινοτικοί στόχοι – προτεινόμενες πολιτικές

Παρά τη μερική αποσύνδεση των ατμοσφαιρικών ρύπων από την οικονομική μεγέθυνση που έχει καταγραφεί τα τελευταία χρόνια, πρέπει να καταβληθούν σημαντικές ακόμη προσπάθειες προκειμένου να διασφαλισθεί μια μόνιμη πτωτική τους πορεία και να επιτευχθούν οι στόχοι που έχουν τεθεί στο πλαίσιο της ΕΕ, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τις εκπομπές NOx και NMVOCs.

Παράλληλα, έμφαση πρέπει να δοθεί στην ουσιαστική βελτίωση της ποιότητας του ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου λόγω και των δυσμενών μετεωρολογικών και γεωμορφολογικών συνθηκών καταγράφονται ακόμη υψηλές συγκεντρώσεις για το όζον, και τα αιωρούμενα σωματίδια PM10. Για τους ρύπους αυτούς ο αριθμός των ημερών υπέρβασης των ορίων που θέτουν οι σχετικές Ευρωπαϊκές Οδηγίες παραμένει ακόμη σε ιδιαίτερος υψηλά επίπεδα. Αντίθετα, σημαντική μείωση συγκεντρώσεων έχει επιτευχθεί στην περίπτωση του διοξειδίου του θείου και του μολύβδου.

Οι βασικές δράσεις για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό με τα μέτρα αντιμετώπισης της κλιματικής μεταβολής και έχουν αιχμή το ενεργειακό τομέα που έχει και εδώ το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για την υποβάθμιση της ποιότητας της ατμόσφαιρας:

- Η αναδιάρθρωση και διαφοροποίηση της προσφοράς ενέργειας με έμφαση στη διεύθυνση του φυσικού αερίου και των ΑΠΕ, τόσο στην ηλεκτροπαραγωγή, όσο και στους τομείς τελικής ζήτησης.
- Η ορθολογική χρήση και εξοικονόμηση ενέργειας στον κτιριακό τομέα με βάση τις κατευθύνσεις που περιέχονται στο σχετικό Πρόγραμμα του ΥΠΕΧΩΔΕ «ΕΝΕΡΓΕΙΑ 2000».
- Η προώθηση νέων τεχνολογιών και καυσίμων, καθώς και μη τεχνικών μέτρων στον τομέα των μεταφορών με ειδικότερο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας της ατμόσφαιρας στο αστικό περιβάλλον.
- Μέτρα για τη βιομηχανία που εκτός από τις δράσεις που αφορούν τη χρήση ενέργειας (υποκατάσταση πετρελαίου με φυσικό αέριο, εξοικονόμηση ενέργειας, προώθηση συμπαραγωγής) περιλαμβάνουν την εφαρμογή Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών στην παραγωγική διαδικασία και Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

7.1.9 Κλιματικοί παράγοντες

7.1.9.1 Γενικά Στοιχεία

Η διεθνής κοινότητα αναγνωρίζοντας τους κινδύνους από μία ενδεχόμενη κλιματική μεταβολή έχει κινητοποιηθεί προκειμένου να αντιστρέψει τις ανησυχητικές τάσεις που εμφανίζουν οι εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου σε παγκόσμιο επίπεδο.

Αφετηρία αυτής της προσπάθειας αποτέλεσε η υπογραφή της Σύμβασης- Πλαίσιο για την Κλιματική Μεταβολή των Ηνωμένων Εθνών (UNFCCC) από το σύνολο σχεδόν των χωρών του πλανήτη, το 1992 στο Ρίο. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη της Σύμβασης, αναγνωρίζοντας την ανεπάρκεια των υποχρεώσεων που απέρρεαν από αυτήν, δρομολόγησαν μία διαδικασία ενδυνάμωσής της που το 1997, στο πλαίσιο της 3ης

Συνόδου τους στο Κυότο, κατέληξε στην υπογραφή του ομώνυμου Πρωτοκόλλου, **Το Πρωτόκολλο του Κυότο** καθορίζει για πρώτη φορά νομικά δεσμευτικούς στόχους για τις αναπτυγμένες χώρες που προβλέπουν για την περίοδο 2008-2012 τη μείωση των εκπομπών των 6 αερίων του θερμοκηπίου (CO₂, CH₄, N₂O, HFC, PFC, και SF₆) κατά 5% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεσμεύτηκε για ποσοστό μείωσης 8%, υποχρέωση η οποία εξειδικεύθηκε για κάθε κράτος μέλος από το Συμβούλιο Υπουργών Περιβάλλοντος τον Ιούνιο του 1998. Ο διαφοροποιημένος στόχος κάθε χώρας είναι δεσμευτικός και προβλέπονται κυρώσεις για τη μη επίτευξη του, ακόμη και αν επιτευχθεί ο συνολικός στόχος της ΕΕ.

Για την Ελλάδα ο στόχος του Κυότο προβλέπει αύξηση των εκπομπών των 6 αερίων του θερμοκηπίου μέχρι την περίοδο 2008-2012 κατά 25% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 (έτος αναφοράς για τα αέρια HFC, PFC και SF₆, είναι το 1995). Αν και αυξητικός, σε αντίθεση με την πλειονότητα των κρατών μελών που υποχρεούνται σε μειώσεις, ο στόχος αυτός δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί δεδομένου ότι η αυθόρμητη τάση των εκπομπών οδηγεί περίπου σε διπλάσιο ποσοστό αύξησης.

Στο **Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Πελοποννήσου** το κλίμα που επικρατεί είναι το θαλάσσιο μεσογειακό στις παραθαλάσσιες και πεδινές περιοχές, ενώ προς το εσωτερικό εξελίσσεται σε χερσαίο και σε ορεινό στα ορεινά.

Στη Δυτική Πελοπόννησο η ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται μεταξύ 800 mm στα πεδινά και 1600 mm στα ορεινά, με μέση ετήσια τιμή για το διαμέρισμα 1100 mm και μέσο αριθμό ημερών βροχής 80-120 το χρόνο.

Η μέση ετήσια θερμοκρασία του διαμερίσματος είναι 19°C και το ετήσιο θερμομετρικό εύρος είναι συνήθως μικρότερο από 16°C.

Στο δυτικό τμήμα του **Υδατικού Διαμερίσματος Βόρειας Πελοποννήσου** (ηπειρωτικό και νησιωτικό) επικρατεί θαλάσσιο μεσογειακό κλίμα, στο ανατολικό τμήμα χερσαίο μεσογειακό, ενώ στο ορεινό τμήμα το κλίμα εξελίσσεται σε ορεινό.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις και υπολογισμούς της ΔΕΗ (1980) η μέση ετήσια τιμή της βροχόπτωσης για το ηπειρωτικό τμήμα του διαμερίσματος είναι 860 mm.

Στο νησιωτικό τμήμα εκτιμάται ότι η μέση βροχόπτωση είναι 950 mm.

Η ετήσια βροχόπτωση κυμαίνεται στα παράλια του ηπειρωτικού τμήματος μεταξύ 500 και 800 mm, στο νησιωτικό μεταξύ 1 000 και 1 200 mm ενώ στις ορεινές περιοχές ξεπερνά τα 1 200 mm (ΥΒΕΤ, 1989). Ο μέσος αριθμός ημερών βροχής κυμαίνεται από 80 έως 110 το χρόνο. Τα χαμηλότερα ύψη βροχής παρατηρούνται στις ανατολικές περιοχές.

Η μέση ετήσια θερμοκρασία του διαμερίσματος είναι 18-18.5°C στο ηπειρωτικό τμήμα και 18-19°C στο νησιωτικό. Το ετήσιο θερμομετρικό εύρος κυμαίνεται από 16°C στα δυτικά μέχρι 18°C στα ανατολικά και 18-20°C στα ορεινά. Στο νησιωτικό τμήμα το ετήσιο θερμομετρικό εύρος είναι λίγο πάνω από 15°C.

Στο ανατολικό τμήμα του **Υδατικού Διαμερίσματος Ανατολικής Πελοποννήσου**, η θερμοκρασία κατά μέσο όρο κυμαίνεται από 21 ως 33°C το καλοκαίρι και από 6 ως 15°C το χειμώνα. Στο βόρειο και κεντρικό τμήμα η θερμοκρασία κυμαίνεται από 16 ως 30°C το καλοκαίρι και από 2 ως 10°C το χειμώνα κατά μέσο όρο. Ελάχιστες είναι οι μέρες με αρνητική θερμοκρασία. Ο πιο θερμός μήνας είναι ο Ιούλιος και ο πιο ψυχρός ο Ιανουάριος. Η μέση ετήσια θερμοκρασία μεταβάλλεται από περίπου 18°C στα παράλια ως 14°C στα ορεινά.

Το μέσο ετήσιο ύψος των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων στο Υδατικό Διαμέρισμα είναι 774 mm. Ως ενδεικτικές τιμές της ετήσιας σημειακής βροχόπτωσης αναφέρονται τα 489 mm στο σταθμό Άστρους και τα 780 mm στο σχετικά ορεινό σταθμό Τρίπολης. Οι περισσότερες βροχές πέφτουν κατά τη χειμερινή και εαρινή περίοδο. Οι χιονοπτώσεις είναι συνηθισμένο φαινόμενο και λαμβάνουν χώρα κατά την περίοδο Σεπτεμβρίου-Απριλίου. Οι χαλαζοπτώσεις είναι σπάνιες.

Η μέση ετήσια νέφωση κυμαίνεται από 2.1 όγδοα στα παράλια ως 3.7 όγδοα στα ορεινά.

Ο αριθμός των αίθριων ημερών είναι από 100 ως 120 ετησίως, ενώ ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών βροχής είναι από 40 στα παράλια ως πάνω από 100 στα ορεινά. Ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών χιονιού κυμαίνεται από τιμές μικρότερες της ημέρας στα παράλια ως πάνω από 9 στα ορεινά. Αντίστοιχα ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών ομίχλης κυμαίνεται από τιμές μικρότερες της ημέρας στα παράλια ως πάνω από 30 στα ορεινά.

Η μέση ετήσια σχετική υγρασία λαμβάνει τιμές 65-75% το χειμώνα και 47-66 % το καλοκαίρι στα ανατολικά. Στα κεντρικά και βόρεια οι αντίστοιχες τιμές είναι 45-50% και 65-80%.

Στο **Υδατικό Διαμέρισμα Δυτικής Στερεάς Ελλάδας** η μέση ετήσια θερμοκρασία κυμαίνεται από 17 ως 18°C. Το ετήσιο θερμομετρικό εύρος κυμαίνεται από 18 ως 19°C, ενώ στα ορεινά ξεπερνά τους 20°C. Οι πιο θερμοί μήνες είναι ο Ιούλιος και ο Αύγουστος και οι πιο ψυχροί ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος.

Το ύψος των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων στο Υδατικό Διαμέρισμα είναι το δεύτερο στη χώρα μετά από εκείνο του Υδατικού Διαμερίσματος Ηπείρου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το διαμέρισμα βρίσκεται στην ομβροπλευρά της χώρας. Το μέσο περίπου στα παράκτια και

πεδινά και φτάνει τα 1 400 mm στα ορεινά, ενώ σε μεγάλα υψόμετρα ξεπερνά τα 1 800 mm. Ως ενδεικτικές τιμές της ετήσιας βροχόπτωσης αναφέρονται τα 934 mm στο σταθμό Αγρινίου και τα 1 751 mm στον ορεινό σταθμό Μαυρομάτας.

Η πιο βροχερή περίοδος είναι από το Νοέμβριο ως το Φεβρουάριο, ενώ οι πιο ξηροί μήνες είναι ο Ιούλιος και ο Αύγουστος. Οι χιονοπτώσεις είναι έντονες στα ορεινά του υδατικού διαμερίσματος. Οι μέρες χιονόπτωσης αυξάνουν από τα παράλια προς το εσωτερικό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών χιονιού στο Μεσολόγγι είναι 0.4, στη Ναύπακτο 0.5, στη Λευκάδα 0.6, στο Αγρίνιο 0.9.. Οι χαλαζοπτώσεις είναι επίσης συχνές κατά τους χειμερινούς και ανοιξιάτικους μήνες.

Η μέση ετήσια νέφωση κυμαίνεται από 4 ως 5 βαθμίδες, με τις ψηλότερες τιμές να εμφανίζονται στην ενδοχώρα και τις χαμηλότερες στα παράκτια.

Ο αριθμός των αίθριων ημερών κυμαίνεται από 120 ως 140 στα παράκτια (Μεσολόγγι 128) και από 80 ως 120 στο εσωτερικό.

Η μέση ετήσια σχετική υγρασία κυμαίνεται από 65% στα παράκτια (65 και 68% για τους σταθμούς της Ναυπάκτου και του Μεσολογγίου αντίστοιχα), ενώ στο εσωτερικό παρατηρούνται ανάλογες τιμές.

Στο νότιο τμήμα του υδατικού διαμερίσματος εμφανίζεται ξηρή περίοδος 5 ως 6 μηνών, η οποία όμως μειώνεται βαθμιαία προς τα ανατολικά (Πίνδος) σε 1 μήνα ή και λιγότερο, για να αυξηθεί πάλι σε 1 ως 2 μήνες προς την πλευρά της ομβροσκιάς.

Στα παράκτια κατά την ξηρή περίοδο επικρατούν οι βορειοδυτικοί άνεμοι. Τους υπόλοιπους μήνες πνέουν βόρειοι, βορειοδυτικοί, νότιοι και νοτιοδυτικοί άνεμοι. Ειδικά στην περιοχή του Μεσολογγίου, το καλοκαίρι επικρατούν οι βορειοδυτικοί άνεμοι και τον υπόλοιπο χρόνο οι βορειοανατολικοί.

Το κλίμα της **Κέρκυρας** περιλαμβάνεται μεταξύ των πλέον εύκρατων κλιμάτων της Μεσογείου και ανήκει στον τύπο του θαλάσσιου Μεσογειακού. Αυτό σημαίνει ότι οι βροχές κατά κανόνα περιορίζονται στη χειμερινή περίοδο και ότι οι διαφορές θερμοκρασίας μεταξύ χειμώνα και καλοκαιριού είναι μικρές. Οι ψυχρότεροι μήνες είναι ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος και οι θερμότεροι ο Ιούλιος και ο Αύγουστος.

Η μέση θερμοκρασία της θάλασσας κατά τους χειμερινούς μήνες, από Οκτώβριο μέχρι Απρίλιο είναι ανώτερη της θερμοκρασίας του αέρα, ενώ κατά τους καλοκαιρινούς, από Μάιο μέχρι Σεπτέμβριο, είναι χαμηλότερη.

Αντίστοιχα, η μέση σχετική υγρασία βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα από Οκτώβριο μέχρι Μάιο, οπότε αρχίζει η καθοδική της πορεία μέχρι τον Ιούλιο που παρουσιάζει και τα ελάχιστα επίπεδα. Η σχετική υγρασία της Κέρκυρας είναι σαφώς υψηλότερη από εκείνη των Αθηνών, με αποτέλεσμα τα κλίμα να είναι σημαντικά υγρότερο. Η μέση ετήσια σχετική υγρασία της Κέρκυρας είναι 73,4% ενώ της Δυτικής Ελλάδας 52,5%. Οι μεγαλύτερες διαφορές παρουσιάζονται κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και φθάνουν το 15%.

Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής του νησιού μπορεί σήμερα να εκτιμηθεί με ικανοποιητική ακρίβεια στο ύψος των 1.100 mm, είναι δηλαδή περίπου διπλάσιο του αντίστοιχου ύψους βροχής των περισσότερων περιοχών της Ανατολικής Ελλάδας.

Το μέσο ποσοστό ημερών βροχής ετησίως ανέρχεται σε 36% περίπου. Το 60% περίπου της ετήσιας βροχόπτωσης πέφτει κατά τους μήνες Οκτώβριο έως Ιανουάριο, ενώ οι θερινοί μήνες είναι σχετικά άνομβροι. Η ανομβρία όμως αυτή πολλές φορές διακόπτεται από τοπικές θερινές καταιγίδες, οι οποίες προκαλούν σε μικρό χρονικό διάστημα την πτώση σημαντικών ποσοτήτων βροχής.

Το μεγάλο ύψος βροχής και τα μικρά σχετικά διαστήματα συνεχούς ανομβρίας έχουν συμβάλει σε πολύ σημαντικό βαθμό στη διατήρηση πυκνής βλάστησης στο νησί καθόλη τη διάρκεια του έτους.

Το χιόνι είναι πολύ σπάνιο στην Κέρκυρα, ακόμα και στις υψηλές κορυφές του Παντοκράτορα (900m), ενώ αντίστοιχα υψόμετρα σε άλλες περιοχές της Ελλάδας (π.χ Κρήτη) καλύπτονται από χιόνι για μεγάλα διαστήματα.

Το χαλάζι είναι σπάνιο στην Κέρκυρα και συμβαίνει συνήθως την χειμερινή περίοδο. Πολλές φορές όμως έχει συμβεί χαλάζι και κατά τη διάρκεια της άνοιξης προκαλώντας σημαντικές ζημιές στη γεωργία.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του κλίματος της Κέρκυρας είναι οι καταιγίδες, οι οποίες εμφανίζονται με συχνότητα πολύ μεγαλύτερη από άλλες περιοχές της Ελλάδας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι ο μέσος ετήσιος αριθμός ημερών καταιγίδας στην Κέρκυρα είναι 4 φορές μεγαλύτερος από ότι στην Αθήνα και 5 φορές μεγαλύτερος από το Ηράκλειο Κρήτης.

Όσον αφορά στους ανέμους, η Κέρκυρα χαρακτηρίζεται από πολύ μεγάλες περιόδους νηνεμίας και ανέμων μικρής έντασης. Το ετήσιο ποσοστό νηνεμίας ανέρχεται σε 41%, σε σύγκριση με 20% περίπου για την Αθήνα, τη Ρόδο και το Ηράκλειο, και 10% για τις Κυκλάδες. Το μέγιστο ποσοστό νηνεμίας εμφανίζεται τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο και το ελάχιστο τον Φεβρουάριο.

Οι ισχυροί άνεμοι πνέουν με ελάχιστη συχνότητα στη Κέρκυρα (0,09%). Το ποσοστό σημαίνει ότι μπορεί να περάσει και ένας χρόνος χωρίς να εμφανισθεί ισχυρός άνεμος στην Κέρκυρα.

Από άποψη συχνότητας κατεύθυνσης, οι άνεμοι που πνέουν στην Κέρκυρα κατά την περίοδο του χειμώνα είναι Νοτιοανατολικοί, Νότιοι και μερικές φορές Νοτιοδυτικοί. Κατά το καλοκαίρι οι άνεμοι είναι συνήθως Δυτικοί, Ανατολικοί και Νοτιοδυτικοί.

Όσον αφορά στη νέφωση, η Κέρκυρα έχει ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά νεφοσκεπών ημερών της Ελλάδας. Η μέση ετήσια νέφωση σε δέκατα ανέρχεται σε 5,2, σε σύγκριση με 4,2 της Αθήνας και 3,2 περίπου της Ρόδου. Ο ετήσιος αριθμός νεφοσκεπών ημερών (νέφωση ≥ 1) ανέρχεται σε περίπου 79, ενώ ο ετήσιος αριθμός των μερικώς νεφοσκεπών ημερών σε 173. Επομένως, μόνο το 30% των ετησίων ημερών είναι αίθριες.

Η μέση ετήσια ηλιοφάνεια της Κέρκυρας ανέρχεται σε 2.588 ώρες. Αν και δεν είναι βεβαίως από τις υψηλότερες της χώρας, της οποίας η ετήσια ηλιοφάνεια κυμαίνεται μεταξύ 2.300 και 3.100 ωρών, είναι όμως αρκετά υψηλή σε σχέση με τα υπόλοιπα τουριστικά θέρετρα της Μεσογείου.

7.1.9.2 Βιοκλιματικά στοιχεία

Οι επί μέρους κλιματολογικοί παράγοντες (άνεμος, θερμοκρασία, βροχή, σχετική υγρασία), δεν δρουν μεμονωμένα αλλά συνεπιδρούν με άλλες περιβαλλοντικές παραμέτρους τόσο πάνω στα δένδρα όσο και στη βλάστηση γενικότερα.

Όπως φαίνεται στο Χάρτη 7.5 που ακολουθεί:

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων ανήκει στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ήπιους κατά κύριο λόγο χειμώνες ως και θερμοίς (Κέρκυρα).

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανήκει κατά κύριο λόγο στον ύφυγρο βιοκλιματικό όροφο με χειμώνες ήπιους στα παράλια και ψυχρούς στην ενδοχώρα. Μεγάλο τμήμα του Νομού Αχαΐας ανήκει στον υγρό βιοκλιματικό όροφο με ψυχρούς ως και δριμείς χειμώνες.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου χαρακτηρίζεται από ποικιλία βιοκλιματικών ορόφων: οι ανατολικές της ακτές καθώς και τα παράλια του Λακωνικού Κόλπου ανήκουν στην ημίξηρο βιοκλιματικό όροφο. Ο νομός Μεσσηνίας ανήκει κατά κύριο λόγο στον ύφυγρο βιοκλιματικό όροφο με χειμώνες ήπιους ως και θερμοίς. Ο Νομός Αρκαδίας εμφανίζει μεγάλη ποικιλία βιοκλιματικών ορόφων (ημιξηρος βιοκλιματικός όροφος στα παράλια, ύφυγρος στην ενδοχώρα και υγρός στα ορεινά με ήπιους ως και δριμείς χειμώνες)

Στο Χάρτη 7.6, που ακολουθεί παρουσιάζονται οι χαρακτήρες του βιοκλίματος σε σχέση με τον αριθμό των βιολογικώς ξηρών ημερών κατά τη θερμή και ξηρά περίοδο.

Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας στα νότια παράλια του εμφανίζει ασθενή θερμο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος. Στα δυτικά καθώς και στην ενδοχώρα εμφανίζει έντονο μέσο-μεσογειακό χαρακτήρα ενώ στα ανατολικά εμφανίζει ασθενή μέσο-μεσογειακό χαρακτήρα. Ο Νομός Ηλείας εμφανίζει κατά κύριο λόγο έντονο μέσο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος. Ο Νομός Αχαΐας εμφανίζει στα παράλια του ασθενή θερμο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος ενώ στην ενδοχώρα έντονο ως και ασθενή μέσο-μεσογειακό χαρακτήρα.

Οι Νομοί Αργολίδος και Κορινθίας εμφανίζουν ασθενή ως και έντονο θερμο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος στα παράλια και ασθενή ως και έντονο μεσο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος στην ενδοχώρα. Ο Νομός Αρκαδίας χαρακτηρίζεται κατά κύριο λόγο από ασθενή ως και έντονο μεσο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος. Οι Νομοί Μεσσηνίας και Λακωνίας χαρακτηρίζονται από ασθενή θερμο-μεσογειακό και έντονο μεσο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος

Ο Νομός Κέρκυρας εμφανίζει ασθενή μέσο-μεσογειακό χαρακτήρα, ο Νομός Λευκάδος εμφανίζει ασθενή ως και έντονο μεσο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος, ο Νομός Κεφαλληνίας εμφανίζει ασθενή θερμο-μεσογειακό χαρακτήρα, ασθενή ως και έντονο μεσο-

μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος. Ο Νομός Ζακύνθου εμφανίζει ασθενή θερμο-μεσογειακό και έντονο μεσο-μεσογειακό χαρακτήρα βιοκλίματος.

7.1.9.3 Κλιματικές Αλλαγές

Θερμοκρασία

Γενικά Στοιχεία

Η διαπιστωμένη αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του αέρα, ιδιαίτερα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, αποτελεί μία από τις πιο ξεκάθαρες ενδείξεις κλιματικής αλλαγής σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι επιπτώσεις από την άνοδο της θερμοκρασίας περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων τη μείωση της βιοποικιλότητας, το λιώσιμο των πάγων και την εμφάνιση νέων απειλών για την υγεία του ανθρώπου. Επιπλέον, η θερμοκρασιακή άνοδος μπορεί να επηρεάσει καταστρεπτικά τομείς της οικονομίας όπως, η δασοκομία, η γεωργία και ο τουρισμός, σε μεγάλες περιοχές παγκοσμίως και κυρίως αυτές των μέσων γεωγραφικών πλατών. Βέβαια, κάποιοι οικονομικοί τομείς όπως ο τουρισμός για παράδειγμα είναι δυνατόν να ωφεληθούν αν η κλιματική αλλαγή οδηγήσει σε βελτίωση των συνθηκών σε τοπικό επίπεδο. Κατά συνέπεια, τα αποτελέσματα στην οικονομική δραστηριότητα μπορεί να είναι ακόμη και αντίστροφα σε διαφορετικά σημεία της Ευρώπης.

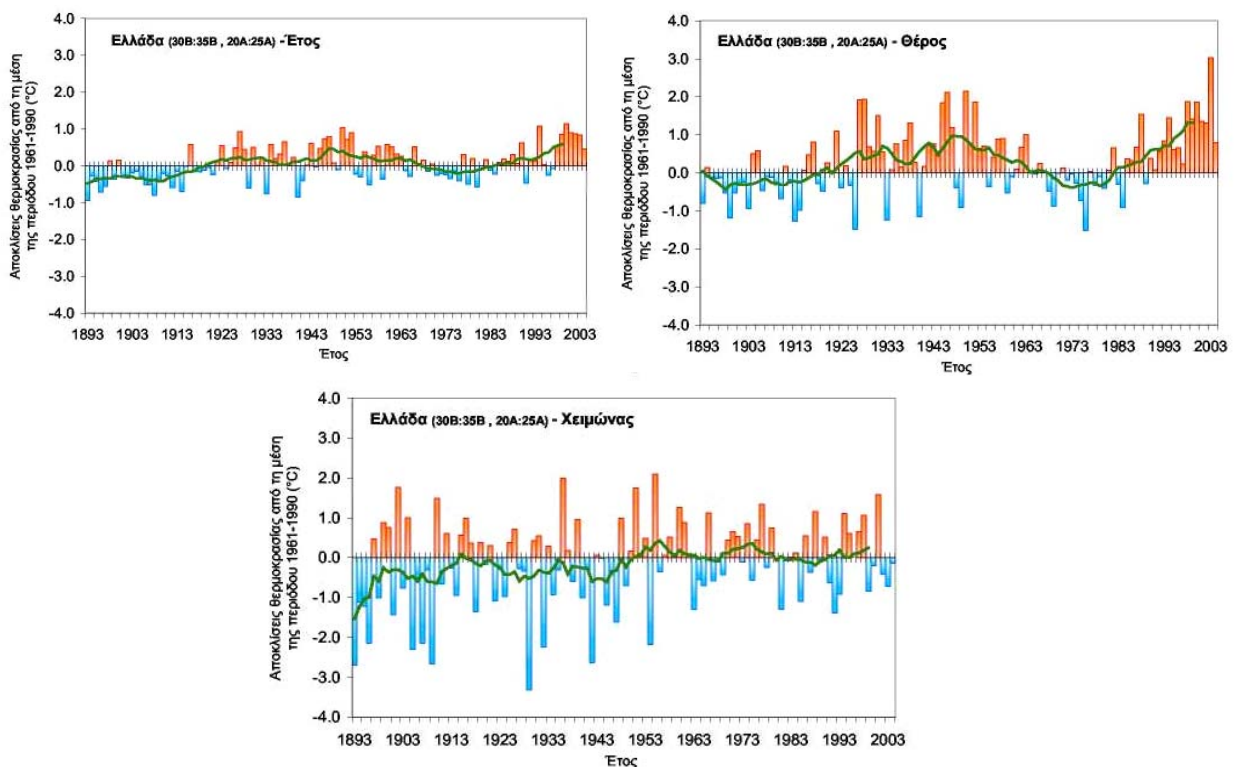
Υπάρχουν πλέον σαφή στοιχεία που συνδέουν τις ανθρωπογενείς εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, κυρίως, με την καταγεγραμμένη άνοδο της θερμοκρασίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Φυσικοί παράγοντες όπως οι ηφαιστειακές εκρήξεις ή η μεταβολή της ηλιακής δραστηριότητας μπορούν να εξηγήσουν σε μεγάλο βαθμό τη διακύμανση της θερμοκρασίας έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα αλλά μόνο σε πολύ μικρό βαθμό συνδέονται με την παρατηρούμενη αυξητική τάση των τελευταίων δεκαετιών. Η αβεβαιότητα στην εκτίμηση της μελλοντικής εξέλιξης της θερμοκρασίας οφείλεται κυρίως σε κενό γνώσης των μηχανισμών του κλιματικού συστήματος, όπως η κλιματική ευαισθησία και η εποχική θερμοκρασιακή διακύμανση.

Ελλαδικός Χώρος

Σύμφωνα με τη μελέτη των Klein Tank et al. (2002b) η Ελλάδα διαφοροποιείται όσον αφορά στις τάσεις της θερμοκρασιακής αύξησης, από τις περισσότερες περιοχές της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, η ευρύτερη περιοχή (Ελλάδα και δυτική Τουρκία) δεν εμφανίζει στατιστικά σημαντικές τάσεις αύξησης της θερμοκρασίας, ενώ σε μερικές περιπτώσεις παρουσιάζεται ακόμη και τάση ψύξης στο τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα.

Με το προηγούμενο αποτέλεσμα συμφωνεί και η έρευνα των Mitchell and Hulme (2000), οι οποίοι με βάση τις μηνιαίες τιμές θερμοκρασίας σε πλέγμα 0.5° υπολόγισαν την τάση της μέσης ετήσιας τιμής για κάθε χώρα στον πλανήτη από το 1901 έως το 1998, η οποία για την Ελλάδα είναι αρνητική, -0.1 °C.

Εντούτοις, αναλύοντας, τα δεδομένα της περιοχής 35°-40° Βόρειο πλάτος και 20°- 25° Ανατολικό μήκος, για τη μέση θερμοκρασία αέρα (CRU, 2004a) σε πλέγμα 5° x 5° προκύπτει ανοδική τάση τόσο σε ετήσια βάση όσο και σε εποχική. Ο ρυθμός ανόδου κατά τη χειμερινή περίοδο είναι μεγαλύτερος από αυτόν της θερινής, ο οποίος προσεγγίζει τον ετήσιο (0.06 έναντι 0.04 °C/ δεκαετία), ακολουθώντας την αντίστοιχη συμπεριφορά της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Απότομη μεταβολή της θερμοκρασίας, η οποία θεωρείται ότι σηματοδοτεί την έναρξη της περιόδου θέρμανσης, εντοπίζεται στις αρχές - μέσα της δεκαετίας του 1920 για τα ετήσια και τα χειμερινά δεδομένα. Η θερινή περίοδος παρουσιάζει μια έντονη περίοδο ψύξης η οποία αρχίζει στα μέσα της δεκαετίας του 1950 και αντικαθίσταται από έντονη θέρμανση στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Η περίοδος ψύξης των δεκαετιών 1950-1990 παρατηρείται και στα ετήσια δεδομένα, σαφώς αμβλυμένη όμως λόγω της υψηλής μεταβλητότητας της θερμοκρασίας κατά την χειμερινή περίοδο (βλέπε σχήμα)

Δεδομένης της ασυμφωνίας μεταξύ των υπολογιζόμενων τάσεων που προκύπτουν από τη χρήση πλεγματικών δεδομένων διαφορετικών αναλύσεων, έγινε μελέτη τάσεων των χρονοσειρών θερμοκρασίας εννέα μετεωρολογικών σταθμών της Ελλάδας: Θεσσαλονίκη-ΑΠΘ, Κέρκυρα, Ιωάννινα, Λάρισα, Μυτιλήνη, **Αραξος**, Αθήνα-ΕΑΑ, Μεθώνη, Ηράκλειο

Η ανάλυση των ετήσιων μέσων θερμοκρασιών συγκλίνει στην ύπαρξη μιας γενικότερης περιόδου ψύξης σε όλη τη χώρα. Η περίοδος αυτή ξεκινά στα μέσα της δεκαετίας του 1950 από την Β. Ελλάδα και σταδιακά εμφανίζεται και στα νοτιότερα τμήματα της χώρας όπου ανιχνεύεται στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Σε παρόμοιο συμπέρασμα έχουν καταλήξει και παλαιότερες μελέτες ανιχνεύοντας έναρξη ψυχρής περιόδου περί το μέσον της δεκαετίας του 1950 έως το τέλος της δεκαετίας του 1960 (Giles and Flocas, 1984; Proedrou et al., 1997; Μακρογιάννης κ. α., 1998; Feidas et al., 2004). Οι πιο χαμηλές ετήσιες θερμοκρασίες εμφανίστηκαν στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1970 έως και τις αρχές του 1980 λόγω κυρίως των

πολύ ψυχρών καλοκαιριών και φθινοπώρων. Από τα μέσα προς τέλη του '90, όμως (σε μερικούς σταθμούς λίγο νωρίτερα), παρατηρείται συνεχής ανάκαμψη των θερμοκρασιών, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγεί ακόμη και σε αναστροφή των αρνητικών τάσεων η οποίες έχουν καταγραφεί στις προγενέστερες μελέτες.

Εξετάζοντας τις χρονοσειρές του ΕΑΑ και ΑΠΘ (1893 - σήμερα) οι οποίες είναι οι μακρύτερες διαθέσιμες, διαπιστώνεται η ύπαρξη μίας ακόμη περιόδου θέρμανσης με έναρξη περί τα μέσα της δεκαετίας του 1910 - 1920, σε συμφωνία με παλαιότερα ευρήματα των Giles and Flocas (1984) για το σταθμό της Λάρισας.

Κατά τη θερινή περίοδο η μέση θερμοκρασία ακολούθησε τη γενική τάση ψύξης η οποία ξεκίνησε από τα τέλη του 1950 έως τα μέσα του 1960, φτάνοντας σε ελάχιστο περί το 1975 - 1980, παρουσιάζοντας, εν συνεχεία, ανάκαμψη. Η ανάκαμψη αυτή είναι ιδιαίτερα ισχυρή και οδηγεί, στη συντριπτική πλειοψηφία των σταθμών, σε αναστροφή των υπολογιζόμενων τάσεων από αρνητικές, θεωρώντας δεδομένα έως το 1993, σε θετικές προσθέτοντας τα στοιχεία έως το 2001. Η θερμή αυτή περίοδος αρχίζει τη δεκαετία του 1990 (Proedrou et al., 1997; Feidas et al., 2004).

Η προσθήκη των δεδομένων των τελευταίων ετών, έως και το 2004, αναδεικνύει μια υποχώρηση της αυξητικής αυτής τάσης, σε ορισμένους σταθμούς, να εμφανίζεται μετάπτωση σε αρνητικές τάσεις.

Αντίθετα, **κατά τη χειμερινή περίοδο**, για την τελευταία δεκαετία, παρατηρούνται αρνητικές τάσεις (ψύξη) σε όλους τους εξεταζόμενους σταθμούς εκτός από αυτόν του ΕΑΑ. Η περίοδος μείωσης των χειμερινών θερμοκρασιών φαίνεται να αρχίζει στα μέσα της δεκαετίας του 1960 έως και τη δεκαετία του 1980.

Εξετάζοντας και σε αυτήν την περίπτωση τις μακρύτερες διαθέσιμες χρονοσειρές, του ΕΑΑ και του ΑΠΘ (1893 - σήμερα), διαπιστώνεται η ύπαρξη μίας ακόμη περιόδου ψύξης των χειμερινών θερμοκρασιών που άρχισε τη δεκαετία του 1920. Με βάση τα προηγούμενα, η ανάκαμψη της πτωτικής τάσης στις ετήσιες τιμές των θερμοκρασιών που παρατηρείται σε αρκετούς σταθμούς μετά το 1990, παρά το γεγονός της σημαντικής ελάττωσης των χειμερινών θερμοκρασιών, φαίνεται να προκαλείται από την εντονότερη θέρμανση κατά τη θερινή περίοδο. Επίσης, σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα των Giles and Flocas (1984), σύμφωνα με τα οποία οι χαμηλές θερμοκρασίες στις αρχές της δεκαετίας του '70 στην Ελλάδα οφείλονται κυρίως στις πολύ ψυχρές καλοκαιρινές και φθινοπωρινές περιόδους, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η γενική μεταβολή των μέσων ετήσιων θερμοκρασιών στην Ελλάδα από το 1970 έως και σήμερα οφείλεται κυρίως στη μεταβολή των θερινών θερμοκρασιών, κάτι που υποδεικνύουν και τα πλεγματικά δεδομένα.

Υετός

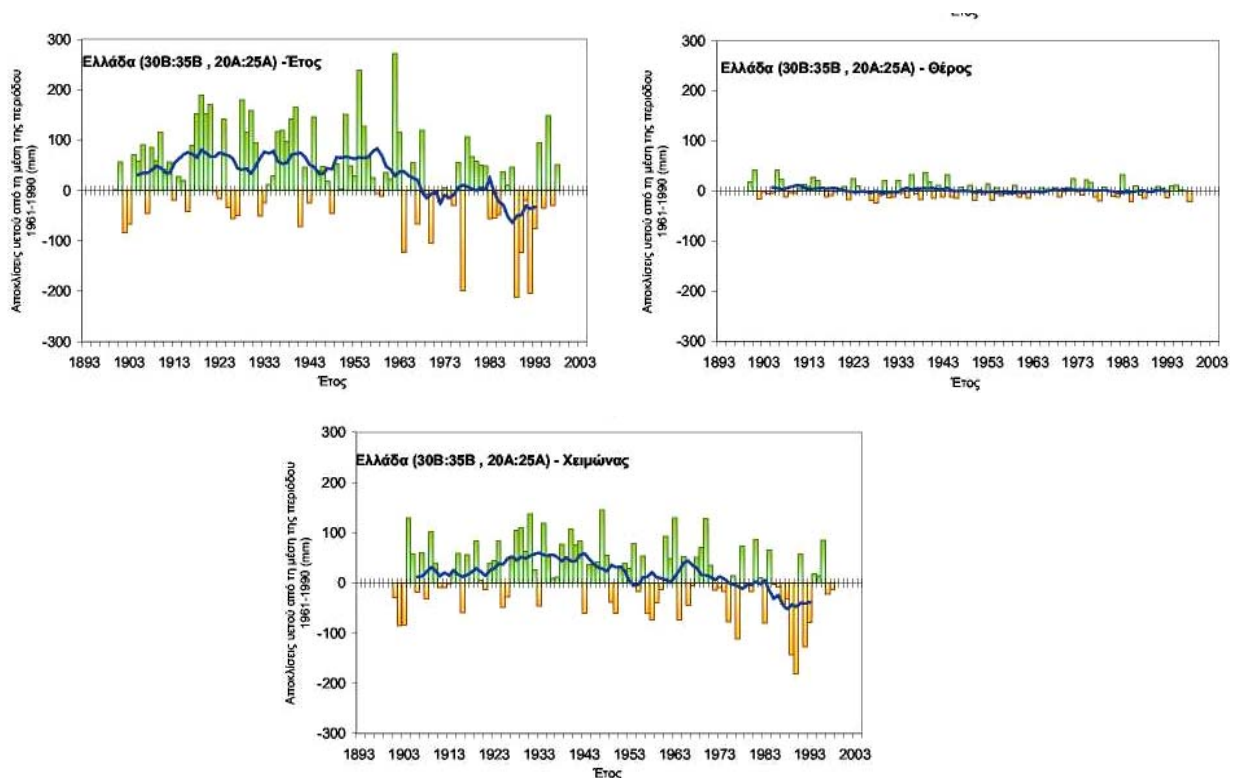
Γενικά Στοιχεία

Με τον όρο υετός εννοούνται όλα τα ατμοσφαιρικά κατακρημνίσματα: βροχή, χιόνι και χαλάζι. Μεταβολές της μέσης ποσότητας του υετού μπορεί να επιφέρουν σημαντικές επιπτώσεις στα οικοσυστήματα, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, τη γεωργία και τους υδάτινους πόρους

γενικότερα. Αλλαγές της ενδο-ετήσιας κατανομής του υετού μπορεί να οδηγήσουν σε αύξηση των πλημμυρικών φαινομένων σε κάποιες περιοχές και εποχές του έτους ή των ξηρασιών σε άλλες. Εναλλαγή πλημμύρων και ξηρασιών μπορεί να εμφανιστεί ακόμη και στην ίδια περιοχή κατά τη διάρκεια του έτους (π.χ. θερινές ξηρασίες και χειμερινές πλημμύρες).

Ελλαδικός Χώρος

Για τον Ελλαδικό χώρο οι διάφορες μελέτες φαίνεται να συγκλίνουν σε σαφή μείωση των βροχοπτώσεων κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Αυτό είναι εμφανές και στα πλεγματικά δεδομένα υετού για την Ελλάδα (επόμενο σχήμα).

Σχήμα 7.12. Αποκλίσεις ετήσιου, θερινού (IIA) και χειμερινού (ΔΙΦ) ύψους υετού από τις αντίστοιχες μέσες τιμές της περιόδου 1961 – 1990 στην Ελλάδα και 11ετείς κινητοί μέσοι

Οι τάσεις είναι αρνητικές για όλες τις εξεταζόμενες περιόδους, σε αντίθεση με ότι ισχύει, κατά μέσο όρο, για την Ευρώπη, ενώ βρίσκονται σε συμφωνία με τη γενικότερη συμπεριφορά της Μεσογείου. Μάλιστα, όσον αφορά στο έτος και στη χειμερινή περίοδο, οι τάσεις είναι στατιστικά σημαντικές (-8 και -5 mm/δεκαετία αντίστοιχα) και οι περίοδοι μείωσης φαίνεται να ξεκινούν εντός της δεκαετίας του 1970.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης των Κανδύλη κ.ά (1994) για 13 σταθμούς της Ελλάδας, κατά τη χρονική περίοδο 1894-1992 το ετήσιο ύψος υετού παρουσιάζει θετική τάση μεταβολής (αύξηση), κατά τη χρονική περίοδο 1894-1940, ενώ παρουσιάζει αρνητική τάση κατά τη χρονική περίοδο 1950-1992, στο σύνολο σχεδόν των σταθμών. Παράλληλα και οι Amanatidis et al. (1992) ανιχνεύουν τάση μείωσης των βροχοπτώσεων τα τελευταία χρόνια της περιόδου 1951-1990, εξετάζοντας βροχομετρικά δεδομένα 26 σταθμών της Ελλάδας ομοιόμορφα κατανεμημένων.

Συνολικά η επικρατούσα τάση για τον υετό στον Ελλαδικό χώρο είναι αρνητική τόσο σε ετήσια όσο και σε εποχική βάση, φθάνοντας μάλιστα ιδιαίτερα υψηλές τιμές σε ορισμένους νησιωτικούς σταθμούς (Κέρκυρα -64 mm/δεκαετία και Μυτιλήνη -52 mm/δεκαετία).

Η έναρξη της πτωτικής πορείας του ετήσιου υετού κυμαίνεται, ανάλογα με το σταθμό εντός της περιόδου 1965-1985. Για τον χειμερινό υετό η αντίστοιχη διαφοροποίηση της περιόδου έναρξης είναι μικρότερη, κυμαίνόμενη από το 1965 έως το 1975.

Οι παραπάνω παρατηρήσεις βρίσκονται σε συμφωνία με τη γενικότερη διαπίστωση της μείωσης της κυκλωνικής δραστηριότητας κατά τη χειμερινή περίοδο πάνω από την Ελλάδα (Feidas et al., 2004).

7.1.9.4 Κοινοτικοί στόχοι – προτεινόμενες πολιτικές

Οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου εξακολουθούν να αυξάνονται με ρυθμούς που δυσχεραίνουν τη συμμόρφωση με το στόχο του Κυότο χωρίς την προσφυγή στους μηχανισμούς που προβλέπει το ομώνυμο Πρωτόκολλο, και ιδιαίτερα στην εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Για την αποσύνδεση της οικονομικής μεγέθυνσης από τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου απαιτείται ένταση των προσπαθειών με αιχμή τον ενεργειακό τομέα, που φέρει και το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για τις εκπομπές CO₂ που είναι και το σημαντικότερο αέριο του θερμοκηπίου. Στόχος πρέπει να είναι η κάλυψη των ενεργειακών αναγκών των καταναλωτών με χαμηλότερη ενεργειακή Κατανάλωση και με πιο καθαρές μορφές ενέργειας, με έμφαση στους τομείς ηλεκτροπαραγωγής και μεταφορών. Ειδικότερα οι σημαντικότερες δράσεις που προβλέπει το Β΄ Εθνικό Πρόγραμμα για την Κλιματική Μεταβολή είναι:

- Η αναδιάρθρωση και διαφοροποίηση της προσφοράς ενέργειας με την επιτάχυνση της διεξόδου του φυσικού αερίου και των ΑΠΕ, τόσο στην ηλεκτροπαραγωγή, όσο και στους τομείς τελικής ζήτησης. Η προώθηση της συμπαραγωγής ηλεκτρισμού-θερμότητας αποτελεί μία άλλη κατηγορία δράσεων, ενώ περιλαμβάνονται και πρόσθετα μέτρα για τον εκσυγχρονισμό και τη σειρά φόρτισης των μονάδων ηλεκτροπαραγωγής.
- Η ορθολογική χρήση και εξοικονόμηση ενέργειας σε όλους τους τομείς τελικής ζήτησης. Οι σχετικές δράσεις αφορούν στην προώθηση τεχνολογιών ανάκτησης ενέργειας, νέων αποδοτικών συσκευών και εξοπλισμού, στη συντήρηση εξοπλισμού, καθώς και σε πρόσθετα μη τεχνικά-μέτρα για τη μείωση της τελικής ενεργειακής ζήτησης με έμφαση στον τομέα των μεταφορών.
- Η προώθηση μέτρων περιορισμού άλλων αερίων του θερμοκηπίου με επίκεντρο τη βιομηχανία και τη γεωργία με στόχο τη δραστική μείωση των αερίων του φθορίου, καθώς και τη συγκράτηση ή και μείωση των εκπομπών του μεθανίου και του υποξειδίου του αζώτου.

7.1.10 Οικονομικά στοιχεία

Στην **Περιφέρεια** Δυτικής Ελλάδος παράγεται 9,7% του προϊόντος του αγροτικού τομέα της χώρας, 3% της μεταποίησης (το 2002 από 4,4% το 1997) και 5% των υπηρεσιών. Με κατά κεφαλή προϊόν 10,4 χιλ. ευρώ το 2003, κατατάσσεται 13η στις περιφέρειες με βάση το κριτήριο αυτό με 75% του μέσου όρου της Ελλάδας. Η θέση της ως προς το κριτήριο αυτό δεν βελτιώνεται, δεδομένου ότι το 1995 της αναλογούσε 83%. Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 61% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ των 25 το 2003 (το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας αντιστοιχεί σε 80,9% σύμφωνα με την Eurostat το έτος αυτό) και έχει, μαζί με την Αν. Μακεδονία και Θράκη και την Ήπειρο τη χαμηλότερη αναλογία. Με δηλωθέν εισόδημα 11,3 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο το 2004 (άνοδος 6%, 86% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοί της πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 696 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Στην περιφέρεια αναλογεί 5,6% των φορολογουμένων (+2% το 2004), 4,8% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+7,6%) και 3,6% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (-0,1%). Η ανεργία αυξήθηκε κατά 3 μονάδες το 2004 στο 12,5% του εργατικού δυναμικού. Στην περιφέρεια αναλογεί 5,4% των συνολικών επενδύσεων στη χώρα το 2002. Την 5ετία 1998-2002 δόθηκαν 195 άδειες λειτουργίας νέων μεταποιητικών επιχειρήσεων, 5% των συνολικών. Στις επιχειρήσεις της αναλογεί 2,7% των επενδύσεων των βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας την περίοδο 2000-2001, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ. Στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην περιοχή αναλογεί ποσοστό 1,6% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών μονάδων της χώρας, 2,3% των κατασκευαστικών και 3,5% των εμπορικών. Της αναλογεί 8,6% των καλλιεργούμενων εκτάσεων στη χώρα και είναι η 1η παραγωγός περιφέρεια πατάτας με 27% της παραγωγής της χώρας, η 2η (μετά την Κεντρική Μακεδονία) παραγωγός καπνού με 20%, η 3η γάλακτος, τυριού και ελαιολάδου με 11%, 10% και 11% αντίστοιχα και η 4η εσπεριδοειδών και τομάτας με 10% και 15% το 2004. Οι πωλήσεις καινούργιων αυτοκινήτων αυξήθηκαν 10% το 2004, στις 10 χιλ. ή 3,5% των συνολικών, με τον αριθμό αυτοκινήτων ανά 100 κατοίκους ακόμη χαμηλό (18 με μέσο χώρας 35). Στα πλαίσια του Γ' ΚΠΣ (2000-2006), ο προϋπολογισμός του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας ανέρχεται στα 781 εκατ. ευρώ. Η κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται σε 478,5 εκατ. ευρώ, και από αυτά ως τις 31/12/2004 είχε απορροφηθεί το 33%.

Ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας με κατά κεφαλή προϊόν 9,4 χιλ. ευρώ, κατατάσσεται 43^{ος} με βάση το κριτήριο αυτό με 73% του μέσου όρου της Ελλάδας το 2002 (57% του μέσου όρου της ΕΕ-25). Η συμμετοχή του νομού στο ΑΕΠ της χώρας υποχωρεί ελαφρά, 1,7% το 1995 και 1,5% το 2002. Η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στο συνολικό προϊόν του νομού μειώθηκε από 16% το 1997 στο 14% το 2002 και εκεί παράγεται 3% της συνολικής γεωργικής παραγωγής της χώρας. Στη μεταποίηση αναλογεί το 3,4% του προϊόντος του νομού το 2002 από 2,7% το 1997 και εκεί παράγεται 0,4 % της συνολικής μεταποιητικής παραγωγής της χώρας (0,4% και το 1997). Οι επενδύσεις των βιομηχανικών επιχειρήσεων του νομού μετά από υποχώρηση το 2000, αυξήθηκαν το 2001, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ετήσιας Βιομηχανικής Έρευνας της ΕΣΥΕ, η συμμετοχή τους στο σύνολο της χώρας όμως παραμένει πολύ μικρή. Με δηλωθέν εισόδημα 9,8 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο το 2004 (άνοδος 5%, 74% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοί του πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 472 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Σε αυτόν αναλογεί 1,8% των φορολογουμένων (άνοδος 3% το 2004), 1,4% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+8%)

και 0,8% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (-2%). Η αναλογία 0,9 νέες κατοικίες ανά 100 κατοίκους είναι από τις χαμηλότερες της χώρας (μέσος χώρας 1,2 το 2003). Ανά 100 κατοίκους του αναλογούν μόνο 15 αυτοκίνητα (μέσος όρος χώρας 35 το 2003), αλλά στους δρόμους του γίνονται αναλογικά πολύ περισσότερα τροχαία ατυχήματα (1,6 ανά 1.000 κατοίκους το 2003 με μέσο χώρας 1,4), τα οποία αυξήθηκαν 13% το 2004. Το 2004 οι πωλήσεις καινούργιων αυτοκινήτων αυξήθηκαν 15% στις 2,9 χιλ. και αντιστοιχούσαν στο 1% του συνόλου της χώρας. Είναι η 1η παραγωγός περιοχή καπνού με 20% της συνολικής παραγωγής της χώρας, η 5η στην παραγωγή τυριού με 4%, η 4η κρέατος με 4,5%, η 5η γάλακτος με 3,8% και 9η εσπεριδοειδών με 3% το 2004.

Ο Νομός Αχαΐας με κατά κεφαλή προϊόν 10,8 χιλ. ευρώ κατατάσσεται 33^{ος} με βάση το κριτήριο αυτό με 84% του μέσου όρου της Ελλάδας (65% του μέσου όρου της ΕΕ-25). Με δηλωθέν εισόδημα 13 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο το 2004 (άνοδος 5%, 98% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοι του πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 933 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Σε αυτόν αναλογεί 2,7% των φορολογουμένων (άνοδος 2% το 2004), 2,6% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+7%) και 2,3% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (+0,6%). Έχει την 4η υψηλότερη, μετά την Περιφέρεια Πρωτεύουσας, τις Κυκλάδες και τη Θεσσαλονίκη, αναλογία δηλώσεων Φόρου Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας ανά 1.000 κατοίκους (3,6). Ανά 100 κατοίκους του αναλογούν 24 αυτοκίνητα το 2003 (μέσος χώρας 35) και 1,5 νέες κατοικίες (μέσος χώρας 1,2). Η συμμετοχή του νομού στο αεπ της χώρας υποχωρεί ελαφρά, 2,8% το 1995 και 2,5% το 2002. Στη μεταποίηση αναλογεί το 12% του προϊόντος του νομού το 2002 από 16% το 1997 και εκεί παράγεται 2,5% της συνολικής μεταποιητικής παραγωγής της χώρας (3,7% το 1997). Στις επιχειρήσεις του αναλογεί 2,3% των επενδύσεων των βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας την περίοδο 2000-2001, σύμφωνα με την Ετήσια Βιομηχανική Έρευνα της ΕΣΥΕ, οι οποίες μετά από σημαντική άνοδο την 3ετία 1996-98 την επόμενη 3ετία υποχωρούν. Στη γεωργία αναλογεί το 6,6% του προϊόντος του νομού το 2002 από 7,8% το 1997 και εκεί παράγεται 2,3% του γεωργικού προϊόντος της χώρας (2,4% το 1997). Είναι η 1η παραγωγός περιοχή πατάτας με 16% της παραγωγής της χώρας, η 9η τυριού με 3% και η 13η στην παραγωγή εσπεριδοειδών με 1% (μειωμένη) το 2004. Το 2004 οι πωλήσεις καινούργιων Ι.Χ. αυξήθηκαν 6% στις 6,3 χιλ. Η αναλογία τροχαίων ατυχημάτων ανά 1.000 κατοίκους εμφανίζει καθοδική τάση (1,2 με μέσο όρο χώρας 1,4) και τα τροχαία ατυχήματα μειώθηκαν 12% το 2004. Η ήδη υψηλή αναλογία γιατρών/1.000 κατοίκους βαίνει αυξανόμενη, 5,1 το 2001, η 5η υψηλότερη στη χώρα.

Στη γεωργία του **Νομού Ηλείας** αναλογεί το 25% του προϊόντος του νομού (η 3^η υψηλότερη συμμετοχή) και εκεί παράγεται 3,7% του συνολικού γεωργικού προϊόντος της χώρας (η 7^η υψηλότερη συμμετοχή). Είναι η 2^η παραγωγός περιοχή τομάτας με 12% της παραγωγής της χώρας, η 2^η πατάτας με 10%, η 3^η γάλακτος με 4%, η 6^η εσπεριδοειδών με 6%, η 6^η τυριού με 3% και η 7^η ελαιολάδου με 4,3% της συνολικής παραγωγής το 2004. Στη μεταποίηση αναλογεί το 3,1% του προϊόντος του νομού το 2002 από 3,8% το 1997 και εκεί παράγεται 0,3% της συνολικής μεταποιητικής παραγωγής της χώρας (0,4% το 1997). Με κατά κεφαλή προϊόν 8,1 χιλ. ευρώ κατατάσσεται 50^{ος} με βάση το κριτήριο αυτό με 63% του μέσου όρου της Ελλάδας το 2002 (49% του μέσου όρου της ΕΕ-25). Ανά 100 κατοίκους του αναλογούν 11 αυτοκίνητα (μέσος όρος χώρας 35 το 2003) και 0,5 νέες κατοικίες, η 2η χαμηλότερη αναλογία στη χώρα όπου ο μέσος όρος το 2003 ήταν 1,2. Με δηλωθέν εισόδημα 10 χιλ. ευρώ ανά φορολογούμενο

το 2004 (άνοδος 7%, 76% του μέσου όρου της Ελλάδας), οι φορολογούμενοι του πλήρωσαν κατά μέσο όρο για φόρο εισοδήματος 507 ευρώ, έναντι μέσου όρου χώρας 1.077. Σε αυτόν αναλογεί 1,2% των φορολογουμένων (άνοδος 0,6% το 2004), 0,9% του δηλωθέντος εισοδήματος της χώρας (+8%) και 0,5% του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων (+0,2%). Ο νομός έχει χαμηλή αναλογία μαθητών Ββάθμιας εκπαίδευσης ανά 1.000 κατοίκους (54 με μέσο όρο χώρας 64). Ο νομός έχει μία από τις χαμηλότερες αναλογίες γιατρών ανά 1.000 κατοίκους, 1,9. Το 2004 οι πωλήσεις καινούργιων επιβατικών αυτοκινήτων αυξήθηκαν 15%. Τα τροχαία ατυχήματα μειώθηκαν 16% το 2003 και 19% το 2004, με μείωση στο σύνολο χώρας 1,5% το 2004.

Στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου** παράγεται το 5,5% ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας. Στην Περιφέρεια παράγεται 11% της αγροτικής παραγωγής της χώρας (3η μεγαλύτερη συμμετοχή), 9% της μεταποιητικής και 4,3% των υπηρεσιών. Με κατά κεφαλή προϊόν 14 χιλ. ευρώ το 2003, κατατάσσεται 7η με βάση το κριτήριο αυτό με 100,2% του μέσου όρου της Ελλάδας. Η θέση της ως προς το κριτήριο αυτό βελτιώνεται σταθερά, δεδομένου ότι το 1995 της αναλογούσε 90%. Με το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας να αντιστοιχεί σε 80,9% του μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25 χωρών το 2003 σύμφωνα με την Eurostat, της αναλογεί ΑΕΠ ανά κάτοικο ίσο με 81% του μέσου της ΕΕ-25 και μαζί με άλλες 5 περιφέρειες της χώρας κινδυνεύει να βγει από τον Στόχο 1 για στατιστικούς λόγους: το κατά κεφαλή ΑΕΠ της είναι μεν χαμηλότερο του 75% του μέσου όρου της ΕΕ-15, λόγω της διεύρυνσης όμως, με την ένταξη των φτωχότερων χωρών της Κεντρικής και Αν. Ευρώπης, υπερβαίνει το 75%.

Η ανεργία στην Περιφέρεια αυξήθηκε οριακά το 2004 στο 9,1% του εργατικού δυναμικού, το 4ο χαμηλότερο ποσοστό στη χώρα. Στην περιφέρεια αναλογεί 6% των επενδύσεων στη χώρα το 2002. Την 5ετία 1998-2002 δόθηκαν 145 άδειες λειτουργίας νέων μεταποιητικών επιχειρήσεων, 3% των συνολικών. Στις επιχειρήσεις της αναλογεί 6% των επενδύσεων των βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας την περίοδο 2000-2001, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ. Στις επιχειρήσεις της αναλογεί 1,6% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών μονάδων της χώρας, 3,4% των κατασκευαστικών και 3,2% των εμπορικών. Της αναλογεί 10% των καλλιεργούμενων εκτάσεων (3η στη χώρα) και είναι 1η παραγωγός περιφέρεια εσπεριδοειδών με 47% της παραγωγής, η 2η, μετά την Κρήτη, ελαιολάδου με 21% καθώς και πατάτας με 14%, η 4η μήλων με 5% και η 5η τυριού με 7% το 2004. Οι πωλήσεις καινούργιων αυτοκινήτων αυξήθηκαν 15% το 2004, έχει όμως τη 2η χαμηλότερη αναλογία αυτοκινήτων ανά 100 κατοίκους στη χώρα (18 με μέσο χώρας 35 το 2003).

Ο συνολικός οικονομικά ενεργός πληθυσμός της **Περιφέρειας Πελοποννήσου**, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, παραμένει σχεδόν σταθερός διαχρονικά από το 2000 μέχρι και το 2004, με σημαντικές ορισμένες φορές διακυμάνσεις κατ' έτος, κυμαινόμενος σ' ένα ποσοστό συμμετοχής της τάξης του 68% και σε αριθμό της τάξης των 260.000 ατόμων.

Συγκρινόμενο το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου με το αντίστοιχο της Χώρας, διαπιστώνεται ότι είναι πάντα σε υψηλότερα επίπεδα της τάξης των δύο (2) - τριών (3) ποσοστιαίων μονάδων, ενώ παραμένει χαμηλότερο κατά μία (1) ή δύο (2) ποσοστιαίες μονάδες από τα αντίστοιχα ποσοστά της Ε.Ε. των 25 και των 15.

Όσον αφορά στο ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι αυξημένο κατά μία (1) ποσοστιαία μονάδα το 2004 έναντι εκείνου του 1999 (9,2% έναντι 8,2%), με κάποιες μικρές

διακυμάνσεις κατ' έτος και τάσεις αύξησης από το 2002. Παραμένει όμως μικρότερο του αντίστοιχου ποσοστού σε επίπεδο Χώρας (10,5% το 2004) και στα ίδια επίπεδα με το ποσοστό ανεργίας στην Ε.Ε. των 25.

Η ανεργία στην Περιφέρεια πλήττει κυρίως τους νέους 15-24 ετών για τους οποίους το ποσοστό ανεργίας το 2004 έφθασε στο 28,4%, κατά 1,5 μονάδα μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο Χώρας (26,9%) και κατά δέκα (10) ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας στην Ε.Ε. των 25 (18,5%).

Το ποσοστό ανεργίας των νέων στην Πελοπόννησο αυξάνεται διαχρονικά, ενώ δραματική είναι η «συμβολή» των γυναικών αυτής της ηλικίας στην αύξηση του συνολικού ποσοστού. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ηλικίας 15-24 ετών το 2004 έφθασε στο 45,3%, έναντι 36,3% για το σύνολο της Χώρας και 18,9% για την Ε.Ε. των 25.

Στον Πίνακα 7.21 που ακολουθεί, παρουσιάζονται οι Δείκτες Αγοράς Εργασίας, απασχόλησης & ανεργίας, 2004.

Πίνακας 7.21 Δείκτες Αγοράς Εργασίας, απασχόλησης & ανεργίας, 2004

Γεωγραφική ενότητα	% οικονομικά ενεργός πληθυσμός (15-64 ετών)	% απασχόληση (15-64 ετών)	% απασχόληση γυναικών (15-64 ετών)	% απασχόληση ηλικιωμένων (55-64 ετών)	% ανεργία (15 ετών και άνω)	% μακροχρόνια ανεργία (επί των ανέργων)
ΕΕ-25	69,6	63,1	55,5	40,9	9,2	44,46
ΕΕ-15	70,4	64,5	56,6	42,4	8,2	-
Ελλάδα	66,5	59,4	45,2	39,4	10,5	53,06
Πελοπόννησος	68,5	62,1	46,6	45,6	9,2	59,88
Ν.Αργολίδας	-	-	-	-	11,6	-
Ν. Αρκαδίας	-	-	-	-	9,9*	-
Ν. Κορινθίας	-	-	-	-	7,4	-
Ν. Λακωνίας	-	-	-	-	8,3*	-
Ν. Μεσσηνίας	-	-	-	-	9	-

*όχι αξιόπιστα στοιχεία, Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

Η τομεακή σύνθεση της απασχόλησης διαφοροποιείται και παρατηρείται σημαντική μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα και αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα. Αναλυτικότερα, κατά το 2004 το 29,7% των απασχολούμενων εργάζεται στον πρωτογενή τομέα (37,7% το 1999), το 18,5% στο δευτερογενή (16,9% το 1999) και το 46% στον τριτογενή τομέα (45,3% το 1999). Η αλλαγή στη σύνθεση της απασχόλησης επιβεβαιώνει τη σχετικά έντονη φθίνουσα πορεία του πρωτογενή τομέα, την ενίσχυση του δευτερογενή και την αργή ανάπτυξη του τριτογενή. Παρά τις μεταβολές αυτές, η σύνθεση της απασχόλησης κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας είναι αρκετά διαφοροποιημένη σε σχέση με την αντίστοιχη της χώρας. Το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας είναι υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου εθνικού μέσου (12,6%), στο δευτερογενή υπολείπεται του εθνικού μέσου (22,4%), ενώ και στον τριτογενή τομέα η απόκλιση είναι μεγαλύτερη (65,0%).

Στην **Περιφέρεια Ιονίων Νήσων** παράγεται το 1,7% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Στην Περιφέρεια παράγεται 2% της αγροτικής παραγωγής της χώρας, 0,1% της μεταποιητικής

και 2% των υπηρεσιών. Τα 4/5 του προϊόντος της περιφέρειας προέρχονται από τις υπηρεσίες, με σημαντική τη συμβολή του τουρισμού, αφού 19% του ΑΕΠ προέρχεται από υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων, η 2η υψηλότερη αναλογία στη χώρα μετά το Νότιο Αιγαίο. Με κατά κεφαλή προϊόν 12,2 χιλ. ευρώ το 2003, κατατάσσεται 9η με βάση το κριτήριο αυτό με 87% του μέσου όρου της χώρας. Η θέση της ως προς το κριτήριο αυτό βελτιώνεται οριακά, δεδομένου ότι το 1995 της αναλογούσε 85%. Με το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας να αντιστοιχεί σε 80,9% του μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25 χωρών το 2003 σύμφωνα με την Eurostat, της αναλογεί ΑΕΠ ανά κάτοικο ίσο με 71% του μέσου της ΕΕ-25. Η ανεργία στην περιφέρεια μειώθηκε κατά μισή μονάδα το 2004 στο 11,4% του εργατικού δυναμικού. Προσελκύει 13% (2003) των διανυκτερεύσεων αλλοδαπών με ανοδική τάση, έχει δε την 2η υψηλότερη αναλογία διανυκτερεύσεων αλλοδαπών ανά κάτοικο (25 με 45 στο Νότιο Αιγαίο). Στην περιφέρεια αναλογεί 2,9% των συνολικών επενδύσεων στη χώρα το 2002. Την 5ετία 1998-2002 δόθηκαν 137 άδειες λειτουργίας νέων μεταποιητικών επιχειρήσεων, 3% του συνόλου. Στις επιχειρήσεις της αναλογεί 0,1% των επενδύσεων των βιομηχανικών επιχειρήσεων της χώρας την περίοδο 2000-2001. Στις επιχειρήσεις που έχουν την έδρα τους στην περιοχή αναλογεί 0,2% του κύκλου εργασιών των μεταποιητικών μονάδων της χώρας, 0,7% των κατασκευαστικών και 1,4% των εμπορικών. Της αναλογεί 2% των καλλιεργούμενων εκτάσεων στη χώρα και 5% της συνολικής παραγωγής ελαιολάδου (6η παραγωγός περιφέρεια) το 2004. Οι πωλήσεις καινούριων αυτοκινήτων το 2004 αυξήθηκαν 3% στις 4,7 χιλ.

7.1.10.1 Πρωτογενής Τομέας

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι εξελίξεις καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το πλαίσιο που θέτει η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ). Αν και στην αρχική της διατύπωση, η ΚΑΠ ευνοούσε την εντατικοποίηση της παραγωγής και αγνοούσε την περιβαλλοντική διάσταση, τα τελευταία χρόνια επιχειρείται μία σαφής στροφή προς ένα πρότυπο «αγρο-περιβαλλοντικής ανάπτυξης». Το 1992, η τροποποίηση της ΚΑΠ και ο κανονισμός 2078/92 ενθαρρύνουν την προώθηση αγρο-περιβαλλοντικών πρακτικών, σε συνέχεια του κανονισμού 2092/91 που έθεσε το πλαίσιο για την ανάπτυξη οργανικών καλλιεργειών. Ωστόσο, η χαμηλή χρηματοδότηση και απορροφητικότητα των μέτρων αυτών, καθώς ο κεντρικός προσανατολισμός της ΚΑΠ στην αύξηση της παραγωγικότητας, δεν επέτρεψε να ενσωματωθεί ουσιαστικά το ενδιαφέρον για το περιβάλλον στη γεωργική πολιτική. Η πρόσφατη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 1999 και η προώθηση των κανονισμών 1257/99 και 1750/99 δίνουν μεγαλύτερο βάρος στην ενσωμάτωση περιβαλλοντικών στόχων αναγνωρίζοντας και τον πολυλειτουργικό χαρακτήρα της γεωργίας. Επίσης, το Μάρτιο του 2001, η ΕΕ υιοθέτησε την πρώτη Πράσινη Βίβλο για την Κοινή Αλιευτική Πολιτική (ΚΑΠ) και στη συνέχεια τον κανονισμό 2371/02 με στόχο την άμβλυση των φαινομένων υπεραλίευσης, τη διατήρηση των ιχθυαποθεμάτων και την ενθάρρυνση εναλλακτικών μορφών αλιείας για τη διασφάλιση της απασχόλησης και του εισοδήματος των αλιέων. Στην Ελλάδα, η αγροτική πολιτική διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο της ΚΑΠ επιχειρώντας ταυτόχρονα να εξισορροπήσει τις αντιθέσεις που γεννά η εφαρμογή της στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής γεωργίας. Αν και η εφαρμογή του Κανονισμού 2078/92 για την αγρο-περιβαλλοντική διαχείριση είναι πολύ περιορισμένη, οι περιβαλλοντικές επιδόσεις της ελληνικής γεωργίας είναι ακόμη σχετικά ικανοποιητικές και αναμένεται βελτίωση τους με την υλοποίηση του Σχεδίου Αγροτικής

Ανάπτυξης που συντάχθηκε πρόσφατα από το Υπουργείο Γεωργίας παράλληλα με την αξιοποίηση των πόρων του Γ' ΚΠΣ.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος

Ο πρωτογενής Τομέας εξακολουθεί να κατέχει ιδιαίτερη σημασία στην οικονομία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος. Αν και τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται σχετική κάμψη, εντούτοις αποτελεί σημαντικό πόλο απασχόλησης και οικονομικής δραστηριότητας. Ειδικότερα σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία (Eurostat, 2005) το 23,9% του συνολικά οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον πρωτογενή τομέα. Το αντίστοιχο ποσοστό σε εθνικό επίπεδο ανήλθε για το ίδιο έτος στο 12,6%.

Ο πρωτογενής τομέας της Περιφέρειας εμφανίζει σε μεγάλο βαθμό τα ίδια προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελληνική γεωργία. Η μεγαλύτερη όμως συμμετοχή του στο εισόδημα και την απασχόληση της Περιφέρειας συντελεί ώστε τα προβλήματα αυτά να είναι οξύτερα για την οικονομία και την κοινωνία της περιοχής. Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής τομέας εστιάζονται:

- Στον μικρό και πολυτεμαχισμένο κλήρο (34 στρεμ.).
- Στην ηλικιακή διάρθρωση του αγροτικού πληθυσμού.
- Στην εκπαίδευση και η κατάρτιση των αγροτών.
- Στις αδυναμίες που παρουσιάζει ο τομέας εμπορίας και διακίνησης των αγροτικών προϊόντων.
- Στην πλημμελή οργάνωση των Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και την ως εκ τούτου αδυναμία τους να συμβάλλουν στην εξομάλυνση των συνθηκών προώθησης των αγροτικών προϊόντων και διακίνησης των αγροτικών εισροών.
- Στην έντονη διαφοροποίηση της παραγωγικότητας και των εισοδημάτων εντός της Περιφέρειας, η οποία είναι αποτέλεσμα των φυσικών συνθηκών και γενικότερων δυνατοτήτων των επιμέρους περιοχών. Στις περιοχές αυτές, η έλλειψη εξωγεωργικής απασχόλησης εντείνει τις ανισότητες.
- Στις περιορισμένες δυνατότητες οικονομικής εκμετάλλευσης των δασών της Περιφέρειας λόγω της ποιότητας αλλά και του ανταγωνισμού από την εισαγόμενη ξυλεία.

Σημειώνεται ότι η γεωργία στις πεδινές ζώνες, λόγω κλίματος και σύστασης εδαφών, εμφανίζει συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρέχουν τη δυνατότητα παραγωγής ευρέως φάσματος προϊόντων με εξαγωγικές δυνατότητες. Οι βασικότεροι κλάδοι παραγωγής είναι η ελαιοκαλλιέργεια, τα κηπευτικά, τα εσπεριδοειδή, η αμπελοκαλλιέργεια, η βιομηχανική τομάτα, το βαμβάκι και τα καπνά (με σταδιακή μείωση λόγω των περιορισμών της ΚΑΠ).

Όσον αφορά στην κτηνοτροφία, η βοοτροφία έχει δυνατότητες ανάπτυξης, κυρίως σε αρδευόμενες εκτάσεις, αλλά υπάρχει ο περιοριστικός παράγοντας των εφαρμοζόμενων

ποσοστώσεων γάλακτος. Στην αιγοπροβατοτροφία, παρά τις πιέσεις που δέχτηκε τα τελευταία χρόνια η τιμή της φέτας από τα λευκά τυριά, δεν υπήρξαν επιπτώσεις στο ζωικό κεφάλαιο λόγω των παρεχομένων οικονομικών ενισχύσεων στους κτηνοτρόφους.

Ο αλιευτικός κλάδος παρουσιάζει σημαντική ανάπτυξη. Ειδικά στην αλιεία εσωτερικών υδάτων και τις υδατοκαλλιέργειες, η περιφέρεια έχει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα. Διαθέτει το 25% των λιμναίων εκτάσεων της χώρας και πάνω από το 50% των λιμνοθαλασσίων εκτάσεων, στις οποίες περιλαμβάνονται η λιμνοθάλασσα Μεσολογίου – Αιτωλικού Αιτωλνίας, (η δεύτερη σε μέγεθος στην Ευρωπαϊκή Μεσόγειο), οι λιμνοθάλασσες “Πάπας” και “Πρόκοπος” Αχαΐας και “Κοτύχι” Ηλείας. Επίσης, η Δυτική Ελλάδα χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη αραιοκατοικημένη ακτογραμμή και άριστες θερμοκρασίες και ποιότητα νερών για την ανάπτυξη υδατοκαλλιεργειών. Τα προβλήματα του αλιευτικού τομέα εντοπίζονται αφ’ ενός στο γεγονός ότι τα αλιευτικά σκάφη είναι μικρών διαστάσεων και μεγάλης ηλικίας και αφ’ ετέρου στη μη ορθολογική διαχείριση των λιμνοθαλασσών, καθώς και στην απροθυμία των νέων να ασχοληθούν επαγγελματικά με την αλιεία. Επίσης, όσον αφορά στις σχετικές υποδομές, παρουσιάζονται ελλείψεις σε αλιευτικά καταφύγια, σε βελτιωτικά έργα λιμνοθαλασσών, καθώς και σε έργα βελτίωσης των οδών πρόσβασης στις χερσαίες περιοχές θαλασσίων ιχθυοκαλλιεργητικών μονάδων.

Με βάση την Α.Π. 25297/2003 Υ.Α «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» απαιτούνται οι εξής διαρθρωτικές παρεμβάσεις στον τομέα:

Γεωργία

- Προστασία της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού προϊόντος (βελτίωση – εκσυγχρονισμός υποδομών, αναδιάρθρωση καλλιεργειών) κατά προτεραιότητα στις βασικές γεωργικές εκτάσεις της περιφέρειας (ευρύτερη περιοχή Μεσολογίου, Αγρινίου, παράκτια ζώνη νομού Ηλείας, λοιπές παράκτιες και παραλίμνιες ζώνες της περιφέρειας).
- Ανάπτυξη οικολογικών καλλιεργειών με σύγχρονες μεθόδους πλέον φιλικές προς το περιβάλλον κατά προτεραιότητα στις προστατευόμενες περιβαλλοντικά περιοχές.
- Έλεγχος της ανάπτυξης του τουρισμού – παραθερισμού κατά προτεραιότητα στις παράκτιες περιοχές της περιφέρειας.
- Ανάπτυξη συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στις ορεινές περιοχές της περιφέρειας στο πλαίσιο Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων.
- Εκσυγχρονισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων
- Προώθηση των βιολογικών καλλιεργειών
- Διαχείριση και προστασία των φυσικών πόρων
- Βελτίωση των αγροτικών και αλιευτικών υποδομών

- Βελτίωση της ποιότητας με έμφαση στα προϊόντα ονομασίας προέλευσης
- Βελτίωση των δομών και μηχανισμών πληροφόρησης εκπαίδευσης και τεχνικής υποστήριξης του ανθρώπινου δυναμικού
- Συνδυασμένη ανάπτυξη νέων μεθόδων γεωργικών, κτηνοτροφικών μελισσοκομικών και αλιευτικών δραστηριοτήτων μέσα από την καθετοποίηση της παραγωγής τους.

Κτηνοτροφία

Στον τομέα απαιτούνται οι ακόλουθες παρεμβάσεις:

- Ενδυνάμωση του κτηνοτροφικού τομέα με καθορισμό νέων βοσκοτόπων και βελτίωση των ήδη υπαρχόντων, οργάνωση κτηνοτροφικών πάρκων
- Ενθάρρυνση της οργανωμένης ανάπτυξης της κτηνοτροφίας σε κατάλληλες θέσεις (κτηνοτροφικά πάρκα), με έμφαση στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας και σε επιλεγμένες θέσεις στους λοιπούς νομούς.
- Ελεγχόμενη ανάπτυξη της αιγοπροβατοτροφίας στο πλαίσιο ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για την προστασία του περιβάλλοντος των ορεινών – ημιορεινών περιοχών.
- Ενίσχυση της υποδομής των βοσκοτόπων.

Υδατοκαλλιέργειες

Στον τομέα απαιτούνται οι ακόλουθες παρεμβάσεις:

- Χωρική οργάνωση και ενίσχυση του τομέα των ιχθυοκαλλιεργειών με έμφαση στην Αιτωλοακαρνανία
- Ανάπτυξη ιχθυοκαλλιέργειας στις περιοχές προστασίας των υγροτόπων Ramsar (Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, Αμβρακικός κλπ) υπό τις δεσμεύσεις των ειδικών περιβαλλοντικών διατάξεων.
- Αποκλεισμός της υδατοκαλλιεργητικής δραστηριότητας στις περιοχές όπου προβλέπεται ανάπτυξη της τουριστικής και παραθεριστικής δραστηριότητας (σχετικές και οι γενικές κατευθύνσεις ΠΕΡΠΟ ν. Αιτωλοακαρνανίας, ΦΕΚ 1027 Δ / 2001). Ειδικότερα στην ευρύτερη παράκτια ζώνη του Αμβρακικού η εξειδίκευση της χωροθέτησης των χρήσεων (προτείνεται τόσο ως ζώνη ήπιας ανάπτυξης παραθερισμού – τουρισμού, όσο και ως ζώνη υδατοκαλλιεργειών) θα γίνει στα πλαίσια ειδικότερων μελετών, (ΓΠΣ, ΣΧΟΟΑΠ, ΠΟΑΠΔ υδατοκαλλιεργειών με αξιολόγηση κατά προτεραιότητα των υπαρχουσών συγκεντρώσεων υδατοκαλλιεργειών στην ευρύτερη περιοχή Βόνιτσας, Μενιδίου).

- Εκπόνηση ειδικής μελέτης για την χωροθέτηση ΠΟΑΠΔ υδατοκαλλιεργειών (άρθρο 10, ν. 2742/99) κατά προτεραιότητα στο νομό Αιτωλοακαρνανίας που εμφανίζει συγκριτικό πλεονέκτημα στην ανάπτυξη του κλάδου. Στα πλαίσια της μελέτης αυτής θα εξεταστεί και ο βαθμός κορεσμού και η ανάγκη ανάσχεσης της ανάπτυξης σε ήδη ανεπτυγμένες με ιχθυοκαλλιέργειες περιοχές.
- Ενθάρρυνση της ανάπτυξης χερσαίων υδατοκαλλιεργειών στην ενδοχώρα και ειδικότερα στις ορεινές περιοχές, ως συμπληρωματική δραστηριότητα.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

Ο πρωτογενής τομέας της Πελοποννήσου εξακολουθεί να διατηρεί ένα σημαντικό μέγεθος. Το περιφερειακό ΑΕΠ του πρωτογενή τομέα συμμετέχει κατά 12% στο ΑΕΠ του πρωτογενή της χώρας και περίπου κατά 14% στο συνολικό Περιφερειακό ΑΕΠ.

Οι κυριότερες καλλιέργειες της Περιφέρειας είναι εσπεριδοειδή, ελαιόλαδο, βρώσιμες ελιές, βρώσιμα σταφύλια, κρασί, σταφίδες, πατάτες, μήλα, δημητριακά, κτηνοτροφικά φυτά, κηπευτικά. Σημαντικότερες γεωργικές βιομηχανίες είναι ψυγεία, εργοστάσια χυμοποίησης και τυποποίησης εσπεριδοειδών, σταφιδεργοστάσια, οινοποιεία, αποθήκες και εργοστάσια συντήρησης οπωροκηπευτικών. Ο όγκος παραδοσιακών και σύγχρονης τεχνολογίας, θερμοκηπίων βρίσκεται στη Λακωνία και Μεσσηνία. Η εκμηχάνιση της αγροτικής παραγωγής είναι αρκετά σημαντική, χωρίς ανάλογη αύξηση της παραγωγικότητας του τομέα. Η κτηνοτροφική, δασική και αλιευτική παραγωγή, αν και αξιόλογη, συμβάλλει λιγότερο από το 50% στη διαμόρφωση του αγροτικού εισοδήματος, σε σχέση προς τη γεωργική και παρουσιάζουν προβλήματα εκσυγχρονισμού παραγωγής και εμπορίας, ενώ ο σημαντικότερος κτηνοτροφικός κλάδος είναι τα γαλακτοκομικά.

Ενα σημαντικό τμήμα της έκτασης της Περιφέρειας Πελοποννήσου καταλαμβάνεται από καλλιεργούμενες εκτάσεις, ενώ το σύνολο σχεδόν της γεωργικής γης θεωρείται γη υψηλής παραγωγικότητας. Οι κυριότερες καλλιέργειες της Περιφέρειας είναι εσπεριδοειδή, ελαιόλαδο, βρώσιμες ελιές, βρώσιμα σταφύλια, κρασί, σταφίδες, πατάτες, μήλα, δημητριακά, κτηνοτροφικά φυτά, κηπευτικά.

Η κτηνοτροφία διαδραματίζει δευτερεύοντα ρόλο στην Περιφέρεια. Ο σημαντικότερος κτηνοτροφικός κλάδος είναι τα γαλακτοκομικά και τα κυριότερα κτηνοτροφικά προϊόντα που παράγονται είναι το μέλι, τα ψάρια εσωτερικών υδάτων, τα αυγά, το μαλακό τυρί και τα μαλλιά προβάτων. Η αναλογία φυτικής - ζωικής παραγωγής διαμορφώνεται σε 84:16 και διαφοροποιείται από την αντίστοιχη αναλογία σε επίπεδο χώρας (80:20).

Η αλιευτική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται από περιορισμένο επαγγελματικό ενδιαφέρον σε όλα τα Ιόνια Νησιά, με εξαίρεση τις μονάδες ιχθυοκαλλιέργειας, που όμως είναι λίγες και σχετικά μικρές. Στο Νομό Κεφαλληνίας & Ιθάκης λειτουργούν οι περισσότερες σε αριθμό και δυναμικότητα ιχθυοτροφικές μονάδες, ενώ στη Λευκάδα λειτουργούν εκτατικά ιχθυοτροφεία μικρής παραγωγικότητας. Τα βασικά παραγόμενα είδη από την ιχθυοτροφική δραστηριότητα στην Περιφέρεια είναι τσιπούρα και λαβράκι.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Το σύνολο των καλλιεργούμενων εκτάσεων καλύπτει το 34,4% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας. Οι εκτάσεις που χαρακτηρίζονται ως κτηνοτροφική γη αποτελούν το 46,9% της Περιφέρειας και συγκεντρώνονται κυρίως στους Νομούς Κεφαλληνίας και Λευκάδας (71,8% και 45,6% επί της συνολικής έκτασης του νομού, αντίστοιχα). Οι δασικές εκτάσεις καταλαμβάνουν ένα μικρό ποσοστό. Η Ζάκυνθος και η Λευκάδα, που έχουν μεγάλο ποσοστό ορεινών εκτάσεων, έχουν κατ' επέκταση και υψηλό ποσοστό δασικής κάλυψης (μέσος όρος 17%), σε αντίθεση με τα άλλα δύο νησιά (μέσος όρος 5,5%). Τέλος, οι εκτάσεις που προορίζονται για οικιστική χρήση καταλαμβάνουν 6,5% της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει ο Νομός Κέρκυρας (12,3% επί της συνολικής έκτασης του νομού).

Όσον αφορά την παραγωγική αξιοποίηση της γης, η σημασία της γεωργικής γης μειώνεται με την πάροδο του χρόνου, λόγω της σταδιακής εγκατάλειψης-αλλαγής χρήσης γης, προς όφελος της τουριστικής ανάπτυξης. Η γεωργική γη καταλαμβάνει γενικά μικρό ποσοστό της έκτασης των νησιών (Κέρκυρα 54,3%, Ζάκυνθος 40,4%, Λευκάδα 33,9%, Κεφαλληνία 17,8%), λόγω της γεωμορφολογίας του εδάφους. Το ποσοστό της αρδευόμενης γης στο σύνολο της Περιφέρειας είναι εξαιρετικά μικρό (1,09%).

Η γεωμορφολογία ευνόησε τις κλασσικές μορφές της αγροτικής εκμετάλλευσης, με βασικούς άξονες την γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ η αλιεία δεν εμφανίζει ιδιαίτερα σημαντική συμμετοχή. Οι βασικές καλλιέργειες της περιφέρειας διαχρονικά είναι της ελιάς με χαρακτηριστικά μονοκαλλιέργειας και της αμπέλου. Το λάδι της Κέρκυρας, το κρασί της Κεφαλληνίας και η σταφίδα της Ζακύνθου είναι τα πιο γνωστά προϊόντα, ενώ απαντώνται σε μικρότερα ποσοστά αμπέλια, εσπεριδοειδή, αροτραίες καλλιέργειες, κηπευτικά.

Τα τελευταία χρόνια οι παραδοσιακές καλλιέργειες εμπλουτίζονται με κηπευτικά, δημητριακά, εσπεριδοειδή αλλά και κτηνοτροφικά φυτά για την κάλυψη των τοπικών αναγκών, αλλά και εν μέρει του τουριστικού τομέα. Έτσι, δημιουργείται μια εικόνα πολυκαλλιέργειας σε όλα τα επίπεδα της Περιφέρειας.

Όπως προαναφέρθηκε, η γεωργική γη καταλαμβάνει σχετικά μικρή έκταση, καθώς η έντονη τουριστική ανάπτυξη συνέβαλε στην μεταβολή των χρήσεων γης και στη σταδιακή εγκατάλειψή της. Ειδικότερα η καλλιεργήσιμη έκταση της Περιφέρειας ανέρχεται σε 850.431,9 στρέμματα, με το μεγαλύτερο κομμάτι της στο Νομό Κέρκυρας.

Περισσότερο από το μισό της γεωργικής γης καλύπτεται από δενδρώδεις καλλιέργειες, (κυρίως ελαιώνες και εσπεριδοειδή). Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται εγκατάλειψη των αροτραίων καλλιεργειών και αύξηση των δενδρωδών, ενώ η έλλειψη υδάτων για άρδευση έχει προκαλέσει μείωση στην παραγωγή κηπευτικών.

Ο αριθμός των αγροτεμαχίων της Περιφέρειας ανέρχεται στα 163.776 το 2001 και αντιστοιχεί στο 3,2% των αγροτεμαχίων του συνόλου της χώρας. Η κατανομή των αγροτεμαχίων καταδεικνύει μεγαλύτερο μερίδιο στον Ν. Κέρκυρας (46,5%), ενώ το υπόλοιπο μερίδιο σχεδόν

ισοκατανέμεται μεταξύ των υπολοίπων νομών της περιφέρειας. Ο μέσος αριθμός αγροτεμαχίων ανά εκμετάλλευση της Περιφέρειας ανέρχεται στα 5,19 το 2001 και εμφανίζεται μικρότερος από αυτόν της χώρας. Ο Νομός Κεφαλληνίας παρουσιάζει την μεγαλύτερη μέση έκταση ανά αγροτεμάχιο (11,29), ενώ ο μικρότερος στον Νομό Κέρκυρας (3,17).

Η κατά νομό ανάλυση, δείχνει ότι στο Ν. Κέρκυρας περίπου το 70% της γεωργικής γης καλύπτεται από δενδρώδεις καλλιέργειες, ενώ οι αροτραίες καλύπτουν το 21,2% των εκτάσεων. Η καλλιέργεια της ελιάς, που είναι η κυρίαρχη μορφή γεωργικής εκμετάλλευσης και η προβληματικότητα των ελαιώνων, δεν ευνοούν την εντατική ανάπτυξη της γεωργίας. Ο Κερκυραϊκός Ελαιώνας θεωρείται γεωργική γη πρώτης προτεραιότητας, γιατί έχει πολλαπλή χρησιμότητα (παραγωγικός, αισθητικός, προστατευτικός στα επικλινή εδάφη), είναι ενιαίος και αδιάσπαστος και εκτείνεται σε έκταση περίπου 240.000 στρ.

Στη Λευκάδα, το 68,2 % της γεωργικής γης καταλαμβάνουν οι ελαιώνες, που εκτείνονται κυρίως στις πεδινές και ημιορεινές εκτάσεις, όπου καλλιεργείται ελιά αποκλειστικά για την παραγωγή λαδιού. Τα αμπέλια καλλιεργούνται κυρίως στις ημιορεινές περιοχές και καταλαμβάνουν το 5,4% της γεωργικής γης. Οι αροτραίες εκτάσεις, οι λαχανόκηποι και οι δενδρώνες για εσωτερική κατανάλωση, καλύπτουν μόνο το υπόλοιπο 13,5% της γεωργικής γης του νομού. Κύριο χαρακτηριστικό στο νησί της Λευκάδας είναι ότι στις περιστασικές περιοχές οικισμών με έντονη τουριστική ανάπτυξη εμφανίζονται ζώνες γεωργικής γης πρώτης παραγωγικότητας.

Στην Κεφαλληνία η γεωργική γη είναι μικρής γονιμότητας, επικλινή και μικρού βάθους με εξαίρεση την περιοχή της Παλλικής όπου τα εδάφη είναι γόνιμα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε πτώση στην καλλιέργεια της σταφιδάμπελου και των αροτραίων, ενώ αύξηση παρατηρήθηκε στα εσπεριδοειδή. Οι δενδρώδεις καλλιέργειες καταλαμβάνουν το 32,6% των συνολικών αγροτικών εκτάσεων του νομού, ενώ είναι ιδιαίτερα υψηλό και το ποσοστό των εκτάσεων αγρανάπαυσης (27,2%).

Στη Ζάκυνθο, περίπου το 48% της γεωργικής γης καλύπτεται από δενδρώδεις καλλιέργειες, ενώ οι αροτραίες καλλιέργειες καλύπτουν το 20%. Ειδικότερα, υφίστανται δύο ζώνες: η πεδινή ζώνη όπου αναπτύσσεται κυρίως η γεωργική δραστηριότητα και η ημιορεινή όπου ο γεωργικός χαρακτήρας είναι κατ' εξοχήν συντηρήσεως. Και στο νομό αυτό επικρατεί η μονοκαλλιέργεια της ελιάς, όμως σημαντικό μερίδιο κατέχει και η καλλιέργεια αμπελιών (17%). Οι σταφιδάμπελοι καλύπτουν το 71% της συνολικής έκτασης του αμπελώνα (17.000 στρ.) και εκτείνονται σε ολόκληρο σχεδόν το νομό.

Από την ανάλυση ειδίκευσης στην παραγωγή, προκύπτει η κλίση της Περιφέρειας ως προς την παραγωγή συγκεκριμένων προϊόντων όπως είναι οι ελιές, τα λεμόνια, ο μούστος, το ελαιόλαδο, η σταφίδα και ορισμένα κτηνοτροφικά φυτά. Παράλληλα, υπάρχουν προϊόντα που ακολουθούν τα εθνικά επίπεδα συμμετοχής γεγονός που τα κατατάσσει ως προϊόντα σχετικής ειδίκευσης της Περιφέρειας όπως είναι η πατάτα, η βρώμη, τα αχλάδια κ.α.

Οι αρδευόμενες και αρδευθείσες εκμεταλλεύσεις σε επίπεδο χώρας, για το 2001, καλύπτουν το 67,3% του συνολικού αριθμού των εκμεταλλεύσεων που χρησιμοποιούνται για γεωργική χρήση. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Περιφέρεια είναι 55,6%. Σε επίπεδο νομού το

μικρότερο ποσοστό εμφανίζει ο Ν. Κεφαλληνίας, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό κάλυψης των εκμεταλλεύσεων εμφανίζεται στο Ν. Κέρκυρας με 61,6%.

Το ποσοστό χρήσης της βιολογικής καλλιέργειας της Περιφέρειας (24,2%) είναι ακόμη χαμηλό.

Τέλος η γεωργική απασχόληση χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, με το ποσοστό των μονίμων απασχολούμενων να είναι πολύ μικρό. Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων μελών του νοικοκυριού ατομικών εκμεταλλεύσεων είναι ηλικίας 40-64 ετών (47,9%), καταδεικνύοντας την γήρανση του αγροτικού πληθυσμού και την ανάγκη τόνωσης της γεωργικής απασχόλησης των νέων. Το πρόβλημα οξύνεται στο γυναικείο πληθυσμό της περιφέρειας.

Η κτηνοτροφία σήμερα δεν αποτελεί σημαντικό οικονομικό πόρο στα περισσότερα νησιά, εξαιτίας κυρίως των οικογενειακών μικρών μονάδων που λειτουργούν συμπληρωματικά με τη γεωργία. Αναφορικά με την ζωική παραγωγή, η Περιφέρεια ως προς τις εκμεταλλεύσεις ακολουθεί το πρότυπο της χώρας (συρρίκνωση των εκμεταλλευτικών μονάδων), ενώ όσον αφορά τον αριθμό κεφαλών ανά είδος παρατηρείται διαφοροποίηση, καθώς αυξάνονται σχεδόν στο σύνολό τους (σε επίπεδο χώρας παρατηρείται γενική μείωση). Η μεγαλύτερη αύξηση κατά σειρά μεγέθους, παρατηρείται στους χοίρους, τα πρόβατα και τα βοοειδή, ενώ ακολουθούν τα πουλερικά και οι κυψέλες.

Αναλυτικότερα, η Περιφέρεια Ιόνιων Νησιών για το 2001 καλύπτει το 1,5% του συνολικού ζωικού κεφαλαίου της χώρας. Ο νομός Κεφαλληνίας συγκεντρώνει το 38% (332.015) του συνολικού ζωικού κεφαλαίου της Περιφέρειας, ενώ ακολουθούν οι νομοί Ζακύνθου και Κερκύρας με 29% (242.120) και 23% (191.497) αντίστοιχα. Το μικρότερο μερίδιο ζωικού κεφαλαίου αντιστοιχεί στην Λευκάδα με 10% (81.202). Στο Νομό Κεφαλληνίας, που έχει και τις μεγαλύτερες εκτάσεις κτηνοτροφικής γης από όλα τα νησιά, υπάρχουν οι περισσότερες κτηνοτροφικές μονάδες (μικρού όμως μεγέθους) που εκτρέφουν κυρίως αιγοπρόβατα. Οργανωμένες κτηνοτροφικές ζώνες υπάρχουν μόνο στο Νομό Ζακύνθου, σε όλο σχεδόν το βορειοδυτικό τμήμα του νησιού, όπου λειτουργούν κυρίως μονάδες βοοειδών.

Κοινοτικοί στόχοι – προτεινόμενες πολιτικές

Αν και η Ελλάδα, όπως και άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, ακολούθησε ένα λιγότερο εντατικό πρότυπο γεωργικής ανάπτυξης από τις χώρες του Βορρά, τα τελευταία χρόνια σημειώνεται μία σημαντική αύξηση της κατανάλωσης των βασικών συντελεστών εντατικοποίησης των γεωργικών καλλιεργειών, δηλαδή μηχανημάτων, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, με επιπτώσεις στη μακροπρόθεσμη απόδοση της γεωργικής γης, στην ποιότητα των υδροφόρων οριζόντων και στη βιοποικιλότητα. Ακόμη, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μεγάλη αύξηση των αρδευόμενων γεωργικών εκτάσεων, δημιουργώντας σοβαρές πιέσεις στους υγροτόπους και επιταχύνοντας φαινόμενα διάβρωσης και αλάτωσης των εδαφών. Μόνο πρόσφατα έχει αρχίσει να καταγράφεται μία αξιόλογη μείωση της ποσότητας λιπασμάτων, παράλληλα με την εκθετική αύξηση των οργανικών καλλιεργειών. Η βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου επιβάλλει την εφαρμογή μίας αγροτικής πολιτικής με έμφαση στο γεωργικό τομέα η οποία θα εξισορροπεί τις οικονομικές, οικολογικές, κοινωνικές και διατροφικές πιέσεις. Οι βασικές κατευθύνσεις μίας τέτοιας πολιτικής είναι:

- Προώθηση ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, με αξιοποίηση των τοπικών πόρων και ενίσχυση του πολυλειτουργικού του χαρακτήρα.
- Ενημέρωση αγροτών για την υιοθέτηση ορθών γεωργικών και αλιευτικών πρακτικών που μειώνουν τις επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον, την ενίσχυση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και τη συνέχιση των προγραμμάτων αγρανάπαυσης.
- Βελτίωση της αποδοτικότητας των εγγειοβελτιωτικών έργων και ορθολογική διαχείριση των υδατικών πόρων.

7.1.10.2 Δευτερογενής Τομέας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας επί δεκαετίες στηρίξει την αντιμετώπιση της βιομηχανικής ρύπανσης σε κανονιστικού τύπου πολιτικές, τα τελευταία χρόνια αναπροσανατολίζει τη στρατηγική της εισάγοντας νέα στοιχεία που είναι σε θέση να περιορίσουν ακόμη περισσότερο τη ρύπανση, χωρίς δυσανάλογη οικονομική επιβάρυνση. Η μία κατεύθυνση αφορά την υιοθέτηση μίας ολοκληρωμένης αντίληψης στην αντιμετώπιση της ρύπανσης. Υλοποιείται με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control) 96/61/EC η οποία προβλέπει τη χρήση Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών (BAT- Best Available Techniques) τόσο στην ίδια την παραγωγική διαδικασία, όσο και στη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η Οδηγία, καθορίζει μεταξύ άλλων την ενιαία διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, την παρακολούθηση των εκπεμπόμενων ρύπων και τη διενέργεια απογραφής των βιομηχανικών ρύπων. Ισχύει ήδη για νέες εγκαταστάσεις, ενώ από το 2007 θα αρχίσει να εφαρμόζεται και στις υφιστάμενες μονάδες. Η άλλη κυρίαρχη κατεύθυνση αφορά στην αύξουσα χρήση ευέλικτων εργαλείων πολιτικής, όπως η εμπορία εκπομπών CO₂ που ψηφίστηκε πρόσφατα στο Συμβούλιο Κορυφής της Κοπεγχάγης, και οι εθελοντικές συμφωνίες με ενώσεις βιομηχανικών κλάδων.

Η Ελλάδα έχει αναπτύξει ένα ικανοποιητικό πλαίσιο κανονιστικών πολιτικών, πάσχει όμως ως προς την εφαρμογή ελεγκτικών μηχανισμών. Η Οδηγία IPPC βρίσκεται στην τελική φάση εφαρμογής, καθώς συμπληρώνονται και τα τελευταία εγχειρίδια Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών για τους κλάδους που συμπεριλαμβάνονται στις διατάξεις της. Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια γινόμαστε μάρτυρες μιας στροφής των επιχειρήσεων στην κατεύθυνση της εφαρμογής Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Πιστοποίησης κατά ISO 14001.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος

Κύριο χαρακτηριστικό της πορείας του **δευτερογενή τομέα και της μεταποίησης στην Περιφέρεια** είναι η αποβιομηχάνιση που έπληξε κυρίως την Περιφέρεια την περίοδο 1984 - 1992. Η παρούσα περίοδος χαρακτηρίζεται από την αναδιάρθρωση της βιομηχανικής βάσης και την μετατόπιση των δραστηριοτήτων από τους παραδοσιακούς φθίνοντες κλάδους (μεγάλες μονάδες) προς ανταγωνιστικές και βιώσιμες δραστηριότητες. Καταλυτικό ρόλο στην αναδιάρθρωση της βιομηχανικής βάσης έπαιξε η επιδότηση των επενδύσεων στις φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές.

Ο δευτερογενής τομέας την παρούσα περίοδο χαρακτηρίζεται από μια γενικότερη προσπάθεια αναδιάρθρωσης της βιομηχανικής βάσης και την μετατόπιση των δραστηριοτήτων από τους

παραδοσιακούς φθίνοντες κλάδους (μεγάλες μονάδες) προς ανταγωνιστικές και βιώσιμες δραστηριότητες.

Ο συνολικός αριθμός επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια ανήλθε στις 10.300 (ΕΣΥΕ, 2003), παρουσιάζοντας αύξηση περίπου κατά 18,5% σε σχέση με το 2001. Η ποσοστιαία μεταβολή για την περίοδο αυτή ήταν μεγαλύτερη και αυτής των επιχειρήσεων του τριτογενή τομέα (αύξηση περίπου 10%). Οι βασικότερες μεταποιητικές μονάδες στην Περιφέρεια αφορούν τους κλάδους τροφίμων και ποτών, ένδυσης, εκτυπώσεων, εξοπλισμού τηλεπικοινωνιών - πληροφορικής, χαρτιού, πλαστικών, βιομηχανίες επεξεργασίας ξύλου, μη μεταλλικών ορυκτών.

Ειδικότερα και στους τρεις νομούς ανθούν επιχειρήσεις μεταποίησης αγροτικών προϊόντων (οίνου, ελαιοκομικών προϊόντων, τομάτας, φρούτων, γάλακτος/τυριού). Στην Αιτωλοακαρνανία παρουσιάζονται επίσης επιχειρήσεις επεξεργασίας - συσκευασίας βρωσίμων ελιών, ξηραντήρια καλαμποκιού, εργοστάσια ζωοτροφών, επεξεργασία και τυποποίηση ρυζιού, παραγωγή-τυποποίηση αλατιού. Έναν επίσης σημαντικό παράγοντα δημιουργίας απασχόλησης και εισοδήματος στην Περιφέρεια αποτελεί τέλος η βιομηχανία κατασκευής κατασκευαστικών έργων (δημόσια έργα, οικοδομές κ.λ.π.).

Σημειώνεται ότι στον μεταποιητικό τομέα η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος συγκεντρώνει ορισμένα χωροταξικά και άλλα πλεονεκτήματα, τα οποία κατάλληλα αξιοποιούμενα μπορεί να στηρίξουν την ανάπτυξη της. Ενδεικτικά αναφέρεται η σημαντική παραγωγή του πρωτογενούς τομέα η οποία έχει τη δυνατότητα στήριξης μεταποιητικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα την παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων (Π.Ο.Π, ΠΓΕ, ΟΠΑΠ) και την ανάπτυξη της τυποποίησης και συσκευασίας αγροτικών προϊόντων για εξαγωγή.

Παράλληλα, η λειτουργία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Πανεπιστήμιο Πατρών, ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου) στο πλαίσιο της Περιφέρειας με το επιστημονικό και ερευνητικό δυναμικό που διαθέτουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην προσέλκυση καινοτόμων επενδυτικών δραστηριοτήτων σε τομείς που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις της αγοράς.

Επισημαίνεται η ύπαρξη των οργανωμένων Βιομηχανικών Περιοχών (ΒΙΠΕ Πατρών, ΝΑΒΙΠΕ Αστακού), η οποία παρέχει τη δυνατότητα για την περαιτέρω ανάπτυξη των μεταποιητικών δραστηριοτήτων της Περιφέρειας.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η γεωγραφική θέση της Π.Δ.Ε., η οποία προσφέρει αναπτυξιακές δυνατότητες, δεδομένου ότι εξασφαλίζει άμεση πρόσβαση τόσο στις αγορές του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού (λιμάνι Πατρών, ΠΑΘΕ).

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος στον μεταποιητικό τομέα συγκεντρώνει ορισμένα χωροταξικά και άλλα πλεονεκτήματα, τα οποία κατάλληλα αξιοποιούμενα μπορεί να στηρίξουν την ανάπτυξη της, όπως:

1. Η σημαντική παραγωγή του πρωτογενούς τομέα μπορεί να στηρίξει μεταποιητικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα την παραγωγή προϊόντων ονομασίας προέλευσης και την ανάπτυξη της τυποποίησης και της συσκευασίας αγροτικών προϊόντων για εξαγωγή.

2. Ο Ν. Αιτωλοακαρνανίας και ο Ν. Αχαΐας διαθέτει μακρά παράδοση σε μεταποιητικές δραστηριότητες με εργατικό προσωπικό εξοικειωμένο σε αυτές.
3. Οι δυο οργανωμένες Βιομηχανικές Περιοχές της ΒΙΠΕ Πατρών και της ΝΑΒΙΠΕ Αστακού, με την απαραίτητη συμπλήρωση των υποδομών τους, μπορούν να αποτελέσουν τους πυρήνες για την περαιτέρω ανάπτυξη των μεταποιητικών δραστηριοτήτων της Περιφέρειας.
4. Η βιομηχανία κατασκευής δημοσίων έργων, οικοδομών κ.λ.π., αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα δημιουργίας απασχόλησης και προϊόντος στην Περιφέρεια. Τα προβλήματα του τομέα αυτού είναι το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, η ελλιπής τεχνολογία και το προβληματικό μάντζμεντ, οι μεγάλες εκπτώσεις, καθώς και η έλλειψη λατομικών προϊόντων. Έτσι, πέραν των άλλων, είναι απαραίτητο σε κάθε Νομό της Περιφέρειας να ενεργοποιηθούν οι υπάρχουσες λατομικές ζώνες και να θεσμοθετηθούν και άλλες, προκειμένου να εξασφαλισθούν οι απαραίτητες ποσότητες αδρανών υλικών σε σχετικά χαμηλό κόστος.

Με βάση την Α.Π. 25297/2003 Υ.Α «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» απαιτούνται οι εξής διαρθρωτικές παρεμβάσεις στον τομέα:

Μεταποίηση

Γενικοί στόχοι:

- Έμφαση στην ποιότητα και παραγωγή επώνυμων – οικολογικών προϊόντων. Δημιουργία υποστηρικτικών υποδομών έρευνας, πιστοποίησης της ποιότητας των προϊόντων κλπ.
- Μείωση των παραγόμενων ρύπων στην πηγή τους και ορθολογική διαχείριση των πόρων.
- Υποστήριξη της ανάπτυξης των ΜΜΕ με στόχο την προσαρμογή τους στις διεθνείς τεχνολογικές εξελίξεις.
- Ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών με αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των υποστηρικτικών υποδομών (Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών).
- Κατευθύνσεις χωρικής ανάπτυξης:
- Συμπλήρωση των υποδομών της ΒΙΠΕ - ΒΙΟΠΑ στην ευρύτερη περιοχή Πάτρας - Ρίου.
- Ενεργοποίηση της ΝΑΒΙΠΕ Αστακού.
- Αναζήτηση κατά προτεραιότητα ΒΕΠΕ οικιστικών κέντρων 2^{ου} επιπέδου, και οικιστικών κέντρων 3^{ου} επιπέδου, που βρίσκονται σε περιοχές με δυνατότητες ανάπτυξης της μεταποίησης (ευρύτερη περιοχή Αργινίου - Μεσολογγίου, ευρύτερη περιοχή Πύργου – Αμαλιάδας, Αίγιο, Ναύπακτος κλπ).

- Ανάπτυξη της βιοτεχνίας - χειροτεχνίας παραδοσιακών προϊόντων λαϊκής τέχνης, στο πλαίσιο ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού ιδιαίτερα στις ορεινές περιοχές.
- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και εξωστρέφειας των υφισταμένων βιοτεχνικών και βιομηχανικών μονάδων και προσέλκυση νέων δυναμικών επιχειρήσεων,
- Ενθάρρυνση της καθετοποίησης της επεξεργασίας παραδοσιακών γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων της περιφέρειας,
- Παροχή υπηρεσιών ποιοτικού ελέγχου και πιστοποίησης,
- Εισαγωγή καινοτομίας και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της βιωσιμότητας των ΜΜΕ με στόχο την αύξηση των θέσεων απασχόλησης,
- Ορθολογική χωροθέτηση της μεταποιητικής δραστηριότητας.
- Παροχή κινήτρων και άλλων προωθητικών ενεργειών για τη δημιουργία μεταποιητικών εκμεταλλεύσεων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.

Εξόρυξη

Αν και η εξόρυξη δεν αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική δραστηριότητα στην περιφέρεια, τίθεται ως γενικός στόχος η βιώσιμη περιβαλλοντικά διαχείρισή της στη βάση των πιο κάτω χωρικών κατευθύνσεων:

- Οργανωμένη ανάπτυξη της εξορυκτικής δραστηριότητας (κατά προτεραιότητα στις περιοχές Καλαβρύτων, Κλειτορίας, Λαμπείας).
- Χωροθέτηση λατομικών ζωνών αδρανών υλικών.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

Κυρίαρχη δραστηριότητα του δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι η Μεταποίηση, η οποία παράγει το 65% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας του δευτερογενή τομέα, παρουσιάζοντας μια μικρή αύξηση του ποσοστού συμμετοχής της κατά την τριετία 2000-2002. Δεύτερη σε σημασία δραστηριότητα του δευτερογενή τομέα είναι οι Κατασκευές, με 20% συμμετοχή στην ΑΠΑ του Δευτερογενή Τομέα της Περιφέρειας και τρίτη η Ενέργεια (Ηλεκτρισμός).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, (Μητρώο Επιχειρήσεων, 2000-2002), στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το έτος 2002 λειτουργούσαν 11.500 επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα με αντίστοιχο ετήσιο κύκλο εργασιών 1,1 δισ. Ευρώ. Τόσο ο αριθμός των επιχειρήσεων, όσο και ο ετήσιος κύκλος εργασιών αυξάνονται διαχρονικά από το 2000, ιδιαίτερα δε ο κύκλος εργασιών, γεγονός που υποδεικνύει μια δυναμική στις δραστηριότητες του δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Από το σύνολο των επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα το 40%, ήτοι 4.550 επιχειρήσεις, είναι μεταποιητικές, με ετήσιο κύκλο

εργασιών που αντιπροσωπεύει το 63% του συνολικού ετήσιου κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Όσον αφορά την εξορυκτική δραστηριότητα, υπάρχουν κυρίως διάσπαρτα λατομεία αδρανών υλικών και λατομεία μαρμάρου (σε Λευκάδα και Ζάκυνθο), ενώ μεταλλεία δεν υπάρχουν. Η βιομηχανία είναι σχεδόν ανύπαρκτη, ενώ η βιοτεχνία είναι περιορισμένη σε μικρές μονάδες κυρίως σε περιαστικές ζώνες (οινοποιεία, ελαιουργεία, τυροκομεία, βιοτεχνίες παρασκευής τοπικών τουριστικών προϊόντων διατροφής και αρωματοποιίας). Στο Νομό Κεφαλληνίας υπάρχει θεσμοθετημένη ΒΙΠΕ στο Αργοστόλι, στην είσοδο της πόλης.

Ειδικότερα, από το σύνολο του δευτερογενή τομέα, ξεχωρίζουν οι κλάδοι των «κατασκευών» και της «μεταποίησης». Οι επιχειρήσεις «κατασκευών» καλύπτουν το 62% των επιχειρήσεων του δευτερογενή τομέα της Περιφέρειας, ενώ ακολουθούν οι «μεταποιητικές βιομηχανίες» με συμμετοχή 37%.

Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία, ο αριθμός των επιχειρήσεων υπερ-διπλασιάστηκε την 7ετία 1995-2001, με το 45% από αυτές να δραστηριοποιούνται στην Κέρκυρα. Το 49% των επιχειρήσεων και το 62% του τζίρου προέρχεται από την κατηγορία «κατασκευή κτιρίων», το 23% (11% τζίρου) από την κατηγορία «αποπεράτωση κτιρίων» και το 20% (19%) από τις «τεχνικές εγκαταστάσεις κτιρίων».

Στη «μεταποίηση» ο αριθμός αυξήθηκε κατά 43%, με το 62% των επιχειρήσεων να είναι εγκαταστημένες στην Κέρκυρα. Η κατηγορία που ξεχωρίζει τόσο με τον αριθμό των επιχειρήσεων όσο και με το σύνολο του τζίρου της είναι αυτή των «τροφίμων και ποτών: το 30% των επιχειρήσεων και το 41% του τζίρου. Ακολουθούν η κατηγορία «κατασκευή μεταλλικών προϊόντων πλην μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού» με 16,3% και 15%, η «κατασκευή προϊόντων ξύλου» με 14% και 5%, η «κατασκευή προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά» με 7,5% και 19%, η «κατασκευή επίπλων» με 9% και 6,7%, οι «εκδόσεις-εκτυπώσεις» με 4% και 3% κλπ.

Κοινοτικοί στόχοι – προτεινόμενες πολιτικές

Η βιομηχανική παραγωγή στην Ελλάδα, σε συμφωνία με τις τάσεις που καταγράφονται σε όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, χαρακτηρίζεται από στασιμότητα, με συνέπεια να μειώνεται σταδιακά η συμμετοχή της στο ΑΕΠ και την απασχόληση. Στασιμότητα, εμφανίζει όμως και η κλαδική διάρθρωση της ελληνικής βιομηχανίας, καθώς δεν παρατηρείται μετατόπιση προς λιγότερο ενεργειοβόρους κλάδους. Επίσης, σχεδόν αμετάβλητη παραμένει και η σύνθεση του ενεργειακού μίγματος με εμφανή όμως τη διεύθυνση του φυσικού αερίου μετά το 1998. Κατά συνέπεια, η βιομηχανία δεν εμφανίζει βελτίωση της οικο-αποδοτικότητάς της με εξαίρεση τις εκπομπές SO₂ που στη διάρκεια της περασμένης δεκαετίας μειώθηκαν κατά 40%, ενώ και η τάση αύξησης του μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων αποτελεί μία θετική εξέλιξη που θα διευκολύνει την ορθολογική διαχείριση των πόρων και την υλοποίηση των αναγκαίων δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος. Εκτός όμως από την ατμοσφαιρική ρύπανση είναι

αναγκαία η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση όλων των περιβαλλοντικών επιπτώσεων της βιομηχανικής παραγωγής στο πνεύμα της Οδηγίας IPPC της ΕΕ. Με αυτά τα δεδομένα, η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στην βιομηχανική πολιτική θα πρέπει να κινείται προς τις εξής κατευθύνσεις:

- Εξοικονόμηση ενέργειας, με στόχο τη μείωση της ενεργειακής έντασης της βιομηχανίας, ιδιαίτερα στο μεγάλο πλήθος των ΜΜΕ, στις οποίες παρόμοιες επεμβάσεις δεν έχουν προχωρήσει ικανοποιητικά.
- Υποκατάσταση καυσίμων, με έμφαση στην ταχεία διείσδυση του φυσικού αερίου, καθώς και στην προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Θα πρέπει επίσης να ενθαρρυνθούν οι βιομηχανικές επιχειρήσεις να στραφούν στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ (πράσινος ηλεκτρισμός) αξιοποιώντας τις δυνατότητες που παρέχει η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας και προώθηση καινοτομιών στην παραγωγική διαδικασία και στο προϊόν με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος αλλά και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων.
- Ενθάρρυνση των επιχειρήσεων για την πιστοποίησή τους με πρότυπα περιβαλλοντικής διαχείρισης και απόκτηση οικολογικού σήματος των προϊόντων τους

7.1.10.3 Τριτογενής Τομέας

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος

Ο Τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα στην Περιφέρεια (57,6% των απασχολούμενων και 71% του ΑΠΑ – Eurostat 2005). Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δραστηριοποιούνται 31.383 επιχειρήσεις, σημειώνοντας αύξηση σε σχέση με το 2001, περίπου κατά 10%. Το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων του τριτογενή τομέα αναφέρεται στους κλάδους του εμπορίου και των υπηρεσιών.

Ειδικότερα η Περιφέρεια σημειώνει μεγάλη ανάπτυξη στους τομείς:

- των μεταφορικών υπηρεσιών (το λιμάνι των Πατρών αποτελεί βασική πύλη προς την Ε.Ε και όχι μόνο),
- των υπηρεσιών υγείας (Γενικό Πανεπιστημιακό Νοσοκομείο Πατρών, Περιφερειακό Νοσοκομείο Πύργου),
- των υπηρεσιών εκπαίδευσης, έρευνας και ανάπτυξης με την ύπαρξη εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων (Πανεπιστήμιο Πατρών, Πανεπιστημιακές Σχολές Αγρινίου, ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογγίου, Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών, Business Innovation Center Δυτικής Ελλάδας, Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών) τα οποία συμβάλουν στην παραγωγή της γνώσης και της καινοτομίας προς όφελος των τοπικών παραγωγικών μονάδων,
- παραγωγικών υπηρεσιών.

Ως ιδιαίτερης σημαντικότητας αναδεικνύονται οι μεγάλες δυνατότητες για ανάπτυξη ποικίλων τουριστικών δραστηριοτήτων (θαλάσσιος, θρησκευτικός, οικολογικός, ιαματικός, συνεδριακός κ.ά). Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας διαθέτει σημαντική τουριστική υποδομή με το συνολικό ξενοδοχειακό δυναμικό (ΕΣΥΕ 2002) να περιλαμβάνει 232 ξενοδοχεία (15.128 κλίνες), 28 οργανωμένα camping και πλήθος βοηθητικών καταλυμάτων, αρκετά εκ των οποίων έχουν εκσυγχρονιστεί στο πλαίσιο της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου. Στον τουρισμό η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος δεν έχει επιτύχει μέχρι σήμερα να γίνει ένας μόνιμος και δυναμικός πόλος έλξης, παρά το γεγονός ότι συγκεντρώνει συγκριτικά πλεονεκτήματα, από πλευράς κλίματος και γεωγραφικής θέσης (τοποθέτηση στο αρχαιολογικό τρίγωνο Δελφών – Ολυμπίας – Μυκηνών, πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό κάλος, κλπ).

Ειδικά αναφορικά με τον Πολιτιστικό Τομέα, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, που αφορούν ιδιαίτερα αξιόλογους αρχαιολογικούς και βυζαντινούς χώρους και ευρήματα, όπως η Αρχαία Ολυμπία, τα Ενετικά Κάστρα κ.λ.π. Οι εκδηλώσεις του Πατρινού Καρναβαλιού, η λειτουργία του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ., η λειτουργία του Δημοτικού Ωδείου και της Ορχήστρας των Σολίστ της Πάτρας, μπορούν να καταστήσουν την Περιφέρεια πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής.

Με βάση την Α.Π. 25297/2003 Υ.Α «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» απαιτούνται οι εξής διαρθρωτικές παρεμβάσεις στον τομέα:

Τουρισμός

Επιθυμητοί άξονες ανάπτυξης Τουρισμού είναι με βάση τις προτάσεις του Χωροταξικού σχεδίου της Περιφέρειας:

Οργανωμένη - ελεγχόμενη ανάπτυξη τουρισμού στην παράκτια ζώνη.

- Ανάπτυξη ειδικών ήπιων μορφών τουρισμού σε ενιαία δίκτυα περιβαλλοντικού – πολιτιστικού ενδιαφέροντος με έμφαση στις ορεινές – μειονεκτικές περιοχές (περιβαλλοντικός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, ιαματικός, αθλητικός, συνεδριακός, αγροτουρισμός κλπ) και σε διασύνδεση με τις όμορες περιφέρειες.
- Ανάδειξη της Αρχαίας Ολυμπίας και της ευρύτερης περιοχής της στο πλαίσιο ειδικού αναπτυξιακού προγράμματος.
- Ανάπτυξη της ειδικής τουριστικής υποδομής στην ευρύτερη αστική περιοχή Πατρών, ως Δυτικής Πύλης (συνεδριακό κέντρο κλπ).
- Αξιοποίηση κατά προτεραιότητα των ιαματικών πηγών Κυλλήνης και Καϊάφα μέσω ειδικών ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης θεραπευτικού τουρισμού.
- Ανάδειξη και προβολή της ελληνικής μυθολογίας με τις ιδιαιτερότητές της στον ενδοπεριφερειακό χώρο.

Οι χωρικές υποενοότητες τουριστικής ανάπτυξης της περιφέρειας (παράκτιες, εσωτερικές ή και ορεινές ζώνες) προσδιορίζονται ως εξής:

1. Αμβρακικού Κόλπου, Ναυπακτίας, Μεσολογγίου – Αιτωλικού, Δυτικών Ακτών, Ενδοχώρα λιμνών Νομού Αιτωλοακαρνανίας,
2. Ακράτας – Αιγίου – Καλαβρύτων, Πατρών – ορεινής Αχαΐας και Κάτω Αχαΐας – Καλογριάς Νομού Αχαΐας,
3. Β.Δ. Ακτών Ηλείας – Λιμνοθάλασσας Κοτυχίου - Κυλλήνης, τεχνητής λίμνης Πηνειού – Αρχαίας Ήλιδας, Πύργου – Αρχαίας Ολυμπίας, ορεινής κεντρικής Ηλείας, ΝΔ παράκτιας περιοχής, Επικούρειου Απόλλωνα – Ανδρίτσαινας, Νομού Ηλείας.

Ανάδειξη των υπηρεσιών διεθνούς εμπορίου και μεταφορών σε “προωθητική δραστηριότητα” για την ευρύτερη περιοχή των Πατρών και το Τρίπολο στο Πλατυγιάλι – Αργίνιο – Μεσολόγγι / Αιτωλικό,

Αξιοποίηση της υποδομής και του ανθρώπινου δυναμικού στην Έρευνα και Τεχνολογία και την κοινωνία της πληροφορίας με στόχο τη στενότερη διασύνδεση με παραγωγικές δραστηριότητες και τη διάχυση της καινοτομίας στις επιχειρήσεις της περιφέρειας,

Επέκταση των εναλλακτικών μορφών θεματικού τουρισμού με έμφαση στην ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού, στην αξιοποίηση των εσωτερικών υδάτων (κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία, Ηλεία), των ιαματικών πηγών (Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία) των πολιτιστικών και φυσικών πόρων, κλπ.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

Ο τριτογενής τομέας στην Περιφέρεια Πελοποννήσου απασχολεί το 40% των εργαζομένων της Περιφέρειας, με σημαντικές ποσοτικές διαφοροποιήσεις ανά έτος στον αριθμό των απασχολούμενων, φαινόμενο που υποδεικνύει μια «ρευστικότητα» στις οικονομικές δραστηριότητες του τριτογενή τομέα, ενώ παράγει το 56% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας της Περιφέρειας, με πολύ μικρές τάσεις αύξησης της παραγόμενης ΑΠΑ κατ’ έτος.

Βασικές οικονομικές δραστηριότητες του τριτογενή τομέα στην Πελοπόννησο είναι η «διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχειρηματικές δραστηριότητες», το «χονδρικό και λιανικό εμπόριο», οι «μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες» και τα «Ξενοδοχεία και εστιατόρια». Οι συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες παράγουν το 65% της ΑΠΑ του τριτογενή τομέα στην Περιφέρεια.

Σημαντικό μέρος επίσης, του τομέα των υπηρεσιών αντιπροσωπεύουν οι κλάδοι της «Δημόσιας Διοίκησης, της Άμυνας και της Κοινωνικής Ασφάλισης», και «των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών», οι οποίοι παράγουν το 17%-18% της ΑΠΑ του τριτογενή τομέα, σχεδόν ισομερώς κατανομημένη μεταξύ τους, ενώ η «εκπαίδευση και η κοινωνική μέριμνα» συμβάλλουν κατά 13%-15% στην παραγωγή της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας του τριτογενή τομέα.

Ο μεγάλος όγκος των επιχειρήσεων και λοιπών λειτουργιών του τριτογενή τομέα, όπως διοικητικές, εκπαιδευτικές, χρηματοπιστωτικές και εμπορικές υπηρεσίες, καθώς και οι υπηρεσίες των μεταφορών, είναι συγκεντρωμένες στα αστικά κέντρα της Περιφέρειας, ενώ οι

τουριστικές υπηρεσίες που εκφράζονται κατά κύριο λόγο από τον κλάδο των «Ξενοδοχείων και εστιατορίων» παρουσιάζουν χωρική διασπορά στην Περιφέρεια.

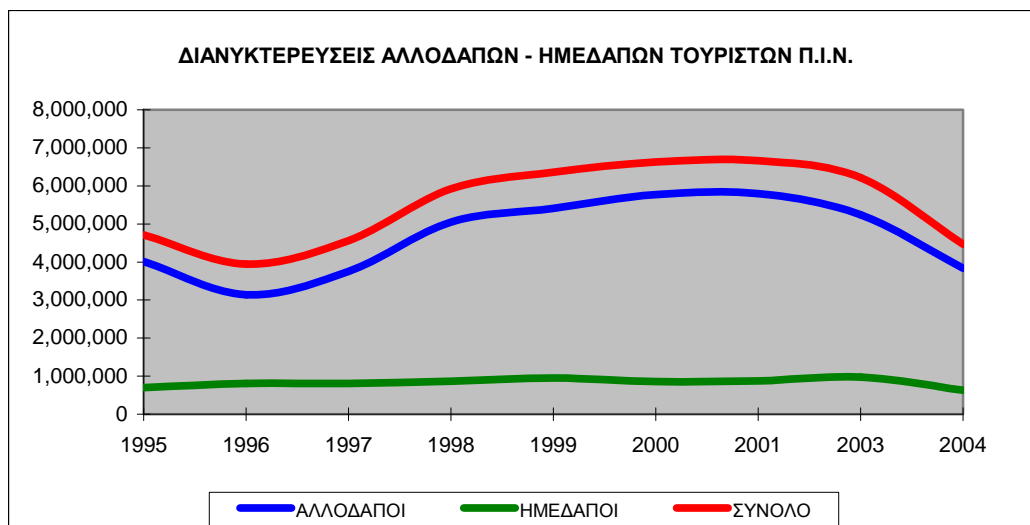
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Ο κλάδος του τουρισμού, αποτελεί τις τελευταίες δεκαετίες κυρίαρχη μορφή της τριτογενούς οικονομικής λειτουργίας στα Ιόνια Νησιά και τη σημαντικότερη και δυναμικότερη δραστηριότητα της οικονομίας της.

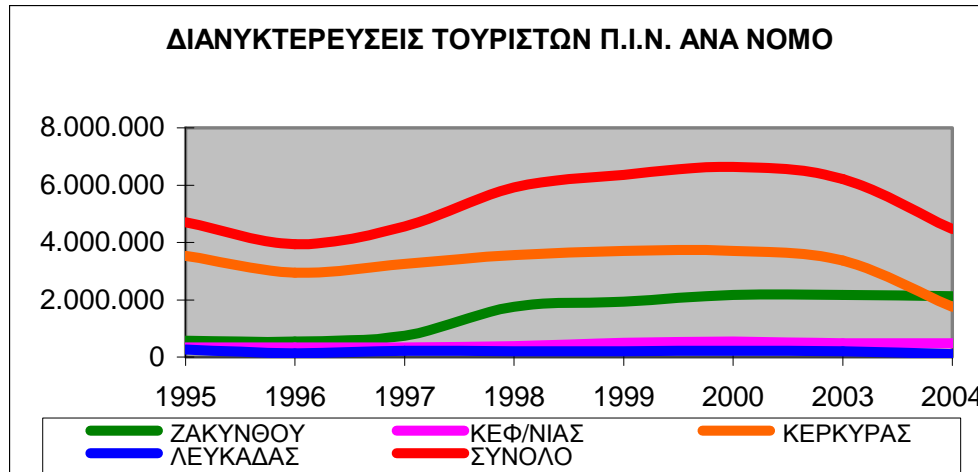
Η Περιφέρεια Ιονίων Νησιών κατέχει εξέχουσα θέση στην τουριστική ανάπτυξη τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και σε μεσογειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2003 προσελκύει το 7% των αφίξεων, το 10% περίπου των διανυκτερεύσεων ημεδαπών και αλλοδαπών τουριστών της χώρας και παράλληλα συγκεντρώνει το 12% του αποθέματος των ξενοδοχειακών κτινών.

Τα βασικά χαρακτηριστικά - προβλήματα της Περιφέρειας όσον αφορά στον τουριστικό τομέα, που αναπόφευκτα προσδιορίζουν την κατεύθυνση και το περιεχόμενο της αναπτυξιακής στρατηγικής, είναι τα κατωτέρω:

Με βάση τα στοιχεία των συνολικών διανυκτερεύσεων (αλλοδαπών και ημεδαπών – Διάγραμμα 7.1) η τουριστική δραστηριότητα της Περιφέρειας διανύει μίαν ακόμη κυκλική πορεία με σημεία-καμπές τα έτη 1996 (3,9 εκατ.), 2001 (6,6 εκατ.) και 2004 (4,4 εκατ.). Η καμπύλη αυτή διαμορφώνεται (και λόγω μεγέθους – 85%) από τις διανυκτερεύσεις των αλλοδαπών οι οποίες χαρακτηρίζονται από τις παραπάνω αυξομειώσεις, ενώ η επισκεψιμότητα των ημεδαπών διακρίνεται μάλλον από σταθερότητα. Από την επιμέρους χωρική ανάλυση των στοιχείων (πηγή: ΕΣΥΕ - Διάγραμμα 7.2) φαίνεται ότι (και λόγω μεγέθους) ο τουρισμός της Κέρκυρας επηρεάζεται εντονότερα και δυσμενέστερα από τις εξελίξεις, με το μερίδιό του να βαίνει μειούμενο, ακόμη και όταν σε απόλυτους αριθμούς αυξάνει (από το 75% της Π.Ι.Ν. το 1995 στο 55% το 2003).

Διάγραμμα 7.1. Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών – ημεδαπών τουριστών Περιφέρειας Ιονίων Νησιών

Διάγραμμα 7.2 Διανυκτερεύσεις τουριστών Περιφέρειας Ιονίων Νησιών ανά νομό

Η τουριστική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ανισοκατανομή ενδοπεριφερειακά: Κέρκυρα (από παλαιότερα) και Ζάκυνθος (από τα μέσα της δεκαετίας του 1990) συγκεντρώνουν τα τελευταία 10 έτη περί το 88% των συνολικών διανυκτερεύσεων, ενώ το υπόλοιπο μοιράζονται οι δύο άλλοι νομοί, με την Κεφαλληνία να υπερτερεί ελαφρά της Λευκάδας. Ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί η τουριστική άνοδος της Ζακύνθου, που μέσα σε μία 10ετία ανέβασε το μερίδιό της από το 12% το 1995 στο 35% το 2003, με τάση περαιτέρω άνοδου.

Η Περιφέρεια διαθέτει 81.959 ξενοδοχειακές κλίνες (Πηγή: ΕΣΥΕ, 2005) κατανομημένες σε 42.927 δωμάτια και 883 μονάδες. Η ποσοστιαία μεταβολή που σημειώθηκε στις ξενοδοχειακές κλίνες διαχρονικά για τα έτη 1999-2005 ανέρχεται στο +35% (η Περιφέρεια διέθετε 60.896 ξενοδοχειακές κλίνες το 1999/2000 (546 ξενοδοχεία) έναντι 45.226 το 1992, αριθμός που ανήλθε στις 70.031 μετά από 2 χρόνια (2001), με μέσο αριθμό 90-110 κλινών ανά μονάδα). Το ξενοδοχειακό δυναμικό της Περιφέρειας εμφανίζει σημαντικές ποιοτικές και ποσοτικές διακυμάνσεις ανά νομό: οι νομοί Κέρκυρας και Ζακύνθου συγκεντρώνουν το 85% των τουριστικών κλινών της Περιφέρειας. Πιο συγκεκριμένα, στο νομό της Κέρκυρας (43.291 ξενοδοχειακές κλίνες, 2005) αναλογεί περίπου το 53% των κλινών της περιφέρειας, στη Ζάκυνθο (25.944 κλίνες) το 32% και στους νομούς Κεφαλληνίας (8.581 κλίνες) και Λευκάδας (4.143 κλίνες) το 10% και 5% αντίστοιχα.

Εξετάζοντας τα ποιοτικά χαρακτηριστικά διαπιστώνεται ότι το κέντρο βάρους των κλινών εντοπίζεται στις μεσαίες και χαμηλές κατηγορίες (174 ξενοδοχειακές μονάδες 3* και 521 ξενοδοχειακές μονάδες 2*). Ξενοδοχεία «5 αστέρων» διαθέτει η Κέρκυρα (το 2005 υφίστανται 2.691 κλίνες κατανομημένες σε 7 ξενοδοχειακές μονάδες 5 αστέρων) και η Ζάκυνθος (1 ξενοδοχειακή μονάδα 5 αστέρων με 227 κλίνες το έτος 2005) που αναλογεί σε ποσοστό 5% επί του συνόλου της χώρας.

Άλλο διαρθρωτικό χαρακτηριστικό είναι η παρουσία μεγάλου αριθμού ξενοδοχειακών επιχειρήσεων μικρής δυναμικότητας που εντοπίζεται στις χαμηλές κατηγορίες. Πρόκειται για επιχειρήσεις οικογενειακού τύπου, που πιθανότατα στηρίζουν τον επιχειρηματικό σχεδιασμό

στον ανταγωνισμό των τιμών και όχι της ποιότητας. Το ξενοδοχειακό δυναμικό συμπληρώνεται από ένα μεγάλο αριθμό ενοικιαζόμενων διαμερισμάτων και δωματίων, περί τις 3.118 επιχειρήσεις (Μητρώο Επιχειρήσεων ΕΣΥΕ-2000) που προσθέτουν άλλες 98.000 κλίνες, καθώς επίσης εστιατόρια (1.575 επιχειρήσεις), campings (26 χώροι με 2.044 θέσεις) κλπ.

Η μέση πληρότητα των ξενοδοχείων είναι αρκετά υψηλή και κυμαίνεται ανάμεσα στο 70 - 80% και υπερβαίνει κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες περίπου τη μέση πληρότητα σε επίπεδο χώρας. Το στοιχείο αυτό θα πρέπει να συνεκτιμηθεί με την υψηλή συγκέντρωση του τουρισμού στους θερινούς μήνες, γεγονός το οποίο δημιουργεί πρόβλημα υπερφόρτωσης των υποδομών και αυξάνει τις πιθανότητες υποβάθμισης του περιβάλλοντος και με τη μείωση της μέσης δαπάνης ανά τουρίστα. Πάντως η μέση διάρκεια παραμονής ανά τουρίστα υπολογίζεται σε 7,2 ημέρες για την Περιφέρεια, έναντι μόλις 4,4 ημέρες για τη χώρα.

Η αναλογία στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών-ημεδαπών διαμορφώνεται σταθερά επί σειρά ετών στο 85-15 έναντι του 75-25 για τη χώρα. Όμως ενώ η Κέρκυρα και η Ζάκυνθος κινούνται λίγο πάνω από το μέσο όρο των αλλοδαπών, η Κεφαλληνία και ακόμη πιο έντονα η Λευκάδα στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στους ημεδαπούς τουρίστες. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί σημαντικά τόσο τις χρηματικές εισροές όσο και τα επίπεδα θωράκισης των προορισμών από επικείμενες αιφνίδιες κρίσεις. Οι αλλοδαποί τουρίστες που επισκέπτονται τα Ιόνια Νησιά προέρχονται από τα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα της δυτικής και βόρειας Ευρώπης μειώνοντας αισθητά το κατά κεφαλήν εισόδημα που δαπανάται. Αντίθετα, οι ημεδαποί τουρίστες έχουν ικανοποιητικά υψηλότερες δαπάνες κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Η παραπάνω διαπίστωση, ειδικά για τους δύο πρώτους νομούς θα πρέπει να συνδυαστεί με τη μεγάλη εξάρτηση από δύο ευρωπαϊκές χώρες προέλευσης των αλλοδαπών τουριστών (Βρετανία και Γερμανία) και τους εκεί δραστηριοποιούμενους «tour operators».

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία των αφίξεων επισκεπτών στα αεροδρόμια, η μεγάλη αναλογία υπέρ των πτήσεων charter υποδηλώνει ότι ο τουρισμός των Ιονίων Νήσων στηρίζεται στον μαζικό, οργανωμένο τουρισμό μέσω τουριστικών πακέτων. Αυτό το είδος τυποποιημένου τουρισμού, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, μειώνει τις ευκαιρίες αποκόμισης ωφελειών από τον τόπο προορισμού.

7.1.11 Πολιτιστική κληρονομιά

Η **Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας** διαθέτει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, που αφορούν ιδιαίτερα αξιόλογους αρχαιολογικούς και βυζαντινούς χώρους, όπως η Αρχαία Ολυμπία, τα Ενετικά Κάστρα κλπ.

Οι εκδηλώσεις του Πατρινού Καρναβαλιού, η λειτουργία του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ, η λειτουργία του Δημοτικού Ωδείου και της Ορχήστρας των Σολιστ της Πάτρας, καθιστούν την Περιφέρεια πολιτιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Μάλιστα η Πάτρα ως πολιτιστική πρωτεύουσα του 2006 διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στα πολιτιστικά δρώμενα σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Καθοριστικής σημασίας στόχος είναι να διαδραματίσει ένα καθιερωμένο πολιτιστικό πόλο, ώστε με την ενίσχυση των περιφερειακών σημείων να αποτελέσουν ένα σημαντικό άξονα οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής. Η διατήρηση και ανάδειξη του πολιτισμικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας αποτελεί συστατικό στοιχείο της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και της προσφοράς εναλλακτικών δυνατοτήτων για κάθε είδους τουριστική δραστηριότητα.

Αναλυτικά οι σημαντικότεροι ιστορικοί τόποι της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι ο ακόλουθος:

Ιστορικοί-Αρχαιολογικοί Χώροι Ν. Αιτωλοακαρνανίας

Τα σημαντικότερα μουσεία και αρχαία, βυζαντινά και νεώτερα μνημεία του Νομού παρουσιάζονται συνοπτικά ακολούθως

Μουσεία

1. Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου
2. Αρχαιολογικό Μουσείο Θυρείου
3. Μουσείο Ιστορίας και Τέχνης Δήμου Ιεράς Πόλης Μεσολογγίου
4. Αρχαιολογικό Μουσείο Θέρμου
5. Λαογραφικό Μουσείο Αιτωλοακαρνανίας
6. Οικία Παλαμά (Μεσολόγγι)

Αρχαία και Βυζαντινά Μνημεία

1. Λαφριαίον - Ιερό Λαφρίας Αρτέμιδος και Απόλλωνος Λαφρίου
2. Ηρώ Καλυδώνος
3. Ναός Διός Στράτου
4. Αρχαίος Θέρμος
5. Αρχαιολογικός Χώρος Οινιάδων
6. Αρχαιολογικός Χώρος Πλευρώνος
7. Ρωμαϊκές Θέρμες Αγίου Θωμά Μεσολογγίου
8. Παναξιώτισσα
9. Κάστρο Ναυπάκτου

Νεώτερα Μνημεία

Ωρολόγιο - Κωδωνοστάσιο Ναυπάκτου

Ιστορικοί-Αρχαιολογικοί Χώροι Ν. Αχαΐας

Η βόρεια παράκτια ζώνη της Αχαΐας κατοικήθηκε ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους. Από τη μυκηναϊκή εποχή ίχνη κατοίκησης έχουν εντοπισθεί στα παράλια από το Αίγιο έως τον Άραξο, στη περιοχή των Καλαβρύτων, στα οροπέδια του Παναχαϊκού όρους και του Ερύμανθου.

Οι Αχαιοί ίδρυσαν τις πόλεις Τριταΐα, Δύμη, Ωλενο, Φαραί, Πάτραι, Ρύπαι, Αίγιο, Ελίκη, Βούρα, Αιγαί, Αιγείρα και Πελλήνη. Από τις πόλεις αυτές ευρήματα υπάρχουν στη Πάτρα (ελάχιστα), στην Κάτω Αχαΐα (αρχ. Δύμη), στο Αίγιο, τη Ροδιά (αρχ. Ελίκη), και στην Αιγείρα. Πόλεις της αρχαιότητας εντοπίστηκαν και στα Καλάβρυτα (αρχ. Κυναίθα), στο Λουσικό (Λουσοί), στη Χαλανδρίτσα και στο Λεόντιο.

Στη Πάτρα σώζεται μόνο ωδείο ρωμαϊκής εποχής και το βυζαντινό κάστρο, χτισμένο με υλικά από αρχαία οικοδομήματα.

Δυτικά της Πάτρας βρίσκεται η αρχαία Δύμη, η δεύτερη σε μέγεθος - μετά την Πάτρα - πόλη της Αχαΐας. Κοντά στη θέση αυτή σώζεται και η προϊστορική ακρόπολη του κάστρου της Καλουρίας καθώς και τμήμα του τείχους των Δυμαίων.

Νότια της Πάτρας, στη περιοχή της Χαλανδρίτσας έχουν βρεθεί μυκηναϊκά κτίσματα και αρχαίο νεκροταφείο. Δυτικότερα, στο Λεόντιο διατηρείται η ορχήστρα και το κοίλον θεάτρου καθώς και ίχνη της αρχαία πόλης. Στα Καλάβρυτα, στη Κλειτορία, στη Λυκουρία και στη Τριταΐα υπάρχουν επίσης αρχαιολογικά ευρήματα, ενώ στο Λουσικό σώζονται ερείπια ιερού της Αρτέμιδος Ημέρας. Στα σύνορα των νομών Αχαΐας, Ηλείας και Αρκαδίας βρίσκεται η αρχαία Ψωφίς, σημαντική αρκαδική πόλη εξαιτίας της στρατηγικής της θέσης. Έχουν ανασκαφεί τμήματα της πόλης, του περιβόλου της, θεάτρου, ναού και νεκροταφείου.

Τέλος, στη παραλιακή ζώνη του νομού εκτός από τα λίγα αρχαιολογικά ευρήματα στο Αίγιο και τη Ροδιά έχει αποκαλυφθεί στην Αιγείρα τμήμα θεάτρου του 3ου π.Χ. αιώνα, τμήματα της ακρόπολης, υπολείμματα ναού και κτισμάτων.

Στο νομό Αχαΐας εκτός από το βυζαντινό κάστρο της Πάτρας και το οθωμανικό κάστρο στο Ρίο, βρίσκεται το κάστρο Σανταμερίου κοντά στον Άραξο, και το κάστρο της Ωριάς στα Καλάβρυτα.

Εκκλησιαστικά μνημεία συναντώνται κύρια στη περιοχή Καλαβρύτων. Κοντά στη παραλία, έξω από το χωριό Τράπεζα, σε ένα τοπίο ιδιαίτερης ομορφιάς βρίσκεται η μονή της Αγίας Τριάδας. Νοτιότερα, στη Ζαχλωρού, συναντάται η μονή του Μεγάλου Σπηλαίου του 4ου αιώνα, έξω από τα Καλάβρυτα η μονή Αγίας Λαύρας, μοναστήρι χτισμένο το 10ο αιώνα, γνωστό για το ρόλο που έπαιξε κατά τη διάρκεια του αγώνα του 21, και τέλος, στη Χαλανδρίτσα- έδρα της βαρωνίας κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας- σώζονται λείψανα ναών της εποχής. Από τα παραδοσιακά χωριά του νομού ξεχωρίζουν τα χωριά της κατω Αχαΐας και η ορεινή Αροανία.

Τα σημαντικότερα μουσεία και αρχαία, βυζαντινά και νεώτερα μνημεία του Νομού παρουσιάζονται συνοπτικά ακολούθως

Μουσεία

1. Αρχαιολογικό Μουσείο Αιγίου
2. Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Αιγίου
3. Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών
4. Μουσείο Καλαβρυτινού Ολοκαυτώματος
5. Αρχαιολογική Συλλογή οδού Σισσίνης 13
6. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Πατρών - Πολιτιστικό Κέντρο
7. Λαογραφικό Μουσείο Κλειτορίας
8. Μουσείο Τύπου Πατρών
9. Δημοτική Βιβλιοθήκη Πατρών

Αρχαία και Βυζαντινά Μνημεία

1. Ρωμαϊκό Ωδείο (Πάτρα)
2. Μυκηναϊκός Οικισμός Χαλανδρίτσας
3. Κάστρο Ρίου
4. Φρούριο Πατρών
5. Σπήλαιο Λιμνών (Καστριά Καλαβρύτων)
6. Αρχαιολογικός Χώρος Βούντενη Πατρών
7. Τείχος Δυμαίων
8. Αρχαιολογικός Χώρος Αιγείρας
9. Αρχαιολογικός Χώρος Μαμουσιάς
10. Ρωμαϊκή Γέφυρα Πατρών
11. Αρχαιολογικός Χώρος Λουσών Καλαβρύτων
12. Ιερά Μονή Αγίας Λαύρας (Καλάβρυτα)
13. Άγιος Νικόλαος (Πλατάνι Πατρών)

14. Άγιος Ανδρέας Πατρών

Νεώτερα Μνημεία

Δημοτικό Θέατρο Πατρών

Ιστορικοί- Αρχαιολογικοί Χώροι. Ν. Ηλείας

Στην Ηλεία αναπτύχθηκαν κατά τους προϊστορικούς χρόνους οι πόλεις της Αμαλιάδας και της Κυλλήνης ενώ κατά τους ιστορικούς χρόνους η πόλη που σημείωσε μεγαλύτερη ανάπτυξη ήταν η Ήλιδα. Ο γνωστότερος αρχαιολογικός χώρος του νομού είναι η Αρχαία Ολυμπία, ο τόπος διεξαγωγής των Ολυμπιακών Αγώνων, με σημαντικότερα και καλά διατηρούμενα μνημεία, που προσελκύει πλήθη επισκεπτών.

Στο δυτικό τμήμα του νομού, και από βορρά προς νότο βρίσκονται κατά σειρά:

- Το Κουνουπέλι, όπου έχουν βρεθεί λείψανα από μυκηναϊκή ακρόπολη. Στη θέση αυτή θεωρείται ότι ήταν χτισμένη η αρχαία Υρμίνη. Στο Κουνουπέλι συναντώνται και μεσαιωνικά ερείπια.
- Η Κυλλήνη, η οποία βρίσκεται στη θέση της αρχαίας Κυλλήνης και υπήρξε το επίνειο της Ηλίδας. Την περίοδο της Φραγκοκρατίας ήταν το σημαντικότερο λιμάνι του πριγκιπάτου της Αχαΐας. Ευρήματα πιστοποιούν ότι η περιοχή κατοικήθηκε ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους.
- Η Ήλιδα, βρίσκεται ανατολικά της Κυλλήνης. Από την Ήλιδα, έχουν έρθει στο φως λείψανα κατοικιών, ρωμαϊκού θεάτρου, του γυμνασίου και νεκροταφείου. Σε απόσταση ενός χλμ. από την Ηλιδα σώζεται τμήμα τείχους του 312 π.Χ.
- Ο Πύργος χτισμένος στη θέση των αρχαίων Λετρίνων. Στο επίνειο του Πύργου, το Κατάκολο έχουν βρεθεί τα ίχνη του αρχαίου λιμανιού της Φείας.
- Στη συνέχεια του δρόμου από Πύργο προς Κυπαρισσία, στο Επιτάλιο, εντοπίστηκε η ομηρική Θρυόεσσα, την οποία διαδέχθηκε το αρχαίο Επιτάλιον, ενώ λίγο νοτιότερα, κοντά στη γέφυρα του Αλφειού διατηρούνται τα ερείπια ρωμαϊκού υδραγωγείου.
- Στο Σαμικό, σώζονται τα τείχη της αρχαίας Σαμίας. Το κυκλώπειο τμήμα των τειχών θεωρείται ότι ανήκει στην αρχαία Αρήνη. Το Σαμικό υπήρξε γνωστό στην αρχαιότητα για το ναό του Ποσειδώνα Σαμίου.
- Στο Κακοβάτο έχουν βρεθεί θολωτοί μυκηναϊκοί τάφοι, ενώ νοτιοανατολικά του Κακοβάτου, στο Λέπρεο σώζονται ερείπια από την οχύρωση της ομώνυμης αρχαίας πόλης, τμήμα των οποίων ανήκει στους μεσαιωνικούς χρόνους. Στο Λέπρεον σώζονται επίσης ερείπια ναού της Δήμητρας.

Στη περιοχή γύρω από την Ολυμπία αρχαιολογικά ευρήματα έχουν αποκαλυφθεί στα Κρέστενα και στα Μακρύσια, ενώ στη Σκυλλουντία έχει βρεθεί νεκροταφείο της ύστερης κλασικής περιόδου και τμήματα δωρικού ναού του 4ου π.Χ. αιώνα.

Νοτιοανατολικά από τα Κρέστενα, στο δρόμο που οδηγεί στη Μεγαλόπολη, έχει εντοπισθεί το αρχαίο Αίπιο. Διατηρούνται τμήματα της ακρόπολης, το κούριον του θεάτρου της πόλης, δεξαμενές και θεμέλια δημοσίων κτισμάτων. Τα τείχη της πόλης, χτισμένα κατά το πολυγωνικό σύστημα, διατηρούν τετράγωνους πύργους που ανήκουν στους ελληνοιστικούς χρόνους.

Βόρεια του Αιπίου, υπάρχει ερειπωμένο κάστρο το οποίο εικάζεται ότι ανήκε στο αρχαίο Στυλλάγιο. Ιχνη αρχαίας πόλης και ναού προς τιμή της Αθηνάς έχουν βρεθεί στην Αλίφειρα.

Νότια από την Αλίφειρα, στις Βάσσειες, βρίσκεται ο ναός του Επικουρίου Απόλλωνα. Ο ναός είναι έργο του Ικτίνου, προγενέστερο του Παρθενώνα (420 π.Χ.), και διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση. Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και ωραιότερα μνημεία του Ελλαδικού χώρου αν και παραμένει σχετικά άγνωστος εξαιτίας κυρίως της δύσβατης θέσης του.

Βορειοδυτικά του ναού, στο Κοτύλιον όρος σώζονται τα θεμέλια δυο ναΐσκων, ο ένας ήταν αφιερωμένος στην Αρτέμιδα και ο άλλος στην Αφροδίτη.

Κοντά στις Βάσσειες σώζονται τέλος τα ερείπια της αρχαίας Φιγαλείας.

Κατά τους μεσαιωνικούς και βυζαντινούς χρόνους τα μεγάλα κέντρα του νομού ήταν η Ανδραβίδα, η οποία υπήρξε η έδρα του πριγκιπάτου του Μορέως, η Κυλλήνη, η Γαστούνη και τα Λεχαινά.

Έξω από τη Κυλλήνη, στο Κάστρο, διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση το Χλεμούτσι, που χτίστηκε στις αρχές του 13ου αιώνα και υπήρξε το σπουδαιότερο και επιβλητικό κάστρο του πριγκιπάτου της Αχαΐας.

Από τα εκκλησιαστικά μνημεία του νομού, ξεχωρίζουν η Παλαιοπαναγία Μανωλάδας (12ος αι.), η μονή Βλαχερνών (13^{ος} αιώνας), ο φράγκικος ναός της Αγίας Σοφίας στην Ανδραβίδα, ο καθολικός ναός της Γαστούνης χτισμένος τον 10ο αιώνα, η μονή Φραγκαβίλας νότια της Αμαλιάδας, η μονή Σκαφιδιάς στα περίχωρα του Πύργου, με εντυπωσιακό βενετσιάνικο πύργο, και η μονή Ισοβας, χτισμένη τον 13ο αιώνα, τυπικό δείγμα γαλλικής αρχιτεκτονικής που καταστράφηκε το 1263 και παραμένει ερειπωμένη.

Ανάμεσα στα γραφικά χωριά που συναντά κανείς στη περιοχή ξεχωρίζει η κωμόπολη της Ανδρίτσαινας-γνωστή για τον παραδοσιακό της χαρακτήρα και τη βιβλιοθήκη της, η οποία διαθέτει σπάνια έγγραφα από τον αγώνα του 1821.

Τα σημαντικότερα μουσεία και αρχαία, βυζαντινά και νεώτερα μνημεία του Νομού παρουσιάζονται συνοπτικά ακολούθως

Μουσεία

1. Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας
2. Αρχαιολογικό Μουσείο Ήλιδας
3. Μουσείο Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας
4. Μουσείο της Ιστορίας των Ανασκαφών της Ολυμπίας

5. Λαογραφικό Μουσείο Αμαλιάδας

Αρχαία και Βυζαντινά Μνημεία

1. Αρχαία Ολυμπία
2. Αρχαία Ήλιδα
3. Ναός Επικουρίου Απόλλωνος
4. Φιγαλεία
5. Αλίφειρα
6. Λέπρεον
7. Πλατιάνα
8. Αγία Τριάδα
9. Κάτω Σαμικό
10. Κάστρο Χλεμούτσι
11. Παναγία η Καθολική (Γαστούνη)
12. Μονή Φραγκαβίλλας (Αμαλιάδα)
13. Κάστρο Κυλλήνης

Νεώτερα Μνημεία

Δημοτική Αγορά Πύργου

Στις Προτάσεις του «Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» για την Προστασία - Ανάδειξη - Αξιοποίηση της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

- 1 Ως στόχος προτεραιότητας στο επίπεδο της περιφέρειας τίθεται η προστασία - ανάδειξη των φυσικών οικοσυστημάτων και τοπίων, των αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών τόπων και μνημείων πολλά από τα οποία είναι εθνικής και διεθνούς σημασίας, με δημιουργία ενιαίων δικτύων πολιτιστικών διαδρομών και φυσικού περιβάλλοντος κατά ενότητες παράκτιες και ορεινές (Αρχαία Ολυμπία, Αρχαία Ήλιδα, Αγία Λαύρα, Μέγα Σπήλαιο, Μεσολόγγι, αρχαιολογικοί χώροι Θέρμου, Στράτου, Ναυπάκτου, Καλυδώνος, Οινιάδων, παράκτια περιοχή Κυλλήνης, παράκτια περιοχή Αμβρακικού, περιοχή λίμνης Καϊάφα, η κοιλάδα του Αλφειού, τα αισθητικά δάση Καλαβρύτων και Σελέμνου Πατρών, τα δάση Στροφυλιάς, Φολόης, Φράξου, τα φαράγγια του Βουραϊκού, οι φυσικές και τεχνητές λίμνες της Αιτωλοακαρνανίας όπως Τριχωνίδα, Λυσιμαχεία, Οζερός, Αμβρακία,

Κρεμαστών, Καστρακίου, Στράτου, οι υδροβιότοποι Ramsar Μεσολογγίου, Κοτυχίου κλπ.).

- 2 Ορθολογική διαχείριση και προστασία των υδάτινων πόρων κατά κύριο λόγο στους νομούς Αιτωλοακαρνανίας & Ηλείας που παρουσιάζουν τα σημαντικότερα αποθέματα, με στόχο την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των επιφανειακών υδάτων, τον περιορισμό της εκμετάλλευσης των υπόγειων υδάτων, την προώθηση έργων κατασκευής λιμνοδεξαμενών, ταμιευτήρων, ενεργειακή αξιοποίηση του υδάτινου δυναμικού και ιδιαίτερη αντιμετώπιση των επιπτώσεων από τις εκτροπές των ποταμών Αχελώου και Εύηνου.
- 3 Ανάπτυξη ήπιων παραγωγικών δραστηριοτήτων συμβατών με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος (οικοτουρισμός, βιολογική γεωργία, πολιτιστικές δραστηριότητες κ.α.).
- 4 Προστασία αξιόλογων τοπίων της φύσης, αξιόλογων αγροτικών τοπίων, δασών, παράκτιων ζωνών, κ.α. από διασπορά δραστηριοτήτων, πυρκαγιές, ανοιχτή εξόρυξη κλπ.
- 5 Προστασία του περιβάλλοντος από αστικούς και βιομηχανικούς ρύπους.
- 6 Προστασία του περιβάλλοντος από γεωργικά απόβλητα (ιδιαίτερα σημειώνονται οι επιπτώσεις των ρύπων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων των πεδιάδων Άνω και Κάτω Αχελώου).
- 7 Ελεγχόμενη άσκηση της υδατοκαλλιεργητικής δραστηριότητας.

Επίσης επισημαίνεται ότι: *στα πλαίσια της ανάδειξης και αξιοποίησης του ιστορικού, πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος της Περιφέρειας μπορούν κατ' αρχήν να αναζητηθούν και προταθούν χωροθετήσεις – παρεμβάσεις, που θα συμβάλλουν στην διεύρυνση του ρόλου της περιφέρειας και στην προσέλκυση ειδικών κατηγοριών επισκεπτών, όπως:*

- α) Διεθνής Ακαδημία Ελευθερίας, β) Κέντρο Φυσικής Ιστορίας και Διαχείρισης Φυσικών Πόρων στο Μεσολόγγι με εξειδίκευση στο υδάτινο δυναμικό και ένταξη του Μεσολογγίου σε διεθνές δίκτυο πόλεων που διαθέτουν ευαίσθητα υδάτινα οικοσυστήματα.
- Διαβαλκανικό Κέντρο Παραδοσιακών Βιομηχανικών – Βιοτεχνικών προϊόντων και προϊόντων χειροτεχνίας Αγρινίου με εξειδίκευση στην ανάδειξη, αξιοποίηση της βιομηχανικής ιστορίας της χώρας και με δικτύωση σε επίπεδο Βαλκανίων.
- Διεθνές πολιτιστικό, συνεδριακό, αθλητικό κέντρο Αρχαίας Ολυμπίας, Αρχαίας Ήλιδας, και διεθνές ινστιτούτο Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας – Κέντρο Ολυμπιακής Ευαισθητοποίησης.
- Πολιτιστικό κέντρο – μουσείο Ελληνικής Μυθολογίας στην ευρύτερη περιοχή Πύργου – Αμαλιάδας, Αρχαίας Ολυμπίας – Ήλιδας.

- Διεθνές πολιτιστικό – εκθεσιακό κέντρο Αντιρρίου με εξειδίκευση στην προβολή των μεγάλων τεχνικών έργων (σύγχρονων και ιστορικής αξίας), σε συσχέτιση και συνεργασία με το προτεινόμενο Διεθνές Εκθεσιακό και Συνεδριακό Κέντρο Πατρών
- Διεθνές Εκθεσιακό και Συνεδριακό Κέντρο Πατρών που θα εξειδικεύεται στον πολιτισμό, τις νέες τεχνολογίες και το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Η αξιοποίηση του πολιτιστικού πλούτου και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν παράγοντες οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, καθώς και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα του τουρισμού στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος

Η συμμετοχή της κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα εξασφαλίζεται με τη διασύνδεση του πολιτισμού με την παιδεία και την Κοινωνία της Γνώσης.

Όσον αφορά στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου**, οι υψηλής αξίας και ενδιαφέροντος πολιτιστικοί της πόροι είναι από τα ισχυρά της σημεία στην αναπτυξιακή της διαδικασία, λειτουργώντας κυρίως ως συντελεστές προσέλευσης και δημιουργίας τουριστικών δραστηριοτήτων, αλλά και ως διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας, στο πλαίσιο διατήρησης και βελτίωσης του επιπέδου ποιότητας ζωής των κατοίκων της.

Οι πολιτιστικοί πόροι της Περιφέρειας Πελοποννήσου μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως ακολούθως:

α) Αρχαιολογικοί Χώροι

Τα σημαντικότερα σε πολιτιστική αξία και μέγεθος μνημεία της Περιφέρειας είναι της Αρχαίας Επιδαύρου, των Μυκηνών, της Αρχαίας Κορίνθου, της Αρχαίας Μεσσήνης, της Αρχαίας Τίρυνθας, κλπ. Ο συνολικός αριθμός των αρχαιολογικών χώρων της Περιφέρειας ανέρχεται στους 60 περίπου. Στα μνημεία αυτά έχουν γίνει έργα αναστήλωσης και ανάδειξης αλλά λόγω της αναγκαίας μεγάλης κλίμακας παρεμβάσεων δεν έχουν ολοκληρωθεί οι παρεμβάσεις αυτές, σε αρκετούς αρχαιολογικούς χώρους.

β) Παραδοσιακοί Οικισμοί

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου υφίσταται ένας μεγάλος αριθμός θεσμοθετημένων παραδοσιακών οικισμών, οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις αποτελούν τη βάση ανάπτυξης του ορεινού τουρισμού. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση θεσμοθετημένων παραδοσιακών οικισμών, παρατηρείται στη Λακωνική Μάνη.

γ) Μουσεία

Ο συνολικός αριθμός μουσείων στην Περιφέρεια φθάνει στα είκοσι (20). Σε αυτά περιλαμβάνονται αρχαιολογικά, βυζαντινά, λαογραφικά και θεματικά μουσεία και συλλογές. Τα σπουδαιότερα αρχαιολογικά μουσεία είναι της Επιδαύρου, του Ναυπλίου, της Τρίπολης, της Κορίνθου, της Νεμέας, της Σπάρτης, της Χώρας Μεσσηνίας και της Πύλου. Τα πιο σημαντικά βυζαντινά μουσεία είναι του Μυστρά και η βυζαντινή συλλογή της Μονεμβασίας. Από τα λαογραφικά μουσεία τα πιο αξιόλογα είναι του Ναυπλίου, της Κορίνθου, του Γυθείου

και της Καλαμάτας. Εκτός από τα παραπάνω μουσεία υπάρχουν αξιόλογα θεματικά μουσεία όπως της Υδροκίνησης στη Δημητσάνα και του Σιδηρόδρομου στην Καλαμάτα.

δ) Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά μνημεία

Από τη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο έχει διασωθεί μεγάλος αριθμός αξιόλογων μνημείων, τα οποία έχουν ανακηρυχθεί και ως προστατευόμενα μνημεία από την πολιτεία. Αυτά αφορούν κυρίως σε εκκλησίες, ιερές μονές, κάστρα, φρούρια, οχυρωματικά τείχη πόλεων, οικισμούς και σε πύργους. Ο πιο πλούσιος και ίσως σημαντικότερος νομός σε μνημεία των βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων είναι η Λακωνία.

ε) Ιστορικά διατηρητέα μνημεία και έργα τέχνης

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό μνημείων της νεώτερης ιστορίας. Αυτά αφορούν κυρίως σε δημόσια κτίρια και οικίες επιφανών προσώπων, με μεγάλη ιστορική και αρχιτεκτονική αξία. Πολλές φορές τα μνημεία δεν είναι μεμονωμένα, αλλά συνθέτουν οικιστικά σύνολα, όπως το Ναύπλιο, το Γύθειο και η Πύλος.

στ) Τοπικές Εκδηλώσεις – Εορτές

Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου λαμβάνουν χώρα μερικές από τις πιο αξιόλογες πολιτιστικές εκδηλώσεις της χώρας, με διεθνή ακτινοβολία. Πολλές από τις πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι καθιερωμένες για πολλά χρόνια στις προτιμήσεις του ελληνικού και ξένου φιλότεχνου κοινού. Το πιο δημοφιλές με παγκόσμια ακτινοβολία Φεστιβάλ είναι της «Επιδαύρου» που διοργανώνεται στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου.

ζ) Δίκτυα Πόλεων

Η συμμετοχή των νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου σε δίκτυα συνεργασίας μεταξύ πόλεων διαφόρων χωρών είναι περιορισμένη, παρόλο που είναι ένας θεσμός που προωθείται και αναπτύσσεται σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Συνολικά συμμετέχουν πέντε πόλεις, το Άργος, η Τρίπολη, η Σπάρτη, η Καλαμάτα και η Χώρα Μεσσηνίας. Περισσότερο αυξημένη είναι η συμμετοχή των πόλεων της Περιφέρειας Πελοποννήσου σε μια άλλη μορφή συνεργασίας και ανταλλαγής σε πολιτιστικό επίπεδο, των «αδελφοποιήσεων». Σε αυτή τη μορφή συνεργασίας συμμετέχουν 16 πόλεις της Περιφέρειας.

Στους τέσσερις Νομούς της **Περιφέρειας Ιόνιων Νήσων** η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά (αρχιτεκτονική και αρχαιολογική κληρονομιά), με την κατάλληλη προστασία και ανάδειξή της, είναι ικανή να τεκμηριώσει ένα δίκτυο Ιόνιου πολιτισμού. Επίσης, η Περιφέρεια διακρίνεται για τα ιδιαίτερα αξιόλογα τοπία της, τα οποία αναφέρονται τόσο σε αυτά του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και σε αυτά του δομημένου περιβάλλοντος. Εκτός από την υψηλή τους αισθητική αξία, η πολιτιστική κληρονομιά και τα τοπία αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες της τουριστικής ανάπτυξης της Περιφέρειας. Αναλυτικότερα, στις επόμενες παραγράφους παρουσιάζονται τα σημαντικότερα μνημεία αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς, καθώς και τα τοπία της Περιφέρειας και περιγράφεται η υφιστάμενη κατάστασή τους.

Αρχιτεκτονική και Αρχαιολογική Κληρονομιά

Κατοικία

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά της Περιφέρειας είναι άμεσα συνδεδεμένη με τα γεωγραφικά και τα ιστορικά στοιχεία της περιοχής: η επτανησιακή αρχιτεκτονική έχει επηρεαστεί από τις γεωργικές δραστηριότητες στην εύφορη γη, το ιδιόμορφο κλίμα με τη μεγάλη ηλιοφάνεια και τις συχνές βροχοπτώσεις κυρίως κατά τη χειμερινή περίοδο, αλλά και την ιδιαίτερη ιστορική διαδρομή των Επτάνησων από τον 12^ο αιώνα και μετά, η οποία έχει εισάγει στοιχεία από τη Δύση. Τα Επτάνησα αποτελούν τη μόνη αξιόλογη ελληνική περιοχή που καταφέρνει να μείνει έξω από τη σκιά του τουρκικού ζυγού, ανοικτή προς τη Δύση και ιδιαίτερα στον πολιτισμό της Βενετίας, γεγονός που είναι εμφανές στην πολεοδομική οργάνωση, στην αστική οικοδομία και ακόμη, στην εξοχική βίλα. Όμως, σημαντικό μέρος του οικιστικού αποθέματος και της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής έχει δεχθεί σοβαρό πλήγμα από τον καταστροφικό σεισμό του 1953, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις της περιοχής: με εξαίρεση την πόλη της Κέρκυρας, η οποία μέχρι σήμερα διασώζει την παλιά της πόλη σε μεγάλο βαθμό, στα υπόλοιπα νησιά οι νέες πόλεις έχουν ανοικοδομηθεί στις θέσεις των παλιών και μόνο στην ύπαιθρο μπορεί κανείς ακόμη να βρει παλιά κτίρια – ερειπωμένα αρχοντικά, εκκλησίες και μοναστήρια που θυμίζουν την περασμένη ακμή των νησιών αυτών. Γενικά, στα Επτάνησα γνώρισαν στο παρελθόν μεγάλη ανάπτυξη τρεις τύποι κατοικιών: οι αρχοντικές κατοικίες της ανώτερης κοινωνικής τάξης (αρχοντικά των πόλεων και αρχοντικά της εξοχής), οι αστικές κατοικίες και τα λαϊκά σπίτια.

Τα αρχοντικά της πόλης είναι συνήθως μεγάλα, κλειστά και αυστηρά κτίρια με τρεις ορόφους και επιβλητικές προσόψεις, ενώ στα σπουδαιότερα από αυτά το προεξέχον προστώο δημιουργεί εξώστη στον όροφο. Τα αρχοντικά της εξοχής, κατασκευασμένα στο κέντρο των μεγάλων κτημάτων των ευγενών, εξυπηρετούν το διπλό προορισμό της εξοχικής κατοικίας κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και της εκμετάλλευσης του κτήματος, σε συνδυασμό με τα απαραίτητα βοηθητικά κτίσματα. Είναι επηρεασμένα από τις αντίστοιχες βίλες της ιταλικής Αναγέννησης και των μεταγενέστερων χρόνων, και ιδιαίτερα των βενετσιάνικων. Ας σημειωθεί ότι τα αρχοντικά της εξοχής της Κέρκυρας παρουσιάζουν μία ιδιαιτερότητα λόγω της ύπαρξης ενός αμυντικού πύργου, εξαιτίας του οποίου το σύνολο αποκτά μία μορφή περισσότερο κλειστή και λόγω του παρεκκλησίου της οικογένειας. Χαρακτηριστικά αρχοντικά της εξοχής της Ζακύνθου, τμήματα των οποίων σώζονται μέχρι σήμερα, είναι των οικογενειών Κοκκίνη και Λούντζη. Σημαντικά αρχοντικά της εξοχής της Κέρκυρας, που διατηρούνται γενικά σε καλή κατάσταση μέχρι σήμερα, είναι των οικογενειών Θεοτόκη, Θεοτόκη-Βεντούρα, Καρτάνου, Γιαλλινά, Κουρκουμέλη-Ροδόσταμου και Ζαβιτσιάνου. Στην Ιθάκη, στον οικισμό του Σταυρού μεγάλης αρχιτεκτονικής αξίας είναι η διατηρητέα κατοικία Τζουγανάτου, κατασκευασμένη κατά την ενετική περίοδο, ενώ παραδοσιακά κτίρια με νεοκλασικά και ενετικά στοιχεία διασώζονται στον Πλατρείθιά.

Η αστική κατοικία παρουσιάζει εξίσου σημαντική ανάπτυξη στα Επτάνησα. Τα κτίρια είναι απλούστερα, τριώροφα, με συμμετρικές προσόψεις και ομοιότυπες κατόψεις. Εξαίρεση αποτελεί η Κέρκυρα, όπου η στενότητα του χώρου, σε συνδυασμό με τις αυξημένες ανάγκες για κατοικία (σημαντική πληθυσμιακή αύξηση κατά το 18^ο αιώνα), οδήγησαν στην κατασκευή πολυώροφων οικοδομών. Πάντως, η ομοιοτυπία των κατόψεων, οι επίπεδες όψεις και τα ρυθμικά τοποθετημένα ανοίγματα αποτελούν κοινά χαρακτηριστικά των πολυώροφων σπιτιών της Κέρκυρας. Στα πολυώροφα σπίτια το ισόγειο φιλοξενεί συνήθως κατάστημα ή αποθήκη,

ενώ δεν συναντώνται υπόγεια πιθανότατα λόγω της υγρασίας και του βραχώδους εδάφους. Αυτά που διασώζονται και λειτουργούν μέχρι σήμερα, χρονολογούνται τα παλιότερα από τη βενετσιάνικη περίοδο, αλλά υπάρχουν και πολλά από τις επόμενες περιόδους, δηλαδή τη γαλλική και κυρίως την αγγλική. Οι όψεις των βενετσιάνικων κατοικιών χαρακτηρίζονται από τις τοξοστοιχίες, τα ρυθμικά τοποθετημένα παράθυρα, τις ταινίες που χωρίζουν τους ορόφους, τους πέτρινους εξώστες, τα σκαλιστά φουρούσια και τα κορνιζώματα. Χαρακτηριστικές είναι και οι καμινάδες που προβάλλουν σε τεράστια ποικιλία πάνω από τις στέγες, καθώς και τα κάγκελα που κλείνουν τα παράθυρα των ισογείων και των κλιμακοστάσιων.

Τα λαϊκά σπίτια γνωρίζουν ανάπτυξη από τον 19^ο αιώνα και μετά, ενώ ακόμη και σήμερα, ορισμένα από τα αξιόλογα σπίτια που σώζονται, δείχνουν την άνοδο του επιπέδου των αγροτών και την επιθυμία τους να αποκτήσουν άνετη κατοικία. Από τα νεώτερα λαϊκά σπίτια, τα οποία έχουν σωθεί από το σεισμό του 1953, τόσο στη Ζάκυνθο όσο και στην Κεφαλονιά, γνωρίζουμε ότι αυτά τα σπίτια είναι πλατυμέτωπα, με τονισμένο άξονα συμμετρίας και κάτοψη σχήματος ορθογώνιου παραλληλογράμμου. Τα υλικά κατασκευής τους είναι η πέτρα, το ξύλο και ο πηλός με τη μορφή των οπτοπλίνθων και των κεραμιδιών. Είναι κατασκευασμένα με αργούς λίθους και συνδετικό κονίαμα από πηλό, με εξαίρεση τα σπίτια στη Λευκάδα, τα οποία χρησιμοποιούν συχνά έναν ξύλινο σκελετό που εφάπτεται στην εσωτερική παρειά των εξωτερικών τοίχων, αποτελώντας αντισεισμικό στοιχείο και εμποδίζοντας τους τοίχους του σπιτιού να πέσουν προς τα μέσα. Τα λαϊκά σπίτια που σώζονται στα χωριά ανήκουν κυρίως στο 18^ο και 19^ο αιώνα, αλλά υπάρχουν και μερικά παλιότερα σε μερικές ημιορεινές θέσεις. Τα πιο αξιόλογα δείγματα αγροτικών σπιτιών της βενετοκρατίας σώζονται στο σχεδόν εγκαταλελειμμένο ημιορεινό βυζαντινό οικισμό της Περίθειας, ο οποίος διατηρεί τον παραδοσιακό χαρακτήρα του χάρη στο δύσβατο δρόμο του που καθιστά δύσκολη την πρόσβαση σε αυτόν.

Δημόσια Κτίρια και Μνημεία

Εκτός από τους προαναφερθέντες τύπους κατοικίας στα Επτάνησα, ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζουν αρκετά δημόσια κτίρια. Καταρχήν, στην Κέρκυρα, τα δημόσια κτίρια της ενετικής περιόδου έχουν τη σφραγίδα της φροντισμένης κατασκευής γιατί έχουν μελετηθεί και κατασκευαστεί από αρχιτέκτονες και συνήθως τεχνίτες που έστειλε η Βενετία ειδικά για το σκοπό αυτόν. Τα σημαντικότερα κτίρια της πόλης πλαισιώνουν τη σημερινή πλατεία Δημαρχείου, που αποτελούσε το κοινωνικό και πνευματικό κέντρο της στη βενετοκρατία. Επίσης, οι περίοδοι της γαλλικής και της αγγλικής κατοχής, με ελάχιστες επιπτώσεις στο πολεοδομικό σχέδιο της πόλης, έχουν αφήσει σε σημαντικό βαθμό τη σφραγίδα τους στον αρχιτεκτονικό χαρακτήρα της, με τη σφραγίδα της περιόδου της βρετανικής προστασίας να είναι πολύ πιο έντονη και να απλώνεται σε όλη την πόλη. Από το 1830 όμως περίπου, μια σειρά Ελλήνων τεχνικών, με πρωταγωνιστή τον Ιωάννη Χρόνη, παίρνει στα χέρια της και την επίσημη αρχιτεκτονική, αναλαμβάνοντας παράλληλα την επάνδρωση της τεχνικής υπηρεσίας. Όλα τα μεγάλα, με κοινωνική σκοπιμότητα, κτίρια της πόλης είναι συνδεδεμένα με το όνομα του προικισμένου Κερκυραίου αρχιτέκτονα: τα κτίρια της Ιονικής Τράπεζας, της Ιονίου Βουλής και του Χρηματιστηρίου, αλλά και πολλές σημαντικές ή απλούστερες κατοικίες και κυρίως το μέγαρο της οικογένειας του Ιωάννη Καποδίστρια.

Οι κερκυραϊκές εκκλησίες διαφέρουν σημαντικά από άποψη μεγέθους και διακοσμητικού πλούτου από τα δυτικά παραδείγματα. Γενικά, οι όψεις τους είναι λιτές. Η ανάδειξή τους

ακόμη και στα πιο σπουδαία έργα βασίζεται κυρίως στα λίθινα πλαίσια των ανοιγμάτων τους. Στις περιπτώσεις μνημείων με περιμετρικό διάδρομο, ο κυρίως ναός υψώνεται από αυτόν και οι μακρές πλευρές του φωτίζονται, στα παλιότερα παραδείγματα, από δύο μεγάλους ημικυκλικούς φεγγίτες, χαρακτηριστικό στοιχείο της βενετικής ναοδομίας. Από το τέλος της περιόδου καθιερώνονται τα υψίκορμα παράθυρα στις πλάγιες όψεις. Ο γυναικωνίτης φωτίζεται συνήθως από δύο τοξωτά παράθυρα, τοποθετημένα στη στενή πλευρά, ενώ ψηλότερα ένας κυκλικός φεγγίτης (στοιχείο καθαρά δυτικό) ενισχύει τον φωτισμό του ή εξυπηρετεί τον αερισμό της στέγης, αλλά παράλληλα τονίζει τον άξονα της όψης. Οι εκκλησίες συνοδεύονται από ψηλά κωδωνοστάσια πυργοειδή ή μορφής διάτρητου τοιχώματος με ελικωτά πτερύγια.

Στην Κέρκυρα, στην οποία πραγματοποιήθηκε στα πρώτα χρόνια της Αγγλοκρατίας (1815-1864) η πρώτη εισαγωγή του νεοκλασικισμού σε ελληνικό έδαφος, ξεχωρίζουν το ανάκτορο των Αγίων Μιχαήλ και Γεωργίου (μοναδικό μνημείο γεωργιανού ρυθμού) στην πλατεία της Σπινιάδας, η ροτόντα του Μνημείου «Maitland», το σημερινό Δημαρχείο (κτισμένο στην περίοδο της ενετοκρατίας), το Λιστόν (ή τα Βόλτα, το χαρακτηριστικότερο κτίριο της Σπινιάδας), το κτίριο της Νομαρχίας στην περιοχή Μουράγια, η Λατινική Μητρόπολη του Αγ. Ιακώβου και το Καστελίνο (φιλοξενεί σήμερα την Εθνική Πινακοθήκη). Στην Κέρκυρα σώζονται σήμερα πολλά και σημαντικά μνημεία: το Παλιό Φρούριο που δεσπόζει πάνω από τη Σπινιάδα, το Νέο Φρούριο πάνω από το λιμάνι της πόλης, τα ερείπια της Βασιλικής της Παλαιόπολης (του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα), το Μον Ρεπό, η Μονή της Παναγίας των Βλαχερνών, η μικρή εκκλησία στο Ποντικονήσι (αφιερωμένη στον Παντοκράτορα), το ανάκτορο του Αχιλλείου, οι βυζαντινές εκκλησίες του Αγίου Ιάσονα και του Αγίου Σωσιπάρχου (12^{ου} αιώνα) στην περιοχή Ανεμόμυλος, η εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα, η Μητρόπολη Αγία Θεοδώρα και η Παναγία των Ξένων ως οι μόνες τρίκλιτες εκκλησίες, η Αντιβουνιώτισσα και ο Άγιος Ιωάννης με τον περιμετρικό εξωνάρθηκα, ο Άγιος Ανδρέας συνδυασμένος με τριώροφη κατοικία, το μοναστήρι των Αγίων Θεοδώρων και οι εκκλησίες της Παναγίας της Οδηγήτριας, του Αγίου Μαρκιανού, του Αγίου Νικολάου, του Αγίου Αθανασίου, καθώς και των Ταξιαρχών και της Αγίας Κυριακής στο Γαστούρι.

Στη Λευκάδα διακρίνονται τα ακόλουθα σημαντικά μνημεία: τα δύο κάστρα στην είσοδο του νησιού, το τούρκικο κάστρο του Γρίβα και το ενετικό κάστρο της Αγίας Μαύρας του 14^{ου} αιώνα· ένα πλήθος ναών και μοναστηριών με μεγαλύτερο τη μονή της Φανερωμένης στο χωριό Φρύνη· οι ανεμόμυλοι στη Γύρα· στη νήσο Μαδουρή το σπίτι του Βαλαωρίτη· το καστρομοναστήρι στον Κάλαμο· οι εκκλησίες Επτανησιακού ρυθμού με ξυλόγλυπτα τέμπλα όπως ο Άγιος Σπυρίδωνας, η Παναγία των ξένων, ο ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου, ο Άγιος Δημήτριος, ο Άγιος Μηνάς, ο Άγιος Νικόλαος και ο Παντοκράτορας· ο Άγιος Ιωάννης του Αντζούση, έξω από την πόλη, η πρώτη κατά την παράδοση εκκλησία της Λευκάδας και ο ιστορικός ναός της Παναγίας των Βλαχερνών.

Στη Ζάκυνθο άξια αναφοράς είναι τα ακόλουθα μνημεία: το Ενετικό Φρούριο (χτισμένο στη θέση της αρχαίας ακρόπολης)· οι εκκλησίες της Φανερωμένης, του Αγίου Νικολάου του Μώλου, του Αγίου Διονυσίου και του Αγίου Γεωργίου των Φιλικών· τα μοναστήρια του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου και του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών· η εκκλησία του Αγίου Νικολάου στο Λιωμένο· και ο ναός της Αγίας Μαύρας στο Μαχαιράδο. Ας σημειωθεί ότι μέχρι

τον καταστροφικό σεισμό του 1953 λειτουργούσαν περίπου 300 μοναστήρια στη Ζάκυνθο, ενώ σήμερα παραμένουν ανοιχτά μόνο οκτώ.

Στην Ιθάκη ξεχωρίζουν ο βυζαντινός ναός του Σωτήρα στον οικισμό του Σταυρού, οι δύο καλοδιατηρημένοι ανεμόμυλοι στις δύο πλευρές του λιμανιού στις Φρίκες, η βυζαντινού ρυθμού εκκλησία της Παναγίας του 12^{ου} αιώνα (διατηρητέο μνημείο με έντονα στοιχεία της ενετοκρατίας) στην Ανωγή, και οι ναοί της Κοιμήσεως Θεοτόκου και των Εισοδίων της Θεοτόκου στο Περαχώρι (έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα μνημεία).

Παραδοσιακοί Οικισμοί

Οι οικισμοί της Περιφέρειας ή τμήματά τους που προστατεύονται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.1469/1950 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830», όπως τροποποιήθηκε από το της 19-10-1978 Π.Δ. (ΦΕΚ 594Δ'/13-11-1978) είναι οι ακόλουθοι: Άγιοι Δέκα, Γαστούρι, τμήμα της πόλης της Κέρκυρας, Λάκωνες, Πέλεκας, Περίθεια στην Κέρκυρα· Φισκάρδο στην Κεφαλονιά· Γάιος στους Παξούς και Ιθάκη (όλος ο οικισμός και όλο το νησί). Συνολικά στην Περιφέρεια υπάρχουν 85 χαρακτηρισμένοι παραδοσιακοί οικισμοί, σύμφωνα με το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης των Ιόνιων Νήσων (69 οικισμοί όπως αναφέρεται στο κείμενο του Επιχειρησιακού Σχεδιασμού της Περιφέρειας), οι οποίοι κατανέμονται ως εξής: 49 βρίσκονται στο Νομό Κέρκυρας, 2 στο Νομό Λευκάδας και 34 στο Νομό Κεφαλονιάς.

Αναλυτικότερα, στην Κέρκυρα ξεχωρίζουν η παλιά πόλη της Κέρκυρας (έχει υποβληθεί φάκελος υποψηφιότητας προς την UNESCO για ανακήρυξή της ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς), η Άνω Αχαράβη, οι Καρουσάδες με το αρχοντικό Θεοτόκη, ο Πέλεκας, οι Κυνοπιάστες ή Μπόγιες, η Κασσιόπη με τα ερείπια του κάστρου της, η Άνω Κορακιάνα με τις 37 εκκλησίες, οι Μπενίτσες με ερείπια ρωμαϊκών λουτρών με ψηφιδωτά δάπεδα, το Γαστούρι με το ανάκτορο του Αχιλλείου και ο Άγιος Ματθαίος με τη μονή του Παντοκράτορα. Στη Λευκάδα ξεχωρίζουν ο Άγιος Νικήτας, ο Δρυμώνας, η Κοντάραινα, τα Σύβοτα, ο Ρουπακιάς, καθώς και τμήμα της πόλης της Λευκάδας. Αξιόλογα δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής υπάρχουν και στα μικρά νησιά του Νομού της Λευκάδας: στον Κάλαμο, με τα λιθόκτιστα κεραμόσκεπα σπίτια· στο χωριό του Καστού με τα δίπαρα πέτρινα σπίτια· και στο Μεγανήσι με τα μικρά πέτρινα αγροτικά σπίτια. Στην Ιθάκη όλοι οι οικισμοί του νησιού είναι παραδοσιακοί: η πρωτεύουσα το Βαθύ, ο Άγιος Ιωάννης, ο Αετός, η Εξωγή, ο Σταυρός, η Λευκή, ο Μάρμακας, οι Φρίκες, το Κιόνι, η Ανωγή, το Περαχώρι κ.α.

Αρχαιολογικοί Χώροι

Οι σημαντικότεροι αρχαιολογικοί χώροι της Περιφέρειας αναγνωρίζονται από τον Επιχειρησιακό Σχεδιασμό της Δ' Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013 ως ακολούθως: το παλιό και νέο φρούριο της Κέρκυρας που χρησιμοποιούνται για πολιτιστικές εκδηλώσεις· το Κάστρο της Κασσιόπης, το μεγαλύτερο τμήμα του οποίου είναι καλυμμένο από ελαιώνα· το Αγγελόκαστρο της Κέρκυρας, του οποίου η συντήρηση και η αξιοποίηση έχει χρηματοδοτηθεί από το Β' Κ.Π.Σ. και το «Interreg» το κάστρο της Λευκάδας, που φιλοξενεί τις γιορτές Λόγου και Τέχνης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες· το κάστρο του Αγίου Γεωργίου και το ενετικό φρούριο της Άσσου στην Κεφαλονιά· και το κάστρο της Ζακύνθου με 8 ορθόδοξες και 4 καθολικές εκκλησίες γύρω του. Επίσης, στην Περιφέρεια υπάρχουν 18 σημαντικά μουσεία

(αρχαιολογικά, βυζαντινά, λαογραφικά, ναυτικά, φυσικής ιστορίας κ.α.) και τουλάχιστον 30 μονές και βυζαντινοί ναοί. Ταυτόχρονα, αναφέρεται ότι οι επισκέπτες των σημαντικών μουσείων αυξήθηκαν το 2005 σε σχέση με το 2004 κατά 3,65% αν και η αύξηση αυτή οφείλεται στα μουσεία της Κέρκυρας και της Κεφαλονιάς μόνο, αφού στα μουσεία της Λευκάδας και της Ζακύνθου υπήρξε μείωση κατά 6,87% και 9,71% αντίστοιχα.

Σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία με αξιόλογες συλλογές βρίσκονται στην Κέρκυρα υπό την εποπτεία της Η' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων: η Βασιλική της Παλαιόπολης που οικοδομήθηκε τον 5ο αιώνα μ.Χ., το Φιγαρέτο Κανονιού (βιοτεχνική συνοικία της αρχαίας πόλης της Κέρκυρας), το νοσοκομείο και ο Ναός του Αγίου Γεωργίου στο Παλιό Φρούριο, το «Λιοντάρι του Μενεκράτη» (σημαντικό έργο της κορινθιακής τέχνης του 7ου π.Χ. αιώνα), η αρχαία αγορά με την παλαιοχριστιανική βασιλική του Ιοβιανού και τα ρωμαϊκά λουτρά στην Παλαιόπολη, το τέμενος του Απόλλωνα Κερκυραίου καθώς και τμήματα βοηθητικών κτισμάτων και αρχαίων αναλημμάτων στο Μον Ρεπό, το αρχαίο λιμάνι του Αλκίνοου, το μνημείο του Μενεκράτη του 6ου π.Χ. αιώνα στον όρμο Γαρίτσα, τα ερείπια βωμού και ναού της θεάς Άρτεμης (6ου π.Χ. αιώνα), ο Πύργος Νεραντζίχας του 5ου π.Χ. αιώνα, το τμήμα του δωρικού ναού του 510 π.Χ. αιώνα στο Καρδάκι και τα ερείπια δωρικού ναού και κρήνης (6ου π.Χ. αιώνα) στο λόφο της Ανάληψης. Σημαντικά είναι το Αρχαιολογικό Μουσείο, το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης, το Μουσείο Αγωνιστών και το Μουσείο Διονυσίου Σολωμού.

Στη Λευκάδα οι σημαντικότεροι αρχαιολογικοί χώροι σχετίζονται με τα ερείπια της περιτειχισμένης αρχαίας πόλης Νήρικος (η αρχαία Λευκάδα) στην περιοχή του Καλλιγονίου και με τα ερείπια αρχαίου οικισμού στο Νυδρί. Στη Ζάκυνθο υπάρχουν αρχαιολογικές θέσεις στις περιοχές Βασιλικού, Καλαμακίου, Λίμνης Κερίου και Αλυκών όπου έχουν βρεθεί προϊστορικά λίθινα εργαλεία και απολεπίσματα. Επίσης, έχουν ανεβρεθεί το μυκηναϊκό νεκροταφείο στο Κερί, οι τάφοι στο Γέρακα, ο θολωτός τάφος στη θέση Πύργος του οικισμού Αλυκανά, οι λοξευτοί τάφοι στο Καμπί και στις Μαριές, καθώς και οι τάφοι στο Τραγάκι. Στην Ιθάκη άξια αναφοράς αποτελούν: το Σπήλαιο των Νυμφών βόρεια του Βαθέως, όπου διενεργούνται ανασκαφές. στο λόφο του Αετού τα ερείπια αρχαίου οικισμού, της πόλης των Αλασκομενών, του 8ου π.Χ. αιώνα. και τα τείχη («Κυκλώπεια τείχη») του 7ου π.Χ. αιώνα, τα οποία βρίσκονται στην κορυφή του όρους Αετού. αρχαίος οικισμός στην περιοχή Μελάνυθρος. στο οροπέδιο του Μαραθιά η Αρέθουσα Κρήνη του Ομήρου και αρχαία ερείπια. και στο βορινό τμήμα του Σταυρού, στο λόφο Πηλικάτα, τα ίχνη οικισμού της Νεολιθικής και Κορινθιακής περιόδου με αξιόλογα αρχαιολογικά ευρήματα.

7.1.12 Ποσοτικοποίηση της υφιστάμενης κατάστασης με τη χρήση διαρθρωτικών δεικτών

7.1.12.1 Εισαγωγή

Οι Διαρθρωτικοί Δείκτες αποτελούν την ομάδα δεικτών παρακολούθησης και αξιολόγησης της διαδικασίας που έθεσε σε εφαρμογή για τις χώρες-μέλη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας (Μάρτιος 2000) και η οποία στοχεύει στη μετάβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μία περισσότερο δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία, που θα βασίζεται στη γνώση, την κοινωνική συνοχή και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι τιμές των Διαρθρωτικών Δεικτών προσδιορίζονται με βάση τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Σκοπός είναι να συγκρίνουν την επίδοση της Περιφέρειας τόσο διαχρονικά όσο και σε σχέση με την επίδοση άλλων υπερεθνικών, εθνικών και περιφερειακών συνόλων.

7.1.12.2 Διαρθρωτικοί Δείκτες

Οι Διαρθρωτικοί Δείκτες εντάσσονται σε έξι γενικές κατηγορίες ως ακολούθως:

- Γενικοί οικονομικοί δείκτες.
- Δείκτες απασχόλησης.
- Δείκτες καινοτομίας και έρευνας.
- Δείκτες οικονομικής μεταρρύθμισης.
- Δείκτες εθνικής συνοχής.
- Περιβαλλοντικοί δείκτες.

Ακολούθως παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν την συγκριτική επίδοση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, της Ελλάδας και της Ε.Ε. (Ε.Ε.-25=100) ανά Διαρθρωτικό Δείκτη με βάση τα πλέον επίκαιρα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της EUROSTAT.

Πίνακας 7.22 Διαρθρωτικοί Δείκτες Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (2004)

Διαρθρωτικοί Δείκτες	Περιφέρεια ΔΕ	Ελλάδα	ΕΕ25
ΑΕΠ κατά κεφαλήν σε ΜΑΔ (ΕΕ25=100), (2003)	62,7	81,1	100
Παραγωγικότητα Εργασίας ανά απασχολούμενο (ΕΕ25=100), (2002)	63,5	71,9	100
Συνολικό ποσοστό απασχόλησης (15-64 ετών), (2004)	55,6	59,4	63,1
Ποσοστό απασχόλησης εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών), (2004)	37,8	39,4	41
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (% επί των ανέργων), (2004)	61,6	55,0	45,1
Συμμετοχή στη δια βίου μάθηση (1000), (2004)	5,1	104,5	21445,1
Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ως % του ΑΕΠ, (2001)	0,94*	0,64	1,93

* 1991 Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2005*

Από τα στοιχεία του ακόλουθου πίνακα φαίνεται ότι η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει δυσμενέστερη εικόνα από το σύνολο της χώρας και στους δύο γενικούς οικονομικούς δείκτες (κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ και παραγωγικότητα της εργασίας), σε ένα δείκτη απασχόλησης, (εκείνο της μακροχρόνιας ανεργίας), ενώ παρουσιάζει καλύτερη εικόνα συγκριτικά με τη Χώρα στους άλλους δύο (συνολικό ποσοστό απασχόλησης και ποσοστό απασχόλησης μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών), φαινόμενο το οποίο οφείλεται κυρίως στην τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης όπου είναι διογκωμένος ο γεωργικός τομέας, ο οποίος όμως υποκρύπτει υποαπασχόληση. Επίσης σημαντικά δυσμενέστερη εικόνα εμφανίζει έναντι της χώρας και στο ποσοστό πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας, καθώς επίσης και στο δείκτη έρευνας, όσον αφορά στις δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη.

Σε σχέση δε με την Ευρωπαϊκή Ένωση των 25, η Περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει σημαντικά δυσμενέστερη εικόνα σε όλους τους παραπάνω δείκτες, εκτός από το ποσοστό απασχόλησης εργαζομένων μεγάλης ηλικίας (55-64 ετών), γεγονός που οφείλεται στο διογκωμένο αγροτικό τομέα όπου απασχολούνται μεγάλης ηλικίας εργαζόμενοι.

Πίνακας 7.23 Διαρθρωτικοί Δείκτες Περιφέρειας Πελοποννήσου

Διαρθρωτικοί Δείκτες	Περιφέρεια Πελοποννήσου	Ελλάδα	ΕΕ25
ΑΕΠ κατά κεφαλήν σε ΜΑΔ (ΕΕ25=100), (2003)	77,5	81,1	100
Παραγωγικότητα Εργασίας ανά απασχολούμενο (ΕΕ25=100), (2002)	68,6	71,9	100
Συνολικό ποσοστό απασχόλησης (15-64 ετών), (2004)	62,1	59,4	63,1
Ποσοστό απασχόλησης εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών), (2004)	45,6	39,4	41
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (% επί των ανέργων), (2004)	59,9	53,1	44,5
Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ως % του ΑΕΠ, (2003)	0,03*	0,61*	1,80*
Ποσοστό Πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας πριν τις κοινωνικές παροχές (2003)	29	21,1	-

*προσωρινά στοιχεία

Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2005, ΕΚΚΕ – ΙΚΠ (Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας: 2003-2004, 9/05).*

Ακολούθως παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν την συγκριτική επίδοση της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων ανά Διαρθρωτικό Δείκτη, καθώς και η κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά της Περιφέρειας σε σχέση με το σύνολο των 13 Ελληνικών Περιφερειών.

Πίνακας 7.24 Διαρθρωτικοί Δείκτες για την Περιφέρεια Ιονίων Νησιών

ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ (έτος)	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΙΩΝ		ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ	
	Επιδόσεις	Σειρά κατάταξης επί 13 Περιφερειών	Ελλάδα	ΕΕ-25
ΑΕΠ κατά κεφαλήν σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (2003)	74,6	9	81,1	100
Παραγωγικότητα της εργασίας ανά απασχολούμενο (2002)	76,0	6	71,9	100
Συνολικό ποσοστό απασχόλησης (2004)	61,1	3	59,4	63,1
Ποσοστό απασχόλησης εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας (2004)	43,0	6	39,4	40,9
Ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (2003)	26,8	--	55,0	45,1
Επίπεδο εκπαίδευσης νέων ²² (2003)	50,5	9	62,0	-
Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη ως % του ΑΕΠ (2001)	0,12	9	0,64	1,93
Ακαθάριστες πάγιες επενδύσεις στη μεταποίηση ως % του ΑΕΠ (1999)	0,05	13	1,45	-
Ενεργειακή ένταση της οικονομίας (1996)	33,1	5	36,2	-
Αξία απεσταλθέντων εμπορευμάτων ως % ΑΕΠ (2001)	0,82	12	3,98	-
Ποσοστό πληθυσμού που διατρέχει κίνδυνο φτώχειας πριν τις κοινωνικές παροχές (2003) ²³	24,4	8	21,1	-

Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2005*

²² % ατόμων ηλικίας 15-24 ετών που είναι τουλάχιστον απόφοιτοι 2βάθμιας εκπαίδευσης ως προς το % πληθυσμού της ίδιας ηλικίας

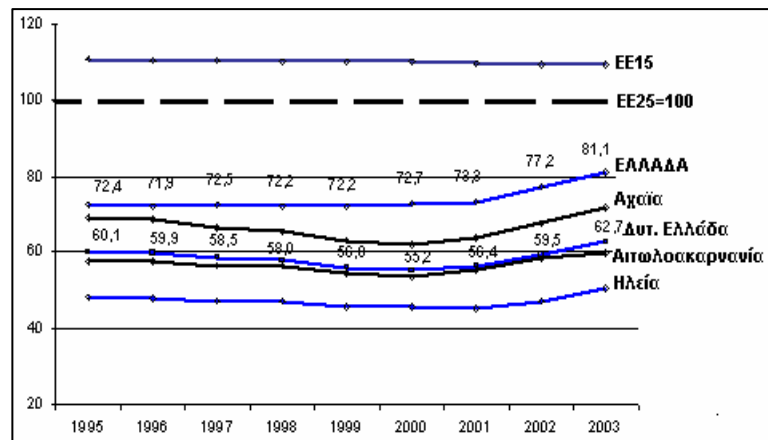
²³ Στοιχεία από έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών-Ινστιτούτου Κοινωνικής Πολιτικής (ΕΚΚΕ-ΙΚΠ) με τίτλο «Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδος: 2003-2004» που διεξήχθη το 2003.

7.1.12.3 Οικονομικές Επιδόσεις

Ενδεικτικά στοιχεία ΑΕΠ

Η Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας εμφανίζει ιδιαίτερα χαμηλές αναπτυξιακές επιδόσεις συγκριτικά ακόμα και με την διευρυμένη Ευρώπη των 25. Παρά τις σημαντικές χρηματοδοτικές εισροές μέσω Κοινοτικών κονδυλίων και εθνικών πόρων (ΜΟΠ και ΚΠΣ), εντούτοις δεν παρουσιάζει την αντίστοιχη αναπτυξιακή εξέλιξη με όρους ονομαστικής σύγκλισης. Το κ.κ.ΑΕΠ της Περιφέρειας υστερεί τόσο σε εθνικό, όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα, για το έτος 2003 το κ.κ. ΑΕΠ κυμάνθηκε στο 77,3% του κ.κ.ΑΕΠ της χώρας, και στο 62,7% του μέσου ευρωπαϊκού κ.κ.ΑΕΠ σε ΜΑΔ (ΕΕ25=100).

Η Περιφέρεια, ωστόσο, αναπτύχθηκε με ρυθμούς ανάπτυξης (μεταβολή ΑΕΠ) υψηλότερους του κοινοτικού μέσου όρου (τόσο της Ε.Ε. των 25 όσο και των 15) για την περίοδο 2000-2003, με αποτέλεσμα να μειωθεί η κατά κεφαλήν διαφορά προϊόντος με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέχρι, το 2000 ο ΜΕΡΜ της Περιφέρειας ήταν μικρότερος του μέσου ευρωπαϊκού ρυθμού. Αντίθετα, την περίοδο 2000-2003, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ σε ΜΑΔ ήταν 7,4% για την Περιφέρεια, όταν ο ευρωπαϊκός μέσος ετήσιος ρυθμός ήταν περίπου 3%.

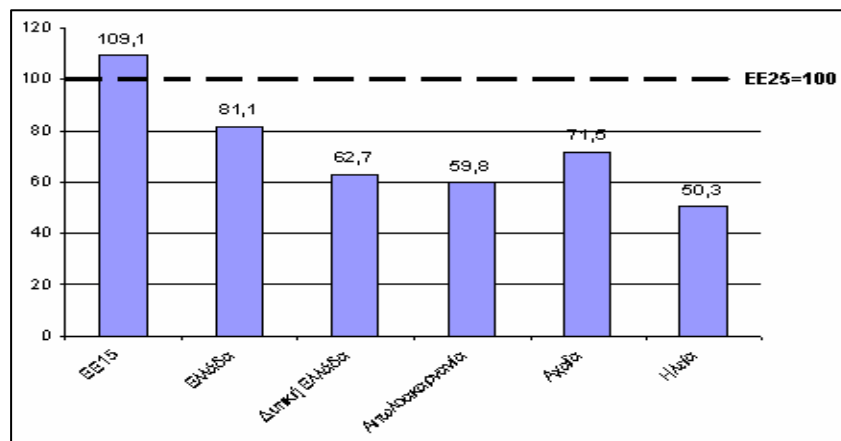
Σχήμα 7.13 Διαχρονική Εξέλιξη κ.κ ΑΕΠ σε ΜΑΔ, ΕΕ25=100 (1995-2003).

Πίνακας 7.25 Περιφερειακή κατανομή ΑΕΠ και κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ και σε ΜΑΔ, 2003.

Γεωγραφική Ενότητα	ΑΕΠ (εκ. ευρώ)	κ.κ. ΑΕΠ (ευρώ)	ΑΕΠ σε ΜΑΔ ²⁴	κ.κ. ΑΕΠ σε ΜΑΔ
ΕΕ25	9.953.329	21.740,6	9.953.329	21.740,6
ΕΕ15	9.503.521	24.770,4	9.100.568	23.720,1
Ελλάδα	155.543,2	14.110,1	194.390,1	17.634,1
Δυτική Ελλάδα	7.951,3	10.904,7	9.937,1	13.628,1
Αιτωλοακαρνανία	2.293,3	10.405,9	2.866	13.004,8
Αχαΐα	4.065,1	12.439,8	5.080,4	15.546,6
Ηλεία	1.592,9	8.752,3	1.990,7	10.938,2

Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2005*

Σύμφωνα με τα πλέον διαθέσιμα συγκριτικά στοιχεία οικονομικής επίδοσης σε επίπεδο NUTS 3, η Αχαΐα εμφανίζει ταχύτερη πορεία σύγκλισης του κ.κ. ΑΕΠ, ως προς το μέσο κ.κ. ΑΕΠ των 25 χωρών της Ευρώπης, σε σχέση με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ενώ έχει και υψηλότερο κ.κ. ΑΕΠ από αυτή. Μάλιστα, για το 2003 το μέσο κ.κ. ΑΕΠ στον Ν. Αχαΐας κυμάνθηκε στο 71,5% του μέσου ευρωπαϊκού κ.κ. ΑΕΠ σε ΜΑΔ (ΕΕ25=100), δηλαδή περίπου 8,5% μεγαλύτερο σε σχέση με το κ.κ.ΑΕΠ της Περιφέρειας. Οι Νομοί Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας παρουσιάζουν σημαντική υστέρηση ως προς το μέσο κ.κ.ΑΕΠ της ΕΕ25, κυρίως λόγω του ορεινού τους χαρακτήρα της πρώτης και του αγροτικού χαρακτήρα της δεύτερης. Ο φτωχότερος Νομός της Περιφέρειας εξακολουθεί να παραμένει ο Ν. Ηλείας (κ.κ.ΑΕΠ στο 50,3% του μέσου κ.κ.ΑΕΠ της ΕΕ25).

Σχήμα 7.14. Περιφερειακή κατανομή κ.κ ΑΕΠ σε ΜΑΔ, 2003 (ΕΕ25=100)

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παράγει το 5,1% της συνολικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της χώρας. Στο σύνολο της χώρας ο πρωτογενής τομέας παράγει το 6,8% της

²⁴ ΜΑΔ: Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης υπολογίζονται με βάση το επίπεδο εισοδημάτων και το επίπεδο των τιμών σε κάθε χώρα.

ΑΠΑ, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της ΑΠΑ για την περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανέρχεται, κατά μέσο όρο, στο 12,3% (Eurostat, 2003). Σε επίπεδο NUTS 3 ο πρωτογενής τομέας παράγει το 27% της ΑΠΑ του Νομού Ηλείας, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για την Αιτωλοακαρνανία και την Αχαΐα είναι 12,8% και 6,2%.

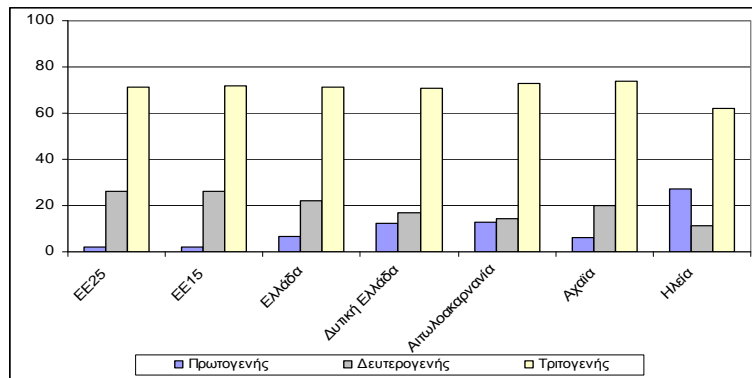
Αντίστοιχα ο δευτερογενής τομέας παράγει το 22% της ΑΠΑ της χώρας, με την Περιφέρεια και τους Νομούς να παρουσιάζουν μικρότερα ποσοστά συμμετοχής ανά γεωγραφική περιοχή. Συγκεκριμένα, ο δευτερογενής τομέας της Περιφέρειας παράγει το 16,7% της συνολικής ΑΠΑ της περιφέρειας, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για Αιτωλοακαρνανία, Αχαΐα και Ηλεία είναι 14,4%, 20,2% και 11,2%. Επιπρόσθετα, η περιφέρεια παράγει το 3,9% της συνολικής ΑΠΑ του δευτερογενή τομέα στο σύνολο της χώρας.

Αναφορικά, με την συμμετοχή του τριτογενή τομέα στην ΑΠΑ σε εθνικό (Ελλάδα), περιφερειακό (Δυτική Ελλάδα) και τοπικό επίπεδο (Αιτωλοακαρνανία και Αχαΐα), παρατηρείται σχετική ισοκατανομή με το ποσοστό να κυμαίνεται από 71% (Δυτική Ελλάδα) έως 73,6% (Αχαΐα). Εξαίρεση αποτελεί ο Νομός Ηλείας, όπου το αντίστοιχο ποσοστό είναι σημαντικά χαμηλότερο (61,8%), λόγω του έντονου αγροτικού χαρακτήρα του Νομού. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η περιφέρεια συμμετέχει στην συνολική ΑΠΑ του τομέα των υπηρεσιών της χώρας με 5,1%.

Η κατανομή της ΑΠΑ στους τρεις παραγωγικούς τομείς της Περιφέρειας και των νομών της, καταδεικνύει τα εξής:

1. ο πρωτογενής τομέας υπολείπεται σε ποσοστό συμμετοχής έναντι των άλλων δύο τομέων, με εξαίρεση τον Ν. Ηλείας,
2. ο δευτερογενής τομέας, συμμετέχει με μικρό ποσοστό στην συνολική ΑΠΑ του δευτερογενή τομέα της χώρας, ενώ είναι καθοριστικός για την παραγωγή της ΑΠΑ του Ν. Αχαΐας, λόγω του υψηλού ποσοστού συμμετοχής στην συνολική ΑΠΑ του νομού, το οποίο είναι σχεδόν ίσο με το αντίστοιχο εθνικό,
3. ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυρίαρχο παραγωγικό τομέα στην Περιφέρεια, ενώ παρουσιάζει σχετική ισοκατανομή των ποσοστών συμμετοχής του στην παραγωγή της συνολικής ΑΠΑ ανά γεωγραφική ενότητα (εξαίρεση ο Ν. Ηλείας).

Σημειώνεται ότι διαχρονικά παρατηρείται στροφή της οικονομίας της Περιφέρειας προς τον τριτογενή τομέα (κυρίως σε υπηρεσίες του τουριστικού κλάδου), αφού αυξάνεται η συμμετοχή του τομέα αυτού στο συνολικό περιφερειακό προϊόν, με παράλληλη κάμψη του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα.

Σχήμα 7.15. Ποσοστιαία κατανομή Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας κατά τομέα παραγωγής, 2003

Πίνακας 7.26. Κατανομή Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας κατά τομέα παραγωγής, 2003

Γεωγραφική Ενότητα	Συνολική ΑΠΑ (εκ. ευρώ)	%	Πρωτογενής	%	Δευτερογενής	%	Τριτογενής	%
ΕΕ25	8.893.263,7	100,0	189.891,7	2,1	2.341.421,5	26,3	6.361.949,3	71,5
ΕΕ15	8.494.004,3	100,0	174.408,9	2,1	2.217.273,2	26,1	6.102.320,9	71,8
Ελλάδα	136.336,9	100,0	9.232,8	6,8	29.989,7	22,0	97.114,4	71,2
Δυτική Ελλάδα	6.969,5	100,0	856,4	12,3	1.164,3	16,7	4.948,7	71,0
Αιτωλο-ακαρνανία	2.010,1	100,0	257,8	12,8	288,8	14,4	1.463,5	72,8
Αχαΐα	3.563,2	100,0	221,6	6,2	719,5	20,2	2.622,2	73,6
Ηλεία	1.396,2	100,0	377,1	27,0	156,1	11,2	863,0	61,8

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

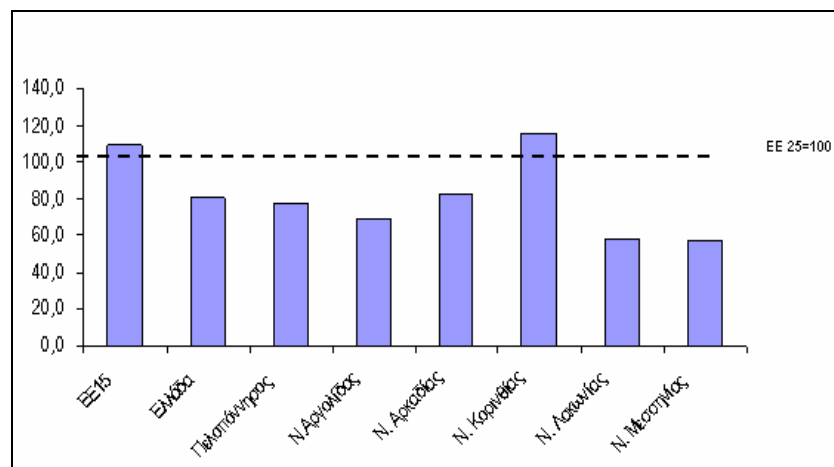
Το ΑΕΠ της Περιφέρειας Πελοποννήσου εξελίσσεται αυξητικά μετά το έτος 1995, με αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες, δείχνοντας μεγαλύτερους ρυθμούς αύξησης από το αντίστοιχο μέγεθος σε επίπεδο χώρας. Παράλληλα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Πελοποννήσου αυξάνεται με πολύ εντονότερους ρυθμούς από το αντίστοιχο της χώρας, με δεδομένους τους χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού στην Περιφέρεια, με αποτέλεσμα, κατά την τριετία 1998-2000 να πλησιάσει στο 100% του αντίστοιχου της χώρας, ενώ παρουσιάζει κάποιες αρνητικές αποκλίσεις κατά την τριετία 2001-2003. Παρ' όλα αυτά, ενώ μειώνεται η διαφορά του κατά κεφαλήν ΑΕΠ με την Ε.Ε., μέχρι και το έτος 2002 παραμένει κάτω του 75% του μέσου όρου της Ε.Ε. των 25, με αύξηση στο 77,5% κατά το έτος 2003. Φυσικά παραμένει αρκετά χαμηλότερο του 75% του αντίστοιχου μεγέθους της Ε.Ε. των 15. Η εξέλιξη αυτή του ΑΕΠ και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Περιφέρεια οφείλεται κυρίως σε δύο νομούς (Αρκαδίας και Κορινθίας, κυρίως στο νομό Κορινθίας), όπου εκεί λειτουργούν μονάδες υπερτοπικής εμβέλειας (ΔΕΗ Μεγαλόπολης στην Αρκαδία και Διυλιστήρια Κορίνθου, στο νομό Κορινθίας) παράγοντας ΑΕΠ με μικρές έως ελάχιστες διασυνδέσεις με τις αντίστοιχες τοπικές κοινωνίες / οικονομίες και με την

Περιφερειακή οικονομία. Ως εκ τούτου, σε μεγάλο βαθμό η όποια σύγκλιση της οικονομίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου προς το μέσο όρο της χώρας, ή / και με την Ε.Ε. των 25, είναι ονομαστική και όχι πραγματική, αφού τόσο οι υπόλοιποι τρεις νομοί υστερούν σημαντικά σ' αυτό το δείκτη ανάπτυξης, αλλά και σε άλλους αναπτυξιακούς δείκτες, όπως θα παρουσιαστεί στα επόμενα μέρη της ανάλυσης.

Πίνακας 7.27. Περιφερειακή κατανομή ΑΕΠ και κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ευρώ και σε ΜΑΔ²⁵, 2003

Γεωγραφική Ενότητα	ΑΕΠ	κ.κ. ΑΕΠ (ευρώ)	ΑΕΠ σε ΜΑΔ	κ.κ. ΑΕΠ σε ΜΑΔ
	(εκ. ευρώ)		(εκ. ευρώ)	
ΕΕ25	9.953.329	21.740,60	9.953.329	21.740,60
ΕΕ15	9.503.521	24.770,40	9.100.568	23.720,10
Ελλάδα	155.543,20	14.110,10	194.390,10	17.634,10
Πελοπόννησος	8.087,90	13.474,10	10.107,80	16.839,30
Ν.Αργολίδας	1.240,40	12.042,80	1.550,20	15.050,50
Ν. Αρκαδίας	1.297,40	14.277,60	1.621,40	17.843,50
Ν. Κορινθίας	2.933,20	20.092,50	3.665,80	25.110,50
Ν. Λακωνίας	956,10	10.205,00	1.194,90	12.753,70
Ν. Μεσσηνίας	1.660,70	9.962,00	2.075,50	12.450,00

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

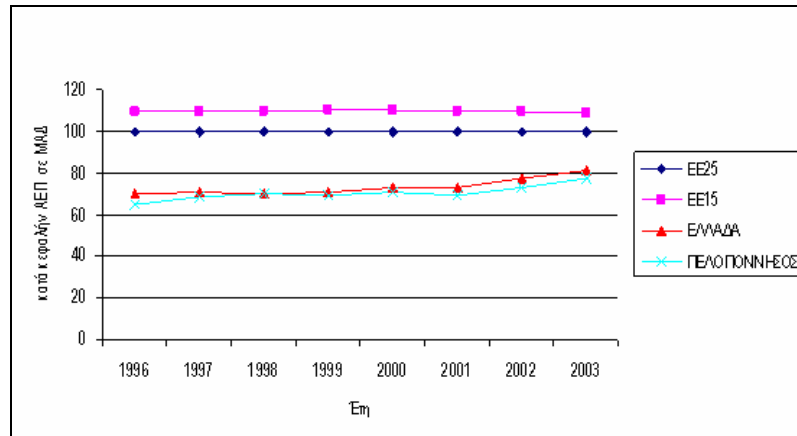

Σχήμα 7.16 Περιφερειακή κατανομή κ.κ ΑΕΠ σε ΜΑΔ, 2003 (ΕΕ25=100)

Παράλληλα όμως, διαπιστώνεται και μια έντονη διαφοροποίηση στην εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά νομό της Περιφέρειας, με δεδομένο ότι ο Νομός Αργολίδας διαχρονικά τείνει να φτωχαίνει σε σχέση με το μέσο όρο της Περιφέρειας, όπως και ο Νομός Μεσσηνίας, αφού το έτος 1996, στο μεν πρώτο νομό, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν ίσο με το 104,2% της

²⁵ ΜΑΔ: Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης υπολογίζονται με βάση το επίπεδο εισοδημάτων και το επίπεδο των τιμών σε κάθε χώρα.

Περιφέρειας, και το έτος 2003 φθάνει στο 89% περίπου, ενώ στο δεύτερο (Μεσσηνία) το έτος 1996 έφθασε στο 88% και το έτος 2003 στο 74%. Επίσης το ΑΕΠ του νομού Λακωνίας το έτος 1996 ήταν ίσο με το 79% περίπου της Περιφέρειας, ενώ το έτος 2003 το αντίστοιχο ποσοστό φθάνει στο 75,7% της Περιφέρειας. Από τα στοιχεία αυτά διαπιστώνεται ότι αν και δεν υφίστανται μεγάλες ενδοπεριφερειακές ανισότητες, (σε επίπεδο NUTS3), εν τούτοις οι ρυθμοί ανάπτυξης των νομών της Περιφέρειας είναι έντονα διαφοροποιημένοι με κίνδυνο να μεγαλώσουν δραματικά οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες στο μέλλον.

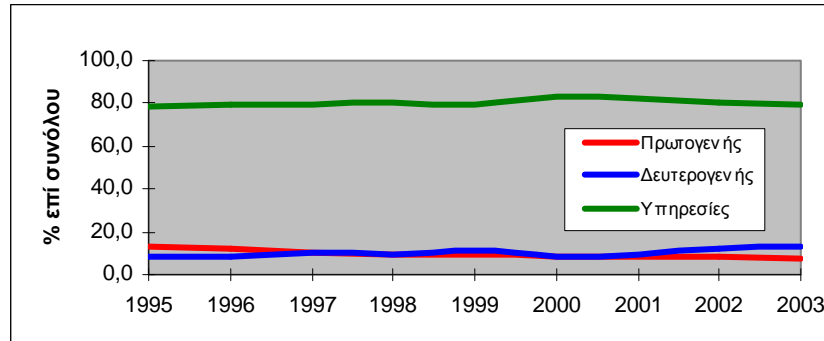
Σχήμα 7.17 Διαχρονική σύγκριση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ της Περιφέρειας Πελοποννήσου με το αντίστοιχο της χώρας και της ΕΕ 15 και ΕΕ 25 (ΕΕ 25=100)

Η οικονομία της **Περιφέρειας Ιονίων Νήσων** παρουσιάζει μια σταθερή πορεία ανάπτυξης που στηρίζεται στην ανάκαμψη του τουρισμού παγκοσμίως και τη σταθερή εγχώρια ζήτηση. Επίσης, σημαντικότερη συμβολή στην πορεία αυτή διαδραματίζουν οι εισροές πόρων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η επένδυση των οποίων αποτελεί σημαντικότερο μέρος της συνολικής δημόσιας επένδυσης και αξιόλογο τμήμα της συνολικής δημόσιας & ιδιωτικής, καθώς και οι πολλαπλασιαστικές τους επιπτώσεις²⁶. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης μεταξύ 2000 και 2003 ανήλθε σε 5,6%, ενώ σε επίπεδο χώρας κατά μέσο όρο 4,6% ετησίως. Εντούτοις και προφανώς λόγω μεγέθους, τα Ιόνια Νησιά παραμένουν η μικρότερη ελληνική Περιφέρεια από πλευράς παραγωγής ΑΕΠ (1,82% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας).

Σε τομεακό επίπεδο σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία διαπιστώνεται υψηλή συγκέντρωση δραστηριοτήτων του τριτογενή. Ο πρωτογενής τομέας παράγει μόλις το 6,5% του Περιφερειακού ΑΕΠ, ο δευτερογενής το 12% ενώ ο τριτογενής τομέας περίπου το 81,5%. Στη διάρκεια της δεκαετίας 1994-2004 η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στο Περιφερειακό ΑΕΠ μειώθηκε κατά 10,5 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ ακόμα μεγαλύτερη - κατά 12,5 ποσοστιαίες μονάδες - ήταν η αντίστοιχη αύξηση της συμμετοχής του τριτογενή τομέα. Η εντεινόμενη εξειδίκευση της παραγωγικής βάσης της Περιφέρειας σε δραστηριότητες του τριτογενή (κυρίως υπηρεσίες τουρισμού) συνδέεται εν μέρει με τις ευρύτερες τάσεις τριτογενοποίησης της ελληνικής οικονομίας κατά την ίδια περίοδο, ωστόσο ο ραγδαίος ρυθμός μείωσης του μεριδίου

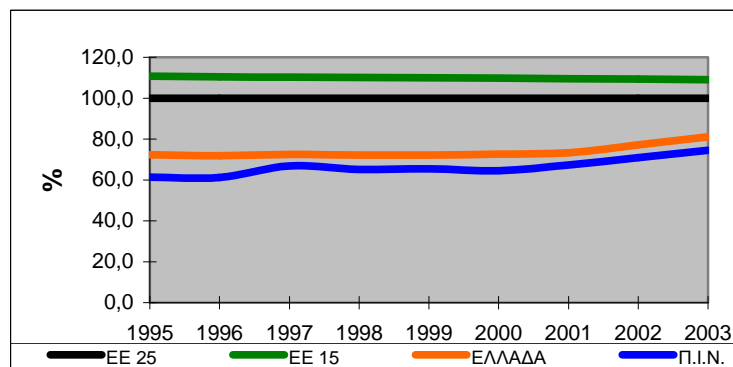
²⁶ Εκτιμάται, ότι λόγω των παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων, το ΑΕΠ σε πραγματικούς όρους ήταν το 1999 περίπου 2,2% υψηλότερο στην Ελλάδα απ' ό,τι θα ήταν διαφορετικά. - Πηγή: Τρίτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχής (ΕΕ 2004)

του πρωτογενή αλλά και του δευτερογενή στα Ιόνια Νησιά δημιουργεί συνθήκες μονομερούς εξάρτησης της οικονομίας από δραστηριότητες ιδιαίτερα ευάλωτες σε μεταβολές της καταναλωτικής τάσης καθώς και σε άλλες, μη εύκολα προβλέψιμες εξωγενείς μεταβλητές. Η εικόνα αυτή επαληθεύεται και από τη διαχρονική εξέλιξη της ΑΠΑ ανά τομέα.

Σχήμα 7.18 Εξέλιξη Ακαθ. Προστιθ. Αξίας κατά τομέα Π.Ι.Ν. 1995-2003

Με βάση στοιχεία της Eurostat για το έτος 2003, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε όρους Μέσης Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ) της ΠΙΝ αντιστοιχεί στο 74,6% του μέσου όρου της Ε.Ε. των 25. Η πρόοδος της σύγκλισης που σημειώνεται στα Ιόνια Νησιά είναι σχετικά ικανοποιητική, δεδομένου ότι ο μέσος όρος του περιφερειακού κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ για την τριετία 2000-2002 -, ανέρχεται στο 67,6% του μέσου όρου της Ε.Ε.-25.

Σχήμα 7.19. Κατά κεφαλή Αγοραστική ικανότητα ως % του μ.ο. ΕΕ-25

Όσον αφορά τους δείκτες παραγωγικότητας η Περιφέρεια υστερεί μεν σε σχέση με τα αντίστοιχα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο υπερτερεί έναντι της χώρας, απόρροια της συγκριτικά μεγαλύτερης εξειδίκευσης σε δραστηριότητες του τριτογενή τομέα, που κατά τεκμήριο έχουν υψηλότερα επίπεδα παραγωγικότητας από τους άλλους τομείς της παραγωγής. Συγκεκριμένα, το 2002 η παραγωγικότητα εργασίας (ΑΕΠ ανά απασχολούμενο) των Ιόνιων Νησιών ανήλθε στο 76% του μέσου όρου της Ε.Ε 25, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας ήταν 71,9%. Επίσης κατά το ίδιο έτος η ωριαία παραγωγικότητα (ΑΕΠ ανά σύνολο εργατωρών έτους) της Περιφέρειας υπερέβαινε την αντίστοιχη εθνική κατά 8,7%.

Αγορά Εργασίας & Παραγωγικότητα

Το 1981 ο ενεργός πληθυσμός σε επίπεδο Περιφέρειας ανήλθε σε 250.503, το 1991 σε 262.654, το 2001 σε 291.476 παρουσιάζοντας αύξηση 4,8% και 10,9% αντίστοιχα, όταν σε εθνικό επίπεδο η αύξηση ανήλθε σε 9,7% και 19,0% αντίστοιχα²⁷.

Από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, οι απασχολούμενοι σε πανελλαδικό επίπεδο παρουσίασαν ποσοστιαία αύξηση 3,81% και 16,77% (3.388.518 το 1981, 3.517.957 το 1991, 4.108.085 το 2001), ενώ σε επίπεδο Περιφέρειας σημειώθηκε πτώση κατά 1,1% την περίοδο 1981-1991 και αύξηση 3,8% την επόμενη δεκαετία (240.942 το 1981, 238.293 το 1991 και 247.485 το 2001).

Ο πραγματικός πληθυσμός της περιφέρειας, τις δεκαετίες 1981- 1991 και 1991-2001, σημείωσε αύξηση 8% και 4,6% αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι κατά την δεκαετία 1981-1991 η αύξηση του πληθυσμού ήταν μεγαλύτερη της αύξησης του οικονομικά ενεργού, σε αντίθεση με την δεκαετία 1991 – 2001 όπου ενισχύεται περισσότερο ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός.

Σε σχέση με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της Περιφέρειας (15 έως 64 ετών), παρατηρείται μια υστέρηση του ποσοστού ως προς τα αντίστοιχο ποσοστό σε εθνικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα, η ηλικιακή ομάδα 15 έως 64 εμφανίζει ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού της τάξης του 63,6% στην Περιφέρεια και υπολείπεται τόσο του εθνικού (66,5%), όσο και του ευρωπαϊκού μέσου όρου (ΕΕ25 69,6%, Eurostat, 2004). Η τάση που επικρατεί είναι η απόκλιση των ποσοστών του οικονομικά ενεργού πληθυσμού να παρουσιάζει μικρή απόκλιση από τον ευρωπαϊκό μέσο (ΕΕ25), μεταξύ των ηλικιών 25 έως 44. Αντίθετα, οι ηλικιακές ομάδες 15-24 και 55-64 παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις.

Πίνακας 7.28 Δείκτες απασχόλησης & ανεργίας, 2004

Γεωγραφική Ενότητα	Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός (%)	% απασχόλησης (15-64 ετών)	% απασχόλησης γυναικών (15-64 ετών)	% απασχόλησης ηλικιωμένων (55-64 ετών)	% ανεργίας (15 ετών και άνω)	% μακροχρόνιας ανεργίας (επί των ανέργων)
ΕΕ-25	69,6	63,1	55,5	40,9	9,2	44,46
ΕΕ-15	70,4	64,5	56,6	42,4	8,2	-
Ελλάδα	66,5	59,4	45,2	39,4	10,5	53,06
Δυτική Ελλάδα	63,6	55,6	39,2	37,8	12,5	61,59
Αιτωλοακαρνανία	-	-	-	-	15,4	-
Αχαΐα	-	-	-	-	11,6	-
Ηλεία	-	-	-	-	9,8	-

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

²⁷ Απογραφές ΕΣΥΕ 1981 – 1991 – 2001.

Οι επιδόσεις τόσο της χώρας, όσο και της Περιφέρειας σε σχέση με τα κριτήρια της Στρατηγικής της Λισσαβόνας παρουσιάζουν σχετική υστέρηση συγκριτικά με τους δείκτες της Ε.Ε. των 15 και των 25, αλλά και σε σχέση με τους στόχους της Λισσαβόνας για το 2010. Ειδικότερα για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, το ποσοστό της συνολικής απασχόλησης διαμορφώνεται στο επίπεδο του 55,6%, έναντι εθνικού στόχου για αύξηση του στο 67% το 2005 (μη επιτευχθέντος) και στο 70% το 2010. Βασική αιτία για την χαμηλή επίδοση στο ποσοστό απασχόλησης αποτελεί ο ιδιαίτερα χαμηλός βαθμός συμμετοχής των γυναικών στην Περιφέρεια (39,2%), έναντι του στόχου για αύξηση του στο 60% το 2010. Το ποσοστό απασχόλησης για τους ηλικιωμένους εργαζόμενους (55 - 64ετών) ανέρχεται στο 37,8% και απέχει αρκετά από τον στόχο για αύξηση του στο 50% το 2010.

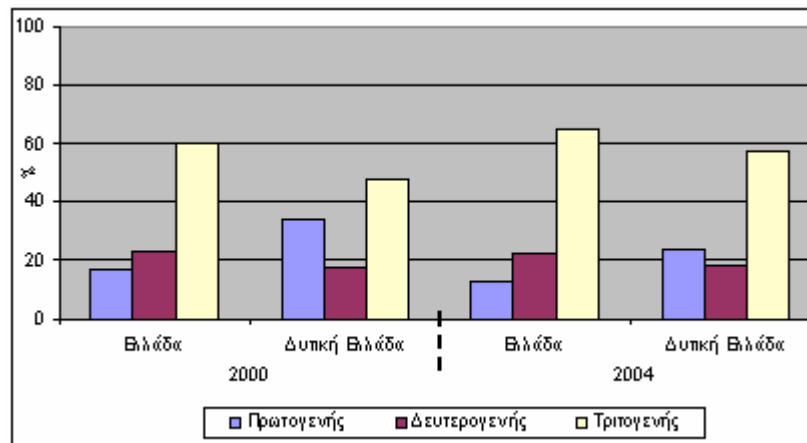
Πίνακας 7.29 Δείκτες απασχόλησης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ως προς τους Ευρωπαϊκούς στόχους

Δείκτες	Δυτική Ελλάδα		Ελλάδα	ΕΕ15	ΕΕ25	Ευρωπαϊκός Στόχος	
	2000	2004		2004		2005	2010
Συνολικό ποσοστό απασχόλησης	56,6%	55,6%	59,4%	64,5%	63,1%	67%	70%
Ποσοστό απασχόλησης γυναικείας	40,5%	39,2%	45,2%	56,6%	55,5%	57%	60%
Ποσοστό ηλικιωμένων εργαζομένων (55-64)	42,7%	37,8%	39,4%	42,4%	40,9%		50%

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

Αναφορικά με την απασχόληση η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος εμφανίζει διαφορετική κατανομή ως προς την κλαδική σύνθεση σε σχέση με αυτήν της χώρας, καθώς ο πρωτογενής τομέας αποτελεί τον δεύτερο σημαντικότερο τομέα απασχόλησης μετά τον τριτογενή. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες απορροφούν το 57,6% των απασχολούμενων της Περιφέρειας (μ.ο χώρας 65%), ενώ στον πρωτογενή τομέα απασχολείται το 23,9% των απασχολούμενων (μ.ο χώρας 12,6%). Αντίθετα, με την απασχόληση στον πρωτογενή και τον τριτογενή τομέα, το ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα στην Περιφέρεια παρουσιάζει μικρότερη διαφοροποίηση ως προς το αντίστοιχο μέσο ποσοστό απασχόλησης της χώρας στον δευτερογενή τομέα (18,5% έναντι 22,4% της χώρας).

Σε σχέση με το 2000, παρατηρείται ραγδαία μείωση των απασχολούμενων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας στον γεωργικό τομέα και σαφής άνοδος των ποσοστών απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών, ενισχύοντας την στροφή της περιφέρειας προς τον τομέα των υπηρεσιών.

Σχήμα 7.20. Εξέλιξη απασχόλησης κατά τομέα παραγωγής

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανέρχεται στο 12,5%²⁸, υψηλότερο δηλαδή του εθνικού μέσου όρου και του μέσου της ΕΕ-25 για το 2004 (10,5% και 9,2% αντίστοιχα)²⁹. Η ανεργία πλήττει κυρίως τις γυναίκες και τους νέους (ηλικίας 15 έως 24 ετών), με την Περιφέρεια να παρουσιάζει επιδόσεις χαμηλότερες του μέσου επιπέδου της χώρας και της ΕΕ25. Συγκεκριμένα, στην Περιφέρεια, το ποσοστό ανεργίας για τις γυναίκες ανήλθε στο 21% και για τους νέους στο 30,2%, με το μέσο ποσοστό ανεργίας της χώρας για τις δύο κρίσιμες ομάδες του πληθυσμού να είναι 16,2% και 26,9% αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Νομός με την μεγαλύτερη ανεργία στην Περιφέρεια είναι ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας (15,4%). Σημειώνεται ότι στην Δυτική Ελλάδα το 61,6% των ανέργων πλήττονται από μακροχρόνια ανεργία, όταν το αντίστοιχο ποσοστό στην ΕΕ-25 είναι 44,5% (Eurostat, 2004).

Εκτός του βαθμού αξιοποίησης του ανθρωπίνου δυναμικού, που εκφράζεται με το ποσοστό απασχόλησης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, στο επίπεδο του κατά κεφαλήν ΑΕΠ συντελεί και η παραγωγικότητα της εργασίας ανά απασχολούμενο. Ο Πίνακας 7.30 παρουσιάζει για το έτος 2002, το επίπεδο της παραγωγικότητας της εργασίας μετρημένο με δύο τρόπους, παραγόμενο προϊόν (ΑΕΠ σε ΜΑΔ) ανά απασχολούμενο και παραγόμενο προϊόν (ΑΕΠ σε ΜΑΔ) ανά σύνολο εργατωρών έτους. Διαπιστώνεται ότι το τρέχον επίπεδο παραγωγικότητας ανά απασχολούμενο σε επίπεδο χώρας και στην Περιφέρεια υπολείπεται σημαντικά του μέσου όρου της Ε.Ε. των 15 αλλά και των 25. Ωστόσο και σε συνδυασμό με την σχετική υστέρηση στο βαθμό απασχόλησης, διαφαίνεται ότι η βελτίωση του επιπέδου της παραγωγικότητας της εργασίας παραμένει για την Περιφέρεια μία από τις βασικότερες προκλήσεις στην εφαρμογή περιφερειακής πολιτικής προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της Λισσαβόνας.

²⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι η αρνητική επίδοση φαίνεται να περιορίζεται αισθητά, καθώς σύμφωνα με δελτίο τύπου της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος κατά το 1^ο τρίμηνο η ανεργία της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας βρίσκεται στο 9,9% του εργατικού δυναμικού.

²⁹ Eurostat 2004.

Πίνακας 7.30 Παραγωγικότητα εργασίας & ωριαία παραγωγικότητα, 2002.

Γεωγραφική Ενότητα	Παραγωγικότητα εργασίας			Ωριαία παραγωγικότητα εργασίας		Μέσος όρος εργατωρών πλήρους απασχόλησης ανά εβδομάδα
	ΑΕΠ σε ΜΑΔ ανά απασχολούμενο	% του Μ.Ο. της ΕΕ25	% απόκλισης από το Μ.Ο. της χώρας	ΑΕΠ σε ΜΑΔ ανά σύνολο εργατωρών έτους	% απόκλισης από το Μ.Ο. της Χώρας	
ΕΕ-25	50.006	100,0%				
ΕΕ-15	56.095	112,2%				
Ελλάδα	35.961	71,9%	0,0	80,783	0,0	43,2
Δυτική Ελλάδα	31.777	63,5%	-11,6%	70,889	-12,2%	42,9

Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2005*

Σε σχέση με την παραγωγικότητα της εργασίας, αλλά και το βαθμό απασχόλησης σε περιφερειακό επίπεδο, καθοριστική επίδραση ασκεί μεταξύ άλλων η τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης, αλλά και το μορφωτικό επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού. Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζει σχετικά μεγάλο βαθμό εξάρτησης της απασχόλησης από τον πρωτογενή τομέα, ενώ εμφανίζει αρνητική απόκλιση από τον εθνικό μέσο όρο της παραγωγικότητας της εργασίας. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με στοιχεία συστηματοποίησης του ανθρωπίνου δυναμικού της Περιφέρειας κατά κατηγορία εκπαίδευσης, διαπιστώνεται ότι σχεδόν τα 2/3 του ανθρώπινου εντάσσεται στην κατηγορία πρωτοβάθμιας και γυμνασιακής εκπαίδευσης χωρίς να είναι σαφές, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, εάν στερούνται ακόμη και των βασικών γνωστικών δεξιοτήτων.

Όσον αφορά στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου**, με βάση τα στοιχεία του Πίνακα 7.31 που ακολουθεί, διαπιστώνεται ότι το επίπεδο παραγωγικότητας της εργασίας, σε επίπεδο Περιφέρειας είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο του μέσου όρου της Ε.Ε των 15 αλλά και των 25. Ιδιαίτερα δε, η παραγωγικότητα υπό την έννοια του κατά απασχολούμενο ΑΕΠ σε ΜΑΔ, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι μικρότερη κατά 31,4% από το μέσο όρο της Ε.Ε. των 25 και κατά 4,5% από το μέσο όρο της χώρας. Αντίστοιχη αρνητική απόκλιση από το μέσο όρο της χώρας παρουσιάζει η παραγωγικότητα υπό την έννοια της ωριαίας παραγωγικότητας της εργασίας.

Πίνακας 7.31 Παραγωγικότητα εργασίας & ωριαία παραγωγικότητα, 2002

Γεωγραφική Ενότητα	Παραγωγικότητα εργασίας			Ωριαία παραγωγικότητα εργασίας		Μέσος όρος εργατωρών πλήρους απασχόλησης ανά εβδομάδα
	ΑΕΠ σε ΜΑΔ ανά απασχολούμενο	% του Μ.Ο. της ΕΕ25	% απόκλισης από το Μ.Ο. της χώρας	ΑΕΠ σε ΜΑΔ ανά σύνολο εργατωρών έτους	% απόκλισης από το Μ.Ο. της χώρας	
ΕΕ-25	50.006	100,00%				
ΕΕ-15	56.095	112,20%				
Ελλάδα	35.961	71,90%	0	80,783	0	43,2
Πελοπόννησος	34.327	68,60%	-4,5%	77,29	-4,3%	43,3

Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2005*

Ο συνολικός οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου (Eurostat), παραμένει σχεδόν σταθερός διαχρονικά από το 2000 μέχρι και το 2004, με σημαντικές ορισμένες φορές διακυμάνσεις κατ' έτος, κυμαινόμενος σ' ένα ποσοστό συμμετοχής της τάξης του 68% και σε αριθμό της τάξης των 260.000 ατόμων. Συγκρινόμενο το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου με το αντίστοιχο της χώρας, διαπιστώνεται ότι είναι πάντα σε υψηλότερα επίπεδα της τάξης των δύο (2) - τριών (3) ποσοστιαίων μονάδων, ενώ παραμένει χαμηλότερο κατά μία (1) ή δύο (2) ποσοστιαίες μονάδες από τα αντίστοιχα ποσοστά της Ε.Ε. των 25 και των 15.

Μεγάλη, όμως, διαφοροποίηση παρατηρείται στο ποσοστό συμμετοχής μεταξύ ανδρών και γυναικών, τόσο σε επίπεδο χώρας, όσο και σε επίπεδο Περιφέρειας Πελοποννήσου, υπερτερώντας στην Πελοπόννησο το ποσοστό συμμετοχής των ανδρών κατά 26 ποσοστιαίες μονάδες (81,1% οι άνδρες, έναντι 55,3% των γυναικών), παρουσιάζοντας παράλληλα μια μικρή αύξηση το ποσοστό των ανδρών, ενώ των γυναικών παραμένει σχεδόν στα ίδια επίπεδα, διαχρονικά, με μικρές διακυμάνσεις. Σε σύγκριση με τα αντίστοιχα ποσοστά σε επίπεδο χώρας είναι κατά μια (1) περίπου ποσοστιαία μονάδα μεγαλύτερο το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, ενώ των ανδρών κατά δύο (2) ποσοστιαίες μονάδες. Αντίθετα, σε σύγκριση με την Ε.Ε. των 25, το ποσοστό συμμετοχής των ανδρών στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι μεγαλύτερο κατά τέσσερις (4) περίπου ποσοστιαίες μονάδες, ενώ των γυναικών στην Περιφέρεια είναι μικρότερο εκείνου της Ε.Ε. των 25, κατά 6,5 ποσοστιαίες μονάδες. Τα παραπάνω στοιχεία καταδεικνύουν ότι στην Αγορά Εργασίας της Περιφέρειας Πελοποννήσου συμμετέχει σε μεγαλύτερο βαθμό ο πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (άνδρες και γυναίκες), από το μέσο όρο της χώρας, κυρίως λόγω της διάρθρωσης της οικονομίας της Περιφέρειας, με διογκωμένο το γεωργικό τομέα, ενώ όμως διαχρονικά ο ρυθμός ένταξης των ανδρών στην αγορά εργασίας είναι μεγαλύτερος από εκείνον των γυναικών, φαινόμενο που συμβαδίζει με την σμίκρυνση του γεωργικού τομέα στην Περιφέρεια. Έναντι όμως της Ε.Ε. των 25, ο γυναικείος πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας της Πελοποννήσου υστερεί σημαντικά, όσον αφορά στη συμμετοχή του στην αγορά εργασίας.

Σημαντικές αρνητικές διαφοροποιήσεις εμφανίζονται στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έναντι της χώρας και της Ε.Ε των 25, ανά φύλο και ηλικία, όσον αφορά στο ποσοστό συμμετοχής. Συγκεκριμένα, το ποσοστό συμμετοχής των νέων γυναικών 15-24 ετών, είναι χαμηλότερο κατά

μια μονάδα έναντι του αντίστοιχου ποσοστού της χώρας, κατά εννέα (9) μονάδες έναντι της Ε.Ε. των 25 και πολύ περισσότερο έναντι της Ε.Ε. των 15 (12 μονάδες). Αντίθετα οι νέοι άνδρες 15-24 ετών παρουσιάζουν ποσοστό συμμετοχής 45,0% στην Περιφέρεια Πελοποννήσου έναντι 40% στη Χώρα, ενώ στην Ε.Ε. των 25 το ποσοστό συμμετοχής αυτής της ηλικιακής ομάδας ανδρών φθάνει στο 48,4%, με τάσεις μείωσης διαχρονικά. Στο σύνολο δε των νέων 15-24 ετών (ανδρών και γυναικών) της Περιφέρειας Πελοποννήσου το ποσοστό απασχόλησης φθάνει, το έτος 2004, στο 38,8%, μεγαλύτερο κατά δύο μονάδες του αντίστοιχου ποσοστού σε επίπεδο χώρας, αλλά μικρότερο κατά επτά (7) ποσοστιαίες μονάδες του αντίστοιχου της Ε.Ε. των 25.

Ο αριθμός των απασχολούμενων στην Περιφέρεια Πελοποννήσου παραμένει από το 1995 μέχρι και το 2004 σε ένα επίπεδο της τάξης των 210.000 χιλιάδων, με σχετικά μικρές διακυμάνσεις κατ' έτος, ενώ το ποσοστό απασχόλησης διατηρείται σ' ένα επίπεδο της τάξης του 62% από το έτος 1996 μέχρι και το 2004. Το ποσοστό αυτό παραμένει υψηλότερο από εκείνο της χώρας (κατά τρεις περίπου ποσοστιαίες μονάδες το 2004), του οποίου όμως η διαφορά μειώνεται κατά τι διαχρονικά. Αντίθετα, είναι χαμηλότερο από το ποσοστό απασχόλησης σε επίπεδο Ε.Ε. 25 και ακόμα χαμηλότερο του αντίστοιχου ποσοστού της Ε.Ε. των 15. Σε κάθε περίπτωση δε το συνολικό ποσοστό απασχόλησης της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι χαμηλότερο από τον εθνικό στόχο της Λισσαβόνας (67% το 2005) και μακράν του αντίστοιχου στόχου για το 2010 (70%), ενώ διαχρονικά παραμένει σταθερό για μια δεκαετία.

Στο συνολικό χαμηλό ποσοστό απασχόλησης, συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό το πολύ χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών (46,6% το 2004), με τάση μείωσης διαχρονικά, έτσι ώστε να μειώνεται η διαφορά από το μικρότερο ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στη Χώρα (45,2% το 2004) και να αυξάνει η διαφορά από το αντίστοιχο ποσοστό της Ε.Ε. των 15 και των 25 (56,6% και 55,5% αντίστοιχα το 2004). Παράλληλα δε είναι μακράν του στόχου της Λισσαβόνας για 60% το 2010.

Όσον αφορά στην ηλικιακή πληθυσμιακή ομάδα απασχολούμενων 55-64 ετών, το ποσοστό απασχόλησης παρουσιάζει διαχρονική μείωση, φθάνοντας το 45,6% το έτος 2004, σταθερά υψηλότερο από το αντίστοιχο της χώρας, με μείωση όμως της διαφοράς διαχρονικά και επίσης υψηλότερο από τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης της Ε.Ε. των 25 και της Ε.Ε. των 15, με παράλληλη μείωση της διαφοράς.

Οι παραπάνω αναφερόμενες αποκλίσεις από τους στόχους της Λισσαβόνας φαίνονται στους πίνακες 7.32 και 7.33 που ακολουθούν.

Πίνακας 7.32. Δείκτες Αγοράς Εργασίας, απασχόλησης & ανεργίας, 2004

Γεωγραφική Ενότητα	Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός (%) (15-64 ετών)	% απασχόλησης (15-64 ετών)	% απασχόλησης γυναικών (15-64 ετών)	% απασχόλησης ηλικιωμένων (55-64 ετών)	% ανεργίας (15 ετών και άνω)	% μακροχρόνιας ανεργίας (επί των ανέργων)
ΕΕ-25	69,6	63,1	55,5	40,9	9,2	44,46
ΕΕ-15	70,4	64,5	56,6	42,4	8,2	-
Ελλάδα	66,5	59,4	45,2	39,4	10,5	53,06
Πελοπόννησος	68,5	62,1	46,6	45,6	9,2	59,88

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

Πίνακας 7.33. Δείκτες απασχόλησης Περιφέρειας Πελοποννήσου ως προς τους Ευρωπαϊκούς στόχους

Δείκτες	Πελοπόννησος		Ελλάδα	ΕΕ15	ΕΕ25	Ευρωπαϊκός Στόχος	
	2000	2004	2004			2005	2010
Συνολικό ποσοστό απασχόλησης	61,80%	62,10%	59,40%	64,50%	63,10%	67%	70%
Ποσοστό γυναικείας απασχόλησης	53,20%	45,60%	45,20%	56,60%	55,50%	57%	60%
Ποσοστό ηλικιωμένων εργαζομένων (55-64)	53,20%	45,60%	39,40%	42,40%	40,90%		50%

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2005

Η **τομεακή σύνθεση της απασχόλησης** διαφοροποιείται και παρατηρείται σημαντική μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα και αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα. Αναλυτικότερα, κατά το 2004 το 29,7% των απασχολούμενων εργάζεται στον πρωτογενή τομέα (37,7% το 1999), το 18,5% στο δευτερογενή (16,9% το 1999) και το 46% στον τριτογενή τομέα (45,3% το 1999). Η αλλαγή στη σύνθεση της απασχόλησης επιβεβαιώνει τη σχετικά έντονη φθίνουσα πορεία του πρωτογενή τομέα, την ενίσχυση του δευτερογενή και την αργή ανάπτυξη του τριτογενή. Παρά τις μεταβολές αυτές, η σύνθεση της απασχόλησης κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας είναι αρκετά διαφοροποιημένη σε σχέση με την αντίστοιχη της χώρας. Το ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας είναι υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου εθνικού μέσου (12,6%), στο δευτερογενή υπολείπεται του εθνικού μέσου (22,4%), ενώ και στον τριτογενή τομέα η απόκλιση είναι μεγαλύτερη (65,0%). Η διάρθρωση δε της απασχόλησης ανά βασικό παραγωγικό τομέα στην Περιφέρεια Πελοποννήσου, σε σύγκριση, αφ' ενός με την αντίστοιχη διάρθρωση της απασχόλησης στη Χώρα, αφ' ετέρου με τη διάρθρωση της ΑΠΑ στη Χώρα και στην Περιφέρεια, υποδεικνύει τόσο τη σχέση κεφαλαίου και εργασίας εντός του τομέα, όσο και την πιθανότητα, αν όχι βεβαιότητα, απασχόλησης κυρίως στο δευτερογενή τομέα (βιομηχανία - κατασκευές) εργατικού δυναμικού εκτός Περιφέρειας.

Όσον αφορά στο **ποσοστό ανεργίας** στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι αυξημένο κατά μία (1) ποσοστιαία μονάδα το 2004 έναντι εκείνου του 1999 (9,2% έναντι 8,2%), με κάποιες μικρές διακυμάνσεις κατ' έτος και τάσεις αύξησης από το 2002. Παραμένει όμως μικρότερο του

αντίστοιχου ποσοστού σε επίπεδο χώρας (10,5% το 2004) και στα ίδια επίπεδα με το ποσοστό ανεργίας στην Ε.Ε. των 25. Η ανεργία στην Περιφέρεια πλήττει κυρίως τους νέους 15-24 ετών για τους οποίους το ποσοστό ανεργίας το 2004 έφθασε στο 28,4%, κατά 1,5 μονάδα μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο χώρας (26,9%) και κατά δέκα (10) ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας στην Ε.Ε. των 25 (18,5%). Το ποσοστό ανεργίας των νέων στην Πελοπόννησο αυξάνεται διαχρονικά, ενώ δραματική είναι η «συμβολή» των γυναικών αυτής της ηλικίας στην αύξηση του συνολικού ποσοστού. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ηλικίας 15-24 ετών το 2004 έφθασε στο 45,3%, έναντι 36,3% για το σύνολο της χώρας και 18,9% για την Ε.Ε. των 25. Παράλληλα όμως και οι, ηλικίας από 25 ετών και πάνω, γυναίκες εμφανίζουν υψηλά ποσοστά ανεργίας (12%) σε σχέση με τη συνολική ανεργία στην Πελοπόννησο, όταν σε επίπεδο Ε.Ε. των 25, το αντίστοιχο ποσοστό είναι της τάξης του 9%. Η έλλειψη δε ευκαιριών απασχόλησης για σειρά ετών και με δεδομένο το υψηλό ποσοστό συμμετοχής στην Περιφέρεια, είναι παράγοντες οι οποίοι συμβάλλουν στο να εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένη η μακροχρόνια ανεργία. Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας έφθασε το 2004 στο 59,88%, παρουσιάζοντας έντονες διακυμάνσεις διαχρονικά ο συγκεκριμένος δείκτης ανεργίας, με έντονες αυξητικές τάσεις από το έτος 2003, υπερβαίνοντας έτσι το αντίστοιχο ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στη Χώρα κατά επτά (7) ποσοστιαίες μονάδες και το αντίστοιχο της Ε.Ε. των 25 κατά 15,5 ποσοστιαίες μονάδες.

Ο Οικονομικά Ενεργός Πληθυσμός (ΟΕΠ) της **Περιφέρειας Ιονίων Νήσων** υπολογίζεται σε 93,2 χιλ. άτομα, που αντιστοιχούν στο 2% του ΟΕΠ της χώρας, ενώ η συμμετοχή της χώρας στην Ε.Ε-15 κινείται στο 2,7%. Την περίοδο έως το 2004 το μερίδιο παραμένει περίπου σταθερό, αλλά σε απόλυτους αριθμούς ο ΟΕΠ της Περιφέρειας ανέρχεται στις 96,6 χιλ. (+3,6%). Η συμμετοχή των γυναικών στον ΟΕΠ τα τελευταία έτη κινείται στο 40,0%, ενώ των νέων ηλικίας 15-24 ετών, γύρω από το 11,0%. Τα αντίστοιχα στοιχεία για την ΕΕ-15 δείχνουν μία ελαφρά φθίνουσα τάση όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής των νέων στον ΟΕΠ (κλιμακωτά από 12,3% στο 11,9%), ενώ αντίθετα μια σταθερά ανοδική πορεία για το μερίδιο των γυναικών, από το 43,5% στο 44,2%.

Η μακροχρόνια διακύμανση του ΟΕΠ, εμφανίζει μια σταθερή πορεία γύρω στο 56,0% του συνολικού πληθυσμού στην ΕΕ-15, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα κυμαίνονται γύρω από το 50,0% και για την Π.Ι.Ν. λίγο ψηλότερα (52%)

Ο απασχολούμενος πληθυσμός της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, το 2000 υπολογίζεται σε 84,1 χιλ. άτομα, που αντιστοιχούν στο 2% των απασχολούμενων της χώρας, ενώ η συμμετοχή της χώρας στην Ε.Ε-15 κινείται στο 2,6%. Την περίοδο έως το 2004 το μερίδιο παραμένει περίπου σταθερό, αλλά σε απόλυτους αριθμούς ο αριθμός των απασχολούμενων της Περιφέρειας ανέρχεται στις 85,6 χιλ. (+2%). Ως ποσοστό του ΟΕΠ της Περιφέρειας οι απασχολούμενοι κινούνται από το 90,2% έως το 88,6% (2000-2004).

Η συμμετοχή των γυναικών της Περιφέρειας στην απασχόληση τα τελευταία έτη κινείται στο 34,0%, ενώ των νέων ηλικίας 15-24 ετών, γύρω από το 8-9%. Γενικά η θέση της γυναικείας απασχόλησης εμφανίζεται ενισχυμένη κατά την περίοδο 1991-2001 (+27,0%), έναντι της συμμετοχής της περιόδου 1981-1991 (+4,4%). Τα αντίστοιχα στοιχεία για την ΕΕ-15 δείχνουν μία ελαφρά φθίνουσα τάση όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής των νέων απασχολούμενων

στον ΟΕΠ (σταδιακά από το 10,5% στο 9,9%), ενώ αντίθετα μια σταθερά ανοδική πορεία για το μερίδιο των γυναικών, από το 39,7% στο 40,1%.

Με βάση την «αστικότητα» της Περιφέρειας καταδεικνύεται συρρίκνωση της απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές (μείωση 9,3% το 1981-1991 και αύξηση 1,7% το 1991-2001), ενώ στις αστικές περιοχές παρατηρείται αύξηση με φθίνοντα όμως ρυθμό για την περίοδο 1981-2001³⁰.

Η «μερική» απασχόληση, που αποτελεί μία ένδειξη του βαθμού ευελιξίας της αγοράς εργασίας, στην ΠΙΝ καταγράφει υψηλότερα ποσοστά από ό,τι στη χώρα, αλλά υπο-διπλάσια της Ευρώπης-25. Το 2004 η «μερική» απασχόληση στην Περιφέρεια καλύπτει το 6,7% της συνολικής απασχόλησης, στη χώρα το 4,6% και στην ΕΕ-25 το 17,7%. Όπως είναι αναμενόμενο το μεγαλύτερο ποσοστό των «μερικώς» απασχολούμενων είναι γυναίκες: 68,4% στην Περιφέρεια, 70,5% στη χώρα και 78,0% στην ΕΕ-25. Το ποσοστό στην ΕΕ-25 έχει σταθεροποιηθεί την 6ετία 1999-2004, ενώ στην χώρα και την Περιφέρεια αυξάνεται με σημαντικούς ρυθμούς: 11,7% για τη χώρα και 22,3% για την Περιφέρεια.

Μία άλλη σημαντική διάσταση της απασχόλησης, ενδεικτική της ευελιξίας της αγοράς εργασίας αλλά και της εποχικότητας της εργασίας, αφορά την προσωρινή απασχόληση, η οποία στη συντριπτική πλειοψηφία της έχει τη μορφή συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Το ποσοστό της για το σύνολο της χώρας ανέρχεται στο 12,4%, με σημαντικές διακυμάνσεις από περιφέρεια σε περιφέρεια. Τα Ιόνια Νησιά, έχουν προσωρινή απασχόληση σε παραπλήσια επίπεδα με τον εθνικό μέσο όρο³¹.

Η Περιφέρεια παρουσιάζει μεγάλο αριθμό αυτοαπασχολούμενων (αποτελούν το 34,8% της Περιφερειακής απασχόλησης) και βοηθών πλήρους απασχόλησης στις οικογενειακές επιχειρήσεις (10,4%), ενώ διαφοροποίηση παρουσιάζει η έκφραση της ευελιξίας απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων. Έτσι, στους άνδρες η ευελιξία της απασχόλησης εκδηλώνεται κυρίως με τη μορφή της αυτό-απασχόλησης (όπου συγκεντρώνει τη δεύτερη μεγαλύτερη αναλογία (45,2%) στο σύνολο της ανδρικής απασχόλησης μετά την Περιφέρεια Πελοποννήσου), ενώ στις γυναίκες μοιράζεται μεταξύ αυτοαπασχολούμενων (18,3%) και βοηθών πλήρους απασχόλησης στην οικογενειακή επιχείρηση (18,8%).

Όσον αφορά την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης, παρατηρείται μια αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα, αλλά με την εξής διαφορά: το μερίδιο από τη μείωση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, σε επίπεδο χώρας το «μοιράζονται» οι «κατασκευές», ο «χρηματοπιστωτικός τομέας» και οι «δημόσιες υπηρεσίες», στην ΠΙΝ το καρπούται κατά κύριο λόγο ο τομέας «εμπόριο –εστίαση –μεταφορές - επικοινωνίες» και ειδικότερα ο τουριστικός κλάδος. Η συμμετοχή του «πρωτογενή» τομέα στην απασχόληση της Περιφέρειας μειώνεται κατά 38,8% την περίοδο 1999-2004, ενώ η αντίστοιχη μείωση σε επίπεδο χώρας είναι 30,0% περίπου. Η απασχόληση στη «βιομηχανία» εμφανίζει μια ελαφρά κλιμακωτή μείωση τόσο στην Περιφέρεια όσο και στη χώρα, ενώ ο κλάδος των «κατασκευών» στην Περιφέρεια ακολουθεί τους κύκλους της συγκυρίας, σε αντίθεση με τη χώρα όπου παρουσιάζει μια σταθερά ανοδική πορεία. Η ενότητα «εμπόριο -εστίαση κλπ» σε

³⁰ Πηγή: Μελέτη για την αγορτουριστική για την αγροτουριστική ανάπτυξη στα Ιόνια Νησιά (2006)

³¹ Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού 2004-ΕΣΥΕ

επίπεδο χώρας διατηρεί μια σταθερή παρουσία, ενώ στην Περιφέρεια, λόγω του ειδικού βάρους της τουριστικής δραστηριότητας, το μερίδιό της αυξάνει κατά 16,6% την περίοδο 1999-2004. Ενδεικτική της βαρύτητας του τριτογενή τομέα στην Περιφέρεια, είναι και το μέγεθος των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, που είναι πολύ μεγαλύτερο σε σχέση με τον πρωτογενή και τον δευτερογενή τομέα³².

Το ποσοστό ανεργίας του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας ήταν για αρκετά χρόνια μικρότερο, συγκρινόμενο διαχρονικά με το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας. Τελευταία όμως η Περιφέρεια παρουσιάζει αυξητική τάση και μια διαρκή σύγκλιση με το σύνολο της χώρας στα επίπεδα ανεργίας.

Η συγκράτηση του σχετικά χαμηλού ποσοστού ανεργίας στα Ιόνια, μέχρι και το 1998, όπως και σε άλλες νησιώτικες περιφέρειες, είναι φανερό ότι οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην διάρθρωση της παραγωγής στις περιοχές αυτές και στην εποχικότητα. Μετά το 1998, η ανεργία, εμφανίζει υψηλό ρυθμό σύγκλισης με το εθνικό επίπεδο ανεργίας, ενώ τα χαρακτηριστικά της εποχικότητας και της παραγωγικής διάρθρωσης παραμένουν. Αυτό, ενισχύει την άποψη ότι η συνολική ανεργία εμφανίζει αντοχή χάρις σε νέους προσδιοριστικούς παράγοντες, που έχουν να κάνουν με την αδυναμία δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, προσαρμοσμένων στις απαιτήσεις των κατοίκων της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων.

Την περίοδο 2000-2004 το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια με σημείο εκκίνησης το 9,0% αυξάνεται κατά 27% για να καταλήξει το 2004 στο 11,4% (11.000 άνεργοι)³³. Την ίδια περίοδο, τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα εμφανίζουν κλιμακωτή μείωση και από το 12,1% καταλήγουν στο 10,5% (-13,0%). Τα ποσοστά ανεργίας στην Ευρώπη-25 κινούνται μεταξύ 8-9,0% με μια ελαφρά αυξητική τάση.

Παράγοντες που διαφοροποιούν την ένταση του φαινομένου είναι η ηλικία και το φύλλο. Στα νέα άτομα (14-25 ετών) τα ποσοστά ανεργίας στην Περιφέρεια κυμαίνονται γύρω από το 24,0%, ενώ την ίδια περίοδο σε επίπεδο χώρας καταγράφουν σημαντική κάμψη από το 31,6% στο 26,9% και στην ΕΕ-25 είναι σταθεροποιημένα στο 18,0% περίπου. Ενώ η ανεργία στα Ιόνια Νησιά αυξάνει κατά 27,0% την περίοδο 2000-2004, στο γυναικείο πληθυσμό αυξάνει κατά 43,0% (από 11,2% σε 16,0%). Στο επίπεδο της χώρας η ανεργία των γυναικών παρακολουθεί την πτωτική πορεία της συνολικής ανεργίας, ενώ στην ΕΕ-25 τα ποσοστά υπερβαίνουν κατά μόλις μία ποσοστιαία μονάδα αυτά της συνολικής ανεργίας. Η «μακροχρόνια» ανεργία είναι σημαντική σε επίπεδο χώρας και ΕΕ-25 και λιγότερο αισθητή στην Περιφέρεια, σύμφωνα με τα στοιχεία της περιόδου 1999-2004. Εμφανίζεται περίπου σταθεροποιημένη στα υψηλά επίπεδα του 45,0% στην ΕΕ-25 και του 54,0% στη χώρα, ενώ στην Περιφέρεια κυμαίνεται γύρω από το ¼ των συνολικών ανέργων (1999-2003).

Εκπαίδευση

³² Πηγή: ΕΣΥΕ-Περιφερειακοί λογαριασμοί

³³ Τα στοιχεία της EUROSTAT δείχνουν κάμψη της ανεργίας το 2005: από 11.000 άτ. & 11,4% σε 8.500 άτ. & 8,5%.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εδρεύουν δύο Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι) και δύο Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Τ.Ε.Ι). Διαθέτουν από κοινού περί τις 13 σχολές και 45 τμήματα και ο συνολικός αριθμός των φοιτητών-σπουδαστών ανέρχεται σε 38.000 περίπου (ΕΣΥΕ, 2005). Η πρωτεύουσα της περιφέρειας είναι και η έδρα του Πανεπιστημίου των Πατρών, του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πατρών καθώς και του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Άλλες «πανεπιστημιακές» πόλεις της περιφέρειας είναι επίσης το Μεσολόγγι και το Αγρίνιο.

Στην Περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας το 36,8% του πληθυσμού ανήκει στην ηλικιακή ομάδα από 0 έως 29 ετών, που αποτελεί και την κρίσιμη ηλικιακή ομάδα για την εκπαίδευση. Η συνολική κατανομή του μαθητικού πληθυσμού της Περιφέρειας ανά βαθμίδα εκπαίδευσης δεν διαφέρει από την αντίστοιχη κατανομή της χώρας (Πίνακας 7.34). Αξίζει να σημειωθεί ότι το 9,7% των σπουδαστών ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα αναφέρονται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η επίδοση αυτή είναι η τρίτη μεγαλύτερη, αναδεικνύοντας την σημαντικότητα της περιφέρειας ως πόλου παραοχής εξειδικευμένης γνώσης μέσω των Πανεπιστημίων που δραστηριοποιούνται σε αυτή.

Πίνακας 7.34. Μαθητές ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, 2004

Βαθμίδα Εκπαίδευσης	Ελλάδα		Δυτική Ελλάδα	
	Σύνολο	%	Σύνολο	%
Σύνολο (ISCED 1997)	212.3181	100,0	16.3741	100,0
ISCED 0: Προσχολική εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο)	140.290	6,6	9.905	6,0
ISCED 1: Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Δημοτικό)	657.492	31,0	45.100	27,5
ISCED 2: Κατώτερη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο)	328.870	15,5	23.513	14,4
ISCED 3: Ανώτερη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ΤΕΕ, Λύκεια)	366.968	17,3	25.666	15,7
ISCED 4: Μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση	32.554	1,5	1.630	1,0
ISCED 5_6: Ανώτατη Εκπαίδευση	597.007	28,1	57.927	35,4

Πηγή: New Cronos, Eurostat

Όσον αφορά τις εκπαιδευτικές υποδομές σχολικών μονάδων, διαπιστώνονται ικανοποιητικά ποσοστά συμμετοχής ανά είδος σχολικών μονάδων σε σχέση με τις συνολικές υποδομές της χώρας. Ο μέσος όρος μαθητών κατά τμήμα, συγκρινόμενος με τον εθνικό μέσο όρο ανά είδος σχολικής μονάδας επιβεβαιώνει την ικανοποιητική κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών της περιφέρειας, με εξαίρεση τα ΤΕΕ όπου η συγκέντρωση ανά τμήμα είναι μεγαλύτερη από τον μέσο αριθμό που εμφανίζει η χώρα (17,6 μαθητές ανά τμήμα στην Περιφέρεια έναντι 16,1 στη χώρα).

Εξίσου σημαντικό στοιχείο αποτελεί η λειτουργία 53 ολοήμερων νηπιαγωγείων και 189 ολοήμερων δημοτικών σχολείων στην Περιφέρεια. Το ποσοστό κάλυψης των συνολικών νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων είναι το μικρότερο σε σχέση με όλες τις περιφέρειες της χώρας, καταδεικνύοντας την ανάγκη για ενίσχυση του θεσμού στην Περιφέρεια.

Πίνακας 7.35. Αριθμός, ποσοστό συμμετοχής και μέσος όρος μαθητών ανά είδος σχολικής μονάδας της ΠΔΕ, (2003-2004)

Σχολικές Μονάδες	Ελλάδα		Δυτική Ελλάδα		
	N	Μαθητές/τμήμα	N	%	Μαθητές/τμήμα
Νηπιαγωγεία	5.434	15,7	451	8,3	14,4
Δημοτικά	5.416	14,7	566	10,5	11,2
Γυμνάσια	1.881	21,7	149	7,9	20,2
Ενιαία Λύκεια	1.253	22,1	95	7,6	21,4
ΤΕΕ	462	16,1	33	7,1	17,6

Πηγή: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, 2006

Στην Περιφέρεια δραστηριοποιούνται 7.320 εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων (εκτός ΑΕΙ και ΑΤΕΙ), που αντιστοιχεί στο 6,8% του συνόλου των εκπαιδευτικών. Ως δείκτης εκπαιδευτικής ποιότητας η αναλογία μαθητών ανά εκπαιδευτικό συνδέεται τόσο με την ευκολία πρόσβασης των μαθητών στους πόρους διδασκαλίας όσο και με τους γενικότερους πόρους που δαπανώνται για την εκπαίδευση. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας τα Γυμνάσια συγκεντρώνουν την υψηλότερη τιμή του δείκτη με 20,9 μαθητές ανά εκπαιδευτικό, αναλογία η οποία είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από τον μέσο όρο της αναλογίας μαθητών ανά εκπαιδευτικό της χώρας.

Πίνακας 7.36. Μαθητές ανά εκπαιδευτικό, βαθμίδα εκπαίδευσης, (2003-2004).

Σχολική Μονάδα	Ελλάδα	Δυτική Ελλάδα
Νηπιαγωγεία	12,6	13,3
Δημοτικά	15,7	16,0
Γυμνάσια	17,7	20,9
Λύκεια	9,5	9,0
ΤΕΕ	11,4	11,1
Σύνολο	8,1	9,2

Πηγή: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, 2006

Μια εκπαίδευση ποιότητας Περιφέρεια προϋποθέτει την ύπαρξη των κατάλληλων υποδομών πληροφορικής και δικτύων επικοινωνιών. Από τα διαθέσιμα στοιχεία προκύπτει ότι η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υστερεί σημαντικά σε υποδομές Τεχνολογίας και Πληροφοριών (ΤΠΕ) σε επίπεδο σχολικών μονάδων. Εμφανίζει την μεγαλύτερη αναλογία μαθητών ανά Η/Υ, ενώ το ποσοστό κάλυψης των σχολείων με Η/Υ είναι αισθητά μικρότερο από αυτό της χώρας. Το ποσοστό των σχολείων της Περιφέρειας με πρόσβαση στο διαδίκτυο είναι ακόμα χαμηλότερο.

Πίνακας 7.37. Αριθμός, ποσοστό σχολείων με Η/Υ και αναλογία μαθητών ανά Ηλεκτρονικό υπολογιστή, (2003-2004).

Χώρα Περιφέρεια	Σύνολο Σχολείων ³⁴	Σχολεία με Η/Υ		Μαθητές ανά Η/Υ
		N	%	
Σύνολο	9.012	7.717	85,6	15,1
Δυτική Ελλάδα	843	534	63,3	16,5

Πηγή: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας

Εκτός από τις σχολικές μονάδες στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εδρεύουν και δύο Πανεπιστήμια (Α.Ε.Ι) και δύο Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Τ.Ε.Ι). Για την ανάπτυξη της Πανεπιστημιακής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης στην Περιφέρεια, έχει διαπιστωθεί η ανάγκη αναβάθμισης, βελτίωσης και επέκτασης κτιριακών εγκαταστάσεων και εξοπλισμού. Επίσης απαιτείται ενίσχυση της υποδομής για την ανάπτυξη της βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας στα ΑΕΙ, ΤΕΙ και Ερευνητικά Κέντρα της Περιφέρειας.

Συνοψίζοντας, τα προβλήματα του τομέα της εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος εστιάζονται κυρίως στην έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού για τις σχολικές μονάδες και λιγότερο στην έλλειψη κτιριακών υποδομών. Παράλληλα, είναι αισθητή η υστέρηση σε θέματα εξοπλισμών και κυρίως σε Η/Υ.

Στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου** από το έτος 2003 λειτουργεί το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, με έδρα την Τρίπολη, του οποίου οι υποδομές και η οργανωτική του δομή αναπτύσσονται σταδιακά σε διάφορες πόλεις της Περιφέρειας (πρωτεύουσες νομών). Μέχρι σήμερα έχουν αναπτυχθεί έξι (6) Σχολές με εννέα (9) Τμήματα. Επίσης υφίσταται επί δεκαετίας το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα (ΤΕΙ) Καλαμάτα, με έδρα την Καλαμάτα και με παράρτημα στη Σπάρτη.

Όσον αφορά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το έτος 2002 καταγράφονται 123 Γυμνάσια και 143 Λύκεια και ΤΕΕ, παρουσιάζοντας μια μικρή αύξηση ο αριθμός των Γυμνασίων έναντι του έτους 2000, της τάξης του 2%, ενώ έναντι του έτους 1994, η αύξηση φθάνει στο 5%. Η αύξηση του αριθμού των Λυκείων / ΤΕΕ έναντι του έτους 2000 είναι της τάξης του 8% και έναντι του έτους 1994, της τάξης του 46%. Ο αριθμός των ιδιωτικών Γυμνασίων και Λυκείων της Περιφέρειας Πελοποννήσου είναι πολύ μικρός, φθάνοντας μόνο στα 5, όσον αφορά στα Γυμνάσια και στα 7, όσον αφορά στα Λύκεια / ΤΕΕ.

Αντίθετα προς την αύξηση του αριθμού των Γυμνασίων, οι μαθητές μειώνονται διαχρονικά με μια μείωση, στην περίοδο 2000-2002, της τάξης του 13% και κατά την περίοδο 1994-2002, της τάξης του 28%. Στα Λύκεια / ΤΕΕ αυξάνεται ο αριθμός των μαθητών κατά 3,5% στο διάστημα 2000-2002, ενώ στο διάστημα 1994-2002 η αύξηση του αριθμού των μαθητών αυτής της βαθμίδας εκπαίδευσης είναι της τάξης του 11%.

Στις σχολικές μονάδες της δημοτικής εκπαίδευσης παρατηρείται σταδιακή μείωση του αριθμού τους, τόσο κατά την περίοδο 1994-2002, όσο και κατά την περίοδο 2000-2002 και 2002-2004,

³⁴ Το σύνολο αφορά τα σχολεία όλων των βαθμίδων, εκτός των νηπιαγωγείων.

φθάνοντας στο 412 το έτος 2004, ενώ το 2002 ήταν 425 και το έτος 1994 ο αριθμός των δημοτικών σχολείων έφθανε στα 559. Η αντίστοιχη μεταβολή των μαθητών δημοτικού, κατά την περίοδο 1994-2004, παρουσιάζει μείωση, αλλά με μικρούς ρυθμούς, παραμένοντας σχεδόν σταθερός ο αριθμός των μαθητών τα τέσσερα τελευταία χρόνια, με τάσεις αύξησης τη διετία 2002-2004. Η συνολική κατανομή του μαθητικού πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου ανά βαθμίδα εκπαίδευσης, δεν έχει μεγάλες αποκλίσεις από εκείνη του συνόλου της χώρας, εκτός μόνο από την ανώτατη εκπαίδευση, όπου η διαφορά είναι σημαντικά μεγάλη (της τάξης των 20 ποσοστιαίων μονάδων), φαινόμενο που δικαιολογείται από την έλλειψη ΑΕΙ στην Περιφέρεια Πελοποννήσου μέχρι το 2003, ενώ δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα πλήρως η λειτουργία του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Με βάση τις εξελίξεις του αριθμού των σχολικών μονάδων και του μαθητικού δυναμικού, η αναλογία μαθητών / σχολικών μονάδων / αιθουσών, είναι ικανοποιητική, ενώ παραμένουν ως ανάγκες η βελτίωση των σχολικών μονάδων, καθώς και η δημιουργία νέων υποδομών, κυρίως στη δημοτική εκπαίδευση, λόγω της χωροταξικής διαφοροποίησης της συγκέντρωσης μαθητικού δυναμικού, με τάσεις αύξησης στα αστικά και ημιαστικά κέντρα και μείωσης στις αγροτικές / ορεινές περιοχές.

Στην **Περιφέρεια Ιονίων Νήσων** για το ακαδημαϊκό έτος 2004-2005, φοιτούσαν 27.473 μαθητές, κατανεμημένοι σε 337 σχολεία³⁵, ενώ το σύνολο των διδασκόντων ήταν 2.244 άτομα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 12% του συνόλου των μαθητών της Περιφέρειας είναι αλλοδαποί (3.253 μαθητές)³⁶, ποσοστό μεγαλύτερο από το αντίστοιχο στο συνολικό πληθυσμό (12% έναντι 9%). Στο μαθητικό δυναμικό, συγκαταλέγονται 400 περίπου μαθητές με Αναπηρία (ΑΜΕΑ). Σύμφωνα με στοιχεία (2003) στη δημοτική εκπαίδευση η αναλογία των μαθητών ανά αίθουσα είναι 17,3 και η Περιφέρεια βρίσκεται ακριβώς στο ίδιο επίπεδο με τη χώρα. Επίσης, το σύνολο των Δημοτικών σχολείων λειτουργούν αποκλειστικά πρώι, χωρίς διπλοβάρδιες (το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας είναι 81,4%). Στα Γυμνάσια, η αναλογία μαθητών ανά αίθουσα είναι 23,2 και η Περιφέρεια βρίσκεται σε καλύτερο επίπεδο από την χώρα, όπου η αντίστοιχη αναλογία είναι 25,4. Όσον αφορά τέλος τα Γενικά Λύκεια, ο λόγος μαθητές ανά αίθουσα είναι 22,4 (ενώ στη χώρα είναι 24,4)³⁷.

Το κυριότερο πρόβλημα στον τομέα της εκπαίδευσης στην Περιφέρεια είναι η παλαιότητα των κτιρίων, καθώς ένα μεγάλο ποσοστό τους είναι κτισμένα πριν το 1970.. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι από το σύνολο των σχολείων, 62 (ποσοστό 18,4%) είναι συστεγαζόμενα³⁸.

Όσον αφορά τις αίθουσες, διαπιστώνονται ανάγκες σε ειδικές αίθουσες (βιβλιοθήκες, εργαστήρια, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων και γυμναστήρια) κυρίως στα δημοτικά και στα γυμνάσια. Επίσης λόγω της αύξησης των τμημάτων κατά 40% περίπου τα τελευταία 2

³⁵ Από το σύνολο των σχολείων, 11 είναι ειδικά (αθλητικά, μουσικά, ειδικής αγωγής) και 3 εσπερινά. Στον τομέα της ιδιωτικής εκπαίδευσης, λειτουργεί ένα ιδιωτικό Γυμνάσιο – Λύκειο στην Κέρκυρα με 39 και 75 μαθητές αντίστοιχα και με 20 και 19 οργανικές θέσεις προσωπικού.

³⁶ Αυτοί κατανέμονται κατά 46% στα σχολεία της Κέρκυρας, κατά 8% της Λευκάδας, 19% της Κεφαλληνίας και 27% της Ζακύνθου.

³⁷ ΠΔΕ Ιονίων, 2005.

³⁸ Όσον αφορά το καθεστώς ιδιοκτησίας, 92,1% των σχολείων είναι δημόσια, 4,4% παραχωρημένα και 3,5% μισθωμένα.

χρόνια³⁹, υπάρχουν ελλείψεις σε αίθουσες πληροφορικής και ξένων γλωσσών. Σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στην Περιφέρεια (Ν. Κέρκυρας) λειτουργεί το Ιόνιο Πανεπιστήμιο με έξι Σχολές – Τμήματα. Με τα πιο πρόσφατα στοιχεία (2006) ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών ανέρχεται σε 2.444, από τους οποίους οι ενεργοί υπολογίζονται 1.700. Αντίστοιχα ο αριθμός των διδασκόντων ανέρχεται σε 78 μέλη ΔΕΠ όλων των βαθμίδων, καθώς και 90 συμβασιούχων. Τα προβλήματα του ιδρύματος αφορούν στις υποδομές, και κυρίως στο κτιριακό⁴⁰.

Επίσης, από το 2003 στην Περιφέρεια λειτουργεί το ΤΕΙ Ιονίων Νήσων με έδρα το Αργοστόλι Κεφαλληνίας και έξι τμήματα. Στο ΤΕΙ Ιονίων Νήσων φοιτούν 2.100 φοιτητές και διδάσκουν 282 εκπαιδευτικοί (μόνιμοι και ωρομίσθιοι). Οι ανάγκες στο ΤΕΙ επικεντρώνονται στις εγκαταστάσεις των τμημάτων του ιδρύματος και σε εγκαταστάσεις διοικητικής μέριμνας.

³⁹ Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Περιφέρειας Ιονίων Νήσων (2005)

⁴⁰ Το Πανεπιστήμιο διαθέτει οικόπεδο επί του οποίου είναι δυνατό να ανεγερθούν δύο κτίρια, 4000 και 2000 τμ² αντίστοιχα,.

7.2 Πιέσεις

Όπως έχει προαναφερθεί η ΔΕΠΙΝ παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία φυσικών σχηματισμών ορισμένοι από τους οποίους ήδη προστατεύονται από την ελληνική ή/και διεθνή νομοθεσία. Οι πιέσεις στα φυσικά οικοσυστήματα δύνανται να κατηγοριοποιηθούν σε εκείνες που προκαλούνται στα χερσαία οικοσυστήματα και εκείνες που προκαλούνται στα λιμναία, υγροτοπικά και παράκτια οικοσυστήματα.

Στην ευρύτερη περιοχή παρουσιάζεται μεγάλο ποσοστό κατανομής λιμναίων και υγροτοπικών οικοσυστημάτων. Τις τελευταίες δεκαετίες η συνολική έκταση των υγροτόπων στην Ελλάδα έχει μειωθεί σε σημαντικό ποσοστό για διάφορους λόγους (υπερβολική χρήση νερού, επέκταση γεωργικών καλλιεργειών, οικιστική ανάπτυξη, αντιμετώπιση των πλημμυρικών φαινομένων κ.ά) με αποτέλεσμα την άσκηση σοβαρών πιέσεων στα είδη πανίδας και ιδιαίτερα σε εκείνα, οι μηχανισμοί προσαρμογής των οποίων, επιτρέπουν την διαβίωσή τους μόνο σε υγροτόπους.

Οι κύριες περιβαλλοντικές πιέσεις που αντιμετωπίζουν τα λιμναία και υγροτοπικά οικοσυστήματα στην ευρύτερη περιοχή του έργου είναι οι εξής:

- Επέκταση των αγροτικών καλλιεργειών
- Άντληση νερού από τις λίμνες για άρδευση
- Ρύπανση των υδάτινων αποδεκτών από φυτοφάρμακα – λιπάσματα, βιομηχανικά και αστικά λύματα.
- Κυνήγι
- Βόσκηση
- Αμμοληψίες
- Τουρισμός
- Κατασκευή φραγμάτων

Η ρύπανση των υδάτινων αποδεκτών από φυτοφάρμακα και λιπάσματα είναι δυσκολότερα αντιμετωπίσιμη και απαιτεί μακροχρόνιο σχεδιασμό και εφαρμογή φιλοπεριβαλλοντικών στρατηγικών (συνετή χρήση λιπασμάτων –φυτοφαρμάκων, επέκταση βιοκαλλιεργειών). Αντίθετα η ρύπανση από αστικά και βιομηχανικά λύματα δύνανται να παρουσιάζει περισσότερο σημειακό χαρακτήρα (ιδιαίτερα όταν υπάρχει δίκτυο αποχέτευσης) και είναι ευκολότερα αντιμετωπίσιμη.

Το κυνήγι αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα διατάραξης των υγροτοπικών οικοσυστημάτων. Η μεγάλη οικολογική αξία των υγροτόπων απαιτεί αν όχι ολική απαγόρευση του κυνηγιού, αυστηρή αστυνόμευση και έλεγχο με σκοπό την κατά το δυνατό μείωση των

επιπτώσεων ιδιαίτερα σε είδη της ορνιθοπανίδας που παρουσιάζουν σημαντική οικολογική αξία. Η βόσκηση στους υγροτόπους προκαλεί κατά τόπους σημαντικές πιέσεις. Σημαντικές επιπτώσεις δέχονται οικότοποι με πλώδη υγροτοπική (μη αλόφιλη) βλάστηση. Οι πιέσεις είναι μεγαλύτερες όταν συνδυάζονται με καύση ή ξύλευση της βλάστησης με στόχο την αύξηση της φυτοκάλυψης των βρώσιμων ποωδών ειδών. Αμμοληψίες, λαμβάνουν χώρα κυρίως σε κοίτες ποταμών. Αυτές δημιουργούν ιδιαίτερα προβλήματα ιδιαίτερα όταν λαμβάνουν χώρα χωρίς σχεδιασμό και πρόβλεψη αποκατάστασης περιβάλλοντος.

Η κατασκευή φραγμάτων έχουν σαν αποτέλεσμα την αλλαγή της διαίτας των νερών και την κατακράτηση των φερτών υλών και θρεπτικών υλικών. Οι προκαλούμενες επιπτώσεις αφορούν τις μεταβολές της μορφολογίας και των οικοσυστημικών λειτουργιών στις περιοχές των εκβολών των ποταμών.

Οι κυριότερες περιβαλλοντικές πιέσεις που παρατηρούνται στα χερσαία οικοσυστήματα είναι οι εξής:

- Επέκταση γεωργικών καλλιεργειών
- Βόσκηση
- Πυρκαγιές
- Κυνήγι
- Ξύλευση

Η βόσκηση αποτελεί μια από τις κυριότερες αιτίες υποβάθμισης λόγω του ότι ασκείται σε συνδυασμό με την δράση της πυρκαγιάς. Όπως είναι γνωστό δασικά οικοσυστήματα καίγονται με σκοπό την παραγωγή βοσκήσιμης ύλης. Όσο συστηματικότερη είναι η δράση της πυρκαγιάς τόσο μεγαλύτερη είναι η υποβάθμιση και η διάβρωση των εδαφών. Όπως έχει προαναφερθεί η υπερβόσκηση και η συχνή χρήση των πυρκαγιών οδηγεί σε σοβαρή υποβάθμιση της βλάστησης καθώς και σε μείωση της βιοποικιλότητας σε είδη χλωρίδας και πανίδας. Το κυνήγι αποτελεί πρόσθετη περιβαλλοντική επίπτωση, ή οποία όμως είναι μικρότερου βαθμού μικρότερου όμως βαθμού από το κυνήγι σε υγροτοπικά οικοσυστήματα.

Η ξύλευση των δασών, αποτελούσε σημαντικό παράγοντα υποβάθμισης τα παλαιότερα χρόνια. Σήμερα, λαμβανομένου υπόψη ότι τα δασικά οικοσυστήματα δεν αποτελούν παραγωγικά δάση εκτιμάται ότι δεν υφίστανται σημαντικές επιπτώσεις από δραστηριότητες ξύλευσης.

7.2.1 Στερεά απόβλητα

7.2.1.1 Υφιστάμενη υποδομή

Η διεθνής κοινότητα, αναγνωρίζοντας τη σημασία του προβλήματος έχει θέσει στην Agenda 21 ένα πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης των απορριμμάτων στη βάση του τρίπτυχου Αποφυγή- Επαναχρησιμοποίηση- Ανακύκλωση με μέριμνα για την ασφαλή τελική τους διάθεση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ήδη στο 5ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον υιοθετεί τη φιλοσοφία της ολοκληρωμένης διαχείρισης των απορριμμάτων, ενώ στο 6ο Πρόγραμμα θέτει ως στόχο τη μείωση της συνολικής ποσότητας των απορριμμάτων προς διάθεση κατά 20% μέχρι το 2010 και κατά 50% μέχρι το 2050, σε σχέση με τα επίπεδα του 2000. Παράλληλα, θεσμοθετεί ένα σύνολο Οδηγιών με σκοπό την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κρίσιμων πλευρών του προβλήματος. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 εκδίδεται η Οδηγία για τα Επικίνδυνα Απορρίμματα (91/689/EEC), ενώ η Οδηγία για τα Υλικά Συσκευασίας (94/62/EC) θέτει ως στόχο την ανάκτηση (συμπεριλαμβανομένης της λιπασματοποίησης και ενεργειακής αξιοποίησης) τουλάχιστον του 50% του βάρους των ΥΣ, με ελάχιστο ποσοστό ανακύκλωσης 25% (στόχος που σήμερα έχει μετατοπισθεί στο 55%).

Τέλος, με την Οδηγία 99/31/EC τίθεται ως στόχος για το 2016 ο περιορισμός των βιο-αποικοδομήσιμων απορριμμάτων που διατίθενται σε χώρους υγειονομικής ταφής (ΧΥΤΑ) κατά 35% σε σχέση με τα επίπεδα του 1995 και τίθενται αυστηρές προδιαγραφές για τις μεγάλες μονάδες ΧΥΤΑ.

Η Ελλάδα, προωθεί με εντατικούς ρυθμούς την επέκταση και οργάνωση των υποδομών, ενώ έχει πρόσφατα διαμορφώσει τον Εθνικό Σχεδιασμό Ολοκληρωμένης και Εναλλακτικής Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων με βάση τις αρχές και κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής πολιτικής.

Παράλληλα, προβλέπει την ανάληψη του σχεδιασμού και της διαχείρισης των αποβλήτων από τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις και τις αρχές των Περιφερειών, κάτι που αναμφισβήτητα διευκολύνει την ολοκληρωμένη προσέγγιση του προβλήματος.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας λειτουργεί 1 ΧΥΤΑ (του Δήμου Πατρέων), έχουν ολοκληρωθεί δύο ΧΥΤΑ (στο Μεσολόγγι και στην Ανατολική Αιγιάλεια), κατασκευάζονται δύο (στη Ναύπακτο και στη Δυτική Αχαΐα) ενώ βρίσκεται σε διαδικασία δημοπράτησης η κατασκευή επιπλέον δύο ΧΥΤΑ (στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας). Συνολικά επομένως στην Περιφέρεια το πρόβλημα της ορθολογικής διαχείρισης των απορριμμάτων αντιμετωπίζεται στους δύο μόνο νομούς (Αχαΐα – Αιτωλοακαρνανία) με χρηματοδότηση Χ.Υ.Τ.Α. από το Ταμείο Συνοχής

Σύμφωνα με τη μελέτη του Χωροταξικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας, ο παραγόμενος όγκος των απορριμμάτων σε επίπεδο Περιφέρειας υπολογίζεται περίπου σε 200.000 - 250.000 τόνους ετησίως, χωρίς να περιλαμβάνονται βιομηχανικά, οικοδομικά ή άλλου είδους στερεά απόβλητα.

Η διαχείριση των απορριμμάτων αυτών γίνεται στην παρούσα φάση με ευθύνη του κάθε ΟΤΑ ξεχωριστά, ενώ υπάρχουν και ορισμένοι ΟΤΑ όπου η διαχείριση των απορριμμάτων γίνεται με ευθύνη των ιδίων των κατοίκων.

Βασικό πρόβλημα στην Περιφέρεια αποτελεί η ανεξέλεγκτη διάθεση των απορριμμάτων με αποτέλεσμα να προκαλούνται σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν μέχρι τώρα στη δημιουργία αυτής της κατάστασης, είναι το γενικότερο φαινόμενο της δυσκολίας κοινωνικής αποδοχής των χώρων διάθεσης, και η ανεπάρκεια σχεδιασμού καθώς και η έλλειψη συντονισμού των αρμοδίων φορέων.

Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος έχουν ήδη δρομολογηθεί κάποιες διαδικασίες για την αντιμετώπιση του προβλήματος και συγκεκριμένα έχει ήδη δρομολογηθεί ο σχεδιασμός διαχείρισης στο επίπεδο κάθε Νομού.

Επομένως, το επόμενο στάδιο είναι η ολοκλήρωσή του και η εν συνεχεία υλοποίηση των έργων διαχείρισης σύμφωνα με τα οριζόμενα στην υφιστάμενη νομοθεσία.

Στην **Περιφέρεια Πελοποννήσου** η διαχείριση των απορριμμάτων, παρά την υλοποίηση αντίστοιχων έργων κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο, αλλά και κατά την τρέχουσα, δεν καλύπτει επαρκώς τις έντονες υπάρχουσες ανάγκες, καθώς μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό πληθυσμού της υπαίθρου εξυπηρετείται από ΧΥΤΑ. Επίσης αρνητική κατάσταση επικρατεί με την ύπαρξη ενός μεγάλου αριθμού ΧΑΔΑ (115 ανεξέλεγκτες χωματερές στο σύνολο της Περιφέρειας) που πρέπει άμεσα να αποκατασταθούν.

Σύμφωνα με το επιχειρησιακό σχέδιο για τον περιφερειακό σχεδιασμό της ολοκληρωμένης διαχείρισης των στερεών αποβλήτων, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου διαμορφώνονται 7 Διαχειριστικές Ενότητες. Οι νομοί Αρκαδίας, Αργολίδας, Μεσσηνίας και Λακωνίας αντιμετωπίζονται ο καθένας ξεχωριστά ως Ενιαία Διαχειριστική Ενότητα, ενώ ο νομός Κορινθίας διαιρείται σε τρεις (3) Διαχειριστικές Ενότητες. Η διάθεση των Αστικών Στερεών Αποβλήτων (Α.Σ.Α.) ή των υπολειμμάτων της επεξεργασίας τους θα γίνεται σε 7 ΧΥΤΑ/ΧΥΤΥ. Επίσης σύμφωνα με τον Περιφερειακό Σχεδιασμό προβλέπεται και η δημιουργία των Φορέων Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων (ΦοΔΣΑ), ενός ανά Διαχειριστική Ενότητα.

Στην Περιφέρεια μέχρι σήμερα υπάρχει ένας ΧΥΤΑ, στο Ν. Κορινθίας (Δήμος Σικυωνίων-Κιάτο) που λειτουργεί κανονικά, και ένας ΧΥΤΑ που κατασκευάζεται στο Νομό Κορινθίας, στη θέση «Ρέμα Σπαρτίλες-Κολώνες», όπου θα εξυπηρετήσει τη Δυτική Κορινθία και τους Δήμους Ξυλοκάστρου, Ευρωστίνης και Φενεού. Ανάλογα με την θέση των υπόλοιπων ΧΥΤΑ/ΧΥΤΥ που θα επιλεγούν, θα κατασκευαστούν και οι απαιτούμενοι σταθμοί Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων.

Όσον αφορά τα έργα επεξεργασίας και αξιοποίησης των Α.Σ.Α. στην Περιφέρεια Πελοποννήσου προβλέπεται η επαναλειτουργία του Εργοστασίου Μηχανικής Ανακύκλωσης και Κομποστοποίησης του Δήμου Καλαμάτας και η κατασκευή νέας διανομαρχιακής μονάδας Βιολογικής Ξήρανσης/ Ενεργειακής Αξιοποίησης.

Πρόσφατα (9/2006) η Διεύθυνση ΠΕ.ΧΩ. της Περιφέρειας Πελοποννήσου γνωμοδότησε θετικά ύστερα από διενέργεια Προκαταρκτικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης και Αξιολόγησης, για την Κατασκευή Χώρου Υγειονομικής Ταφής απορριμμάτων / Υπολειμμάτων (ΧΥΤΑ/ΧΥΤΥ) της Ανατολικής Κορινθίας που περιλαμβάνει τους Δήμους Κορινθίων, Σολυγείας, Τενέας, Νεμέας, Σαρωνικού, Αγ. Θεοδώρων, Άσσου-Λεχαιίου και Βόχας) και βρίσκεται στα διοικητικά όρια του Δήμου Τενέας.

Για τις υπόλοιπες διαχειριστικές ενότητες έχουν προχωρήσει οι διαδικασίες για τη σύσταση των ΦοΣΔΑ σε 3 Νομούς (Κορινθία - Αργολίδα - Λακωνία), ενώ έχουν δοθεί εγκρίσεις των προμελέτων σε 3 Νομούς (Μεσσηνία - Αρκαδία - Λακωνία) για τον καθορισμό θέσεων χωροθέτησης για τον κάθε νομό. Στη συνέχεια θα ακολουθήσουν διαβουλεύσεις με τους αρμόδιους φορείς και την τοπική αυτοδιοίκηση επί των θέσεων χωροθετήσεων αυτών.

Στην **Περιφέρεια Ιονίων Νήσων** η αντιμετώπιση της διαχείρισης των απορριμμάτων, λόγω της νησιωτικότητας, γίνεται σε επίπεδο νομού και στη λογική αυτή κινείται και ο περιφερειακός σχεδιασμός. Οι λειτουργούντες σήμερα ΧΥΤΑ είτε δεν καλύπτουν ολόκληρο το γεωγραφικό χώρο ενός νησιού (π.χ. Κέρκυρα), είτε μεσοπρόθεσμα δεν θα καλύπτουν τις ανάγκες (π.χ. Κεφαλληνία, Ζάκυνθος). Πέραν από αυτούς, στους νομούς έως πρόσφατα λειτουργούσαν Χώροι Ανεξέλεγκτης Διάθεσης Απορριμμάτων. Πρόβλημα διάθεσης αντιμετωπίζουν επίσης τα Μικρά Νησιά, ενώ όσον αφορά την ανακύκλωση αυτή πραγματοποιείται σε περιορισμένο βαθμό και κυρίως με ιδιωτική πρωτοβουλία.

7.2.1.2 Χωροθέτηση ΧΥΤΑ

Η βέλτιστη λύση για τη χωροθέτηση ενός ΧΥΤΑ, αποτελεί μία θέση όπου το κόστος για την πρόληψη και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων με το κόστος κατασκευής και λειτουργίας του ΧΥΤΑ να βρίσκονται σε ένα σημείο ισορροπίας. Η χωροθέτηση ενός ΧΥΤΑ θα πρέπει να έχει ως στόχο:

- Τη μείωση της πιθανότητας πρόκλησης επιπτώσεων
- Ακόμη και στην περίπτωση που θα προκληθούν επιπτώσεις, αυτές να είναι μικρής σημασίας – αναστρέψιμες
- Τον περιορισμό της ανάγκης κατασκευής έργων υποδομής
- Το βέλτιστο, ως προς τις αποστάσεις, συνδυασμό σε σχέση με το υπόλοιπο Σύστημα Διαχείρισης Απορριμμάτων.

Τα κριτήρια χωροθέτησης προκύπτουν από το Ελληνικό και Κοινοτικό νομικό καθεστώς που διέπει τη διαχείριση των αστικών στερεών αποβλήτων και τις περιβαλλοντικές – τεχνικές παραμέτρους, όπως αυτές προκύπτουν από την Ελληνική και Διεθνή εμπειρία. Για τη χωροθέτηση ενός ΧΥΤΑ λαμβάνονται υπόψη ορισμένες ομάδες κριτηρίων, όπως οι ακόλουθες:

Ομάδα Α. Κριτήρια χωροταξικά - πολεοδομικά

A1: Επίδραση στις σημερινές και τις προβλεπόμενες χρήσεις γης και στις τάσεις ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής.

A2: Πιθανή απώλεια παραγωγικής γης

A3: Άλλα πιθανά εμπόδια στην χωροθέτηση του έργου (π.χ. αρχαιολογικός χώρος, δασική έκταση, ιδιοκτησιακό καθεστώς κλπ)

Ομάδα Β. Κριτήρια περιβαλλοντικά

B1. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την λειτουργία του ΧΥΤΑ

B1.1. Κλιματολογικές συνθήκες

B1.2. Γεωλογία και υδρογεωλογία

B1.3. Τοπικές περιβαλλοντικές συνθήκες

B2. Πιθανές οχλήσεις περίοικων από την κατασκευή και λειτουργία νέων εγκαταστάσεων - προβλεπόμενη κοινωνική αποδοχή.

B3. Μεταβολή μορφολογίας του εδάφους - αισθητική και οπτική ρύπανση

Ομάδα Γ. Κριτήρια τεχνικά-οικονομικά

Γ1. Καταλληλότητα χώρου

Γ1.1. Διαθεσιμότητα του χώρου

Γ1.2. Τοπογραφία του χώρου και υλικό επικάλυψης

Γ1.3. Πρόσβαση, ιδιοκτησιακό καθεστώς

Γ1.4. Τελική χρήση του χώρου

Γ2. Κεντροβαρικότητα της θέσης

Όσον αφορά τις απαιτήσεις ελάχιστων αποστάσεων ενός αποδέκτη αστικών απορριμμάτων, συνήθως εφαρμόζονται τα εξής:

1. Ελάχιστη απόσταση 300 μέτρων από λίμνες. Η ελάχιστη απόσταση θα πρέπει να αυξηθεί σε περίπτωση που υπάρχει δυνατότητα επιφανειακής απορροής των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων από την περιοχή της "χωματερής" προς τη λίμνη.
2. Ελάχιστη απόσταση 100 μέτρων από ποταμούς.

3. Απαγόρευση κατασκευής "χωματερών" σε περιοχές που υπάρχει πιθανότητα να πλημμυρίζουν. Συνήθως ως όριο χρησιμοποιείται η πιθανότητα πλημμύρας για βροχόπτωση με περίοδο επαναφοράς 100 ετών.
4. Ελάχιστη απόσταση 300 μέτρων από εθνικές οδούς, εθνικά πάρκα κλπ. Ο περιορισμός αυτός τίθεται κυρίως για αισθητικούς λόγους και μπορεί να μειωθεί εάν κατασκευασθεί κατάλληλο διάφραγμα οπτικής απομόνωσης (π.χ. συστοιχία δένδρων).
5. Απαγόρευση κατασκευής "χωματερών" σε προστατευόμενους βιοτόπους και υγροβιοτόπους.
6. Ελάχιστη απόσταση 3000 μέτρων από αεροδρόμια που χρησιμοποιούνται από αεριωθούμενα αεροσκάφη και 1500 μέτρων από αεροδρόμια που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από ελικοφόρα αεροσκάφη (USEPA, Subtitle D Regulations).
7. Ελάχιστη απόσταση 400 μέτρων από πηγάδια υδρεύσεως. Η απόσταση αυτή μπορεί να αυξηθεί σε περίπτωση ύπαρξης πηγαδιών προς τα κατόντη της "χωματερός". Ο περιορισμός αυτός δεν καλύπτει την περίπτωση οργανωμένων υδρογεωτρήσεων για την ύδρευση οικισμών, όπου η ελάχιστη απόσταση θα πρέπει να καθορίζεται μετά από ειδική υδρογεωλογική μελέτη.
8. Ελάχιστη απόσταση 60 μέτρων από τεκτονικά ρήγματα τα οποία εκτιμάται ότι έχουν ενεργοποιηθεί κατά το Ολόκαινο.

Επίσης νομολογία του ΣτΕ και σχετική εγκύκλιος του ΥΠΕΧΩΔΕ ορίζουν ότι εντός των ορίων οικισμών και σε ακτίνα 500 μέτρων από τα όριά τους απαγορεύεται η ανέγερση οχλουσών βιοτεχνικών εγκαταστάσεων άσχετα από το βαθμό όχλησης (χαμηλής, μέσης, υψηλής) που προκαλούν στο περιβάλλον. Ιδιαίτερα μάλιστα για τον ΧΥΤΑ που θεωρείται, τουλάχιστον, ως μέσης όχλησης δραστηριότητα. Τούτο ισχύει τόσο για τους οικισμούς που προϋφίστανται του 1923 όσο και για οικισμούς μέχρι 2000 κατοίκους. Η εγκύκλιος εκδόθηκε το 1987 (31255/1987) ενώ υπάρχει και η σχετική νομολογία από το ίδιο έτος (πχ. 1239/87, 646/95 κλπ).

7.2.1.3 Σύνοψη κοινοτικών στόχων – προτεινόμενες πολιτικές

Το πρόβλημα των αστικών απορριμμάτων στην Ελλάδα εμφανίζει πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά σε σύγκριση με τις περισσότερες χώρες της ΕΕ. Η παραγόμενη ποσότητα απορριμμάτων εξακολουθεί να είναι αισθητά μικρότερη αντισταθμίζοντας ένα λιγότερο εντατικό μοντέλο κατανάλωσης. Η σύστασή τους επίσης διαφοροποιείται με κύρια χαρακτηριστικά την υψηλή περιεκτικότητα σε ζυμώσιμα υλικά και τη σχετικά χαμηλή σε υλικά συσκευασίας. Αυτά τα κατ' αρχήν θετικά χαρακτηριστικά αναιρούνται όμως από τις καθυστερήσεις που σημειώνονται στον τομέα της διαχείρισης των απορριμμάτων. Ένα ανεπίτρεπτα υψηλό ποσοστό μη ελεγχόμενης εναπόθεσης αποτελεί το περισσότερο αρνητικό στοιχείο, ενώ χαμηλά είναι και τα ποσοστά ανάκτησης χρήσιμων υλικών. Στον τομέα των επικίνδυνων στερεών αποβλήτων, καταγράφεται μείωση της ποσότητάς τους, όμως η απουσία ενός ενιαίου και αξιόπιστου συστήματος παρακολούθησης τους στην Ευρώπη δεν επιτρέπει τη συναγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Η αντιμετώπιση του προβλήματος των στερεών απορριμμάτων

προσανατολίζεται προς:

- Ταχύρυθμη υλοποίηση του Εθνικού Σχεδιασμού Ολοκληρωμένης και Εναλλακτικής Διαχείρισης Στερεών Αποβλήτων με έμφαση στην κατασκευή και λειτουργία νέων οργανωμένων χώρων υγειονομικής ταφής, τη μετεξέλιξη υπαρχόντων χώρων έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ασφαλής τους διάθεση, καθώς και την αποκατάσταση όλων των χώρων ανεξέλεγκτης απόρριψης.
- Μεγιστοποίηση της ανάκτησης υλικών μέσω της επέκτασης των συστημάτων συλλογής στην πηγή σε όλους τους μεγάλους δήμους της χώρας αλλά και της κατασκευής σύγχρονων μονάδων μηχανικού διαχωρισμού.

7.2.2 Υγρά απόβλητα

Στην **Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος** έχουν κατασκευασθεί ή βρίσκονται υπό κατασκευή μονάδες επεξεργασίας υγρών αποβλήτων σε μεγάλους και μικρότερους Δήμους της. Ειδικότερα στον Νομό **Αιτωλοακαρνανίας** έχουν κατασκευασθεί και λειτουργούν 9 μονάδες επεξεργασίας υγρών αποβλήτων στους Δήμους Αγρινίου, Μεσολογγίου, Ναύπακτου, Αμφιλοχίας, Ανακτορίου, Οινιάδων, Θέρμου, Αιτωλικού και Αντίρριου. Παράλληλα έχει προγραμματισθεί η κατασκευή επιπλέον δύο μονάδων στους Δήμους Παλαίρου και Αστακού.

Στον Νομό Αχαΐας έχουν κατασκευασθεί και λειτουργούν 5 μονάδες επεξεργασίας αποβλήτων στους Δήμους Πατρέων, Αιγίου, Δύμης, Λευκασίου και στη ΒΙ.ΠΕ Πατρών για την επεξεργασία των βιομηχανικών υγρών αποβλήτων.

Τέλος στο Νομό Ηλείας έχουν κατασκευασθεί και λειτουργούν 6 μονάδες επεξεργασίας υγρών αποβλήτων στους Δήμους Πύργου, Αμαλιάδας, Αρχαίας Ολυμπίας, Ζαχάρω, Κρεστένων και Γαστούνης – Βαρθολομιού. Μία μονάδα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων για τους Δήμους Ανδραβίδας, Λεχαινών και Τραγανού είναι υπό κατασκευή και προγραμματίζεται η κατασκευή μίας επιπλέον για την κάλυψη των αναγκών επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων του Δήμου Βουπρασίας.

Από πλευράς εξυπηρευόμενου πληθυσμού, παρά το γεγονός ότι ο συνολικός πληθυσμός των οικισμών οι οποίοι διαθέτουν δίκτυο και εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων με βάση τα προαναφερόμενα στοιχεία ανέρχεται σε 61% ο συνολικός πληθυσμός κατοίκων συνδεδεμένων με δίκτυα υπολείπεται σημαντικά και εκτιμάται ότι κυμαίνεται σε επίπεδα μικρότερα του 50%. Με τον τρόπο αυτό ακόμα και με στοιχεία του 2006 η Πειφέρεια υπολείπεται σημαντικά του εθνικού μέσου όρου από πλευράς επεξεργασίας αστικών λυμάτων.

Κατά τα λοιπά, σύμφωνα με τη Μελέτη του Χωροταξικού Σχεδιασμού της Περιφέρειας η διάθεση των αστικών λυμάτων γίνεται σε μεγάλο ποσοστό στους υδάτινους αποδέκτες χωρίς προηγούμενη επεξεργασία. Οι περισσότεροι οικισμοί της περιφέρειας (πέραν των προαναφερόμενων) δεν βρίσκονται σε συμφωνία με την ελληνική και κοινοτική νομοθεσία 91/271 "για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων", η οποία ορίζει ότι για οικισμούς άνω των 2.000 ισοδύναμων κατοίκων θα πρέπει τα λύματα να υφίστανται κάποιου βαθμού επεξεργασία ανάλογα με την ευαισθησία του αποδέκτη. Τα υπάρχοντα αποχετευτικά δίκτυα

δεν εξυπηρετούν όλο τον πληθυσμό, ενώ υπάρχουν ή κατασκευάζονται ορισμένες σύγχρονες μονάδες επεξεργασίας αστικών λυμάτων.

Η εντατικοποίηση της γεωργίας, που ενισχύεται μέσω των αρδευτικών και εγχειοβελτιωτικών έργων που χρηματοδοτήθηκαν και από κοινοτικούς πόρους, οδηγεί στην σταδιακή απαξίωση της παραγωγικής της βάσης (υποβάθμιση και ρύπανση των εδαφών, έλλειψη νερού κλπ.) συρρικνώνοντας τις δυνατότητες ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων και αποτελώντας την κύρια αιτία υποβάθμισης των ευαίσθητων οικοσυστημάτων (Στροφυλιά - Κοτύχι - ΝΘ Μεσολογίου). Δεν υπάρχει διαχείριση του αξιόλογου υδάτινου δυναμικού, καθώς παράλληλα αυξάνονται οι γεωτρήσεις λόγω της αύξησης της ζήτησης του νερού, που συνεπάγεται την υποβάθμιση της ποιότητας των υπογείων υδάτων. Ωστόσο παρατηρείται τάση για μείωση χρηματοδότησης αγροτικών έργων με αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, ενώ δίνονται κίνητρα και χρηματοδοτήσεις για την ανάπτυξη βιοκαλλιεργειών και φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών σε κοινοτικό επίπεδο χωρίς όμως να υπάρχει ανταπόκριση στα προγράμματα και έργα που αφορούν την Δυτική Ελλάδα.

Στις μετεγκαταστάσεις των κτηνοτροφικών μονάδων που χρηματοδοτήθηκαν στην περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας δεν συμπεριλαμβάνονται χρηματοδοτήσεις για διαχείριση των αποβλήτων τους ή μείωση των εκπομπών τους στον αέρα, το έδαφος και τα νερά, αλλά αφορούν μόνο κτιριακές εγκαταστάσεις.

Πολλές βιομηχανίες διαθέτουν συστήματα επεξεργασίας αποβλήτων, αλλά η απόδοσή τους δεν κρίνεται ικανοποιητική με αποτέλεσμα να ρυπαίνονται κυρίως τα επιφανειακά νερά. Μάλιστα από τυροκομεία και ελαιουργία δεν γίνεται συνήθως καμία προηγούμενη επεξεργασία. Μόνο στην Πάτρα μεγάλος αριθμός βιομηχανικών μονάδων χωροθετείται στη ΒΙΠΕ Πατρών, η οργάνωση της οποίας εξασφαλίζει την επεξεργασία των υγρών αποβλήτων των μονάδων αυτών στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις καθαρισμού πριν την τελική τους διάθεση. Δεν παρατηρείται τάση χρήσης καθαρών τεχνολογιών στην βιομηχανία για ορθολογική χρήση των υδάτινων πόρων και μείωση των εκπομπών.

Εμφανής είναι η υστέρηση στους ελέγχους των χρήσεων γης και συγκεκριμένα αυτών της τουριστικής ανάπτυξης με τα ευαίσθητα οικοσυστήματα και τις παράκτιες ζώνες. Υπάρχει η τάση για αξιοποίηση του αξιόλογου τουριστικού δυναμικού της περιοχής μέσω χρηματοδοτήσεων έργων τουριστικής υποδομής για τα οποία όμως δεν εφαρμόζεται ικανοποιητικά η ΜΠΕ. Η πλέον διαδεδομένη μέθοδος επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων των ξενοδοχείων είναι αυτή της βιολογικής επεξεργασίας Β' βαθμού (Βιολογικός Καθαρισμός) χωρίς να εφαρμόζεται πάντα, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιείται η μέθοδος της απλής καθίζησης, χωρίς βέβαια ικανοποιητικά αποτελέσματα, η υπεδάφια διάθεση (βόθροι) και η υποθαλάσσια διάθεση που συμβάλλουν στη ρύπανση των αντίστοιχων αποδεκτών.

Σημαντικά, όμως, προβλήματα σχετικά με την διαχείριση των αστικών λυμάτων δημιουργούνται και κατά την λειτουργία των εγκαταστάσεων επεξεργασίας. Συγκεκριμένα έχουν διαπιστωθεί τεχνικής φύσεως προβλήματα, ως επί το πλείστον στις μικρού μεγέθους μονάδες που φτάνουν μέχρι σημείου αδυναμίας λειτουργίας. Και τούτο λόγω έλλειψης εξειδικευμένου και έμπειρου επιστημονικού προσωπικού το οποίο μπορεί να παίζει καθοδηγητικό ρόλο στην σωστή λειτουργία τους.

Πρόταση της Μελέτης Χωροταξικού Σχεδιασμού αποτελούσε η ίδρυση, οργάνωση και λειτουργία Κέντρου Υποστήριξης των βιολογικών καθαρισμών, σε επίπεδο Περιφέρειας, με σκοπό την παροχή τεχνικής βοήθειας και υποστήριξης στους ΟΤΑ που διαθέτουν τέτοιες εγκαταστάσεις, ώστε να ελαχιστοποιούνται τα λειτουργικά τους προβλήματα, ή τα όποια προβλήματα εμφανίζονται, να αντιμετωπίζονται άμεσα και αποτελεσματικά.

Στις προτάσεις της μελέτης περιλαμβάνονται:

- η ολοκλήρωση των δικτύων αποχέτευσης και ΕΕΛ που βρίσκονται ήδη στο στάδιο της κατασκευής.
- ο προγραμματισμός και η κατασκευή δικτύων αποχέτευσης και ΕΕΛ στους οικισμούς άνω των 2.000 ι.κ. σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην νομοθεσία ως προς τον χρόνο συμμόρφωσης και τον βαθμό επεξεργασίας.
- εκπόνηση πρόγραμματος παρακολούθησης της χρήσης αγροχημικών, το οποίο θα περιλαμβάνει μεταξύ των άλλων:
 1. αναλυτικές μετρήσεις σε καθορισμένα σημεία, επεξεργασία και αξιολόγηση αυτών
 2. τρόπους παρέμβασης, όπως, ενημέρωση των αγροτών με ομιλίες φυλλάδια κλπ για την ορθολογική χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, προμήθεια των γεωργικών παρασκευασμάτων από εξουσιοδοτημένα καταστήματα, περιορισμό της χρήσης στις απολύτως απαραίτητες ποσότητες οι οποίες προσδιορίζονται από το είδος της καλλιέργειας, τα εδαφολογικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, μείωση των λιπάνσεων όταν αναμένονται βροχές για να αποφεύγεται κατά το δυνατόν το ξέπλυμα των λιπασμάτων, προώθηση της χρήσης οργανικών λιπασμάτων, αντί χημικών.

Το σύνολο των αστικών κέντρων της **Περιφέρειας Πελοποννήσου** διαθέτει εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων και αποχετευτικό δίκτυο. Λειτουργούν επτά Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Λυμάτων (ΕΕΛ), οι οποίες εξυπηρετούν τις πόλεις της Καλαμάτας, Τρίπολης, Σπάρτης, Άργους-Ναυπλίου, Τολού, Κιάτου και Ξυλόκαστρου. Η κάθε ΕΕΛ εξυπηρετεί οικισμούς με ισοδύναμο πληθυσμό μεγαλύτερο από 15.000 παρέχοντας επεξεργασία που περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον απομάκρυνση οργανικού φορτίου και στερεών, ενώ οι ΕΕΛ Σπάρτης, Άργους-Ναυπλίου, Τολού Κιάτου, και Ξυλόκαστρου έχουν σχεδιαστεί ώστε να απομακρύνουν και το εισερχόμενο φορτίο αζώτου. Συνολικά οι ΕΕΛ εξυπηρετούν το 30% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας Πελοποννήσου, με συνολική δυναμικότητα 430.000 μ.ι.π.

Πέραν των επτά ΕΕΛ, υπάρχουν 35 οικισμοί με ισοδύναμο πληθυσμό μεταξύ 2000 και 15000, για τους οποίους απαιτείται η κατασκευή δικτύου αποχέτευσης και εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων και η ένταξή τους σε ευρύτερο σχεδιασμό διαχείρισης αστικών λυμάτων της περιοχής. Τέλος, σημαντικό τμήμα του πληθυσμού της περιφέρειας (35%) βρίσκεται σε απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές με ισοδύναμο πληθυσμό μικρότερο από 2000. Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν πόλεις με ισοδύναμο πληθυσμό μεγαλύτερο από 15000 χωρίς επεξεργασία, προτεραιότητα για την Περιφέρεια αποκτά η συλλογή και επεξεργασία των

λυμάτων των προαναφερθέντων οικισμών, έτσι ώστε να επιτευχθεί περαιτέρω μείωση του συνολικού ρυπαντικού φορτίου κατά 5-10% ανάλογα με την εξεταζόμενη παράμετρο. Οι έντονες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στην περιοχή, σε συνδυασμό με το φορτίο των αστικών λυμάτων, αποτελούν την κύρια πηγή ρύπανσης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Επισημαίνεται η σημαντική συνεισφορά στο ρυπαντικό φορτίο της σταβλισμένης κτηνοτροφίας και η αναγκαιότητα υποβολής των φορτίων αυτών σε κατάλληλη επεξεργασία. Πολύ σημαντική είναι επίσης και η επιβάρυνση από γεωργικές δραστηριότητες, κυρίως ως προς το άζωτο, και επομένως κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών (Οδηγία 91/676/ΕΟΚ).

Επισημαίνεται επίσης η μεγάλη συνεισφορά στο ρυπαντικό φορτίο της σταβλισμένης κτηνοτροφίας και η αναγκαιότητα υποβολής των φορτίων αυτών σε κατάλληλη επεξεργασία.

Πολύ σημαντική είναι επίσης και η επιβάρυνση από γεωργικές δραστηριότητες, κυρίως ως προς το άζωτο, και επομένως κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών (Οδηγία 91/676/ΕΟΚ).

Όσον αφορά στην **Περιφέρεια Ιονίων Νήσων** η κατάσταση στον τομέα της επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων έχει ως εξής:

Στο Δήμο Κερκυραίων λειτουργεί Βιολογικός Καθαρισμός (ΒΙΟΚΑ) ο οποίος καλύπτει και την περιοχή Καναλιών, ενώ από το Ταμείο Συνοχής χρηματοδοτούνται περαιτέρω επεκτάσεις των δικτύων στους περιαστικούς οικισμούς. Στη Λευκίμμη υπάρχει μονάδα ΒΙΟΚΑ που είναι σε θέση να δέχεται βοθρολύματα καθώς και δίκτυο αποχέτευσης το οποίο τώρα επεκτείνεται με χρηματοδότηση από το Ε.Π.ΠΕΡ.

Επιπλέον, στην Κέρκυρα καλύπτονται με ΒΙΟΚΑ οι περιοχές Μπενιτσών-Περάματος, Αγ.Προκοπίου-Κυνοπιαστών-Γαστουρίου, Μωραϊτίκων- Μεσογής, Λιαπάδων, Επίσκεψης και Αγίου Μάρκου. Ακόμη βρίσκονται στο στάδιο της κατασκευής ΒΙΟΚΑ και δικτύων αποχέτευσης για τις περιοχές Σιδαρίου, Κασσιόπης και Σιναράδων-Πέλεκα, ενώ στο στάδιο της προετοιμασίας βρίσκεται η κατασκευή ΒΙΟΚΑ στους Δήμους Θιναλίων (παραλιακή ζώνη) και Παζών. Τέλος, εκπονείται σχετική μελέτη για τον Δήμο Κορισσίων.

Θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην υλοποίηση των έργων της περιοχής των Κάτω Κορακιανών Κέρκυρας, η οποία λόγω της τουριστικής κίνησης δέχεται σημαντικό πληθυσμό (μεγαλύτερο από 15.000). Συμπερασματικά, η ανατολική ακτή του **Νομού Κέρκυρας** εξυπηρετείται από ΒΙΟΚΑ, σε αντίθεση με τη δυτική και κάποιους εσωτερικούς οικισμούς. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, παρά το γεγονός ότι υπάρχει ή προβλέπεται να κατασκευαστεί ΒΙΟΚΑ, αυτός δε συνδέεται με δίκτυα αποχέτευσης για όλες τις προς εξυπηρέτηση περιοχές.

Με την ολοκλήρωση όλων των απαιτούμενων έργων αναμένεται μείωση των ρυπαντικών φορτίων ανάλογα με την εξεταζόμενη παράμετρο που θα είναι σχετικά περιορισμένη δεδομένου του υψηλού ποσοστού του πληθυσμού που ανήκει σε μικρούς οικισμούς μικρότερους από 2 000.

Στο **Νομό Λευκάδας** υποχρέωση λειτουργίας ΒΙΟΚΑ απορρέει βάσει της υφιστάμενης νομοθεσίας μόνο για το Δήμο Λευκάδας, όπου λειτουργεί αντίστοιχη μονάδα ΒΙΟΚΑ, για τον οποίον όμως είναι απαραίτητη η αλλαγή του χώρου διάθεσης σύμφωνα με την Περιβαλλοντική Μελέτη. Επίσης αποχετευτικά συστήματα λειτουργούν στην περιοχή Βασιλικής (Δήμου Απολλωνίων) και στον Άγιο Νικήτα (Δήμου Λευκάδας), ενώ έχει υποβληθεί στο ΠΕΠ πρόταση χρηματοδότησης αποχέτευσης και ΒΙΟΚΑ για την περιοχή Νυδρίου-Βλυχών (Δήμου Ελλομένου). Με βάση τα παραπάνω, προκύπτει ότι καλύπτονται οι ανάγκες ως προς τη διαχείριση των υγρών αποβλήτων της ανατολικής, τουριστικά αναπτυσσόμενης πλευράς της νήσου. Τέλος, εκπονείται μελέτη για τον ΒΙΟΚΑ και την αποχέτευση Μεγανησίου.

Στο **Νομό Κεφαλληνίας** λειτουργούν ΒΙΟΚΑ σύμφωνα με τις υποχρεώσεις, για την αποχέτευση των πόλεων του Αργοστολίου και του Ληξουρίου. Ο μεν πρώτος λειτουργεί κανονικά, ενώ εκτελείται έργο επέκτασης του. Ο δεύτερος, λειτουργεί επίσης κανονικά, ενώ στο Δήμο Παλικής έχει εγκριθεί η χρηματοδότηση της επέκτασης του δικτύου στον οικισμό των Σουλλάρων (Γ' ΠΕΠ).

Στη Σάμη κατασκευάζεται έργο αποχέτευσης και ΒΙΟΚΑ χρηματοδοτούμενο από το Ταμείο Συνοχής. Στο Δήμο Ελειού-Πρόνων κατασκευάζεται η μονάδα ΒΙΟΚΑ, ενώ η χρηματοδότηση της κατασκευής των δικτύων υποβλήθηκε στην πρόσφατη προκήρυξη του ΠΕΠ. Τέλος σε επίπεδο μελετών βρίσκονται τα αποχετευτικά συστήματα των Δήμων Λειβαθούς, Πυλαρέων και Ερίσσου (όσον αφορά το Φισκάρδο). Ελλείψεις διαπιστώνονται στην Ιθάκη, όπου δεν υπάρχει ΒΙΟΚΑ.

Στο **Νομό Ζακύνθου**, υποχρέωση λειτουργίας αποχέτευσης και ΒΙΟΚΑ των λυμάτων υπάρχει για την πόλη της Ζακύνθου, όπου λειτουργεί μονάδα ΒΙΟΚΑ που καλύπτει και την περιοχή του Λαγανά. Από Εθνικούς Πόρους, γίνονται επεκτάσεις του δικτύου στην πόλη της Ζακύνθου και στην περιοχή του Λαγανά, ενώ εγκρίθηκε η χρηματοδότηση από το Γ' ΠΕΠ, επεκτάσεων του αποχετευτικού δικτύου σε περιαστικούς οικισμούς (Γαϊτάνι), στο Δ.Δ. Καλαμακίου και στο Νέο Νοσοκομείο. Υπό εκπόνηση βρίσκονται οι μελέτες του δικτύου αποχέτευσης των Δ.Δ. Πλάνου-Τσιλιβή του Δ. Αρκαδίων, διαφόρων έργων στην περιοχή του Δήμου Λαγανά και της παραλιακής ζώνης του Δήμου Αλυκών.

Την περασμένη δεκαετία σημειώνεται ταχύτατη αύξηση του αριθμού των μονάδων επεξεργασίας λυμάτων. Με βάση τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό, η αναλογία μεταξύ πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας επεξεργασίας είναι σήμερα, 65%, 33% και 2%, αντίστοιχα. Σημειώνεται σαφής πρόοδος στον τομέα επεξεργασίας λυμάτων με θετικές επιπτώσεις στην ποιότητα των υδάτινων αποδεκτών και στη δημόσια υγεία.

Πηγές ρύπανσης αποτελούν τα ελαιοτριβεία, κυρίως στην Κέρκυρα και τη Ζάκυνθο, που ρυπαίνουν εποχιακά τα θαλάσσια νερά, ενώ πρόβλημα δημιουργεί και η μεγάλη διασπορά τους. Η λειτουργία λατομείων, στους Νομούς Κέρκυρας, Κεφαλληνίας και Ζακύνθου, δε δημιουργεί μεν γενικά ιδιαίτερη επιβάρυνση στο περιβάλλον αλλά συζητείται παράλληλα η προώθηση οργανωμένης εισαγωγής λατομικών υλικών από τις απέναντι ακτές της ηπειρωτικής Ελλάδας. Ρύπανση επίσης προκαλείται από δραστηριότητες όπως, η κτηνοτροφία (σφαγεία, μεταποίηση τροφίμων) που προκαλεί ρύπανση του εδάφους, η λειτουργία των αεροδρομίων (ιδιαίτερα στην Κέρκυρα, που είναι εγκατεστημένο παραπλεύρως της λιμνοθάλασσας Χαλικιόπουλου, σημαντικού βιότοπου), η λειτουργία των λιμανιών και η

κίνηση των πλοίων, ιδιαίτερα σε κλειστές θάλασσες, όπως επίσης και η αυθαίρετη δόμηση, που δημιουργεί σε πλήθος περιπτώσεων αισθητική ρύπανση και προβλήματα με την διάθεση των λυμάτων.

Οι έντονες γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες, σε συνδυασμό με το φορτίο των αστικών λυμάτων, αποτελούν την κύρια πηγή ρύπανσης των επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Επισημαίνεται η σημαντική συνεισφορά στο ρυπαντικό φορτίο της σταβλισμένης κτηνοτροφίας και η αναγκαιότητα υποβολής των φορτίων αυτών σε κατάλληλη επεξεργασία. Πολύ σημαντική είναι επίσης και η επιβάρυνση από γεωργικές δραστηριότητες, κυρίως ως προς το άζωτο, και επομένως κρίνεται αναγκαία η εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών.

7.2.3 Μεταφορές

7.2.3.1 Υφιστάμενη μεταφορική υποδομή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στο 6^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον, καθώς και στη Στρατηγική για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που υιοθέτησε στο Göteborg, έχει αναδείξει τις **μεταφορές ως τομέα προτεραιότητας**. Η στρατηγική της εξειδικεύεται στη Λευκή Βίβλο για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Μεταφορών (2001), η οποία περιλαμβάνει ένα αναλυτικό Πρόγραμμα Δράσης και θέτει ως στόχο για το 2010 τη σταθεροποίηση των επιπτώσεων του τομέα στα επίπεδα του 1998. Ήδη από το 1995, έχει προχωρήσει σε εθελοντική συμφωνία με την παγκόσμια αυτοκινητοβιομηχανία για μείωση των εκπομπών CO₂, ενώ με βάση τα αποτελέσματα του Προγράμματος AUTO-OIL II, έχει προωθήσει σειρά Οδηγιών για την ποιότητα των καυσίμων και για τα όρια εκπομπών των μεταφορικών μέσων. Επίσης εκκρεμεί Οδηγία για τη δραστική αύξηση της συμμετοχής εναλλακτικών καυσίμων στις οδικές μεταφορές (20% μέχρι το 2020). Τέλος, η Επιτροπή προωθεί μέτρα για την ασφάλεια των μεταφορών (οδικών, θαλάσσιων και αεροπορικών) ενώ σε άλλη Λευκή Βίβλο που δημοσίευσε πρόσφατα εξετάζει το θέμα της χρέωσης του κόστους των υποδομών ώστε να αντανakλάται το εξωτερικό κόστος της χρήσης τους. Η Ελλάδα διαμορφώνει την πολιτική της στον τομέα των μεταφορών μέσα στο πλαίσιο της κοινής Ευρωπαϊκής πολιτικής. Στην παρούσα φάση δίνεται έμφαση στην ενίσχυση των μαζικών μέσων μεταφοράς και στην ανάπτυξη και ορθολογική διαχείριση των υποδομών.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κατέχει στρατηγική γεωγραφική θέση συνδέοντας την Πελοπόννησο με την Στερεά Ελλάδα και την Ήπειρο. Αποτελεί μία εκ των κυριότερων πυλών της χώρας, θεωρούμενη ως η Δυτική Πύλη της Ελλάδας προς την Αδριατική και την Δυτική Ευρώπη γενικότερα. Όσον αφορά τις υποδομές μεταφορών της Περιφέρειας, διαπιστώνει κανείς πως η στρατηγική ανάπτυξης των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων έχουν οδηγήσει σε σημαντική βελτίωση του συνόλου των μεταφορικών υποδομών της Περιφέρειας.

Το οδικό δίκτυο της Περιφέρειας είναι ιδιαίτερα εκτεταμένο και βελτιώνεται συνεχώς. Η κεντρική οδική αρτηρία που συνδέει την πόλη των Πατρών με την Αθήνα αποτελεί μέρος του βασικού εθνικού άξονα Π.Α.Θ.Ε (Οδικός Άξονας Πατρών - Αθήνας - Θεσσαλονίκης - Ευζώνων) και ανήκει στα διευρωπαϊκά δίκτυα.

Αναφορικά με τα διευρωπαϊκά δίκτυα, για την περίπτωση της Δυτικής Ελλάδος, ο θαλάσσιος διάδρομος Αδριατικής - Ιονίου είναι ο πλέον βασικός άξονας συνδυασμένων μεταφορών, που λειτουργεί ως τμήμα του διευρωπαϊκού δικτύου μεταφορών. Ο ρόλος του τα τελευταία χρόνια είναι εξαιρετικά σημαντικός αφότου οι εξελίξεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία διαφοροποίησαν σημαντικά τη γεωγραφία των διεθνών χερσαίων μεταφορικών ροών από και προς την Ελλάδα. Μέχρι πρόσφατα, οι βασικοί ελληνικοί άξονες μεταφορών είχαν προσανατολισμό Β-Ν. Μετά τις πρόσφατες γεωπολιτικές εξελίξεις ο προσανατολισμός των βασικών ελληνικών αξόνων μεταφορών άλλαξε και έγινε Α-Δ, με προοπτική την ενεργοποίηση των δυτικών Λιμενικών Πυλών και την ολοκλήρωση των βασικών οριζοντίων αξόνων (Εγνατία Οδός, Πάτρα-Αθήνα, Ηγουμενίτσα – Βόλος). Η αιτία είναι προφανής: η Ιταλία είναι ο πλησιέστερος κοινοτικός εταίρος της Ελλάδας.

Το τμήμα των οδικών διευρωπαϊκών δικτύων που σχετίζεται με τη λειτουργία του διαδρόμου Αδριατικής – Ιονίου και αφορά την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι ο αυτοκινητόδρομος Π.Α.Θ.Ε και ειδικότερα το τμήμα Πάτρα - Αθήνα. Στόχος του έργου αυτού είναι η αναβάθμιση της υπάρχουσας οδικής υποδομής σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα των αυτοκινητοδρόμων. Άλλο σημαντικό έργο που επηρεάζει σημαντικά το ρόλο της ΠΔΕ στα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών και την αναπτυξιακή δυναμική της Δυτικής Ελλάδος, είναι ο Δυτικός Άξονας (Ιόνια Οδός), δηλαδή ο άξονας από την Καλαμάτα μέχρι τα Αλβανικά σύνορα μέσω Πάτρας και Ιωαννίνων, έργο το οποίο σχετίζεται με την Εγνατία Οδό (το σημαντικότερο τμήμα αυτού του έργου αποτελεί η ζεύξη του Ρίου-Αντίρριου που έχει ολοκληρωθεί)

Το εθνικό δίκτυο εκτείνεται σε 300.χλμ, ενώ το επαρχιακό οδικό δίκτυο εκτείνεται σε μήκος 3.500 χλμ. περίπου. Στα παράλια και στα πεδινά είναι ανεπτυγμένο, ενώ είναι σχετικά ανεπαρκές, ποσοτικά και ποιοτικά, στις μειονεκτικές ορεινές περιοχές.

Το επαρχιακό οδικό δίκτυο στα παράλια και στα πεδινά είναι ανεπτυγμένο, ενώ είναι σχετικά ανεπαρκές, ποσοτικά και ποιοτικά, στις μειονεκτικές ορεινές περιοχές.

Μεταξύ των μεγάλων τεχνικών έργων που ολοκληρώθηκαν στην Περιφέρεια πρωτοστατεί το έργο της σύνδεσης του Ρίου-Αντίρριου μέσω της ομώνυμης κρεμαστής γέφυρας μήκους 2,5 χιλιομέτρων που συνδέει την Πελοπόννησο με την κυρίως ηπειρωτική χώρα και είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις εμπορικές συναλλαγές της Αιτωλοακαρνανίας. Με το έργο αυτό αναβαθμίστηκε ολόκληρο το σύστημα μεταφορών στην δυτική περιοχή της χώρας. Εξυπηρετεί επίσης ως κύρια πύλη της Ελλάδας προς τη Δυτική Ευρώπη, μέσω των θαλάσσιων δρόμων που συνδέουν την Ελλάδα με την Ιταλία.

Οι οδικές μεταφορές στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αποτελούν το σημαντικότερο τμήμα του τομέα των μεταφορών, όμως η κατάσταση αυτών παραμένει ακόμα σε μέτρια επίπεδα. Το γεγονός αυτό αποδίδεται κυρίως στη γεωμορφολογία της Περιφέρειας, που δεν επέτρεψε λόγω του υψηλού κόστους την πλήρη ανάπτυξη άλλων μεταφορικών δικτύων.

Μέχρι σήμερα, στο πλαίσιο τριών προγραμματικών περιόδων, σημαντικοί πόροι διετέθησαν για την υλοποίηση οδικών έργων⁴¹, όμως η ανάπτυξη του οδικού δικτύου βασίστηκε στις τοπικές ανάγκες, ενώ σε γενικές γραμμές χαρακτηρίζεται από μέτρια γεωμετρικά χαρακτηριστικά και χαμηλό επίπεδο εξυπηρέτησης και ασφάλειας. Παράλληλα, το υφιστάμενο οδικό δίκτυο δεν εξυπηρετεί στον αναγκαίο βαθμό σημαντικούς συγκοινωνιακούς κόμβους (αεροδρόμια, λιμάνια, ΒΙΠΕ κ.λ.π.), αλλά ούτε και την διαπεριφερειακή σύνδεση.

Το **σιδηροδρομικό δίκτυο** της περιφέρειας έχει μήκος άνω των 300 χιλιομέτρων και διασχίζει την παραλιακή ζώνη των νομών Αχαΐας και Ηλείας με την σύνδεση Αθήνας-Πάτρας-Πύργου-Καλαμάτας. Υπάρχει επίσης και οδοντωτός σιδηρόδρομος με την διαδρομή Διακοπτού-Καλαβρύτων. Για το λόγο αυτό, έχει ήδη ξεκινήσει ο εκσυγχρονισμός μεγάλου μέρους του, όμως οι ρυθμοί εκσυγχρονισμού δεν είναι ικανοποιητικοί.

Η υπάρχουσα μετρική σιδηροδρομική γραμμή (χαρακτηριζόμενη από φτωχά γεωμετρικά χαρακτηριστικά, πεπαλαιωμένη επιδομή και υποδομή), καθώς και η ανυπαρξία σύγχρονων μέσων τηλεπικοινωνίας και σηματοδότησης, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη για την ολοκλήρωση του τμήματος (εντός των ορίων της Περιφέρειας), του βασικού σιδηροδρομικού άξονα της χώρας (ΠΑΘΕ/Π) που εντάσσεται στο πλαίσιο των διευρωπαϊκών δικτύων.

Η λειτουργία της «Δυτικής Σιδηροδρομικής Πύλης» με συνδυασμό θαλασσίων και σιδηροδρομικών υπηρεσιών από τους λιμένες της Ηγουμενίτσας και της Πάτρας προς την Ιταλία θεωρείται πολύ σημαντική για τη μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη ανάπτυξη των ελληνικών σιδηροδρόμων και του ρόλου τους στις επιβατικές και κυρίως στις εμπορευματικές μεταφορές μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ⁴².

Αναφορικά με τις **λιμενικές υποδομές**, το λιμάνι των Πατρών δεσπόζει στην περιφέρεια εξ αιτίας της στρατηγικής θέσης του, αποτελώντας την Δυτική Πύλη της χώρας προς την Αδριατική και την Δυτική Ευρώπη. Η λιμενική υποδομή μπορεί να εξυπηρετήσει φορτηγά πλοία χωρητικότητας μέχρι 25.000 τόνων και επιβατικά πλοία έως 16.000 κόρων και μήκος 220μ. Παρέχει σύγχρονη εξυπηρέτηση, ενώ στις ευρύτερες λιμενικές εγκαταστάσεις περιλαμβάνεται η μαρίνα των Πατρών και η ιχθυόσκαλα. Άλλα σημαντικά λιμάνια της περιφέρειας είναι το λιμάνι του Αιγίου, της Κυλλήνης, του Κατακόλου, Μεσολογγίου, Αστακού, Αμφιλοχίας.

Στην περιφέρεια, παρά τις σχετικές προσπάθειες κατά την διάρκεια των προηγούμενων, αλλά και της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου, δεν επιτεύχθηκαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα (βελτίωση συνθηκών διακίνησης φορτίων και επιβατών), κυρίως λόγω των καθυστερήσεων στην κατασκευή των έργων (Λιμάνια Πατρών, Αιγίου). Αντίθετα το εμπορικό λιμάνι του Αστακού, ενώ επί σειρά ετών ήταν αναξιόποιήτο, σήμερα ολοκληρώνεται και είναι

⁴¹ Στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο 311,8 Μ€ περίπου 191,3 Μ€ από ΠΕΠ και 120,5 Μ€ από άλλα προγράμματα

⁴² Από την πλευρά του ΟΣΕ έχει προγραμματιστεί η συνολική αναβάθμιση του σιδηροδρομικού άξονα Αθήνας – Πάτρας με κατασκευή ηλεκτροδοτούμενης διπλής γραμμής κανονικού εύρους και ταχύτητα μελέτης 160 χλμ. / ώρα.. Μετά την ολοκλήρωση στη ηλεκτροδότησης της γραμμής, εκτιμάται η μείωση του χρόνου ταξιδιού κάτω από 2 ώρες για το τμήμα Αθηνών – Πατρών.

σε φάση εκμετάλλευσης, όμως με αρκετές ακόμη ανάγκες επενδύσεων, όπως η ολοκλήρωση των υποδομών και η κατασκευή του οδικού δικτύου σύνδεσης με το Δυτικό Άξονα.

Τα αεροδρόμια που εξυπηρετούν την περιφέρεια είναι τρία και βρίσκονται στην Άραξο, στο Άκτιο και στην Ανδραβίδα, ενώ έχουν δυνατότητες εξυπηρέτησης εμπορικών πτήσεων και charter. Οι δυνατότητες των υφιστάμενων αεροδρομίων θεωρούνται ξεπερασμένες ως προς τα επιχειρησιακά δεδομένα των χώρων κίνησης αεροσκαφών (διάδρομοι, τροχόδρομοι, πίστες στάθμευσης αεροσκαφών) και ως προς τις διατιθέμενες κτιριακές εγκαταστάσεις και λοιπές διευκολύνσεις.

Τέλος, υπάρχει έλλειψη ευρείας και ολοκληρωμένης εφαρμογής της τηλεματικής και των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ), γεγονός που θα μπορούσε να συμβάλει στην παροχή υψηλότερων επιπέδων ασφαλείας και διαχείρισης των επιχειρησιακών λειτουργιών.

Στον τομέα των **συνδυασμένων μεταφορών**, οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των αναγκαίων έργων αφενός και η έλλειψη Εμπορευματικών Κέντρων αφετέρου, έχει ως αποτέλεσμα να παρουσιάζονται σημαντικές δυσλειτουργίες στις εμπορευματικές μεταφορές με επιπτώσεις, τόσο στο κόστος, όσο και στην ποιότητα εξυπηρέτησης.

Ωστόσο, στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος **έχουν προγραμματιστεί ή εκτελούνται μεγάλα έργα υποδομών όπως:**

- Ο Σιδηροδρομικός άξονας Πάτρα – Αθήνα - Θεσσαλονίκη (σιδηροδρομικός ΠΑΘΕ) με το τμήμα του «Γραμμή Αθήνα (ΣΚΑ) – Ελευσίνα – Κόρινθος – Πάτρα» με διπλή γραμμή κανονικού εύρους εξοπλισμένη με σύγχρονα συστήματα σηματοδότησης και τηλεδιόκισης και μέγιστες ταχύτητες της τάξεως των 120- 200 χλμ./ώρα.
- Ο Οδικός Άξονας ΠΑΘΕ.
- Η Ιόνια Οδός.
- Επέκταση και εκσυγχρονισμός του λιμένα Πατρών ως θαλάσσια δυτική πύλη της χώρας (πόροι Γ' ΚΠΣ και Interreg).
- Η κατασκευή των Παραγλαύκιων αρτηριών για τη σύνδεση της Ευρείας Παράκαμψης Πάτρας με τον νέο λιμένα Πάτρας, μέσω του κόμβου Κ5.
- Η σύνδεση της Ευρείας Παράκαμψης Πατρών με την πόλη με κάλυψη του χειμάρρου Διακονιάρη.

Στρατηγικός στόχος του Προτύπου Χωρικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας **Δυτικής Ελλάδας** είναι η προώθηση των αναγκαίων υποδομών για α) την αναβάθμιση της διεθνούς – ευρωπαϊκής - διαπεριφερειακής ακτινοβολίας της ως στρατηγικός μεταφορικός και επικοινωνιακός κόμβος συνδυασμένων μεταφορών β) την ενδοπεριφερειακή χωρική συνοχή.

α. Οδικές Μεταφορές

1. Διευρωπαϊκοί Άξονες

- «ΠΑΘΕ»
- «Δυτικός Άξονας» στο τμήμα «όρια με Μεσσηνία – Πύργος – Αμαλιάδα - Πάτρα- Ρίο – Αντίρριο – Μεσολόγγι – Αργίριο – σύνδεση με Πλατυγιάλι Αστακού – Αμφιλοχία, όρια Νομού προς Ιωάννινα».
- Νότια δυτική πύλη χώρας (Πάτρα – Πλατυγιάλι Αστακού) – Ναύπακτος προς Φωκίδα, Λαμία, Βόλος (Διαγώνιος).

2. Εθνικοί / Διαπεριφερειακοί Άξονες:

- Αργίριο (σύνδεση με Δυτικό Άξονα, Πλατυγιάλι, Πάτρα) – Καρπενήσι – Λαμία – Βόλος
- Ηγουμενίτσα – Πρέβεζα – Άκτιο – Βόνιτσα – σύνδεση με Δυτικό Άξονα (Κατούνα)
- Πλατυγιάλι – Αστακός – Μύτικας – Πάλαιρος - Βόνιτσα - σύνδεση με τον προηγούμενο οδικό άξονα. Αποτελεί άξονα τουριστικής κυρίως ανάπτυξης των Δυτικών Ακτών Ν. Αιτωλοακαρνανίας (Παραϊόνια).
- Σύνδεση ευρύτερης περιοχής Πατρών – Αιγίου με Τρίπολη μέσω των αξόνων:

Άξονας Πάτρα – Σταυροδρόμι – Πανόπουλο – Τρίπολη (εθνική οδός 111), ως κύριος άξονας διασύνδεσης της ευρύτερης περιοχής της Τρίπολης με το διαπεριφερειακής εμβέλειας αστικό κέντρο της Πάτρας και άξονας ανάπτυξης της ορεινής ενδοχώρας.

Άξονας σύνδεσης ευρύτερης περιοχής Αιγίου - Ακράτας με Καλάβρυτα – Κλειτορία – σύνδεση με εθνική οδό 111, ως άξονας προβολής – αξιοποίησης των πολιτιστικών – περιβαλλοντικών πόρων (της ορεινής Αχαΐας και Αρκαδίας) και άξονας ενίσχυσης της ανάπτυξης του σημαντικού οικιστικού κέντρου των Καλαβρύτων και της ορεινής ενδοχώρας.

Άξονας Πάτρα – Χαλανδρίτσα – Καλάβρυτα – σύνδεση με προηγούμενο οδικό άξονα, κυρίως ως άξονας ενίσχυσης της ανάπτυξης του σημαντικού οικιστικού κέντρου των Καλαβρύτων και της ορεινής ενδοχώρας.

- Σύνδεση δίπολου Πύργου – Αμαλιάδας με Τρίπολη / Μεγαλόπολη μέσω των αξόνων:

Άξονας Πύργος (σε σύνδεση με Δυτικό Άξονα και Κατάκολο) – Αρχαία Ολυμπία – Τρίπολη – Ναύπλιο – Επίδαυρος, κυρίως ως άξονας ανάδειξης πολιτιστικών πόρων διεθνούς σημασίας.

Άξονας Αμαλιάδα – Σιμόπουλο – σύνδεση με εθνική οδό 111, κυρίως ως άξονας ενίσχυσης της ανάπτυξης της ορεινής ενδοχώρας και του αγροτικού χώρου.

Άξονας Αρχαία Ολυμπία, Ανδρίτσαινα, Επικούρειος Απόλλωνας, προς Μεγαλόπολη, κυρίως ως άξονας ανάδειξης πολιτιστικών πόρων μεγάλης σημασίας και άξονας ενίσχυσης της ανάπτυξης της ορεινής ενδοχώρας.

- Ναύπακτος – Θέρμο – Προυσσός – Καρπενήσι – Καρδίτσα ως άξονας κυρίως οικότουριστικού ενδιαφέροντος και ανάπτυξης της ορεινής ενδοχώρας.
- Αγρίνιο – Αμφιλοχία – Άρτα – Ιωάννινα (σημερινή εθνική οδός). Ο τελικός ρόλος του άξονα θα προσδιοριστεί στα πλαίσια της οριστικής χάραξης του νέου Δυτικού Άξονα.
- Πάτρα – Κάτω Αχαΐα – Λεχαινά – Γαστούνη – Αμαλιάδα – Πύργος – Ζαχάρω – προς Μεσσηνία (σημερινή εθνική οδός). Ο τελικός ρόλος του άξονα θα προσδιοριστεί στα πλαίσια της οριστικής χάραξης του νέου Δυτικού Άξονα.

3. Ενδοπεριφερειακοί Άξονες.

Θεωρείται αναγκαία η λειτουργική αναβάθμιση των ενδοπεριφερειακών συνδέσεων με σκοπό την ενδυνάμωση αναπτυξιακά καθυστερημένων περιοχών όπως ζώνες τουρισμού - παραθερισμού στις Δυτικές ακτές και άλλες περιοχές του νομού Αιτωλοακαρνανίας (σχετική απόφαση γενικών κατευθύνσεων ΠΕΡΠΟ ν. Αιτ/νίας, ΦΕΚ 1027 Δ / 2001), ορεινές περιοχές περιφέρειας ενταγμένες σε δίκτυα ειδικών μορφών τουρισμού (π.χ. Θέρμο, Άγιος Βλάσης, Πλάτανος, Άνω Χώρα, Πυλλήνη, Σκουτερά, Χαλκιοπούλοι του ν. Αιτωλοακαρνανίας, Καλέντζι, Ψωφίδα, Δάφνη, Λεόντιο, Κλειτορία, Καλάβρυτα του ν. Αχαΐας, Πανόπουλο, Καράτουλας, Σιμόπουλο, Λάμπεια, Λάλας, Ανδρίτσαινα, Ν. Φιγάλεια, Αρχαία Ολυμπία του ν. Ηλείας).

Προτείνονται κατά προτεραιότητα οι άξονες:

- Σύνδεση Ναυπάκτου με Αργίνιο μέσω παρατριχώριων οδών (Θέρμο – Αργίνιο και Γαβαλού – Παπαδάτες – Αργίνιο).
- Σύνδεση Πύργου με εθνική οδό 111 Πάτρας – Τρίπολης.
- Αρχαία Ολυμπία – Λάλας – 111
- Βάρδα – Λίμνη Πηνειού – Αρχαία Ήλιδα – Γαστούνη – Βαρθολομιό – Λουτρά Κυλλήνης
- Σύνδεση νότιας παράκτιας ζώνης νομού Ηλείας με Ανδρίτσαινα – Επικούρειο Απόλλωνα.

β. Σιδηροδρομικές Μεταφορές

Δημιουργία νέου σιδηροδρομικού διαδρόμου σύνδεσης της Μητροπολιτικής Περιοχής της Αθήνας με την Ευρύτερη Περιοχή Πατρών, που σε συνδυασμό με την αναβάθμιση του σιδηροδρομικού άξονα Πάτρα – Πύργος – Καλαμάτα και της τουριστικής γραμμής Διακοφτό – Καλάβρυτα – Χιονοδρομικό Κέντρο καθώς και της επαναλειτουργίας των γραμμών Κατάκολο – Πύργος – Αρχαία Ολυμπία (σύνδεση με τουριστικό λιμάνι Κατάκολου) και Αργίνιο – Αιτωλικό – Μεσολόγγι – Κρυονέρι - σύνδεση με πλωτά μέσα με τον σιδηροδρομικό κόμβο Πατρών (με σκοπό την αύξηση της συνεκτικότητας του εξυπηρετούμενου οικιστικού ιστού), όπως και η λειτουργία της προαστιακής γραμμής Αιγίου – Πάτρας – Κάτω Αχαΐας (μετά από εκπόνηση μελέτης βιωσιμότητας), αναμένεται να αυξήσουν σε σημαντικό βαθμό το συνολικό μεταφορικό έργο της Περιφέρειας.

Επίσης προτείνεται να εξεταστεί μετά από σχετική ειδική μελέτη η βιωσιμότητα ανάπτυξης σιδηροδρομικού άξονα σύνδεσης των περιφερειών Δυτικής Ελλάδας – Ηπείρου.

γ. Θαλάσσιες Μεταφορές

1. Ως κύρια λιμάνια της περιφέρειας αναφέρονται:

- α. Το λιμάνι των Πατρών προσδιορίζεται ως νότια Δυτική Πύλη της χώρας με ανάπτυξη των αναγκαίων υποδομών συνδυασμένων μεταφορών (επαρκής σύνδεση με το

σιδηροδρομικό δίκτυο, δημιουργία εμπορευματικού κέντρου, σύγχρονες μέθοδοι διαχείρισης του μεταφορικού έργου κλπ.)

- β. Το λιμάνι του Πλατυγιαλίου Αστακού προσδιορίζεται ως Ειδικό Λιμάνι εμπορευματικών μεταφορών με διεθνή προοπτική και σε συμπληρωματικό ρόλο με το λιμάνι των Πατρών (λόγω ύπαρξης ελεύθερης ζώνης και δυνατότητας εξυπηρέτησης σημαντικών φορτίων).
- γ. Το λιμάνι του Κατάκολου προσδιορίζεται ως Ειδικό Τουριστικό λιμάνι ευρύτερης ακτινοβολίας σε συνάρτηση με τον εθνικής σημασίας αρχαιολογικό χώρο της Αρχαίας Ολυμπίας και τις διαπεριφερειακές τουριστικές – πολιτιστικές διαδρομές Ολυμπία – Επίδαυρος – Μυκήνες και Ολυμπία – Ήλιδα – Δελφοί, με εισροές από Ιταλία και Αδριατικό Διάδρομο.

2. Ως δευτερεύοντα λιμάνια της περιφέρειας αναφέρονται:

- α. Το λιμάνι Αιγίου κυρίως ως λιμάνι μεταφοράς ευπαθών προϊόντων.
- β. Το λιμάνι Κυλλήνης κυρίως ως λιμάνι μεταφοράς ευπαθών προϊόντων και σύνδεσης με την περιφέρεια Ιονίων Νήσων.
- γ. Τα Λιμάνια Αστακού – Μεσολογγίου κυρίως για εξυπηρέτηση του θαλάσσιου τουρισμού και του εμπορίου (λιμάνι Μεσολογγίου).
- δ. Το λιμάνι Αμφιλοχίας ως τοπικό λιμάνι επικοινωνίας με τις ανατολικές ακτές του Αμβρακικού.

δ. Αεροπορικές Μεταφορές

- α. Ενίσχυση του ρόλου του αεροδρομίου Ακτίου στο Εθνικό και Ευρωπαϊκό δίκτυο αεροδρομίων.
- β. Ενίσχυση – αναβάθμιση με αξιολόγηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης των αεροδρομίων Αράξου – Ανδραβίδας στα πλαίσια του στρατηγικού σχεδιασμού του Υπ. Μεταφορών / Υ.Π.Α. με στόχο κυρίως την υποστήριξη του ρόλου της Περιφέρειας ως τόπου τουριστικού προορισμού (συνεδριακός τουρισμός, πολιτιστικός – περιβαλλοντικός τουρισμός κλπ).
- γ. Διατήρηση του ρόλου των μικρών αεροδρομίων (Αγρινίου, Επιταλίου) ως αεροδρομίων γενικής χρήσεως (πυροσβέσεις, ψεκασμοί, αερολέσχες, διακίνηση ασθενών κλπ.).

Στη βάση της ως άνω περιγραφείσας κατάστασης αλλά και των προτάσεων της Χωροταξικής της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

- 1. Θεωρείται ότι η ολοκλήρωση των μεγάλων έργων μεταφορικής υποδομής θα συμβάλλει στη βελτίωση του επιπέδου της συγκοινωνιακής εξυπηρέτησης τόσο με το διαπεριφερειακά, όσο και ενδοπεριφερειακά και θα δράσει ως αναπτυξιακό εργαλείο οικονομικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού. Η Ιόνια Οδός, η Εγνατία, η Ζεύξη Ρίου-Αντίρριου και οι δια-περιφερειακές συνδέσεις, εφόσον υποστηριχθούν με

συμπληρωματικές υποδομές / δράσεις, θα βελτιστοποιήσουν την οικονομική απόδοση του περιφερειακού χώρου και θα αυξήσουν τα ενδογενή του πλεονεκτήματα. Σημειώνεται ότι, σήμερα η εσωτερική συνοχή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος είναι χαμηλή, λόγω της ύπαρξης έντονων ενδονομαρχιακών ανισοτήτων που συνεπάγεται η ταυτόχρονη παρουσία ευνοημένων πεδινών περιοχών με σημαντικό πληθυσμιακό και παραγωγικό δυναμικό και μεγάλων ορεινών μειονεκτικών περιοχών, που οδηγεί σε συγκρούσεις προτεραιοτήτων.

2. κρίνεται επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου πολιτικού αεροδρομίου σε ένα από τα στρατιωτικά αεροδρόμια της Περιφέρειας.

Το οδικό δίκτυο της **Περιφέρειας Πελοποννήσου** είναι ιδιαίτερα εκτεταμένο, λόγω της έκτασης και της γεωμορφολογίας του εδάφους. Το εθνικό δίκτυο εκτείνεται σε 1250 km περίπου, ενώ το επαρχιακό οδικό δίκτυο εκτείνεται σε μήκος 4.600 km περίπου. Στα παράλια και στα πεδινά είναι περισσότερο ανεπτυγμένο, ενώ είναι σχετικά ανεπαρκές, ποσοτικά και ποιοτικά, στις ορεινές περιοχές.

Εντός των διοικητικών ορίων της Περιφέρειας υπάρχουν επίσης και 110 περίπου km αυτοκινητοδρόμου, ο οποίος συνδέει την Καλαμάτα με την Τρίπολη, την Κόρινθο και κατ' επέκταση με την Αθήνα, ο οποίος είναι υπό κατασκευή και θα δημιουργήσει τις δυνατότητες ασφαλούς πρόσβασης και αύξηση της ελκυστικότητας.

Επιπρόσθετα, σημαντικός αναπτυξιακός παράγοντας για την Περιφέρεια είναι η διέλευση από το βόρειο τμήμα της μεγάλης μέρους του οδικού άξονα ΠΑΘΕ και της νέας «ΙΟΝΙΟΥ ΟΔΟΥ».

Το μεγαλύτερο μέρος του εθνικού δικτύου της Περιφέρειας διέρχεται μέσα από τους Νομούς Κορινθίας, Αρκαδίας και Μεσσηνίας (περίπου το 70%), ενώ το Νομό Αρκαδίας διασχίζει το μεγαλύτερο ποσοστό του επαρχιακού δικτύου της Περιφέρειας (32% περίπου).

Οι πολύ μικρής κλίμακας αεροπορικές συγκοινωνίες εξυπηρετούνται από το αεροδρόμιο της Καλαμάτας.

Στις θαλάσσιες μεταφορές, σημαντικό ρόλο παίζουν τα λιμάνια της Καλαμάτας και του Ναυπλίου. Άλλα δευτερεύοντα λιμάνια της Περιφέρειας είναι της Πύλου και της Κυπαρισσίας στη Μεσσηνία, της Ερμιονίδας και του Πορτοχελίου στην Αργολίδα, του Παράλιου Άστρους και του Λεωνιδίου στην Αρκαδία, της Κορίνθου και του Κιάτου στην Κορινθία και τέλος, του Γυθείου στην Λακωνία.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της Περιφέρειας, το οποίο έχει συνολικό μήκος 300 km, παρουσίαζε σοβαρά μειονεκτήματα κατά το τέλος της δεκαετίας του '90, καθώς ήταν μη συμβατό με το υπόλοιπο εθνικό δίκτυο. Οι γραμμές του δικτύου της Πελοποννήσου είχαν μικρότερο πλάτος, ήταν μονής κατεύθυνσης, δεν υπήρχαν ανισόπεδες διαβάσεις και είχε κακή χάραξη. Στο πλαίσιο του Γ'ΚΠΣ εκτελούνται παρεμβάσεις αναβάθμισης της σιδηροδρομικής γραμμής σε μήκος 89 περίπου km και ως εκ τούτου μπορεί να θεωρηθεί ότι η κατάσταση έχει βελτιωθεί.

Οι γενικοί στόχοι που τίθενται για τον τομέα των μεταφορών στα πλαίσια του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της **Περιφέρειας Πελοποννήσου** συνοψίζονται σε:

- Πύκνωση χερσαίων συγκοινωνιακών δικτύων
- Δημιουργία προϋποθέσεων ίσης πρόσβασης όλων των περιοχών της στους μεγάλους άξονες Ανάπτυξης.
- Βελτίωση προσπελασιμότητας αρχαιολογικών χώρων, μνημείων, ιστορικών τόπων, κλπ. με χαράξεις και κατακευές διεπόμενες από ειδικές προδιαγραφές για την αισθητική προστασία των πολιτιστικών πόρων.
- Αναβάθμιση προσπελασιμότητας και μεταφορική υποδομή εξυπηρέτησης επί μέρους αναπτυξιακών στόχων, διασύνδεση ορεινών περιοχών, φυσικών και πολιτιστικών πόρων με τους κύριους περιφερειακούς άξονες, (π.χ. Κιάτο – Γκούρα – Δερβένη, Λύρκεια – Αλέα – Σκοτεινή, Λεβίδι – Βλαχέρνα – Γκούρα, Καρίταινα – Στεμνίτσα – Δημητσάνα – Λαγκάδια, Κοπανάκι – Νέδα – Ανδρίτσεινα, Βλαχιώτη – Γεράκι – Κοσμάς – Λεωνίδι, Αστρος – Καστάνιτσα – Σπάρτη, Καρυαί – Καστρί – Αστρος, Ξηροκάμπιον - Βασιλική – Παλαιόβρυσο – Αγ. Νικόλαος – Παναγιά Γιάτρισσα – Μηλιά, κλπ.) ως και διασύνδεση οικιστικών κέντρων για την παροχή υπηρεσιών ανωτέρου επιπέδου και διαδημοτικής συνεργασίας (οικιστική δικτύωση).

Η διαμόρφωση του συστήματος μεταφορών με την ολοκλήρωση των οδικών αξόνων και τις βελτιώσεις των χαρακτηριστικών του Εθνικού και Επαρχιακού Δικτύου, αναμένεται να αποτελέσει την προϋπόθεση για την επίτευξη πλέον φιλόδοξων αναπτυξιακών στόχων που έχουν σχέση με τη μετεξέλιξη της Περιφέρειας σε αναπτυξιακό ανταγωνιστικό σύμπλεγμα με σημαντικό βαθμό αυτονομίας και Μεσογειακό πόλο προσέλκυσης και αναδιανομής της μεταφορικής κίνησης που ευνοείται από τις σύγχρονες τάσεις μεταφορών στη Μεσόγειο. (short-sea shipping). Η μελλοντική αυτή θεώρηση βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με την επιδιωκόμενη μελλοντική αναβάθμιση του ρόλου της Καλαμάτας σε περιφερειακό πόλο ανάπτυξης του Εθνικού Χώρου που εξυπηρετεί τον κεντρικό αναπτυξιακό στόχο διεύρυνσης των προσανατολισμών της Περιφέρειας επειδή η θέση της και η δυναμική της διευκολύνουν:

- Τις θαλάσσιες συνδέσεις με την Κεντρική και Ανατολική Μεσόγειο
- Την καλύτερη κατανομή των εσωτερικών μεταφορών με τον εναλλακτικό αναπτυξιακό άξονα (Ιόνια οδός) που θα συνδέει τη Δυτική Ελλάδα με την Πελοπόννησο και την Κρήτη και σύνδεση με την ενδοχώρα της Βόρειας Πελοποννήσου και Στερεάς, μέσω Τρίπολης και ΠΑΘΕ που θα δημιουργήσει ευνοϊκότερες συνθήκες για την ομαδοποίηση φορτίων Πελοποννήσου- Κρήτης
- Την ανάπτυξη τριτογενών υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας για εμπορεύματα και νέες βιομηχανικές μονάδες επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων ως και μονάδες τεχνολογίας και καινοτομιών,
- Τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας σε τμήμα του μεταφορικού έργου του άξονα Ανατολής- Δύσης της Μεσογείου, συμμετέχοντας στη συγκέντρωση και διακίνηση φορτίων από το διάδρομο της Αδριατικής και του Αιγαίου, και με σημαντικές προοπτικές ως προς τις αναπτυσσόμενες αγορές της Μαύρης Θάλασσας, που θα

συνέβαλάν σημαντικά στην ένταξη της Περιφέρειας σε ευρύτερα μεταφορικά δίκτυα ανταλλαγών,

- Το σχεδιασμό λειτουργίας του λιμένα - Καλαμάτα ως λιμένα διεθνούς εμβέλειας συμπληρωματικού του λιμένα - Πάτρα / διπολικός άξονας, με χαρακτηριστικά διαπεριφερειακού δικτύου ο Λιμένας - Καλαμάτα, ενώ ο Λιμένας-Πάτρα, θα εξακολουθήσει να εξυπηρετεί τις «κάθετες» προς την Αδριατική διασυνδέσεις με συστήματα «Ro-Ro»
- Ο λιμένας Γυθείου με την ανάδειξη της Καλαμάτας ως πρωτεύοντος διαπεριφερειακού λιμένα, αναμένεται να περιοριστεί σε συγκεκριμένες λειτουργίες, μικρότερης γεωγραφικής εμβέλειας, όπως:

ακτοπλοϊκή εξυπηρέτηση της γειτονικής νησιωτικής περιοχής Κυθήρων, αλλά και ορισμένων νήσων των νοτιοδυτικών Κυκλάδων

ορισμένες "διπολικές" διαδρομές σύνδεσης Πελοποννήσου-Κρήτης

- Ο λιμένας Ναυπλίου διανομαρχιακής Εμβέλειας αναμένεται να καλύψει την αυξημένη τουριστική κίνηση της Περιφέρειας, καθώς η περιοχή παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία από άποψη φυσικής, ιστορικής οικιστικής και εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς και επί πλέον την εμπορική κίνηση του Νομού.
- Ανάπτυξη στρατιωτικού Αεροδρομίου Τριπόλεως σε Πολιτικό Αεροδρόμιο.
- Βελτίωση λειτουργίας του αεροδρομίου Καλαμάτας, με επέκταση του δαπέδου στάθμευσης, καθώς και βελτιώσεις στις ηλεκτρικές, τηλεπικοινωνιακές και μηχανολογικές των εγκαταστάσεις. Επίσης, προτείνεται να διερευνηθεί η δυνατότητα αύξησης του αριθμού θέσεων εξυπηρέτησης αεροσκαφών, καθώς το αεροδρόμιο αναμένεται να εξυπηρετήσει και σοβαρό μέρος της τουριστικής κίνησης της ΠΟΤΑ Μεσσηνίας.

Αν και οι σημαντικότερες μεταφορικές υποδομές των **Ιονίων Νήσων** αφορούν τη σύνδεσή τους με την Ηπειρωτική Ελλάδα και την Ευρώπη (λιμάνια, αεροδρόμια), ωστόσο και το οδικό δίκτυο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στο συνολικό σύστημα των μεταφορών εντός των νησιών, αφού συμβάλλει στην αντιμετώπιση των ενδονομαρχιακών ανισοτήτων με συγκράτηση του πληθυσμού σε απομονωμένες περιοχές, όπως και στην ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη ενδοχώρα παράλληλα με την τουριστική δραστηριότητα της παράκτιας ζώνης. Στην επίτευξη των στόχων αυτών ο ρόλος της ποιοτικής βελτίωσης του οδικού δικτύου είναι σημαντικός παρά δε τις παρεμβάσεις από κοινοτικά προγράμματα που έγιναν, είναι ακόμα μεγάλες οι ανάγκες βελτίωσής του.

Τα λιμάνια της Περιφέρειας (με σημαντικότερο το λιμάνι της Κέρκυρας) εξυπηρετούν κυρίως την επιβατική κίνηση και την κίνηση των σκαφών αναψυχής, ενώ η εμπορευματική κίνηση είναι περιθωριακού χαρακτήρα.

Στο νομό Κέρκυρας το μεγαλύτερο ακτοπλοϊκό φόρτο (εμπορευματική - επιβατική κίνηση) δέχεται η γραμμή Κέρκυρας-Ηγουμενίτσας και ακολουθούν οι γραμμές Λευκίμμης-Ηγουμενίτσας, Κέρκυρας-Ιταλίας και Κέρκυρας – Αλβανίας. Επίσης ο νομός διαθέτει λιμενικές υποδομές στο βόρειο και νότιο τμήμα του για την εξυπηρέτηση της σύνδεσης της Κέρκυρας με τους Παξούς και με τις Διαπόντιες νήσους (λιμάνια Κασσιόπης, Αγ. Στεφάνου Αυλιωτών και Λευκίμμης), όπως και μαρίνα στη θέση Γουβιά. Οι Παξοί συνδέονται εποχιακά και με την ηπειρωτική Ελλάδα (Πρέβεζα, Αμφιλοχία, Πάργα) για τη μετακίνηση τουριστών.

Στο Νομό Λευκάδας όπου υπάρχει η ιδιομορφία της χερσαίας σύνδεσης του νησιού με την Ηπειρωτική Ελλάδα, το λιμάνι της Λευκάδας αποτελεί κυρίως σταθμό ανεφοδιασμού σκαφών αναψυχής. Από τα λιμάνια του Νυδρίου και Βασιλικής εξυπηρετούνται οι ακτοπλοϊκές συνδέσεις με Κεφαλονιά (Φισκάρδο), Ιθάκη (Φρίκες, Πισαετός). Από το Νυδρί γίνεται η σύνδεση και με το Μεγανήσι. Επίσης εκπονείται μελέτη για την κατασκευή του λιμένα Νότιας Λευκάδας πλησίον του λιμένα Βασιλικής.

Στο Νομό Κεφαλονιάς τα κύρια λιμάνια είναι η Σάμη και ο Πόρος που εξασφαλίζουν τη σύνδεση του νησιού με Πάτρα και Κυλλήνη. Το Αργοστόλι έχει χάσει μέρος από την παλιά σημασία του αλλά εξακολουθεί να έχει εμπορευματικό και επιβατικό χαρακτήρα, ενώ το Ληξούρι εξυπηρετεί τη διακίνηση επιβατών και εμπορευμάτων από Αργοστόλι. Άλλα μικρότερης σημασίας λιμάνια είναι η Πεσσάδα (ακτοπλοϊκή σύνδεση με λιμάνι Αγ. Νικολάου Ζακύνθου), η Αγ. Ευφημία (ακτοπλοϊκή σύνδεση με το Βαθύ Ιθάκης και κατ' επέκταση με τον Αστακό Αιτωλοακαρνανίας) και το Φισκάρδο (ακτοπλοϊκή σύνδεση με λιμάνι Βασιλικής και με Ιθάκη) που αποτελεί και το κυριότερο λιμάνι σκαφών αναψυχής του νομού.

Στην Ιθάκη κύριο λιμάνι είναι το Βαθύ (ακτοπλοϊκή σύνδεση με Πάτρα μέσω Σάμης και εποχιακά με Αστακό), ενώ μικρότερο λιμάνι είναι ο Πισαετός (σύνδεση με Λευκάδα και Σάμη).

Ο Νομός Ζακύνθου διαθέτει ένα βασικό λιμάνι, το οποίο εξυπηρετεί την επιβατική και εμπορευματική κίνηση με την Κυλλήνη σημειώνοντας σημαντικούς φόρτους, ενώ το λιμάνι Αγ. Νικολάου Βολιμών εξυπηρετεί την ακτοπλοϊκή σύνδεση με Κεφαλονιά (Πεσσάδα).

Εκτός από τα κύρια λιμάνια των νησιών έχουν κατασκευαστεί ή προγραμματίζονται σε επίκαιρες θέσεις μικρά λιμενικά έργα για την εξυπηρέτηση τοπικών αναγκών που αφορούν κυρίως την αλιευτική δραστηριότητα και τα σκάφη αναψυχής.

Η ιδιαίτερη σημασία του τουρισμού στην οικονομία της Περιφέρειας, σε συνδυασμό με το νησιωτικό χαρακτήρα της, έχουν ως αποτέλεσμα την αυξημένη εξάρτησή της από τις αερομεταφορές. Αεροδρόμια διαθέτουν όλες οι πρωτεύουσες των νομών, πλην της Λευκάδας που εξυπηρετείται από το αεροδρόμιο του Ακτίου.

Η διαφορά της κίνησης των αεροδρομίων μεταξύ των τριών νομών είναι πολύ μεγάλη, με την Κέρκυρα να καταλαμβάνει την πρώτη θέση με μεγάλη διαφορά, τη Ζάκυνθο τη δεύτερη και την Κεφαλονιά την τρίτη. Τα ποσοστά των δρομολογίων εξωτερικού είναι πολύ περισσότερα σε σχέση με του εσωτερικού σε όλα τα αεροδρόμια, με εξαίρεση την Κεφαλονιά. Επίσης ο αριθμός των έκτακτων δρομολογίων που αφορούν πτήσεις charters είναι εμφανώς μεγαλύτερος των τακτικών δρομολογίων και υποδηλώνει οργανωμένα τουριστικά «πακέτα».

Υπάρχουν αεροπορικές συνδέσεις όλων των νησιών με Αθήνα και της Κέρκυρας με Θεσσαλονίκη. Επίσης στα πλαίσια ενίσχυσης της συνοχής και ενδυνάμωσης της ανάπτυξης της περιφέρειας άρχισε πρόσφατα η λειτουργία των (επιδοτούμενων) γραμμών Κέρκυρα – Άκτιο – Κεφαλονιά - Ζάκυνθος και Άκτιο - Σητεία.

Η Περιφέρεια διαθέτει επίσης 4 ελικοδρόμια στα απομονωμένα λόγω γεωγραφικής θέσης νησιά της (Ερείκουσα, Οθωνοί, Παξοί και Ιθάκη).

Οι γενικοί στόχοι που τίθενται για τον τομέα των μεταφορών στα πλαίσια του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της **Περιφέρειας Ιονίων Νήσων** περιλαμβάνουν:

- Τη θαλάσσια επικοινωνία των νομών στα πλαίσια του Ιόνιου Διάπλου. Προτεινόμενοι λιμένες της σύνδεσης είναι: Κέρκυρα, Γαΐος, Βασιλική, Σάμη, Πισαετός, Ζάκυνθος.
- Την ενδοπεριφερειακή / διανομαρχιακή σύνδεση της Περιφέρειας στο πλαίσιο των συνδυασμένων μεταφορών (σύνδεση οδικού διαμήκους άξονα των μεγαλύτερων νησιών με τους λιμένες, αεροπορική διασύνδεση μεταξύ όλων των νησιών).
- Τη Διαπεριφερειακή σύνδεση της Περιφέρειας με την ηπειρωτική χώρα και τα διευρωπαϊκά δίκτυα (Εγνατία Οδός και Κάθετοι Άξονες, Δυτικός Άξονας). Η σύνδεση αυτή είναι εφικτή κυρίως με εναέριες και θαλάσσιες μεταφορές.

Πιο συγκεκριμένα προτείνονται τα ακόλουθα:

Οδικές Μεταφορές

Προτείνεται η βελτίωση των βασικών διαμήκων οδικών αξόνων των μεγαλύτερων νησιών, ως εξής:

Άξονας Β-Ν Κέρκυρας.

Ανατολικός άξονας Λευκάδας

Διαμήκης άξονας Κεφαλονιάς

Διαμήκης άξονας Ζακύνθου

Παράλληλα, συνιστώνται έργα, που αφορούν τις συνδέσεις των εσωτερικών ζωνών με τον βασικό διαμήκη οδικό άξονα των μεγαλύτερων νησιών, όπως και η κατασκευή παρακαμπτηρίων οδών ή και άλλων κυκλοφοριακών διαρρυθμίσεων στους οικισμούς που εμφανίζουν έντονα προβλήματα κορεσμού ιδίως κατά τους θερινούς μήνες.

Προτείνεται η εκπόνηση κυκλοφοριακής μελέτης σε επίπεδο νομού για τον καθορισμό του βασικού οδικού δικτύου και την βελτίωση της λειτουργικότητάς του (καθορισμός των απαιτούμενων παρακάμψεων οικισμών κλπ).

Θαλάσσιες μεταφορές

Πρώτη προτεραιότητα για την Περιφέρεια έχουν τα έργα που συμβάλλουν στην ενδοπεριφερειακή σύνδεση στο πλαίσιο του Ιόνιου Διάπλου και των συνδυασμένων μεταφορών (με βελτιώσεις των λιμανιών και του διαμήκους οδικού άξονα στο κάθε νησί), όπως και τα έργα σύνδεσης της Περιφέρειας με το διευρωπαϊκό δίκτυο της ηπειρωτικής Ελλάδας και της Ιταλίας. Τα έργα αυτά είναι υψηλής εθνικής σημασίας και ορισμένα από αυτά έχουν ενταχθεί στο Γ' ΚΠΣ και υλοποιηθεί (λιμάνι Ηγουμενίτσας σε σύνδεση με Εγνατία Οδό, λιμάνια Πάτρας- Κυλλήνης σε σύνδεση με ΠΑΘΕ - Δυτικό Άξονα, λιμάνι Κέρκυρας). Επίσης για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού προτείνεται η εκπόνηση μελέτης ανάδειξης δικτύου Μαρινών στα Ιόνια Νησιά.

Σε επίπεδο νομών προτείνονται τα εξής λιμενικά έργα:

Νομός Κέρκυρας

- ολοκλήρωση των έργων στο νέο λιμάνι της Κέρκυρας
- ολοκλήρωση του λιμανιού Ημερολιάς Κασσιόπης
- ολοκλήρωση λιμανιού Αγ. Στεφάνου Αυλιωτών (για την υποστήριξη της σύνδεσης της νήσου Κέρκυρας με τις Διαπόντιες Νήσους ιδίως κατά την θερινή περίοδο).
- βελτίωση των υφιστάμενων λιμανιών στα Διαπόντια Νησιά και κατασκευή νέου λιμανιού στους Οθωνούς.
- έργα βελτίωσης στα λιμάνια της Λευκίμμης και του Γάιου Παξών
- χωροθέτηση τουριστικών και αλιευτικών καταφυγίων σε επιλεγμένες τοποθεσίες της Κέρκυρας και των Παξών βάσει ειδικής μελέτης.

Νομός Λευκάδας

- κατασκευή του λιμένα Νότιας Λευκάδας ως κύριου λιμένα του νησιού από τον οποίο θα γίνεται η διακίνηση επιβατών και προϊόντων και οργάνωση του υφιστάμενου λιμανιού της Βασιλικής για τουριστική χρήση.
- ενίσχυση του γραφικού χαρακτήρα του υφιστάμενου λιμένα του Νυδρίου με παράλληλη ανάδειξη του τουριστικού ενδιαφέροντος της περιοχής.
- χωροθέτηση τουριστικών και αλιευτικών καταφυγίων σε επιλεγμένες περιοχές, βάσει ειδικής μελέτης.

Νομός Κεφαλονιάς

- αναβάθμιση των λιμανιών της Σάμης, του Πόρου και της Πεσάδας ενόψει του νέου ρόλου τους στην ενδοπεριφερειακή και διαπεριφερειακή σύνδεση

- αναβάθμιση του λιμένα στο Βαθύ και διαμόρφωση επιβατικού λιμένα στον Πισαετό Ιθάκης για την διασύνδεση με Κεφαλονιά
- αναβάθμιση του λιμανιού του Ληξουρίου ως βασική πύλη σύνδεσης της χερσονήσου της Παλικής με το Αργοστόλι στο πλαίσιο της ενδονομαρχιακής σύνδεσης
- ενίσχυση του γραφικού χαρακτήρα και του τουριστικού ενδιαφέροντος των λιμένων Φισκάρδου και Αγ. Ευφημίας.
- χωροθέτηση τουριστικών και αλιευτικών καταφυγίων σε επιλεγμένες τοποθεσίες της Κεφαλονιάς και της Ιθάκης βάσει ειδικής μελέτης.

Νομός Ζακύνθου

- αναβάθμιση του λιμένα του Αγ. Νικολάου ενόψει του νέου ρόλου του στα πλαίσια της ενδοπεριφερειακής σύνδεσης (με λιμάνι Πεσάδας στη Κεφαλονιά).
- διαμόρφωση τουριστικών καταφυγίων σε επιλεγμένες περιοχές βάσει ειδικότερης μελέτης.

Αεροπορικές μεταφορές

Η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται γενικά από επάρκεια στις αεροπορικές εσωτερικές και διεθνείς συνδέσεις, που θα ενισχυθεί περαιτέρω από τα προγραμματισμένα για την αναβάθμιση των αερολιμένων έργα του Υπ. Μεταφορών / ΥΠΑ.

Επιπλέον για τη βελτίωση των περιφερειακών, διανομαρχιακών και ενδονομαρχιακών συνδέσεων και την άρση της περιφερειακότητας περιοχών προτείνεται η εξέταση της σκοπιμότητας δημιουργίας νέων ελικοδρομιών (προτείνονται ενδεικτικά στη Βόρεια και Νότια Κέρκυρα, στη Νότια Λευκάδα και στη Βόρεια Κεφαλονιά).

7.2.3.2 Σύνοψη κοινοτικών στόχων – προτεινόμενες πολιτικές στις μεταφορές

Ακολουθώντας τις τάσεις που καταγράφονται σε όλη την ΕΕ, η ζήτηση υπηρεσιών μεταφοράς στην Ελλάδα αυξάνεται ταχύτατα στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, σαν αποτέλεσμα των μεταβολών στα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης. Αν και το μερίδιο συμμετοχής των λεωφορείων και πούλμαν είναι ιδιαίτερα υψηλό, όπως άλλωστε και εκείνο των θαλάσσιων μεταφορών, η αύξηση του μεταφορικού έργου εντοπίζεται κατά κύριο λόγο στις οδικές μεταφορές και στην περίπτωση των επιβατικών μεταφορών στα επιβατικά ΙΧ, που αποτελούν και τα λιγότερο φιλικά προς το περιβάλλον μεταφορικά μέσα. Λόγω των βελτιώσεων που σημειώνονται στην ποιότητα των καυσίμων, στην ενεργειακή και περιβαλλοντική απόδοση των κινητήρων και στην αναβάθμιση του οδικού δικτύου, η αύξηση αυτή δεν μεταφράζεται σε ανάλογη αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης και των αερίων εκπομπών. Παρά όμως τις αντισταθμιστικές αυτές βελτιώσεις, ο τομέας των μεταφορών φέρει το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης για μία σειρά ρύπων που επιβαρύνουν το ατμοσφαιρικό περιβάλλον, μερίδιο που αυξάνεται ταχύτερα σε σχέση με τους άλλους τομείς. Η πυκνότητα του οδικού δικτύου υπολείπεται εκείνης άλλων χωρών της ΕΕ, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τους μεγάλους

αυτοκινητοδρόμους, γεγονός που ίσως συμβάλλει στον υψηλό αριθμό θανατηφόρων ατυχημάτων στις οδικές μεταφορές σε συνδυασμό και με την οδική συμπεριφορά των Ελλήνων οδηγών.

Οι τάσεις αυτές υποδεικνύουν τις αναγκαίες κατευθύνσεις πολιτικής στον τομέα των μεταφορών, κατευθύνσεις που συμπλέουν και με το στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για αιεφόρες μεταφορές, και που συνοψίζονται στους εξής δύο άξονες προτεραιότητας:

- Ανάπτυξη και επέκταση υποδομών μαζικών μέσων μεταφοράς, με έμφαση στα συστήματα σταθερής τροχιάς (σιδηρόδρομοι, μετρό, τραμ) καθώς και αναβάθμιση του οδικού δικτύου, τόσο στα αστικά κέντρα, όσο και στην περιφέρεια, με στόχο την αντιμετώπιση των φαινομένων έντονης κυκλοφοριακής συμφόρησης και με πρωταρχική μέριμνα τη βελτίωση της οδικής ασφάλειας.
- Προώθηση εναλλακτικών καυσίμων, με βραχυπρόθεσμο στόχο την αύξηση των αεριοκίνητων αυτοκινήτων, και μεσο- μακροπρόθεσμο τη χρήση βιοκαυσίμων στο πνεύμα των σχετικών κοινοτικών οδηγιών, καθώς και την έρευνα και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον (κελλία καυσίμων, ηλεκτροκίνηση).

7.2.4 Χωρική διάσταση – Ανάλυση περιφερειακών / τοπικών ανισοτήτων

Η συνοχή που παρουσιάζει κάθε Περιφέρεια τόσο μεταξύ των νομών της, όσο και μεταξύ των υπόλοιπων Περιφερειών της χώρας, δεν μπορεί να εξεταστεί μονοδιάστατα, στην βάση περιφερειακών δεικτών. Για αυτό είναι χρήσιμη η ανάλυση των βασικών γεωμορφολογικών, δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών διαφοροποιήσεων κάθε Περιφέρειας.

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Γεωμορφολογικές ανισότητες

Η **Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας** (ΠΔΕ) χαρακτηρίζεται από μεγάλο ποσοστό ορεινών και ημιορεινών εκτάσεων. Περίπου το 45% της επιφάνειας της ΠΔΕ είναι ορεινό. Συγκριτικά, με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας το ποσοστό κάλυψης της επιφάνειας από ορεινές εκτάσεις είναι σχετικά περιορισμένο. Κατεχοχήν, ορεινός Νομός της Περιφέρειας είναι ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας. Από το σύνολο των Δήμων και Κοινοτήτων (74) που υπάρχουν στην ΠΔΕ, παραπάνω από τους μισούς (44) χαρακτηρίζονται ως ορεινές ή ημιορεινές περιοχές. Το 45,3% του πληθυσμού κατοικεί σε πεδινές περιοχές, το 36,8% σε ημιορεινές και το 17,9% σε ορεινές περιοχές. Οι ορεινές περιοχές της ΠΔΕ μειονεκτούν σε σχέση με τις πεδινές, λόγω κλίματος, γεωμορφολογίας και θέσης. Οι προοπτικές ανάπτυξης της γεωργίας είναι περιορισμένες και η οικονομία τους βασίζεται κυρίως στην κτηνοτροφία.

Δημογραφικές ανισότητες

Οι ανισότητες που δημιουργούνται στη βάση των τοπογραφικών χαρακτηριστικών διαπεριφερειακά, αλλά και ενδοπεριφερειακά, ενισχύονται και από τις άνισες δημογραφικές εξελίξεις. Άλλωστε, στην Ελλάδα είναι έκδηλη η τάση υπερσυγκέντρωσης πληθυσμού στα

αστικά κέντρα και η πληθυσμιακή ερήμωση ορεινών και αγροτικών περιοχών. Αναφορικά με την ΠΔΕ, την τελευταία δεκαετία (1991-2001), η συνολική αύξηση του πληθυσμού είναι αποτέλεσμα των νομών Αχαΐας και Ηλείας, καθώς για τον νομό Αιτωλοακαρνανίας παρατηρείται μείωση του πληθυσμού του νομού. Συνολικά σημαντική αύξηση του πληθυσμού παρουσιάζουν κυρίως οι παραθαλάσσιοι Δήμοι των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, ενώ αντίθετα, οι ορεινοί Δήμοι (κυρίως της Αιτωλοακαρνανίας) παρουσιάζουν πληθυσμιακή μείωση, αναδεικνύοντας το έλλειμμα ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της Περιφέρειας. Ο χαρακτήρας δημογραφικής εξέλιξης της Περιφέρειας προκαλεί ασυμμετρία στην χωρική κατανομή των κατοίκων με την υπερβολική για το μέγεθος της Περιφέρειας συγκέντρωση πληθυσμού στα αστικά κέντρα των νομών της.

Εισοδηματικές - Οικονομικές Ανισότητες

Αναφορικά με τις εισοδηματικές διαφορές, η Ελλάδα διαπεριφερειακά (όχι όμως και ενδοπεριφερειακά) εμφανίζει περιορισμένη και σε χαμηλότερα επίπεδα διαφοροποίηση σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες, κυρίως λόγω της ομοιογένειας του ελλαδικού χώρου. Η ΠΔΕ είναι η δεύτερη φτωχότερη Περιφέρεια της χώρας (πρώτη είναι η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης). Ο λόγος που η Δυτική Ελλάδα έχει το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι ότι παράγει από τα υψηλότερα ποσοστά γεωργικών προϊόντων στην Ελλάδα, τα οποία έχουν το χαμηλότερο ποσοστό στη σύνθεση του ΑΕΠ. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ΠΔΕ έχει έναν αρκετά υψηλό πληθυσμό σε σχέση με το μέγεθός της κάτι το οποίο μπορεί να συμβάλει στο χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, λόγω δηλαδή της πυκνοκατοίκησης. Η Περιφέρεια παρουσιάζει ενδοπεριφερειακές ανισότητες⁴³ μικρότερες των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της χώρας, χωρίς αυτό να σημαίνει μικρότερη ανάγκη περιορισμού των ανισοτήτων αυτών. Οι εισοδηματικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των Νομών δικαιολογούνται κυρίως από το υψηλότερο κ.κ.ΑΕΠ του Νομού Αχαΐας (12.439€) σε σχέση με το νομό Αιτωλοακαρνανίας και τον νομό Ηλείας (10.405€ και 8.752€ αντίστοιχα). Η αστικότητα του Νομού Αχαΐας, καθώς και η διαμόρφωση του παραγωγικού ιστού ανά νομό είναι οι κυριότερες αιτίες των εισοδηματικών διαφοροποιήσεων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Οι νομοί της Περιφέρειας που εμφανίζουν μεγαλύτερη εξάρτηση από την γεωργία (Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία), παρουσιάζουν υστέρηση στο κ.κ.ΑΕΠ σε σχέση με το αντίστοιχο κ.κ.ΑΕΠ του νομού Αχαΐας, που βασίζεται στον τομέα των υπηρεσιών.

Με βάση την διαπεριφερειακή σύγκριση των οικονομικών επιδόσεων προκύπτει ότι η Δυτική Ελλάδα αποτελεί μια εκ των Περιφερειών, που μένουν συστηματικά πίσω δημιουργώντας ένα διαρθρωτικό χάσμα με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας. Μάλιστα, το χάσμα αυτό ενισχύεται αν η διαπεριφερειακή σύγκριση επεκταθεί στο ποσοστό απασχόλησης και το ποσοστό ανεργίας.

Ανισότητες Απασχόλησης - Ανεργίας

Η χωρική διάσταση της ανεργίας σχετίζεται άμεσα με την τομεακή σύνθεση τόσο σε διαπεριφερειακό, όσο και ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Περιφέρειες-Νομοί με εξειδίκευση σε

⁴³ Οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες μετρώνται με τυπικές αποκλίσεις από το μέσο κ.κ.ΑΕΠ της περιφέρειας και της Χώρας.

τομείς με παραδοσιακά υψηλότερη ανεργία αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο ανεργίας. Η ΠΔΕ και ιδιαίτερα ο Νομός Αιτωλοακαρνανίας εμφανίζει υψηλά ποσοστά ανεργίας (12,5% και 15,4% αντίστοιχα) λόγω της υψηλής εξάρτησης από τον πρωτογενή τομέα σε συνδυασμό με ορεινό χαρακτήρα. Το πρόβλημα της ιδιαίτερα αυξημένης ανεργίας στο Νομό Αιτωλοακαρνανίας και κυρίως το γεγονός ότι οι κρίσιμες κοινωνικές ομάδες της περιοχής (γυναίκες και νέοι) πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από την ανεργία ενισχύει την ενδοπεριφερειακή ανισότητα στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, καθώς στερούνται ευκαιριών ένταξης στην αγορά εργασίας με αποτέλεσμα να εγκλωβίζονται στο κοινωνικό περιθώριο.

Περιφέρεια Πελοποννήσου

Από την ανάλυση των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών της Περιφέρειας Πελοποννήσου, αλλά και από την εμπειριστατωμένη ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κοινωνικο-οικονομικού ιστού της, σε νομαρχιακό και μικροτοπικό επίπεδο, είναι εμφανής ένας πολλαπλός αναπτυξιακός δυϊσμός της Περιφέρειας, ο οποίος εκφράζεται, αφ' ενός μέσω των διαφοροποιήσεων που υφίστανται μεταξύ των νομών, αφ' ετέρου μέσω των διαφοροποιήσεων της διάρθρωσης του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού μεταξύ των ορεινών / ημιορεινών εσωτερικών ζωνών και των αστικών και ημιαστικών κέντρων.

Διανομαρχιακές ανισότητες

Όσον αφορά στις διαφοροποιήσεις μεταξύ των νομών της Περιφέρειας, αυτές αναφέρονται τόσο στα δημογραφικά και στα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά, όσο και ως προς τη διάρθρωση της παραγωγικής δομής τους. Όλοι αυτοί οι παράγοντες (χαρακτηριστικά) προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τις ανισότητες στην Αγορά Εργασίας. Συγκεκριμένα:

Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στους Νομούς Κορινθίας και Αργολίδας είναι υψηλότερος όχι μόνον από εκείνον της Περιφέρειας, αλλά και από τον αντίστοιχο της χώρας. Οι νομοί Μεσσηνίας και Λακωνίας υπολείπονται του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού της χώρας και είναι σχεδόν στα ίδια επίπεδα με εκείνον της Περιφέρειας, ενώ στο νομό Αρκαδίας παρατηρείται πληθυσμιακή μείωση.

Ο δείκτης αστικότητας του πληθυσμού διαφοροποιείται μεταξύ των νομών, με τους νομούς Κορινθίας και Αργολίδας να υπερτερούν σε ποσοστό αστικού πληθυσμού έναντι του αγροτικού, ενώ στους υπόλοιπους νομούς υπερτερεί ο αγροτικός πληθυσμός.

Ο δείκτης γήρανσης, επίσης στους νομούς Κορινθίας και Αργολίδας είναι στα ίδια σχεδόν επίπεδα με εκείνον της χώρας και μικρότερος της Περιφέρειας, ενώ οι υπόλοιποι νομοί έχουν μεγαλύτερο δείκτη γήρανσης από το μέσο της Περιφέρειας και πολύ μεγαλύτερο από εκείνον της χώρας, με το νομό Λακωνίας να εμφανίζει τη μεγαλύτερη απόκλιση από το μέσο δείκτη γήρανσης της Περιφέρειας.

Επίσης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των νομών της Περιφέρειας (σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat) διαφοροποιείται σημαντικά, με μεγαλύτερο δείκτη στο νομό Κορινθίας, έπονται οι νομοί Αρκαδίας, Αργολίδας, Λακωνίας και Μεσσηνίας. Οι διαφοροποιήσεις είναι σημαντικές,

αφού το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του νομού Μεσσηνίας είναι μόλις το 49,6% εκείνου της Κορινθίας, το 69,8% της Αρκαδίας, το 82,7% της Αργολίδας και ίσο περίπου με της Λακωνίας.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονισθεί, αυτό που ήδη έχει αναφερθεί, όσον αφορά στην ύπαρξη υπερτοπικών παραγωγικών δραστηριοτήτων στους νομούς Κορινθίας και Αρκαδίας (διυλιστήρια και ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες της ΔΕΗ αντίστοιχα), οι οποίες μεγεθύνουν το ΑΕΠ αυτών των δύο νομών, χωρίς τις ανάλογες αναπτυξιακές επιπτώσεις στον κοινωνικο-οικονομικό ιστό τους.

Τέλος, όσον αφορά στην παραγωγική διάρθρωση των νομών της Περιφέρειας και εδώ διαπιστώνονται διαφοροποιήσεις ως προς τις εξειδικεύσεις κάθε νομού σε τομείς παραγωγής, λαμβανομένης υπόψη και της προαναφερόμενης παρατήρησης για τις υπερτοπικές παραγωγικές δραστηριότητες που λειτουργούν στους δύο νομούς. Συγκεκριμένα οι νομοί Λακωνίας και Αργολίδας εμφανίζουν μεγάλα ποσοστά συμμετοχής του πρωτογενή τομέα στο συνολικό ΑΕΠ τους, καθώς επίσης και τον τριτογενή τομέα, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά του δευτερογενή τομέα εμφανίζονται αυξημένα στους νομούς Κορινθίας και Αρκαδίας.

Ενδονομαρχιακές / Τοπικές – Γεωγραφικές και Γεωφυσικές ανισότητες

Το σημαντικότερο στοιχείο που χαρακτηρίζει τη διάρθρωση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της Περιφέρειας είναι ότι σε όλους τους νομούς της, δυναμικούς και μη, συνυπάρχουν σημαντικά τμήματα της ενδοχώρας τους και κυρίως στα ορεινά και ημιορεινά τους, όπου τα δημογραφικά και παραγωγικά τους στοιχεία εμφανίζουν συνεχώς φθίνουσα πορεία, με αποτέλεσμα την ύπαρξη περιοχών δύο ή / και τριών ταχυτήτων ανάπτυξης σε όλους τους νομούς και ως εκ τούτου σε ολόκληρη την Περιφέρεια.

Ορεινές περιοχές

Έχει ήδη αναφερθεί το μισό περίπου (50%) της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας χαρακτηρίζεται ως ορεινή, περίπου το 30% ως ημιορεινή και μόλις το 20% περίπου είναι πεδινές εκτάσεις. Από το σύνολο των Δημοτικών Διαμερισμάτων της Περιφέρειας Πελοποννήσου το 40% χωροθετούνται σε ορεινές περιοχές (357 Δ.Δ.), ο πληθυσμός των οποίων αντιπροσωπεύει το 19% περίπου του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, με αποτέλεσμα η πληθυσμιακή πυκνότητα αυτών των Δ.Δ. να φθάνει μόλις τα 15 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Σημειώνεται ότι σ' αυτές τις περιοχές παρατηρείται μείωση του πληθυσμού μεταξύ 1991 και 2001, της τάξης του 2%, με αποτέλεσμα να μειωθεί η πληθυσμιακή πυκνότητα, φθάνοντας στο 2001 στα 14 άτομα ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Πληθυσμιακή μείωση της τάξης του 4% παρατηρείται στα 353 Δημοτικά Διαμερίσματα με πληθυσμό μικρότερο των 2000 κατοίκων, τα οποία μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αγροτικά και συγκεντρώνουν το 89% του ορεινού πληθυσμού της Περιφέρειας.

Στα υπόλοιπα τέσσερα (4) ορεινά Δημοτικά Διαμερίσματα με πληθυσμό μεγαλύτερο των 2.000 κατοίκων, τα οποία συγκεντρώνουν το 11% του ορεινού πληθυσμού, παρατηρείται πληθυσμιακή αύξηση της τάξης του 20%.

Ημιορεινές περιοχές

Στις ημιορεινές περιοχές της Περιφέρειας χωροθετούνται 262 Δημοτικά Διαμερίσματα (το 29% του αριθμού των Δ.Δ. της Περιφέρειας), τα οποία συγκεντρώνουν το 30% του συνολικού πληθυσμού. Από αυτά τα 248 Δ.Δ. έχουν πληθυσμό μικρότερο των 2000 κατοίκων, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως αγροτικά Δ.Δ. και ο πληθυσμός τους αντιπροσωπεύει το 52% περίπου του ημιορεινού πληθυσμού της Περιφέρειας. Η πληθυσμιακή πυκνότητα αυτών των Δημοτικών Διαμερισμάτων φθάνει στους 24 κατοίκους ανά τετραγωνικό χλμ, παρουσιάζοντας στη δεκαετία του '90 μια πολύ μικρή πληθυσμιακή αύξηση της τάξης του 2%, ενώ τα υπόλοιπα 14 ημιορεινά Δ.Δ. με πληθυσμό μεγαλύτερο των 2000 κατοίκων παρουσιάζουν πληθυσμιακή αύξηση 9% περίπου και πυκνότητα 142 κατοίκους ανά τετρ. χλμ.

Τα Δημοτικά Διαμερίσματα των ημιορεινών περιοχών με πληθυσμό μικρότερο των 2000 κατοίκων εμφανίζουν τα αυτά δημογραφικά, παραγωγικά και εν γένει αναπτυξιακά προβλήματα με εκείνα των ορεινών περιοχών, ίσως ή σε ορισμένες ελάχιστες εξαιρέσεις μικρότερης έντασης, αξιοποιώντας σε κάποιο μικρό βαθμό τον εναλλακτικό τουρισμό κυρίως τον αγροτουρισμό. Οι περιοχές αυτές, ιδιαίτερα τα μικρού πληθυσμού Δημοτικά Διαμερίσματα, χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο των υποδομών, γεωγραφική απομόνωση από τις υπόλοιπες περιοχές και έλλειψη επαρκών συνδέσεων, χαμηλά εισοδήματα, γηρασμένο πληθυσμό, με κυριαρχία του αγροτικού τομέα, ο οποίος ιδιαίτερα σ' αυτές τις περιοχές είναι χαμηλής παραγωγικότητας με παραδοσιακές καλλιέργειες και ποιμενικές κτηνοτροφικές μονάδες.

Με δεδομένα τα παραπάνω και εάν συνεχισθεί αυτή η διαρθρωτική αναπτυξιακή ανισομέρεια θα δημιουργηθούν έντονα αναπτυξιακά και κοινωνικά προβλήματα σε όλους τους νομούς και κατ' επέκταση σε ολόκληρη την Περιφέρεια, με αποτέλεσμα την αποδιάρθρωση του κοινωνικο-οικονομικού ιστού της και την ένταση του φαινομένου που παρατηρείται σήμερα, δηλαδή την αποσπασματική και απομονωμένη οικονομική λειτουργία μεταξύ των αστικών και ημιαστικών κέντρων της Περιφέρειας, με μόνους δίαυλους οικονομικής λειτουργίας τους, τη σύνδεσή τους με την οικονομική και παραγωγική λειτουργία της Αθήνας.

Αγροτικές περιοχές

Με βάση το πληθυσμιακό κριτήριο χαρακτηρισμού των οικισμών / Δημοτικών Διαμερισμάτων τα αγροτικά Δ/Δ της Περιφέρειας ανέρχονται σε 853, ήτοι το 95% του συνολικού αριθμού των Δ/Δ, τα οποία συγκεντρώνουν το 51% του συνολικού πληθυσμού. Από αυτά τα Δ/Δ τα 353 είναι ορεινά και τα 248 ημιορεινά. Τα υπόλοιπα 252 είναι πεδινά και συγκεντρώνουν το 19% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας. Αυτά τα Δημοτικά Διαμερίσματα (Αγροτικά πεδινά) παρουσιάζουν πληθυσμιακή μείωση μεταξύ 1991 και 2001 κατά 0,7% όταν ο συνολικός πληθυσμός της Περιφέρειας αυξάνεται κατά 5,14% και ο πληθυσμός που κατοικεί στις πεδινές περιοχές παρουσιάζει αύξηση κατά 8%. Κύρια δραστηριότητα των κατοίκων των περιοχών αυτών είναι ο γεωργικός τομέας με εναλλακτικές συμπληρωματικές δραστηριότητες στις παραθαλάσσιες περιοχές τον τουρισμό, ενώ σε μεγάλο βαθμό εμφανίζουν παρόμοια χαρακτηριστικά με εκείνο των ορεινών και ημιορεινών αγροτικών Δημοτικών Διαμερισμάτων (δυσμενέστερη δημογραφική σύνθεση, χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, χαμηλότερο επίπεδο αξιοποίησης νέων τεχνολογιών και έλλειψη κοινωνικών υποδομών), ενώ παράλληλα διαπιστώνονται ελλείψεις σε βασικές υποδομές (περιβάλλον – μεταφορές).

Αστικά Κέντρα

Η Περιφέρεια δεν διαθέτει καμία ουσιαστικά μεγάλη πόλη σύμφωνα με τον ορισμό που χρησιμοποιεί η Ε.Ε (πληθυσμός άνω των 250.000 κατοίκων), αντίθετα υπάρχουν πόλεις κυρίως πρωτεύουσες νομών που συγκεντρώνουν μεγάλα πληθυσμιακά τμήματα της Περιφέρειας και ιδιαίτερα κάθε νομού, ενώ συγκεντρώνουν ένα ακόμη μεγαλύτερο μέρος των διοικητικών, οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων και λειτουργιών. Υπ' αυτή την έννοια υφίστανται επτά (7) πόλεις που λειτουργούν ως αστικά κέντρα (Καλαμάτα, Κόρινθος, Τρίπολη, Άργος, Σπάρτη, Ναύπλιο, Λουτράκι). Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Πελοποννήσου που κατοικεί σ' αυτές τις πόλεις καταλαμβάνει το 32% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, με κυρίαρχο το αστικό κέντρο της Καλαμάτας.

Οι παραπάνω αναφερόμενες ως αστικά κέντρα, πόλεις της Περιφέρειας, υπό διαφορετική κλίμακα και ένταση λειτουργούν ενίοτε ως πυρήνες της ανάπτυξης μιας ευρύτερης περιοχής, ενίοτε ως δέκτες όλης της οικονομικής δραστηριότητας της ευρύτερης περιοχής ή / και του νομού. Η δεύτερη περίπτωση, η οποία είναι η πλέον συνήθης, έχει ως αποτέλεσμα τη διαχρονική απερήμωση της ευρύτερης περιοχής ή / και των πλέον απομακρυσμένων και μειονεκτικών περιοχών της Περιφέρειας. Παράλληλα όμως η υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων και πληθυσμού σ' αυτού του τύπου αστικά κέντρα, χωρίς την ανάλογη θεσμική και λειτουργική υποδομή δημιουργεί κάποια κοινά αλλά πολύπλοκα προβλήματα που παρατηρούνται και στα κέντρα άλλων ευρωπαϊκών πόλεων, έστω και υπό διαφορετική κλίμακα. Τυπικά γνωρίσματα των προβλημάτων αυτών είναι η σταδιακή απομάκρυνση του γηγενούς πληθυσμού και η γήρανσή του, η παρουσία / συγκέντρωση ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, η παρουσία, συχνά, οχλουσών χρήσεων γης, η μειωμένη οικονομική δραστηριότητα, η επιβάρυνση της ποιότητας ζωής και εργασίας, η κυκλοφοριακή συμφόρηση και η έλλειψη επαρκών χώρων στάθμευσης. Όλα αυτά, ή μέρος αυτών των προβλημάτων, λειτουργούν ανασταλτικά για την αποτελεσματική λειτουργία ολόκληρης της πόλης ως κέντρο οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα αντί για πόλος ανάπτυξης να λειτουργεί ως κέντρο χαμηλής παραγωγικότητας και συγκέντρωσης αντιπαραγωγικών δραστηριοτήτων.

Ως εκ τούτου για την αξιοποίηση των αστικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία της Περιφέρειας, απαιτείται ο σαφής προσδιορισμός του αναπτυξιακού τους ρόλου, η ενίσχυση των επιχειρηματικών και των αναπτυξιακών υποδομών τους, καθώς και η ενίσχυση των αστικών υπερδομών και υποδομών που αφορούν την επισήμανση της ταυτότητας της πόλης, την ποιότητα κατοικίας, την προστασία και την αναβάθμιση του περιβάλλοντος, την κυκλοφορία και την στάθμευση των οχημάτων, την ανάπλαση και ανάδειξη αστικών περιοχών, ιστορικών κέντρων κ.λπ., τις υπηρεσίες εκπαίδευσης – υγείας – πρόνοιας, την προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης.

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (ΠΙΝ) διακρίνονται ως ειδικές κατηγορίες του χώρου: ο αστικός χώρος, η παράκτια ζώνη, η ενδοχώρα των νησιών και τα Μικρά Νησιά. Ειδικότερα:

Αστικές περιοχές

Στα Ιόνια Νησιά, όπως και στις περισσότερες νησιωτικές περιοχές που ταυτόχρονα διακρίνονται για την τουριστική τους ανάπτυξη, το αστικό φαινόμενο μπορεί να εκληφθεί σε δύο διαστάσεις:

- στα μεγαλύτερα οικιστικά κέντρα στα οποία συγκαταλέγονται οι πρωτεύουσες Περιφερειών και νομών, στα οποία προστίθενται μικρότερου μεγέθους κέντρα και όλα μαζί συγκροτούν τον καθεαυτό αστικό χώρο,
- στα τουριστικά κέντρα που συνιστούν μια ιδιόμορφη προέκταση του αστικού φαινομένου, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, με κυριότερο από αυτά τη μεγάλη απόκλιση στην εποχικότητα του εξυπηρετούμενου πληθυσμού (μόνιμοι κάτοικοι – επισκέπτες παραθεριστές).

Στην πρώτη κατηγορία ταξινομούνται οι 4 πρωτεύουσες νομών (Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Αργοστόλι και Λευκάδα) που συγκεντρώνουν το ένα τέταρτο του συνολικού πληθυσμού (26,3% και 55.196 κάτοικοι), ποσοστό που ανέρχεται στο 36,5% (76.452 κατ.) όταν συνυπολογίζονται άλλα 3 μικρότερα αστικά κέντρα. Η προβολή των πληθυσμιακών μεταβολών της δεκαετίας 1991-2001 (+7,5%), στην τρέχουσα δεκαετία τεκμηριώνει γενικά την ενίσχυση των τάσεων αστικοποίησης, η οποία πέραν από τα προάστια, ακολουθεί πλέον τους κύριους οδικούς άξονες εξόδου από τις πόλεις, αλλοιώνοντας περιβάλλον και τοπίο.

Στον παράκτιο χώρο (χωρίς τον συνυπολογισμό των 4 πρωτευουσών και των ημι-αστικών περιοχών) συγκεντρώνεται περί το 9% (20.000 μόνιμοι κάτοικοι) του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, με μια ισχυρή τάση πληθυσμιακής ενίσχυσης (+10% μεταξύ 1991-2001). Κατά τη θερινή περίοδο ο πληθυσμός αυτός πολλαπλασιάζεται λόγω των πολλών ντόπιων παραθεριστών, αλλά και των ξένων επισκεπτών. Ο δυναμισμός του ανθρώπινου δυναμικού που κατοικεί στις περιοχές αυτές αποτυπώνεται εν μέρει με βάση την ηλικιακή του σύνθεση: στις περιοχές αυτές το ποσοστό του μόνιμου πληθυσμού από 0-14 ετών (παιδικός) και από 15-64 ετών (παραγωγικός) υπερβαίνει το μέσο όρο της Περιφέρειας: 15,9% και 66,9% για τις καθαρά αστικές και 16,3% και 66,1% για τις αστικές-τουριστικές περιοχές. Η δε πληθυσμιακή πυκνότητα διαμορφώνεται στους 695 κατ. ανά τ.χλμ., όταν ο μ.ό. της Περιφέρειας είναι 91.

Περιοχές Ορεινές - αγροτικές

Οι «εσωτερικές» περιοχές (ενδοχώρα) αποτελούν την πίσω όψη της τουριστικής και αστικής παραλιακής ζώνης και χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ή μικρότερη απόσταση όσον αφορά το επίπεδο ανάπτυξης τους και με ισχυρή εξάρτηση από την εσωτερική μορφολογία, η οποία διαμορφώνει το βαθμό μειονεκτικότητας και τα χαρακτηριστικά της απομόνωσης σε αρκετές περιπτώσεις. Οι πρωτογενείς δραστηριότητες έχουν από σημαντική έως κυρίαρχη παρουσία, ενώ ένα δίκτυο οικισμών με κεφαλοχώρια και σημαντικά παραδοσιακά στοιχεία συνθέτουν τον οικιστικό ιστό των περιοχών αυτών. Εδώ κατοικεί το 50% περίπου⁴⁴ του συνολικού

⁴⁴ Με βάση την ΕΣΥΕ (2001) ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 63,5%. Αν εξαιρεθούν οι καθαρά τουριστικές περιοχές και τα Μικρά νησιά που αντιμετωπίζονται σε άλλες ενότητες, απομένει περίπου 50,0%

πληθυσμού της ΠΙΝ. Τα δυναμικότερα τμήματα του πληθυσμού (παιδικός και παραγωγικός) εμφανίζονται σχετικά εξασθενημένα, ενώ σχετικά ενισχυμένος εμφανίζεται ο γεροντικός πληθυσμός (22,8% έναντι 20,4% για την Περιφέρεια συνολικά). Η πυκνότητα του αγροτικού πληθυσμού υπολογίζεται γενικά στους 60,6 κατ. ανά τ.χλμ.

Οι περιοχές αυτές της Περιφέρειας διαθέτουν ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως το αξιολογικό φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, την ποικιλία του τοπίου, την μακρόχρονη αγροτική παράδοση και την παράδοση στην παραγωγή οικοτεχνικών προϊόντων, καθώς και την ύπαρξη ορισμένων παραδοσιακών προϊόντων που ξεχωρίζουν⁴⁵. Εντούτοις, αντιμετωπίζουν τα προβλήματα και τις αντίστοιχες τάσεις που εντοπίζονται γενικά στον ελληνικό αγροτικό χώρο (πληθυσμιακή αποψίλωση, χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δυσκολίες στην προσπελασιμότητα, ελλείψεις σε υποδομές, κλπ).⁴⁶

Μια υποκατηγορία της ενδοχώρας, κυρίως στα πεδινά, είναι αυτή που γειτνιάζει με την παράκτια ζώνη, ενώ μια δεύτερη προσδιορίζεται από το μεγάλο υψόμετρο, που καθορίζει την ένταση της προβληματικότητας και απομόνωσή της. Ειδικότερα:

α. Ορεινές περιοχές

Ο ορεινός χώρος καλύπτει το 24-28% της συνολικής έκτασης της ΠΙΝ και μαζί με τον χαρακτηριζόμενο ως ημι-ορεινό φθάνουν το 65%. Η Κεφαλληνία και η Ζάκυνθος έχουν εκτεταμένες ζώνες ημιορεινών εκτάσεων, ενώ τη μεγαλύτερη αναλογία ορεινών ζωνών έχει η Λευκάδα (62,25%). Στον ορεινό χώρο κατοικεί το 22,4% του πληθυσμού της Περιφέρειας (46.864 κάτ.), ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα υπολογίζεται σε 30 κατ. ανά τχλμ, και είναι η μισή αν ληφθεί υπόψη ο συνολικός αγροτικός χώρος. Στις περιοχές αυτές γενικά συντελούνται δύο διαδικασίες, αντιφατικές μεταξύ τους: πληθυσμιακή και παραγωγική αποψίλωση περιοχών από τη μια, παράλληλα με τάσεις συγκράτησης σε άλλες περιοχές, λόγω της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης και της αντοχής ορισμένων παραδοσιακών προτύπων.

β. Αγροτικές περιοχές

Στην κατηγορία αυτή κατατάσσονται οι πεδινές περιοχές της ενδοχώρας, που αθροίζουν το 35% περίπου του συνολικού χώρου της Περιφέρειας και που σε ορισμένες περιπτώσεις καλύπτουν και τμήματα της παράκτιας (μη τουριστικά αναπτυγμένης) ζώνης. Οι περιοχές

⁴⁵ Η οικονομία τους στηρίζεται κυρίως στην αγροτική δραστηριότητα και σε μικρότερο βαθμό στη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων και την αλιεία, ενώ το εισόδημα των κατοίκων τους συμπληρώνεται και από την ενασχόλησή τους με τον τουρισμό στις παράκτιες περιοχές. Ο τουρισμός στην ενδοχώρα των νησιών παραμένει περιορισμένος και εγκλωβισμένος στην ισχύ του παραθαλάσσιου τουρισμού.

⁴⁶ Καταρχήν εμφανίζουν διαχρονική μείωση του πληθυσμού τους και χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα, που αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στη μετανάστευση των κατοίκων είτε για σπουδές είτε για επαγγελματικούς λόγους, με αποτέλεσμα ο εναπομείνων πληθυσμός να εμφανίζεται γερασμένος και με μικρές «αναγεννητικές δυνάμεις». Επίσης, το επίπεδο εκπαίδευσης είναι σχετικά χαμηλό, με αρκετά σημαντική συγκέντρωση στην κατηγορία των αποφοίτων στοιχειώδους εκπαίδευσης. Όσον αφορά τις συνθήκες προσπελασιμότητας οι χρονοαποστάσεις σε αρκετές περιπτώσεις είναι αρκετά μεγάλες, με συνέπεια την απομόνωση των ορεινών, κυρίως, οικισμών. Σημαντικά είναι και τα προβλήματα ποιότητας και επάρκειας των λοιπών υποδομών και υπηρεσιών που χαρακτηρίζουν το επίπεδο διαβίωσης. Τέλος, το αξιολογικό φυσικό περιβάλλον πολλών από τις προαναφερθείσες περιοχές απειλείται από ανθρωπογενείς παρεμβάσεις.

αυτές επικεντρώνονται στη βορειοδυτική, τη κεντρική και τη νότια Κέρκυρα, που διαθέτει και τα μεγαλύτερα τμήματα, στην ανατολική Ζάκυνθο και σε ορισμένες παραθαλάσσιες περιοχές της ανατολικής Λευκάδας, ενώ η Κεφαλληνία είναι πολύ φτωχή σε πεδινές εκτάσεις. Η πληθυσμιακή πυκνότητα στις περιοχές αυτές είναι αυξημένη σε σχέση με τις ορεινές και υπολογίζεται στους 183 κατ. ανά τ.χλμ. Αυτό οφείλεται κυρίως στη γειννίασή τους με τα αστικά και τουριστικά κέντρα, που τους επιτρέπει να συγκρατούν εν μέρει ένα πληθυσμιακό δυναμικό, το οποίο βρίσκει συμπληρωματική απασχόληση στα παραπάνω κέντρα, συνδυάζοντας την πρωτογενή δραστηριότητα κατά τη χειμερινή, με την τουριστική κ.ά. δραστηριοποίηση κατά τη θερινή περίοδο.

Μικρά Νησιά

Στην ΠΙΝ, τα Μικρά νησιά (με κατοίκηση) είναι εννέα και από αυτά, τα τρία μεγαλύτερα (Ιθάκη, Παξοί, Μεγανήσι) αποτελούν Δήμους και τα πέντε μικρότερα (πλην Στροφάδων) έχουν παραμείνει κοινότητες. Τα περισσότερα από αυτά εξαρτώνται άμεσα και πολύπλευρα από τα γειτονικά μεγάλα νησιά των Νομών στους οποίους υπάγονται. Και στην περίπτωση των Μικρών Νησιών του Ιονίου υπάρχουν υπο-κατηγορίες ανάλογα με το μέγεθος ή τη γεωγραφική τους θέση. Έτσι:

α. με βάση το μέγεθος και τον πληθυσμό, διακρίνονται 2 ομάδες:

- τα μεγάλα Μικρά Νησιά (Παξοί, Ιθάκη, Μεγανήσι) και
- τα μικρότερα Μικρά Νησιά (Διαπόντια, Καστός, Κάλαμος, Στροφάδες).

β. με βάση τη γεωγραφική θέση και τη διασπορά τους, διακρίνονται επίσης 2 ομάδες:

- τα βόρεια Μικρά Νησιά (Διαπόντια και Παξοί) και
- τα νότια Μικρά Νησιά (Μεγανήσι, Καστός, Κάλαμος, Ιθάκη, Στροφάδες)

Στα νησιά αυτά, η κατάσταση είναι διπλά δυσμενής, διότι έχουν να αντιμετωπίσουν το καθεστώς της απομόνωσης και επιπλέον τις συνθήκες της περιφερειακότητας, σε συνδυασμό με την πολύ μικρή κλίμακα του χώρου και τους ελάχιστους μόνιμους κατοίκους τους (4% περίπου του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας)⁴⁷. Στη διάρκεια του χρόνου, οι δυσκολίες στη διαβίωση οδήγησαν στη μετανάστευση (εσωτερική και εξωτερική) των νεότερων γενιών κάθε εποχής, η οποία έφερε σταδιακά και την παρακμή των νησιών. Τις τελευταίες δεκαετίες άρχισε να συντελείται σημαντική πρόοδος στην υποδομή των νησιών (ρεύμα, δρόμοι, τηλέφωνο, καλύτερη συγκοινωνία). Παρ' όλα αυτά, το μεταναστευτικό κύμα σε συνδυασμό με τις ελάχιστες δυνατότητες εργασίας, ιδιαίτερα για τους νέους, κατέστησε σχεδόν μη αναστρέψιμη την πληθυσμιακή συρρίκνωση και παράλληλα τη σημαντική γήρανση του εναπομένου πληθυσμού. Έτσι, η δραστηριότητα και η πληθυσμιακή παρουσία στις περιοχές αυτές χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα που οφείλεται στην παρουσία του τουρισμού που τονώνει το παραγωγικό τους δυναμικό, κυρίως των μεγαλύτερων νησιών.

⁴⁷ Χωροταξικό Σχέδιο Π.Ι.Ν. - ΧΩΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ

8. ΕΚΤΙΜΗΣΗ, ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

8.1 Εισαγωγή στην εκτίμηση, αξιολόγηση και αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προγράμματος

Μέχρι το σημείο αυτό, η μελέτη έχει αναλύσει τις δύο βασικές συνιστώσες που οριοθετούν το υπόστρωμα, τη βάση του αντικειμένου της:

- την περιγραφή του προγράμματος, δηλαδή τον αναλυτικό προγραμματισμό των έργων και δράσεων που σχεδιάζονται στο πλαίσιο του ΕΠ και κυρίως τους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα των παρεμβάσεων
- την περιγραφή της σημερινής κατάστασης του περιβάλλοντος, κατά την οποία διαγνώστηκαν τα επίπεδα των περιβαλλοντικών παραμέτρων και εντοπίστηκαν τα ευαίσθητα και μη σημεία.

8.2 Μεθοδολογία εκτίμησης, αξιολόγησης και αντιμετώπισης των επιπτώσεων

Η διερεύνηση και επιλογή ή σύνθεση της κατάλληλης μεθόδου εκτίμησης των επιπτώσεων ενός προγράμματος αποτελεί καταλυτικό στοιχείο για την επίτευξη του σκοπού της ΣΜΠΕ. Το γεγονός αυτό αναγνωρίστηκε από τα αρχικά στάδια εκπόνησης της παρούσας μελέτης και οδήγησε την ομάδα μελέτης στο συμπέρασμα ότι η μεθοδολογική προσέγγιση που θα χρησιμοποιηθεί, θα πρέπει να είναι προϊόν μιας σφαιρικής και σε βάθος ανάλυσης των εξελίξεων στο σχετικό τομέα ώστε να επιλεγούν τα καλύτερα στοιχεία από τις επικρατούσες προσεγγίσεις. Οι συνοπτικές διαπιστώσεις από την ανάλυση αυτή και οι τελικές επιλογές ως προς τα μεθοδολογικά ζητήματα παρουσιάζονται στις επόμενες παραγράφους.

Η Στρατηγική Εκτίμηση Επιπτώσεων (ΣΠΕ) αποτελεί ένα σχετικά νέο αντικείμενο μελέτης. Το γεγονός αυτό, αλλά κυρίως το μεγάλο εύρος διαφοροποίησης, τόσο ως προς το περιεχόμενο όσο και ως προς το επίπεδο σχεδιασμού, που παρουσιάζεται στα σχέδια και προγράμματα που υπόκεινται σε ΣΠΕ, έχουν καταστήσει ανέφικτη την παγίωση βέλτιστων μεθόδων για τη διερεύνηση του αντικειμένου. Αντίθετα, η πρακτική που ακολουθείται στις περισσότερες ΣΜΠΕ που έχουν εκπονηθεί σε Κράτη – Μέλη, είναι η αναζήτηση των κάθε φορά καταλληλότερων μεθόδων εκτίμησης, ανάλογα με

- το περιεχόμενο και τον τομεακό προσανατολισμό του προγράμματος,
- το επίπεδο ποσοτικοποίησης που έχει ενσωματωθεί στην γνώση για την υφιστάμενη κατάσταση του περιβάλλοντος, αλλά κυρίως

- το επίπεδο ωριμότητας στο οποίο έχει φθάσει η εκπόνηση του προγράμματος πριν την έναρξη διενέργειας της ΣΠΕ.

Η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας (τόσο των συγγραμμάτων που προσφέρουν κατευθύνσεις και οδηγίες για την εκπόνηση ΣΜΠΕ όσο και των σχετικών μελετών που έχουν προετοιμαστεί για σχέδια ή προγράμματα σε κράτη – μέλη), δείχνει ότι:

- Στις ΣΜΠΕ μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές μέθοδοι εκτίμησης, ενώ συχνότερος είναι ο συνδυασμός τους.
- Δεν εμφανίζεται προτίμηση σε συγκεκριμένες μεθόδους. Αντίθετα, τα συγγράμματα κατευθύνσεων και οδηγιών περιγράφουν σημαντικό εύρος μεθόδων, ενώ οι μελέτες επιλέγουν ή συνθέτουν την κάθε φορά κατάλληλη προσέγγιση.
- Βασική προϋπόθεση για την αξιοποίηση ποσοτικών μεθόδων είναι η ωριμότητα του προγράμματος, κυρίως στο επίπεδο της κατανομής πόρων και αυτό των χαρακτηριστικών των έργων και δράσεων που συναποτελούν το πρόγραμμα. Παράλληλα, προαπαιτούνται ποσοτικές καταγραφές των κυριότερων στοιχείων της τρέχουσας περιβαλλοντικής κατάστασης. Όταν μια εκ των δύο αυτών προϋποθέσεων δεν ικανοποιείται, επιλέγονται ποιοτικές φύσης μέθοδοι.

Μια οριοθέτηση της έννοιας των ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων ίσως είναι χρήσιμη για τη διασαφήνιση των συγκεκριμένων όρων:

- Στις ποσοτικές μεθόδους, τα ζητήματα εκτίμησης των επιπτώσεων τίθενται συνήθως με τη μορφή «Πόσο θα αλλάξει η περιβαλλοντική παράμετρος x από την υλοποίηση του μέρους του προγράμματος y ;». Μέσω σύνθετων υπολογιστικών εργαλείων, στα οποία έχει ενσωματωθεί σημαντικός αριθμός παραδοχών, αναζητούνται απαντήσεις στα ερωτήματα της μορφής αυτής, υπό τη βασική προϋπόθεση ότι για την περιβαλλοντική παράμετρο x (π.χ. συγκεντρώσεις ανεπιθύμητων ουσιών στα νερά, αριθμοί και πληθυσμοί ειδών που συνθέτουν τη βιοποικιλότητα, συγκεντρώσεις ατμοσφαιρικών ρύπων), υπάρχουν διαθέσιμα ποσοτικά δεδομένα. Παράλληλα, μια ακόμη βασικότερη προϋπόθεση που πρέπει να συντρέχει για να είναι δυνατή η εξαγωγή ποσοτικής απάντησης είναι η συγκεκριμενοποίηση του μέρους του προγράμματος y , δηλαδή τα χαρακτηριστικά των έργων και δράσεων και η κατανομή των πόρων.

Όπως γίνεται εμφανές, οι ποσοτικές μέθοδοι προσομοιάζουν ιδιαίτερα στην προσέγγιση των ΜΠΕ, με τη διαφορά ότι αυτή τη φορά η αιτία των αλλαγών δεν εντοπίζεται σε ένα μεμονωμένο έργο αλλά σε οργανωμένα σύνολα έργων και δράσεων.

- Στις ποιοτικές μεθόδους δεν χρησιμοποιούνται υπολογιστικά εργαλεία, αλλά υποκειμενικές εκτιμήσεις για τις ενδεχόμενες μεταβολές. Η εγκυρότητα των εκτιμήσεων διασφαλίζεται με τη διεξοδική τους τεκμηρίωση, αλλά και το βάθος ανάλυσης στο οποίο προχωρούν. Ειδικότερα, ως προς το τελευταίο ζήτημα, η αντιδιαστολή γενικεύσεων του τύπου «δεν μεταβάλλεται η βιοποικιλότητα» και εξειδικεύσεων που εξετάζουν μία προς μία την κατάσταση των παραγόντων που είναι καθοριστικοί για την βιοποικιλότητα και εκτιμούν τη φύση και την έκταση των μεταβολών που ενδέχεται να επέλθουν στους

παράγοντες αυτούς από την υλοποίηση κάθε μέρους του προγράμματος, καθιστά προφανές ότι το βάθος ανάλυσης είναι απαραίτητο στοιχείο διασφάλισης της εγκυρότητας.

Οι ποιοτικές μέθοδοι επιλέγονται όταν η τρέχουσα περιβαλλοντική κατάσταση είναι γνωστή με περιγραφικούς όρους αλλά χωρίς ποσοτικές καταγραφές. Επίσης αξιοποιούνται όταν το επίπεδο ωριμότητας της εκπόνησης του προγράμματος δεν έχει φθάσει στον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών μεγεθών σε επίπεδο έργων και δράσεων. Στο στάδιο αυτό, στο οποίο είναι γνωστά μόνο τα είδη των έργων και δράσεων που είναι αναγκαία για την επίτευξη των προγραμματικών στόχων και η κατ' αρχήν κατανομή των πόρων, είναι αδύνατη μεν η ποσοτική εκτίμηση των περιβαλλοντικών μεταβολών αλλά είναι εφικτός ο προσδιορισμός μιας σειράς ιδιοτήτων των μεταβολών αυτών όπως η κατεύθυνση (θετική ή αρνητική), ή έκταση και η ένταση (συνήθως με αξιολογικούς όρους τάξης μεγέθους), η δυνατότητα πρόληψης ή αναστροφής κ.ά.

Με βάση τα πιο πάνω συμπεράσματα και λαμβάνοντας υπόψη ότι:

- ενώ για αρκετές παραμέτρους της σημερινής περιβαλλοντικής κατάστασης έχει επιτευχθεί λεπτομερής βαθμός ποσοτικοποίησης, για άλλες, εξίσου σημαντικές, περιβαλλοντικές παραμέτρους το επίπεδό τους είναι γνωστό κυρίως με περιγραφικούς όρους,
- παράλληλα, το τρέχον στάδιο εκπόνησης του προγράμματος κινείται στο επίπεδο διατύπωσης των ειδικών στόχων, της εξειδίκευσης των στόχων σε άξονες προτεραιότητας, της επιλογής του είδους και πλήθους των παρεμβάσεων που χρειάζονται για την επίτευξη των στόχων και των αναμενόμενων αποτελεσμάτων από τις παρεμβάσεις αυτές, χωρίς εξειδίκευση των χαρακτηριστικών μεγεθών των παρεμβάσεων,

η ομάδα μελέτης κατέληξε στο συμπέρασμα ότι μια ποιοτικής φύσης αλλά λεπτομερούς ανάλυσης μέθοδος είναι η προσφορότερη για την εκτίμηση των επιπτώσεων του ΕΠ Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Ιονίων Νήσων.

Ακολουθώντας το παράδειγμα πολλών πρόσφατων ΣΜΠΕ που εκπονήθηκαν σε κράτη – μέλη της ΕΕ και δημοσιεύονται ως μελέτες περίπτωσης στη σχετική ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η ομάδα μελέτης κατέληξε ότι η προσφορότερη προσέγγιση του μεθοδολογικού ζητήματος δεν είναι η μηχανιστική εφαρμογή κάποιας από τις γνωστές μεθόδους (π.χ. ανάλυση πίεσης – κατάσταση - απόκρισης, υπολογισμοί συντελεστών ευαισθησίας, πίνακες ελέγχου κ.ά.) αλλά η σύνθεση μιας υβριδικής μεθόδου η οποία:

- αφ' ενός θα χαρακτηρίζεται από το *μέγιστο βαθμό αναλυτικότητας που επιτρέπει το στρατηγικό επίπεδο*, ώστε να εντοπισθεί κάθε πιθανό ζήτημα μείζονος περιβαλλοντικής σημασίας, ακόμη και αν για ορισμένα ζητήματα η προσέγγιση αυτή ενδέχεται να καταλήγει σε υπερβολικά λεπτομερή ανάλυση,

- αφ' ετέρου να αντισταθμίζει το έλλειμμα εφικτότητας των αριθμητικών εκτιμήσεων με ποιοτικής φύσης μεν, αλλά λεπτομερούς χαρακτήρα εκτιμήσεις για τις ιδιότητες των επιπτώσεων.

Στη βάση αυτού του σκεπτικού, συντέθηκε μια μεθοδολογία δύο σταδίων. Συνοπτικά:

- Στο πρώτο στάδιο προσδιορίζεται η πιθανότητα να επηρεαστεί κάποια περιβαλλοντική παράμετρος ή δείκτης από μια ή περισσότερες δράσεις του ΕΠ.
- Στο δεύτερο στάδιο, για τις μεταβολές που εκτιμήθηκαν ως πιθανές, εκτιμώνται τα χαρακτηριστικά των αλλαγών π.χ. η θετική ή αρνητική κατεύθυνση της αλλαγής, η μονιμότητα ή ο περιορισμένος χρόνος παραμονής της κ.ά. Κατόπιν, διεξάγεται η αξιολόγηση των χαρακτηριστικών και διαπιστώνεται η αναγκαιότητα ή μη της λήψης μέτρων αντιμετώπισης.

Η λεπτομερής περιγραφή της μεθοδολογίας κάθε σταδίου, μαζί με το σκεπτικό από το οποίο εκπορεύτηκε παρουσιάζεται στις δύο επόμενες ενότητες.

8.2.1 Μεθοδολογία του σταδίου προσδιορισμού των περιβαλλοντικών μεταβολών

Για τον προσδιορισμό των επιπτώσεων, δηλαδή τον εντοπισμό των περιβαλλοντικών συνιστωσών που ενδέχεται να μεταβληθούν λόγω της υλοποίησης του ΠΕΠ, συντέθηκε μια μεθοδολογία υβριδικού τύπου ως εξής:

1. Από τις διαδεδομένες μεθόδους, επιλέχθηκε η **μέθοδος των κρίσιμων ερωτήσεων**, η οποία μεταξύ άλλων συστήνεται και στο «Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013» του Greening Regional Development Programmes Network.
2. Ο **τύπος των κρίσιμων ερωτήσεων** επελέγη ώστε να κατευθύνεται προς τις περιβαλλοντικές παραμέτρους, αντί της εναλλακτικής κατεύθυνσης προς τα έργα και δράσεις του προγράμματος. Δηλαδή επελέγη ο τύπος «η υλοποίηση του [μέρους του προγράμματος x] θα μεταβάλλει την [περιβαλλοντική συνιστώσα y];», ώστε η ανάλυση να εστιάζει απ' ευθείας στα συστατικά του περιβάλλοντος, αντί του τύπου «πως θα μεταβάλλει η υλοποίηση του [έργου ή δράσης x] το περιβάλλον;». Το κύριο κριτήριο που οδήγησε στην επιλογή αυτή, της κατεύθυνσης των ερωτήσεων προς τις περιβαλλοντικές παραμέτρους, είναι η διασφάλιση που επιτυγχάνεται ως προς το σφαιρικό, στρατηγικό χαρακτήρα της εκτίμησης, αφού μπορούν να συνεκτιμηθούν όλες οι επιδράσεις των μερών του προγράμματος και να εξαχθεί η συνισταμένη μεταβολή
3. Το ουσιαστικό ζήτημα που ανακύπτει με βάση αυτή την προσέγγιση είναι να συγκεκριμενοποιηθεί η **έννοια των περιβαλλοντικών συνιστωσών**. Για γενική προσέγγιση ανά κατηγορία, του τύπου «βιοποικιλότητα», «αέρας» κ.λ.π., κρίθηκε ότι θα καθιστούσε την ανάλυση πολύ αφηρημένη. Έτσι, η ομάδα μελέτης κατέληξε στο να αναζητήσει τα χαρακτηριστικά μεγέθη ή δείκτες για κάθε περιβαλλοντική συνιστώσα και να κατευθύνει τις κρίσιμες ερωτήσεις προς τα μεγέθη ή τους δείκτες αυτούς. Μετά από

εκτενή βιβλιογραφική έρευνα, συντέθηκε μια «υβριδική» σειρά δεικτών και χαρακτηριστικών μεγεθών που προέρχεται από

- τους **δείκτες αειφορίας** που χρησιμοποιήθηκαν στην Έκθεση Δεικτών Αειφορίας του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης με τίτλο «Περιβαλλοντικά Σήματα», η οποία διαβιβάστηκε το 2003 στην European Environmental Agency και χρησιμοποιείται έκτοτε ως πηγή άντλησης των τιμών για τους δείκτες αειφορίας στην Ελλάδα,
- **χαρακτηριστικά μεγέθη** των περιβαλλοντικών συνιστωσών που δεν καλύπτονται στην παραπάνω έκθεση.

4. Το επόμενο ουσιαστικό ζήτημα που είναι καθοριστικό για τη διαμόρφωση της μεθοδολογίας αφορά στο **επίπεδο ομαδοποίησης των δράσεων** που θα έπρεπε να εξετασθεί ώστε να εξασφαλισθεί ισορροπία μεταξύ σφαιρικότητας και αναλυτικότητας στην εκτίμηση. Η ομάδα μελέτης κατέληξε στα συμπεράσματα ότι:

- μια εξέταση σε επίπεδο μεμονωμένης δράσης ή έργου, παρότι θα εξασφάλιζε επαρκές επίπεδο αναλυτικότητας, θα υστερούσε σημαντικά σε ικανότητα διάγνωσης των συνεργιστικών και αθροιστικών επιπτώσεων, αλλά και των επιπτώσεων στρατηγικού επιπέδου, δηλαδή των τάσεων και των δευτερογενών μεταβολών που θα επέφεραν τα οργανωμένα σύνολα των έργων,
- αντίθετα η εξέταση σε επίπεδο είτε ολόκληρου του προγράμματος είτε ομοειδών ομάδων αξόνων που αναφέρονται στην επίτευξη καθενός από τους ειδικούς στόχους, θα κάλυπτε το ζήτημα της δυνατότητας εκτίμησης των στρατηγικής φύσης μεταβολών άλλα ενδεχομένως θα υπέφερε από μειωμένη αναλυτικότητα,
- βάσει των παραπάνω, το προσφορότερο επίπεδο ομαδοποίησης κρίθηκε ότι είναι ο κάθε άξονας προτεραιότητας, ο οποίος συνίσταται σε ένα οργανωμένο σύνολο έργων και δράσεων, σχεδιασμένων να αλληλοσυμπληρώνονται και να οδηγούν στην επίτευξη συγκεκριμένων και συχνά μετρήσιμων στόχων.

5. Τέλος, μεθοδολογική διευκρίνιση χρειάστηκε και ως προς τα **κριτήρια** για να εκτιμηθεί εάν σε κάποια περιβαλλοντική παράμετρο αναμένονται ή όχι μεταβολές. Η βασική μέριμνα της ομάδας μελέτης ήταν η επιλογή κριτηρίων που να αρμόζουν στο στρατηγικό χαρακτήρα της μελέτης. Βάσει του σκεπτικού αυτού έγινε η ακόλουθη ανάλυση:

- Ως μεταβολές στρατηγικού επιπέδου σε μια περιβαλλοντική παράμετρο ή δείκτη νοούνται οι διαφοροποιήσεις που αναμένονται στο επίπεδο αναφοράς της παραμέτρου ή του δείκτη, δηλαδή σε *επίπεδο Περιφέρειας* ή σε *μια περιοχή σημαντικά ευρύτερη από αυτή κάθε επιμέρους έργου*. Συνεπώς, επιπτώσεις τοπικού χαρακτήρα, στην άμεση περιοχή γύρω από κάθε μελλοντικό έργο του ΕΠ δεν θεωρούνται ως μεταβολές στρατηγικού χαρακτήρα. Παράλληλα, συνεκτιμάται το γεγονός ότι αυτές οι τοπικού χαρακτήρα μεταβολές μπορούν να προληφθούν ή να αντιμετωπισθούν επαρκώς στα επόμενα στάδια σχεδιασμού, μέσω της διαδικασίας έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων των Νόμων 1650/86 και 3010/2002. Με τον

τρόπο αυτό εκπληρώνεται και η επιταγή της Οδηγίας 2001/42, αλλά και της σχετικής Ελληνικής ΚΥΑ για αποφυγή επικαλύψεων των διαδικασιών περιβαλλοντικής εκτίμησης. Ανακεφαλαιώνοντας, οι μεταβολές τοπικού χαρακτήρα επαφίενται προς εκτίμηση και πρόληψη για τα επόμενα στάδια, αυτά των ΜΠΕ και δεν αναγνωρίζονται ως μεταβολές στρατηγικού χαρακτήρα που θα πρέπει να προληφθούν στο τρέχον επίπεδο εκπόνησης του προγράμματος.

- Ως μεταβολές στρατηγικού χαρακτήρα θεωρούνται όχι μόνο πρωτογενείς αλλαγές που συνδέονται απ' ευθείας με την υλοποίηση των έργων και δράσεων ενός άξονα, αλλά και διαφοροποιήσεις που είναι πιθανόν να προκληθούν δευτερογενώς, αρκεί να διαπερνούν το φίλτρο του πρώτου κριτηρίου. Για παράδειγμα, εάν τα έργα βελτίωσης της προσπελασιμότητας οδηγούν σε υπερβολική ενδυνάμωση του ρόλου των αστικών κέντρων, π.χ. μέσω υπερτονισμού του ακτινικού σχεδιασμού τους, είναι πιθανή η ενίσχυση των τάσεων αστικοποίησης και η επιβάρυνση του περιβάλλοντος των πόλεων με επιπλέον εκπομπές αέριων ρύπων, πύκνωση της δόμησης κ.ά. Μέσω αυτού του υποθετικού σεναρίου, γίνεται εμφανές ότι μια «καλοπροαίρετη» ομάδα έργων ενδέχεται να δημιουργήσει ή να ενισχύσει τάσεις που οδηγούν σε δυσμενείς περιβαλλοντικές μεταβολές μέσω ενός μονοπατιού επίδρασης με πολλά στάδια και σε περιοχές και τομείς που υπερβαίνουν το τοπικό επίπεδο κάθε έργου. Η διάγνωση της πιθανότητας τέτοιων μεταβολών ανήκει κατ' εξοχήν στο αντικείμενο της παρούσας μελέτης· συνεπώς το κριτήριο αυτό διατηρήθηκε σε υψηλή προτεραιότητα εντός του σταδίου προσδιορισμού των ενδεχόμενων περιβαλλοντικών μεταβολών.

Η προσέγγιση αυτή κατέληξε στην κατάρτιση του ακόλουθου πίνακα με εξήντα πέντε κρίσιμες ερωτήσεις, διαρθρωμένες σε είκοσι περιβαλλοντικά θεματικά πεδία. Ο πίνακας αυτός χρησιμοποιείται ως «κόσκινο» για κάθε άξονα προτεραιότητας του ΕΠ, ώστε να διαγνωσθούν οι περιβαλλοντικές συνιστώσες που ενδέχεται να μεταβληθούν, αλλά και αυτές που δεν πρόκειται να δεχθούν τάσεις αλλαγής (screening). Οι πρώτες συλλέγονται και περνούν στο επόμενο στάδιο, αυτό του προσδιορισμού των ιδιοτήτων κάθε μεταβολής.

Πίνακας 8.2.1. Το ιεραρχημένο σύνολο των κρίσιμων ερωτήσεων που χρησιμοποιείται για τη διάγνωση ενδεχόμενων περιβαλλοντικών μεταβολών.

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος (ΓΣ)	[αναγράφεται ο ΓΣ]		
Πολλές από τις αρνητικές απαντήσεις έχουν κοινά αίτια. Τα συνηθέστερα μπορούν να ομαδοποιηθούν όπως παρακάτω. Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
1.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
1.1.	• το ποσοστό έκτασης που προστατεύεται για τη βιοποικιλότητα που φιλοξενεί;		
1.2.	• τη συνοχή των οικοτόπων στις προστατευόμενες περιοχές;		
1.3.	• υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως αποστάσεις από ανθρωπογενείς δραστηριότητες, ρύπανση οικοτόπων κ.ά.;		
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
2.1.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα ή το μέσο αριθμό τέκνων ανά γυναίκα;		
2.2.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη θνησιμότητα ή το μέσο προσδόκιμο χρόνο ζωής;		
2.3.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;		
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
3.1.	• την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε περιβαλλοντικό κίνδυνο;		
3.2.	• υποστρωματικούς παράγοντες που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;		
4.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
4.1.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των απειλούμενων ειδών;		
4.2.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των ενδημικών ειδών;		
4.3.	• τον συνολικό αριθμό σπονδυλωτών ειδών;		
5.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
5.1.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;		
5.2.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;		
5.3.	• τον συνολικό αριθμό φυτικών ειδών;		
5.4.	• την έκταση των δασικών οικοσυστημάτων;		

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος (ΓΣ)	[αναγράφεται ο ΓΣ]		
Πολλές από τις αρνητικές απαντήσεις έχουν κοινά αίτια. Τα συνηθέστερα μπορούν να ομαδοποιηθούν όπως παρακάτω. Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
6.1.	• την έκταση καλλιεργούμενης γης;		
6.2.	• την κατανάλωση ζιζανιοκτόνων ανά στρέμμα;		
6.3.	• την κατανάλωση λιπασμάτων ανά στρέμμα;		
6.4.	• παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;		
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
7.1.	• την κατανάλωση νερού από επιφανειακά ύδατα;		
7.2.	• την κατανάλωση νερού από υπόγεια ύδατα;		
7.3.	• την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;		
8.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των επιφανειακών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
8.1.	• τις συγκεντρώσεις νιτρικών ενώσεων;		
8.2.	• τις συγκεντρώσεις φωσφορικών ενώσεων;		
8.3.	• τη συγκέντρωση του χημικώς απαιτούμενου οξυγόνου;		
8.4.	• τη συγκέντρωση του βιολογικώς απαιτούμενου οξυγόνου;		
9.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
9.1.	• τη συμμόρφωση με τα όρια;		
9.2.	• τον αριθμό γαλάζιων σημαιών;		
10.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
10.1.	• τις εκπομπές NO _x ;		
10.2.	• τις εκπομπές SO ₂ ;		
10.3.	• τις εκπομπές μη μεθανιούχων πτητικών οργανικών ενώσεων;		
10.4.	• τις εκπομπές CO;		
10.5.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις εκπομπές αέριων ρύπων από άλλους τομείς;		
10.6.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις ημέρες υπέρβασης των οριακών τιμών συγκέντρωσης ατμοσφαιρικών ρύπων στα αστικά κέντρα;		

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος (ΓΣ)	[αναγράφεται ο ΓΣ]		
Πολλές από τις αρνητικές απαντήσεις έχουν κοινά αίτια. Τα συνηθέστερα μπορούν να ομαδοποιηθούν όπως παρακάτω. Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
11.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
11.1.	• το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων σε ισοδύναμους τόνους CO ₂ ;		
11.2.	• τις εκπομπές CO ₂ ;		
11.3.	• τις εκπομπές CH ₄ ;		
11.4.	• τις εκπομπές N ₂ O;		
11.5.	• τις εκπομπές HFCs ή PFCs;		
12.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
12.1.	• το ποσοστό συμμετοχής του ενεργειακού τομέα;		
12.2.	• το ποσοστό συμμετοχής των βιομηχανικών διεργασιών;		
12.3.	• το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα;		
12.4.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από απορρίμματα;		
12.5.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από τις μεταφορές;		
13.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , μέσω		
13.1.	• εκτεταμένων απαλλοτριώσεων;		
13.2.	• κατανομής δημοσίων εκτάσεων σε πολίτες ή επιχειρήσεις;		
14.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πολιτισμική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
14.1.	• στοιχεία ή χώρους της αρχαιολογικής κληρονομιάς;		
14.2.	• μνημεία ή στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς;		
15.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
15.1.	• το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;		
15.2.	• την εικόνα περιοχών με φυσικό κάλλος;		
15.3.	• την εικόνα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;		

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος (ΓΣ)	[αναγράφεται ο ΓΣ]		
Πολλές από τις αρνητικές απαντήσεις έχουν κοινά αίτια. Τα συνηθέστερα μπορούν να ομαδοποιηθούν όπως παρακάτω. Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
16.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων , μέσω σημαντικών αλλαγών		
16.1.	• στον αριθμό εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων;		
16.2.	• στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού;		
17.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
17.1.	• τη συνολική ετήσια παραγωγή ή την παραγωγή κατ' άτομο;		
17.2.	• τη σύσταση σε ότι αφορά τα ποσοστά ζυμώσιμων, χαρτιού, γυαλιού, μετάλλων, πλαστικών και αδρανών;		
17.3.	• τη διάθεση των απορριμμάτων σε ΧΥΤΑ ή ανεξέλεγκτους χώρους;		
17.4.	• την ανακύκλωση μέσω διαχωρισμού ή λιπασματοποίησης;		
17.5.	• την ανακύκλωση υλικών συσκευασίας όπως χαρτί, γυαλί, πλαστικό και αλουμίνιο;		
18.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας , μέσω σημαντικών αλλαγών		
18.1.	• στο μίγμα ενεργειακής παραγωγής, δηλαδή το βαθμό συμμετοχής του πετρελαίου, του φυσικού αερίου, του λιγνίτη, της υδροηλεκτρικής παραγωγής, της αιολικής παραγωγής και της φωτοβολταϊκής παραγωγής;		
18.2.	• στη ζήτηση ενέργειας;		
18.3.	• στην αποτελεσματικότητα της καταναλισκόμενης ενέργειας;		
19.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις μεταφορές , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
19.1.	• το συνολικό μεταφορικό έργο;		
19.2.	• την κατανομή του μεταφορικού έργου στα διάφορα μέσα;		
20.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συνοδεύεται από διασυννοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις , όπως;		
20.1.	• διασυννοριακή μεταφορά αέριων ρύπων;		
20.2.	• υποβάθμιση της ποιότητας στα ύδατα διασυννοριακών ποταμών;		

8.2.2 Μεθοδολογία του σταδίου προσδιορισμού των ιδιοτήτων των πιθανών επιπτώσεων και αξιολόγησής τους

Στο πρώτο βήμα, ομαδοποιούνται οι μεταβολές σε κάθε περιβαλλοντική συνιστώσα, οι οποίες προέρχονται από διαφορετικούς άξονες του προγράμματος. Το βήμα αυτό είναι ουσιώδες για το στρατηγικό επίπεδο της μελέτης, διότι διαμορφώνει μια συνολική εικόνα της επίδρασης σε κάθε περιβαλλοντικό μέσο, η οποία θα ήταν ανέφικτο να διαμορφωθεί αλλά και να αξιοποιηθεί σε επόμενα στάδια σχεδιασμού.

Στο επόμενο βήμα, για τη μεταβολή κάθε περιβαλλοντικής συνιστώσας, προσδιορίζονται έξι ιδιότητες, οι οποίες συναποτελούν την «ταυτότητα» της επίπτωσης. Οι ιδιότητες αυτές είναι:

1. η κατεύθυνση της επίπτωσης, δηλαδή εάν πρόκειται για θετική ή αρνητική μεταβολή,
2. η κλίμακα της επίπτωσης, δηλαδή η εκτιμώμενη γεωγραφική της εξάπλωση,
3. η ένταση της επίπτωσης με όρους τάξης μεγέθους, δηλαδή εάν πρόκειται για μικρής, μέσης ή μεγάλης έντασης μεταβολή,
4. ο μηχανισμός εμφάνισης, δηλαδή εάν πρόκειται για πρωτογενή ή δευτερογενή επίπτωση,
5. ο χρονικός ορίζοντας της μεταβολής, δηλαδή εάν πρόκειται για βραχυ-, μεσο- ή μακροπρόθεσμη αλλαγή,
6. η συσσώρευση ή/και η συνέργεια που η υπό χαρακτηρισμό μεταβολή μπορεί να παρουσιάσει είτε με άλλες επιπτώσεις του προγράμματος είτε με άλλα περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής.

Η έκταση και η ένταση κάθε επίπτωσης, στο τρέχον στάδιο εκπόνησης του προγράμματος είναι εφικτό να εκτιμηθεί ως τάξη μεγέθους. Για το λόγο αυτό χρησιμοποιούνται αξιολογικές κλίμακες, οι οποίες όμως αποδίδουν μια σαφή εικόνα για τη σημασία της επίπτωσης.

Χαρακτήρας Επίπτωσης	Σύμβολο	Επεξήγηση
Πιθανότητα εμφάνισης	!! !	Πολύ πιθανή Πιθανή
Κλίμακα	--, ++ -, +	Αρνητική / Θετική Μεγάλης Κλίμακας Αρνητική / Θετική Όχι μεγάλης Κλίμακας
Συχνότητα εμφάνισης/Διάρκεια	>> >	Συχνή ως Διαρκής/ Μακροπρόθεσμη - Μόνιμη Περιστασιακή/ Βραχυπρόθεσμη
Αναστρεψιμότητα	IR R	Μη αναστρέψιμη Αναστρέψιμη
Διασυννοριακή Διάσταση	TR	Πιθανός διασυννοριακός χαρακτήρας
Αβεβαιότητα	?	Πιθανώς η επίπτωση να εξαρτάται από τις διατάξεις της εφαρμογής

Στο τρίτο βήμα, εντοπίζονται οι δυνατότητες πρόληψης και εκ των υστέρων αναστροφής των επιπτώσεων, ώστε να διαμορφωθεί η κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να στρέφονται τα

μέτρα αντιμετώπισης. Στο βήμα αυτό, υιοθετείται η βασική αρχή του ευρωπαϊκού περιβαλλοντικού κεκτημένου για την προτίμηση της πρόληψης και όχι της εκ των υστέρων αντίδρασης.

Τέλος, στο τέταρτο βήμα, διερευνώνται λεπτομερέστερα τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων.

8.3 Δείκτες Αειφορίας

Οι δείκτες αειφορίας που παρουσιάζονται στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκαν στην Έκθεση Δεικτών Αειφορίας του Εθνικού Κέντρου Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης με τίτλο «Περιβαλλοντικά Σήματα», η οποία διαβιβάστηκε το 2003 στην European Environmental Agency και χρησιμοποιείται έκτοτε ως πηγή άντλησης των τιμών για τους δείκτες αειφορίας στην Ελλάδα. Κάποιοι από αυτούς επικαιροποιήθηκαν με πρόσφατα στοιχεία ενώ παράλληλα έγινε μια προσπάθεια για την αναζήτηση των αντίστοιχων τιμών τους σε επίπεδο Περιφέρειας.

1	ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
1.1.	Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου (2000)				
	Σύνολο εκπομπών (εκ. Τόνοι CO ₂ , ισοδ.)	133,9			
	CO ₂	80,4%			
	CH ₄	8,1%			
	N ₂ O	8,2%			
	HFC, PFC	3,3%			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)*	22%			
	Στόχος του Κιότο για το 2010 (% αύξηση από τα επίπεδα του 1990)	25%			
	* Δεν λαμβάνονται υπόψη εκπομπές από μεταβολές χρήσεων γης				
1.2.	Συνεισφορά τομέων στα αέρια του θερμοκηπίου (2000)				
	Ενεργειακός τομέας	75,5%			
	Βιομηχανικές διεργασίες	9,7%			
	Αγροτικός τομέας	7,6%			
	Απορρίμματα	4,0%			
	Μεταβολές χρήσεων γης	3,2%			
1.3.	Ανηγγμένοι δείκτες (2000)				
	Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου ανά άτομο (τόννοι CO ₂ eq.)	12,7			
	Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου ανά μονάδα ΑΕΠ (τόννοι CO ₂ eq/εκ. € '95)	1266			

Η κύρια πηγή εκπομπών αερίου θερμοκηπίου από ανθρωπογενείς δραστηριότητες είναι η παραγωγή ενέργειας από ορυκτά καύσιμα (άνθρακας, πετρέλαιο, φυσικό αέριο). Περιλαμβάνονται εδώ και τα καύσιμα του τομέα των μεταφορών (βενζίνη, πετρέλαιο ντίζελ, κηροζίνη κλπ.) τα οποία παράγονται από ορυκτά καύσιμα. Κατά την καύση ορυκτών καυσίμων παράγεται διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), το οποίο είναι το κύριο αέριο θερμοκηπίου με γνώμονα την ποσότητα, αφού αντιπροσωπεύει το 80% περίπου των συνολικών εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ.

(<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/218&format=HTML&age d=1&language=EL&guiLanguage=en>).

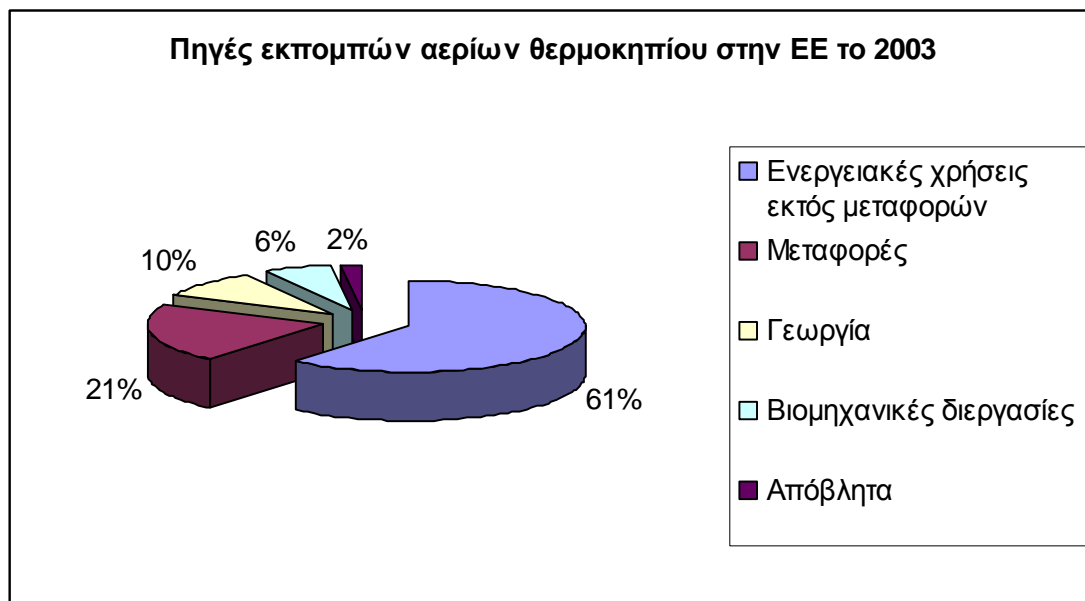
Άλλο αέριο θερμοκηπίου είναι το μεθάνιο (CH₄). Στις ανθρωπογενείς δραστηριότητες από τις οποίες παράγεται μεθάνιο ανήκουν, εκτός από την καύση των ορυκτών καυσίμων, η κτηνοτροφία, (βοοειδή και πρόβατα τρέφονται με φυτά τα οποία υφίστανται ζύμωση στο στομάχι τους, με αποτέλεσμα να εκπέμπεται μεθάνιο μέσω της εκπνοής των ζώων), η ορυζοκαλλιέργεια (στους πλημμυρισμένους ορυζώνες προκαλείται αναερόβια – χωρίς οξυγόνο – αποσύνθεση οργανικής ύλης στο έδαφος και δημιουργούνται εκπομπές μεθανίου), και η διαχείριση των αποβλήτων (εξαιτίας πάλι αποσύνθεσης οργανικής ύλης). Άλλο αέριο θερμοκηπίου είναι το υποξείδιο του αζώτου (N₂O), το οποίο προέρχεται από χημικά

λιπάσματα, καύση ορυκτών καυσίμων και βιομηχανικές διεργασίες κατά τις οποίες χρησιμοποιείται άζωτο.

Τέλος, υπάρχουν τα ισχυρότατα φθοριούχα αέρια θερμοκηπίου, τα οποία, αντιθέτως προς τα τρία προηγούμενα, δεν απαντούν στη φύση, αλλά αναπτύχθηκαν από τον άνθρωπο για τις ανάγκες της βιομηχανίας. Σ'αυτά ανήκουν οι υδροφθοράνθρακες (HFC) που χρησιμοποιούνται για ψύξη (περιλαμβάνεται ο κλιματισμός), το εξαφθοριούχο θείο (SF₆), το οποίο χρησιμοποιείται στην ηλεκτρονική βιομηχανία, και οι υπερφθοράνθρακες (PFC), οι οποίοι εκπέμπονται κατά την παραγωγή αλουμινίου και χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία ηλεκτρονικών ειδών.

Τα νοικοκυριά χρησιμοποιούν το 26% της ενέργειας που καταναλώνεται συνολικά στην ΕΕ, και αυτό το ποσοστό κατανέμεται ως εξής: 70% για θέρμανση του σπιτιού, 14% για ζεστό νερό και 12% για φωτισμό και ηλεκτρικές συσκευές.

Το ιδιωτικό αυτοκίνητο ευθύνεται για το 10% περίπου των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ – κάθε λίτρο καυσίμου που καίγεται παράγει περίπου 2,5 kg εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Η ανακύκλωση επίσης οδηγεί σε μείωση εκπομπών π.χ. για την ανακύκλωση αλουμινίου απαιτείται δέκα φορές λιγότερη ενέργεια σε σχέση με την ενέργεια παραγωγής του από πρώτες ύλες.

Σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών CO₂, το σύνολο των δικαιωμάτων υφιστάμενων εγκαταστάσεων στη χώρα ανέρχεται σε 71x10⁶ τόννους. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου τα ετήσια δικαιώματα εκπομπής CO₂ για το Λιγνιτικό Κέντρο Μεγαλόπολης ανέρχονται σε 7,1x10⁶ τόννους και για τα διυλιστήρια Κορίνθου (MotorOil) ανέρχονται σε 1,2x10⁶ τόννους. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος τα μεγαλύτερα ετήσια δικαιώματα εκπομπής CO₂ ανήκουν στην Τσιμεντοβιομηχανία TITAN στο Δρέπανο (1x10⁶ τόννοι). Στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων δεν υπάρχουν εγκαταστάσεις με κατοχυρωμένα δικαιώματα εκπομπής.

Με βάση τα ανωτέρω, από τις 3 Περιφέρειες, η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει σημαντική συνεισφορά στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου.

2.	ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΗ ΡΥΠΑΝΣΗ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
2.1.	Εκπομπές οξειδίων του αζώτου –NO _x (2000)				
	Σύνολο εκπομπών (χιλ. τόνοι)	317,3	Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία		
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	9,5%			
	Στόχος Οδηγίας 2001/81/EC για το 2010 (% αύξηση από τα επίπεδα του 1990)	6%			
2.2.	Εκπομπές διοξειδίου του θείου –SO ₂ (2000)				
	Σύνολο εκπομπών (χιλ. τόνοι)	482,6	Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία		
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	-2,10%			
	Στόχος Οδηγίας 2001/81/EC για το 2010 (% αύξηση από τα επίπεδα του 1990)	3%			
2.3.	Εκπομπές μη μεθανούχων πτητικών οργανικών ενώσεων –NMVOCs (2000)	2000)			
	Σύνολο εκπομπών (χιλ. τόνοι)	323,4	Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία		
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	17,20%			
	Στόχος Οδηγίας 2001/81/EC για το 2010 (% αύξηση από τα επίπεδα του 1990)	-22%			
2.4.	Εκπομπές μονοξειδίου του άνθρακα –CO (2000)				
	Σύνολο εκπομπών (χιλ. τόνοι)	1.397,6	Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία		
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	7,60%			
2.5.	Ημέρες υπέρβασης ορίων συγκέντρωσης ρύπων σε αστικά κέντρα, 2001				
	Αιωρούμενα σωματίδια (PM10)	134	Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία		
	Όζον (O ₃)	57			
	Διοξείδιο του αζώτου (NO ₂)	10			
	Διοξείδιο του θείου (SO ₂)	<1			

Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία για τη συμβολή των 3 Περιφερειών στις ανωτέρω εκπομπές ρύπων. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Μητρώο Βιομηχανικών Εκπομπών (EPER), το 2001, οι λιγνιτικοί σταθμοί της ΔΕΗ στη Μεγαλόπολη εξέπεμψαν τις εξής ποσότητες ρύπων

Εκπομπές ρύπων για το 2001 (σε χιλ. τόνους)				
ΑΗΣ	Μονοξείδιο του άνθρακα (CO)	Οξείδια αζώτου (NO _x)	Διοξείδιο του θείου (SO ₂)	Αιωρούμενα σωματίδια (PM ₁₀)
Μεγαλόπολης Α και Β	14,7	7,9	28,1	4,6

3.	ΥΔΑΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
3.1.	Αποθέματα και κατανάλωση νερού (1997)				
	Ετήσια κατανάλωση νερού (δισ κ.μ.)	8,5			
	από επιφανειακά αποθέματα	58,5%			
	από υπόγεια αποθέματα	41,5%			
	Ποσοστιαία μεταβολή κατανάλωσης (1980-1997)	70,4%			
3.2.	Τομεακή ανάλυση της ζήτησης νερού (1997)				
	Γεωργία	86%		90.3%*	
	Νοικοκυριά	10%		7.8%*	
	Βιομηχανία	2%		0.4%*	
	Παραγωγή Ηλεκτρισμού	4%		1.4%*	
3.3.	Ποιότητα επιφανειακών υδάτων (2001)				
	Περιεκτικότητα σε νιτρικές ενώσεις < 25 mg/l	98,8%			
	Περιεκτικότητα σε φωσφορικές ενώσεις < 0.125 mg/l	71,4%			
	Περιεκτικότητα COD < 20 mg/l	81,1%			
3.4.	Ποιότητα κολυμβητικών υδάτων				
	Συμβατότητα με υποχρεωτικά όρια ποιότητας (2005)	99,9%	98,06%	100%	99,47%
	Αριθμός γαλάζιων σημαιών, 2006 (1999)	411 (314)	14	27	51
3.5.	Υγρά απόβλητα				
	Αριθμός Εγκαταστάσεων Επεξεργασίας Λυμάτων (2001)	290	18	7	13 και 8 υπό κατασκευή
	Εξυπηρετούμενος πληθυσμός (% συνολικού)	58%	<50%	30%	

*Με βάση το Σχέδιο Προγράμματος Διαχείρισης των Υδατικών Πόρων της Χώρας (ΥΠΑΝ 2003)

Όσον αφορά στα αποθέματα και στην κατανάλωση νερού, όπως αναλυτικά περιγράφηκε και στο Κεφάλαιο 7 στις 3 υπό μελέτη Περιφέρειες εμφανίζονται προβλήματα υδροδότησης. Προβλήματα υφαλμύρισης αντιμετωπίζουν αρκετές περιοχές της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων αλλά και περιοχές της Αχαΐας, της Κορινθίας και της Ανατολικής Πελοποννήσου.

Από τις 7 περιοχές της Χώρας που έχουν χαρακτηριστεί ως ευπρόσβλητες ζώνες από τη νιτρορρύπανση γεωργικής προέλευσης 2 (Αργολικό Πεδίο και Λεκάνη Ποταμού Πηνειού) βρίσκονται στις υπό εξέταση Περιφέρειες. Επίσης, από το ΥΠΑΝ προτείνεται η ένταξη ή η διερεύνηση ένταξης της περιοχής Γαργαλιάνων - Κυπαρισσίας, της περιοχής Άστρους – Λεωνιδίου, της λεκάνης απορροής της λίμνης Λυσιμαχίας, της λεκάνης απορροής της λιμνοθάλασσας Μεσολογίου Αιτωλικού στις ευπρόσβλητες ζώνες.

Αν και οι 3 Περιφέρειες δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα ποιότητας των κολυμβητικών υδάτων, συγκεντρώνοντας το 22% των γαλάζιων σημαιών της Χώρας, εντούτοις υστερούν σε σχέση με τη χώρα στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού από ΕΕΛ.

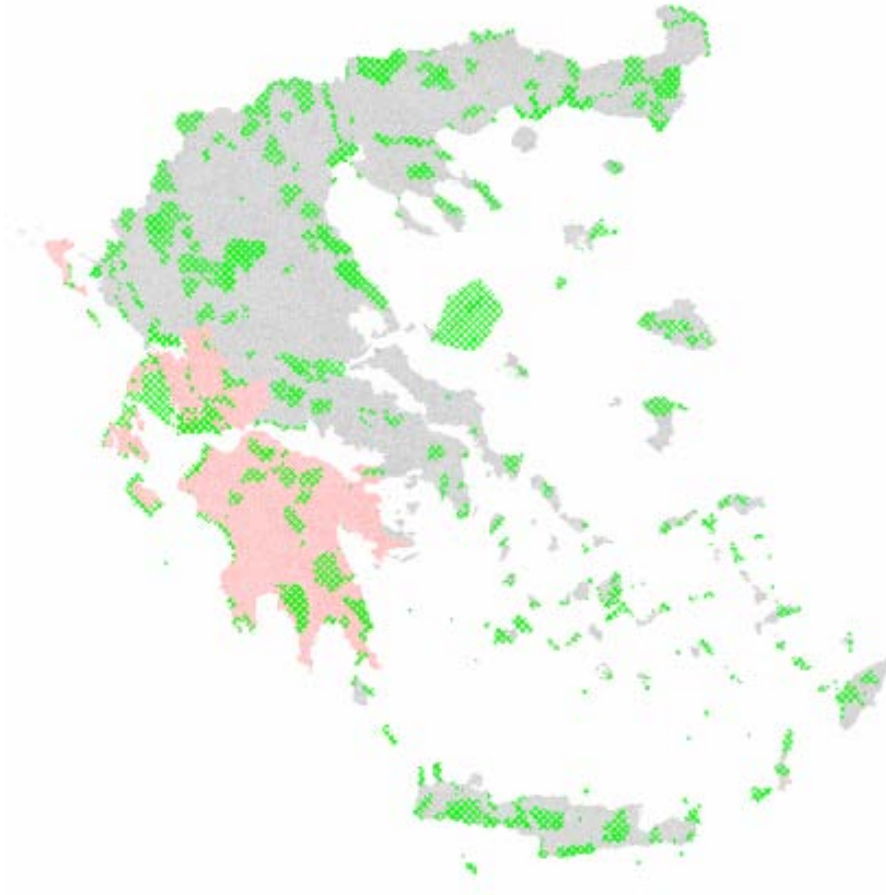
4.	ΣΤΕΡΕΑ ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
4.1.	Παραγωγή Στερεών Αστικών Απορριμμάτων (2001)				
	Ετήσια παραγωγή (εκ. τόνοι)	4,5			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2001)	50%			
	Παραγωγή ανά άτομο (kg)	382			
4.2.	Σύσταση Στερεών Αστικών Απορριμμάτων (1997)				
	Ζυμώσιμα	47,0%			
	Χαρτί	20,0%			
	Πλαστικά	8,5%			
	Μέταλλα	4,5%			
	Γυαλί	4,5%			
	Αδρανή κλπ.	15,5%			
4.3.	Διάθεση Στερεών Αστικών Απορριμμάτων (1997)				
	Χώροι Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ)	51%			
	Χωματερές	40%			
	Μηχανικός διαχωρισμός	8%			
	Λιπασματοποίηση	1%			
4.4.	Ανακύκλωση Υλικών Συσκευασίας (1997)				
	Χαρτί	28%			
	Γυαλί	26%			
	Αλουμίνιο	35%			

Συμπεράσματα ως προς τη συνεισφορά των 3 Περιφερειών στην συνολική παραγωγή απορριμμάτων δεν μπορούν να εξαχθούν καθώς δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία σχετικά με την παραγωγή απορριμμάτων σε αυτές. Ωστόσο και στις 3 Περιφέρειες το πρόβλημα της Διαχείρισης δεν έχει αντιμετωπιστεί επαρκώς και υπάρχουν πολλοί χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

5	ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΒΙΟΠΟΙΚΙΛΟΤΗΤΑ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
5.1	Στοιχεία πανίδας				
	Καταγεγραμμένα είδη σπονδυλωτών	617			
	Ενδημικά	2%			
	Απειλούμενα	22%			
5.2.	Στοιχεία χλωρίδας				
	Καταγεγραμμένα είδη χλωρίδας	5500			
	Ενδημικά	17%			
	Απειλούμενα	4%			
5.3.	Προστατευόμενες περιοχές				
	Ενταγμένες στο δίκτυο NATURA (% της έκτασης της χώρας)	17%	Οι περιοχές natura της ΧΕΔΕΠΙΝ καταλαμβάνουν το 5,8% της έκτασης της Χώρας ήτοι συνολικά 7,6 εκ. στρέμματα. 26,1% ⁴⁸ της συνολικής έκτασης της ΧΕ ΔΕΠΙΝ μη συμπεριλαμβανομένων των τόπων που ανήκουν και σε άλλες περιφέρειες έχουν ενταχθεί στο δίκτυο NATURA.		
5.4.	Δασικά οικοσυστήματα				
	Δασικές εκτάσεις (% της έκτασης της χώρας)	22%	4,42% (20% της συνολικής έκτασης της ΧΕΔΕΠΙΝ)		
	Βοσκότοποι	20,0%	9.4% (42.56% της συνολικής έκτασης της ΧΕ ΔΕΠΙΝ)		

⁴⁸ Καταγράφονται και τα θαλάσσια τμήματα συνεπώς το ποσοστό είναι ελαφρά υπερεκτιμημένο.

Περιοχές του δικτύου NATURA 2000

Άλλοι Δείκτες:

Στις υπό μελέτη Περιφέρειες βρίσκονται:

- ➔ 20 από τα 51 (39%) Διατηρητέα Μνημεία της φύσης
- ➔ 3 από τις 11 (27%) περιοχές RAMSAR της χώρας
- ➔ 4 από τα 19 (21%) αισθητικά δάση της χώρας.
- ➔ Η 2^η μεγαλύτερη σε έκταση περιοχή NATURA της χώρας (Εσωτερικό Αρχιπέλαγος Ιονίου)

6.	ΕΝΕΡΓΕΙΑ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
6.1.	Πρωτογενής ενεργειακή ζήτηση (2000)				
	Πρωτογενής ενεργειακή ζήτηση (εκ. ΤΙΠ)	28,08			
	Στερεά	32,1%			
	Υγρά	56,5%			
	Φυσικό αέριο	6,0%			
	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	5,4%			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	25,4%			
6.2.	Τελική ενεργειακή κατανάλωση (2000)				
	Τελική ενεργειακή κατανάλωση (εκ. ΤΙ Π)	19,2			
	Βιομηχανία	23,0%			
	Μεταφορές	37,6%			
	Κτιριακός	36,0%			
	Μη ενεργ. Χρήσεις	3,4%			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	25,0%			
6.3.	Ηλεκτροπαραγωγή (2000)				
	Ετήσια παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (GWh)	53.570			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	53%			
	Συμμετοχή συνόλου ΑΠΕ	7,7%			
	Στόχος της Οδηγίας 2001/77 για το 2010	20,1%			
	Συμμετοχή ΑΠΕ εκτός μεγάλων υδροηλεκτρικών	1,1%			
	Στόχος της Οδηγίας 2001/77 για το 2010 εκτός μεγάλων υδροηλεκτρικών	14%			
6.3.	Συμβολή του ενεργειακού τομέα στις αέριες εκπομπές (2000)				
	Διοξείδιο του άνθρακα (CO ₂)	88,9%			
	Οξείδια του αζώτου (NO _x)	98,7%			
	Διοξείδιο του θείου (SO ₂)	95,9%			
	Μονοξείδιο του άνθρακα (CO)	92,8%			
	Μη μεθανιούχες πτητικές οργανικές ενώσεις (NMVOCs)	69,9%			
6.4.	Ανηγμένοι δείκτες (2000)				
	Πρωτογενής ενεργειακή ζήτηση ανά άτομο (ΤΙΠ)	2,7			
	Εκπομπές CO ₂ ανά άτομο (τόνοι)	9,1			
	Πρωτογενής ενεργειακή ζήτηση ανά μονάδα ΑΕΠ (ΤΙΠ/εκ. € '95)	266			
	Εκπομπές CO ₂ ανά μονάδα ΑΕΠ (τόνοι/εκ. € '95)	1017			

Η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των 97 συνολικά σταθμών της ΔΕΗ ανέρχεται σήμερα στα 12.695 MW. Στην Περιφέρεια Πελοποννήσου είναι εγκατεστημένο το 6,7% της συνολικής ισχύος της ΔΕΗ (Θερμοηλεκτρικός σταθμός Μεγαλόπολης 850MW), στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος το 7,8% (Υδροηλεκτρικοί σταθμοί Λάδωνα, Γλαύκου, Καστρακίου, Στράτου, Κρεμαστών) και στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων το 0,3% (Θερμοηλεκτρικοί Σταθμοί Αργοστολίου και Ζακύνθου).

Επομένως, εκτιμάται ότι η συνεισφορά του ενεργειακού τομέα στις αέριες εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα είναι μηδενική στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, μη σημαντική στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων και αρκετά σημαντική στην Περιφέρεια Πελοποννήσου.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

7	ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
7.1.	Μεταφορές επιβατών (2000)				
	Επιβατικό μεταφορικό έργο (δισ. επιβατο- χμ)	138,29			
	Επιβατικά	55,8%			
	Λεωφορεία-πούλμαν	15,7%			
	Δίτροχα	14,5%			
	Αεροπλάνα(εσ.)	8,0%			
	Τρένα-Μετρό	2,2%			
	Πλοία	3,9%			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	50%			
7.2.	Μεταφορές εμπορευμάτων (2000)				
	Εμπορευματικό μεταφορικό έργο (δισ. τοννο- χμ)	26,7			
	Οδικές	68,8%			
	Σιδηροδρομικές	1,6%			
	Θαλάσσιες	29,6%			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	47%			
7.3.	Συμβολή του τομέα των μεταφορών στις αέριες εκπομπές (2000)	%			
	Διοξείδιο του άνθρακα (CO ₂)	25,3			
	Οξείδια του αζώτου (NO _x)	65,1			
	Διοξείδιο του θείου (SO ₂)	5,2			
	Μονοξείδιο του άνθρακα (CO)	80,4			
	Μη μεθανιούχες πτητικές οργανικές ενώσεις (NMVOCs)	67,4			
7.4	Ανηγγμένοι δείκτες				
	Αριθμός επιβατικών αυτοκινήτων ανά 1000 άτομα (2000)	288	150	141	239
	Οδικά ατυχήματα (2000)	23.127	1.470	1.312	401
	Οδικά ατυχήματα ανά δισ. επιβατο- χμ (2000)	173			
	θανατηφόρα οδικά ατυχήματα ανά δισ. επιβατο- χμ (2000)	15,1			

8.	ΓΕΩΡΓΙΑ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
8.1.	Γεωργικές εκτάσεις και εκμεταλλεύσεις (1999-2000)				
	Χρησιμοποιούμενη γεωργική γη (χιλ. στρέμματα)	35.831	3.168	3.826	850
	Αρδευθείσα έκταση (χιλ. στρέμματα)	11.749	1.052	852	29
	Βιολογικές καλλιέργειες, 2005 (χιλ. στρέμματα)*	1.021	135	149	12
	Μέσο μέγεθος γεωργικών εκμεταλλεύσεων (στρέμματα)	43,8	34,33	36,97	26,97
8.2.	Χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων				
	Ειδική κατανάλωση λιπασμάτων (χιλ. τόνοι ανά στρέμμα)	13	Δεν υπάρχουν αναλυτικά στοιχεία		
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-1999)	-32,6%			
	Ειδική κατανάλωση φυτοφαρμάκων (γρ. ενεργών συστατικών ανά στρέμμα)	275			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-1996)	25,6%			

* Από στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας -2005 (μη συμπεριλαμβανομένων των αγροναπαύσεων και των βοσκοτόπων)

Οι ανωτέρω δείκτες καταδεικνύουν το μικρό μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων καθώς και το μικρό ποσοστό των εκτάσεων των βιολογικών καλλιεργειών στη συνολικά χρησιμοποιούμενη γεωργική γη (τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και Περιφερειών).

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΠΕΠ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ,
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

9	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
9.1.	Αριθμός βιομηχανικών καταστημάτων				
	Σύνολο βιομηχανικών καταστημάτων >10 άτομα (2000)	5.016	214	171	17
	Βιομηχανικά καταστήματα > 50 άτομα (2002)	1028			
	Βιομηχανικά καταστήματα >50 άτομα στην περιφέρεια Πρωτεύουσας	271			
9.2.	Ενεργειακή κατανάλωση στο βιομηχανικό τομέα (2000)				
	Σύνολο ενεργειακής κατανάλωσης (εκ. ΤΙ Π)	4,3			
	Άνθρακας	17,0%			
	Πετρέλαιο	44,6%			
	Φυσικό αέριο	7,9%			
	Ηλεκτρισμός	25,6%			
	Συμπαραγωγή	4,8%			
	Ποσοστιαία μεταβολή (1990-2000)	9,1%			
9.3.	Συμβολή βιομηχανικού τομέα στις αέριες εκπομπές (2000)				
	Διοξείδιο του άνθρακα (CO ₂)	17,0%			
	Οξειδία του αζώτου (NO _x)	12,4%			
	Διοξείδιο του θείου (SO ₂)	16,0%			
	Μονοξείδιο του άνθρακα (CO)	3,5%			
	Μη μεθανιούχες πτητικές οργανικές ενώσεις (NMVOCs)	4,2%			

10.	ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	ΧΩΡΑ	ΠΔΕ	Π.ΠΕΛ.	ΠΙΝ
10.1.	Τουριστική κίνηση				
	Αφίξεις αλλοδαπών τουριστών στα συλλογικά τουριστικά καταλύματα 2005 (εκ.)	7,1	0,23	0,30	0,72
	Αεροπορικώς (προγραμματισμένες πτήσεις)	17,4%			
	Charters	58,7%			
	Σιδηροδρομικώς	0,3%			
	Θαλασσίως	6,1%			
	Κρουαζιέρες	3,4%			
	Οδικώς	10,4%			
	Ποσοστιαία μεταβολή αφίξεων (1990-1999)	35,4%			
	Μέση εποχικότητα αφίξεων (τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου)	51,0%			
	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών τουριστών, στα συλλογικά τουριστικά καταλύματα 2005 (εκ.)	40,07			
	Ποσοστιαία μεταβολή διανυκτερεύσεων (2004-2005)	4%			
10.2.	Ξενοδοχειακά καταλύματα				
	Αριθμός ξενοδοχειακών κλινών (χιλ.) 2005	682	16	32	82
	Μέσος ετήσιος βαθμός πληρότητας 2005	58,6	41	39,9	78,5
	Αριθμός κλινών αγροτουριστικών καταλυμάτων (χιλ.) (2000)	6,6			
	Συνολικός αριθμός κλινών νόμιμων τουριστικών καταλυμάτων (χιλ.) (2000)	1.100			

Ο Τουρισμός αποτελεί σημαντική δραστηριότητα μόνο για την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων. Ο μικρός αριθμός ξενοδοχειακών κλινών και αφίξεων τουριστών στις Περιφέρειες Πελοποννήσου και Δυτικής Ελλάδος σε συνδυασμό με το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα αυτών των περιοχών καταδεικνύει τις δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης του τομέα του τουρισμού σε αυτές.

8.4. Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών

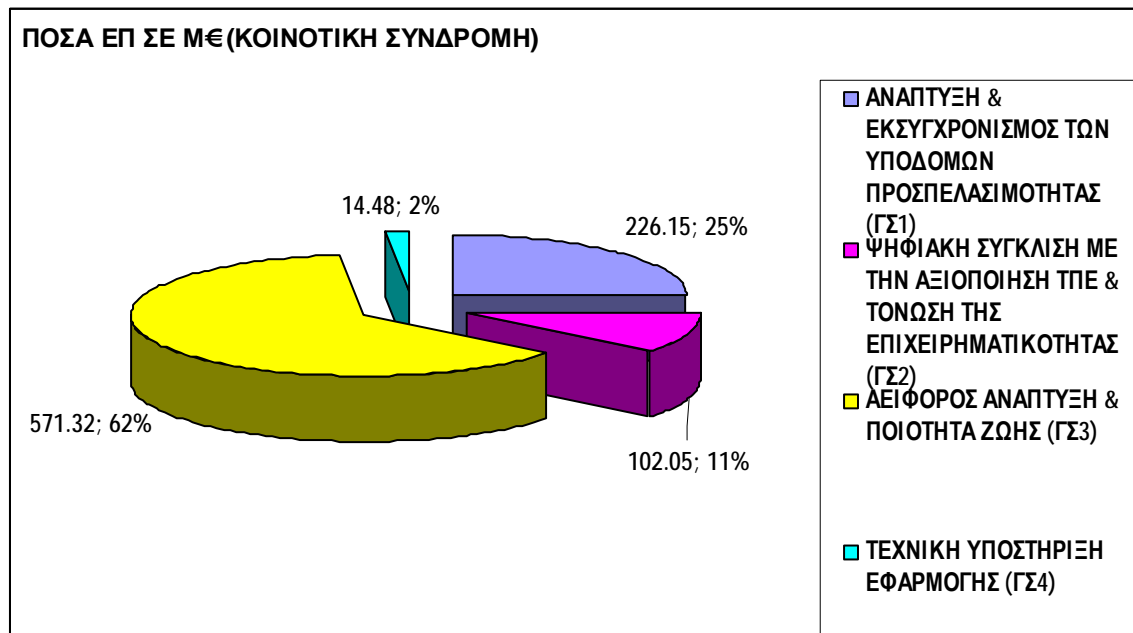
Στην ενότητα 8.2 παρουσιάστηκε αναλυτικά η μεθοδολογία και το σκεπτικό βάσει του οποίου αναζητούνται οι πιθανές περιβαλλοντικές μεταβολές από την υλοποίηση του προγράμματος. Στις ακόλουθες παραγράφους, η μεθοδολογία αυτή εφαρμόζεται σε καθένα από τους άξονες προτεραιότητας.

8.4.1. Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών από τον Γενικό Στόχο 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας

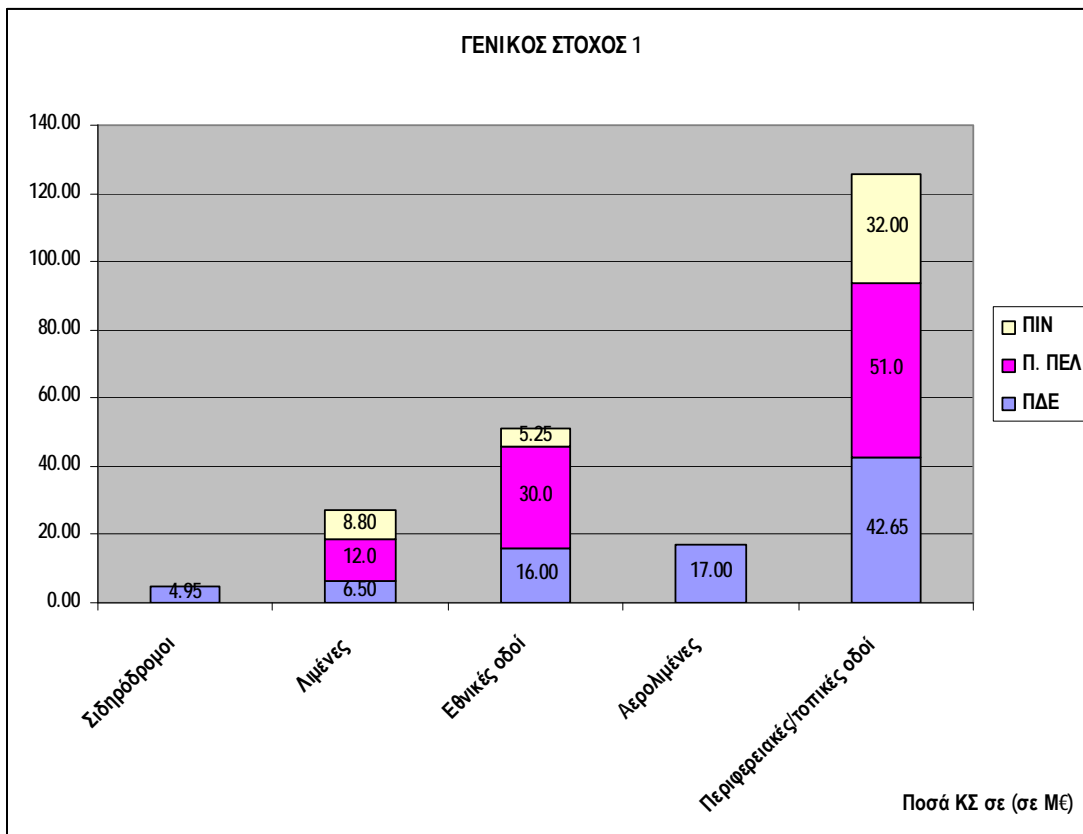
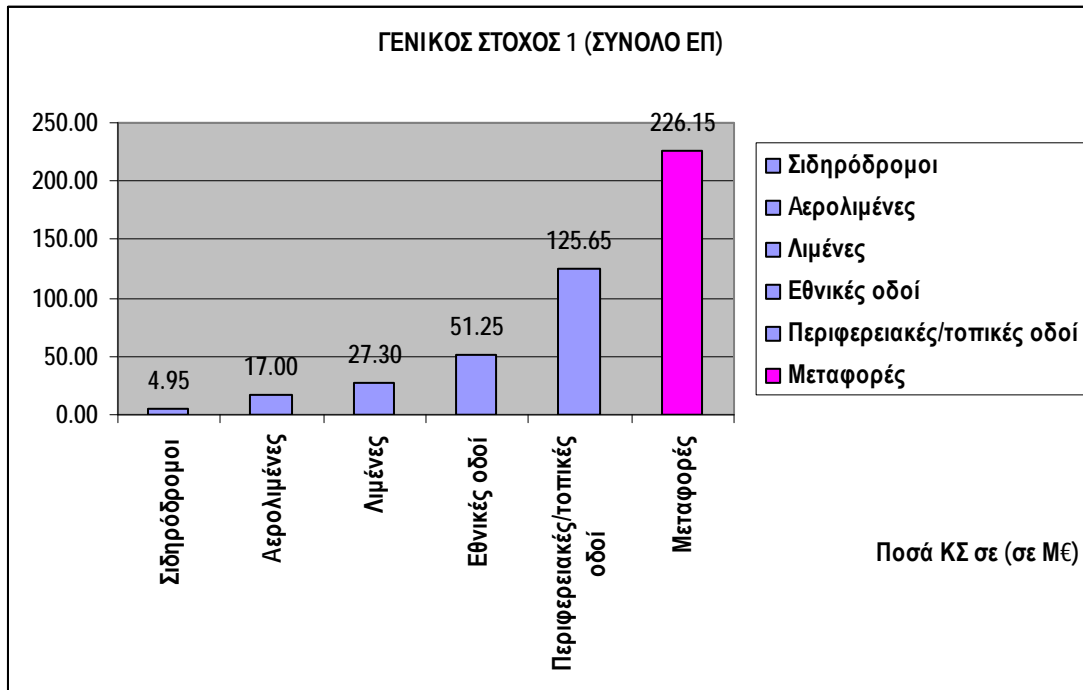
Η εξειδίκευση του γενικού στόχου ανά τομέα παρέμβασης περιλαμβάνει:

- Οδικές Μεταφορές- Οδικό δίκτυο.
- Σιδηροδρομικές Μεταφορές.
- Θαλάσσιες Μεταφορές.
- Αεροπορικές Μεταφορές.

Όπως προαναφέρθηκε το ποσό της Κοινοτικής Συνδρομής για τις παρεμβάσεις του Γενικού Στόχου 1 του ΕΠ Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου, Ιονίων Νήσων ανέρχεται σε 226.15Μ€ και πρόκειται για το 24.7% του συνολικού ποσού του ΕΠ.

Η κατανομή μεταξύ των διαφόρων παρεμβάσεων εντός του ΓΣ1 έχει ως εξής:

Όσον αφορά στις παρεμβάσεις τις σχετικές με τις οδικές μεταφορές – οδικό δίκτυο αυτές έχουν ως εξής:

ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΠΔΕ		Π. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ		ΠΙΝ		ΣΥΝΟΛΟ ΕΠ	
		ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013	ΤΙΜΗ ΒΑΣΗΣ	ΣΤΟΧΟΣ 2013
Βελτίωση – κατασκευή εθνικής οδοποιίας	Km	895	7	1,250	23	91	6	2,236	36
Βελτίωση – κατασκευή οδών εκτός αυτοκινητοδρόμων και εθνικής οδοποιίας (Επαρχ. Δίκτυο)	Km	3,520	143	4,600	80	1,391	57	9,511	280
% αναβάθμισης οδικού δικτύου	%		3.4%		1.8%		4.3%		2.7%

Όσον αφορά στα λιμάνια προβλέπονται παρεμβάσεις σε 3 από τα 11 λιμάνια της Περιφέρειας Πελοποννήσου και σε 3 από τα 15 λιμάνια της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων.

Οι παρεμβάσεις στο σιδηροδρομικό δίκτυο και στους αερολιμένες αφορούν μόνο στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Με βάση τα ανωτέρω καθώς και τα στοιχεία των παραγράφων 5.1, 5.2 και 5.3 μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα, ουσιώδη για τη διάγνωση των περιβαλλοντικών μεταβολών από τις παρεμβάσεις του Γενικού Στόχου 1:

- Τα μεγέθη των δαπανών που κατευθύνονται προς έργα εθνικής οδοποιίας, τα οποία, λόγω του μεγέθους και των φόρτων τους, συνοδεύονται από σημαντικής έντασης επιπτώσεις, είναι περιορισμένα. Ως τάξη μεγέθους, δεν αντιστοιχούν σε περισσότερα από 36km έργων τα οποία αφορούν σε έργα συμπλήρωσης ή / και βελτίωσης του εθνικού οδικού δικτύου, οπότε δεν αναμένεται να μεταβάλλουν ουσιαστικά το συνολικό μήκος του εθνικού οδικού δικτύου στις 3 Περιφέρειες.
- Το μέγεθος των δαπανών για έργα οδοποιίας στο περιφερειακό και τοπικό δίκτυο είναι σημαντικά μεγαλύτερο και αντιστοιχεί σε 280km έργων. Πάντως, συγκριτικά με το σημερινό μήκος του περιφερειακού και τοπικού δικτύου, το μέγεθος των έργων είναι πολύ μικρό (2.94%). Σημειώνεται δε ότι μεγάλος αριθμός παρεμβάσεων αφορά σε βελτίωση / αναβάθμιση τμημάτων οδικού δικτύου που παρουσιάζουν χαμηλό βαθμό οδικής ασφάλειας,
- Οι δαπάνες για τους τομείς των σιδηροδρόμων και των αερολιμένων είναι πολύ περιορισμένες, στοιχείο που υποδεικνύει μικρή πιθανότητα περιβαλλοντικών μεταβολών.

- Οι δαπάνες για τα λιμενικά έργα είναι μέσου μεγέθους. Με δεδομένο ότι δεν προορίζονται στην κατασκευή νέων λιμένων αλλά στην αναβάθμιση υφιστάμενων, μπορούν να συντελέσουν σε μεταβολές του περιβάλλοντος, κυρίως στη χερσαία περιμετρική τους έκταση.

Με βάση τα ανωτέρω οι μεταβολές που ενδέχεται να επέλθουν στο περιβάλλον της Περιφέρειας από την υλοποίηση του Άξονα 1 εντοπίζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 8.4.1. Διάγνωση περιβαλλοντικών μεταβολών του Άξονα 1

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιο-λόγηση
1.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με <u>ουσιαστικό τρόπο</u> :		
1.1.	• το ποσοστό έκτασης που προστατεύεται για τη βιοποικιλότητα που φιλοξενεί;	OXI	B
1.2.	• τη συνοχή των οικοτόπων στις προστατευόμενες περιοχές;	OXI	B
1.3.	• υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως εισαγωγή νέων ειδών, ρύπανση ή υποβάθμιση οικοτόπων κ.ά.;	NAI	Δ
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
2.1.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα ή το μέσο αριθμό τέκνων ανά γυναίκα;	OXI	A
2.2.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη θνησιμότητα ή το μέσο προσδόκιμο χρόνο ζωής;	OXI	A
2.3.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;	NAI	Δ
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο:		
3.1.	• την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε περιβαλλοντικό κίνδυνο;	OXI	A
3.2.	• υποστρωματικούς παράγοντες (βιοτικό επίπεδο, δυνατότητες περιθάλψης κ.ά.) που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;	NAI	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	<i>Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας</i>		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
4.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
4.1.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των απειλούμενων ειδών;	OXI	B
4.2.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των ενδημικών ειδών;	OXI	Γ
4.3.	• τον συνολικό αριθμό σπονδυλωτών ειδών;	NAI	Δ
5.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
5.1.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	OXI	B
5.2.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	OXI	Γ
5.3.	• τον συνολικό αριθμό φυτικών ειδών;	NAI	Δ
5.4.	• την έκταση των δασικών οικοσυστημάτων;	NAI	Δ
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
6.1.	• την έκταση καλλιεργούμενης γης;	NAI	Δ
6.2.	• την κατανάλωση ζιζανιοκτόνων ανά στρέμμα;	OXI	A
6.3.	• την κατανάλωση λιπασμάτων ανά στρέμμα;	OXI	A
6.4.	• παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;	NAI	Δ
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
7.1.	• την κατανάλωση νερού από επιφανειακά ύδατα;	OXI	A
7.2.	• την κατανάλωση νερού από υπόγεια ύδατα;	OXI	A
7.3.	• την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;	NAI	Δ
8.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των επιφανειακών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
8.1.	• τις συγκεντρώσεις νιτρικών ενώσεων;	OXI	A
8.2.	• τις συγκεντρώσεις φωσφορικών ενώσεων;	OXI	A
8.3.	• τη συγκέντρωση του χημικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	OXI	A
8.4.	• τη συγκέντρωση του βιολογικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	OXI	A

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής:			
A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.			
B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.			
Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης.			
Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιο-λόγηση
9.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
9.1.	• τη συμμόρφωση με τα όρια;	OXI	A
9.2.	• τον αριθμό γαλάζιων σημαιών;	OXI	A
10.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
10.1.	• τις εκπομπές NO _x ;	NAI	Δ
10.2.	• τις εκπομπές SO ₂ ;	NAI	Δ
10.3.	• τις εκπομπές μη μεθανιούχων πτητικών οργανικών ενώσεων;	NAI	Δ
10.4.	• τις εκπομπές CO;	NAI	Δ
10.5.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις εκπομπές αέριων ρύπων από άλλους τομείς;	OXI	A
10.6.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις ημέρες υπέρβασης των οριακών τιμών συγκέντρωσης ατμοσφαιρικών ρύπων στα αστικά κέντρα;	OXI	A
11.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
11.1.	• το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων σε ισοδύναμους τόνους CO ₂ ;	NAI	Δ
11.2.	• τις εκπομπές CO ₂ ;	NAI	Δ
11.3.	• τις εκπομπές CH ₄ ;	OXI	A
11.4.	• τις εκπομπές N ₂ O;	OXI	A
11.5.	• τις εκπομπές HFCs ή PFCs;	OXI	A
12.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
12.1.	• το ποσοστό συμμετοχής του ενεργειακού τομέα;	OXI	A
12.2.	• το ποσοστό συμμετοχής των βιομηχανικών διεργασιών;	OXI	A
12.3.	• το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα;	OXI	A
12.4.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από απορρίμματα;	OXI	A
12.5.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από τις μεταφορές;	NAI	Δ
13.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , μέσω		
13.1.	• εκτεταμένων απαλλοτριώσεων;	NAI	Δ
13.2.	• κατανομής δημοσίων εκτάσεων σε πολίτες ή επιχειρήσεις;	OXI	A

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	<i>Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας</i>		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής:			
A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.			
B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.			
Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης.			
Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιο-λόγηση
14.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πολιτισμική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
14.1.	• στοιχεία ή χώρους της αρχαιολογικής κληρονομιάς;	OXI	B
14.2.	• μνημεία ή στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς;	OXI	B
15.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
15.1.	• το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;	OXI	Γ
15.2.	• την εικόνα περιοχών με φυσικό κάλλος;	NAI	Δ
15.3.	• την εικόνα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	NAI	Δ
16.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων , μέσω σημαντικών αλλαγών		
16.1.	• στον αριθμό εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων;	OXI	A
16.2.	• στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού;	OXI	A
17.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
17.1.	• τη συνολική ετήσια παραγωγή ή την παραγωγή κατ' άτομο;	OXI	A
17.2.	• τη σύσταση σε ότι αφορά τα ποσοστά ζυμώσιμων, χαρτιού, γυαλιού, μετάλλων, πλαστικών και αδρανών;	OXI	A
17.3.	• τη διάθεση των απορριμμάτων σε ΧΥΤΑ ή ανεξέλεγκτους χώρους;	OXI	A
17.4.	• την ανακύκλωση μέσω διαχωρισμού ή λιπασματοποίησης;	OXI	A
17.5.	• την ανακύκλωση υλικών συσκευασίας όπως χαρτί, γυαλί, πλαστικό και αλουμίνιο;	OXI	A
18.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας , μέσω σημαντικών αλλαγών		
18.1.	• στο μίγμα ενεργειακής παραγωγής, δηλαδή το βαθμό συμμετοχής του πετρελαίου, του φυσικού αερίου, του λιγνίτη, της υδροηλεκτρικής παραγωγής, της αιολικής παραγωγής και της φωτοβολταϊκής παραγωγής;	OXI	A
18.2.	• στη ζήτηση ενέργειας;	OXI	A
18.3.	• στην αποτελεσματικότητα της καταναλισκόμενης ενέργειας;	OXI	A

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας	
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιο-λόγηση
19.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις μεταφορές , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
19.1.	• το συνολικό μεταφορικό έργο;	NAI	Δ
19.2.	• την κατανομή του μεταφορικού έργου στα διάφορα μέσα;	NAI	Δ
20.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συνοδεύεται από διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις , όπως;		
20.1.	• διασυνοριακή μεταφορά αέριων ρύπων;	OXI	A
20.2.	• υποβάθμιση της ποιότητας στα ύδατα διασυνοριακών ποταμών;	OXI	A

Ακολούθως παρατίθεται σχολιασμός για κάθε ένα από τα παραπάνω ερωτήματα

- Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **βιοποικιλότητα**;

Ο βαθμός που μπορεί να επηρεαστεί η βιοποικιλότητα από την υλοποίηση των δράσεων του ΓΣ1 είναι μικρός καθώς με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο η βιοποικιλότητα τουλάχιστον των προστατευόμενων περιοχών προστατεύεται επιτυχώς.

Δευτερευόντως και σε μικρότερη έκταση όλα τα έργα μεταφορικών υποδομών επηρεάζουν υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως ρύπανση ή υποβάθμιση οικοτόπων κ.α.. Ο τρόπος υλοποίησης των έργων και η λήψη κατάλληλων επανορθωτικών μέτρων είναι δυνατόν να περιορίσουν τις όποιες αρνητικές επιπτώσεις.
- Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον **πληθυσμό**;

Τα έργα βελτίωσης του οδικού δικτύου συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών προσπελασιμότητας, η οποία συνεπάγεται υποστήριξη των όρων διαβίωσης του πληθυσμού. Σε συνδυασμό με την ενίσχυση της απασχόλησης είναι δυνατόν να αποτραπεί η μεταναστευτική κίνηση του πληθυσμού.
- Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **υγεία των ανθρώπων**;

Η βελτίωση του οδικού δικτύου έχει έμμεσες θετικές επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία καθώς βελτιώνει τις συνθήκες πρόσβασης σε κέντρα περίθαλψης (ιδιαίτερα για τις μη αστικές περιοχές) αλλά και συμβάλλει στη μείωση των ατυχημάτων.

Οι έμμεσες αρνητικές επιπτώσεις των έργων βελτίωσης της προσπελασιμότητας στον ανθρώπινο πληθυσμό (θόρυβος, ρύπανση) αντιμετωπίζονται με κατάλληλα επανορθωτικά μέτρα π.χ. ηχοπροστασία, παρακάμψεις οικισμών κ.λ.π.

4. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **πανίδα**;

Η πανίδα δεν επηρεάζεται ουσιαστικά από τα έργα και τις δράσεις του εξεταζόμενου άξονα. Ωστόσο τα έργα εφόσον υλοποιούνται σε εξωαστικό περιβάλλον αποτελούν όχληση για την πανίδα. (Διάσπαση συνοχής βιοτόπων, παρεμπόδιση της ελεύθερης επικοινωνίας των ειδών της πανίδας μεταξύ των εκατέρωθεν των έργων περιοχών, θανάτωση ειδών της πανίδας από διερχόμενα οχήματα/συρμούς κλπ)

Οι έμμεσες αρνητικές επιπτώσεις των έργων βελτίωσης της προσπελασιμότητας στην πανίδα αντιμετωπίζονται με κατάλληλα επανορθωτικά μέτρα αλλά και κατάλληλη χωροθέτηση.

5. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **χλωρίδα**;

Η χλωρίδα δεν επηρεάζεται ουσιαστικά από τα έργα και τις δράσεις του εξεταζόμενου άξονα. Αποψιλώσεις χλωρίδας σε μικρή κλίμακα ωστόσο είναι αναμενόμενες. Οι όποιες επιπτώσεις αντιμετωπίζονται με κατάλληλα επανορθωτικά μέτρα αλλά και κατάλληλη χωροθέτηση.

6. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **έδαφος**;

Τα έργα θα προκαλέσουν αλλαγή χρήσης γης στο χώρο που αυτά θα καταλάβουν και επίσης μπορούν να οδηγήσουν και έμμεσα σε αλλαγές χρήσεων σε παρακείμενες σε αυτά περιοχές. Αναμένεται να συμβάλλουν στην κλαδική αναδιάρθρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, με την προσέλκυση νέων κλάδων (βιομηχανικών επιχειρήσεων, διαμετακομιστικού εμπορίου, συνδυασμένων μεταφορών, παραγωγικών υπηρεσιών, τουρισμού). Στην ίδια κατεύθυνση αναμένεται η ενίσχυση υπηρεσιών νέου τύπου, όπως τα κέντρα διαμετακόμισης, τα κέντρα εμπορίου – αναψυχής, οι εκθεσιακοί χώροι κ.λ.π., εκτός των αστικών περιοχών σε αποστάσεις που έως τώρα ήταν ανέφικτες.

Ως αναμενόμενη αρνητική επίπτωση μπορεί να θεωρηθεί η συνέχιση και επέκταση της άναρχης συσσώρευσης δραστηριοτήτων και κατοικίας εκατέρωθεν βασικών αξόνων, που θα έχει ως αποτέλεσμα τον αποσυντονισμό και την αποδυνάμωση του οικιστικού ιστού κάθε νομού. Η ανωτέρω επίπτωση μπορεί να περιοριστεί με κατάλληλες θεσμικές ρυθμίσεις

7. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **κατανάλωση και τα αποθέματα νερού**;

Έμμεσα, σε μικρή κλίμακα και κυρίως σε τουριστικές περιοχές τα έργα προσπελασιμότητας συμβάλλουν στην αύξηση της κατανάλωσης ύδατος για τουριστική χρήση.

8. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **ποιότητα των επιφανειακών υδάτων**;

ΟΧΙ (Οι όποιες επιπτώσεις είναι εξαιρετικά μικρής κλίμακας και περιορίζονται στην άμεση περιοχή των έργων)

9. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων**;

ΟΧΙ

10. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **ποιότητα του αέρα**;

Τα έργα και οι δράσεις του ΓΣ1 θα οδηγήσουν σε αύξηση των εκπομπών αερίων ρύπων.

Ο τομέας των οδικών μεταφορών είναι αυτός που πιθανόν να συμβάλλει περισσότερο στις εκπομπές των αερίων ρύπων. Οι βελτιωμένες συνθήκες κυκλοφορίας, συνθήκες ασφαλής και άνετης μεταφοράς, η συντόμευση του χρόνου ταξιδιού που θα επιτευχθούν πρόκειται να αυξήσουν την μεταφορική δραστηριότητα στην Περιφέρεια και κατ' επέκταση τις εκπομπές αερίων ρύπων.

Σημαντικό ρόλο όμως θα έχουν οι θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές, οι οποίες θα ενισχυθούν ακόμη περισσότερο με την πραγματοποίηση και των νέων έργων.

Οι εκπομπές όμως από την οδική κυκλοφορία δεν είναι σταθερές. Εξαρτώνται από μια σειρά παραγόντων όπως το μέγεθος, η σύνθεση και τα λοιπά χαρακτηριστικά του στόλου οχημάτων μιας περιοχής, η ποιότητα καυσίμων, το οδικό δίκτυο, το σύστημα μέσων μαζικής μεταφοράς, οι κυκλοφοριακές ρυθμίσεις οι κλιματολογικές συνθήκες, οι γεωγραφικές ιδιομορφίες κλπ.

Τόσο κατά τη φάση της κατασκευής, όσο και κατά τη λειτουργία των έργων, οι εκπομπές αερίων (οξειδία αζώτου και άνθρακα, νιτρικά κ.λ.π.) από τους κινητήρες, μολύνουν τον αέρα, ρυπαίνουν την ατμόσφαιρα και αλλοιώνουν την εικόνα του γύρω τοπίου. Διαταράσσουν την ισορροπία στη σύνθεση της ατμόσφαιρας και του αέρα της συγκεκριμένης περιοχής αλλά και των γειτονικών περιοχών.

Στον τομέα των λιμενικών έργων και των αεροδρομίων ενδέχεται να δημιουργηθεί μία μικρή (τοπική) πηγή ατμοσφαιρικής ρύπανσης, που σε συνάρτηση με τη δυναμικότητα του έργου θα προσδιορίζει την ατμοσφαιρική ρύπανση σε τοπική κλίμακα.

Ωστόσο, με την δημιουργία παρακαμπτήριων οδών θα μειωθεί η κυκλοφοριακή συμφόρηση στα μικρής εμβέλειας αστικά κέντρα με αποτέλεσμα θετική επίδραση στις συγκεντρώσεις των ρύπων.

Η συνολική αποτίμηση της παρέμβασης και της δημιουργίας των έργων δεν μπορεί να αξιολογηθεί αρνητικά εάν αναλογισθεί κανείς τις θετικές κοινωνικές επιπτώσεις.

11. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις **εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου**;
Τα έργα και οι δράσεις του ΓΣ1 θα οδηγήσουν σε αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου
12. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου**;
Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συμβάλει στην αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τις μεταφορές (βλ. και παραπάνω σημείο 10).
13. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα **υλικά περιουσιακά στοιχεία**;
Αναμένονται να γίνουν απαλλοτριώσεις για τις ανάγκες υλοποίησης των έργων και δράσεων του ΓΣ1.
14. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **πολιτισμική κληρονομιά**;

ΟΧΙ
15. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **τοπίο**;
Οι επιπτώσεις των έργων προσπελασιμότητας συνοδεύονται με επιπτώσεις στο τοπίο. Οι επιπτώσεις αυτές είναι μερικώς αναστρέψιμες με τη χρήση κατάλληλων επανορθωτικών μέτρων αλλά και με την κατάλληλη χωροθέτηση των έργων.
16. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων**;

ΟΧΙ
17. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων**;

ΟΧΙ
18. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας**;

ΟΧΙ
19. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να **μεταβάλλει τις μεταφορές**;
Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ έχει κατ' έσοχόν θετική επίπτωση στον τομέα των μεταφορών τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Το συνολικό μεταφορικό έργο αναμένεται να αυξηθεί, λόγω της συνολικής βελτίωσης των συγκοινωνιακών υποδομών. Η κατανομή του μεταφορικού έργου αναμένεται να

διαφοροποιηθεί τόσο μεταξύ χερσαίων και θαλάσσιων μεταφορών όσο και μεταξύ οδικών και σιδηροδρομικών μέσων.

20. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συνοδεύεται από **διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις**;

ΟΧΙ

Όσον αφορά στο χαρακτήρα των αναμενόμενων επιπτώσεων αυτές μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας	
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Χαρακτήρας Επίπτωσης
1.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με <u>ουσιαστικό τρόπο</u> ;		
1.3.	υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως εισαγωγή νέων ειδών, ρύπανση ή υποβάθμιση οικοτόπων κ.ά.;	NAI	!, -, >, R, ?
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
2.3.	παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;	NAI	!, +, >>
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
3.2.	υποστρωματικούς παράγοντες (βιοτικό επίπεδο, δυνατότητες περίθαλψης κ.ά.) που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;	NAI	!, +, >>
4.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
4.3.	τον συνολικό αριθμό σπονδυλωτών ειδών;	NAI	!, -, >, R, ?
5.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
5.3.	τον συνολικό αριθμό φυτικών ειδών;	NAI	!, -, >, R
5.4.	την έκταση των δασικών οικοσυστημάτων;	NAI	!, -, >>, IR, ?
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
6.1.	την έκταση καλλιεργούμενης γης;	NAI	!!, -, >>, IR
6.4.	παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;	NAI	!, -, >>, IR
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
7.3.	την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;	NAI	!,-, ?

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 1: Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός των υποδομών προσπελασιμότητας	
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Χαρακτήρας Επίπτωσης
10.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα του αέρα, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
10.1.	• τις εκπομπές NO _x ;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
10.2.	• τις εκπομπές SO ₂ ;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
10.3.	• τις εκπομπές μη μεθανιούχων πτητικών οργανικών ενώσεων;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
10.4.	• τις εκπομπές CO;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
11.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
11.1.	• το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων σε ισοδύναμους τόνους CO ₂ ;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
11.2.	• τις εκπομπές CO ₂ ;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
12.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
12.5.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από τις μεταφορές;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >, IR</i>
13.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία, μέσω		
13.1.	• εκτεταμένων απαλλοτριώσεων;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >>, IR</i>
15.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το τοπίο, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
15.2.	• την εικόνα περιοχών με φυσικό κάλλος;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >, R, ?</i>
15.3.	• την εικόνα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	<i>NAI</i>	<i>!, -, >, R, ?</i>
19.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις μεταφορές, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο;		
19.1.	• το συνολικό μεταφορικό έργο;	<i>NAI</i>	<i>!!, ++, >>, TR</i>
19.2.	• την κατανομή του μεταφορικού έργου στα διάφορα μέσα;	<i>NAI</i>	<i>!!, +, >></i>

Μέτρα

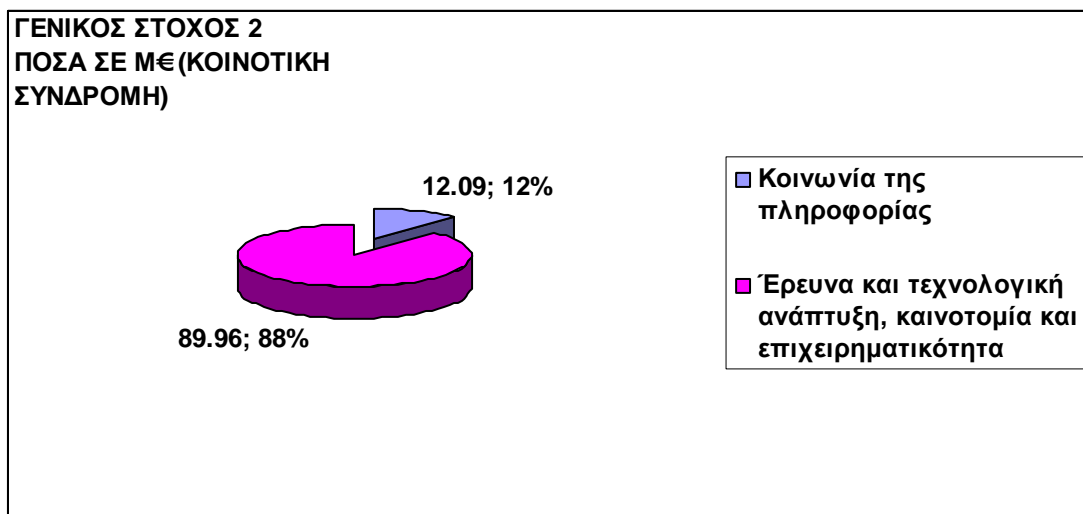
Μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων του ΓΣ1 παρουσιάζονται ακολούθως

	Ενδεικτικά Μέτρα
Βιοποικιλότητα/χλωρίδα/πανίδα	Κατά τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης των έργων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η οικολογική ευαισθησία των περιοχών όπου χωροθετούνται τα έργα και η επιλογή του άξονα διέλευσης – περιοχής χωροθέτησης να γίνεται μέσα από εξέταση διαφορετικών εναλλακτικών προτάσεων. Κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων θα περιγράφονται με σαφήνεια και πληρότητα τα μέτρα, οι όροι και περιορισμοί που πρέπει να εφαρμοστούν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του συγκεκριμένης παρέμβασης στο φυσικό περιβάλλον. Τα μέτρα άρσης των επιπτώσεων θα πρέπει να περιλαμβάνουν αποκατάσταση ενδιαιτημάτων, ή / και δημιουργία νέων, αποκατάσταση εκτάσεων διαταραγμένων εδαφών (δανειοθάλαμοι, αποθεσιοθάλαμοι, πρανή), επιλογή φωτισμού κ.λ.π. Με τον τρόπο αυτό και με την τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας θα επιτευχθεί η ανάσχεση της απώλειας και η προστασία της βιοποικιλότητας καθώς και η βιώσιμη διαχείριση των γεωργικών γαιών και δασικών εκτάσεων, θα βελτιωθεί η κατάσταση διατήρησης των οικοτόπων, των πληθυσμών των απειλούμενων και κινδυνευόντων ειδών, καθώς και των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος, τέλος θα διατηρηθούν και θα αναδειχθούν τα φυσικά τοπία υψηλής αισθητικής αξίας.
έδαφος - χρήσεις γης	Όπως περιγράφεται και ανωτέρω η περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων και η τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας συντελούν στην ανάσχεση των αρνητικών επιπτώσεων στο έδαφος και στις χρήσεις γης. Θα πρέπει να εξετάζεται κατά προτεραιότητα η βελτίωση του υφιστάμενου οδικού δικτύου και να αποφεύγεται κατά το δυνατόν η χωροθέτηση νέων αξόνων. Σε περίπτωση απώλειας κατοικίας ή γης, επανεγκατάσταση σε νέο χώρο πλησίον της παλιάς θέσης ή εγκατάσταση σε νέα θέση ισότιμης επαγγελματικής αξίας και πρόσβασης. Θα πρέπει να προωθείται η χρήση μεταφορικών μέσων νέας τεχνολογίας, με βελτιωμένη καύση, χρήση καταλυτών, αλλά και χρήση νέων και καθαρότερων καυσίμων, φιλικών προς το περιβάλλον.
ποιότητα αέρα / εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου	Θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα κατά τη φάση κατασκευής λειτουργίας των έργων, που θα υποδεικνύονται από τις ΜΠΕ των έργων. Θα πρέπει να τηρούνται οι οριακές τιμές εκπομπής αερίων ρύπων, να προωθείται η χρήση καθαρότερων καυσίμων και οχημάτων αντιρρυπαντικής τεχνολογίας.
υλικά περιουσιακά στοιχεία	Θα πρέπει να λαμβάνονται θεσμικές ρυθμίσεις για την προστασία των χρήσεων γης από εκτεταμένες ανεξέλεγκτες αλλαγές.
τοπίο	Θα πρέπει να προτεραιότητα στη βελτίωση του υφιστάμενου οδικού δικτύου και στην κατασκευή οδών παράκαμψης παραδοσιακών οικισμών. Κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων θα πρέπει να περιλαμβάνονται μέτρα αποκατάστασης τοπίου.

8.4.2. Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών από τον Γενικό Στόχο 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας

Όπως προαναφέρθηκε το ποσό της Κοινοτικής Συνδρομής για τις παρεμβάσεις του Γενικού Στόχου 2 του ΕΠ Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου, Ιονίων Νήσων ανέρχεται σε 102.05Μ€ και πρόκειται για το 11.2% του συνολικού ποσού του ΕΠ.

Οι παρεμβάσεις που συνθέτουν το ΓΣ και οι κατ' εκτίμηση δαπάνες περιγράφονται στο σχήμα που ακολουθεί.

Οι δράσεις που συνθέτουν την Παρέμβαση «Έρευνα και τεχνολογική Ανάπτυξη (R&TD), καινοτομία και επιχειρηματικότητα» είναι οι ακόλουθες:

- Δραστηριότητες έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης σε Κέντρα ερευνών.
- Υποδομή έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης (συμπεριλαμβάνοντας υλικό εξοπλισμό, τεχνολογική εγκατάσταση και δίκτυα υπολογιστών υψηλής ταχύτητας που συνδέουν κέντρα ερευνών) και κέντρα αναγνωρισμένου κύρους σε εξειδικευμένη τεχνολογία.
- Συνδρομή στην έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη ειδικά σε ΜΜΕ (συμπεριλαμβάνοντας πρόσβαση σε υπηρεσίες έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης στα ερευνητικά κέντρα)
- Επενδύσεις σε επιχειρήσεις που συνδέονται άμεσα με έρευνα και καινοτομία (καινοτόμες τεχνολογίες, ίδρυση νέων επιχειρήσεων από πανεπιστήμια, υπάρχοντα κέντρα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης και επιχειρήσεις κ.λ.π.)
- Άλλες επενδύσεις σε επιχειρήσεις
- Άλλα μέτρα για την προώθηση έρευνας, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας

Οι δράσεις που συνθέτουν την Παρέμβαση «**Κοινωνία της πληροφορίας**» είναι οι ακόλουθες:

- Υποδομή τηλεπικοινωνιών (συμπεριλαμβανομένων των ευρυζωνικών δικτύων)
- Τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών (πρόσβαση, ασφάλεια, δυνατότητα λειτουργικής εναλλαγής συστημάτων, πρόληψη κινδύνου, έρευνα, καινοτομία, ηλεκτρονικό περιεχόμενο κ.λ.π.)
- Τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών (TEN-ICT)
- Υπηρεσίες και εφαρμογές για τον πολίτη (ηλεκτρονική υγεία, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονική εκμάθηση, ηλεκτρονική ενσωμάτωση, κ.λ.π.)
- Υπηρεσίες και εφαρμογές για ΜΜΕ (ηλεκτρονικό εμπόριο, εκπαίδευση και κατάρτιση, δικτύωση κ.λ.π.)
- Άλλα μέτρα για την πρόσβαση των ΜΜΕ σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών και στην αποτελεσματική χρήση τους.

Με βάση τόσο την περιγραφή των παρεμβάσεων όσο και το είδος των παρεμβάσεων του άξονα αλλά και την γενική περιγραφή των επιπτώσεων που παρατέθηκε στην **παράγραφο 8.1**, οι μεταβολές που ενδέχεται να επέλθουν στο περιβάλλον από την υλοποίηση του Γενικού Στόχου 2 εντοπίζονται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 8.4.2. Διάγνωση περιβαλλοντικών μεταβολών του Γενικού Στόχου 2

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιολόγηση
1.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
1.1.	• το ποσοστό έκτασης που προστατεύεται για τη βιοποικιλότητα που φιλοξενεί;	ΟΧΙ	A
1.2.	• τη συνοχή των οικοτόπων στις προστατευόμενες περιοχές;	ΟΧΙ	A
1.3.	• υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως εισαγωγή νέων ειδών, ρύπανση ή υποβάθμιση οικοτόπων κ.ά.;	ΟΧΙ	Γ
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
2.1.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα ή το μέσο αριθμό τέκνων ανά γυναίκα;	ΟΧΙ	A
2.2.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη θνησιμότητα ή το μέσο προσδόκιμο χρόνο ζωής;	ΟΧΙ	A
2.3.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;	ΝΑΙ	Δ
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
3.1.	• την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε περιβαλλοντικό κίνδυνο;	ΟΧΙ	A
3.2.	• υποστρωματικούς παράγοντες (βιοτικό επίπεδο, δυνατότητες περίθαλψης κ.ά.) που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;	ΝΑΙ	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής:			
A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.			
B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.			
Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης.			
Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιολόγηση
4.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
4.1.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των απειλούμενων ειδών;	OXI	A
4.2.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των ενδημικών ειδών;	OXI	A
4.3.	• τον συνολικό αριθμό σπονδυλωτών ειδών;	OXI	Γ
5.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
5.1.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	OXI	A
5.2.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	OXI	A
5.3.	• τον συνολικό αριθμό φυτικών ειδών;	OXI	Γ
5.4.	• την έκταση των δασικών οικοσυστημάτων;	OXI	B
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
6.1.	• την έκταση καλλιεργούμενης γης;	OXI	Γ
6.2.	• την κατανάλωση ζιζανιοκτόνων ανά στρέμμα;	OXI	A
6.3.	• την κατανάλωση λιπασμάτων ανά στρέμμα;	OXI	A
6.4.	• παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;	NAI	Δ
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
7.1.	• την κατανάλωση νερού από επιφανειακά ύδατα;	NAI	Δ
7.2.	• την κατανάλωση νερού από υπόγεια ύδατα;	NAI	Δ
7.3.	• την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;	NAI	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής:			
A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.			
B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.			
Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης.			
Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιολόγηση
8.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των επιφανειακών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
8.1.	• τις συγκεντρώσεις νιτρικών ενώσεων;	ΟΧΙ	Γ
8.2.	• τις συγκεντρώσεις φωσφορικών ενώσεων;	ΟΧΙ	Γ
8.3.	• τη συγκέντρωση του χημικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	ΟΧΙ	Γ
8.4.	• τη συγκέντρωση του βιολογικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	ΟΧΙ	Γ
9.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
9.1.	• τη συμμόρφωση με τα όρια;	ΟΧΙ	Γ
9.2.	• τον αριθμό γαλάζιων σημαιών;	ΟΧΙ	Γ
10.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
10.1.	• τις εκπομπές NO _x ;	ΟΧΙ	Γ
10.2.	• τις εκπομπές SO ₂ ;	ΟΧΙ	Γ
10.3.	• τις εκπομπές μη μεθανιούχων πτητικών οργανικών ενώσεων;	ΟΧΙ	Γ
10.4.	• τις εκπομπές CO;	ΟΧΙ	Γ
10.5.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις εκπομπές αέριων ρύπων από άλλους τομείς;	ΟΧΙ	Γ
10.6.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις ημέρες υπέρβασης των οριακών τιμών συγκέντρωσης ατμοσφαιρικών ρύπων στα αστικά κέντρα;	ΟΧΙ	Γ
11.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
11.1.	• το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων σε ισοδύναμους τόνους CO ₂ ;	ΟΧΙ	Γ
11.2.	• τις εκπομπές CO ₂ ;	ΟΧΙ	Γ
11.3.	• τις εκπομπές CH ₄ ;	ΟΧΙ	Γ
11.4.	• τις εκπομπές N ₂ O;	ΟΧΙ	Γ
11.5.	• τις εκπομπές HFCs ή PFCs;	ΟΧΙ	Γ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής:			
A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.			
B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.			
Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης.			
Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιολόγηση
12.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
12.1.	• το ποσοστό συμμετοχής του ενεργειακού τομέα;	ΟΧΙ	Γ
12.2.	• το ποσοστό συμμετοχής των βιομηχανικών διεργασιών;	ΟΧΙ	Γ
12.3.	• το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα;	ΟΧΙ	Γ
12.4.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από απορρίμματα;	ΟΧΙ	A
12.5.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από τις μεταφορές;	ΟΧΙ	A
13.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , μέσω		
13.1.	• εκτεταμένων απαλλοτριώσεων;	ΟΧΙ	A
13.2.	• κατανομής δημοσίων εκτάσεων σε πολίτες ή επιχειρήσεις;	ΟΧΙ	B
14.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πολιτισμική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
14.1.	• στοιχεία ή χώρους της αρχαιολογικής κληρονομιάς;	ΟΧΙ	B
14.2.	• μνημεία ή στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς;	ΟΧΙ	B
15.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
15.1.	• το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;	ΟΧΙ	Γ
15.2.	• την εικόνα περιοχών με φυσικό κάλλος;	ΟΧΙ	Γ
15.3.	• την εικόνα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	ΟΧΙ	Γ
16.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων , μέσω σημαντικών αλλαγών		
16.1.	• στον αριθμό εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων;	ΟΧΙ	Γ
16.2.	• στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού;	NAI	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής:			
A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο.			
B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές.			
Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης.			
Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιολόγηση
17.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
17.1.	• τη συνολική ετήσια παραγωγή ή την παραγωγή κατ' άτομο;	OXI	Γ
17.2.	• τη σύσταση σε ότι αφορά τα ποσοστά ζυμώσιμων, χαρτιού, γυαλιού, μετάλλων, πλαστικών και αδρανών;	OXI	Γ
17.3.	• τη διάθεση των απορριμμάτων σε ΧΥΤΑ ή ανεξέλεγκτους χώρους;	NAI	Δ
17.4.	• την ανακύκλωση μέσω διαχωρισμού ή λιπασματοποίησης;	OXI	Γ
17.5.	• την ανακύκλωση υλικών συσκευασίας όπως χαρτί, γυαλί, πλαστικό και αλουμίνιο;	OXI	Γ
18.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας , μέσω σημαντικών αλλαγών		
18.1.	• στο μίγμα ενεργειακής παραγωγής, δηλαδή το βαθμό συμμετοχής του πετρελαίου, του φυσικού αερίου, του λιγνίτη, της υδροηλεκτρικής παραγωγής, της αιολικής παραγωγής και της φωτοβολταϊκής παραγωγής;	OXI	Γ
18.2.	• στη ζήτηση ενέργειας;	NAI	Δ
18.3.	• στην αποτελεσματικότητα της καταναλισκόμενης ενέργειας;	OXI	Γ
19.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις μεταφορές , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
19.1.	• το συνολικό μεταφορικό έργο;	NAI	Δ
19.2.	• την κατανομή του μεταφορικού έργου στα διάφορα μέσα;	OXI	Γ
20.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συνοδεύεται από διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις , όπως;		
20.1.	• διασυνοριακή μεταφορά αέριων ρύπων;	OXI	A
20.2.	• υποβάθμιση της ποιότητας στα ύδατα διασυνοριακών ποταμών;	OXI	A

Ακολούθως παρατίθεται σχολιασμός για κάθε ένα από τα παραπάνω ερωτήματα που έλαβαν θετική απάντηση:

1. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον **πληθυσμό**;

Τα έργα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας αφενός δημιουργούν ένα αναβαθμισμένο περιβάλλον για την υφιστάμενη επιχειρηματική δραστηριότητα και τις προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξή της και αφετέρου συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των μόνιμων κατοίκων και επισκεπτών.

Βελτιώνοντας, επίσης, την πρόσβαση στην απασχόληση και τη διατήρηση των θέσεων εργασίας, δημιουργούνται κίνητρα για την συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού.

Η κοινωνία της πληροφορίας διανοίγει ιδιαίτερα θετικές προοπτικές για τον άνθρωπο και το περιβάλλον: Αυξημένος τζίρος, κοινωνική πρόοδος (μέσω των αυξημένων δυνατοτήτων επικοινωνίας και δικτύωσης), πολιτισμική πρόοδος (χάρης στην εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας) και τέλος περιβαλλοντική πρόοδος (με τη βοήθεια της αποϋλοποίησης, για την οποία έγινε λόγος παραπάνω).

Επιπλέον, η ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού και η βελτίωση των προσόντων του σε νέους, ανταγωνιστικούς τομείς θα συμβάλλει στη δημιουργία εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού με συνέπεια την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, ενώ η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της ψηφιακής σύγκλισης και του ανθρώπινου δυναμικού σε περιοχές με ειδικά χαρακτηριστικά, προβλήματα και αναπτυξιακή τοπολογία, όπως τα αστικά κέντρα, οι παράκτιες και περιοχές της ενδοχώρας θα συμβάλλει στην επίτευξη της χωρικής συνοχής.

Η ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών θα δώσει τη δυνατότητα κυρίως σε νέο-εισερχόμενο στην αγορά εργασίας (ως επιχειρηματίες ή εργαζόμενοι) δυναμικό, να προωθήσει τις ιδέες του και να αναπτύξει δραστηριότητα σε τομείς πέραν αυτών που παραδοσιακά χαρακτηρίζουν την τοπική οικονομία, ενώ η αξιοποίηση των τεχνολογιών θα δημιουργήσει το απαραίτητο υπόβαθρο.

Η προώθηση μιας ήπιας και ποιοτικής ανάπτυξης με σεβασμό και αξιοποίηση των περιβαλλοντικών και πολιτισμικών πόρων θα συμβάλλει στη διάχυση των ωφελειών πέραν από τους έως σήμερα λειτουργούντες τουριστικούς προορισμούς.

Όσον αφορά στη μεταναστευτική κίνηση του πληθυσμού τα έργα και οι δράσεις του Στόχου συντελούν στην συγκράτηση του ντόπιου πληθυσμού επιπρόσθετα η ίδρυση νέων επιχειρήσεων και γενικότερα τα μέτρα προώθησης έρευνας, καινοτομίας και επιχειρηματικότητας αποτελούν πόλο έλξης του πληθυσμού.

2. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **υγεία των ανθρώπων**;

Η ανάπτυξη υπηρεσιών και εφαρμογές ψηφιακής τεχνολογίας από τη δημόσια διοίκηση για την εξυπηρέτηση του πολίτη όπως η τηλεϊατρική είναι δράσεις οι οποίες συμβάλλουν θετικά στον τομέα της υγείας και ιδιαίτερα σε νησιωτικές και ορεινές περιοχές.

3. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **έδαφος**;
Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας συνοδεύεται και από την ίδρυση νέων επιχειρήσεων και τουριστικών κλινών. Η ίδρυση λοιπόν νέων επιχειρήσεων συνεπάγεται και μεταβολές των χρήσεων γης οι οποίες ωστόσο δεν θα είναι μεγάλης κλίμακας.
4. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **κατανάλωση και τα αποθέματα νερού**;
Οι νέες επιχειρήσεις συμβάλλουν στην αύξηση της κατανάλωσης του νερού. Οι δράσεις ενίσχυσης της τουριστικής δραστηριότητας κυρίως στις νησιωτικές περιοχές μπορεί να αυξήσει την κατανάλωση ύδατος για τουριστική χρήση (κυρίως στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων όπου οι καταναλώσεις για ύδρευση και άρδευση είναι περίπου ίσες).
5. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων**;
Η δημιουργία νέων κλινών, ο εκσυγχρονισμός υφιστάμενων τουριστικών μονάδων και η δημιουργία νέων επιχειρήσεων αυξάνουν την παραγωγή λυμάτων. Οι νέες ωστόσο δραστηριότητες δεν είναι σε θέση να προκαλέσουν στρατηγικού επιπέδου αλλαγές. Παράλληλα μέσω των δράσεων του ΓΣ2 προβλέπεται και ενίσχυση επιχειρήσεων για έργα προστασίας του περιβάλλοντος.
6. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων**;
Η δημιουργία νέων κλινών, ο εκσυγχρονισμός υφιστάμενων τουριστικών μονάδων και η δημιουργία νέων επιχειρήσεων αυξάνουν την παραγωγή απορριμμάτων. Οι νέες ωστόσο δραστηριότητες δεν είναι σε θέση να προκαλέσουν στρατηγικού επιπέδου αλλαγές. Παράλληλα μέσω των δράσεων του ΓΣ2 προβλέπεται και ενίσχυση επιχειρήσεων για έργα προστασίας του περιβάλλοντος.
7. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας**;
Οι νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες είναι δυνατόν να αυξήσουν την κατανάλωση ενέργειας. Από την άλλη η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας διανοίγει πρόσθετες δυνατότητες εξοικονόμησης πρώτων υλών και ενέργειας με τη λεγόμενη «αποϋλοποίηση»: οι ίδιες υπηρεσίες είναι δυνατόν να παρασχεθούν με ανάληψη πολύ λιγότερης ύλης και τη χρήση πολύ λιγότερης ενέργειας εφόσον π.χ. προϊόντα είναι δυνατόν να αντικατασταθούν με λογισμικό ή να προσαρμοσθούν στις νέες τεχνολογίες (π.χ. έκδοση λεξικών σε CD-ROM).

8. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις **μεταφορές**;

Οι νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες αυξάνουν το μεταφορικό έργο από την άλλη οι νέες τηλεματικές υπηρεσίες περιορίζουν αποφασιστικά τις ανάγκες για μεταφορές και μετακινήσεις.

Όσον αφορά στο χαρακτήρα των αναμενόμενων επιπτώσεων αυτές μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας	
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Χαρακτήρας Επίπτωσης
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
2.3.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;	NAI	!!, +, >>
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
3.2.	• υποστρωματικούς παράγοντες (βιοτικό επίπεδο, δυνατότητες περίθαλψης κ.ά.) που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;	NAI	!, +, >>
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
6.4.	• παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;	NAI	!, -, >>, ?
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
7.1.	• την κατανάλωση νερού από επιφανειακά ύδατα;	NAI	!, -, ?
7.2.	• την κατανάλωση νερού από υπόγεια ύδατα;	NAI	!, -, ?
7.3.	• την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;	NAI	!,-, ?
16.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων , μέσω σημαντικών αλλαγών		
16.2.	• στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού;	NAI	!, -, ?

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		<i>Γενικός Στόχος 2: Ψηφιακή σύγκλιση με την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών και τόνωση της επιχειρηματικότητας</i>	
<i>α/α</i>	<i>Ερώτηση</i>	<i>Απά-ντηση</i>	<i>Χαρακτήρας Επίπτωσης</i>
17.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
17.3.	• τη διάθεση των απορριμμάτων σε ΧΥΤΑ ή ανεξέλεγκτους χώρους;	NAI	?
18.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας , μέσω σημαντικών αλλαγών		
18.2.	• στη ζήτηση ενέργειας;	NAI	!, -, >>
19.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις μεταφορές , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
19.1.	• το συνολικό μεταφορικό έργο;	NAI	!, -, ?

Μέτρα

Μέτρα τα οποία θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη για την αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων του ΓΣ2 παρουσιάζονται ακολούθως

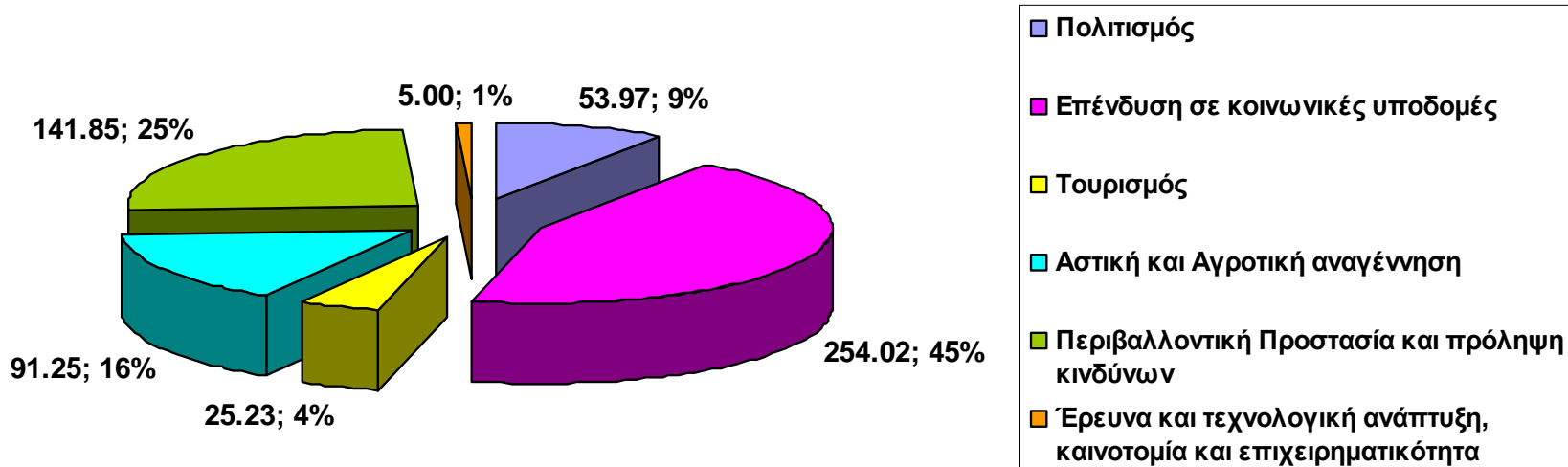
	Ενδεικτικά Μέτρα
έδαφος - χρήσεις γης	Όσον αφορά στη δημιουργία νέων και στον εκσυγχρονισμό υφιστάμενων επιχειρήσεων θα πρέπει οι οποιοσδήποτε παρεμβάσεις να προϋποθέτουν ότι οι επιχειρήσεις αυτές συμμορφώνονται με την περιβαλλοντική νομοθεσία και ικανοποιούν βασικά κριτήρια βιώσιμης ανάπτυξης: η διάθεση των υγρών και στερεών αποβλήτων τους δεν γίνεται ανεξέλεγκτα, η χωροθέτηση τους είναι σύμφωνη με τον υφιστάμενο χωροταξικό σχεδιασμό κλπ. Ειδικότερα για τις τουριστικές δραστηριότητες η ενίσχυσή τους είναι αναγκαίο να βασίζεται στις αρχές της αειφορίας, για την αποφυγή φαινομένων μαζικού τουρισμού με όλες τις αρνητικές επιπτώσεις που αυτά συνεπάγονται. Αυτό επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού που εντάσσονται αρμονικά στο περιβάλλον, σέβονται τα φυσικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, προστατεύουν τη χλωρίδα και πανίδα. Μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελούν η ανάπτυξη ήπιων υποδομών σε μη κορεσμένες περιοχές. Σε αυτό θα συμβάλλει η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού. Η ανάπτυξη ποιοτικού τουριστικού προϊόντος θα συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής.
κατανάλωση και αποθέματα νερού	Η χωροθέτηση νέων δραστηριοτήτων και ο εκσυγχρονισμός υφιστάμενων θα πρέπει να είναι σε συμφωνία με τα Διαχειριστικά Σχέδια των Υδατικών Διαμερισμάτων στα οποία εντάσσονται. Θα πρέπει να προωθούνται τεχνικές μείωσης κατανάλωσης νερού καθώς και επαναχρησιμοποίησης.
υλικά περιουσιακά στοιχεία	Θα πρέπει να λαμβάνονται θεσμικές ρυθμίσεις για την προστασία των χρήσεων γης από εκτεταμένες ανεξέλεγκτες αλλαγές. Η χωροθέτηση νέων επιχειρήσεων θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τον υφιστάμενο χωροταξικό σχεδιασμό.

**8.4.3. Προσδιορισμός των περιβαλλοντικών μεταβολών από το Γενικό Στόχο 3:
Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής**

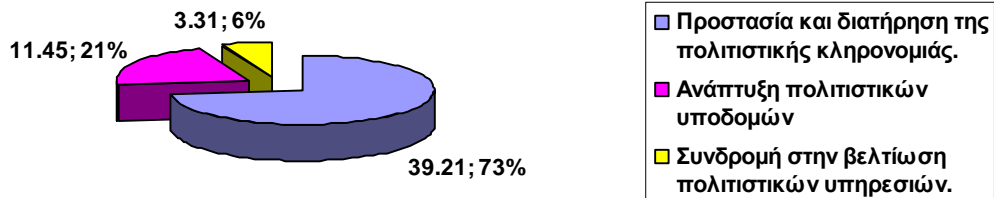
Όπως προαναφέρθηκε το ποσό της Κοινοτικής Συνδρομής για τις παρεμβάσεις του Γενικού Στόχου 3 του ΕΠ Δυτικής Ελλάδος, Πελοποννήσου, Ιονίων Νήσων ανέρχεται σε 571.32Μ€ και πρόκειται για το 62.5% του συνολικού ποσού του ΕΠ.

Η κατανομή μεταξύ των διαφόρων παρεμβάσεων εντός του ΓΣ3 έχει ως εξής:

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 3
ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)
ΣΥΝΟΛΟ ΓΣ3 (571.31 Μ€)

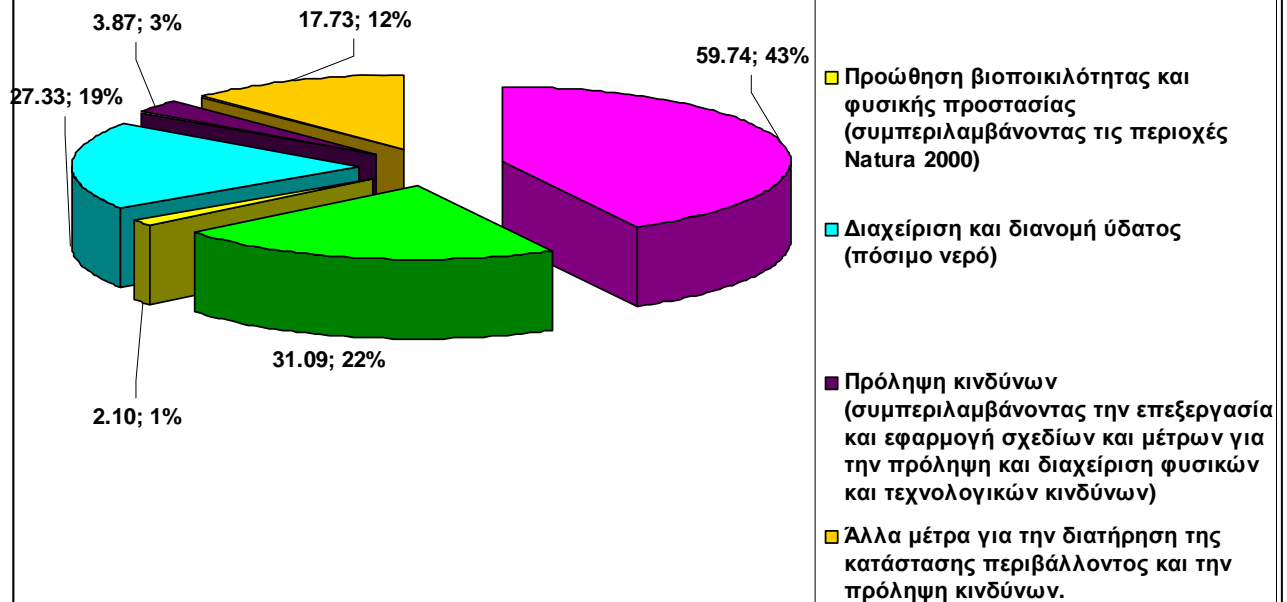

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (53.97Μ€)

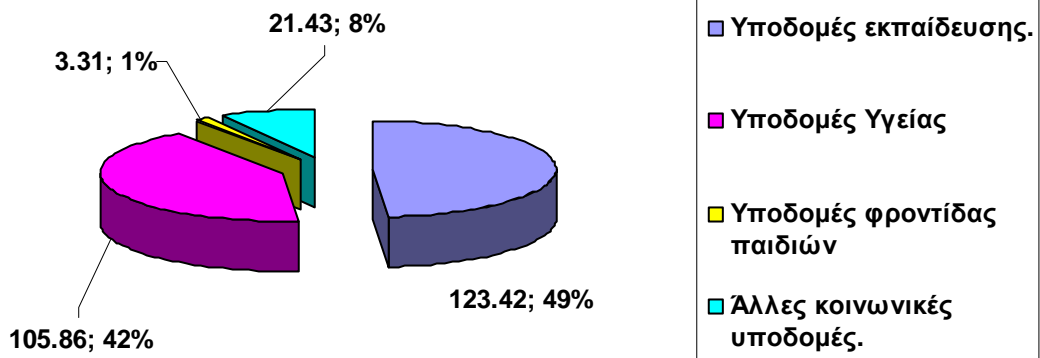
ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)

Περιβαλλοντική προστασία και πρόληψη κινδύνων (141.85 Μ€)

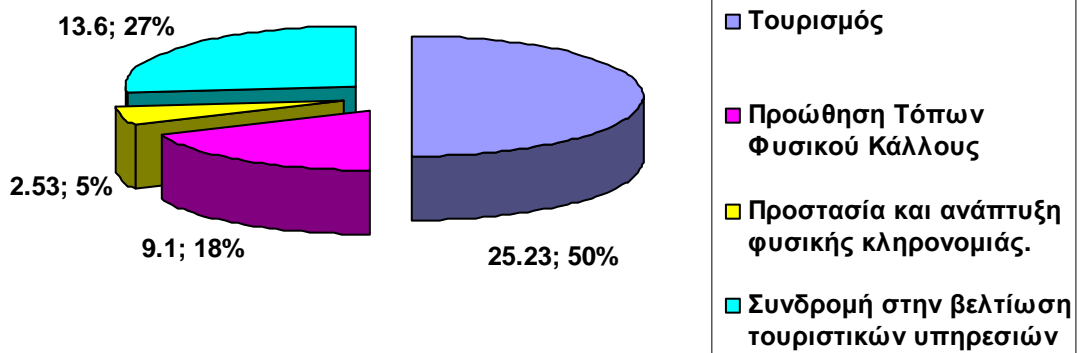
ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ)

**ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΥΠΟΔΟΜΕΣ (254.02Μ€)**

**ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ
ΣΥΝΔΡΟΜΗ)**

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ (25.23Μ€)

**ΠΟΣΑ ΣΕ Μ€ (ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ
ΣΥΝΔΡΟΜΗ)**

Με βάση τα ανωτέρω οι μεταβολές που ενδέχεται να επέλθουν στο περιβάλλον από την υλοποίηση του Γενικού Στόχου 3 εντοπίζονται στον επόμενο πίνακα

Πίνακας 8.4.3. Διάγνωση περιβαλλοντικών μεταβολών του Γενικού Στόχου

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής	
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Αιτιολόγηση
1.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη βιοποικιλότητα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
1.1.	• το ποσοστό έκτασης που προστατεύεται για τη βιοποικιλότητα που φιλοξενεί;	NAI	Δ
1.2.	• τη συνοχή των οικοτόπων στις προστατευόμενες περιοχές;	NAI	Δ
1.3.	• υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως εισαγωγή νέων ειδών, ρύπανση ή υποβάθμιση οικοτόπων κ.ά.;	NAI	Δ
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
2.1.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη γονιμότητα ή το μέσο αριθμό τέκνων ανά γυναίκα;	OXI	A
2.2.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη θνησιμότητα ή το μέσο προσδόκιμο χρόνο ζωής;	OXI	A
2.3.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;	NAI	Δ
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
3.1.	• την έκθεση τμημάτων του πληθυσμού σε περιβαλλοντικό κίνδυνο;	OXI	A
3.2.	• υποστρωματικούς παράγοντες (βιοτικό επίπεδο, δυνατότητες περίθαλψης κ.ά.) που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;	NAI	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
4.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πανίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
4.1.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των απειλούμενων ειδών;	NAI	Δ
4.2.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των ενδημικών ειδών;	NAI	Δ
4.3.	• τον συνολικό αριθμό σπονδυλωτών ειδών;	NAI	Δ
5.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη χλωρίδα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
5.1.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	NAI	Δ
5.2.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	NAI	Δ
5.3.	• τον συνολικό αριθμό φυτικών ειδών;	NAI	Δ
5.4.	• την έκταση των δασικών οικοσυστημάτων;	NAI	Δ
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
6.1.	• την έκταση καλλιεργούμενης γης;	NAI	Δ
6.2.	• την κατανάλωση ζιζανιοκτόνων ανά στρέμμα;	NAI	Δ
6.3.	• την κατανάλωση λιπασμάτων ανά στρέμμα;	NAI	Δ
6.4.	• παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;	NAI	Δ
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
7.1.	• την κατανάλωση νερού από επιφανειακά ύδατα;	NAI	Δ
7.2.	• την κατανάλωση νερού από υπόγεια ύδατα;	NAI	Δ
7.3.	• την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;	NAI	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
8.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των επιφανειακών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
8.1.	• τις συγκεντρώσεις νιτρικών ενώσεων;	NAI	Δ
8.2.	• τις συγκεντρώσεις φωσφορικών ενώσεων;	NAI	Δ
8.3.	• τη συγκέντρωση του χημικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	NAI	Δ
8.4.	• τη συγκέντρωση του βιολογικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	NAI	Δ
9.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
9.1.	• τη συμμόρφωση με τα όρια;	NAI	Δ
9.2.	• τον αριθμό γαλάζιων σημαιών;	NAI	Δ
10.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα του αέρα , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
10.1.	• τις εκπομπές NO _x ;	OXI	A
10.2.	• τις εκπομπές SO ₂ ;	OXI	A
10.3.	• τις εκπομπές μη μεθανιούχων πτητικών οργανικών ενώσεων;	OXI	A
10.4.	• τις εκπομπές CO;	OXI	A
10.5.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις εκπομπές αέριων ρύπων από άλλους τομείς;	OXI	A
10.6.	• επηρεάζοντας εμμέσως τις ημέρες υπέρβασης των οριακών τιμών συγκέντρωσης ατμοσφαιρικών ρύπων στα αστικά κέντρα;	OXI	A
11.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
11.1.	• το σύνολο των εκπεμπόμενων αερίων σε ισοδύναμους τόνους CO ₂ ;	OXI	A
11.2.	• τις εκπομπές CO ₂ ;	OXI	A
11.3.	• τις εκπομπές CH ₄ ;	OXI	A
11.4.	• τις εκπομπές N ₂ O;	OXI	A
11.5.	• τις εκπομπές HFCs ή PFCs;	OXI	A

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής	
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Από-ντηση	Αιτιολόγηση
12.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
12.1.	• το ποσοστό συμμετοχής του ενεργειακού τομέα;	OXI	A
12.2.	• το ποσοστό συμμετοχής των βιομηχανικών διεργασιών;	OXI	A
12.3.	• το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα;	OXI	A
12.4.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από απορρίμματα;	OXI	A
12.5.	• το ποσοστό συμμετοχής των εκπομπών από τις μεταφορές;	OXI	A
13.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα υλικά περιουσιακά στοιχεία , μέσω		
13.1.	• εκτεταμένων απαλλοτριώσεων;	OXI	A
13.2.	• κατανομής δημοσίων εκτάσεων σε πολίτες ή επιχειρήσεις;	OXI	A
14.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πολιτισμική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
14.1.	• στοιχεία ή χώρους της αρχαιολογικής κληρονομιάς;	NAI	Δ
14.2.	• μνημεία ή στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς;	NAI	Δ
15.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
15.1.	• το ανάγλυφο σημαντικών εκτάσεων;	OXI	A
15.2.	• την εικόνα περιοχών με φυσικό κάλλος;	NAI	Δ
15.3.	• την εικόνα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	NAI	Δ
16.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων , μέσω σημαντικών αλλαγών		
16.1.	• στον αριθμό εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων;	NAI	Δ
16.2.	• στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού;	NAI	Δ

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:	Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής		
Τα σύμβολα στη στήλη της αιτιολόγησης αντιστοιχούν στα εξής: A: Το εξεταζόμενο τμήμα του προγράμματος δεν έχει τη δυνατότητα να μεταβάλλει τη συγκεκριμένη περιβαλλοντική παράμετρο. B: Η περιβαλλοντική παράμετρος προστατεύεται με αυστηρό πάγιο ρυθμιστικό πλαίσιο. Συνεπώς, η συμμόρφωση του προγράμματος με το πλαίσιο αυτό θα αποτρέψει ενδεχόμενες μεταβολές. Γ: Δεν αναμένονται μεταβολές στρατηγικού επιπέδου. Οι επιπτώσεις είναι τοπικού χαρακτήρα και χωρίς διαθεματική έκταση, με δυνατότητα πλήρους αντιμετώπισης σε μεταγενέστερα στάδια περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Δ: Αντιστοιχεί σε θετική απάντηση. Οι πιθανές μεταβολές συλλέγονται και αιτιολογούνται στην παράγραφο που ακολουθεί τον πίνακα.			
α/α	Ερώτηση	Απά- ντηση	Αιτιο- λόγηση
17.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
17.1.	• τη συνολική ετήσια παραγωγή ή την παραγωγή κατ' άτομο;	OXI	A
17.2.	• τη σύσταση σε ότι αφορά τα ποσοστά ζυμώσιμων, χαρτιού, γυαλιού, μετάλλων, πλαστικών και αδρανών;	OXI	A
17.3.	• τη διάθεση των απορριμμάτων σε ΧΥΤΑ ή ανεξέλεγκτους χώρους;	NAI	Δ
17.4.	• την ανακύκλωση μέσω διαχωρισμού ή λιπασματοποίησης;	OXI	A
17.5.	• την ανακύκλωση υλικών συσκευασίας όπως χαρτί, γυαλί, πλαστικό και αλουμίνιο;	OXI	A
18.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας, μέσω σημαντικών αλλαγών		
18.1.	• στο μίγμα ενεργειακής παραγωγής, δηλαδή το βαθμό συμμετοχής του πετρελαίου, του φυσικού αερίου, του λιγνίτη, της υδροηλεκτρικής παραγωγής, της αιολικής παραγωγής και της φωτοβολταϊκής παραγωγής;	OXI	A
18.2.	• στη ζήτηση ενέργειας;	OXI	A
18.3.	• στην αποτελεσματικότητα της καταναλισκόμενης ενέργειας;	OXI	A
19.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις μεταφορές, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
19.1.	• το συνολικό μεταφορικό έργο;	OXI	A
19.2.	• την κατανομή του μεταφορικού έργου στα διάφορα μέσα;	OXI	A
20.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συνοδεύεται από διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις, όπως;		
20.1.	• διασυνοριακή μεταφορά αέριων ρύπων;	OXI	A
20.2.	• υποβάθμιση της ποιότητας στα ύδατα διασυνοριακών ποταμών;	OXI	A

Ακολούθως παρατίθεται σχολιασμός για κάθε ένα από τα παραπάνω ερωτήματα

1. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **βιοποικιλότητα**;

Οι προωθούμενες δράσεις μέσω του ΓΣ3 γενικά και σε μεγάλη κλίμακα έχουν θετικές επιδράσεις στη βιοποικιλότητα; Προώθηση βιοποικιλότητας, προστασία της ποιότητας του εδάφους και των υδάτων από τη ρύπανση κλπ. Μικρής κλιμακας αρνητικές επιπτώσεις (περιορισμένες στην άμεση περιοχή τυχόν νέων έργων) μπορούν να αρθούν εφόσον ληφθούν κατάλληλα μέτρα και η υλοποίηση των δράσεων γίνει υπό κατάλληλες προϋποθέσεις.

2. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον **πληθυσμό**;

Η βελτίωση των κοινωνικών υποδομών συμβάλλει στην αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και στην άρση των συνθηκών αποκλεισμού ευπαθών κοινωνικών ομάδων και έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός περιεκτικού και ασφαλούς κοινωνικού χώρου.

Σε χωρικό επίπεδο, η προώθηση πολύπλευρων παρεμβάσεων που αφορούν είτε τους δυναμικούς πόλους (αστικούς και τουριστικούς) είτε το ενδογενές τοπικό δυναμικό (αγροτική ενδοχώρα, μικρά νησιά) συμβάλλει στην εδαφική συνοχή, δημιουργώντας προϋποθέσεις άρσης μειονεκτικών χαρακτηριστικών και αξιοποίησης του τοπικού δυναμισμού.

Η βελτίωση των κοινωνικών υποδομών σε συνδυασμό με τις δράσεις του ΓΣ2 αποτελούν αποτρεπτικούς παράγοντες μετανάστευσης και παράγοντα συγκράτησης πληθυσμού.

3. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **υγεία των ανθρώπων**;

Το 46% των επενδύσεων των κοινωνικών υποδομών αφορά σε υποδομές υγείας. Παράλληλα οι υποδομές που προωθούνται στον τομέα της Περιβαλλοντικής προστασίας και πρόληψης κινδύνων (κατασκευή ΕΕΛ, ΧΥΤΑ, έργα διανομής ύδατος κλπ) συμβάλλουν στην προστασία της Δημόσιας Υγείας.

4. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **πανίδα**;

Οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις μπορούν να επηρεάσουν και θετικά και αρνητικά την πανίδα: μέσω των δράσεων προώθησης της βιοποικιλότητας και φυσικής προστασίας ή των δράσεων για την διατήρηση της κατάστασης του περιβάλλοντος και της πρόληψης κινδύνων είναι σαφές ότι αναμένονται θετικά αποτελέσματα ως προς την πανίδα. Αντίθετα δράσεις που αφορούν σε χωροθέτηση νέων έργων π.χ. ΧΥΤΑ, ΕΕΛ κλπ είναι σε θέση να δράσουν αρνητικά επηρεάζοντας ενδιαιτήματα, ωστόσο σε πολύ μικρή κλίμακα.

Η γενική επίπτωση του ΓΣ3 πάντως αναμένεται σε μεγάλη κλίμακα να είναι θετική εφόσον ληφθούν κατάλληλα μέτρα και η υλοποίηση των δράσεων γίνει υπό κατάλληλες προϋποθέσεις.

5. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **χλωρίδα;**

Ομοίως με ανωτέρω

6. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **έδαφος;**

Δράσεις του ΓΣ3 γενικά αναμένεται να βελτιώσουν την υφιστάμενη κατάσταση αυτού του περιβαλλοντικού μέσου αλλά και να δημιουργήσουν προϋποθέσεις για την μελλοντική προστασία του όπως μέσω των Σχεδίων ολοκληρωμένης αστικής ανάπτυξης, των πιλοτικών σχεδίων ολοκληρωμένης παρέμβασης στον παράκτιο χώρο και των Σχεδίων ολοκληρωμένης ανάπτυξης στον αγροτικό και ορεινό χώρο

7. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **κατανάλωση και τα αποθέματα νερού;**

Δράσεις που αφορούν στον τομέα του τουρισμού είναι δυνατόν να αυξήσουν την κατανάλωση ύδατος. Οι επιπτώσεις αυτές είναι μικρής κλίμακας και δεν θεωρείται ότι θα συμβάλλουν στην εξάντληση των διαθέσιμων αποθεμάτων εφόσον βέβαια είναι σε συμφωνία με τα Διαχειριστικά Σχέδια των Υδατικών Διαμερισμάτων.

Από την άλλη ένας μεγάλος αριθμός παρεμβάσεων που υλοποιούνται υπό το ΓΣ3 έχει ως στόχο τη ορθολογική και αποτελεσματική διαχείριση και διανομή του πόσιμου νερού, τη δημιουργία ζωνών προστασίας της υδροληψίας, την ανάπτυξη περιβαλλοντικών υποδομών επεξεργασίας διαχείρισης και αξιοποίησης στερεών και υγρών αποβλήτων, οι οποίες τελικά μπορούν να επηρεάσουν θετικά τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά τα υφιστάμενα αποθέματα νερού.

Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί σε περιοχές όπου σήμερα οι υδατικοί πόροι βρίσκονται σε καθεστώς πίεσης (περιοχές υφαλμύρισης, ευπρόσβλητες στα νιτρικά ζώνες)

8. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **ποιότητα των επιφανειακών υδάτων;**

Βλέπε ανωτέρω. Σημειώνεται ότι οι δράσεις της παρέμβασης «Περιβαλλοντική προστασία και πρόληψη κινδύνων» κατεξοχήν συμβάλλουν στην προστασία και αναβάθμιση της ποιότητας των υδάτων

9. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων;**

Αν και η ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας μπορεί δευτερευόντως να συμβάλλει αρνητικά στην ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων, οι προωθούμενες παρεμβάσεις γενικά θα έχουν ως αποτέλεσμα την προστασία και την αναβάθμιση της ποιότητάς τους. Σημειώνεται ότι οι ενισχύσεις στον τομέα του τουρισμού αφορούν σε ήπιες παρεμβάσεις.

10. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **ποιότητα του αέρα**;

Τα έργα που σχετίζονται με την περιβαλλοντική προστασία (έργα αποχέτευσης, επεξεργασίας υγρών αποβλήτων, έργα υποδομών ΧΥΤΑ, έργα αποκατάστασης ΧΑΔΑ, καθώς και έργα ύδρευσης και διαχείρισης υδάτινων πόρων) αναμένεται να μην έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην ποιότητα της ατμόσφαιρας. Η όποια επιβάρυνση που αναμένεται κυρίως κατά φάση κατασκευής των έργων και λιγότερο από τη φάση λειτουργίας τους. Σε κάθε περίπτωση οι επιπτώσεις θα είναι μικρής κλίμακας και θα περιορίζονται στην περιοχή των έργων.

11. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου;

ΟΧΙ. Βλ. ανωτέρω

12. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **τομεακή κατανομή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου**;

ΟΧΙ

13. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τα **υλικά περιουσιακά στοιχεία**;

ΟΧΙ

14. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **πολιτισμική κληρονομιά**;

Οι παρεμβάσεις ΓΣ3 που αναφέρονται στον τουρισμό και στον πολιτισμό αναμένεται να έχουν άμεσες θετικές και μικρής κλίμακας έμμεσες αρνητικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά.

Οι δράσεις που σχετίζονται με τον πολιτισμό και περιλαμβάνουν έργα για την προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ανάπτυξη των πολιτιστικών υποδομών και στη βελτίωση των πολιτιστικών υπηρεσιών θα έχουν άμεσες θετικές επιπτώσεις.

Οι δράσεις ενίσχυσης του τουρισμού και της τουριστικής αξιοποίηση του πολιτιστικού προϊόντος εφόσον γίνουν χωρίς κατάλληλα μέτρα προστασίας και προϋποθέσεις μπορούν να επιδράσουν αρνητικά

Τα έργα που σχετίζονται με την περιβαλλοντική προστασία και πρόληψης κινδύνων δεν αναμένεται να προκαλέσουν επιπτώσεις στο πολιτιστικό περιβάλλον. Γενικά το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο καθορίζει με σαφή τρόπο προϋποθέσεις για την χωροθέτηση τέτοιων έργων και ειδικά σε σχέση με αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία κλπ

Επίσης, τα έργα κοινωνικών υποδομών, ιδιαίτερα σε επίπεδο εκπαίδευσης (κτιριακές υποδομές, βιβλιοθήκες εργαστήρια κλπ), προβλέπεται να συμβάλουν μελλοντικά στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, γεγονός σημαντικό για τη συμπεριφορά των πολιτών σε σχέση με το πολιτιστικό περιβάλλον, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τα μνημεία, αλλά και με τα τοπία. Συνεπώς, οι οι παρεμβάσεις στον τομέα των κοινωνικών υποδομών θα προκαλέσουν έμμεσες θετικές συνέπειες στο πολιτιστικό περιβάλλον.

Στον τομέα της αστικής και αγροτικής ανάπτυξης, η κατάρτιση σχεδίων για την ολοκληρωμένη αστική ανάπτυξη αποσκοπεί στην προώθηση του μοντέλου των «βιώσιμων κοινοτήτων» και στην αντιμετώπιση των βασικών αστικών προβλημάτων, ενώ τα σχέδια για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη στον αγροτικό χώρο στοχεύουν στην άρση της μειονεκτικότητας και της απομόνωσης, στην ανασυγκρότηση του προτύπου παραγωγής και κατοίκησης, στην προώθηση ήπιας μορφής παραγωγικών δραστηριοτήτων και στην αντιμετώπιση ζητημάτων σε συνεκτικές ζώνες αγροτικών δραστηριοτήτων όπου κυριαρχεί μία σημαντική καλλιέργεια. Τα αναμενόμενα αποτελέσματα των εν λόγω σχεδίων, σύμφωνα με τον Επιχειρησιακό Σχεδιασμό, θα είναι θετικά για την τόνωση των τοπικών οικονομιών, τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, τον εμπλουτισμό και τη διαφοροποίηση του τοπικού παραγωγικού συστήματος, την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος από τις πιέσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, τη βελτίωση των κοινωνικών υποδομών σε συνδυασμό με την άρση των συνθηκών αποκλεισμού ευπαθών κοινωνικών ομάδων και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής. Από όλα τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι προτεινόμενες παρεμβάσεις για αστική και αγροτική ανάπτυξη από τον Επιχειρησιακό Σχεδιασμό δεν προβλέπεται να προκαλέσουν αρνητικές συνέπειες στο πολιτιστικό περιβάλλον, αλλά αντίθετα είναι πιθανόν να προκαλέσουν και έμμεσες θετικές συνέπειες.

15. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **τοπίο**;

Δράσεις όπως η αποκατάσταση ΧΑΔΑ, η προώθηση σχεδίων προστασίας, ανάδειξης και ήπιας αξιοποίησης περιοχών που χαρακτηρίζονται για τη μοναδικότητά τους ως οικοσυστήματα, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και γενικά ως στοιχεία της φυσικής κληρονομιάς, περιλαμβανομένου του αγροτικού τοπίου, αστικές αναπλάσεις, σύνταξη και εφαρμογή πολεοδομικών και ρυθμιστικών σχεδίων, ανάπτυξη σχέσεων αστικού χώρου με τον περιβάλλοντα αγροτικό χώρο, δημιουργία δικτύων πόλεων, δημιουργία «οικολογικής γειτονιάς», κ.λ.π. θα έχουν θετικές επιπτώσεις στο τοπίο.

16. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το **βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων;**

Οι προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις έχουν στόχο τον εκσυγχρονισμό υφιστάμενων εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων καθώς και τη δημιουργία νέων. Αναφέρεται ότι στην ΠΔΕ αυξάνεται κατά 24% ο αριθμός των ατόμων που σήμερα εξυπηρετούνται από ΕΕΛ, στην Περιφέρεια Πελοποννήσου το 20% των υφιστάμενων ΕΕΛ εκσυγχρονίζεται ενώ παράλληλα αυξάνονται κατά 14%. Στην ΠΙΝ οι ΕΕΛ αυξάνονται κατά 27% ενώ ο εξυπηρετούμενος πληθυσμός αυξάνεται κατά 4%

17. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την **παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων;**

Οι προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις έχουν ως στόχο τη βελτίωση της διάθεσης στερεών απορριμμάτων. Αναφέρεται ότι στην Περιφέρεια Πελοποννήσου δημιουργούνται 4 νέοι ΧΥΤΑ και στην ΠΙΝ 1.

18. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη **παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας;**

ΟΧΙ. Η αύξηση της καταναλισκόμενης ενέργειας από τις προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις είναι μικρής κλίμακας.

19. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να **μεταβάλλει τις μεταφορές;**

ΟΧΙ. Η αύξηση του μεταφορικού έργου από τις προγραμματιζόμενες παρεμβάσεις είναι μικρής κλίμακας.

20. Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να συνοδεύεται από **διασυνοριακές περιβαλλοντικές επιπτώσεις;**

ΟΧΙ

Όσον αφορά στο χαρακτήρα των αναμενόμενων επιπτώσεων αυτές μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής		
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Χαρακτήρας επίπτωσης	
1.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη βιοποικιλότητα, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο			
1.1.	• το ποσοστό έκτασης που προστατεύεται για τη βιοποικιλότητα που φιλοξενεί;	ΝΑΙ	!! , +, >>	
1.2.	• τη συνοχή των οικοτόπων στις προστατευόμενες περιοχές;	ΝΑΙ	!! , +, >>	
1.3.	• υποστρωματικούς παράγοντες διατήρησης της βιοποικιλότητας, όπως εισαγωγή νέων ειδών, ρύπανση ή υποβάθμιση οικοτόπων κ.ά.;	ΝΑΙ	!! , +, >>	
2.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τον πληθυσμό, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο			
2.3.	• παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση από ή προς την Περιφέρεια;	ΝΑΙ	! , +, >>	
3.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την υγεία των ανθρώπων, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο			
3.2.	• υποστρωματικούς παράγοντες (βιοτικό επίπεδο, δυνατότητες περιθάλψης κ.ά.) που μπορούν να επιφέρουν αλλαγές στο επίπεδο της ανθρώπινης υγείας;	ΝΑΙ	! , +, >>	
4.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πανίδα, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο			
4.1.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των απειλούμενων ειδών;	ΝΑΙ	! , +, >>	
4.2.	• τον αριθμό ή τους βιοτόπους των ενδημικών ειδών;	ΝΑΙ	! , +, >>	
4.3.	• τον συνολικό αριθμό σπονδυλωτών ειδών;	ΝΑΙ	! , ?	
5.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει τη χλωρίδα, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο			
5.1.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των απειλούμενων ειδών;	ΝΑΙ	! , +, >>	
5.2.	• τον αριθμό ή την εξάπλωση των ενδημικών ειδών;	ΝΑΙ	! , +, >>	
5.3.	• τον συνολικό αριθμό φυτικών ειδών;	ΝΑΙ	! , ?	
5.4.	• την έκταση των δασικών οικοσυστημάτων;	ΝΑΙ	! , +, ?	
6.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το έδαφος, επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο			
6.1.	• την έκταση καλλιεργούμενης γης;	ΝΑΙ	! , +, ?	
6.2.	• την κατανάλωση ζιζανιοκτόνων ανά στρέμμα;	ΝΑΙ	! , +	
6.3.	• την κατανάλωση λιπασμάτων ανά στρέμμα;	ΝΑΙ	! , +	
6.4.	• παράγοντες που εμμέσως θα προκαλέσουν εκτεταμένες αλλαγές στις χρήσεις γης;	ΝΑΙ	?	

Εξεταζόμενος Γενικός Στόχος:		Γενικός Στόχος 3: Αειφόρος ανάπτυξη και ποιότητα ζωής	
α/α	Ερώτηση	Απά-ντηση	Χαρακτήρας επίπτωσης
7.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την κατανάλωση και τα αποθέματα νερού επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
7.1.	• την κατανάλωση νερού από επιφανειακά ύδατα;	ΝΑΙ	!,+
7.2.	• την κατανάλωση νερού από υπόγεια ύδατα;	ΝΑΙ	!,+
7.3.	• την τομεακή ζήτηση νερού από τη γεωργία, την οικιακή χρήση, τη βιομηχανία και την ηλεκτροπαραγωγή;	ΝΑΙ	!,?
8.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των επιφανειακών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
8.1.	• τις συγκεντρώσεις νιτρικών ενώσεων;	ΝΑΙ	!,+
8.2.	• τις συγκεντρώσεις φωσφορικών ενώσεων;	ΝΑΙ	!,+
8.3.	• τη συγκέντρωση του χημικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	ΝΑΙ	!,+
8.4.	• τη συγκέντρωση του βιολογικώς απαιτούμενου οξυγόνου;	ΝΑΙ	!,+
9.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την ποιότητα των κολυμβητικών υδάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
9.1.	• τη συμμόρφωση με τα όρια;	ΝΑΙ	!,+
9.2.	• τον αριθμό γαλάζιων σημαιών;	ΝΑΙ	!,+
14.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την πολιτισμική κληρονομιά , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
14.1.	• στοιχεία ή χώρους της αρχαιολογικής κληρονομιάς;	ΝΑΙ	!,+,?
14.2.	• μνημεία ή στοιχεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς;	ΝΑΙ	!,+,?
15.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το τοπίο , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
15.2.	• την εικόνα περιοχών με φυσικό κάλλος;	ΝΑΙ	!,+
15.3.	• την εικόνα περιοχών με αξιόλογο ανθρωπογενές τοπίο;	ΝΑΙ	!,+
16.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει το βαθμό επεξεργασίας των υγρών αποβλήτων , μέσω σημαντικών αλλαγών		
16.1.	• στον αριθμό εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων;	ΝΑΙ	!,+
16.2.	• στο ποσοστό του εξυπηρετούμενου πληθυσμού;	ΝΑΙ	!,+
17.	Η υλοποίηση των έργων και δράσεων του εξεταζόμενου ΓΣ πρόκειται να μεταβάλλει την παραγωγή, σύσταση, διάθεση και ανακύκλωση των στερεών απορριμμάτων , επηρεάζοντας με ουσιαστικό τρόπο		
17.3.	• τη διάθεση των απορριμμάτων σε ΧΥΤΑ ή ανεξέλεγκτους χώρους;	ΝΑΙ	!,+

	Ενδεικτικά Μέτρα
Βιοποικιλότητα/χλωρίδα/πανίδα	Κατά τη διαδικασία της περιβαλλοντικής αδειοδότησης νέων έργων θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η οικολογική ευαισθησία των περιοχών όπου αυτά χωροθετούνται και η επιλογή των περιοχών χωροθέτησης να γίνεται μέσα από εξέταση διαφορετικών εναλλακτικών προτάσεων. Κατά την περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων θα περιγράφονται με σαφήνεια και πληρότητα τα μέτρα, οι όροι και περιορισμοί που πρέπει να εφαρμοστούν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων του συγκεκριμένης παρέμβασης στο φυσικό περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό και με την τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας θα επιτευχθεί η ανάσχεση της απώλειας και η προστασία της βιοποικιλότητας καθώς και η βιώσιμη διαχείριση των γεωργικών γαιών και δασικών εκτάσεων, θα βελτιωθεί η κατάσταση διατήρησης των οικοτόπων, των πληθυσμών των απειλούμενων και κινδυνεύοντων ειδών, καθώς και των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος, τέλος θα διατηρηθούν και θα αναδειχθούν τα φυσικά τοπία υψηλής αισθητικής αξίας.
έδαφος - χρήσεις γης	Η περιβαλλοντική αδειοδότηση των έργων και η τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας συντελούν στην ανάσχεση των αρνητικών επιπτώσεων στο έδαφος και στις χρήσεις γης. Θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στην ενιαία και ορθολογική διαχείριση των στερεών αποβλήτων κατά το σχεδιασμό, την κατασκευή και λειτουργία των εγκαταστάσεων αλλά και κατά τον ίδιο το σχεδιασμό και την επιλογή των θέσεων χωροθέτησης νέων ΧΥΤΑ.
κατανάλωση και αποθέματα νερού	Η ενίσχυση των τουριστικών και αγροτικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να λάβει υπόψη τους βασικούς διαχειριστικούς άξονες των υπό σύνταξη Διαχειριστικών Σχεδίων των Υδατικών Διαμερισμάτων στα οποία εντάσσονται. Θα πρέπει να προωθούνται τεχνικές μείωσης κατανάλωσης νερού καθώς και επαναχρησιμοποίησης. Θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στην ενιαία, ασφαλή και ορθολογική διαχείριση των υγρών αποβλήτων κατά το σχεδιασμό, την κατασκευή και λειτουργία των εγκαταστάσεων επεξεργασίας και διάθεσης των αποβλήτων. Ειδικότερα όσον αφορά σε ΕΕΛ θα πρέπει να παρακολουθείται αυστηρά η ορθή λειτουργία τους και να προστατεύεται ο αποδέκτης Θα πρέπει να προωθείται η βιολογική γεωργία/κτηνοτροφία και η ορθή γεωργική πρακτική. Θα πρέπει να προωθείται η ενίσχυση δράσεων που στοχεύουν στην προστασία από τη σημειακή και διάχυτη ρύπανση π.χ. επεξεργασία κτηνοτροφικών αποβλήτων.
υλικά περιουσιακά στοιχεία	Θα πρέπει να λαμβάνονται θεσμικές ρυθμίσεις για την προστασία των χρήσεων γης από εκτεταμένες ανεξέλεγκτες αλλαγές. Ειδικά για τις περιοχές όπου προωθούνται δράσεις ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και προώθησης τόπων φυσικού κάλλους θα πρέπει να προηγείται ολιστική αντιμετώπιση για την αντιμετώπιση φαινομένων εκτεταμένων αλλαγών χρήσεων γύρω από αυτές μέσω π.χ. συσσώρευσης χρήσεων λιανικού εμπορίου ή υπηρεσιών Θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον έλεγχο της οικοδομικής δραστηριότητας σε περιοχές φυσικού κάλλους και σε παραδοσιακούς οικισμούς μέσω ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.
ποιότητα αέρα /εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου	Θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα κατά τη φάση κατασκευής λειτουργίας των έργων, που θα υποδεικνύονται από τις ΜΠΕ των έργων. Θα πρέπει να τηρούνται οι οριακές τιμές εκπομπής αερίων ρύπων, να προωθείται η χρήση καθαρότερων καυσίμων και οχημάτων αντιρρυπαντικής τεχνολογίας..

8.5 Συμπεράσματα - Σχέσεις μεταξύ των περιβαλλοντικών συνιστωσών

Το περιβάλλον αποτελεί το φυσικό υπόβαθρο της αειφόρου ανάπτυξης, οπότε η προστασία, η αναβάθμιση και η ορθολογική διαχείριση του αποτελούν κύριες συνιστώσες επιτυχίας για την επίτευξη της αειφορίας. Παράλληλα, η υψηλής στάθμης ποιότητα ζωής προσδιορίζεται πρωτίστως από την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

Με γνώμονα αυτά οι προτεραιότητες της στρατηγικής στον τομέα του Περιβάλλοντος είναι:

- Η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στις αναπτυξιακές πολιτικές.
- Η προστασία, ορθολογική χρήση και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων (ατμόσφαιρα, υδατικοί πόροι, έδαφος, υπέδαφος).
- Η πλήρης ανάπτυξη περιβαλλοντικών υποδομών διαχείρισης αποβλήτων (στερεών, υγρών και επικίνδυνων).
- Η αειφορική διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι προτεραιότητες αυτές δρουν σε συνέργια με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού και πολιτιστικού προϊόντος καθώς και με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ενγώνιων επιχειρήσεων για την παραγωγή φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων.

Όπως αναλυτικά περιγράφεται στην παράγραφο 4.7, το ΕΠ παρουσιάζει υψηλό βαθμό συμβατότητας με την κοινοτική πολιτική περιβάλλοντος, περιλαμβάνοντας επιμέρους δράσεις που ενσωματώνουν την περιβαλλοντική διάσταση άμεσα ή έμμεσα.

Στα πλαίσια της αξιολόγησης της περιβαλλοντικής διάστασης του ΕΠ, σημειώνεται επίσης η συνέργια και η συμπληρωματικότητα των συγκεκριμένων μέτρων και δράσεων με ανάλογες δράσεις προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος που χρηματοδοτούνται από άλλα Επιχειρησιακά Προγράμματα του ΚΠΣ.

Από τις υλοποιούμενες παρεμβάσεις, που στοχεύουν γενικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος στην Περιφέρεια, δεν αναμένονται σημαντικές αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί αφενός στην αποφυγή σωρευτικών αρνητικών επιπτώσεων λόγω του μεγάλου αριθμού παρεμβάσεων, και αφετέρου στην πιστή εφαρμογή των περιβαλλοντικών όρων βάσει των οποίων αδειοδοτούνται τα υλοποιούμενα έργα υποδομής.

9. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ

Από τις υλοποιούμενες παρεμβάσεις όπως αυτές αναλυτικά περιγράφονται και αξιολογούνται στις προηγούμενες ενότητες δεν αναμένονται μεγάλης κλίμακας και έντασης αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Ωστόσο, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί:

1. Στην βελτιστοποίηση της χωροθέτησης των εγκαταστάσεων με στόχο την αποκόμιση οικονομιών κλίμακας τόσο σε σχέση με την κατασκευή όσο και σε σχέση με τη λειτουργία των έργων υποδομών που θα κατασκευασθούν.
2. Στην πιστή εφαρμογή των περιβαλλοντικών όρων βάσει των οποίων αδειοδοτούνται τα υλοποιούμενα έργα υποδομής
3. Στη συστηματική παρακολούθηση των χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος (ποιότητα υδατικού δυναμικού, υπόγειου και επιφανειακού, ποιότητα ατμοσφαιρικού περιβάλλοντος, ζητήματα θορύβου)
4. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις ορεινές και απομονωμένες περιοχές, έτσι ώστε να μπορέσουν να ενσωματωθούν και να λειτουργήσουν αναπτυξιακά. Για το λόγο αυτό σημαντική θεωρείται η βελτίωση των υποδομών και η πρόσβαση των απομακρυσμένων περιοχών στα βασικά οδικά και λοιπά συγκοινωνιακά δίκτυα.
5. Πέραν των παρεμβάσεων που σχετίζονται με την ανάπτυξη δικτύων υποδομής μεταφορών (δρόμοι, σιδηρόδρομοι, λιμάνια, αεροδρόμια) θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι η παρουσία ενός σύγχρονου «καθαρού» και αποτελεσματικού συστήματος δημόσιων συγκοινωνιών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη μείωση της χρήσης των Ι.Χ αυτοκινήτων για τις καθημερινές μετακινήσεις. Η καλύτερη οργάνωση του τομέα, καθώς και η αύξηση του μεριδίου των μέσων μαζικής μεταφοράς στη μετακίνηση θα ενισχύσουν τις κοινωνικές και οικονομικές τάσεις και θα επιτρέψουν την προσέγγιση στο επίπεδο των Ευρωπαϊκών δομών.
6. Το πρόγραμμα θα πρέπει να δώσει έμφαση στην πολιτική ενίσχυσης των "μειονεκτικών περιοχών" της ορεινής ενδοχώρας και εφαρμογή μιας πολυεπίπεδης και συγκροτημένης "πολιτικής υπαίθρου".
7. Οι παρεμβάσεις στον τομέα προώθησης τόπων φυσικού κάλλους και προστασία φυσικής κληρονομιάς θα πρέπει να στοχεύουν στην αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος και των περιοχών του Δικτύου "Natura 2000" ως δυναμικού ανάπτυξης στα πλαίσια της αειφόρου χρήσης των πόρων.
8. Οι παρεμβάσεις στον τομέα του πολιτισμού θα πρέπει να ενισχύουν την αναπτυξιακή, πολιτισμική και χωρική "ταυτότητα", ενότητα και συνοχή της περιφέρειας της δυτικής Ελλάδας, "ταυτότητας" που δεν είναι τόσο σαφής και ορατή όπως αυτή άλλων "ιστορικών" περιφερειών της χώρας (π.χ. Θεσσαλία, Κρήτη, Ήπειρος).

9. Απαιτείται ο ποιοτικός εκσυγχρονισμός του πρωτογενούς τομέα στους κλάδους και στα προϊόντα που παρουσιάζουν συγκριτικό πλεονέκτημα (σύγχρονες θερμοκηπιακές και βιολογικές καλλιέργειες, επέκταση και εκσυγχρονισμός της ιχθυοκαλλιέργειας, αναδιάρθρωση καλλιεργειών κλπ.).
10. Η νέα Προγραμματική Περίοδος θα πρέπει να ξεφύγει από τα στενά περιθώρια της πολιτικής που εξαντλείται στην ανάπτυξη υποδομών, κάτι που σε μεγάλο βαθμό καθόρισε το Α', Β' και Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης.
11. Η νέα Προγραμματική Περίοδος θα πρέπει να αποφύγει την ανάλωση πόρων σε ασαφείς και αναποτελεσματικές «soft» ενέργειες.

9.1 Περιβαλλοντικοί όροι

Στη συνέχεια περιγράφονται συνοπτικά τα μέτρα περιορισμού της αέριας ρύπανσης, προστασίας της ποιότητας των υδάτων, αντιθρομβικής προστασίας και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, από την εφαρμογή του ΕΠ, ανά κατηγορία παρέμβασης **σε γενικά πλαίσια** και για τις παρεμβάσεις, για τις οποίες κρίνεται κατά κανόνα απαραίτητη η επιβολή περιβαλλοντικών όρων. Η εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας (Νόμοι, Ν.Δ, Κοινοτικές Οδηγίες) για κάθε κατηγορίας παρέμβαση, είναι αυτονόητη.

- 1) **Παρεμβάσεις προσπελασιμότητας**, που αφορούν σε διαπεριφερειακό και ενδοπεριφερειακό δίκτυο. Επειδή τα οδικά δίκτυα ασκούν πιέσεις στις περιοχές απ' όπου διέρχονται, με την κατάληψη αγροτικών και δασικών εκτάσεων και την κάλυψη φυσικού εδάφους από ασφάλτινη επιφάνεια, είναι πιθανό να συμβάλουν σε μείωση της βιοποικιλότητας, καθώς και σε μείωση των φυσικών πόρων, αν δε λαμβάνονται τα ενδεικνυόμενα μέτρα. Συνεπώς είναι επιθυμητό πριν από κάθε νέα χάραξη οδικού δικτύου να γίνεται απογραφή των χρήσεων γης, χλωρίδας και πανίδας σε ζώνη επαρκούς πλάτους και μετά να παρακολουθούνται οι μεταβολές. Τα νέα οδικά δίκτυα μπορεί να διέρχονται ή να πλησιάζουν προστατευόμενες περιοχές (περιοχές προστασίας της φύσης NATURA 2000 της Οδηγίας 92/43/ΕΚ), οι οποίες έχουν τον ευαίσθητο πυρήνα τους σε απόσταση μικρότερη από 5 km. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να καταρτισθεί χάρτης των νέων οδικών χαράξεων σε σχέση με τις προστατευόμενες περιοχές, καθώς και χαρτογράφηση όλων των οικοσυστημάτων, η οποία θα πρέπει ήδη να υπάρχει, εφ' όσον έχουν χαρακτηριστεί προστατευόμενες από τη νομοθεσία. Άρα, λήψη μέτρων για την προστασία της βιοποικιλότητας, τη διατήρηση των οικοτόπων και των πληθυσμών των απειλούμενων και κινδυνευόντων ειδών και των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος.

Ιδιαίτερη βαρύτητα σε σχέση με τις παρεμβάσεις προσπελασιμότητας έχει η αξιοποίηση του υφιστάμενου κεφαλαίου υποδομών της Περιφέρειας (η αναβάθμιση ενός υφιστάμενου οδικού έργου με παγιωμένες τις όποιες επιπτώσεις του στο φυσικό περιβάλλον είναι πάντα προτιμητέα από περιβαλλοντικής απόψεως). Θα πρέπει επίσης ο σχεδιασμός να έχει ως βασικό κριτήριο τη δυνατότητα εξασφάλισης συνδυασμένων μεταφορών. Τέλος στο βαθμό που οι παρεμβάσεις στον τομέα αυτό σχετίζονται με παραγωγή ή απαίτηση διάθεσης στερεών αποβλήτων (χωματουργικής φύσεως) θα πρέπει να προκύπτει και να εξασφαλίζεται η δυνατότητα από κοινού διαχείρισης των αποβλήτων αυτών.

- 2) **Έργα υποδομής, έργα οικιστικής, τουριστικής, αγροτικής ανάπτυξης** και κάθε μορφής ανθρώπινη παρέμβαση, επηρεάζει άμεσα το φυσικό περιβάλλον τουλάχιστον στο βαθμό και την έκταση που μη διαταραγμένες φυσικές εκτάσεις καταλαμβάνονται από τα έργα. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στην ένταξη ξενοδοχειακών μονάδων στο τοπίο, με έμφαση στις επεμβάσεις σε παραθαλάσσιες περιοχές, με σκοπό να αποφευχθεί η κακή προσαρμογή των ξενοδοχειακών συγκροτημάτων στον περιβάλλοντα χώρο και να είναι κτίρια προσαρμοσμένα προς τη φυσική κλίμακα του τοπίου. Το οικολογικό αποτύπωμα των διατάξεων αυτών θα πρέπει να αποτελεί

κριτήριο χωροθέτησης κυρίως σε παρεμβάσεις κλίμακας. Οι παρεμβάσεις στην παραθαλάσσια ζώνη θα πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνουν υπόψιν την «φέρουσα ικανότητα» της ζώνης αυτής. Απαιτείται τέλος αυστηρή εφαρμογή της υφιστάμενης νομοθεσίας για τις αδειοδοτήσεις, όροι για τον τρόπο διαχείρισης των στερεών και υγρών αποβλήτων, και εφαρμογή των υγειονομικών διατάξεων.

- 3) **Βιώσιμη διαχείριση γεωργικών γαιών και δασικών εκτάσεων.** Όσον αφορά στα γεωργικά εδάφη θα πρέπει να υποχωρήσει η χρήση φυτοφαρμάκων και χημικών λιπασμάτων τουλάχιστον στα επίπεδα που ορίζονται από τις ελληνικές και ευρωπαϊκές κανονιστικές διατάξεις. Θα πρέπει να εφαρμοστούν οι διατάξεις που τα απαγορεύουν και ιδίως τα άκρως επικίνδυνα για τα έμβια όντα (βρώμικη δωδεκάδα). Στόχος να σταματήσει ο τρόπος την εντατικής καλλιέργειας και να γίνει χρήση των 35 περιβαλλοντικών δεικτών τους οποίους έχει καταρτίσει η ΕΕ για τη γεωργία.

Στο μεταβατικό στάδιο επιβάλλεται η διαχρονική παρακολούθηση των αγροκτημάτων με δειγματοληψία αντιπροσωπευτικών δειγμάτων εδάφους και την ανάλυσή τους σε ζιζανιοκτόνα, εντομοκτόνα, μυκητοκτόνα (βρώμικη δωδεκάδα), καθώς και As, B, Cd, Cr, Cu, Hg, Ni, P, Pb, Sb, Se, Zn, NH₃ και νιτρικά.

Οι δασικές εκτάσεις θα πρέπει να προστατεύονται όσον αφορά τα εδάφη τους από την ανεξέλεγκτη απόρριψη αποβλήτων, άρα απαιτείται άμεση αποκατάσταση των ΧΑΔΑ, που υπάρχουν μέσα σε αυτές. Για τους ΧΑΔΑ οι οποίοι πρόκειται να αποκατασταθούν επιβάλλεται η διαχρονική τους παρακολούθηση, μέσω δικτύου υδρογεωτρήσεων και συστηματικής δειγματοληψίας και ανάλυσης δειγμάτων υπόγειου νερού, στο τέλος της κάθε υδρολογικής περιόδου. Επίσης, θα πρέπει να εκτιμηθούν τα επίπεδα ρύπανσης του εδάφους μέχρι τον υδροφόρο ορίζοντα με την εκτέλεση ενός αριθμού πυρηνοληπτικών γεωτρήσεων και αντιπροσωπευτικής δειγματοληψίας των εδαφικών οριζόντων. Επίσης θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την προστασία του δασικού πλούτου από παράνομη υλοτομία και άλλες ανθρωπίνες παρέμβαση, όπως εμπρησμοί κ.ά.

- 4). **Λήψη μέτρων για την ανάσχεση της υποβάθμισης των επιφανειακών, υπόγειων και θαλάσσιων νερών. Εξασφάλιση ορθολογικής αξιοποίησης νερού. Εξασφάλιση πόσιμου νερού σε επαρκείς ποσότητες και καλή ποιότητα.**

Ποιότητα των υπόγειων υδάτων

Θα πρέπει να παρακολουθηθεί:

- Μία ευρεία σειρά ανόργανων και οργανικών ρυπαντών από σημειακές πηγές ρύπανσης σε αστικές, βιομηχανικές και στρατιωτικές περιοχές, καθώς και χώρους διάθεσης απορριμμάτων,
- Έκπλυση νιτρικών ειδικά στις ευπρόσβλητες ζώνες
- Έκπλυση εντομοκτόνων, ζιζανιοκτόνων
- Οξίνιση (acidification)

- Υφαλμύρωση

Επιβάλλεται η συστηματική διαχρονική παρακολούθηση της ποιότητας των υπόγειων υδάτων με τον προσδιορισμό ανόργανων, οργανικών και φυσικο-χημικών δεικτών (pH, Eh, αγωγιμότητα) όπως στον Πίνακα:

Πηγή	Ανόργανοι ρυπαντές	Οργανικοί ρυπαντές
Αστικές περιοχές	Βαρέα μέταλλα (Pb, Zn, κ.ά.) και άλατα	Λάδια και παράγωγα, χλωριομένοι υδρογονάνθρακες
Βιομηχανικές περιοχές	Βαρέα μέταλλα	PAHs, χλωριομένοι υδρογονάνθρακες, λάδια και συνθετικές οργανικές ενώσεις
Στρατιωτικές εγκαταστάσεις	Βαρέα μέταλλα	Υδρογονάνθρακες, λάδια
Χώροι υγειονομικής ταφής	Άλατα (Cl ⁻ , NH ₄ ⁺) και βαρέα μέταλλα	Βιο-απεικοδομήσιμες και μη-βιοαπεικοδομήσιμες οργανικές ενώσεις
Αγροτικές δραστηριότητες	NO ₃ ⁻ , NH ₄ ⁺ , SO ₄ ²⁻ , K, P, Cu	Ζιζανιοκτόνα, εντομοκτόνα

Διαχείριση επιφανειακών υδάτων

Επιβάλλεται η συστηματική διαχρονική παρακολούθηση της ποιότητας των επιφανειακών υδάτων με τον προσδιορισμό ανόργανων, οργανικών και φυσικο-χημικών δεικτών (pH, Eh, αγωγιμότητα), **συμπεριλαμβανομένων των:** ολική αλκαλικότητα, BOD, COD, διαλελυμένο οξυγόνο, NH₄⁻, NO₃⁻, ολικό άζωτο, διαλελυμένο ορθοφωσφορικό οξύ, ολικό φωσφόρο, βαρέα μέταλλα, οργανικές ενώσεις κ.ά.

Παρακολούθηση πόσιμων νερών

Η ποιότητα του πόσιμου νερού πρέπει να παρακολουθείται συστηματικά με τον προσδιορισμό όλων των παραμέτρων (ανόργανων, οργανικών, βιολογικών), που επιβάλλει η νομοθεσία (περίπου 110 δείκτες – ΚΥΑ Α5/288/1986 – Συμμόρφωση με την Οδηγία 80/778/15.7.1980 «Ποιότητα ποσίμου νερού»).

ΕΕΛ και Δίκτυα αποχέτευσης

Απαιτείται η εφαρμογή συστήματος παρακολούθηση της ποιότητας των υδάτινων αποδεκτών με συστηματική δειγματοληψία και μέτρηση δεικτών ρυπαντικών φορτίων (ανόργανων και οργανικών ρύπων, pH, Eh, αγωγιμότητα).

Διατήρηση – αποκατάσταση καλής ποιότητας νερών κολύμβησης με αιχμή τις τουριστικές περιοχές

Παρακολούθηση των νερών κολύμβησης σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (Οδηγία 76/160/EEC "Bathing water quality") για μόλυνση, ρύπανση από οργανικές ενώσεις και τοξικά χημικά στοιχεία, οπτική ρύπανση κ.ά.

Συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας Πλαίσιο για τα νερά 2000/60/ΕΚ

Απαιτείται η συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας Πλαίσιο για τα νερά 2000/60/ΕΚ. Όλες οι παρεμβάσεις κλίμακας που σχετίζονται με τους υδατικούς πόρους θα πρέπει να είναι συμβατές με τα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού που έχουν συνταχθεί από το ΥΠΑΝ και θα ολοκληρωθούν από την Κεντρική Υπηρεσία Υδάτων του ΥΠΕΧΩΔΕ. Θα πρέπει επίσης να καταρτισθούν προτάσεις ευέλικτης τιμολογιακής πολιτικής οι οποίες θα βασίζονται στην αρχή της κατάλληλης συμβολής στην ανάκτηση του κόστους όπως επίσης και στην αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει».

5) **Παρακολούθηση των οικιακών και βιομηχανικών αποβλήτων** με την εκτίμηση:

Βάρος αστικών αποβλήτων, που παράγεται από κάθε Κοινότητα και Δήμο και αναγωγή ανά κεφαλή, και κατάταξή τους σε κατηγορίες:

- Χαρτί
- Πλαστικά
- Γυαλί
- Μέταλλα
- Απορρίμματα τροφίμων, κήπων και παρόμοια υλικά
- Λοιπά απορρίμματα

Βάρος βιομηχανικών αποβλήτων ανά μονάδα, π.χ.

- Βιομηχανία τροφίμων (NACE 15)
- Καπνοβιομηχανία (NACE 16)
- Βιομηχανία υφασμάτων (NACE 17)
- Νοσοκομειακά απόβλητα (NACE 85)
- Αγροτικά απόβλητα (NACE 1)
- Υλοτομία (NACE 2)
- Λατομικά απόβλητα (NACE 14)

Εξυπηρετούμενος πληθυσμός

6) **Παρακολούθηση της ρύπανσης του περιβάλλοντος από τους χώρους υγειονομικής ταφής που αφορά σε:**

Ρύπανση (χημική και σωματιδιακή)

- Αέρα: Εκπομπές CH₄, CO₂, σωματίδια (PM₁₀, PM_{2,5})
- Εδάφους, επιφανειακού και υπόγειου νερού: As, B, Cd, Cr, Cu, Hg, Ni, Pb, Sb, Se, Zn και ανόργανες ενώσεις (Cl⁻, NO_x, NH₄⁺, SO_x κ.ά.), BTEX, MTBE, PAHs, PCBs, HFCs, PFCs, TCE, TCM, TPH, VHH, Εντομοκτόνα, Φαινόλες, Χλωροφαινόλες, Διοξίνες, Φουράνες, Αλειφατικοί υδρογονάνθρακες, Χλωριωμένοι αρωματικοί υδρογονάνθρακες, Οργανικές ενώσεις μολύβδου και κασσιτέρου

Ρύπανση κατά τη μεταφορά από τα απορριμματοφόρα

- Εκπομπές NO_x, SO₂, σωματίδια (PM₁₀, PM_{2,5})

➤ Θόρυβος

Στόχος είναι η μείωση της διάχυτης επιβάρυνσης των εδαφών με ουσίες που είναι επικίνδυνες για το περιβάλλον

- 7) **Λήψη μέτρων για τη μείωση ατμοσφαιρικής ρύπανσης** (όπως ρύπανση χημική και σωματιδιακή). Λήψη μέτρων για τη μείωση αέριων εκπομπών και σωματιδίων από κυκλοφορία οχημάτων, βιομηχανία, αστικές δραστηριότητες και μείωση εκπομπών αέριων ρύπων που σχετίζονται με τον ευτροφισμό και την οξίνιση. Μέτρηση και παρακολούθηση των εκπομπών NO_x (οξειδία του αζώτου), CO (μονοξείδιο του άνθρακα), CO₂ (διοξείδιο του άνθρακα), HC (υδρογονάνθρακες), SO_x (οξειδία του θείου), VOCs (πτητικοί υδρογονάνθρακες), Pb, σωματίδια (PM₁₀, PM_{2,5}), χημικά στοιχεία καταλυτών (Pt, Pa, Rh, Cr, Ni, Cu).
- 8) Λήψη μέτρων για τη **μείωση των επιπέδων θορύβου** στα αστικά κέντρα και σε ευαίσθητες σε θόρυβο περιοχές ή σε περιοχές ειδικών χρήσεων.
- 9) Λήψη μέτρων για την **ισόρροπη οικιστική ανάπτυξη** και μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της ανάπτυξης στον εξωαστικό χώρο. Εφαρμογή χωροταξικών σχεδίων με πρόβλεψη ελεύθερων χώρων, χώρων πρασίνου κ.ά.
- 10) **Μείωση των εκπομπών αερίων** που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου και λήψη μέτρων για την προστασία της στοιβάδας του όζοντος.
- 11) **Ίδρυση Παρατηρητηρίου Περιβάλλοντος**. Απαιτείται η σύσταση φορέα σε υπερ-περιφερειακό επίπεδο, ο οποίος θα είναι υπεύθυνος για την ανάπτυξη και εφαρμογή του συστήματος παρακολούθησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, από την υλοποίηση των παρεμβάσεων του ΕΠ, καθώς και της επιτυχούς ή μη, ενσωμάτωσης της περιβαλλοντικής διάστασης σ' αυτό. Ο φορέας αυτός, θα είναι υπεύθυνος για τον Κεντρικό Περιβαλλοντικό Σχεδιασμό, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων που θα έχει κατά περίπτωση. Θα δημιουργήσει, θα τηρεί και θα εμπλουτίζει τη βάση των περιβαλλοντικών δεδομένων. Θα είναι σε συνεργασία και σε δυναμική σχέση με τους επί μέρους ΟΤΑ των 3 Περιφερειών, καθώς και τους αρμόδιους φορείς ή τις υπηρεσίες τους, που έχουν συστήσει ή εκ των αναγκών, θα πρέπει να συστήσουν (όπως διαχείρισης υδατικών πόρων και προστατευομένων περιοχών). Στα ανωτέρω όργανα θα δίνει κατευθύνσεις και γενική υποστήριξη, έτσι ώστε, ανάλογα με τη χωρική ενότητα, καθώς και τις επί μέρους ανάγκες, να εφαρμόζεται και το κατάλληλο σύστημα παρακολούθησης του περιβάλλοντος και πάντα σε σχέση με τον έλεγχο, του κατά πόσον ήταν επιτυχής η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών ζητημάτων στον Αναπτυξιακό Σχεδιασμό (Σχεδιασμός και Στόχοι του ΕΠ). Το νομικό πλαίσιο σύστασης του φορέα, θα περιλαμβάνει το πεδίο ευθύνης, τις αρμοδιότητες και τον τρόπο λειτουργίας του.
- 12) **Απαιτείται η εκπόνηση Μελετών Ανάλυσης των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων Μετά το Έργο (Post Project Analysis- PPA)** για τουλάχιστον μερικά από τα διαπεριφερειακής εμβέλειας έργα (π.χ μεγάλοι οδικοί άξονες). Η εκπόνηση των μελετών αυτών ακόμα και σε πιλοτικό επίπεδο θα συμβάλλει στην απόκτηση γνώσης για το είδος και την

έκταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων τα οποία σχετίζονται με την υλοποίηση των έργων και των οποίων η φύση των επιπτώσεων είναι τέτοια που δεν έχει καταστεί δυνατόν να διερευνηθεί σε κατάλληλο βάθος στη φάση της ΜΠΕ.

Η δαπάνη για την υλοποίηση των παραπάνω θα προέλθει από τον άξονα «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής». Στο πλαίσιο αυτό και λόγω των ιδιαίτερων απαιτήσεων περιβαλλοντικής παρακολούθησης που αναφέρονται στην παρούσα παράγραφο, θα ήταν βέλτιστο να αυξηθεί η δαπάνη του άξονα κατά 30%.

9.2 Εφαρμογή Περιβαλλοντικών όρων

Εφ' όσον προτείνονται μέτρα, για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, θα πρέπει να επαναξιολογηθούν οι επιπτώσεις μετά τη λήψη αυτών των μέτρων, μέσω του συστήματος παρακολούθησης των επιπτώσεων, το οποίο έχει προταθεί στο προηγούμενο Κεφάλαιο, προκειμένου να τεκμηριωθεί η επάρκεια και αποτελεσματικότητά τους.

10. ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΠΟΥ ΑΝΕΚΥΨΑΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΜΠΕ

Η κύρια δυσκολία που ανέκυψε κατά την εκπόνηση της παρούσας ΣΜΠΕ σχετίζεται με το επίπεδο ωριμότητας του προγράμματος, κυρίως στο επίπεδο της κατανομής πόρων και αυτό των χαρακτηριστικών των έργων και δράσεων που συναποτελούν το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το πρόγραμμα εξαντλείται σε παρεμβάσεις χωρίς να υπάρχει καμία επί πλέον κατάτμηση (ούτε καν ενδεικτική) σε επί μέρους δραστηριότητες οι οποίες θα υλοποιηθούν εντός του προγράμματος. Για παράδειγμα η παρέμβαση «άλλες επενδύσεις σε επιχειρήσεις (8)» δεν εξειδικεύεται περαιτέρω με αποτέλεσμα να μην είναι σαφές και διακριτό το εάν πρόκειται για επενδύσεις στην κατεύθυνση της συμμόρφωσης των επιχειρήσεων με την ευρωπαϊκή αντίληψη για την αντιμετώπιση της ρύπανσης⁴⁹ ή για άλλου τύπου επενδύσεις.

Μια άλλη σημαντική δυσκολία που ανέκυψε είναι η έλλειψη μιας πάγιας και σταθερής βέλτιστης μεθόδου, από πλευράς ΥΠΕΧΩΔΕ για τη διερεύνηση του αντικειμένου.

Ιδιαίτερη δυσχέρεια εμφάνισαν οι ποσοτικές καταγραφές των κυριότερων στοιχείων της τρέχουσας περιβαλλοντικής κατάστασης στις 3 Περιφέρειες. Για παράδειγμα η καταγραφή των προστατευόμενων περιοχών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εμφανίζει τη δυσχέρεια της μη δυνατότητας κατάτμησης των περιοχών αυτών με κριτήριο τα διοικητικά όρια (μια περιοχή NATURA μπορεί να εκτείνεται σε δύο ή περισσότερους νομούς της ίδιας ή διαφορετικών περιφερειών). Ο δείκτης επομένως βιοποικιλότητας, «καταγεγραμμένα είδη χλωρίδας, ενδημικά και απειλούμενα» δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί στο επίπεδο της Περιφέρειας. Στον τομέα των υδατικών πόρων η συμμόρφωση με την Οδηγία 2000/60 η διαχείριση των υδατικών πόρων οργανώνεται σε επίπεδο Υδατικού Διαμερίσματος (ΥΔ). Αναφέρεται ότι η Κέρκυρα ανήκει στο ΥΔ Ηπείρου ενώ στο Διαμέρισμα Δυτικής Στερεάς Ελλάδας που ανήκει η Αιτωλοακαρνανία ανήκουν επίσης η Ευρυτανία, η Φωκίδα καθώς και μικρά τμήματα των Νομών Καρδίτσας, Τρικάλων, Άρτας και Φθιώτιδας.

Σήμερα υπάρχει έλλειμμα γνώσης όσον αφορά στους δείκτες αειφορίας σε επίπεδο Περιφέρειας. Η προσπάθεια ανεύρεσης τιμών για τους δείκτες αειφορίας που χρησιμοποιεί το ΕΚΠΑ σε επίπεδο Περιφέρειας ήταν αρκετά δυσχερής. Κρίνεται ότι θα πρέπει να αρχίσει μια συστηματική καταγραφή όλων των απαιτούμενων στοιχείων για την εξαγωγή των αντίστοιχων δεικτών τόσο σε επίπεδο Περιφερειών όσο και σε επίπεδο ΧΕ ΔΕΠΙΝ.

Επίσης, αναφέρεται ότι το ποσό της Τεχνικής Υποστήριξης που θα διατεθεί σε αξιολόγηση, μελέτες, πληροφορίες και επικοινωνία αφορά μόλις στο 0,76% της συνολικής δημόσιας

⁴⁹ Υλοποιείται με την εφαρμογή της Οδηγίας Πλαίσιο IPPC (Integrated Pollution Prevention and Control) 96/61/EC η οποία προβλέπει τη χρήση Βέλτιστων Διαθέσιμων Τεχνικών (BAT- Best Available Techniques) τόσο στην ίδια την παραγωγική διαδικασία, όσο και στη διαχείριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

δαπάνης του ΠΕΠ. Όπως ήδη αναφέρθηκε στην παράγραφο 9.1 θα ήταν βέλτιστο να αυξηθεί η δαπάνη του συγκεκριμένου άξονα κατά 30%.

11. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007 – 2013, ΥΠΟΙΟ – 10/2006.
2. Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων (ΕΠΜ) για το διάστημα 2005-2008. ΥΠΟΙΟ (2005).
3. Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) του ΠΕΠ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας Δ' Προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, Δ. Αναγνωστόπουλος και Σία Ε.Ε (ΑΛΦΑ Σύμβουλοι Μηχανικοί).
4. Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) του ΠΕΠ Περιφέρειας Πελοποννήσου Δ' Προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, Ρ.Σ.Γ. Περιβαλλοντική Γεω-Ερευνητική Ε.Π.Ε.
5. Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) του ΠΕΠ Περιφέρειας Ιονίων Νήσων Δ' Προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, ΥΔΡΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ Ε.Π.Ε.
6. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Ε.Π.) Δυτικής Ελλάδας – Πελοποννήσου - Ιονίων Νήσων, Δ' προγραμματική περίοδος 2007-2013
7. 3^η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ για την κατάρτιση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, Επιστημονική και Οργανωτική Γραμματεία Αναπτυξιακού Προγραμματισμού 2007 – 2013
8. 4^η ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ για την κατάρτιση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, Επιστημονική και Οργανωτική Γραμματεία Αναπτυξιακού Προγραμματισμού 2007 – 2013
9. Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. (ΦΕΚ 1470/Β/9-10-2003)
10. Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Πελοποννήσου. (ΦΕΚ 1485 Β'/10-10-03)
11. Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ιονίων Νήσων. (ΦΕΚ 56 Β'/19-1-04)
12. Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013, February 2006, Greening Regional Development Programmes Network
13. Ευρωπαϊκή Ένωση, COM(2001)31, Πρόταση Απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το 6^ο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Κοινότητας "Περιβάλλον 2010: Το μέλλον μας, η επιλογή μας".
14. US Environmental Protection Agency (1992 as updated) "Principles of Environmental Enforcement", Office of Enforcement and Quality Assurance, US EPA, Washington DC.
15. European Union official documents on Implementation of Environmental Law:

Communication to the Council of the European Community and the European Parliament "Implementing Community Environmental Law", adopted by the Commission on 22 October 1996, COM(96)500.

European Council "Declaration on the Environmental Imperative", Dublin, Bull. EC 1990 Vol. 23 No.6 p.18.

European Parliament Resolution of 14 May 1997 on the Commission, Communication to Council and Parliament titled "Implementing Community Environmental Law", Doc. A4-0109/97, OJ C 167/92 of 2.6.97.

Advice of 12 June 1997 of the Committee of the Regions on the Commission Communication to Council and Parliament titled "Implementing Community Environmental Law", OJ C 244/43 of 11.8.97.

Council Resolution of 7 October 1997 on the drafting, implementation and enforcement of Community environmental law, OJ C 321/1 of 22.10.97.

- 5 EUROPEAN COMMISSION 2005- Indicators for monitoring the Employment Guidelines 2005 compendium
- 6 Δελτίο τύπου - «Στο χέρι μας είναι να ανακόψουμε την κλιματική αλλαγή» (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/218&format=HTML&aged=1&language=EL&guiLanguage=en>).
- 7 Commission's Guidance on the implementation of Directive 2001/42/EC on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment, δημοσιευμένο στο δικτυακό τόπο <http://europa.eu.int/comm/environment/eia/sea-support.htm>
- 8 A Handbook on Environmental Assessment of Regional Development Plans and EU Structural Funds Programmes - European Commission, DGXI, Environment, Nuclear Safety and Civil Protection
- 9 Στρατηγική του ΕΟΠ 2004-2008, Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος
- 10 Σχέδιο Προγράμματος διαχείρισης Υδατικών πόρων της Χώρας. ΥΠΑΝ (2003).
- 11 Εθνικό Πρόγραμμα Μείωσης Εκπομπών Αερίων Φαινομένου Θερμοκηπίου (2000-2010), ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα, Μάρτιος 2002
- 12 Κλιματική αλλαγή στον Ελλαδικό χώρο. Παρατηρητήριο Κλιματικών Αλλαγών. Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών. 2005
- 13 Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών CO₂ για την Περίοδο 2005 – 2007, ΥΠΕΧΩΔΕ 2004.
- 14 EPA of Ireland (2002) "Environment in Focus 2002: Key Environmental Indicators for Ireland", M. Lehane, O. Le Bolloch and P. Crawley.

- 15 Ελληνική Ζωολογική Εταιρία, 1992. "Το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Σπονδυλοζώων της Ελλάδας". Ελληνική Ζωολογική Εταιρία και Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία.
- 16 Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, 1994.
- 17 Μετεωρολογικά και κλιματολογικά στοιχεία ΕΜΥ
- 18 Γενικές πληροφορίες στην κεντρική ιστοσελίδα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (<http://www.minagric.gr>)

Ειδικότερα στην ιστοσελίδα της Δ/σης Βιολογικής Γεωργίας
<http://www.minagric.gr/greek/3.6.B.html>

(http://www.minagric.gr/greek/biol_kthn.html)
- 19 Yale University. (2005). 2005 Environmental Sustainability Index
- 20 Θ. Βλαστός, Οι ευκαιρίες από τη Νέα Οδηγία 2001/42/ΕΚ για τις Στρατηγικές Περιβαλλοντικές Εκτιμήσεις. Το παράδειγμα του τομέα των Μεταφορών.
- 21 Wood, C. and Djeddour, M: *Strategic Environmental Assessment: EA of policies, plans and programmes*, The Impact Assessment Bulletin, 10(1), σελ. 3-22.
- 22 Η Ελληνική Στρατηγική προς την Αειφόρο Ανάπτυξη. ΕΚΠΑΑ (2002).
- 23 Σχέδιο Έκθεσης δεικτών αειφορίας. ΕΚΠΑΑ (2003).
- 24 Η Σύγχρονη Σημασία και ο Ρόλος των Περιβαλλοντικών Δεικτών (ENVIRONMENTAL INDICATORS) στη Διαχείριση του Περιβάλλοντος, Λέκα Ακρ., Γκούμας Σπ., Κασσιός Κ., Heleco '05, ΤΕΕ, Αθήνα, 3-6 Φεβρουαρίου 2005
- 25 «Έκθεση Ποιότητας των νερών κολύμβησης της χώρας» ΥΠΕΧΩΔΕ, Δ/ση Περ/κου Σχεδιασμού, Τμήμα Νερών (1999),
- 26 ΥΠΕΧΩΔΕ, Δ/ση Έργων Ύδρευσης Αποχέτευσης – Ε.Μ.Π. Τομέας Υδατικών πόρων, Υδραυλικών και θαλάσσιων έργων – Γεωτεχνικής, (1995), Ερευνητικό πρόγραμμα «Εκτίμηση και διαχείριση των υδατικών πόρων της Στερεάς Ελλάδας», Επιστ. Υπ. Καθ. Π. Γ. Μαρίνος, Αθήνα
- 27 Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας – ΥΠΕΧΩΔΕ, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα "Περιβάλλον ΕΠΠΕΡ" – Α, Β, Γ ΦΑΣΗ – Μελετητικό γραφείο "ΦΙΛΩΝ" Α. Πανταζής – Παν. Κυριοπούλου και Συν. Ο.Ε.
- 28 Η Ελλάδα με αριθμούς. ΕΣΥΕ (2006)
- 29 Παρατηρητήριο για την Κοινωνία της Πληροφορίας (2005). «Μελέτη για την παρακολούθηση των δεικτών του σχεδίου eEurope 2005 για την Ελλάδα – Τομέας επιχειρήσεων»

- 30 The European environment (2005).State and Outlook 2005.
- 31 Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας .ΥΠΕΧΩΔΕ (2003).
- 32 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΣΠΑ 2007 – 13, ΓΓΕΤ, 2006.
- 33 Scottish Executive Welsh Assembly Government (2005) A Practical guide to strategic Environmental Assessment Directive.
- 34 Organization for Economic Co-operation and Development (2006).Good practice guidance in applying Strategic Environmental Assessment in Development co-operation
- 35 UK Department for Transport (2004).Strategic Environmental Assessment fro transport Plans and Programmes
- 36 South West Ecological Surveys et al (2004).Strategic Environmental assessment and biodiversity:Guidance for practitioners
- 37 ROP Strategic Environmental Assessment 2003, Ministry for the Environment and Water Management and the Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe.
- 38 “Μελέτη επιπτώσεων των κοινοτικών προγραμμάτων και κοινοτικών πολιτικών στο επίπεδο της Δυτ. Ελλάδας”, μελετητής “Α. Πανταζής - Π. Κυριοπούλου και συν/τες Ο.Ε.”, Αθήνα, ΥΠΕΧΩΔΕ (1997)
- 39 Ελλάδα 2010 - Στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης της Συγκοινωνιακής υποδομής, Γραφείο Δρόμος - Γραφείο Ρογκάν & Συνεργάτες, ΥΠΕΧΩΔΕ (1993).
- 40 Κατσίκατσος, Γ., 1992. – Γεωλογία της Ελλάδας. Αθήνα.
- 41 Παπανικολάου, Δ., 1986. – Γεωλογίας της Ελλάδας. Εκδ. Επτάλοφος. Αθήνα.
- 42 Μπορνόβας, Ι., Ροντογιάννη-Τσιαμπάου, Θ. κ.ά., 1893. – Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδας, κλίμακας 1:500.000. ΙΓΜΕ. Αθήνα.
- 43 <http://www.ekby.gr>
- 44 <http://www.itia.ntua.gr/>
- 45 <http://culture.gr>
- 46 <http://statistics.gr>
- 47 <http://economics.gr>
- 48 <http://ec.europa.eu>
- 49 <http://www.minenv.gr>

50 <http://www.blueflag.org/>

51 <http://www.dei.gr>

52 <http://www.minagric.gr>